

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ, ДОТРИМАННЯ СТАНУ ДИСЦИПЛІНИ ТА
ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

**ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS, MAINTAINING DISCIPLINE AND LEGALITY
IN POLICE ACTIVITIES UNDER MARTIAL LAW**

**Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної
конференції
12 червня 2025 року, м. Кропивницький**

**ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ, ДОТРИМАННЯ СТАНУ ДИСЦИПЛІНИ ТА
ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

**ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS,
MAINTAINING DISCIPLINE AND LEGALITY IN POLICE ACTIVITIES
UNDER MARTIAL LAW**

**Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції**

12 червня 2025 року, м. Кропивницький

Редакційна колегія:

Голова:

Кривонос М.В. – доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції.

Заступник голови:

Сахно А.П. – доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Члени редакційної колегії:

Умрихіна І.О. – доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії.

Хилько Л.І. – старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ.

Пономаренко В.В. – викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ.

Чепеляк В.С. – викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ.

Шишкарьова О.Г. – викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ.

З 12 Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 12 червня 2025 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2025. 623 с.

Збірник матеріалів містить тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану», що відбулася 12 червня 2025 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький).

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції, відповідальність за дотримання норм академічної доброчесності несуть автори доповідей.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	27
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ.....	29
АНІСІМОВ Кирило, БОНДАР Еміль <i>РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ У ФОРМУВАННІ</i> <i>СТАНДАРТІВ ЗАКОННОСТІ, ДИСЦИПЛІНИ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ</i> <i>ЛЮДИНИ: ДОСВІД ПОЛІЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ</i> <i>ОБЛАСТІ.....</i>	29
Monika Elzbieta BAYLIS <i>ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS,</i> <i>MAINTAINING DISCIPLINE AND LEGALITY IN POLICE ACTIVITIES</i> <i>UNDER MARTIAL LAW.....</i>	31
БІЛАШ Інна <i>ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ</i> <i>ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ</i> <i>ВИМІРИ.....</i>	34
БОЧКОВИЙ Олексій <i>ПІДТРИМАННЯ ДИСЦИПЛІНИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК НАПРЯМ</i> <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	36
БУРЛАКА Владислав <i>ПРИМУСОВЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У СВІТЛІ ПОРУШЕННЯ</i> <i>ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ.....</i>	39
БОЯРІНЦЕВА Юлія <i>МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗШИРЕННЯ</i> <i>ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО</i> <i>СТАНУ.....</i>	42
БАБІЙ Юлія, СКОМОРОХОВА Аліна <i>СВОБОДИ ТА ПРАВА ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ</i> <i>ПРИКОРДОННИКІВ: МІЖ ЖЕНЕВСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ ТА</i> <i>РЕАЛІЯМИ ВІЙНИ.....</i>	45
БОРЕЦЬ Тетяна <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ</i> <i>ДІЙ ЧИ ВТРУЧАННЯ В ЖИТЛО, У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО</i> <i>ПРАВА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	47

БАКУТІН Євген

ПОЛІЦІЯ ЯК ОРГАН З НАДАННЯ ПОСЛУГ (МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ)..... 50

БУГАЙКО Юлія

КОНЦЕПЦІЇ «COMMUNITY POLICING» ТА «PROBLEM-ORIENTED POLICING»: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ..... 53

ВИГІВСЬКИЙ Іван

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ..... 55

ВЕСЕЛОВА Лілія, ВЕСЕЛОВ Микола, БОРОВИК Артем

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРАКТИКИ..... 59

ВОЛКОВА Юлія

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ..... 63

ВОЗНІЮК Андрій

ПІДСТАВИ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УЧАСТЬ У ЗЛОЧИННІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ: ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ..... 65

ВОЛКОВ Олександр

ПОЛІГРАФ ЯК МЕТОД ОЦІНКИ БЛАГОНАДІЙНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 67

ВЕДЕРНІКОВА Анна

ВИЛУЧЕННЯ З ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДЕКЛАРАЦІЙ ОСОБИ, УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 70

ВЛАДИМІРЕЦЬ Олена

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ДОТРИМАННЯ СТАНУ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 73

VOLOBOIEV Artur

*COMPREHENSIVE MODEL FOR DEVELOPING
POLICE COMPETENCIES IN PROTECTING VULNERABLE
PERSONS.....* 78

ВОЙЧИШЕНА Марина

*ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ.....* 80

ГОРЯЧЕНКО Руслан

*ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПАРТАМЕНТУ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ ТА
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....* 82

ГРИЦАЙ Олександр

*РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДИСЦИПЛІНАРНИХ
РОЗСЛІДУВАНЬ В ПОЛІЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....* 85

ГУЗЕНКО Олена

*ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ
ВИКЛИКІВ.....* 88

ГЕРМАНОВ Сергій

*ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ
ЗАСОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....* 91

ДРОЗД Валентина

*НАЛЕЖНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В
ЧАСТИНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ
ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....* 93

ДМИТРАЩУК Олена, ДИМЧЕНКО Владислав, БОЙЧУК Ігор

*«CUSTODY RECORDS»: КРОК ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ:
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАТРИМАНИХ В
УКРАЇНІ.....* 96

ДОВГОПОЛА Дарина

*ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КЕЙС-ПІДХІД
ДО ВЗАЄМОДІЇ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ ЧЕРЕЗ ТВОРЧІСТЬ
І ПОЗИТИВНУ МОТИВАЦІЮ.....* 99

ДРУЧЕК Олена

*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ І ЗМІСТУ.....* 101

ДІМІЧ Антоніна, КАПЛУНОВ Олег <i>ДО ПИТАННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....</i>	105
ДЕНИСЕНКО Григорій <i>ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МЕЖІ ДОПУСТИМОГО ВТРУЧАННЯ.....</i>	107
ДОМБРОВСЬКА Алла <i>ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ.....</i>	109
ЗАХАРЕНКО Володимир <i>СТАНДАРТИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ФАКТІВ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ЛЮДИНОЮ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....</i>	111
ЗАХАРЧЕНКО Андрій <i>ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	114
ЗАДОРОВНА Маргарита <i>ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ Й ДИСЦИПЛІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	118
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій <i>ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКАХ ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ.....</i>	120
ЗОЗУЛЯ Євген <i>ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ЯК ФОРМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....</i>	122
ЗОЗУЛЯ Олександр <i>ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ № 13169 ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ).....</i>	125

ІВАНЧЕНКО Оксана

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОЗАХИСНОГО ПІДХОДУ ДО ФІКСАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ..... 128

IVANOVA Roksolana

ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND LEGAL SAFEGUARDS IN POLICE WORK UNDER MARTIAL LAW: THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS..... 129

ІВАЩЕНКО Віта

НЕПРИПУСТИМІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ..... 131

KARSKI Karol, MIELNICZEK Paweł

THE RIGHTS AND FREEDOMS OF RELIGIOUS MINORITIES DURING STATES OF EMERGENCY IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS..... 134

КАРДАВА Тенгіз

ДОПОМОГА ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ: ПОЛІЦЕЙСЬКА ПРАКТИКА ТА ВИКЛИКИ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА М. ХЕРСОН..... 141

КОБА Валерій

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ..... 143

КОЗУБЕНКО Ірина

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ПОЛІЦІЄЮ І ГРОМАДЯНАМИ..... 145

КОШОВА Тетяна

ПРИНЦИП ІНКЛЮЗИВНОСТІ У РОБОТІ ПОЛІЦІЇ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 148

КУНТІЙ Андрій

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ Ч. 5 СТ. 401 КК УКРАЇНИ У РАЗІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 407–408 КК УКРАЇНИ..... 150

КОПОТУН Ігор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ..... 153

КАДАЛА Віталій

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ..... 154

КІБЛИК Дар'я

ЩОДО ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ..... 157

КАРПЕНКО Олександр, ЧЕРНОЛУЦЬКИЙ Дмитро

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ОКРЕМИХ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ..... 161

КАЗАНЧУК Ірина, МІЩЕНКО Стас

ОСНОВІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ..... 163

КОВАЛЕНКО Віктор, ПОСТНИЙ Роман

РОЛЬ ЄСПЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ..... 166

КОЛЄСНІК Тетяна

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ..... 169

КОВБАСЮК Анатолій

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СКАНДИНАВСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЯК ЕЛЕМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ..... 171

КОВАЛЕНКО Наталія

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ..... 174

КРИВОНОС Максим

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 176

КУШНІР Ярослав, ВИБОДОВСЬКИЙ Андрій

ПРОТИДІЯ ВІЙСЬКОВИМ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН..... 180

КУШНІР Ярослав, ТИМОЩУК Юлія <i>ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	183
ЛАБЕНСЬКА Лілія, СВЕЖЕНЦЕВА Кіра <i>СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	185
ЛУГОВИЙ Ігор <i>АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ.....</i>	187
ЛОТОЦЬКА Дана <i>АЛЬТЕРНАТИВНА ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СОВІСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	190
ЛУНГУ Дмитро <i>ФІЗИЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ТА ЕТИЧНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ДІТЕЙ ТА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....</i>	193
МАЛІГОНОВА Юлія <i>ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВА ЛЮДИНИ, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЯ.....</i>	195
МУЗИЛЬОВА Тетяна <i>РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....</i>	198
МАРЧЕНКО Володимир <i>ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....</i>	201
МАГНОВСЬКИЙ Ігор <i>ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....</i>	203

МЕРДОВА Ольга <i>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....</i>	205
МИЦЬКА Олександр <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ...</i>	208
МЕРНИК Анастасія <i>ЧИ Є ВІЙНА НАСЛІДКОМ НЕЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА?.....</i>	211
МАРТИНЕНКО Андрій <i>РОБОТА З ПРОБЛЕМОЮ, ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ.....</i>	213
НЕСЕВРА Дар'я <i>ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ, МЕХАНІЗМ ЇХ ВІДНОВЛЕННЯ – УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....</i>	217
ОСАУЛЕНКО Андрій <i>ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЗАТРИМАНИХ ТА ЛЮДЕЙ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....</i>	219
ОРЛОВСЬКА Наталя, СТЕПАНОВА Юлія <i>КОРУПЦІЙНІ ФАКТОРИ В ПРИКОРДОННИХ ВІДОМСТВАХ: ОЦІНКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ.....</i>	222
ОКОПНИК Олена <i>ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ, ЯК ОСНОВНІ НОРМИ ПО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ.....</i>	226
ПЕТРУШИН Олександр <i>ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ Й ДИСЦИПЛІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....</i>	228
ПОСТНИЙ Роман, ЧЕРНОЛУЦЬКИЙ Дмитро <i>КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ.....</i>	230
ПРИСЯЖНЮК Тетяна <i>РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....</i>	233

ПРОНЕВИЧ Олексій <i>ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ЦІННІСНО-СПОНУКАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ</i>	235
ПАНОВА Оксана <i>«КОМЕНДАНТСЬКА ГОДИНА»: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ</i>	238
ПРОЦЬ Іванна, РОСЯК Софія <i>ЗАБОРОНА СТРАЙКУ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА СУСПІЛЬНИЙ РИЗИК</i>	241
ПЕКАРСЬКИЙ Сергій <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ</i>	244
ПОНОМАРЕНКО Віктор <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ ПУБЛІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ</i>	246
ПИТОМЕЦЬ Артем <i>ЗНАЧЕННЯ АДВОКАТА В ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	248
РАДЧУК Анатолій <i>ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ</i>	251
РУФАНОВА Вікторія <i>ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО КІБЕРНАСИЛЬСТВА</i>	253
РУБАН Катерина, ДЕХКАНОВ Руслан <i>ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	256
РОМАНЕНКО Людмила, ЛЕВКІВСЬКА Дарина <i>ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ</i>	259
РОМАНЕНКО Людмила, ПИЛИПЧУК Софія <i>ПРАВО НА ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ</i>	261

СИДОРОВ Сергій, МИХАЛЬОВ Дмитро <i>УТРИМАННЯ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....</i>	265
MAŁGORZATA Andrzejczak – Świątek <i>OBLIGATIONS OF STATES TO COMBAT HATE CRIMES IN THE LIGHT OF THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.....</i>	268
САВЕНКО Назарій <i>НЕЗАКОННЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....</i>	270
СІРИК Олександр <i>ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ.....</i>	271
СІНЧАК Сергій <i>ЗАГАЛЬНИЙ ВИМІР ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ.....</i>	274
СКОМОРОХОВА Аліна, БАБІЙ Юлія <i>ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПЕРСПЕКТИВ ТА РОЛЬ ЖІНОК У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ.....</i>	277
САХНО Артем <i>ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	280
СЕРВАТЮК Людмила <i>ДО ПИТАННЯ МОНІТОРИНГУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....</i>	282
СТУПНИЦЬКИЙ Віктор <i>ТЕНДЕНЦІЇ У РЕФОРМУВАННІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....</i>	285
ТКАЧУК Петро <i>ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ.....</i>	288
ТУЛЯКОВ Вячеслав <i>ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДІВ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЖИМІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....</i>	290

ТУРЕНКО Олег

*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦІЄЮ ЯК ЧИННИК
ЛЕГІТИМАЦІЇ КОСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ.....* 294

ТАТАРЕНКО Світлана

*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО
РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ЗГІДНО ВИМОГ МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....* 296

УДОД Андрій, БИЧІН Сергій

*ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ЧЕРЕЗ
ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В
УКРАЇНІ.....* 299

УСАТИЙ Олексій

*КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ:
ПОШУКИ ПРАВОВОГО КОМПРОМІСУ МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ
БЕЗПЕКОЮ І ПРАВАМИ ЛЮДИНИ.....* 301

УМРИХІНА Ірина

*ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ
ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ.....* 305

ФІВКІН Петро, ІВАЩЕНКО Сергій

*ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ: ПРАВОВА ОЦІНКА ТА РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ.....* 307

ХАРЧЕНКО Тетяна

*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
ВИМІР.....* 309

ХАРИТОНЕНКО Євгеній

*СПЕЦІАЛЬНІ ФІЗИЧНІ ТРЕНУВАННЯ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ: ЯК
УНИКНУТИ НАДМІРНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ У РОБОТІ З
ВРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ.....* 313

ХИТРОВСЬКИЙ Дмитро

*ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ДЕРЖАВНИХ
ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....* 316

ЦІСАРУК Юлія, БЕРЕСТОВСЬКА Людмила <i>СИСТЕМА ОБЛІКУ ВСІХ ДІЙ ЩОДО ЗАТРИМАНИХ ОСІБ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО І АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕНЬ</i>	318
ЦИРКУЛЄНКО Сергій <i>ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	321
CZEPEK Jakub Julian <i>PREVENTION OF TORTURE AND THE ROLE OF SPT</i>	324
CZEPEK Vita <i>UKRAINIAN LAW ON NATIONAL MINORITIES (COMMUNITIES): ASSESSMENT FROM THE INTERNATIONAL LAW PERSPECTIVE</i>	327
ЧЕРВІНЧУК Андрій <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ ДОКУМЕНТУАННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ДОПУСКУ ДО КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ВОДІЇВ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ</i>	334
ЧАЙКА Ярослав <i>ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ФІКСУВАННЯ ФАКТУ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД, БЕЗ ЇХ УЧАСТІ</i>	336
ЧОРНОУС Олена <i>ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ СТРАЙКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	339
ШАПОВАЛОВА Анна <i>МЕЖІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД</i>	342
ШОПІНА Ірина <i>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ</i>	345
ШЕВЧЕНКО Надія <i>ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ</i>	347
ШИШКАРЬОВА Олена <i>ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ТИМЧАСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ</i>	350

ШАПОВАЛОВА Катерина

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ДЕПАРТМЕНТУ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 352

ШВЕЦЬ Михайло

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТОРА..... 355

ШУЛЬГА Андрій

ПРЕВЕНЦІЯ ЕГО, ЯК ФАКТОР НЕОБҐРУНТОВАНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО..... 358

ЯНУШКЕВИЧ Анастасія

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 361

Трибуна здобувачів та здобувачок вищої освіти

АВРАМЕНКО Олександра

ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ..... 365

АФАНАСЬЄВА Валерія, МАШАРО Олесандра

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СУДОВОЇ СИСТЕМИ..... 367

АФТАНАСІВ Валерія

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ, СУДІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У СПРАВАХ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ..... 370

БАГРІЙ Вікторія

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ..... 373

БАКАЙ Ілля

РОЛЬ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ..... 375

БАНДУРІН Владислав

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ

<i>ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....</i>	<i>378</i>
БАЧМАГА Діана <i>АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІ.....</i>	<i>380</i>
БОГДАН Софія <i>РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....</i>	<i>382</i>
БОНДАРЕНКО Артем <i>ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ГРОМАДЯН.....</i>	<i>384</i>
БУБІР Дмитро <i>ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 615 КПК УКРАЇНИ.....</i>	<i>386</i>
ВАЛІНКЕВИЧ Олександр <i>ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.....</i>	<i>389</i>
ВАРДАНЯН Сатік <i>РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....</i>	<i>391</i>
ВАСИЛИК Анастасія <i>ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ.....</i>	<i>393</i>
ВОЙЦИХ Юлія <i>ГАРАНТІЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.....</i>	<i>395</i>
ВОЛОШИНА Христина <i>РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК І ДІТЕЙ.....</i>	<i>397</i>

ГАННОЧЕНКО Дар'я <i>РОЛЬ НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	399
ГЛУЩЕНКО Владислав <i>ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....</i>	402
ГУРЖОС Вікторія <i>ПРАВОВИЙ СТАТУС СОСОБИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	404
GOLOVKO Elizaveta <i>POLICING DISCRETION AND LEGAL FRAGILITY: HUMAN RIGHTS CHALLENGES UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE.....</i>	406
ДЕМИДОВИЧ Кирило <i>ЗАХИСТ ПОЛІТИЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....</i>	409
ДІЄВ Ігор <i>ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....</i>	412
ДОРОШЕНКО Андрій <i>СПІВМІРНІСТЬ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ ЇХ ПРАВ.....</i>	415
ЄРМАКОВА Крістіна <i>РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ.....</i>	417
ЖУЛІЙ Поліна <i>БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ДЕМОКРАТІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....</i>	419
ЗАКАЦЮРА Олександр <i>ПОЛІЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....</i>	422
ІВАНУХА Оксана <i>ДОПУСТИМІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	425

ІВАНУХА Оксана

*ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ.....* 427

КАЧАН Карина

*РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В
УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....* 429

КІНАШ Дар'я

*ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА
СВОБОДОЮ СЛОВА.....* 431

КІСІЛЬ Анастасія, ЛИПНИЦЬКА Євгенія

*ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....* 433

КОЖЕУРОВА Марія

*ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ЄСПЛ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ ТА ОКУПАЦІЇ: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ І СУДОВОЇ
ПРАКТИКИ.....* 436

КРАВЧУК Дмитро

*РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДЕЙ
З ІНВАЛІДНІСТЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ БЕЗПЕКИ
ТА ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....* 439

КРИВКО Олена

*РАБСТВО ЯК БЕЗПРЕЦЕДЕНТНЕ ПОРУШЕННЯ СВОБОД ТА ПРАВ
ЛЮДИНИ.....* 441

КРИВКО Олена

*ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ.....* 443

КРИЛОВА Анастасія

*ПОРУШЕННЯ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У
РОСІЙСЬКОМУ ПОЛОНІ: ВИКЛИК МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ
ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....* 445

КУЗНЕЦОВА Соф'я

*ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ
ЄС ЩОДО САНКЦІЙ ПРОТИ РФ.....* 448

КУЛІШ Вікторія ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	450
КУХАР Анна СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	452
КУЩУК Олександра ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП.....	455
LISNYAK Anastasia STATE LEADERSHIP IN UKRAINE IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY AND DEFENSE.....	458
LYPNYTSKA Anhelina FEATURES OF POLICE POWERS IMPLEMENTATION UNDER MARTIAL LAW: LIMITS OF PERMISSIBLE HUMAN RIGHTS RESTRICTIONS.....	461
ЛИСЕНКО Жанна РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ЗБОРІ ДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РФ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ.....	463
ЛИСЮК Артём БЛОКПОСТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОПОРЯДКУ.....	467
ЛІТВІН Дмитро СУЧАСНІ ПИТАННЯ УРЕГУЛЬОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕК: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ДОКТРИНАЛЬНА СПРЯМОВАНOSTІ.....	470
ЛУГВІЩИК Мар'яна ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПЕРІОД ВІЙНИ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	474
ЛУЗАН Владислав ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	476

ЛУНЬОВА Аліна

ПРАВА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: РОЛЬ ПОЛІЦІЇ В ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЗАХИСТІ..... 478

ЛЮБЧЕНКО Юрій

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПЕРШОЧЕРГОВЕ ОТРИМАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 480

МАРТИНЮК Олександра

ПРАВО НА ЖИТТЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 483

МЕДВІДЬ Кирило

ЗАКОННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ..... 485

МОЛЧАНОВА Карина, ЛУПАРЕНКО Світлана

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 487

НАКОНЕЧНИЙ Станіслав

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ Й ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ..... 489

НАСТАЧЕНКО Єлизавета

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ..... 493

НЕВІНЧАНА Ксенія

ПІДХІД ЄС ДО БЕЗПЕКОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У ВІДНОСИНАХ З КНДР..... 495

НОВАК Олена

СИСТЕМА ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ДИСЦИПЛІНИ В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 498

НОВІКОВ Євгеній

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ..... 501

НУРГАЛІЄВ Едуард

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ

<i>НАСИЛЬСТВУ.....</i>	504
OKHRIMENKO Valeria <i>HUMAN RIGHTS UNDER MILITARY OCCUPATION: PROBLEMS OF ACCESS TO JUSTICE.....</i>	508
OSMANOV Seymur <i>LEGAL REGULATION OF WOMEN'S PARTICIPATION IN THE ARMED FORCES: INTERNATIONAL STANDARDS AND UKRAINIAN PRACTICE.....</i>	510
ОВСЯНІКОВА Тетяна <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ «COMMUNITY POLICIN» В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАД.....</i>	512
ОСАДЧУК Ганна <i>ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....</i>	515
ОСИПЕНКО Діана <i>ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА СВОБОДОЮ.....</i>	517
ПАЛЬОНА Яна <i>МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	520
ПАНТЮШЕНКО Артур <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ.....</i>	522
ПАНЧЕНКО Ілля <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НСРД.....</i>	524
ПАНШИН Володимир <i>ВПЛИВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН.....</i>	526
ПІВЕНЬ Олександр <i>ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СУДАХ УКРАЇНИ.....</i>	529

ПІДГОРОДЕЦЬКИЙ Валентин

LEGAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION AND REINTEGRATION OF CHILDREN DEPORTED BY THE RUSSIAN FEDERATION FROM THE OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE..... 531

ПОПЕЛИШКО Олександра

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ – РОЛЬ ООН, ЄСПЛ ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ..... 533

ПОПОВИЧ Єлизавета

РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 536

ПРОКОПЕЦЬ Карина

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НС(Р)Д: ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ..... 539

ПРОКОПЕЦЬ Карина

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА..... 541

ПРОКОПЕЦЬ Карина

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ..... 543

ПУЧКА Олексій

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ..... 546

ПШЕНИЧКО Анна

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРАВООХОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ..... 549

РЕДЬКО Валерія

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ З ПОРІВНЯЛЬНИМ АНАЛІЗОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)..... 551

РУБЕЛЬ Максим

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ ЗА ДІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ..... 554

РУДЕНКО Дар'я <i>РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА БЕЗПЕКУ НАСЕЛЕННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ МІННОЇ НЕБЕЗПЕКИ.....</i>	557
СЕНИЧАК Ольга <i>МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....</i>	559
СКОЛОТА Артем <i>ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇНАХ.....</i>	562
СКОЛОТА Артем <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....</i>	564
СЛИВА Михайло <i>АБСОЛЮТНІ ПРАВА, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОБМЕЖЕННЮ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ.....</i>	566
СНІЖКО Софія <i>РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....</i>	569
СОВА Дарина <i>ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....</i>	571
СОМЕНКО Діана <i>ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ОСОБИ НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....</i>	573
СОСЛЮК Софія <i>КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ КАТУВАНЬ АБО НЕЛЮДСЬКОГО ПОВОДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....</i>	576
СРІБНА Анна <i>КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.....</i>	579

СУПРОНІЮК Віктор

ТАКТИКА ЕВАКУАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ..... 581

ТКАЧУК Вікторія

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ..... 584

ТОРГАЛО Павло

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПОДІЙ ДРУГОГО ТРАВНЯ 2014 РОКУ В ОДЕСІ: ПРАВОВА ОЦІНКА ЄСПЛ І ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ..... 589

ТРЕТЯК Софія

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ: ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКА..... 591

ФАДЄЄВА Маргарита

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В РОБОТІ ПОЛІЦІЇ..... 594

ФИЛИМОНОВА Ксенія

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИННИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА..... 596

ФУРМАН Каріна, БОНДАР Катерина

ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ..... 699

FURMANCHUK Yuliana

HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN GERMANY..... 602

ЧЕПІК Артем

ОПТИМІЗАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПРАВОВІ, ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ..... 605

SHISHKINA Angelina

HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE: RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL LEGISLATION AND INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS..... 607

ЯНОВСЬКА Ада <i>КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ</i>	609
YANKEVYCH Dmytro <i>LEGAL REGULATION AND DISPUTE RESOLUTION UNDER CHARTER CONTRACTS IN MARTIAL LAW CONDITIONS: BALANCING BUSINESS ACTIVITY AND PROTECTION OF ENTREPRENEURS' RIGHTS</i>	612
YANKEVYCH Dmytro <i>DECEPTION AS A FACTOR THAT EXCLUDES VOLUNTARY CONSENT OF THE VICTIM IN CASES OF RAPE: UKRAINIAN AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW DIMENSIONS</i>	614
ЯКОВЛЄВА Анастасія <i>ПРАВО ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	616
РЕЗОЛЮЦІЯ	620

ВСТУПНЕ СЛОВО

**ректора Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, професора,
заслуженого юриста України, полковника поліції**

Сергія Сергійовича ВІТВИЦЬКОГО

**Шановні учасники конференції, шановні друзі, колеги та
партнери!**

Хочу висловити щиру подяку та привітати усіх, хто сьогодні знайшов можливість долучитися до роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану».

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина набуває виняткової актуальності та є одним з найскладніших викликів для держави. У цей період, коли конституційні засади функціонування суспільства та держави піддаються екстремальним випробуванням, діяльність Національної поліції України, як ключового правоохоронного органу, виходить на перший план у системі гарантування конституційних прав і свобод людини.

З огляду на розширення повноважень поліції, зумовлених специфікою воєнного стану, постає нагальна потреба в глибокому науковому осмисленні та напрацюванні практичних механізмів, які б забезпечували неухильне дотримання законності та прав людини в процесі її діяльності. Це питання має вирішальне значення не лише для зміцнення суспільної довіри до правоохоронних органів, що є критично важливим для консолідації суспільства у воєнний час, а й для підтримки міжнародного іміджу України як демократичної держави, що поважає верховенство права навіть у найскладніших умовах.

Забезпечення основоположних прав і свобод людини в діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану виступає надійним підґрунтям для розбудови правової та демократичної держави, здатної ефективно захищати своїх громадян навіть у найскладніших обставинах. Ця діяльність також сприяє зміцненню суспільної довіри та нарощуванню міжнародної підтримки України, оптимізації правозастосовної діяльності, формуванню ефективних інструментів контролю та забезпечення подальшої інтеграції України до європейського правового простору. Зазначене питання є не тільки елементом законності, а й стратегічною складовою національної безпеки та ключовою умовою післявоєнного відновлення.

Для Донецького державного університету внутрішніх справ велика честь проводити такий важливий міжнародний науковий захід. Розгляд актуальних питань діяльності Національної поліції України, обговорення

ефективності застосування сучасних форм та методів забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності, удосконалення основних напрямів роботи за названими напрямами, а також обмін досвідом з міжнародними колегами є запорукою нашого майбутнього. Ми пишаємося тим, що можемо сприяти розвитку правової науки та зміцненню міжнародної співпраці між державами у сфері захисту основоположних прав і свобод людини.

Дуже приємно відзначити, що цей науковий захід ми організували разом із Департаментом головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Консультативною Місією Європейського Союзу, кафедрою міжнародного публічного права факультету права та адміністрації Варшавського університету.

У роботі конференції беруть участь понад 200 вчених та практичних працівників, що представляють провідні заклади вищої освіти, правоохоронні та судові органи України, також провідні вчені та практики із Республіки Польщі, Республіки Румунії, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії. Наші міжнародні та зарубіжні партнери представляють: Офіс Ради Європи в Україні; Консультативну Місію Європейського Союзу; поліцію Республіки Румунія; Університет Лестера (Великобританія); Академію поліції (Щитно, Польща), Варшавський університет (Варшава, Польща).

На запрошення взяти участь у роботі конференції відгукнулися та сьогодні плідно працюють з нами Голова Офісу Ради Європи в Україні, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Урядова Уповноважена з питань гендерної політики, Голова Національної поліції України, Начальники Головних управлінь Національної поліції в Запорізькій та Донецькій областях, представники Служби безпеки України, Національної поліції, Національної гвардії, Національної академії правових наук України, закладів вищої освіти, провідних наукових установ, міжнародні партнери.

Переконаний, що обговорені сьогодні науково-практичні та теоретико-методологічні напрацювання закладуть міцну основу для нового вектору ефективної роботи Національної поліції щодо забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності поліції в умовах воєнного стану.

Бажаю всім учасникам конференції плідних та конструктивних дискусій, цікавих ідей та нових наукових здобутків!

Слава Україні!!!

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

АНІСІМОВ Кирило, начальник управління головної інспекції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області, доктор філософії, майор поліції

БОНДАР Еміль, старший інспектор відділу службових розслідувань управління головної інспекції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області, старший лейтенант поліції

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ ЗАКОННОСТІ, ДИСЦИПЛІНИ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОСВІД ПОЛІЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

У сучасних умовах збройної агресії та дії воєнного стану діяльність органів поліції є критично важливою для забезпечення стабільності, правопорядку та захисту прав і свобод громадян. Забезпечення законності, внутрішньої дисципліни та прозорості в діяльності самих поліцейських органів є запорукою довіри населення до державних інституцій. У цьому контексті особлива роль належить підрозділам головної інспекції, як ключовій ланці внутрішнього контролю і розвитку системи Національної поліції України (далі – НПУ).

Головна інспекція забезпечує реалізацію превентивної, моніторингової та контрольної функції в частині службової дисципліни, дотримання законності, захисту прав громадян у взаємодії з поліцейськими структурами. В Запорізькій області управління головної інспекції (далі – УГІ) Головного управління Національної поліції (далі – ГУНП) реалізує низку заходів, які демонструють ефективність підходів до покращення внутрішньої організації поліції.

Основними напрямками роботи підрозділів головної інспекції є:

- Проведення планових і позапланових службових інспектувань та перевірок з метою виявлення системних проблем в організації служби;
- Оцінка стану дотримання вимог законності, службової дисципліни та професійної етики;
- Розгляд звернень громадян, у тому числі щодо порушення їхніх прав поліцейськими;
- Моніторинг публічної інформації та соціальних медіа, виявлення деструктивного впливу на авторитет органів поліції;
- Профілактика правопорушень серед особового складу шляхом превентивної роботи та внутрішнього навчання;
- Сприяння зміцненню антитерористичної захищеності підрозділів, у тому числі через практичні перевірки режимів безпеки та інформування керівного складу щодо типових загроз.

У 2024–2025 роках УГІ ГУНП в Запорізькій області реалізувало низку комплексних перевірок, результати яких засвідчили:

- Зниження кількості грубих дисциплінарних правопорушень серед особового складу;
- Підвищення якості управлінських рішень на рівні територіальних підрозділів;
- Покращення комунікації між поліцією та громадськістю;
- Поширення практики відкритих зустрічей з громадянами.

Крім цього, УГІ ГУНП в Запорізькій області, будучи уповноваженим підрозділом на складання адміністративних матеріалів, активно реалізує контрольні повноваження і в частині адміністративно-правозастосовної практики – встановлено типові порушення в оформленні протоколів, термінах направлення постанов, виявлено випадки подвійного стягнення штрафів, що дало змогу оперативно усунути недоліки та запобігти порушенню прав громадян.

З урахуванням зростання загроз з боку ворога щодо здійснення терористичних актів, головна інспекція здійснює:

- Періодичні перевірки рівня антитерористичного захисту підрозділів поліції;
- Оцінку ефективності алгоритмів дій при надзвичайних ситуаціях;
- Організацію навчально-практичних заходів із залученням представників складових сил безпеки та оборони України й підрозділів єдиної державної системи цивільного захисту;
- Виявлення та усунення прогалин у фізичному захисті та охороні об'єктів поліції;
- Підготовку аналітичних матеріалів щодо рівня готовності підрозділів до протидії терористичним загрозам.

На постійній основі організовано проведення занять з тактичної медицини із залученням провідних зарубіжних інструкторів, які співпрацюють з Департаментом головної інспекції та дотримання прав людини НПУ. Проведення курсів з державної мови, семінарів щодо службових розслідувань і вивчення стандартів Європейського суду з прав людини дозволяє підвищити правову культуру особового складу. УГІ також ініціює регулярні заходи психологічної підтримки та моральної реабілітації співробітників, які працюють у прифронтових районах.

Окреме значення має започаткована соціальна ініціатива «Забіг пам'яті Сергія Синюгіна», яка поєднує гідне вшанування пам'яті полеглих колег і формування традицій службового братерства.

У співпраці з громадськими організаціями реалізуються гуманітарні місії для підтримки вразливих верств населення у прифронтових громадах — ця діяльність посилює авторитет поліції, як соціального партнера громади.

З метою розвитку міжнародного співробітництва, УГІ активно вивчає досвід наглядових структур поліції країн Європейського Союзу, адаптує моделі службового аудиту, а також застосовує цифрові інструменти контролю — зокрема, аналіз відео з боді-камер, цифрове анкетування громадян щодо якості поліцейських послуг, аналітичні панелі для

керівництва. Інституційна роль головної інспекції виходить далеко за межі контролю — це інструмент глибинного розвитку і саморегуляції поліцейської системи. Її діяльність дозволяє вчасно виявляти слабкі місця, захищати права як громадян, так і працівників поліції, а головне — підтримувати високу боєздатність органів НПУ в умовах гібридної війни. Досвід Запорізької області доводить: за умови партнерської взаємодії, використання новітніх підходів та відкритості до змін головна інспекція стає не каральним інструментом, а двигуном якісних трансформацій, які формують поліцію нової епохи — сильну, професійну, відкриту та гідну довіри.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
4. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Щорічна доповідь про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2023 рік. Київ: Офіс Омбудсмана, 2024. 348 с.
5. Головне управління Національної поліції в Запорізькій області. Внутрішня аналітична статистика щодо результатів службової діяльності за 2023–2024 рр. Запоріжжя: ГУНП, 2024. 41 с. (Неоприлюднено).
6. OSCE. *Guidebook on Democratic Policing*. Vienna: OSCE, 2020. – 88 p. – ISBN 978-92-9234-649-4.

Monika Elzbieta BAYLIS, *Teaching Fellow in Criminology, School of Criminology, Sociology and Social Policy, University of Leicester, PhD researcher, MPhil, BSc(Hons)*

ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS, MAINTAINING DISCIPLINE AND LEGALITY IN POLICE ACTIVITIES UNDER MARTIAL LAW

My name is Monika Baylis and I am a Teaching Fellow in Criminology and PhD researcher at the School of Criminology, Sociology and Social Policy at the University of Leicester, the United Kingdom (UK). My work has been mainly focused on the role of Evidence Based approach when training law enforcement on decision-making processes when addressing different scenarios or publishing around the area. This has also involved collaborating with various organisations, practitioners representing local and international context (i.e. European level; the European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) or the UK

College of Policing, the Police) to improve their work, activities and ensure fundamental rights and freedoms of people that due to different reasons have been in touch or dealt by law enforcement agencies, mainly by the Police.

The role of the Police, methods of policing of minor and serious crime, the rights of victims, offenders, suspects and lessons learnt from the public and police have dominated academic and public domain across the globe, questioning the legitimacy of the organisation, its' culture or implying 'a heavy-handed' approach used when addressing public disorder [1, 2], youth crime [3] or when maintaining democratic values [4]. Hence, a common narrative presented in scholarly literature is to design law enforcement training that would highlight the important role of the police as organisation that shall enforce the law fairly, and protect basic rights of citizens because they are accountable to the society they are obliged to protect. This includes preventing any use of force, brutality, discrimination or bias when investigating crime and making decisions to use their police powers [2, 4]. All of the activities, concepts are detrimental to public trust and any failures of police forces can question police oversight mechanisms that shall be transparent, effective and reactive to any changes within the community, country the police serve [4]. Therefore, police codes of conduct, their powers and behaviour play a crucial role in maintaining good policing [2] along with different legal and extra-legal factors which can form the basis of police-decision-making processes or their discretion [3] regardless of the context the police officer operate in [1, 3]. Both concepts are very broad and fluid in nature, however, they need our attention, especially when academic evidence suggests and shows that some police officers do not evaluate their decisions, courses of action taken due to the dynamics of the work or its complexity [3]. This involves reflecting on their practices or being educated on the role of critical thinking, problem solving if a comparative context is considered [3, 5]. Hence, in your role as Ukrainian police officer or a police cadet, you should reflect on the context, timing, location and the nature of the incident you have been facing or informed about to endorse your rational thinking, avoid any mistakes that can lead to tunnel vision, discrimination, abuse of powers and practice the critical thinking and problem solving when addressing any forms of criminality, especially when the rational decision- making processes cannot be assumed only [5].

The critical thinking and problem solving can help the officers to be aware of their own bias, labelling process or assess the level and nature of vulnerability by applying different models of decision-making when dealing with different scenarios at work [3, 5] and enhancing their code of ethics [5, 6]. For instance, in England and Wales, the National Decision Model (NDM) has been introduced by the College of Policing in 2013. This model can be applied to spontaneous or planned operations, be used by an individual or team of people, and provide a structure or rationale for reviewing or making decisions. The NDM has six key elements; Code of Ethics that includes the Ethical policing principles and Guidance for ethical and professional behaviour in policing, gather information and intelligence, assess threat and risk and develop a working strategy, consider powers and policy, identify options and contingencies, and take action and review what happened [6]. The Model also highlights the role of Ethical principles of policing in general that shall be based on various statements. These are: 'Courage - making,

communicating and being accountable for decisions, and standing against anything that could bring our profession into disrepute.

- Respect and empathy – encouraging, listening to and understanding the views of others and seeking to recognise and respond to the physical, mental and emotional challenges that we and other people may face.
- Public service-working in the public interest, fostering public trust and confidence, and taking pride in providing and excellent service to the public” [6, n.p.].

I am aware that this model may not reflect exactly your Code of Ethics but still some of these statements shall link to your values as a police officer and the organisation in general, especially when protecting and maintaining human rights, the public have become one of the key narratives for this conference.

In addition, other two Models shall be considered when making specific decisions or reflecting on them/forming your next steps despite the fact they have been tested in different fields of science; education, crime prevention and security risk – management. First one is called ‘Gibb’s reflective cycle’ and it supports reflective learning from experiences by providing framework for reflection. In this case, the reflection is defined as a way of thinking and it relies on the recollection of events [7]. The Reflective Model consists of six different steps: Description; What happened?, Feelings; What were you thinking and feeling?, Evaluation; What was good about the experience?, Analysis; What sense can you make of a situation?, Conclusion; What else could you have done?, and Action plan; If it arose again, what would you do? [5].

The second Model is called S.A.R.A. which stands for Scanning, Analysis, Response and Assessment. The Model consist of four stages: Scanning (Stage one), Analysis (Stage Two), Response (Stage Three) and Assessment (Stage Four) [5]. The Scanning stage focuses on identifying and prioritizing the problem. The Analysis stage aims at using relevant data to pinpoint root causes of the problem. The Response stage deals with identifying and selecting interventions, developing and implementing and action plan and finally, the Assessment stage helps to evaluate effectiveness of the response [5]. I argue that both models are important during decision-making processes and shall be taught at Police Academies or Universities that are or can be responsible for police education or training system [5]. The training process of uniformed services and law enforcement agencies, carried out at the international and national level, requires not only a specific methodology, but also a holistic, interdisciplinary substantive contribution, which manifests itself in the practical implementation of scientific achievements into the field of service pragmatics [5]. Hence, learning from different countries, using empirical evidence and exchanging the knowledge is a process that forms the basis of Evidence Based Policing (EBP) [5] or can shape future policing and supports this report/presentation.

The EBP can help also to facilitate a change and endorse professionalism that shall be part of your decision-making or ‘good policing’, which showcase ‘best practice’ in European Union (EU) countries [5]. However, it is important to add that the professionalism is broad concept due to the fact it can be defined differently whereas the EBP can face some challenges (e.g. meeting the needs of all actors

involved in policing or police education/training or being based on limited amount of empirical evidence surrounding the effectiveness and application of critical thinking/problem solving models for specific scenarios) [5]. This then highlights the complexity of modern policing and the role of different factors that shape how police work is being delivered, evidenced and taught, or it poses other questions in terms of the future of policing in your own country after the Martial Law is lifted or how the professionalism is viewed and practiced in general. Thank you.

Reference List

1. Mbuba, J.M. (2023) *Comparative Criminal Justice: International Trends and Practices*, Lexington Books.
2. Mbuba, J.M. (2021) *Global Perspectives of Policing and Law Enforcement*, Lexington Books.
3. Baylis, M. (2023) *Police Decision-Making Processes When Addressing Anti-social Behaviour Among Young People in England and Poland*, University of Huddersfield, Master's Thesis.
4. Guittet, E-P, Vavoula, N, Tsoukala, A, and Baylis, M. (2022) *Democratic Oversight of the Police*, A report for European Parliament.
5. Baylis, M. and Andrzejczak-Świątek (2025/to be published in August 2025) *The role of Evidence Based Policing (EBP) approach in the context of training uniformed services and law enforcement agencies at CEPOL level – The British and Polish criminological perspectives* In Polish Contributions to Criminology (Kaucz, B. and Kieszowska A., 2025). Palgrave Macmillan: London.
6. College of Policing, (2025) *National decision model*, [on-line], Available at: <https://www.college.police.uk/app/national-decision-model/national-decision-model> (Accessed on: 9 June 2025).
7. Markkanen, P., *et al.*, (2020) A Reflective Cycle: Understanding challenging situations in a school setting, *Educational Research*, 61 (1), pp. 46-62 [on-line], Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131881.2020.1711790#abstract> (Accessed on: 9 June 2025).

БІЛАШ Інна, інспектор з дотримання прав людини відділу поліції №2 Вінницького районного управління поліції Головного управління Національної поліції у Вінницькій області

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

В умовах воєнного стану права і свободи людини можуть зазнавати обмежень, однак держава зобов'язана гарантувати дотримання основоположних прав відповідно до Конституції України та міжнародних

зобов'язань. Стаття 64 Конституції дозволяє тимчасове обмеження певних прав, але з винятками, які не підлягають обмеженню навіть у надзвичайних обставинах.

Важливим орієнтиром для національного законодавства є міжнародно-правові стандарти, зокрема положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ст. 4) та Європейської конвенції з прав людини (ст. 15). Відповідно до них, обмеження прав можливі лише у випадку війни чи надзвичайного становища, якщо вони не суперечать основним правам, як-от право на життя, заборона катувань, рабства та ретроактивного застосування законів.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) виступає гарантом захисту прав особи під час дії особливих правових режимів. У справі «Лоулесс проти Ірландії» Суд визнав правомірним затримання підозрюваного без суду за умов загрози безпеці. У рішенні «А. та інші проти Сполученого Королівства» Європейський суд з прав людини наголосив, що навіть у надзвичайній ситуації втручання в особисту свободу має бути пропорційним та обґрунтованим. Прецедентна практика ЄСПЛ визначає межі допустимості обмежень, встановлюючи баланс між публічною безпекою та правами особи [1, с. 7; 2, с. 8].

Органи поліції відіграють ключову роль у забезпеченні законності в умовах воєнного стану. Згідно з Законом України «Про Національну поліцію», поліція повинна діяти виключно в межах закону, поважати гідність людини, не допускати дискримінації. Під час воєнного стану поліція виконує функції охорони громадського порядку, забезпечення комендантської години, перевірки документів, реагування на воєнні злочини.

Забезпечення законності та дисципліни в поліції досягається через інституційні механізми: внутрішній контроль (дисциплінарні комісії, внутрішні розслідування), зовнішній контроль (Офіс Уповноваженого ВРУ з прав людини, громадські ради, правозахисні моніторинги). Важливими також є стандарти Ради Європи та рекомендації Комісара з прав людини Ради Європи щодо прозорості та відповідальності поліції.

Розбудова потенціалу поліції у сфері прав людини передбачає навчання працівників, впровадження принципів толерантності, гендерної чутливості та вразливості. Особливу увагу слід приділяти захисту прав таких груп, як внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, діти, жінки, що постраждали від насильства. Посібники ОБСЄ та Ради Європи пропонують алгоритми дій поліції у взаємодії з вразливими групами [3, с. 12].

Під час воєнного стану поліція має діяти в межах визначених законом повноважень, дотримуючись принципів пропорційності, законності та недискримінації. Обмеження прав і свобод мають бути обґрунтованими, тимчасовими та переглядатися судами. Згідно з практикою ЄСПЛ, саме пропорційність є основним критерієм оцінки правомірності втручання у права людини.

Отже, ефективне забезпечення прав людини в умовах надзвичайних ситуацій вимагає поєднання національного законодавства, міжнародних стандартів, належної інституційної спроможності поліції та активного

контролю з боку суспільства і міжнародних організацій. Це дозволяє зберігати верховенство права навіть у кризових обставинах.

Таким чином, дотримання прав людини в умовах воєнного стану є складним, але необхідним завданням для демократичної держави. ЄСПЛ встановлює стандарти допустимих обмежень, а національні інституції, зокрема поліція, мають впроваджувати їх у свою практику. Лише за умови поєднання безпеки, законності та правозахисного підходу можна забезпечити належне функціонування правопорядку.

Список використаних джерел

1. Лоулесс проти Ірландії (№ 3), рішення від 1 липня 1961 року // Європейський суд з прав людини. – 1961. – №3. – с. 4–5.
2. А. та інші проти Сполученого Королівства, рішення від 19 лютого 2009 р. // Європейський суд з прав людини. – 2009. – №3455. – с. 7–10.
3. Посібник ОБСЄ «Поліція і права людини для вразливих груп населення», 2022.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
5. Європейська конвенція з прав людини.
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
7. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.
8. Звіт УГСПЛ «Права людини в умовах війни», 2023.
9. Рекомендації Ради Європи щодо діяльності поліції в умовах надзвичайного стану.

БОЧКОВИЙ Олексій, *т.в.о. начальника управління головної інспекції ГУНП в Рівненській області, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ПІДТРИМАННЯ ДИСЦИПЛІНИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ надзвичайно динамічний. Усі без винятку сфери життя суспільства перебувають у постійному процесі змін, що вимагає постійного удосконалення та адаптації до цих змін державного регулювання, у тому числі й правоохоронної системи.

Одним з напрямів такого удосконалення є новий/старий метод позитивного стимулювання, який активно використовується у всьому світі як дієвий засіб підвищення ефективності роботи найманих працівників та недооцінюється у правоохоронній сфері України.

Потрібно усвідомлювати, що весь особовий склад Національної поліції це колектив, який не можна недооцінювати та відноситись до працівників

так, ніби вони не здатні самостійно аналізувати результати своєї роботи. Підвищення рівня критичності мислення українського суспільства прямо пропорційне рівню критичності мислення й серед поліцейських. Така критичність підвищує вимоги до рівня керівників, їх здатності та вмінням управляти персоналом в умовах, у яких багаторічні репресивні радянські методи управління не просто не діють, а справляють деструктивний ефект, знижуючи ефективність виконуваних тим чи іншим підрозділом завдань, що особливо неприпустимо в умовах війни та постійного посиленого варіанту несення служби з одночасним підвищеним нервовим напруженням кожного з поліцейських.

Вище перераховане потребує перегляду багаторічного підходу до управління персоналом в Національній поліції, заснованого на постійному страху дисциплінарного стягнення, адже й саме стягнення в сучасних умовах, не є ефективним стримуючим фактором перед вчиненням дисциплінарного проступку.

Разом з тим, не потрібно витрачати час на створення чогось принципово нового. Достатньо використати методи, які багато років успішно використовуються у приватному секторі для управління персоналом і зробити це реально, а не декларативно.

Так, управління будь-яким колективом, як і суспільством здійснюється різними методами, одним з яких є метод стимулювання, що включає заохочення та покарання. Тільки збалансоване застосування останніх, починаючи з самого навчання, може дати позитивний ефект. У протилежному випадку ситуація виходить з під контролю.

Що ж до наукового обґрунтування, то продумана система заохочень і покарань, стверджує А.С.Макаренко, не тільки законна, але й необхідна. Вона допомагає загартувувати людський характер, виховує людську гідність, почуття відповідальності громадянина [2, с. 36-69].

Усі підручники з педагогіки пишуть про неприпустимість зловживання одним з методів, але саме це ми спостерігаємо в управлінні персоналом у підрозділах Національної поліції.

Таким чином, можемо впевнено висловлюватись про неефективність покарання як форми стимулювання дотримання дисципліни та законності.

На противагу покаранню зазначимо, що заохочення є одним з найпотужніших та найефективніших засобів стимулювання персоналу до творчої та активної праці. Заохочення є закономірним результатом позитивної оцінки дій працівника та результатів його праці [3].

У відповідності до Кодексу законів про працю України (статті 143–146) та Типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій (затверджених Постановою Держкомпраці СРСР за погодженням з ВЦРПС від 20 липня 1984 р. №213) заохочення тлумачиться не лише як засіб стимулювання працівників, але й як основний фактор, що сприяє забезпеченню трудової дисципліни.

Працівник має бути матеріально заінтересованим у результаті своєї праці. Розмір його винагород залежить від виконання ним норм, якості роботи, економії часу та витратних матеріалів.

Для того, щоб людина цінувала свою роботу та намагалась виконувати її якомога краще, необхідно, щоб вона ставилась до неї свідомо. Кожного працівника необхідно переконати, що він є членом команди, що від його праці залежить кінцевий результат роботи всього колективу. Іншими словами, працівник (поліцейський), так само як і будь-який член суспільства має бути матеріально заінтересованим у результатах роботи всього підрозділу.

Соціологічними дослідженнями встановлено, що постійна увага до працівників та доброзичлива атмосфера можуть підняти продуктивність праці на 300%, схвалення — привести до покращення роботи на 87,8%, а зауваження лише на 11,9%.

Позитивним є той факт, що сучасні наукові дослідження враховують потребу змін та удосконалення підходів до управління персоналом в Національній поліції. Так, пропонувані Р.І. Горяченко основні напрями та завдання реформування правоохоронної системи можна умовно віднести до таких, що співвідносяться з реалізацією методу позитивного стимулювання, а саме: зміщення акцентів від переважно адміністративних методів управління кадровими процесами в органах НПУ до застосування економічних, соціальних і соціально-психологічних методів; перехід від командно-адміністративних до координаційно-регуляторних взаємовідносин; розробка та впровадження сучасних мотиваційних механізмів, методів і способів морального і матеріального заохочення працівників поліції до підвищення якості та ефективності виконання своїх функціональних обов'язків, а також підвищення зацікавленості і задоволеності своєю працею; розширення системи стимулювання працівників поліції за рахунок таких нематеріальних стимулів, як створення творчої атмосфери, виховання «корпоративного духу», формування позитивного іміджу тощо; заохочення працівників поліції до прояву ініціативності, рішучості, наполегливості, застосування творчого підходу при вирішенні поставлених завдань, а також до підвищення свого професійного рівня, навчання, кар'єрного зростання тощо[1, с. 235-245].

Таким чином, поширене запровадження методу позитивного стимулювання для вирівнювання балансу з методом покарання в управлінні персоналом в Національній поліції має стати нормою в умовах сучасного європейського українського суспільства, члени якого виберуть для себе почесний обов'язок служити у Національній поліції.

Список використаних джерел

1. Горяченко Р.І. Формування та реалізація кадрової політики в органах Національної поліції: адміністративно-правовий аспект. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». — Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022. 334 с.

2. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу // Тв.: В 7 т. Київ, 1954. Т. 35. 483 с.

БУРЛАКА Владислав, *заступник начальника Правового департаменту Національної поліції України, кандидат юридичних наук*

ПРИМУСОВЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У СВІТЛІ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Слід зазначити, що національне законодавство сьогодні залишає поза увагою важливий аспект визначення відповідальності за воєнні злочини в контексті вчинення їх комбатантами.

Так, лише одна стаття 438 (Порушення законів та звичаїв війни) Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій. Як усім нам відомо, примусовий характер «позбавлення волі» порушує закони та звичаї війни, визначені положеннями статей 3, 8 та 51 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та статті 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 08 червня 1977 року (Протокол I) [1].

Тим не менш, під час військового конфлікту необхідно пам'ятати, що й РФ як правонаступниця СРСР, і Україна ратифікували Женевські конвенції, серед інших – і Конвенцію про захист цивільного населення під час війни [2].

Згідно зі статтею 4 Конвенції особами, що перебувають під захистом цієї Конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є.

Відповідно до статті 31 Конвенції жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до цих осіб. Тож, будь-яке автоматичне обмеження конституційних прав і свобод громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, заборонено міжнародним правом.

Слід зазначити про відмінності понять, які застосовуються в Римському Статуті Міжнародного кримінального суду та національному законодавстві.

Так, Римський Статут Міжнародного кримінального суду передбачає такі терміни в пункті і) частини другої статті 7 (Злочини проти людяності): «насильницьке зникнення осіб» – означає арешт, затримання або викрадення осіб державою чи політичною організацією або з їхнього дозволу, за їхньої підтримки чи за їхньою мовчазною згодою з подальшою відмовою визнати таке позбавлення волі або повідомити про долю чи місце перебування цих осіб з метою залишення їх без законодавчого захисту протягом тривалого періоду часу, а пункт а) підпункту vii) частини другої статті 8 (Воєнні злочини) визначає як вид «воєнного злочину» незаконну депортацію або переміщення чи незаконне позбавлення волі [3].

Зіставляючи названі положення Римського Статуту Міжнародного кримінального суду з національним законодавством, можна дійти висновку про відсутність повного охоплення (способів вчинення) незаконного позбавлення волі або викрадення людини відповідно до міжнародного гуманітарного права положеннями статей 146 та 146¹ КК України.

З огляду на міжнародний досвід зауважимо, що Кримінальний кодекс Грузії в статтях 408 (Злочини проти людяності) та 411 (Умисне порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту) визначає настання кримінальної відповідальності, з-поміж іншого, за діяння, вчинене в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення або цивільних осіб, що виразилося у незаконному обмеженні волі [4].

Наголосимо, що в науковій спільноті простежуються різні думки щодо неможливості застосовувати норми Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, оскільки згідно з визначеною процедурою не здійснено імплементації його положень у національне законодавство. Україна ще у 2000 році парафінувала його, однак до цього часу його не ратифікувала. Першою спробою в указаному питанні є проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» (реєстр. № 2689), який був ухвалений Верховною Радою України 20 травня 2021 року, утім досі не пройшов відповідні регламентні процедури щодо набрання чинності [5].

Водночас на розгляді Верховної Ради України перебуває проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 7290), який вносить зміни до Кримінального кодексу України з метою гармонізації національного законодавства з гуманітарним правом [6].

Так, законопроєктом запропоновані положення статей 438 (Воєнні злочини проти особи) та 442¹ (Злочини проти людяності) Кримінального кодексу України (у редакції законопроєкту), які у пункті 7 частини другої чітко визначають відповідальність за незаконне позбавлення волі.

Ураховуючи масовий характер таких дій, цілком обґрунтованим є передбачення окремої норми в Кримінальному кодексі України, яка встановлюватиме відповідальність за такі дії відповідно до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду [7].

Доречно зауважити, що певною мірою зазначена законодавча ініціатива вже реалізована Законом України від 09 жовтня 2024 року № 4012-IX

«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського Статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», яким, серед іншого, Кримінальний кодекс України доповнено новою статтею 442¹ (Злочини проти людяності), що містить цілий перелік умов настання кримінальної відповідальності у разі їх здійснення умисно в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення [8]. Так, пункт 7 частини першої цієї статті передбачає настання відповідальності за умисне вчинення в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення незаконного позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 30.05.2025).

2. Про захист цивільного населення під час війни: Женевська конвенція від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 30.05.2025).

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#top (дата звернення: 30.05.2025).

4. Кримінальний кодекс Грузії від 22.07.1999 р. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=254> (дата звернення: 30.05.2025).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права: проект Закону України (реєстр. № 2689 від 27.12.2019). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/112> (дата звернення: 30.05.2025).

6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України: проект Закону України (реєстр. № 7290 від 15.04.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39449> (дата звернення: 30.05.2025).

7. Бурлака В. В. Незаконне позбавлення волі в контексті примусової паспортизації. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: зб. матеріалів III Міжнар. конф. (м. Кропивницький, 06.10.2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 139–141.

8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 09.10.2024 р. № 4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

БОЯРІНЦЕВА Юлія, головний інспектор
відділу аналітичної роботи та
прогнозування управління організаційно-
аналітичної роботи Департаменту
головної інспекції та дотримання прав
людини Національної поліції України,
капітан поліції

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення на всій території України правового режиму воєнного стану 24 лютого 2022 року стало правовою базою для розширення повноважень Національної поліції. 15 березня 2022 року прийнято Закон України № 2123-ІХ «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану». Саме цим законом статтю 8 Закону України від 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію» доповнено частиною четвертою, викладеною в наступній редакції: «під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Отже, вказана норма відсилає до положень статті 64 Конституції України, якою визначено перелік абсолютних прав і свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені під час дії воєнного стану, ці права є негативними, тобто належать кожній людині від народження та не санкціонуються державою. На противагу виступають позитивні права людини, тобто ті, які встановлюються державою та визначають обсяг її обов'язків перед особою. До таких прав належать, зокрема, право на недоторканість житла, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте та сімейне життя, право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, право на свободу думки і слова [2]. Розширення повноважень поліції під час дії воєнного стану певною мірою обмежує права людини на свободу пересування (додаткові повноваження щодо конвоювання осіб), свободу невтручання в приватне життя (застосування спеціального програмного забезпечення для обробки фото та відео для встановлення осіб), а також може зачіпати інші права в межах, необхідних для здійснення поліцейських функцій [1].

Можливість обмеження закріплених в Конституції України прав є усталеною практикою в міжнародному праві. Аналізом основних міжнародно-правових актів у сфері прав людини можна виокремити дві підстави відступу країнами-учасницями від зобов'язань, взятих на себе ратифікацією таких документів: 1) відступ від позитивних прав в межах, що

є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки; 2) відступ прав в умовах війни або іншого надзвичайного стану.

Так, наприклад, Європейська конвенція з прав людини від 04 листопада 1950 року (далі – ЄКПЛ), передбачає можливість втручання держави у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, свободу думки, совісті і релігії, свободу вираження поглядів, свободу зібрань та об'єднань в межах, що є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, з метою запобігання правопорушенням та злочинам. Крім цього, ЄКПЛ визначає, що в умовах війни будь-яка Висока Договірна Сторона може відступати від взятих на себе зобов'язань в межах, яких вимагає становище, і які не суперечать інших міжнародно-правовим зобов'язанням Сторони. Про такий відступ необхідно повідомити Генерального секретаря Ради Європи із зазначенням вжитих заходів і причин їх застосування, після закінчення дії обмежень, Висока Договірна Сторона має проінформувати Генерального секретаря Ради Європи про припинення обмежень [3].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1996 року (далі – МПГП) передбачає можливість держави відступити від взятих на себе зобов'язань в умовах надзвичайного становища, що загрожує життю держави. Однак, такий відступ не може містити в собі ознак дискримінації за расою, кольором шкіри, статтю, мовою, релігією чи соціальним походженням. Обсяг обмежень прав має відповідати гостроті становища. При цьому, не можуть бути обмежені право на життя, свобода від катувань, свобода від рабства, свобода від позбавлення волі на підставі неможливості виконати договірне зобов'язання, свобода не бути підданим кримінальному покаранню за діяння, яке на момент його вчинення не визнавалося кримінально караним, право на визнання правосуб'єктності, право на свободу думки, совісті та релігії (за виключенням випадків, встановлених законом, які є необхідними для охорони суспільного порядку, моралі, а також захисту прав інших осіб). Крім цього, МПГП передбачає механізм міжнародного контролю, який запускається у випадку відступу договірної сторони від взятих на себе зобов'язань в умовах надзвичайного становища. Так, будь-яка держава-учасниця, що використовує право відступу, має, за посередництвом Організації Об'єднаних Націй, негайно повідомити інші держави-учасниці про положення, від яких вона відступила, причини, що призвели до такого рішення, та повідомити про дату припинення відступу [4].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (далі – МПЕСКП) від 16 грудня 1996 року визначає, що держава може встановлювати тільки такі обмеження встановлених МПЕСКП прав, що визначені законом, і не суперечать природі права [5].

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року закріпила, що при здійсненні своїх прав кожна людина може зазнавати лише тих обмежень, що передбачені законом, і мають на меті забезпечення прав інших осіб,

дотримання вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [6].

Проаналізувавши основні міжнародно-правові акти у сфері дотримання прав людини, можна дійти висновку, що міжнародне право допускає обмеження прав і свобод людини, лише при дотриманні сукупності умов: 1) не допускається обмеження природних прав і свобод людини (право на життя, свобода від катувань, тощо); 2) права, які можуть бути обмежені, та обсяг їх обмежень мають бути визначені в національному законодавстві держави; 3) обмеження прав допускається лише з метою збереження цінностей демократичного суспільства, дотримання прав і свобод інших осіб або у випадку введення надзвичайного стану; 4) обмеження не мають суперечити іншим міжнародно-правовим зобов'язанням, взятим на себе державою; 5) будь-які обмеження не можуть містити в собі ознак дискримінації за критерієм раси, кольору шкіри, статі, віку, релігійних переконань, соціального становища; 6) про відступ від взятих на себе договірних зобов'язань держава має проінформувати уповноважену міжнародну організацію.

Таким чином, розширення повноважень Національної поліції в умовах воєнного стану відповідає суспільним та національним інтересам, спрямоване на захист прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту та не суперечить міжнародним зобов'язанням, які взяла на себе держава Україна.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015, № 580-VIII : станом на 16.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 27.05.2025).
2. Конституція України : Конституція України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР: станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.05.2025).
3. Європейська конвенція з прав людини : (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод) від 04.11.1950, : станом на 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 27.05.2025).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966, : станом на 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 27.05.2025).
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 10.12.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 27.05.2025).
6. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

БАБІЙ Юлія, *начальниця науково-дослідного відділення озброєння та матеріально-технічного забезпечення діяльності Держприкордонслужби України науково-дослідного відділу НАДПСУ, доктор технічних наук, старший науковий співробітник*

СКОМОРОХОВА Аліна, *Радниця Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, генеральна директорка спеціалізованого металургійного підприємства «Тін Імпекс»*

СВОБОДИ ТА ПРАВА ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПРИКОРДОННИКІВ: МІЖ ЖЕНЕВСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ ТА РЕАЛІЯМИ ВІЙНИ

У контексті повномасштабної агресії російської федерації проти України права і свободи військовослужбовців Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) набули особливого значення. Ці захисники першими зустріли ворога, стали символом спротиву, а також – жертвами воєнних злочинів, зокрема через масові захоплення в полон. Питання дотримання їхніх прав, захисту гідності та забезпечення повернення додому стало не лише юридичною, а й гуманітарною проблемою національного масштабу. Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року ДПСУ стала одним із перших щитів на шляху ворога. Багато прикордонників виявили мужність, стійкість та героїзм, але також опинилися в полоні. Деякі з них стали національними символами спротиву та стійкості, про них почав говорити увесь світ. Їхні імена викарбувані в пам'яті українців як приклад вірності Присязі, людській гідності та честі.

Сьогодні прикордонники, як військовослужбовці Сил оборони України, користуються всіма правами, передбаченими: Конституцією України; Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [1], міжнародним гуманітарним правом, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року. Це включає право на життя, на захист честі й гідності, на медичну допомогу, на судовий захист, а також соціальні гарантії для самих військових та їхніх родин. Згідно з Третьою Женевською конвенцією, військовополонені мають право: на гуманне поводження; на збереження честі та гідності; на отримання медичної допомоги; на зв'язок з родичами через Міжнародний Комітет Червоного Хреста; на захист від тортур, принижень і репресій; на належні умови утримання та харчування. Однак численні свідчення колишніх полонених свідчать, що російська сторона грубо порушує ці норми. Прикордонники зазнавали тортур, психологічного тиску, голоду, тривалого тримання в ізоляції, а також незаконного примушення до співпраці з окупаційною владою та інших знущань.

Українська держава активно працює над: поверненням полонених у межах обмінів; наданням їм статусу військовополонених; соціальною та психологічною реабілітацією після звільнення; документуванням фактів катувань та зверненням до міжнародних судових інстанцій. Значну роль у цьому відіграють: Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, а також волонтерські й правозахисні організації.

Захист прав і свобод прикордонників у період війни – це не лише питання законності, але й морального обов'язку перед тими, хто щодня ризикує життям заради безпеки держави. Особливої уваги заслуговують ті, хто пережив полон, і потребує допомоги держави, суспільства та міжнародної підтримки для повернення до повноцінного життя.

Прикордонники, які пройшли через полон, – це не просто воїни. Це моральні орієнтири нації, які довели: честь, гідність і незламність не залежать від фізичних обставин. Вони стали свідками воєнних злочинів росії, носіями правди й духу спротиву. Їх потрібно не лише шанувати, а й захищати – на рівні законодавства, соціальної підтримки та пам'яті поколінь.

Зокрема, прикордонники з острова Зміїний, які героїчно тримали оборону, стали об'єктами пропагандистських маніпуляцій і жорстокого поводження. У Маріуполі, після падіння оборони, десятки прикордонників були захоплені та утримувались без належного статусу. Відомі випадки, коли поранених військовослужбовців не лише не лікували, а навмисне позбавляли доступу до медичної допомоги.

Національні підходи до захисту прав і свобод прикордонників в умовах війни демонструють поступову адаптацію української правової системи до викликів воєнного часу. Гарантії на папері дедалі активніше перетворюються у практичні кейси з підтримки, особливо для тих, хто повертається з полону. Утвердження права, людяності та гідності в умовах війни – це частина морального фронту, який Україна тримає не менш стійко, ніж лінію оборони. І досвід прикордонників, які пройшли через полон, активно використовується для підготовки молодших прикордонників, формування стратегій виживання в умовах полону, а також інформаційного спротиву ворогу.

У свою чергу, колишні полоненні прикордонники: беруть участь у національних і міжнародних кампаніях на підтримку військовополонених; допомагають розробляти методики виживання, протидії психологічному тиску; виступають з освітніми ініціативами, формуючи нову культуру військової честі та гуманності. Одним із таких є український прикордонник Олександр Зарва, який провів 21 місяць у російському полоні, ставши символом незламності та мужності. У квітні 2022 року під час боїв у селі Борова на Харківщині підрозділ Зарви потрапив в оточення. Під час спроби прориву цивільним транспортом його автомобіль було розстріляно, сам Олександр отримав поранення і потрапив у полон. Довгий час він вважався зниклим безвісти. За словами Олександра, він зазнав жорстоких тортур і знущань: побиття, приниження, змушування стояти по 16 годин, годування лушпайками, втрата 40 кг ваги, медичні втручання без анестезії,

психологічний тиск, змушування співати гімн РФ, читати пропагандистську літературу. Його змушували двічі писати розписку про власний розстріл. 3 січня 2024 року Олександр Зарва був звільнений під час обміну полоненими.

російська федерація систематично порушує права військовополонених, нам відомо численні факти міжнародно визнаних порушень, зокрема Женевські конвенції (особливо Третя) зобов'язують поводитися з військовополоненими гуманно: забезпечувати харчування, медичну допомогу, листування з родиною, захист від катувань. Проте росія продовжує здійснювати масові катування (удари по голові, ребрах, електрошок); принижувати полонених морально і фізично; примушує до співпраці та зйомки «визнань»; не допускає Міжнародний Червоний Хрест до полонених та ін.

російська федерація продовжує скоювати воєнні злочини, зокрема вбивати військовополонених, нам відомо зокрема про розстріл українського військовополоненого за слова «Слава Україні»; Оленівська трагедія (29 липня 2022) з понад 50 загиблими; ряд свідчень звільнених полонених, до яких застосовувалися побої, знущання, відмова в лікуванні, сексуальне насильство.

За даними ООН (2024), понад 95 % українських військовополонених зазнали тортур у росії. Amnesty International та Human Rights Watch підтверджують існування концтаборів і нелюдських умов утримання (оленівка, таганрог, СІЗО ростовської області).

Жорстоке поводження не є поодинокими випадками – це спланована політика росії щодо приниження гідності, деморалізації та знищення духу українських військових. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі вже видав ордери на арешт керівників РФ за інші воєнні злочини. Свідчення українських військовополонених збираються для майбутніх трибуналів. росія фігурує в позовах до ЄСПЛ, МКС та інших міжнародних судів.

росія систематично порушує основоположні догми прав людини щодо військовополонених. Її дії мають ознаки воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Всі, хто організовує або виконує ці дії, мають бути притягнуті до міжнародної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

БОРЕЦЬ Тетяна, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ ЧИ ВТРУЧАННЯ В ЖИТЛО, У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна правова держава забезпечує дотримання прав і свобод громадян, зокрема права на недоторканість житла, яке є одним з ключових. Україна, як частина міжнародної спільноти, інтегрує світові стандарти у своє законодавство. Виконання цих положень забезпечується органами правопорядку, прокуратурою, судами, а також іншими структурами.

Під час воєнного стану в Україні забезпечення прав громадян, зокрема права на недоторканість житла, стикається з новими викликами. Війна створює ситуації, коли потреби державної безпеки вступають у конфлікт із конституційними правами людей. Проведення слідчих дій у житлі громадян стає актуальним питанням, особливо в умовах підвищеної правової та гуманітарної напруги. Так:

1. Воєнний стан надає правоохоронним органам розширені повноваження, включаючи можливість входу до житла без ухвали суду у випадках нагальної необхідності. Це може призводити до ризику зловживань, особливо за відсутності контролю.

2. У багатьох випадках громадяни не мають можливості залучити адвоката, в першу чергу у зонах ведення бойових дій, або наближених територіях.

3. Якщо під час слідчих дій у житлі завдано шкоди (пошкодження дверей, меблів або інших речей), у громадян можуть виникати проблеми з компенсацією збитків. У воєнний час ці питання відкладаються на другий план.

4. В умовах війни, громадяни можуть стикатися з формальним ставленням до їхніх прав, що підриває довіру до системи правопорядку та судового нагляду. Так, наприклад: у місцях активних бойових дій правоохоронці змушені діяти швидко, що впливає на скорочення процедурних гарантій (до прикладу, житло використовується як тимчасова база, а документи щодо таких дій оформлюються постфактум, або взагалі не оформлюються); житло громадян може перевірятися у зв'язку з підозрами про зберігання заборонених предметів, або наявністю інформації про співпрацю з ворогом; в умовах евакуації слідчі дії можуть проводитися у житлі без присутності його власників (високий ризик порушень, включно із пошкодженням майна чи вилученням речей, що не стосуються слідства).

В українському законодавстві гарантом недоторканості житла виступають Конституція України, Кримінальний процесуальний Кодекс, Кримінальний Кодекс, Цивільний Кодекс та деякі інші нормативно-правові акти.

У першу чергу ми звернемо увагу на Основний Закон нашої держави – Конституцію. Так, право на житло закріплене статтею 47 Конституції України, яка визначає, що держава повинна створювати умови для реалізації цього права, а також недоторканість житла є однією з фундаментальних засад, закріплених у Конституції України (ст.30). Однак на сьогоднішній день ми

змушені констатувати недієвість зазначених норм. Наразі тисячі громадян взагалі не забезпечені житлом, або проживають у несприятливих умовах.

Крім того, захищаючи конституційне право особи на недоторканність житла, законодавець передбачив і кримінальну відповідальність за його порушення. Так, ст. 162 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проникнення у житло чи інші володіння особи, а також інші дії, що порушують недоторканність житла. Як ми вже зазначали право на недоторканність житла є одним із визначальних і у нормах міжнародного законодавства та гарантується окремими нормативно-правовими актами. До останніх, в першу чергу, слід віднести Загальну Декларацію прав людини, яку прийнято та проголошено резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який, у свою чергу, прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., Європейську Конвенцію про захист прав людини й основних свобод, що була прийнята у 1950 р. Структура вищезазначених нормативно-правових актів залишає можливість законодавчим органам тих країн, які їх ратифікували, у власному законодавстві встановити порядок проникнення у житло людини законним шляхом, при цьому не порушуючи їх конституційних прав.

Так, у вищезазначених документах вказано про недопущення «безпідставного посягання на недоторканність житла», «заборону незаконних посягань на недоторканність житла» та про можливість держави втручатися у здійснення права на повагу до житла лише відповідно до норм закону та з метою запобігання заворушенням і злочинам. Відтак, можемо зробити висновок, що за наявності зазначених у законі підстав проникнення до житла представниками влади все ж таки можливе. Згідно з вище перерахованими законами, захист прав і свобод громадян, в тому числі і право на недоторканність житла є одним із головних обов'язків держави, проте існують ситуації при яких обмеження цих прав є необхідністю і здійснюються винятково через чинне законодавство.

Стаття 64 Конституції України встановлює, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. У зв'язку з військовою агресією РФ проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [2], затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [3], в Україні введено воєнний стан, який відповідно до вимог чинного законодавства продовжує діяти і зараз. Статтею 3 Указу визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41- 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

Захист недоторканості житла є одним із фундаментальних прав людини, яке гарантує як Конституція України, так і міжнародні правові акти. У воєнний час забезпечення прав громадян, зокрема права на недоторканість житла, є особливо важливим завданням. Проте, втручання у приватне житло іноді є необхідним у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Саме тому законодавство України постійно вдосконалюється, щоб забезпечити баланс між інтересами слідства та правами громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лют. 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України № 2102-IX від 24 лют. 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
4. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. *Профспілка працівників освіти і науки України*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhennia-v-umovakh-voiennogostanu.html>

БАКУТІН Євген, старший викладач кафедри тактичної підготовки Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності кандидат юридичних наук, Національна академія внутрішніх справ

ПОЛІЦІЯ ЯК ОРГАН З НАДАННЯ ПОСЛУГ (МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ)

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що покликаний служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Для виконання поставлених функціональних цілей, органи поліції уповноважені надавати публічні послуги, що співпадає з загальноприйнятим тлумаченням «служіння суспільству органами Національної поліції» як здійснення діяльності, спрямованої лише заради людини, при цьому державні

інтереси відходять на другий план. Тобто поліція захищає народ, а не державу від народу [2].

Такий підхід відповідає міжнародним стандартам у галузі поліцейської діяльності [3]. У ст. 1 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку (затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 року) зафіксовано, що службовці органів правопорядку повинні завжди виконувати обов'язки, покладені на них законом, служачи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь, відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їх професія. У п. (с) примітки до цієї статті зафіксовано, що «обслуговування суспільства, як це очікується, повинно включати, зокрема, надання послуг з допомоги представнику суспільства, які з причин особистих, економічних, соціальних або інших надзвичайних ситуацій потребують негайної допомоги» [4].

Іноді об'єктами порушень прав стають особи, які внаслідок свого вразливого становища нездатні ефективно протидіяти неправомірним діям або захищати та відновлювати свої права у разі їх порушення. Під вразливістю у цьому разі розуміється такий стан, перебуваючи в якому особа позбавлена або обмежена у здатності чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям внаслідок фізичних чи психічних властивостей або інших обставин [6].

Використовуючи те, що представники вразливих категорій найчастіше не можуть захищати свої права, а також враховуючи організаційну та правову недосконалість суспільства діяти в інтересах цих осіб, іноді застосовуються до них неналежне поводження різних форм та проявів.

Проблеми забезпечення та захисту прав вразливих груп населення підсилюється тим, що значна поширеність порушень прав представників вразливих груп, дискримінація їх за ознакою здоров'я та соціального статусу спричиняє глобальні негативні наслідки для суспільства в цілому. Це правові наслідки (порушуються принципи верховенства права, законності, нівелюються ознаки правової держави), медичні (негативний вплив на ефективність боротьби з поширенням наркоманії, ВІЛ-інфекції та інших супутніх небезпечних хвороб), політичні (дискримінація вразливих груп негативно впливає на міжнародний імідж держави), соціально-демографічні, економічні тощо.

Слушно акцентовано увагу на тому, що за європейськими стандартами надання органами поліції допомоги і послуг суспільству, серед інших цілей, що традиційно виконується, є лише однією з складових діяльності поліції держав-учасниць Європейського Союзу.

Станом на теперішній час, можна стверджувати, що діяльність Національної поліції, включаючи її правоохоронну і правозахисну складові визнаються послугами. Функція надання послуг поліцією пов'язана зі ставленням населення до поліції, а не розширенням сфери надання послуг на додаток до її традиційних завдань [3, с. 63].

Поліція, яка поважає громадянські цінності, має всі шанси, щоб ефективно займатися професійною поліцейською діяльністю, і це відповідає потребам громадянського суспільства [3 с.586].

Водночас у ст.13 Європейського кодексу поліцейської етики зазначено, що при виконанні поліцейських обов'язків у громадянському суспільстві, поліція повинна бути відповідальною перед цивільною владою. Йдеться про тенденцію поставити поліцію на службу суспільства [7].

До прикладу, соціальними послугами можна вважати комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя [8].

Доцільно, що органи поліції здійснюють сервісну діяльність комплексно шляхом надання публічних послуг, серед яких доцільно виокремити такі види послуг: правоохоронні, адміністративні, інформаційні, соціальні тощо. Передумовою виокремлення різного роду публічних послуг, що надаються органами поліції є втілення у законодавстві ідея соціального партнерства, за якої поліція побудована згідно з принципом децентралізації її структури, та діє в тісній співпраці з громадянами у тому числі і з вразливою групою населення.

Означене прослідковується у відповідних міжнародних документах, типу: Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку [4], Декларація про поліцію [7], чи Європейського кодексу поліцейської етики [5]. Виходячи зі змісту зазначених міжнародно-правових документів, основними цілями поліції є: забезпечення громадського спокою, дотримання законності та порядку в суспільстві; захист і дотримання основних прав і свобод людини, попередження і виявлення злочинності та боротьба з нею, надання допомоги і послуг населенню зокрема вразливих груп населення.

Таким чином, порушення прав вразливих груп населення мають викликати особливі увагу та занепокоєння з боку як органів державної влади, так і суспільства в цілому, адже вони, окрім іншого, відображають загальну ситуацію із дотриманням прав людини у державі. За таких обставин оцінка реальних масштабів та особливостей цих порушень, розробка ефективних механізмів протидії є доволі складними завданнями.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. №580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.06.2025).

2. Катрин Д.К. Мета і завдання Національної поліції України: теоретико-правовий аспект. URL: http://www.lj.kherson.ua/2017/pravo03/part_2/5.pdf

3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. Ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.

4. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку¹ (затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 року)

5. Резолюція № 690 (1979) від 08.05.1979 Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/Criminal%20justice/rezol.pdf>

6. Дотримання прав вразливих груп населення (наркозалежні та працівники комерційного сексу) у діяльності правоохоронних органів : [аналіт. звіт за результатами дослідження] / Авт. кол. Ю. Белоусов, З. Швець, В. Семенюк, В. Чупров, С. Швець. — К.: Паливода А.В., 2016. — 96 с.

https://ecpl.com.ua/content/uploads/2017/02/dotrymannja_prav_vrazlyvyh_grup.pdf

7. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів)

<https://pravo.org.ua/wpcontent/uploads/old/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

Юлія БУГАЙКО, доцент кафедри адміністративної діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ доктор філософії

КОНЦЕПЦІЇ «COMMUNITY POLICING» ТА «PROBLEM-ORIENTED POLICING»: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформування правоохоронної системи України, зумовлене євроінтеграційними прагненнями та потребою підвищення рівня суспільної довіри, вимагає запровадження новітніх підходів до організації поліцейської діяльності. Ключовим напрямом такої трансформації є перехід від реактивної моделі реагування на злочини до проактивної, сервіс-орієнтованої взаємодії з населенням. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз та імплементація провідних світових концепцій, зокрема «*Community Policing*» (поліцейська діяльність, орієнтована на громаду) та «*Problem-Oriented Policing*» (поліцейська діяльність, орієнтована на вирішення проблем). Метою цієї доповіді є дослідження сутності зазначених концепцій, аналіз міжнародного досвіду їх застосування та визначення впливу на діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України.

Концепція *Community Policing* зародилася у 1970–1980-х роках у США та Великій Британії як відповідь на кризу традиційної моделі поліціювання, що характеризувалася ізоляцією поліції від суспільства та низькою ефективністю у запобіганні злочинності. Її філософською основою є ідея, що поліція та громадяни є рівноправними партнерами у забезпеченні правопорядку та безпеки [4, с. 55]. *Community Policing* базується на трьох основних компонентах: *партнерство з громадою*, що передбачає залучення мешканців, громадських організацій та місцевого бізнесу до виявлення та

вирішення безпекових проблем; *організаційні трансформації*, спрямовані на децентралізацію управління, надання більшої автономії поліцейським на місцях та зміну критеріїв оцінки їхньої роботи з кількісних на якісні; *проблемно-орієнтований підхід*, що фокусується на виявленні та усуненні першопричин злочинності та безладу, а не лише на реагуванні на їхні наслідки [7].

Водночас *Problem-Oriented Policing (POP)*, запропонована Германом Гольдштейном у 1979 році, є самостійною, хоч і спорідненою, стратегією. Вона наголошує на аналітичному підході до поліцейської роботи. На відміну від традиційної моделі, що розглядає кожен виклик як окремий інцидент, POP вимагає від поліцейських ідентифікувати повторювані проблеми, які генерують значну частину звернень громадян. Центральним інструментом цієї концепції є модель *SARA* (Scanning, Analysis, Response, Assessment), що включає чотири етапи: *сканування* (виявлення проблеми); *аналіз* (збір та поглиблене вивчення інформації про проблему, її причини та наслідки); *реагування* (розробка та впровадження індивідуальних рішень, що виходять за межі традиційних арештів); *оцінка* (аналіз ефективності вжитих заходів та, за потреби, їх коригування) [6, с. 91].

Вплив цих концепцій на реформування правоохоронної системи України є визначальним. Нормативною основою для їх імплементації слугують положення Конституції України, яка утверджує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку як найвищу соціальну цінність [1, ст. 3]. Ці принципи деталізовано у Законі України «Про Національну поліцію», де серед основних завдань поліції визначено не лише протидію злочинності, а й надання поліцейських послуг, а серед принципів діяльності – верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політичну нейтральність та *взаємодію з населенням на засадах партнерства* [2, ст. 2, 6].

Діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України є яскравим прикладом практичної реалізації ідей *Community* та *Problem-Oriented Policing*. Зокрема, повноваження дільничних офіцерів поліції та інспекторів ювенальної превенції безпосередньо спрямовані на довготривалу роботу з населенням на закріпленій території, виявлення та аналіз причин правопорушень, а також розробку превентивних заходів.

Одним із найуспішніших прикладів імплементації є проєкт «*Поліцейський офіцер громади*». Його мета полягає у забезпеченні кожної територіальної громади офіцером поліції, який живе та працює на її території, тісно співпрацює з мешканцями та органами місцевого самоврядування. Поліцейський офіцер громади орієнтований не на показники розкриття злочинів, а на створення безпечного середовища, що повністю відповідає філософії *Community Policing* [5]. Він активно застосовує модель *SARA* для вирішення локальних проблем: від неналежного освітлення вулиць, що сприяє вчиненню правопорушень, до протидії домашньому насильству шляхом аналізу причин конфліктів у конкретних родинах та залучення соціальних служб.

Незважаючи на позитивні зрушення, імплементація зазначених концепцій стикається з низкою викликів. Серед них: недостатній рівень довіри населення до правоохоронних органів, що ускладнює налагодження партнерських відносин; обмеженість матеріально-технічних та фінансових ресурсів; необхідність зміни менталітету самих поліцейських, переорієнтації їх з каральної на сервісну функцію; потреба у вдосконаленні системи професійної підготовки кадрів з акцентом на розвиток аналітичних та комунікативних навичок [3, с. 112].

Таким чином, концепції Community Policing та Problem-Oriented Policing є стратегічними орієнтирами для модернізації діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. Їх впровадження сприяє гуманізації правоохоронної системи, підвищенню її ефективності у запобіганні злочинності та зміцненню зв'язків з суспільством. Подальший успіх цього процесу залежить від системної державної підтримки, вдосконалення законодавчої бази, розбудови інституційної спроможності поліції та, що найголовніше, готовності як поліцейських, так і громадян до конструктивного партнерства заради спільної мети – створення безпечного середовища для життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Орлов Ю. В. Проблеми та перспективи впровадження community policing в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 110–115.
4. Сокурєнко В. В., Швець Д. В. Сутність та значення концепції «community policing» для реформування Національної поліції України. *Право і безпека*. 2018. № 2 (69). С. 53–58.
5. Поліцейський офіцер громади. *Національна поліція України : офіційний веб-сайт*. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-politsiyu/diyalnist/prezentatsiji/politsejskij-ofitser-gromadi> (дата звернення: 16.06.2025).
6. Eck J. E., Spelman W. Problem-Solving: Problem-Oriented Policing in Newport News. Washington, DC : Police Executive Research Forum, 1987. 148 p.
7. Trojanowicz R., Bucqueroux B. Community Policing: How to Get Started. Cincinnati, OH : Anderson Publishing Co., 1994. 432 p.

ВИГІВСЬКИЙ Іван, Голова Національної поліції України генерал поліції третього рангу, кандидат юридичних наук

ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення охорони та захисту прав і свобод людини є невід’ємною складовою діяльності Національної поліції України, що орієнтована на служіння суспільству. Ефективність здійснення відповідних функцій безпосередньо впливає на рівень довіри населення до Національної поліції, зміцнення законності й правопорядку загалом.

Правову основу діяльності Національної поліції у сфері охорони та захисту прав і свобод людини становлять відповідні положення Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, Закону України «Про Національну поліцію» та низки інших законодавчих актів. При цьому, правове забезпечення такої діяльності має динамічний характер, що зумовлено потребою реагування держави на нові виклики, пов’язані з гарантуванням і реалізацією прав людини, у тому числі під час дії воєнного стану.

Різні аспекти охорони й захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України розглядалися в працях В. С. Березняка, Ю. І. Вітик, В. В. Коваленка, В. П. Кононець, С. О. Шатрави, Н. Л. Шевченко та інших представників юридичної науки. Водночас опрацювання перспективних напрямів правового забезпечення діяльності поліції у вказаній сфері потребує додаткової уваги науковців і практиків.

У контексті порушеного питання варто відзначити, що впродовж останніх років на державному рівні затверджено низку програмних документів, у яких ідеться про потребу оновлення різних положень законодавства, що стосуються охорони й захисту прав і свобод людини Національною поліцією та іншими правоохоронними органами. Зокрема, Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки закріплено кілька стратегічних пріоритетів, серед яких – дієвість та ефективність органів правопорядку як невід’ємної складової сектору безпеки і оборони, у межах якого вони забезпечують національну безпеку України, у тому числі громадські безпеку й порядок, протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод, у тому числі із забезпеченням гендерної рівності [1]. При цьому, одним із засобів реалізації такого пріоритету має стати розроблення та подання до Верховної Ради України законопроекту про органи правопорядку України, що визначатиме систему органів правопорядку як частину сектору безпеки і оборони України з урахуванням мети поступової адаптації законодавства України у відповідній сфері до права (*acquis*) ЄС [2].

Ще одним важливим документом є Національна стратегія у сфері прав людини, затвердження якої зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утворення та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту, розв’язання системних проблем у зазначеній сфері [3]. У межах затвердженого плану дій з реалізації

цієї стратегії на 2021–2023 роки передбачалося, зокрема, розроблення законопроекту щодо забезпечення права на свободу мирних зібрань з подальшим затвердженням інструкції для працівників Національної поліції, Національної гвардії щодо забезпечення безпеки мирних зібрань відповідно до рішень Європейського суду з прав людини та Керівних принципів із свободи мирних зібрань, розроблених Організацією з безпеки та співробітництва в Європі [4]. Через початок повномасштабної збройної агресії РФ проти України та введення воєнного стану зазначене завдання не було виконано, але воно залишається актуальним. Наразі необхідність розроблення за участі Національної поліції згаданого законопроекту передбачено Планом заходів з реалізації у 2025–2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки (плановий строк виконання – грудень 2026 року) [5].

Поряд із цим існує потреба і в доопрацюванні окремих положень законодавства щодо застосування поліцейських превентивних заходів та заходів примусу для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення. Певні зміни в регламентації цього питання передбачені урядовим законопроектом щодо вдосконалення правових підстав та особливостей застосування спеціальних засобів (реєстр. № 11420 від 19.07.2024), який перебуває на розгляді Верховної Ради України. Зокрема, цей законопроект передбачає викладення в новій редакції пункту 6 частини третьої статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» та уточнення повноважень поліції щодо застосування електрошокових пристроїв під час затримання особи. Водночас у частині четвертій статті 45 Закону, крім загальних заборон до застосування спеціальних засобів, визначених у статті 43 Закону, запропоновано встановити додаткову заборону щодо неможливості застосування пристроїв у ділянки голови, шиї та статевих органів людини [6].

Важливою складовою в удосконаленні правового забезпечення діяльності поліції у сфері охорони та захисту прав і свобод людини також має стати доопрацювання положень законодавства щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. На вирішення цього завдання спрямований проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству» (реєстр. № 5629 від 07.06.2021), який 21 листопада 2023 року Верховною Радою України прийнято за основу. Згідно з цим законопроектом для забезпечення належного контролю за виконанням кривдниками заборони наблизитися до потерпілої особи, а також недопущення повторної віктимізації потерпілої особи, пропонується внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кодексу України про адміністративні правопорушення, низки статей Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України щодо запровадження додаткового запобіжного механізму у вигляді застосування електронних засобів контролю за кривдником. А саме, передбачено закріплення правила, відповідно до якого з метою забезпечення виконання

підозрюваним, обвинуваченим обмежувального заходу у вигляді заборони наближатися на визначену відстань до особи, яка постраждала від домашнього насильства, потерпілому від кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, працівниками органу Національної поліції на підставі ухвали слідчого судді, суду надаватиметься електронний засіб контролю, який дає змогу відслідковувати та фіксувати наближення підозрюваного, обвинуваченого [7].

Ще одне нагальне питання пов'язане з необхідністю законодавчого унормування відносин з проведення евакуації дітей із населених пунктів, які розташовані на територіях активних бойових дій. Усунення правових прогалин щодо цього питання передбачено урядовим проєктом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання проведення обов'язкової евакуації» (реєстр. № 12353 від 23.12.2024), який 11 лютого 2025 року Верховною Радою України прийнято за основу. Кілька положень цього законопроєкту стосуються діяльності Національної поліції. Зокрема, пропонується закріплення правила, згідно з яким у випадку відмови батьків (осіб, які їх замінюють, або інших законних представників дитини) здійснювати їх супровід евакуація дітей проводиться поліцейськими, уповноваженими рішенням керівника відповідного органу або підрозділу Національної поліції України, без супроводження батьків (осіб, які їх замінюють, або інших законних представників дитини) до безпечних районів з передачею їх органам опіки і піклування для вжиття подальших заходів, передбачених законодавством [8]. Прийняття цього проєкту Закону дасть змогу забезпечити дітям, що перебувають у населених пунктах на територіях активних та можливих воєнних (бойових) дій, право на безпечні умови життя, та здійснення задля цього евакуації до безпечних районів.

Удосконалення правового забезпечення діяльності Національної поліції України у сфері охорони та захисту прав і свобод людини за розглянутими вище напрямками сприятиме утвердженню демократичних цінностей, закріплених у положеннях Конституції України, зокрема щодо безпеки та особистої недоторканності громадян.

Список використаних джерел

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. *Офіційний вісник України*. 2023. № 51. Ст. 2823.

2. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 р. № 792-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 81. Ст. 4799.

3. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 26. Ст. 1257.

4. План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 р. № 756-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 58. Ст. 3617.

5. План заходів з реалізації у 2025–2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.03.2025 р. № 246-р. *Офіційний вісник України*. 2025. № 32. Ст. 2165.

6. Проект Закону про внесення змін до статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» щодо вдосконалення правових підстав і особливостей застосування спеціальних засобів (реєстр. № 11420 від 19.07.2024). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44610> (дата звернення: 28.05.2025).

7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству (реєстр. № 5629 від 07.06.2021). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26898> (дата звернення: 28.05.2025).

8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання проведення обов'язкової евакуації (реєстр. № 12353 від 23.12.2024). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/55504> (дата звернення: 28.05.2025).

ВЕСЕЛОВА Лілія, начальник відділу, управління стратегічних розслідувань в місті Києві Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, доктор юридичних наук, підполковник поліції

ВЕСЕЛОВ Микола, професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності, Донецький державний університет внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

БОРОВИК Артем, здобувач другого рівня вищої освіти Донецького державного університету внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРАКТИКИ

«Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать

іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» – ця норма (ст. 15) є виключенням з тих зобов'язань щодо забезпечення прав і свобод людини, які держави-підписанти Європейської конвенції з прав людини (1950 року) гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією [1]. Але і це екстраординарне виключення не є безумовним!

Воєнний стан в Україні, запроваджений у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації, обумовлює необхідність балансування між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод людини. У цьому контексті, враховуючи міжнародні зобов'язання і прагнення України до визнаних стандартів забезпечення прав людини, досвід інших демократичних держав, таких як Франція, Ізраїль та США, є цінним джерелом для аналізу та можливого впровадження ефективних механізмів у національну практику [2].

Міжнародно-правові стандарти обмеження прав людини в умовах надзвичайних ситуацій.

Як було наголошено вище, міжнародні договори, зокрема Європейська конвенція з прав людини (ст. 15) та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 4), передбачають можливість тимчасового відступу від зобов'язань щодо гарантування прав людини в умовах надзвичайних ситуацій («...під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації...») [1]. Водночас такі відступи мають бути пропорційними, необхідними та не суперечити іншим міжнародним зобов'язанням держави. Зокрема, Комітет ООН з прав людини наголошує на необхідності дотримання принципів законності та недискримінації в періоди кризи [3]. Недоторканим за будь-яких обставин залишається право на життя: *«позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання»* (ст. 2 Конвенції); забороняється катування: *«нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»* (ст. 3 Конвенції), а також тримання людини в рабстві або в підневільному стані (ст. 4 (п. 1) Конвенції); не допускається ніякого покарання без закону (ст. 7 Конвенції) [1].

Досвід Франції: стан надзвичайного положення та його вплив на права людини.

Після терактів у Парижі 2015 року Франція запровадила стан надзвичайного положення, який діяв до 2017 року. У цей період поліція отримала розширені повноваження, зокрема щодо обшуків без судового ордеру та встановлення домашнього арешту без рішення суду. Ці заходи викликали критику з боку правозахисних організацій через порушення прав людини та ризик дискримінації мусульманського населення [4]. Водночас уряд Франції зазначав, що такі обмеження були необхідними для захисту громадської безпеки [5].

Досвід Ізраїлю: адміністративне затримання та обмеження прав.

Ізраїль, посилаючись на Закон про надзвичайні повноваження (1979), практикує адміністративне затримання осіб без пред'явлення обвинувачень на термін до шести місяців з можливістю подовження. Такі заходи застосовуються переважно до палестинців і викликають занепокоєння щодо порушення права на справедливий суд [6]. Міжнародні організації неодноразово звертали увагу на ризики тривалого утримання без судового розгляду та необхідність забезпечення правового захисту [7].

Досвід США: надзвичайні повноваження президента та обмеження прав.

У США президент має право оголошувати надзвичайний стан, що активує понад 100 спеціальних повноважень, включаючи обмеження на свободу пересування та зібрань. Після подій 11 вересня 2001 року були запроваджені заходи, які обмежували права громадян і негромадян, зокрема через програму Patriot Act. Ці дії викликали дискусії щодо балансу між безпекою та громадянськими правами [8].

Український контекст: правове регулювання та практика.

В Україні правовий режим воєнного стану регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Він передбачає можливість обмеження деяких прав і свобод, таких як свобода пересування та зібрань. Водночас Конституція України (ст. 64) встановлює перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану, зокрема право на життя, заборона катувань та право на правову допомогу [9].

Особливу групу обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайних ситуацій становлять норми, які мінімізують компенсаторні механізми (процедури) реалізації примусових повноважень силових структур. Згідно зі ст. 29 Конституції України: «Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» [10]. Порядок попереднього ув'язнення визначається Законом України «Про попереднє ув'язнення» та Кримінальним процесуальним кодексом України. Наприклад, особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану допускає продовження строку дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування (ч. 2 ст. 615) [11]. Відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» для відвернення терористичних загроз у районі проведення антитерористичної операції може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години (до 30 діб). Превентивне затримання здійснюється за вмотивованим рішенням начальника підрозділу Служби безпеки України або Національної поліції за згодою прокурора та без ухвали слідчого судді, суду [12].

Тож, в зазначених надзвичайних умовах важливим є забезпечення прозорості й контролю за застосуванням обмежень, аби уникнути зловживань.

Досвід Франції, Ізраїлю та США демонструє, що в умовах надзвичайного або воєнного стану держава може обмежувати певні права людини для забезпечення національної безпеки. Проте такі обмеження мають бути пропорційними, тимчасовими та підлягати ефективному контролю. Україна, впроваджуючи обмеження в умовах воєнного стану, повинна дотримуватися міжнародних стандартів та забезпечувати баланс між безпекою та правами людини.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): Конвенція Ради Європи, Протокол від 04.11.1950. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://surl.li/tfsoxq> (дата звернення: 31.05.2025).
2. Human Rights Watch. France: New Emergency Powers Threaten Rights. 2015. URL: <https://surl.li/ijofdj> (дата звернення: 31.05.2025).
3. United Nations Human Rights Committee. General Comment No. 29: States of Emergency. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11. 2001.
4. Amnesty International. France: The Emergency Laws and the Rights of Muslims. 2016. URL: <https://surl.li/bsypgx> (дата звернення: 31.05.2025).
5. Conseil d'État (France). Report on the Implementation of the State of Emergency. 2017.
6. Human Rights Watch. Emergency powers and administrative detention in Israel. 1997. URL: <https://surl.li/wredug> (дата звернення: 31.05.2025).
7. B'tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories. Administrative Detention. 2020. URL: <https://surl.li/wierru> (дата звернення: 31.05.2025).
8. Congressional Research Service. The USA PATRIOT Act: A Legal Analysis. 2011. URL: <https://surl.li/bpqpzt> (дата звернення: 31.05.2025).
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення: 14.05.2025. URL: <https://surl.li/ragspe> (дата звернення: 31.05.2025).
10. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://surl.li/cquwyg> (дата звернення: 31.05.2025).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 09.05.2025. URL: <https://surl.li/uscpis> (дата звернення: 31.05.2025).
12. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Дата оновлення: 09.01.2025. URL: <https://surl.li/owignw> (дата звернення: 31.05.2025).

ВОЛКОВА Юлія, помічник Голови Національної поліції України, проходить службу у Відділі організації досліджень із використанням поліграфу Департаменту забезпечення діяльності Голови НПУ, поліграфолог

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Своєчасне розкриття та всебічне розслідування кримінальних правопорушень відносять до одних із найбільш складних та відповідальних напрямів діяльності органів і підрозділів Національної поліції України. У правозастосовній практиці вагомого значення має оперативність і точність при встановленні осіб, причетних до злочинної діяльності, висуненні слідчих версій щодо розвитку злочинної події, виявленні й фіксації слідової картини. Зважаючи на складність отримання достовірної інформації, правоохоронці все частіше звертаються до нетрадиційних засобів збирання доказів, зокрема використання поліграфа як допоміжного психофізіологічного інструменту.

О. І. Мотлях, розглядаючи поліграф як надточний науково-технічний прилад гласного використання, вважає його цілком ефективним засобом протидії організованих злочинності та корупції, яка набуває дедалі більш загрозливих масштабів в українському суспільстві [1, с. 297].

Таку думку підтримують В. Г. Ковальов та Т. М. Брус, наголошуючи, що корупція, в умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в державі, є серйозною загрозою національній безпеці України, що підриває стабільність і систему правопорядку, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян. Вона стала одним із негативних чинників, що істотно впливає як на зниження ефективності національної системи державного управління, так і на функціонування окремих органів державної влади. Відсутність результатів системної боротьби з корупцією призводить до зневіри суспільства, зменшення інвестиційної привабливості та бажання європейських і світових фондів працювати з Україною на різних рівнях [2].

Особливого значення проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа набуває у період запровадженого воєнного стану. На сьогодні спеціалісти-поліграфологи ефективно залучаються до розслідування резонансних злочинів, виявлення колаборантів і зрадників, осіб, які усвідомлено співпрацюють із окупаційною цивільною або військовою владою на шкоду власній державі, роботи із полоненими військовослужбовцями збройних сил РФ, а також виявлення корупційних зв'язків і зловживань серед посадовців у центральних органах державної влади й управління, сектору безпеки і оборони України.

Важливе значення у цій діяльності приділяється використанню міжнародного досвіду застосування поліграфа.

На думку Т. П. Мінки, дослідження досвіду Європи у використанні поліграфа має значення для України з декількох ключових причин. Європейські країни мають розвинене законодавство щодо використання поліграфологічних тестів, яке базується на міжнародних стандартах прав людини та принципах дотримання приватності. Вивчення їхнього досвіду дозволить Україні визначити оптимальні підходи до регулювання цього питання, забезпечити законність і права громадян. Країна може взяти на увагу етичні норми та стандарти проведення поліграфологічних випробувань, розроблені в Європі, для покращення професійних стандартів і підвищення довіри до результатів таких тестувань. Окрім того, досвід Європейських країн також може вказати на те, як оптимально використовувати поліграф у різних сферах, таких як правоохоронні органи, державні установи та приватні компанії, з урахуванням ефективності і етичних аспектів [3, с. 145].

Виходячи з цього, узагальнення інноваційних європейських підходів щодо застосування поліграфа в кримінальному судочинстві має важливе для України значення. Дослідження досвіду країн Європейського Союзу дозволить удосконалити національне законодавство, значно підвищити ефективність застосування психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа та забезпечити високі стандарти основоположних прав і свобод людини та етики під час його застосування.

На сьогодні, запроваджений воєнний стан не скасовує основоположні права і свободи людини, а лише дозволяє тимчасове обмеження окремих із них. Держава зобов'язана забезпечити дотримання мінімальних стандартів прав навіть у надзвичайних умовах.

Забороняється застосовувати до опитуваної особи будь-які форми погроз, насильства або інших незаконних заходів впливу, які принижують честь і гідність людини або створюють небезпеку для її законних інтересів, життя та здоров'я. Будь-який примус особи до проходження процедури опитування на поліграфі заборонено. Отримані дані, результати проведеного опитування особи на поліграфі надаються виключно його замовнику (ініціатору), правоохоронним і судовим органам влади відповідно до вимог чинного законодавства України, а також особі, яка проходила опитування [4].

Використання поліграфа повинно здійснюватися добровільно або в межах правового регулювання. Так, у Франції, Італії та Німеччині поліграф може використовуватися у приватному секторі, але лише за умови добровільної згоди особи, яка перевіряється. Законодавство цих Європейських країн орієнтоване на захист прав людини та забезпечення справедливого судового процесу [3, с. 146].

Окрім того, результати опитування із застосуванням поліграфа не можуть бути єдиним доказом, але мають важливе допоміжне значення для ухвалення певних рішень. Важливо дотримуватися стандартів психологічної безпеки під час заданої процедури, забезпечення конфіденційності, як на етапі проведення дослідження, так і при оформленні результатів тестування, об'єктивності оцінки, права на пояснення та оскарження результатів психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа.

Підсумовуючи, слід зазначити, що навіть в умовах війни потрібно забезпечувати баланс між потребами безпеки та дотриманням прав і свобод людини та громадянина. Поліграф – це інструмент, який за належного використання сприяє зміцненню основ правопорядку без шкоди для законних прав поліцейських та громадян. Поліграф є не каральним, а запобіжним інструментом, його правильне застосування – це шлях до зміцнення довіри, безпеки та правопорядку.

Список використаних джерел

1. Мотлях О. І. Поліграф як засіб запобігання корупції. [електронний ресурс]. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f3f32908-4f7a-451f-bb16-8566029d1152/content>

2. Ковальов В. Г., Брус Т. М. Використання поліграфа як інструмента запобігання та боротьби з корупцією державних службовців. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електронне наукове фахове видання / Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон, 2016. № 1. https://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/6.pdf

3. Мінка Т. П. Європейський досвід використання поліграфа: шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання для України. *Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 145–147. <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/4/29.pdf>

4. Захист осіб, які проходять опитування на поліграфі. *HR-security*. <https://hr-security.ua/ua/zaschita-lits%2C-prohodyaschih-opros-na-poligrafe>

ВОЗНІЮК Андрій, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПІДСТАВИ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УЧАСТЬ У ЗЛОЧИННІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ: ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ

У системі кримінально-правових засобів протидії організованим злочинності особливе значення має інститут спеціального звільнення від кримінальної відповідальності за умови добровільного повідомлення про участь у злочинній організації та сприяння її викриттю. Ця заохочувальна кримінально-правова норма виконує важливу функцію стимулювання співпраці з правоохоронними органами, створюючи умови для руйнування внутрішньої структури організованих злочинних об'єднань, припинення їхньої діяльності та документування злочинної поведінки їхніх учасників.

Застосування зазначеного інституту дозволяє суттєво розширити інформаційні можливості правоохоронців, встановити ролі та зв'язки між учасниками злочинної організації, ідентифікувати приховані елементи кримінальних схем, а також запобігти вчиненню нових злочинів. Водночас положення ч. 6 ст. 255 КК України, яке передбачає спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності за участь у злочинній організації, сформульоване недосконало, що знижує ефективність його практичного застосування та потребує нормативного уточнення.

Нині відповідно до ч. 6 ст. 255 КК України звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною другою або третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю[1].

Попри позитивний потенціал цієї норми як превентивного, оперативно-розшукового та кримінального процесуального інструменту, вона містить певні недоліки, які ускладнюють її ефективне застосування на практиці. Насамперед, це стосується формулювання умови щодо «активного сприяння розкриттю злочинної організації».

По-перше, вживання терміна «розкриття» стосовно злочинного об'єднання є некоректним. Розкриття слід вживати в контексті злочину, а не злочинного об'єднання. Злочинна організація – це форма співучасті у злочині, а не власне самий злочин. Водночас в контексті цього об'єднання злочином визнається створення злочинної організації, керівництво нею, участь в ній, участь у злочинах, учинених її учасниками. Таким чином, розкриття може стосуватися лише злочинів, які вчиняються в межах діяльності таких об'єднань, а не самих організацій як структурних утворень.

По-друге, чинна редакція не охоплює участі особи в інших процесуально важливих діях, зокрема подальшому розслідуванні, а також виявленні та припиненні злочинів. Особа, яка бажає співпрацювати з органами досудового розслідування може мати відомості про злочини, що залишаються невиявленими або перебувають на стадії підготовки. Участь такої особи у викритті та запобіганні цим діям (наприклад, у негласних слідчих (розшукових) діях) може мати суттєве значення для нейтралізації діяльності злочинної організації.

По-третє, обсяг сприяння, що надає особа, яка претендує на звільнення від кримінальної відповідальності, не повинен обмежуватися лише викриттям злочину, безпосередньо вчиненого нею. Йдеться про більш широку участь у процесі викриття усієї сукупності злочинних діянь, пов'язаних з функціонуванням злочинної організації. Особа, що перебувала у складі такого об'єднання, зазвичай володіє інформацією не лише про власну протиправну поведінку, а й про інші злочини, вчинені співучасниками, навіть якщо вона особисто не брала в них участі. Ці відомості можуть стосуватися фактів підготовки, організації, здійснення або приховування злочинів, що мають безпосереднє значення для ефективного

розслідування і притягнення до відповідальності інших учасників злочинної організації.

Таким чином, правомірним і доцільним є розширене тлумачення обсягу співпраці: вона має охоплювати сприяння у викритті не лише «свого» злочину, а й усіх кримінальних правопорушень, що були вчинені у межах діяльності злочинної організації або злочинної спільноти. Таке тлумачення відповідає загальній меті ч. 6 ст. 255 КК України – виявлення, припинення та розслідування будь-яких кримінальних правопорушень, учинених у складі організованих злочинних об'єднань та припинення функціонування останніх.

У зв'язку з цим доцільно внести уточнення до чинної редакції ч. 6 ст. 255 КК України, які забезпечать належний баланс між кримінально-правовим інтересом держави у викритті та припиненні злочинної діяльності, з одного боку, та інтересами осіб, що готові до співпраці з правоохоронними органами – з іншого.

З огляду на зазначене, пропонується викласти частину шосту статті 255 Кримінального кодексу України в такій редакції:

«6. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за участь у злочинній організації (частина друга або третя цієї статті), якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про злочинну організацію та свою участь у ній, а також сприяла виявленню, припиненню, розкриттю або розслідуванню злочину, передбаченого цією статтею, чи інших злочинів, вчинених у зв'язку з діяльністю злочинної організації або злочинної спільноти».

У межах цієї норми під організатором або керівником злочинної організації слід розуміти особу, яка створила таку організацію, здійснювала загальне або часткове керівництво нею чи її структурними підрозділами.

Запропоноване уточнення змістовно розширює поняття «сприяння», охоплюючи ключові аспекти протидії організований злочинності, та узгоджується з підходами, прийнятими у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ВОЛКОВ Олександр, начальник сектору аналітичної роботи Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук

ПОЛІГРАФ ЯК МЕТОД ОЦІНКИ БЛАГОНАДІЙНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні безпекові виклики, зумовлені воєнним станом та гібридними загрозами, актуалізують потребу в надійних, науково обґрунтованих методах оцінювання персоналу правоохоронних органів, і в цьому контексті поліграф виступає важливим інструментом для оперативного та об'єктивного встановлення рівня благонадійності співробітників поліції. Завдяки фіксації психофізіологічних реакцій він дозволяє виявляти приховані ризики, попереджати інсайдерські загрози та підвищувати загальний рівень довіри до інституції, водночас зберігаючи баланс між потребами державної безпеки й захистом прав людини, що є необхідною передумовою ефективного функціонування правоохоронної системи у кризових умовах.

Стратегічною метою залучення поліграфа до системи управління персоналом Національної поліції є формування надійного механізму відбору та постійного моніторингу співробітників, що прямо закріплено в Інструкції, оновленій наказом МВС 13.11.2017 № 920 р., де поліграфічне тестування передбачене на всіх ключових етапах кадрового циклу – від первинного добору до внутрішніх розслідувань [1]. Міжнародна динаміка підтверджує доцільність такого підходу: питома вага американських правоохоронних агентств, які застосовували поліграф для перевірки претендентів, зросла з 19 % у 1964 р. до 62 % у 1991 р., що свідчить про ефективність інструмента у виявленні недостовірних кандидатів та стримуванні небажаних аплікантів [2]. Водночас окремі емпіричні дослідження, зокрема опитування 190 офіцерів штату Огайо, не встановили статистично значущого зв'язку між проходженням поліграфа під час найму та подальшим сприйняттям службових зловживань, що підкреслює потребу комплексної багатометодової оцінки благонадійності [3].

На практичному рівні це трансформується у дві взаємодоповнювальні задачі: по-перше, регулярне «просвічування» наявного особового складу для раннього виявлення корупційних ризиків, витоків інформації чи ознак нелояльності, ефективність чого підтверджує багаторічний досвід внутрішніх розслідувань, узагальнений фахівцями Національної академії внутрішніх справ [4]. По-друге, перевірка кандидатів ще на етапі конкурсу, що мінімізує майбутнє навантаження на дисциплінарні механізми. Як справедливо зауважує експерт із безпеки, «Ціль тестування на поліграфі – переконатися, що майбутній співробітник «безпечний» і не принесе своїми нечесними намірами шкоди компанії» [5]. Відтак системне застосування поліграфа у поєднанні з психометричними інструментами та перевіркою електронних баз даних дозволяє знизити інсайдерські загрози, водночас дотримуючись принципу добровільної згоди й захисту трудових прав, закріплених як у вітчизняному нормативному полі, так і в міжнародних стандартах.

Після запровадження воєнного стану підрозділи Національної поліції отримали жорсткіші регламенти кадрового контролю. Наказ МВС 13.11.2017 р. № 920 прямо зобов'язує проводити поліграфічні опитування на всіх етапах службових перевірок, акцентуючи на захисті держтаємниці та запобіганні корупційним ризикам [1]. Зросла й оперативна мотивація: випадки викриття агентури РФ у вищих лавах силових структур довели, що інсайдерські загрози стають критичними саме під час бойових дій. Міжвідомчий круглий

стіл НАВС (жовтень 2024 р.) рекомендував розробити професійний стандарт «Поліграфолог» і розширити вишкіл фахівців, аби покрити нові обсяги скринінгу [6]. Аналогічні кроки демонструють партнери по безпеці: ВМС США запровадили Random Counter-intelligence Polygraph Program (Програма випадкового контррозвідувального поліграфа) для користувачів із підвищеним доступом, наголошуючи, що він «призначений для зменшення та стримування потенційної внутрішньої загрози секретній інформації» [7]. Таким чином, у воєнний період поліграф перетворився з епізодичного засобу перевірки на системний бар'єр, що знижує ймовірність шкідливого проникнення у критичні ланки безпеки.

Запровадження дієвих механізмів удосконалення поліграфічного скринінгу починається з гармонізації нормативної бази. Вимоги, відображені в наказі МВС від 13.11.2017 № 920 встановлюють мінімальні вимоги до процедури, але потребує розширення положеннями про дистанційний контроль датчиків та централізоване цифрове зберігання поліграм, що дозволить уніфікувати якість досліджень у всіх територіальних підрозділах. На міжнародному рівні орієнтиром слугують ASTM E1954-05(2017) та ISO 10667-1:2020, які встановлюють протоколи статистичної обробки даних і прозорі вимоги до взаємодії замовника з провайдером оцінювання, забезпечуючи відтворюваність та юридичну валідність результатів [8], [9]. Підвищення професійної компетентності підтримується обов'язковими 30-годинними курсами CPD кожні два роки та сертифікацією обладнання за новими стандартами реєстрації ЕДА, що закріплено у Стандартах практики АРА та супровідних технічних регламентах. Нарешті, модельна політика ІАСР і результати досліджень RAND рекомендують інтегрувати поліграф із структурованими інтерв'ю та автоматизованим аналізом ризик-індикаторів, зокрема для адаптації процедур під нейровідмінних кандидатів, чим підвищують загальну точність і знижують суб'єктивізм оцінювача [10].

Узагальнюючи викладене, варто підкреслити, що запроваджений наказом МВС 13.11.2017 № 920 комплексний поліграфічний скринінг охопив увесь кадровий цикл Національної поліції, перетворивши поліграф із вибіркового заходу на системний бар'єр проти внутрішніх загроз. Його практична цінність зростає, в умовах військового стану.

Досвід партнерів з безпеки, зокрема Random Counter-intelligence Polygraph Program (Програма випадкового контррозвідувального поліграфа) ВМС США, підтверджує ефективність інструмента для протидії інсайдерським загрозам у період бойових дій.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : наказ МВС України від 13.11.2017 № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1472-17> (дата звернення : 05.06.2025).

2. CHANGES IN USAGE, PRACTICES AND POLICIES IN PRE-EMPLOYMENT POLYGRAPH TESTING IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE UNITED STATES: 1964–1991 URL:

<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/changes-usage-practices-and-policies-pre-employment-polygraph> (дата звернення : 05.06.2025).

3. Piraino P. T. Pre-employment Polygraphs and Ohio Law Enforcement Officers' Perceptions of Police Misconduct : дис. ... Ph.D. / Walden University. – 2017. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/4246/> (дата звернення : 05.06.2025).

4. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи : матер. III міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 7–8 листоп. 2015 р. URL: <https://expertize-journal.org.ua/attachments/article/711/tezu-poligraff.pdf> (дата звернення : 05.06.2025).

5. Беба Ю. Чи може поліграф зловити вас на брехні під час співбесіди? Пояснює експерт із безпеки. URL: <https://www.village.com.ua/village/business/business-ethics/299295-spivbesida-z-poligrafov> (дата звернення : 05.06.2025).

6. Актуальні питання використання поліграфа у системі МВС України в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. засідання, 29.10.2024. URL: <https://www.navs.edu.ua/news/aktualni-pitannya-vikoristannya-poligrafa-v-sistemi-mvs-ukrayini-v-umovah-voyennogo-stanu.html> (дата звернення : 05.06.2025).

7. INSIDER THREAT TO CYBER SECURITY RANDOM COUNTERINTELLIGENCE POLYGRAPH PROGRAM : NAVADMIN 015/16. URL: <https://www.navy.mil/DesktopModules/ArticleCS/Print.aspx?Article=2>

8. ASTM E1954-05(2017) Standard Practice for Conduct of Research in Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph). URL: <https://store.astm.org/products-services/standards-and-publications/standards/forensic-science->

9. ISO 10667-1:2020 Assessment Service Delivery — Procedures and Methods to Assess People in Work and Organizational Settings — Part 1: Requirements for the Client URL: <https://www.iso.org/standard/74716.html> (дата звернення : 05.06.2025).

10. Policies and Acts / American Polygraph Association. URL: https://www.polygraph.org/policies_and_acts.php (дата звернення : 05.06.2025).

ВЕДЕРНІКОВА Анна, старший інспектор сектору запобігання корупції Управління поліції охорони в Івано-Франківській області

ВИЛУЧЕННЯ З ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДЕКЛАРАЦІЙ ОСОБИ, УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Корупція підриває довіру до держави та її владних органів, порушує соціальну справедливість і є перешкодою на шляху євроінтеграційних

процесів. Під час воєнного стану корупція призводить до відсутності належного забезпечення наших військових, що в свою чергу корелюється з просуванням агресора. Процедура подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), - це дієвий та швидкий механізм виявлення неправомірно набутих активів і повернення коштів до бюджету України завдяки цивільній конфіскації, котра можлива після проведення повних перевірок декларацій.

Нещодавно Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) удосконалило конфігурації налаштування модуля логічного та арифметичного контролю Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - Реєстр). За результатами моніторингу способу життя лише за I квартал 2025 року до правоохоронних органів скеровано 15 матеріалів, 9 з яких (на понад 51,3 млн гривень) до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Крім того 9 позовів (на 32,2 млн гривень) направлено до Вищого антикорупційного суду. Порівняно з 2024 роком темпи виявлення та стягнення коштів зростають [1].

Конституція України визначає, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід'ємне право на життя, та особисту недоторканність, повагу до його гідності тощо. А особливо гостро питання дотримання прав людини постає в умовах військової агресії. Тому у процес декларування були здійснені нововведення. Новелами є відтермінування обов'язкової подачі декларацій, а також можливість вилучення її з загального доступу.

Через повномасштабну війну НАЗК здійснює визначені законом заходи безпеки стосовно декларантів задля дотримання балансу прозорості інформації і безпеки громадян. З 10 грудня 2023 року НАЗК відновило доступ до публічної частини Реєстру декларацій, попередньо вилучивши документи декларантів, які мали таке право після отримання відповідного подання [2].

Порядок вилучення з відкритого доступу декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – Порядок), затверджений Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 12 жовтня 2023 року N 221/23, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 13 жовтня 2023 р. за № 1791/40847, визначає процедуру вилучення декларації з відкритого доступу публічної частини Реєстру, на підставі пункту 2¹¹ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» (далі - Закон), а також механізм направлення до НАЗК подання про вилучення декларації з відкритого доступу Реєстру. У Національній поліції України (далі - НПУ) вилучення декларацій з відкритого доступу регулюється Наказом НПУ від 19 жовтня 2023 № 957 «Про організацію виконання Порядку вилучення з відкритого доступу декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в Національній поліції України».

З Реєстру можуть бути вилучені декларації: військовослужбовців (крім, зазначених у п.п. 1-4 ч. 7 ст. 45 Закону); поліцейських поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до ведення бойових дій

у порядку ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію» (крім, зазначених у п.п. 1-5 ч. 7 ст. 45 Закону); осіб, які належать до кадрового складу розвідувальних органів України або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, включаючи осіб, які претендують на такі посади або припинили таку діяльність. А також суб'єктів декларування які: для виконання службових повноважень на постійній основі перебувають на територіях активних бойових дій; перебувають на тимчасово окупованих територіях; беруть участь в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу в інших країнах; внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаного з виконанням службових повноважень чи військової служби перебувають на лікуванні або реабілітації; є полоненими чи інтернованими. Порядок також поширюється на суб'єктів декларування, які є членами сім'ї зазначених вище осіб [3]. За наявності підстав, з відкритого доступу вилучаються всі документи подані вищезазначеними особами, а саме декларації та повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, подані за всі періоди.

Не вилучаються декларації суб'єктів декларування, в яких підстави для вилучення декларації, стосуються близьких осіб, які жодного разу не вказувались членами сім'ї суб'єкта декларування в розділі 2.2. будь-якої декларації [4].

Ініціатором вилучення декларації може бути керівництво державних органів, що ведуть облік суб'єктів декларування згаданих у частинах 7-14 ст. 45 Закону, які: працюють чи проходять службу в цих органах; відряджені до них; працюють на підприємствах їх сфери управління; звільнені, з останнього місця роботи чи несення служби, пов'язаним із обов'язком подати декларацію. Індивідуальні звернення суб'єктів декларування щодо вилучення декларацій з відкритого доступу НАЗК не задовольняє.

Всі вилучені декларації буде повернуто у відкритий доступ Реєстру з наступного дня після припинення або скасування воєнного стану. Крім цього, це можна зробити за ініціативи особи, яка вносила подання про вилучення декларацій з відкритого доступу Реєстру у разі припинення обставин, які були підставою застосування заходів безпеки. Перевіряти наявність підстав для зняття заходів захисту з декларанта має саме ініціатор такого подання. Наприклад, якщо ініціатором подання про вилучення декларації поліцейського було НПУ, то звернутися до НАЗК з ініціативою про повернення її у відкритий доступ може лише НПУ, незважаючи на те, що декларант почав працювати в певному органі влади. За таких умов теперішній роботодавець може ініціювати перед НПУ питання про звернення до НАЗК щодо повернення декларацій свого працівника у відкритий доступ.

Звернення самих суб'єктів декларування, керівників органів, які не були ініціаторами вилучення декларації з відкритого доступу, а також третіх осіб з проханням повернути декларації до відкритого доступу НАЗК не задовольняються, а декларації будуть повернуті у відкритий доступ після завершення чи скасування воєнного стану [5].

Отже вилучення з відкритого доступу декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забезпечує реалізацію нашими захисниками свого права на життя, здоров'я, недоторканність і безпеку, оскільки висвітлення інформації щодо майна, близьких осіб тощо надає ворогові додаткові важелі впливу.

Список використаних джерел

1. МВФ підтримує збереження та посилення напрямків НАЗК з фінансового контролю посадовців. 26.05.2025. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/mvf-pidtrymue-zberezhennya-ta-posylennya-napryamkiv-nazk-z-finansovogo-kontrolyu-posadovtsiv/>
2. Як повернути у відкритий доступ раніше вилучені декларації? 13.12.2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/yak-povernuty-u-vidkrytyy-dostup-ranishe-vylucheni-deklaratsii/>
3. Відновлення е-декларування: як вилучити декларацію з відкритого доступу? 17.10.2023. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/vidnovlennya-e-deklaruvannya-yak-vyluchyty-deklaratsiyu-z-vidkrytogo-dostupu/>
4. Вилучення декларації з відкритого доступу: як визначити, чи є підстави через членів сім'ї декларанта. 02.11.2023. <https://nazk.gov.ua/uk/vyluchennya-deklaratsiyi-z-vidkrytogo-dostupu-yak-vyznachyty-chy-ye-pidstavy-cherez-chleniv-sim-yi-deklaranta/>
5. Як повернути у відкритий доступ раніше вилучені декларації? 13.12.2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/yak-povernuty-u-vidkrytyy-dostup-ranishe-vylucheni-deklaratsii/>

ВЛАДИМІРЕЦЬ Олена, інспектор
сектору дотримання прав людини
Хмельницького РВП ГУНП у Вінницькій
області

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ДОТРИМАННЯ СТАНУ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями, які гарантують гідність, автономію та розвиток кожної особи. Вони формують основу для становлення та соціалізації індивіда, дозволяючи останньому вільно виражати свої думки, переконання та ідеї, обирати життєві цілі і способи їх досягнення. В основному Законі України зазначено, що життя, здоров'я, честь гідність, недоторканість і безпека людини визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю і це є головний принцип політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина. Також в свою чергу держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність і визнає за свій обов'язок забезпечення прав і свобод людини. Конституція України

закріплює і гарантує, що діяльність держави спрямована на забезпечення прав і свобод людини і є її головним обов'язком. Необхідно зауважити, що всі вказані права в Конституції України відповідають нормам загальної декларації прав людини. В якій зазначається, що при реалізації своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом. Дані обмеження можуть бути застосовані виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших. Також повинні бути забезпечені справедливі вимоги моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Наразі в Україні 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан. У зв'язку з цим, тимчасово на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права та свободи людини і громадянина. Водночас у ст. 64 Конституції України вказано вичерпний перелік прав і свобод людини та громадянина, обмежувати які, навіть у таких скрутних обставинах, як воєнний стан, забороняється. До таких належать: право на рівність громадян перед законом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак (ст.24); право на громадянство та його зміну (ст.25); право на життя (ст.27); право на повагу до гідності особи (ст.28); право на свободу та іншу недоторканість (ст.29); право на індивідуальні або колективні письмові звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування (ст.40); право на житло (ст.47); право на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї (ст.51); рівність дітей у своїх правах незалежно від походження (ст.52); право на захист прав і свобод людини у судді (ст.55); право на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади (ст.56); право знати свої права та обов'язки (ст.57); закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ст.58); право на професійну правничу допомогу (ст.59); право на відмову від виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів (ст.60); право на притягувати двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення (ст.61); презумпція невинуватості (ст. 62); право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом (ст. 63). Такий перелік прав, які не підлягають обмеженню, навіть під час дії воєнного стану, виступає конституційною гарантією прав людини і громадянина. Це є важливим аспектом для забезпечення основних прав та свобод людини та громадянина за будь-яких умов, адже побудова демократичної держави передбачає не лише проголошення, а й забезпечення прав людини в будь-яких ситуаціях. Також важливо відмітити, що термін застосування обмежень не може перевищувати терміну тримання надзвичайного або ж воєнного стану. Це означає, що після закінчення такого режиму повинна відновлюватися повна дія конституційних прав і свобод. Важливо, щоб будь-які обмеження прав людини, застосовані під

час воєнного стану, були обґрунтованими, пропорційними та необхідними для досягання легітимних цілей безпеки та захисту держави.

Держава, як учасник соціально-економічних відносин, несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а отже зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку та нести відповідальність перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави незалежно від умов, навіть у воєнний стан. Отже, розуміємо що саме на державу покладається обов'язок забезпечувати права людини про, що нам говорить ст.3 Конституції України. Виходячи з цього постулату, можна стверджувати, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не може відмовитися від обов'язку щодо забезпечення прав людини.

Запровадження воєнного стану, через напад росії на Україну, змінило життя та діяльність всіх верств населення країни і інституцій. Нові повноваження отримали ЗСУ, а також правоохоронні органи України. Так, набули чинності зміни до Закону України «Про Національну поліцію», якими передбачено розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та 60 днів після його припинення або скасування. Але потрібно зазначити, що воєнний стан в Україні є особливим правовим режимом діяльності не тільки органів поліції, але й в цілому органів державної влади, місцевого самоврядування у виняткових обставинах, які пов'язані не тільки з обставинами зовнішнього характеру-необхідністю відбиття агресії проти України, але й потребами забезпечувати громадський порядок та безпеку в середині держави, що на сьогодні визначено першочерговими завданнями органів Національної поліції України. Організація діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану визначається чинним законодавством, насамперед законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про Національну поліцію» і залежить безпосередньо від тих завдань, які покладено на Національну поліцію. В умовах воєнного стану поліція виконує загальні і спеціальні завдання як захисного, так і правоохоронного спрямування, що потребує вжиття заходів, направлених на оптимізацію її діяльності для забезпечення ефективного виконання визначених державою повноважень. Здійснюється аналіз окремих нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію діяльності Національної поліції в складних умовах сьогодення.

Так, Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану», внесено доповнення до ст.23 (поліцію наділено новими повноваженнями) зокрема:

- за письмовим запитом безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання визначених цим Законом завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті;

- здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду;
- у випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторі тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;
- у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів щодо яких є підстави вважати, що вони є предметом, знаряддям чи засобами вчинення адміністративних чи кримінальних правопорушень;
- організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;
- здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухотехнічних предметів, загрозу вибуху;
- здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу;
- здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол) та діє як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європолом;
- організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції;
- здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання;
- здійснює адміністративний нагляд відповідно до Закону;
- забезпечують охорону публічного порядку та безпеки в умовах воєнного стану, використовуючи такі методи впливу як переконання, припинення та примус.

Крім того, працівники Національної поліції України продовжують виконувати свої функції і безпосередньо на лінії зіткнення допомагають людям евакуююватись, рятують з під обстрілів та доставляють місцевим мешканцям гуманітарну допомогу.

Окрім вище викладеного потрібно зазначити що законодавцем було доповнено Дисциплінарний статут Національної поліції України, затвердженої Законом України « Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», новим розділом, яким регламентовано порядок здійснення службового розслідування в період дії воєнного часу.

Таким чином, навіть в період дії воєнного часу, у разі порушення поліцейським службової дисципліни, за наказом керівника поліції, може бути проведене службове розслідування щодо такої особи. Підставою для призначення службового розслідування є звернення громадян, посадових

осіб, інших поліцейських, засобів масової інформації або безпосереднє виявлення посадовою особою поліції дисциплінарного проступку.

Війна вимагає від держави прийняття складних рішень, але ці рішення не повинні порушувати основних принципів демократії та прав людини.

Верховенство права – це не лише юридична норма, а й фундамент демократичного суспільства, який надає нам сили вистояти навіть у найскладніші часи. Законодавчі зміни повинні враховувати конституційні цінності, адже тільки так ми можемо зберегти баланс між безпекою, свободою та гідністю.

Під час воєнного стану важливо, щоб закони та будь які зміни відповідали не лише реаліям часу, а й гарантували цінності, закріплені у Конституції та міжнародних документах, таких як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Тільки за таких умов держава може гарантувати своїм громадянам безпеку, не відступаючи від демократичних принципів, які є основою боротьби за незалежність.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
3. Закон України «Про Національну поліцію»: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації діяльності поліції під час дії правового режиму воєнного стану»: Закон України від 19.07.2022 № 2393-IX // Офіційний вісник України. – 2022. – № 59. – Ст. 3538.
5. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 17. – Ст. 183.
6. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»: від 24.02.2022 // Офіційний вісник Президента України. – 2022. – № 6. – Ст. 188.
7. Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948/ URL: <https://www.un.org>
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи, 1950 // Ратифікована Україною 17.07.1997 № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.

COMPREHENSIVE MODEL FOR DEVELOPING POLICE COMPETENCIES IN PROTECTING VULNERABLE PERSONS

Modern social transformations and the development of Ukraine's law enforcement system have brought to the forefront the issue of protecting the rights of vulnerable persons. Police work in this area requires specific knowledge and skills to effectively safeguard individuals who find themselves in vulnerable situations due to various life circumstances, many of which have been significantly exacerbated by ongoing combat operations and related security challenges in certain regions of the country. A structural and logical analysis of current legislation and the practices of various police units highlights the need for a comprehensive competency model that takes into account the specifics of working with such categories of persons.

Accordingly, the provisions of current Ukrainian legislation [1] and internal documents of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [2] indicate that the development of a competency model should be based on the following principles:

- identifying categories of vulnerable persons in accordance with modern national and international legal frameworks (including children, persons with disabilities, elderly individuals, refugees, internally displaced persons [3], and – under martial law – combat veterans, families of fallen Ukrainian defenders, civilians affected by military actions, etc.);
- taking into account the specific needs of each group and ensuring an individualized approach in interactions with them;
- strict adherence to the principle of non-discrimination and ensuring equal protection of rights regardless of social, economic, or other status.

The structure of such a competency model for police officers should include several key components:

1) legal awareness – comprehensive knowledge of national and international legal acts relating to the protection of the rights of vulnerable persons and the procedural specifics of working with them. This component includes an understanding of not only legal mechanisms for ensuring rights and freedoms but also the nuances of their practical application in policing;

2) psychological readiness – proficiency in effective communication techniques with vulnerable individuals, understanding of their psychological characteristics, ability to quickly establish rapport, and capacity to identify potential risks or threats in a timely manner. A crucial element is also competence in de-escalation strategies for resolving conflicts involving such individuals, especially given the heightened emotional tensions in society;

3) methodological preparedness – the ability to apply specialized methods and algorithms when working with vulnerable persons in various procedural roles

(victims, witnesses, suspects), which ensures proper protection of their rights during police procedures;

4) technical preparedness – practical skills in using assistive technologies and devices to ensure effective communication and interaction with persons who have special needs (particularly those with hearing or visual impairments).

The implementation of this competency model requires a series of coordinated actions at different levels, including:

- regulatory and legal level – enhancement of the legislative framework and internal regulations governing police work with vulnerable persons, taking into account the constraints and specificities of martial law, as well as the development of detailed instructions and practical guidelines;

- educational and qualification level – integration of specialized courses on working with vulnerable populations into police training and professional development programs, along with the organization of workshops involving experts from various fields (psychologists, medical professionals, social workers, etc.);

- organizational and managerial level – establishment of specialized units or appointment of responsible officers for work with specific vulnerable groups, and building effective cooperation with social protection agencies, healthcare institutions, educational entities, and other relevant bodies.

In our view, the effectiveness of implementing this competency model can be evaluated based on the following criteria:

- the actual level of respect for the rights of vulnerable persons during police operations;

- statistical indicators of complaints concerning violations of the rights of vulnerable persons in interactions with law enforcement;

- the level of public trust in the police among representatives of vulnerable groups;

- the effectiveness of investigations into crimes in which vulnerable persons were victims.

Therefore, a comprehensive model for developing police competencies in protecting the rights of vulnerable persons offers a systematic approach to addressing this issue. It involves the formation of essential knowledge and skills, as well as the creation of appropriate legal and organizational conditions for their practical implementation. The effective application of such a model contributes to strengthening police performance and upholding the rights of all categories of persons in line with the principles of the rule of law and humanism, even under the complex security conditions of today.

References

1. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII [On the National Police: Law of Ukraine of July 2, 2015, No. 580-VIII]. *Vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Instruktsii z orhanizatsii roboty pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii Natsionalnoi politsii Ukrainy: Nakaz MVS Ukrainy vid

19.12.2017 № 1044 [On Approval of the Instruction on the Organization of Work of Juvenile Prevention Units of the National Police of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of December 19, 2017, No. 1044]. *Vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> [in Ukrainian].

3. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII [On Social Services: Law of Ukraine of January 17, 2019, No. 2671-VIII]. *Vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

ВОЙЧИШЕНА Марина, викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Охорона дитинства в Україні визначається як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки та ефективності внутрішньої політики держави [7]. В умовах збройної агресії російської федерації законні права та інтереси дітей перебувають під значним ударом, так як повномасштабне вторгнення на територію України, ведення бойових дій та масовані обстріли створюють небезпеку для життя і здоров'я дітей.

За офіційною інформацією ювенальних прокурорів станом на 04 червня 2025 року внаслідок повномасштабної збройної агресії рф загинула 631 дитина, ще понад 1975 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Найбільше дітей постраждало у таких областях: Донецькій – 646, Харківській – 495, Херсонській – 214, Дніпропетровській – 242, Київській – 146, Запорізькій – 185, Миколаївській – 120, Сумській – 142 [6]. Слід констатувати той факт, що кількість дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій постійно збільшується.

Аналіз міжнародних нормативно-правових актів дає змогу дійти висновку, що діти, які зростають в умовах воєнного стану захищені нормами міжнародного права [4, с. 11]. Проте, слід констатувати, що країна-агресор ігнорує приписи міжнародного гуманітарного права, зокрема положення Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949), якою визначено основоположні засади захисту прав дитини в умовах воєнного стану, а саме: вжиття заходів для того, щоб діти віком до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще та були забезпечені необхідними умовами для освіти та підтримання культурних традицій (ст. 24); заборона змінення громадянського статусу дитини або внесення їх до списків підконтрольних

окупаційній державі формувань або організацій (ст. 50) [2]. Крім того, дітям забезпечується необхідні піклування та допомога, зокрема: а) вони отримують освіту, включаючи релігійне й моральне виховання, згідно з побажаннями їх батьків або, в разі відсутності батьків, тих осіб, які опікуються ними; б) вживаються всі необхідні заходи для сприяння возз'єднання сімей; в) діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, та їм не дозволяється брати участь у воєнних діях; г) особливий захист дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, продовжує застосовуватися до них, якщо вони беруть безпосередню участь у воєнних діях, у супереч вищевикладених положень і потраплять у полон [1].

Конвенцією про права дитини (1995) закріплено положення щодо вжиття всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними, а також зобов'язанні поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечення їх додержання (ст. 38) [3].

Серед протиправних дій, що вчиняються по відношенню до дітей в умовах воєнного стану слід виокремити такі: незаконне переміщення та депортація дітей з окупованих територій; незаконне усиновлення та передача українських дітей до російських сімей; надання дітям громадянства російської федерації; використання українських дітей у пропаганді; вчинення щодо українських дітей сексуального, фізичного та психічного насильства на окупованих територіях; вербування дітей за допомогою месенджерів та соціальних мереж з метою вчинення ними протиправних дій (підпалів, виготовлення та закладення вибухонебезпечних пристроїв, надання інформації щодо об'єктів критично важливої інфраструктури, а також переміщення та розташування військових). Крім того, на сьогодні проблемним питанням є забезпечення законних прав та інтересів дітей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях у зв'язку із неможливістю виконання своїх повноважень на вказаних територіях державними органами України.

З перших днів війни у співпраці з міжнародними партнерами держава розробляє та впроваджує програми, які спрямовані на захист прав дітей та надання гуманітарної, правової, психологічної, соціальної допомоги останнім. Національними та міжнародним законодавством передбачено механізми захисту прав дітей під час воєнного стану [4, с. 12]. Зокрема, Міністерством внутрішніх справ України здійснюється реалізація багатокомпонентного проєкту «Безпечне дитинство», в тому числі проєкту «Безпечна школа», сутність якого полягає в посиленні поліцейської присутності в закладах освіти, зокрема, ювенальних поліцейських, шкільних офіцерів поліції, поліції охорони. Державною міграційною службою України проводиться робота із налагодження комунікації та міжнародної допомоги у питаннях повернення українських дітей на територію України. Національною поліцією України здійснюються заходи щодо реалізації завдань під час організації та проведення евакуації дітей з населених пунктів,

які знаходяться в місцях проведення бойових дій, для забезпечення їх основоположних прав [5, с. 475].

Отже, на сьогодні, необхідним є удосконалення законодавства відповідно до викликів сьогодення щодо гарантування захисту прав та інтересів дітей від протиправних посягань в умовах воєнного стану; запровадження та реалізація державних програм щодо повернення депортованих дітей до України, їх психологічної підтримки та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 : указ Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989 № 7960-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення 04.06.2025).

2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 : указ ПБР УРСР від 03.07.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 04.06.2025).

3. Конвенція про права дитини : постанова ВР України від 27.02.91 № 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 04.06.2025).

4. Корнієнко М.В., Сухарева А.О. Дотримання та захист прав дітей в умовах воєнного стану : роль поліцейських ювенальної превенції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 9–13. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/3/2.pdf> (дата звернення 04.06.2025).

5. Мердова О.М. Особливості діяльності Міністерства внутрішніх справ України у сфері захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 474–477. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/3345c56d-5352-4a13-bf7e-7b2b5ea5b77b/content> (дата звернення 04.06.2025).

6. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора / URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-631-ditina-zaginula-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoiyi-agresiyi-rf> (дата звернення 04.06.2025).

7. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 04.06.2025).

ГОРЯЧЕНКО **Руслан**, *начальник
Департаменту головної інспекції та
дотримання прав людини Національної
поліції України, доктор філософії,
полковник поліції*

**ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПАРТАМЕНТУ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ ТА
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

18 квітня 2023 року у структурі Національної поліції України відбулись зміни у результаті яких шляхом об'єднання Департаменту головної інспекції та Управління дотримання прав людини створено Департамент головної інспекції та дотримання прав людини (далі – ДГІДПЛ, Департамент).

Результатом об'єднання стали зміни у філософії Департаменту та підходах до виконання поставлених перед ним завдань.

Діяльність підрозділів Головної інспекції зосередилась на підтримці поліцейських, виявленні тенденцій і чинників, що негативно впливають на виконання поліцейськими посадових обов'язків, виявленні та поширенні позитивних практик у діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України, проведенні перевірок підрозділів та посиленні стану дисципліни та законності.

Крім того, Головна інспекція змінила підхід у документуванні фактів надзвичайних подій за участю поліцейських, на постійній основі забезпечується виїзд працівників на вказані події, документування обставин події (фото/відео матеріали), доповідь об'єктивної інформації керівнику, а також забезпечується супровід події та актуалізація даних наступну добу, подальший супровід події.

Поруч із цим, з метою підтримання стану дисципліни та законності, забезпечення належної якості проведення службових розслідувань 27 представників Головної інспекції відряджені до стрілецьких батальйонів ГУНП, 1 працівник ДГІДПЛ очолив відділ моніторингу у профільному управлінні утвореному в Департаменті превентивної діяльності. Крім того, Головна інспекція на постійній основі забезпечує супровід зведених бригад «Скеля» та «Воля», до складу яких відряджались й представники ДГІДПЛ.

Протягом 2024-2025 років ДГІДПЛ проведено 95 цільових перевірок різних ГУНП та МТО, а Головною інспекцією загалом ідентифіковано та поширено 149 позитивних практик у діяльності поліції.

Найбільш успішні:

I. Система GPS-трекінгу «Telktonika» – завдяки її впровадженню надається можливість моніторингу маршруту патрулювання службового автомобіля, часу його реальної роботи, простою, швидкості руху, а також реальної кількості витрат палива;

II. Використання безконтактних драгерів у підрозділах поліції – встановлення вказаних пристроїв у підрозділах поліції захищає особовий склад від можливих звинувачень у перебуванні на службі у стані сп'яніння, дозволяє проводити відповідну перевірку, не витрачаючи при цьому кошти на закупівлю одноразових мунштуків;

III. Інформаційна платформа для звернень Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини – інструмент розроблений ДГІДПЛ, у першу чергу для внутрішньої комунікації поліцейських із Головною інспекцією, а також для надання можливості подякувати поліцейським за їх роботу, залишити скаргу чи звернення інформаційного характеру.

За 2024 рік до інформаційної платформи ДГІДПЛ надійшло більше 3800 звернень, а з початку 2025 – більше 2400 звернень.

Найяскравішим прикладом серед подяк поліцейським стала подяка від поліцейської Чернівецької області, яка завдяки втручанням Головної інспекції, залишилась працювати в поліції, а чоловіка який незаконно добавляв у її їжу та напої наркотики, притягнули до кримінальної відповідальності.

Крім того, зміна підходу у діяльності Головної інспекції збільшила довіру поліцейських до цієї служби.

Яскравим прикладом того є анонімне повідомлення на чат-бот про керівника одного із підрозділів поліції Житомирщини, який вживав алкогольні напої на робочому місці. Завдяки організованим діям Головної інспекції, вказаний керівник звільнений з посади;

IV. Запровадження перехресних перевірок притягнення поліцейських до адміністративної відповідальності – запровадження цієї практики дозволило уберегти керівників, які уповноважені призначати поліцейських на посади від порушення вимог ч. 11 ст. 65 Закону України «Про Національну поліцію»;

V. Встановлення програмного забезпечення, що дозволяє демонструвати відео з реєстраторів безпосередньо на службовому планшеті поліцейських – зазначена практика допомагає зменшити кількість скарг на дії поліцейських, а також кількість конфліктних ситуацій між поліцейськими та громадянами.

Разом з тим з метою забезпечення прозорості конкурсних відборів та службових розслідувань з 2024 року спеціалістами поліграфологами Головної інспекції **проведено 582 опитування з використанням поліграфа.**

Поруч із цим зусилля Головної інспекції спрямовувались на співпрацю із міжнародними партнерами для підтримки Національної поліції України та медичних закладів, сімей загиблих, поранених військовослужбовців та поліцейських. Так завдяки вказаним зусиллям, вдалось залучити допомогу у вигляді спеціального обладнання, техніки, медичного забезпечення та іншого на загальну суму понад **125 мільйонів гривень.**

Крім того, завдяки вказаній співпраці вдалось організувати практичні заняття з домедичної підготовки в екстремальних умовах для **680 поліцейських** стрілецьких батальйонів, батальйонів поліції особливого призначення та інших.

Також, з метою підвищення обізнаності працівників Національної поліції з питань гендерної рівності, забезпечення прав та можливостей чоловіків та жінок та недискримінації ДГІДПЛ у співпраці з громадськими організаціями та фондами **організовано та проведено більше 150 тренінгів та семінарів, для понад 8000 поліцейських.**

Поруч із цим, з метою підвищення рівня обізнаності поліцейських щодо безбар'єрності, особливостей комунікації з ветеранами та ветеранками, комунікації та супроводу з людей з інвалідністю, а також оволодіння навичками української жестової мови Департаментом організовано проведення навчань, у тому числі за допомогою «Освітнього порталу» для **понад 70 тисяч поліцейських.**

Таким чином, основною оцінкою діяльності працівника Головної інспекції є стала зміна, яку він запровадив у службову діяльність органів (підрозділів) поліції для підвищення ефективності їх службової діяльності.

ДГІДПЛ у тісній співпраці з іншими департаментами Національної поліції, національними та міжнародними партнерами продовжує свій розвиток, вдосконалення службової діяльності поліції та підтримку поліцейських.

ГРИЦАЙ Олександр, *начальник управління організації службових розслідувань Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини, Національна поліція України*

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДИСЦИПЛІНАРНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В ПОЛІЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У зв'язку з необхідністю забезпечення виконання правоохоронними органами своїх повноважень виключно у правовому полі, неприпустимості незаконного впливу на них сторонніх осіб, спеціальними законами, що регламентують їх діяльність, закріплено принципи роботи, які включають, зокрема, такі як політична нейтральність, законність, відкритість та прозорість, верховенство права або дотримання прав і свобод людини тощо.

Проте, як свідчать журналістські розслідування, що викривають грубі порушення законодавства правоохоронцями, саме собою декларування принципів діяльності, без контролю за їх дотриманням, не забезпечують бажаного результату – формування іміджу України як правової держави.

Тому в центрі постійної уваги – встановлення інституту відповідальності посадових/службових осіб як засобу забезпечення дотримання цих принципів.

Адже кожен факт грубого порушення прав і свобод людини, як і скоєння корупційного правопорушення, не лише обурюють суспільство, формують у нього образ ворога в особі правоохоронця, а й відштовхує нас від євроінтеграції.

Особливо небезпечна ця тенденція в умовах воєнного стану, оскільки дає можливість ворогові підривати підвалини нашої державності.

Актуальним питання дотримання основних принципів роботи є й для Національної поліції, яка фактично розпочала свій шлях у листопаді 2015 року.

Зробивши певні висновки з гучних резонансних подій, які передували реформуванню міліції, 15 березня 2018 року було підписано Закон України «Про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України». Цим Статутом закріплено заборону на надання незаконних наказів поліцейським та на їх виконання, незаконне втручання в їх роботу. Також законодавчо закріплено можливість включення до складу дисциплінарних комісій, які проводять службові розслідування щодо поліцейських, представників громадськості.

Проте, зважаючи на нарікання громадськості на відсутність ефективної моделі розгляду скарг у системі Національної поліції України, у 2023 році нами проведено аналітичне дослідження, спрямоване на вивчення ефективності застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України [1].

Окрім аналізу статистичних відомостей про проведення службових розслідувань в поліції, а також розгляду скарг на дії поліцейських упродовж листопада 2018 – лютого 2022 років, під час аналітичного дослідження проаналізовано міжнародні стандарти щодо дисциплінарної відповідальності поліцейських, національні стандарти притягнення до такого виду відповідальності військовослужбовців, працівників інших правоохоронних органів, вивчено проблемні питання в проведенні службових розслідувань.

За результатами аналітичного дослідження з'ясовано, що рішення про застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення в таких країнах, як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Бельгія, Франція, Молдавська Республіка, Республіка Грузія, ухвалюються відповідними керівниками, на підставі службових розслідувань (звітів), що проводяться уповноваженими службовими особами, без участі громадськості. Натомість їх участь в окремих країнах допускається лише на етапі розгляду скарг поліцейських при оспорюванні дисциплінарних стягнень, з метою недопущення свавілля стосовно поліцейських. Фактично ці апеляційні інстанції здійснюють повноваження незалежних від поліції інституцій, які в Україні виконують адміністративні суди.

Частина з положень цих документів знайшла своє відображення в законодавстві України, зокрема право на захист, можливість оскарження

застосованого дисциплінарного органу не лише старшому прямому керівнику, а й до незалежної інстанції – адміністративного суду.

Разом з тим, особливої уваги, на нашу думку, потребує той факт, що в Англії та Уельсі, як зазначає Медведенко Н.В. у дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата наук [2], скарги та проступки повинні розглядатися на найнижчому відповідному рівні, за винятком серйозних порушень, або порушень пов'язаних із травмами чи смертю. Тоді як у Федеративній Республіці Німеччина важливу роль у дисциплінарному провадженні стосовно поліцейських відіграє профспілка, яка надає «дисциплінарного захисника».

У ході ж аналізу національного законодавства, зокрема законів України «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Бюро економічної безпеки України», відмічено, що в цих органах передбачено функціонування на постійній основі дисциплінарних комісій, які розглядають матеріали про дисциплінарний проступок.

Склад та повноваження таких комісій, порядок розгляду ними матеріалів врегульовуються підзаконними нормативно-правовими актами або внутрішніми наказами. А в якості представників громадськості в склад таких комісій включаються члени відповідних рад громадського контролю при цих органах.

Проте з недоліків діяльності цих комісій можна відмітити той факт, що їхні рішення про застосування конкретного дисциплінарного стягнення до винної особи носять рекомендаційний характер для керівника.

З урахуванням результатів указанного дослідження, аналізу позитивних практик та упущень, Національною поліцією України підготовлено проєкт Закону України «Про внесення змін до Дисциплінарного статуту Національної поліції України щодо вдосконалення порядку проведення службових розслідувань та забезпечення незалежності дисциплінарних комісій».

Законопроєктом пропонується передбачити створення тимчасових дисциплінарних комісій – для проведення службових розслідувань, та постійно діючих – для розгляду питань про вжиття заходів дисциплінарного впливу за порушення прав і свобод людини, розмежувати їх компетенцію, встановити заборону на втручання в їх діяльність, надати повноваження надсилати запити про надання матеріалів. Передбачено можливість включення представників громадськості до складу тимчасових, а також обов'язкове включення таких – до постійно діючих дисциплінарних комісій. З метою захисту членів дисциплінарних комісій від стороннього впливу передбачається встановлення чіткої процедури розгляду проєкту висновку службового розслідування чи рішення дисциплінарної комісії з прав людини.

Ухвалення вказаного законопроєкту зумовить унесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення адмінвідповідальності за відмову в наданні інформації на запит дисциплінарної комісії. Також, на нашу думку, потребує опрацювання

питання унесення змін до підзаконних нормативно-правових актів, які б передбачили використання досвіду Федеративної Республіки Німеччина, а саме включення у якості одного з представників громадськості члена профспілкової організації, для представництва інтересів поліцейського під час дисциплінарного провадження.

Список використаних джерел

1. Звіт за результатами аналітичного дослідження ефективності застосування норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII.

URL:<https://mvs.gov.ua/uk/konsultaciyi-z-gromadskistiu/publicni-gromadski-obgovorennia/2023-rik/informaciine-povidomlennia-pro-provedennia-prezentaciyi-ta-publicnogo-gromadskogo-obgovorennia-zvitu-za-rezultatami-analiticnogo-doslidzennia-predmetom-iakogo-je-analiz-efektivnosti-zastosuvannia-norm-disc> (дата звернення: 15.05.2025).

2. Медведенко Н. В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : монографія / Надія Василівна Медведенко, Сергій Вікторович Медведенко, Олена Володимирівна Ковальова ; Одес. держ. ун-т внутрішніх справ. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2019. – 262 с.

ГУЗЕНКО Олена, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки, факультет №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Важливим актуальним питанням для вирішення в умовах воєнних викликів в Україні є створення дієвої системи захисту прав людини. У відповідності до Конституції України держава виступає гарантом захисту прав людини не залежно від надзвичайних умов розвитку. У цьому аспекті перед законодавцем постало ряд питань, які викликані активними воєнними діями в Україні, котрі спровоковані російською федерацією. Така теза витікає з того, що в умовах воєнних викликів відбуваються масові порушення основних прав людини. Враховуючи той факт, що захист прав людини є однією з основних засад міжнародного та гуманітарного права, спрямований на забезпечення мінімальних стандартів життя та гідності людей, незалежно від політичної ситуації, що підкреслю актуальність вибраного напрямку дослідження та підкреслює його сучасність.

Актуальність дослідження питань захисту прав людини підкреслюється наявністю доволі значної кількості наукових досліджень, котрі проводить

вітчизняна наукова спільнота. Так, М.А. Бурдоносова, Н.В. Заяць, В.І. Озель [1] доволі змістовно досліджували питання гарантії прав і свобод людини в Україні у контексті сучасних викликів. До цього О.В. Гальцова та А.Х. Степанюк [2] звернулися до проблеми дотримання принципу поваги до прав і свобод людини у кримінально-виконавчому законодавстві, виконанні і відбуванні покарань. В свою чергу, дослідженню механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві присвятили наукові розробки М.А. Баламуш, Н.В. Ільєва, О.М. Миколенко [3]. Натомість, П.О. Давиденко [4] досліджував особливості механізму забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану. Незважаючи на суттєвий внесок згаданих дослідників у розробку проблеми захисту прав людини в умовах воєнних викликів, існує нагальна потреба у подальших дослідженнях цієї проблеми в Україні, оскільки це питання залишається недостатньо висвітленим.

В межах дослідження акцентуємо увагу на тому, що захист прав людини в умовах воєнних викликів в Україні виступає ключовим питанням, яке підлягає вирішенню. З цього приводу доречним є наголосити на тому, що питання забезпечення захисту прав людини є імперативним, що передбачено конституційними положеннями та нормативно-правовими актами. Враховуючи сучасні реалії, викликані збройною агресією російської федерації проти України права людини вимагають виняткового захисту. Беззаперечним є той факт, що зазначений імператив впливає з конституційних норм, які визнають найвищу соціальну цінність кожної людини, включаючи її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку [5, ст. 3].

В умовах воєнних викликів в Україні пріоритетність дотримання та захисту прав людини є свідченням того, що людина вважається найвищою соціальною цінністю та національним пріоритетом. З цього приводу доволі цікавим є дослідження, О.Г. Данильян та О.П. Дзьобань [6, с 12-13], які запропонували визначення поняття «механізми захисту прав людини». До цього, науковці вважають, що в залежності від сфери його використання доцільно визначати широке та вузьке тлумачення. Так, у широкому розумінні наковці констатують [6, с 12], що «...цей механізм охоплює розгалужену мережу соціальних інститутів, правових рамок та заходів захисту (у тому числі судових, адміністративних, цивільних, кримінальних тощо). метою якого є забезпечення всебічного та ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина». Водночас у більш вузькому розумінні стверджують О.Г.Данильян та О.П. Дзьобань [6, с 13], «механізм захисту прав людини – це певна сукупність застосовних гарантій, спрямованих на захист порушених прав і свобод людини і громадянина».

Ми підтримуємо позицію О.Г. Данильян та О.П. Дзьобань [6, с 17] стосовно того, що « Важливою складовою механізму забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який відіграє ключову роль у зміцненні принципів верховенства права та сприянні реалізації принципів рівності, справедливості та захисту прав людини».

У Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»[7] законодавець звернув увагу на те, що «...основною метою цієї посади є забезпечення можливості для всіх осіб, незалежно від їхньої національності, віросповідання чи політичних переконань, вільно користуватися своїми основними правами і свободами». До цього, законодавець окреслив ключові завдання Уповноваженого з прав людини [7]:

- обов'язковість моніторингової діяльності з питань проведення незалежної та об'єктивної оцінки порушень прав людини, що відбуваються в зоні військового конфлікту;

- налагодження тісної співпраці з військовими силами, правоохоронними органами та громадськими організаціями, в тому числі міжнародними, для забезпечення належного реагування на порушення прав і свобод людини та розслідування воєнних злочинів.

Таким чином, із всього вищенаведеного можна зробити висновок, що В умовах воєнних викликів механізм захисту прав людини зазнає трансформації та диверсифікації, оскільки військова влада бере на себе відповідальність за контроль над збройними силами та забезпечення безпеки держави і громадян. У сфері гарантій прав людини існує складна взаємодія компонентів, що включає суб'єктів, які здійснюють правозахисну діяльність, а також різноманітні форми та методи захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Гарантії прав і свобод людини в Україні у контексті сучасних викликів: монографія / М.А. Бурдоносова, Н.В. Заяць, В.І. Озель. Київ: Алерта, 2025. 122с.

2. Принцип поваги до прав і свобод людини у кримінально-виконавчому законодавстві, виконанні і відбуванні покарань: монографія / О. В. Гальцова, А.Х. Степанюк. Харків: Право, 2020. 222 с

3. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві : колективна монографія / М.А. Баламуш, Н.В. Ільєва, О.М. Миколенко та ін.; за ред. О.В. Гаран, О.І. Миколенко. Одеса: Фенікс, 2023. 300 с.

4. Давиденко П.О. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану: дис. ...д-ра філософії 081 «Право». Харків, 2023. 226 с.

5. Конституція України: Закон України від 28.06.96. р. № 254/96. URL: <https://ips.liga.zakon.net/document/Z960254K?an=1> (дата звернення: 03.06.2025).

6. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану. *Інформація і право*. 2025. № 1(52). С.9-21.

7. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.97 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 04.06.2025).

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України і запровадження воєнного стану в країні обумовило нагальну потребу у посиленні кримінально-правових засобів забезпечення захисту права власності громадян. Законом України від 3 березня 2022 року № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» (далі – Закон України № 2117-IX) було посилено кримінальну відповідальність за такі злочини проти власності як крадіжки, шахрайства, грабежі, розбої, вимагання, привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем шляхом доповнення відповідних статей Кримінального кодексу України кваліфікуючою ознакою «в умовах воєнного або надзвичайного стану» [1].

Трохи більше, ніж через рік після набуття чинності згаданого закону, 13 липня 2023 року, Верховна Рада України прийняла Закон України від № 3233-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» (далі – Закон України № 3233-IX), який доповнив ст. 190 КК України ще однією частиною, яка стала містити кваліфікуючу ознаку «в умовах воєнного або надзвичайного стану». Сформульовано зазначену норму таким чином: «Шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст. 190 КК України) [2].

Зазначені зміни впровадили суперечливий підхід щодо кримінально-правової оцінки, а отже і кримінально-правових наслідків кримінальних правопорушень проти власності: крадіжок (ч. 4 ст. 185 КК України), грабежів (ч. 4 ст. 186 КК України), розбоїв (ч. 4 ст. 187 КК України), вимагань (ч. 4 ст. 189 КК України), привласнень, розтрат або заволодінь майном шляхом зловживання службовим становищем (ч. 4 ст. 191 КК України) з одного боку, та шахрайств (ч. 3 ст. 190 КК України) – з іншого [3].

Так, всі згадані кримінальні правопорушення, крім шахрайств, вчинені «в умовах воєнного або надзвичайного стану» кваліфікуються за ч. 4 ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК України і в тих випадках, коли цими правопорушеннями не завдано значну шкоду, шкоду у великих розмірах чи шкоду в особливо великих розмірах. А шахрайства, вчинені в умовах воєнного стану, із незрозумілих автору причин інкримінується за ч. 3 ст. 190 КК України лише у тих випадках, коли потерпілому завдано щонайменше значну шкоду, тобто спричинено збитки на суму від 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тобто наявні у чинній редакції ч. 3 ст. 190 КК України

кваліфікуючі ознаки (вчинення шахрайства в умовах воєнного стану; завдання значної шкоди) розглядаються як взаємопов'язані між собою, серед яких головною є ознака заподіяння потерпілому значної шкоди, а додатково – учинення шахрайства в умовах воєнного стану [4].

Означена суперечність, на нашу думку, має бути усунена. Одним із шляхів усунення цієї суперечності може бути таке. Ми пропонуємо, щоб у ст. 190 КК України кваліфікуюча ознака «в умовах воєнного чи надзвичайного стану» перестала бути пов'язаною із ознакою завдання значної шкоди по аналогії, як це зараз запроваджено в інших однорідних кримінально-правових заборонах проти власності, тобто щоб при шахрайстві інкримінувалась і за умови незавдання потерпілому значної шкоди. З огляду на висловлене пропонуємо викласти ст. 190 КК України у такій редакції:

«Стаття 190. Шахрайство

1. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) -

карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або пробачійним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк.

2. Шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, -

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану або у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

4. Шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна».

Такий підхід усунув би існуючі нині суперечності і передбачав би більш співрозмірну систему заходів кримінально-правового впливу щодо осіб, які вчиняють крадіжки, шахрайства та інші однорідні посягання проти власності.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 06.04.2025 року).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності

кримінальних правопорушень Закон України від 13.07.2023 № 3233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#Text> (дата звернення: 06.04.2025 року).

3. Кримінальний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.04.2025 року).

4. Роз'яснення щодо кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень від 20.10.2023 № 7222/109/24/31-2023 / Національна поліція України.

ДРОЗД Валентина, *начальник
консультативно-контрольного відділу
Департаменту забезпечення діяльності
Голови Національної поліції Україн,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

НАЛЕЖНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В ЧАСТИНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Гарантії прав підозрюваних та обвинувачених осіб є ключовими передумовами забезпечення принципів законності й верховенства права у кримінальному провадженні. Водночас особи, які вчинили кримінальні правопорушення, повинні мати доступ до ефективних заходів ресоціалізації, у тому числі – через участь у спеціалізованих програмах для кривдників. Це відповідає як національному законодавству, так і міжнародним зобов'язанням України.

Під час реалізації практичних програм для осіб, які вчинили домашнє насильство, наша команда неодноразово стикалася з проблемами, спричиненими колізіями між положеннями різних нормативно-правових актів. Зокрема, істотні розбіжності існують у визначенні мінімальної тривалості проходження програм для кривдників.

Насамперед необхідність таких програм визначена міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Стамбульська конвенція), ратифікованою Україною у 2022 році, яка вимагає впровадження довготривалих, ефективних і науково обґрунтованих програм впливу на осіб, що вчиняють домашнє насильство. Встановлення мінімального строку участі лише в 1 місяць суперечить цим зобов'язанням та знижує результативність втручання. Так, відповідно до статті 16 (Профілактичне втручання та лікувальні програми) Стамбульської конвенції Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для запровадження або підтримки програм, спрямованих на навчання осіб, що вчинили домашнє насильство, ненасильницькій поведінці в міжособистісних

стосунках з метою запобігання подальшому насильству та зміни насильницьких манер поведінки. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для запровадження або підтримки лікувальних програм, спрямованих на профілактику рецидивів з боку правопорушників, зокрема з боку осіб, що вчинили статеві злочини, під час ужиття заходів, Сторони забезпечують, щоб першочергова увага приділялася безпеці, підтримці та правам людини жертв і щоб, де це доречно, ці програми запроваджувалися та виконувалися в тісному співробітництві зі спеціалізованими службами підтримки жертв [1].

Сьогодні ця норма імплементована Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», згідно з частиною шостою статті 28 якого спеціальна програма для кривдника повинна тривати від трьох місяців до одного року [2].

При цьому, Типова програма, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434 (далі – Типова програма), визначає мінімальну тривалість саме в три місяці, з урахуванням реальних потреб у зміні моделей поведінки кривдників і профілактики повторного насильства [3].

Визначена законодавством тривалість спеціальної програми для кривдника є науково обґрунтованою, базується на міжнародній практиці та спрямована на формування стабільних змін у поведінці учасників.

Водночас частина третя статті 91¹ (Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство) Кримінального кодексу України визначає, що обов'язок пройти програму для кривдника може тривати від одного до трьох місяців із можливістю продовження не більше ніж до 12 місяців [4].

Проте суди в більшості випадків призначають мінімальний строк – один місяць, що не дозволяє досягти необхідного корекційного ефекту [5].

Така практика є поширеною через нечітку та суперечливе нормативне регулювання, зокрема, через відмінність між положеннями Кримінального кодексу України та спеціального законодавства у сфері протидії домашньому насильству. У результаті замість того, щоб сприяти довготривалому й сталому впливу на зміну поведінки кривдника, механізм виконання цієї санкції часто зводиться до формального виконання зобов'язання, без реального ефекту.

Тож, рішення, в якому суд призначає саме мінімальний строк, хоч і є законним в межах чинного кримінального законодавства, фактично суперечить основним засадам ефективності ресоціалізації та профілактики повторного насильства. Одномісячний строк участі у програмі не дає змоги ані спеціалістам, ані самим учасникам досягнути усвідомлення причин насильницької поведінки, не кажучи вже про формування альтернативних моделей спілкування чи саморегуляції.

Крім того, корекційна робота з особами, які вчиняють домашнє насильство, за своєю суттю є психологічно й поведінково складним процесом, що потребує часу, системності, повторення та етапності. Наявність короткострокових, формальних програм лише викликає ілюзію виконання

зобов'язань держави щодо впливу на кривдника, але не змінює ситуації в родинх постраждалих. Це створює додаткові ризики рецидиву, підвищує рівень загрози для жертв насильства та нівелює довіру до системи правосуддя загалом.

Фактична преференція найкоротшого строку участі в програмі не відповідає ані духу, ані букві спеціального законодавства, міжнародних зобов'язань України (зокрема, за Стамбульською конвенцією), а також рекомендаціям фахівців із питань профілактики домашнього насильства.

Відповідно задля усунення нормативної неузгодженості та забезпечення гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, передбаченими Стамбульською конвенцією, зокрема щодо ефективності впливу на кривдників як інструменту попередження рецидиву, доцільно ініціювати внесення змін до статті 91¹ Кримінального кодексу України, якими встановити мінімальний строк проходження програми не менше 3 місяців відповідно до Типової програми та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та визначити чіткі підстави для продовження строку до 12 місяців.

Так, на нашу думку, статтю 91¹ Кримінального кодексу України слід викласти в такій редакції: «Обов'язок пройти програму для осіб, які вчинили домашнє насильство, встановлюється на строк не менше трьох місяців та не більше одного року. Конкретна тривалість участі визначається судом з урахуванням висновку уповноваженого суб'єкта, що реалізує програму, та обставин кримінального правопорушення. Продовження строку участі можливе у разі невиконання програми або ризику рецидиву».

При цьому, варто уточнити статтю 76 (Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням) Кримінального кодексу України, визначивши чітке посилення на Типову програму як базову модель реалізації цього обов'язку, закріпити на законодавчому рівні обов'язкове узгодження цієї програми з фахівцями у сфері психології, соціальної роботи та пробації, а також передбачити оцінку ефективності програми на етапі її завершення.

Враховуючи сказане, з метою удосконалення національного кримінального законодавства доцільною вбачається реалізація запропонованих змін до Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 28.05.2025).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#top> (дата звернення: 28.05.2025).
3. Типова програма для кривдників: затв. наказом Міністерства соціальної політики від 01.10.2018 р. № 1434 (zareestrovano v Ministerstvi

юстиції України 29.10.2018 р. за № 1222/32674). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20250509#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

5. Офіс Генерального прокурора. Статистика. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 28.05.2025).

ДМИТРАЩУК Олена, начальник управління організації діяльності ізоляторів тимчасового тримання та моніторингу дій із затриманими Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

ДИМЧЕНКО Владислав, начальник відділу моніторингу дій із затриманими управління організації діяльності ізоляторів тимчасового тримання та моніторингу дій із затриманими Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

БОЙЧУК Ігор, старший інспектор з особливих доручень відділу моніторингу дій із затриманими управління організації діяльності ізоляторів тимчасового тримання та моніторингу дій із затриманими Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

«CUSTODY RECORDS»: КРОК ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАТРИМАНИХ В УКРАЇНІ

З метою вирішення проблемних питань забезпечення прав затриманих осіб, на які неодноразово вказувалося у рішеннях Європейського суду з прав людини, Європейським комітетом із запобігання катуванням, звітах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, повідомленнях правозахисних організацій, Національною поліцією України спільно з міжнародними партнерами та громадськими організаціями продовжується впровадження системи автоматизованого обліку всіх дій із затриманими особами «Custody Records» (далі – система «Custody Records»).

Система «Custody Records» – призначена для покращення стандартів захисту прав затриманих осіб, внаслідок запровадження електронної фіксації інформації про всі дії щодо осіб, які перебувають під контролем поліції з

моменту фактичного затримання і поміщення до слідчого ізолятора або звільнення з-під варти, а також запровадження обов'язкового інтерв'ю (опитування) затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання [4].

Особливістю системи «Custody Records» є повний взаємозв'язок її складових елементів:

1. Зонування приміщень підрозділу поліції.

Постійний нагляд за станом перебування затриманих реалізовується шляхом поділу підрозділу поліції на окремі зони, у яких мають перебувати виключно конкретні категорії осіб (відвідувачі, затримані чи доставлені).

Метою зонування є відмежування приміщень для роботи із затриманими від усіх інших приміщень (робочі кабінети поліцейських, приміщення для подання громадянами заяв та скарг тощо) [4].

Необхідність виокремлення зони підрозділу поліції, де розташовуються приміщення для роботи із затриманими полягає у тому, щоб жодна стороння особа (поліцейські або інші особи, які не мають стосунку до роботи із затриманими та забезпечення їх прав) не можуть безконтрольно туди потрапити.

2. Система відеонагляду 24/7.

Система «Custody Records» передбачає застосування сучасних систем відеоспостереження у приміщеннях поліцейського відділку та у спецавто для перевезення затриманих і взятих під варту осіб.

Застосування систем відеоспостереження в поліцейському відділку та спецавто є додатковою гарантією забезпечення безпечного середовища під час утримання та переміщення затриманих і взятих під варту осіб, а також дотримання їхніх прав та законних інтересів [4].

3. Електронна база обліку всіх дій щодо затриманих (ІП «Custody Records»).

На базі інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» запроваджено підсистему «Custody Records», яка передбачає фіксацію всіх дій із затриманою особою з моменту її фактичного затримання на планшетному пристрої поліцейського, а обставини перебування затриманої особи в підрозділі поліції та подальше вибуття до установ, які підконтрольні іншим органам державної влади, фіксуються інспектором дотримання прав людини. Система дає змогу зафіксувати дотримання поліцейськими гарантованих національним законодавством та міжнародними стандартами прав і свобод людини: права на захист, права на медичну допомогу, процесуальні права. [1]

4. Інспектор дотримання прав людини.

Завдання інспектора дотримання прав людини – забезпечувати дотримання прав людини, законність тримання під вартою, гарантувати безпечне середовище, а також виявляти порушення процесуальних прав та гарантій затриманої особи в територіальному підрозділі поліції, з внесенням відповідної інформації до ІП «Custody Records» [2].

Під час спілкування з затриманими особами та проведення інтерв'ювання, інспекторами дотримання прав людини встановлюється

вербальний та психологічний зв'язок, який допомагає з'ясувати факти різного характеру, про які затримані особи не можуть повідомити слідчим або поліцейським, якими здійснювалось затримання.

5. Дистанційний зовнішній контроль (доступ до електронної бази та відеоспостереження).

Наявність зовнішнього незалежного контролю за процесами, які відбуваються у підрозділі поліції, є серйозним стримуючим чинником як для затриманих, так і для поліцейських, оскільки працівники Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України можуть переглянути відео з будь-якого підрозділу поліції в регіонах та всі відомості щодо дій із затриманою особою в ІП »Custody Records» [4].

Впровадження системи «Custody Records» в діяльність правоохоронних органів України стало важливим кроком у напрямку забезпечення прав людини та превенції неналежного поведіння з особами під час затримання. Завдяки імплементації системи було створено прозорий механізм моніторингу кожного етапу перебування затриманої особи під контролем поліції, що значно підвищило рівень дотримання процесуальних стандартів та мінімізувало можливості для порушень.

Така ініціатива підтримується зокрема Урядом України, офісом Ради Європи в Україні, Уповноваженою у справах Європейського суду з прав людини, Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, керівництвом МВС та НП України, очільниками органів місцевої влади та місцевого самоврядування, зокрема військових державних адміністрацій, обласних та районних рад, окремих територіальних громад тощо.

Система «Custody Records» показала позитивні результати не лише у контексті захисту прав затриманих, а й у забезпеченні безпеки самих поліцейських. Вона допомогла запобігти випадкам безпідставних звинувачень правоохоронців у неналежному поведінні, адже завдяки обов'язковій фіксації всіх дій кожен крок є задокументованим та підзвітним. Це суттєво зміцнило довіру до правоохоронної системи та створило додаткові гарантії захисту як для громадян, так і для самих поліцейських. Свідченням ефективності системи є звіт за результатами останнього візиту Європейського комітету з протидії катуванням до України.

У Звіті вказано, що переважна більшість опитаних осіб, які перебувають або нещодавно перебували під вартою в поліції, зазначили, що поліція поводитися з ними належним чином із дотриманням прав людини. Цей позитивний висновок ілюструє результати зусиль, докладених національною поліцією в останні роки для поліпшення поведінки з особами, затриманими поліцією. Це безпрецедентний результат, який підтверджує, що система «Custody Records» в поліції виконує своє призначення [3].

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 311 від 24.05.2022 року «Про затвердження Інструкції з формування та ведення

інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text>

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 699 від 16.10.2024 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#Text>

3. Доповідь для Уряду України щодо проведеного візиту ЄКПТ в Україну з 16 по 27 жовтня 2023 року URL: <https://rm.coe.int/1680b0e1f9>

4. Навчальний портал системи електронного обліку дій із затриманими особами «Custody Records». URL: <https://custodyrecords.com/>

*ДОВГОПОЛА Дарина, інспектор відділу
ювенальної превенції управління
превентивної діяльності ГУНП в
Дніпропетровській області*

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: KEY- ПІДХІД ДО ВЗАЄМОДІЇ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ ЧЕРЕЗ ТВОРЧИСТЬ І ПОЗИТИВНУ МОТИВАЦІЮ

У період воєнного стану в Україні питання дотримання, реалізації та захисту прав дитини набуває особливої актуальності як у внутрішньому, так і в міжнародно-правовому вимірі. Особливо вразливими у цьому контексті є діти, які мають статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО), перебувають у складних життєвих обставинах (СЖО), є жертвами або свідками насильства, а також діти, які виховуються в умовах обмежених соціальних ресурсів. Згідно зі статтями 3, 19 та 39 Конвенції ООН про права дитини, держава зобов'язана вживати усіх ефективних заходів щодо захисту дитини від усіх форм насильства, зловживання та жорстокого поводження, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, включаючи збройні конфлікти.

У цьому контексті інституційний потенціал ювенальної превенції як підрозділу Національної поліції України є ключовим у системі раннього виявлення, профілактики та реагування на порушення прав дитини. Одним із прикладних інструментів гуманітарно-правового захисту дітей у регіональному вимірі став просвітницький творчий конкурс «Творчість проти насильства», реалізований відділом ювенальної превенції УПД ГУНП в Дніпропетровській області в межах Всеукраїнської інформаційної кампанії «16 днів проти насильства» спільно з органами освіти.

Метою цього заходу було формування у дітей правосвідомості, уявлень про правомірну поведінку, навичок мирного вирішення конфліктів та виявлення факторів ризику, пов'язаних із насильством. Конкурсна модель передбачала мультимедійну участь — через літературну творчість, образотворче мистецтво, комікси та фотоматеріали — що дозволило забезпечити як інклюзію, так і самовираження дітей різного віку та рівня

соціально-психологічної адаптації. Юридичне обґрунтування такого підходу базується, зокрема, на імplementації статей 11, 13, 15 та 29 Конвенції ООН про права дитини, які гарантують право на свободу думки, вираження поглядів, культурну самобутність та освіту, спрямовану на розвиток поваги до прав людини.

У заході взяли участь понад 500 дітей регіону, значна частина з яких належала до вразливих категорій. Організаторами конкурсу були створені умови не лише для виявлення творчих здібностей, а й для фактичної реалізації права дитини на участь у житті суспільства та формування навичок захисту власної гідності. Таким чином, у межах конкурсу фактично було впроваджено кейс-підхід, у рамках якого профілактична діяльність ювенальної поліції поєднувалася з психологічною підтримкою, соціальною інтеграцією та міжвідомчою співпрацею.

Особливої уваги заслуговує механізм позитивного підкріплення, застосований до учасників конкурсу. Переможці були нагороджені цінними призами, а всі учасники отримали заохочувальні сертифікати й подяки, що відповідає принципам розвитку у дитини почуття власної цінності та довіри до державних інституцій. Відповідно до положень Закону України «Про охорону дитинства» та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», подібна профілактична робота ювенальної поліції може розглядатися як елемент індивідуальної профілактики правопорушень та раннього втручання в кризові ситуації, що потенційно порушують права дитини.

Враховуючи позитивні результати реалізації цієї ініціативи, конкурс «Творчість проти насильства» може розглядатися як приклад успішного правозастосовчого та правопросвітницького інструменту, що має бути масштабований на рівні інших регіонів України. Його ключовими перевагами є гнучкість, міжвідомча координація, орієнтація на потреби дитини, відповідність принципам гуманного правосуддя та забезпечення верховенства права у сфері захисту прав дитини.

Список використаних джерел

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 35.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі до 2025 року, затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1107-р // Урядовий кур'єр. – 2018. – № 6.
5. Губанова, В. О. Правове забезпечення захисту прав дитини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / В. О. Губанова // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 6. – С. 80–84.

6. Журавель, Т. В. Діяльність ювенальної поліції в Україні: адміністративно-правовий аспект / Т. В. Журавель // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2020. – № 2. – С. 112–118.

7. Мельник, М. І. Превентивна діяльність поліції у сфері захисту прав дитини / М. І. Мельник, Л. М. Мазур // Юридична Україна. – 2019. – № 9. – С. 21–25.

8. Український індекс прав дитини: аналітичний звіт / за ред. Л. Гарагуц. – Київ: Уповноважений Президента України з прав дитини, 2020. – 84 с.

ДРУЧЕК Олена, професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національно гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ І ЗМІСТУ

Військово-політичні реалії, обумовлені збройною військовою агресією росії та запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану, обумовлюють необхідність розробки нових теоретико-прикладних підходів до концептів як забезпечення, так і обмеження прав і свобод людини та громадянина. Необхідною складовою зазначеного процесу вважаємо аналіз та уточнення змісту ключових понять.

Теоретичні питання забезпечення/обмеження прав і свобод людини та громадянина в умовах дії правового режиму воєнного стану наразі розглядають Д. Гриньо [1], С. Кузніченко [2], О. Лотюк [3], Х. Маркович [4], Н. Петечел [5], І. Проць [6] та ін. дослідники.

Аналіз категорії «забезпечення прав і свобод людини», незважаючи на її усталеність у юридичній науці, все ж свідчить про відсутність єдиного підходу до її розуміння. Згідно Великого тлумачного словника, «забезпечити» означає «створити надійні умови для здійснення чогонебудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки» [7, с. 281]. Представники юридичної науки найчастіше оперують поняттям «правове забезпечення», використовуючи його для позначення цілеспрямованого впливу на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів [8, с. 327]. Таким чином, у юриспруденції поняття «забезпечення» є близьким за змістом до понять «гарантування», «захист», «здійснення», «реалізація», «охорона». Вважаємо, щ найкращим чином зміст поняття «забезпечення» розкривається через використання конструкцій «створення умов» або

«впорядкування», оскільки означені дії охоплюють як статичну (стан), так і динамічну (процес) складові зазначеної категорії.

У контексті розкриття змісту поняття забезпечення прав і свобод людини, зазначимо, що у літературі виділяють т. зв. «вузький» і «широкий» підходи до його розуміння. Так, О. Наливайко під поняттям забезпечення прав і свобод людини розуміє діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань та громадян зі створення умов (гарантій) для правомірної і неухильної їх реалізації та захисту [9, с. 22]. На думку А. Олійника, забезпечення прав і свобод людини означає вплив на них за допомогою певних юридичних засобів, насамперед, норм права [10, с. 160]. Натомість, Я. Лазур трактує зазначене поняття як здійснюване державою за допомогою адміністративно-правових норм та сукупності адміністративно-правових засобів упорядкування суспільних відносин з метою юридичного закріплення, охорони, реалізації і розвитку прав та свобод громадян у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування [11, с. 8]. Таким чином, «вузьке» розуміння поняття забезпечення прав і свобод людини і громадянина передбачає віднесення до його обсягу, переважно, динамічних елементів; «широке» – також ще і статичних, інституційний, організаційних.

Під поняттям обмеження прав і свобод людини у юридичній науці найчастіше розуміють систему юридичних та фактичних наслідків у вигляді менших за обсягом умов реалізації правових інтересів відповідних фізичних та/чи юридичних осіб, з одночасним задоволенням певних законних інтересів суб'єкта владних повноважень, який запроваджує дані обмеження, або ж інтересів третьої особи, зацікавленої у їх запровадженні. Як і у випадку із поняттям забезпечення, зміст поняття обмеження охоплює, як мінімум, два основні аспекти: а) обмеження може бути матеріальним (позбавлення прав або частини певного права), б) обмеження може бути процесуальним (повна або часткова неможливість реалізації певних прав). Другий підхід до розуміння обмежень припускає, що усі права у повному обсязі залишаються у суб'єкта – носія прав, а припиняється тільки можливість їх реалізації. Таке обмеження може бути добровільним або ж вимушеним, що виникає у результаті дії зовнішніх, здебільшого, екстраординарних, обставин. Як слушно зазначає із цього приводу Ю. Фігель, «вимушене обмеження може бути наслідком введення надзвичайного чи воєнного стану, обставин, незалежних як від волі окремого індивіда, так, певною мірою, і від волі державної влади» [12, с. 359]. На думку О. Андрієвської, під обмеженням прав і свобод людини та громадянина слід розуміти систему взаємозв'язаних конституційно-правових засобів та інших складових (цілей, принципів, умов, підстав, форм), що знаходить своє втілення у соціально-корисній поведінці конкретного суб'єкта конституційно-правових відносин, у діях спеціально уповноважених здійснювати конституційно-правові обмеження суб'єктів, як послідовно здійснюваного комплексного процесу, спрямованого на охорону встановлених Основним Законом України цінностей, захист законних інтересів [13, с. 85]. Вважаємо, що найбільш виважений підхід до

поняття обмеження прав і свобод людини демонструє О.В. Осинська, коли визначає його як законодавче звуження змісту та (або) обсягу прав і свобод людини щодо її можливостей мати, володіти, користуватися й розпоряджатися соціальними цінностями, свободою дій і поведінки з метою захисту суверенітету і територіальної цілісності або громадського порядку, забезпечення економічної й інформаційної безпеки, охорони здоров'я, суспільної моралі й забезпечення захисту прав і свобод людини [14, с.5].

На підставі зазначеного, з урахуванням змісту міжнародно-правових актів у галузі прав людини, під обмеженням прав і свобод людини пропонуємо розуміти допустиме міжнародним та внутрішньодержавним правом законне втручання держави у обсяг прав і свобод людини та громадянина, що відповідає вимогам законності, необхідності, доцільності та співрозмірності цілі, що переслідується [15, с. 48]. Ключовими ознаками поняття обмеження прав і свобод людини, зокрема, є: а) зазначене поняття є контрверсійним до поняття забезпечення прав і свобод людини та є його протилежністю; б) сутність обмеження полягає у зменшенні обсягу дозволених дій чи можливої поведінки суб'єктів; в) обмеження мають чітко визначати не лише предметну, але і просторову та часову межу їх реалізації; г) право їх встановлювати мають лише уповноважені на те суб'єкти, на підставі відповідних нормативно-правових актів, і лише за умови дотриманням відповідної процедури.

На підставі зазначеного, резюмуємо:

1. Під забезпечення прав і свобод людини та громадянина у межах правового режиму воєнного стану слід розуміти здійснення державою за допомогою адміністративно-правових норм та сукупності адміністративно-правових засобів упорядкування суспільних відносин з метою юридичного закріплення, охорони, реалізації і розвитку прав та свобод людини і громадянина, за виключенням тих обмежень, які зазначений режим законно установлює.

2. Під обмеженням прав і свобод людини та громадянина у межах правового режиму воєнного стану пропонуємо розуміти втручання публічної влади у сферу приватної автономії індивіда виключно на підставі закону, яким запроваджуються певні заходи, спрямовані на забезпечення балансу приватних і публічних інтересів з метою захисту суверенітету та територіальної цілісності України, громадського та публічного порядку, забезпечення національної безпеки, прав та свобод людини і громадянина.

3. Поняття обмеження прав і свобод людини та громадянина є контрверсійним до поняття забезпечення прав і свобод людини та громадянина, є його протилежністю, оскільки передбачає можливість звуження, на законних підставах та у законний спосіб, обсягу дозволених дій чи можливої поведінки людини та громадянина в умовах правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел

- 1.Гриньо, Д. Д. (2023). Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Часопис Київського університету права*, (2), 45-48. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.08>.
2. Кузніченко С.О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 32-36.
- 3.Лотюк О. С. Конституційні засади обмеження прав та свобод людини і громадянина у повоєнний період. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 9-15.
- 4.Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 9. С. 95-99.
- 5.Петечел Н. М. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *International journal «Law&Society»*. Vol. 9 (2024). P. 141-146.
- 6.Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 381-384.
- 7.Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
8. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права: підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко та ін.; під ред. М. В. Цвіка. Харків: Право, 2002. 432 с.
- 9.Наливайко О. І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії держави і права. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 12. Київ: Інст. держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. С. 18-21.
10. Олійник А. Ю. Теорія держави і права: навч. посіб. / А.Ю. Олійник, С. Д. Гусарєв та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
- 11.Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07./ Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2011. 40 с.
12. Фігель Ю.О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 357-361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_59. (дата звернення: 15.05.2025 року).
13. Андрієвська О. В. Про конституційно-правовий механізм обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах*. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. Вип. 7. С. 83–86.
14. Осинська О. В. Обмеження прав і свобод людини: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.
15. Дручек О.В. Забезпечення та обмеження прав і свобод людини і громадянина у межах правового режиму воєнного стану: зміст та кореляція понять. *Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період* : зб. матеріалів

ДІМІЧ Антоніна, доцент кафедри
Національної академії Служби безпеки
України, доктор юридичних наук, доцент
КАПЛІНОВ Олег, Служба безпеки
України

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Реформа державного управління є безумовним пріоритетом для демократичного розвитку України. Значення цієї реформи є важливим як під час воєнного стану, так і у повоєнний період. Невід'ємною складовою успішної реалізації реформи державного управління є децентралізація, без якої неможливий успіх будь-яких інших перетворень, оскільки вона спрямована на поліпшення ефективності, прозорості та відповідальності управлінських процесів. Досягнення балансу між централізацією, децентралізацією та побудовою інституту відповідальності є ключовими факторами для ефективного проведення реформ у державному управлінні.

Розвиток України як незалежної держави з європейськими цінностями потребує підвищення якості державного управління у різних сферах економіки, формування ефективного та належного місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади та бюджетної системи. Вирішення проблеми децентралізації є частиною проблеми забезпечення ефективного функціонування багаторівневої бюджетної системи, основною метою якої є створення умов для належного здійснення органами місцевого самоврядування своїх функціональних повноважень [1].

В умовах перманентної економічної, політичної та соціальної кризи переважна більшість органів місцевого самоврядування не мали змоги на належному рівні здійснювати власні та делеговані повноваження, що робило вкрай актуальною необхідність їх реформування. Найбільш сприятливі умови для здійснення належної реформи склалися саме після Революції Гідності, коли більшість населення України згуртувалися навколо ідеї європейської інтеграції України, невід'ємною частиною якої була організація демократичних органів місцевого самоврядування, орієнтованих на людей. Проголошений Україною у квітні 2014 року курс на здійснення реалізації реформи децентралізації влади поставив на порядок денний питання вибору оптимальної та ефективної моделі місцевого самоврядування та порядку формування органів самоврядування, здійснення їх повноважень та функцій, створення механізмів децентралізації влади, забезпечення принципу субсидіарності та надання інститутам громадянського суспільства (громадські організації, спілки, товариства) можливості брати активну участь у діяльності та роботі органів місцевого самоврядування.

Результатами оновленої реформи, що спрямована на побудову якісно нової системи місцевого самоврядування в Україні, яка ґрунтувалася би на зміні теоретико-організаційного та базового рівня адміністративно-територіального устрою шляхом створення нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ), стали: надання органам місцевого самоврядування більших прав на управління наявними фінансово-економічними ресурсами; посилення їх зацікавленості у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів та пошуку додаткових ефективних джерел їх наповнення; зміцнення та покращення матеріально-фінансової бази населених пунктів; поява нових осередків підвищеної економічної активності тощо.

У результаті зазначених нововведень територіальні громади отримали змогу підвищити якість надання комунальних послуг населенню, реалізувати важливі та потрібні для громадян соціальні й інфраструктурні проекти, створити належні умови для залучення інвестицій та розвитку місцевого бізнесу і проектів, розробити та реалізувати програми розвитку місцевості.

Варто констатувати, що після кризи зазвичай відкриваються нові можливості, якими необхідно скористатися для успішного їх впровадження з метою досягнення цілей, а саме добробуту та безпеки пересічних громадян України. Отже, вважаємо пріоритетними наступні завдання для продовження успішної реалізації реформи децентралізації влади в Україні:

- створювати баланс між гілками влади;
- збереження існуючого підприємництва та стимулювання створення малого та середнього бізнесу (це стосується майна як для цивільних, так і для військових потреб задля створення нових робочих місць);
- використовуючи принцип добросовісності, продовжувати залучати інвестиції в регіони для надання доступних адміністративних послуг, у тому числі медичних для потреб пересічних громадян України (враховуючи союзників, міжнародних партнерів, українську діаспору тощо);
- популяризувати Україну на міжнародній арені за рахунок історичної спадщини та її національної ідентичності (удосконалення бренду території);
- рекомендовано розробити реалістичний деталізований план заходів для повернення громадян України, які виїхали за кордон під час дії правового режиму воєнного стану в Україні;
- постійно враховувати інтерес внутрішньо переміщених осіб із доступними для них гарантіями забезпечення житлом, різноманітними пільгами та іншим соціальним захистом.

Список використаних джерел

1. Корх А.О., Кондратова Я.М., Наумик А.С., Хамініч С.Ю. (2024) Перспективи реформи децентралізації в Україні: інноваційні аспекти сучасності. Молодіжна наукова ліга. 8 листопада 2024 рік. Вінниця. с. 67-69.
2. Ляшенко Т.М. Реформа державного управління в Україні: досвід децентралізації. Регіональні студії. 2024. № 38. с. 100-105.

ДЕНИСЕНКО Григорій, *провідний науковий співробітник НЛ № 1 НОЦ Національної академії Служби безпеки України, доктор філософії, старший дослідник*

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МЕЖІ ДОПУСТИМОГО ВТРУЧАННЯ

У сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану, введеного Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, органи Національної поліції України відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки, підтриманні громадського порядку та протидії загрозам публічній безпеці [1].

Одним з основних викликів у цьому контексті є необхідність ефективної обробки, зберігання та захисту конфіденційної інформації, зокрема персональних даних громадян. Водночас, відповідно до статті 32 Конституції України, втручання в особисте і сімейне життя особи, а також збирання, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації без згоди особи дозволяється лише у випадках, прямо передбачених законом, і виключно з метою забезпечення національної безпеки, економічного добробуту чи захисту прав людини [2, ст. 32].

Ці самі підходи закріплені у статті 8 Європейської конвенції з прав людини, яка передбачає допустимість втручання держави в приватне життя лише у чітко визначених випадках, відповідно до принципів законності, необхідності та пропорційності [3, ст. 8].

В умовах воєнного стану, що супроводжується гібридною війною та загрозами у сфері кібербезпеки, в Україні зафіксовано суттєве зростання кібератак на державні інформаційні системи. Зокрема, у 2023 році кількість кіберінцидентів збільшилася на 62,5% порівняно з 2022 роком.

Особливу увагу хакери приділяють ресурсам правоохоронних органів, що створює реальні ризики для витоку чутливої інформації, зокрема персональних даних громадян, і загрожує порушенням права на приватність.

У таких обставинах діяльність Національної поліції України повинна бути зорієнтована на дотримання балансу між забезпеченням безпеки держави та гарантіями захисту основоположних прав і свобод людини. Навіть у надзвичайних умовах втручання у приватне життя має бути обґрунтованим, юридично виправданим, здійснюватися на підставі чинного законодавства, з дотриманням принципів законності, необхідності та пропорційності [4].

Указані принципи узгоджуються з положеннями Закону України «Про захист персональних даних», відповідно до якого обробка персональних даних має здійснюватися виключно на законних підставах, бути обмеженою

у часі, співмірною задекларованій меті та супроводжуватись належним технічним і організаційним захистом.

Національна поліція України у період воєнного стану виконує розширений спектр функцій: від підтримання громадського порядку до участі в заходах територіальної оборони. Водночас, їй надані додаткові повноваження, зокрема право перевіряти документи, зупиняти транспортні засоби та перевіряти осіб, щодо яких є обґрунтовані підозри у самовільному залишенні місця служби або ухиленні від мобілізації.

Разом із тим, відсутність ефективного інституційного контролю за дотриманням законодавства у сфері захисту персональних даних є серйозною проблемою. На сьогодні в Україні не існує спеціалізованого незалежного органу, наділеного повноваженнями щодо системного нагляду та притягнення до відповідальності за порушення прав на захист конфіденційної інформації. Це створює прогалини у механізмах захисту прав людини та ускладнює забезпечення верховенства права в діяльності поліції.

У зв'язку з цим наукова спільнота та правозахисні організації обґрунтовано наполягають на необхідності створення незалежного державного органу контролю, який здійснював би превентивний, поточний та ретроспективний моніторинг дотримання вимог інформаційної безпеки в роботі правоохоронних органів, включаючи регулярний аудит обробки персональних даних, відкриту звітність та участь представників громадянського суспільства.

Також особливої уваги потребує розробка чітких нормативних процедур щодо обробки конфіденційної інформації, які б забезпечували як ефективність правоохоронної діяльності, так і належний рівень гарантій для громадян. Досвід інших демократичних країн свідчить про ефективність таких підходів, за яких втручання у сферу приватного життя регулюється не лише законами, а й прозорими механізмами контролю з боку незалежних структур.

Хоча формально контроль за діяльністю поліції здійснюється Кабінетом Міністрів України, Президентом України, керівництвом МВС, а також громадськими організаціями, на практиці ефективність цього контролю є обмеженою через фрагментарність механізмів, розмитість повноважень і відсутність належного кадрового та технічного забезпечення.

Таким чином, в умовах збройного конфлікту та воєнного стану, забезпечення прав людини, зокрема права на приватність, набуває особливої актуальності. Відсутність належних правових і інституційних механізмів контролю за дотриманням вимог щодо захисту конфіденційної інформації становить серйозну загрозу для реалізації конституційних гарантій.

У цьому контексті важливим завданням державної політики має стати формування цілісної, ефективної, юридично гарантованої системи захисту персональних даних в діяльності Національної поліції, яка б відповідала міжнародним стандартам і забезпечувала належний баланс між потребами безпеки та повагою до прав людини.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про запровадження воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 02.06.2025);
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.06.2025);
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf (дата звернення: 02.06.2025);
4. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 02.06.2025)

ДОМБРОВСЬКА Алла, доцент кафедри патентознавства та основ правозастосовної діяльності Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Воєнний стан в Україні, запроваджений у відповідь на повномасштабну військову агресію Російської Федерації у лютому 2022 року, суттєво вплинув на функції, повноваження та операційні рамки Національної поліції України. Запровадження надзвичайних правових режимів створює складні виклики для правоохоронних органів у балансуванні імперативів національної безпеки із захистом прав людини та дотриманням міжнародно-правових зобов'язань.

Основними законодавчими актами України, що регулюють діяльність поліції під час воєнного стану є: 1) Конституція України [1], яка передбачає, що, незважаючи на воєнний стан, певні права можуть бути обмежені, але лише відповідно до закону (стаття 64); 2) Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [2], який забезпечує основу для передачі надзвичайних повноважень органам державної влади, включаючи функції поліції щодо комендантської години, спеціального режиму в'їзду/виїзду та вилучення майна для цілей оборони; 3) Закон України «Про Національну поліцію» [3], який залишається основним нормативним актом, що регулює обов'язки поліції, наголошуючи на верховенстві права, повазі до прав людини та пропорційності сили, навіть під час надзвичайних ситуацій; 4) Укази Президента України про запровадження та продовження дії воєнного стану (наприклад, Указ Президента № 64/2022 [4]), які встановлюють конкретні географічні та часові рамки воєнного стану та делегування додаткових повноважень правоохоронним органам.

Серед міжнародно-правових актів можна виділити такі: 1) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [5], норми якого дозволяють певні відступи в надзвичайних ситуаціях, але забороняють відступ від основних прав, таких як свобода від катувань або свавільного позбавлення життя; 2) Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод, стаття 15 якої дозволяє відступи в надзвичайних ситуаціях, але лише «тією мірою, якою це суворо вимагається гостротою ситуації виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [6]. Україна подала до Ради Європи оновлене повідомлення про відступ від норм Конвенції про захист прав людини згідно зі статтею 15 [7]; 3) Основні принципи ООН щодо застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [8].

За умов воєнного стану поліція може: впроваджувати та забезпечувати дотримання комендантської години; проводити перевірку особи, обшуки та огляд транспортних засобів без попереднього судового дозволу; брати участь у захисті критичної інфраструктури та територіальній обороні; залучати до примусової евакуації населення; вилучати приватне майно для потреб оборони (у координації з військовими адміністраціями); тісно співпрацювати з Службою безпеки України та Збройними Силами України.

Ключовими викликами в діяльності поліції в умовах воєнного стану є: 1) напруженість між заходами національної безпеки та захистом прав людини. Наприклад, свавільне затримання за підозрою у співпраці може порушувати статтю 5 ЄКПЛ, якщо воно не є чітко виправданим належною правовою процедурою. На практиці поліція іноді діє за військовими наказами без достатньої юридичної документації, що викликає питання законності таких заходів; 2) неоднозначність у юридичних повноваженнях. Так, воєнний стан неоднозначно вплинув на взаємодію під час реалізації повноважень між поліцією, військовими та підрозділами територіальної оборони. Це призвело до оперативної плутанини та юрисдикційних конфліктів, особливо у прифронтових регіонах, таких як Донецька та Херсонська області. Відсутність чітких протоколів координації та правил застосування військової сили послаблює правову передбачуваність та підзвітність; 3) розмивання ролей поліції та військових за умов воєнного стану створює ризик мілітаризації поліцейської діяльності, коли правоохоронні органи застосовують тактику, схожу на бойову. Це підриває традиційні принципи поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, та потенційно загострює відносини з цивільним населенням; 4) механізми нагляду за правоохоронними органами були ослаблені під час воєнного стану. Фіксуються непоодинокі випадки неправомірних дій поліції, включаючи надмірне застосування сили під час затримань, у тому числі на контрольно-пропускних пунктах, які часто розслідуються недостатньо.

Уряд повинен розробити спеціальні протоколи дій поліції в умовах дії воєнного стану, що визначатимуть обсяг та межі повноважень поліції відповідно до Конституції України та міжнародних зобов'язань. Також має бути запроваджено систематичне навчання поліцейських з питань

міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини та ненасильницького врегулювання конфліктів. Механізми контролю за поліцією та розгляду скарг у режимі реального часу повинні підтримуватися та адаптуватися до надзвичайних ситуацій. Крім того, необхідне чітке розмежування ролей між поліцією, військовими та службами безпеки для уникнення дублювання та забезпечення належного правозастосування.

Введення воєнного стану в Україні створило безпрецедентні оперативні виклики для поліції. Хоча надзвичайні обставини виправдовують певні відступи та розширення повноважень, принципи законності, пропорційності та підзвітності повинні залишатися центральними в діяльності правоохоронних органів. Забезпечення дотримання як національних нормативно-правових актів, так і міжнародно-правових зобов'язань має вирішальне значення не лише для захисту прав людини під час конфлікту, але й для підтримки легітимності та суспільної довіри до поліцейської системи. У майбутньому правові реформи, навчання та належний контроль за діяльністю органів поліції будуть важливими для гармонізації дій правоохоронних органів України з демократичними та правовими стандартами навіть у часи екзистенційної національної загрози.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://surl.li/ohmosz> (дата звернення: 27.05.2025).
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://surl.li/iinbhc> (дата звернення: 27.05.2025).
3. Закон України «Про Національну поліцію». URL: <https://surl.li/owkfap> (дата звернення: 28.05.2025).
4. Указ Президента України № 64/2022. URL: <https://surl.li/fenfap> (дата звернення: 26.05.2025).
5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: <https://surl.li/qjonnv> (дата звернення: 26.05.2025).
6. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод. URL: <https://surl.li/pcfgzl> (дата звернення: 28.05.2025).
7. Україна подала оновлене повідомлення про відступ від норм Конвенції про захист прав людини. URL: <https://surl.li/jvuhuo> (дата звернення: 29.05.2025).
8. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : резолюція VIII Конгресу ООН щодо запобігання злочинності та поведження з правопорушниками від 07.09.1990. URL: <https://surl.li/qhbvwv> (дата звернення: 29.05.2025).

ЗАХАРЕНКО Володимир, заступник
начальника Департаменту - начальник
управління дотримання прав людини
Департаменту головної інспекції та

СТАНДАРТИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ФАКТІВ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ЛЮДИНОЮ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про Національну поліцію» поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [1].

Із зазначених приписів, а також положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція), слідує, що поліція при застосуванні чинних нормативно-правових актів України, окрім іншого, має враховувати правові позиції Європейського суду з права людини (далі - ЄСПЛ, Страсбурзький суд, Суд Ради Європи), що як невід'ємна частина його рішень, ухвалених по суті справи, є проявом тлумачення норм Конвенції.

Принагідно зазначити, що всебічне дотримання на національному рівні положень статті 3 Конвенції в їх трактуванні ЄСПЛ з необхідністю вимагає забезпечення виконання не лише матеріального аспекту вказаної норми міжнародного права, але й процесуальних зобов'язань, які впливають з неї в контексті ефективного розслідування фактів катування, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (жорстокого поводження).

Для того, щоб розслідування було ефективним, наголошує Суд Ради Європи у рішеннях по справі «Буїд проти Бельгії», установи та особи, відповідальні за його проведення, мають бути незалежними від тих, на кого воно спрямоване. Це означає не лише відсутність будь-яких ієрархічних чи інституційних зв'язків, а й практичну незалежність [2].

З вказаного випливає, що ефективне розслідування фактів жорстокого поводження з людиною має ґрунтуватися на принципі *незалежності*.

Так, наприклад, Суд Ради Європи у рішенні по справі «Бурсук проти Румунії» (*Bursuc v. Romania*) встановив, що відповідному розслідуванню бракувало незалежності, якщо поліцейські, що належали до того самого підрозділу в тому ж місті, що й поліцейські, щодо яких проводилося розслідування, збирали докази та заслухали свідків [3].

Щоб бути «ефективним», зазначає ЄСПЛ у рішенні по справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*), розслідування має бути *належним*. Це означає, що воно має бути здатним привести до встановлення фактів і визначення того, чи була застосована сила виправданою за конкретних обставин, а також ідентифікувати та — якщо необхідно — покарати винних [4].

Разом з тим, як наголошує Суд Ради Європи у рішенні по справі «Ель-Масрі проти колишньої Югославської Республіки Македонії» (*El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*), розслідування має бути *ретельним*,

а це означає, що органи влади повинні завжди серйозно намагатися з'ясувати, що сталося, і не повинні покладатися на поспішні чи необґрунтовані висновки, щоб закрити розслідування, або використовувати їх як основу для своїх рішень. Вони мають вживати всіх доступних їм розумних заходів для отримання доказів щодо інциденту, в тому числі, зокрема, свідчень очевидців і доказів судової експертизи. Будь-який недолік у розслідуванні, який перешкоджає його здатності встановити причину травм або ідентифікувати відповідальних осіб, несе у собі ризик порушення цього стандарту [5].

З погляду Страсбурзького суду, стаття 3 Конвенції вимагає, щоб розслідування були *негайними та здійснювалися з розумною швидкістю*. Хоча можуть існувати перешкоди або труднощі, які заважають просуванню розслідування в конкретній ситуації, швидке реагування органів влади на розслідування звинувачень у жорстокому поводженні, як правило, може вважатися критично важливим для підтримки громадської довіри до дотримання ними верховенства права, а також для запобігання будь-якій видимості змови чи терпимості до протиправних дій (рішення ЄСПЛ у справі «Буїд проти Бельгії» (Bouyid v. Belgium) [2].

Аналіз практики ЄСПЛ дає підстави стверджувати, що в ході проведення розслідування фактів жорстокого поводження з людиною має бути забезпечений *громадський контроль та участь потерпілого*.

Як наголошує Суд Ради Європи у своєму рішенні по справі «Аль Наширі проти Румунії» (Al Nashiri v. Romania), розслідування має забезпечувати достатній елемент громадського контролю, щоб гарантувати відповідальність як на практиці, так і в теорії [6]. Крім того, потерпілий повинен мати можливість брати ефективну участь у розслідуванні («Буїд проти Бельгії» (Bouyid v. Belgium) [2].

Так, зокрема, ЄСПЛ у рішенні по справі «Чернега та інші проти України» (Chernega and Others v. Ukraine) встановив, що розслідування було недостатньо доступним для потерпілого оскільки органи влади постійно приховували інформацію про свої рішення або значно затримували надання такої інформації заявникам, всупереч чіткій вимозі національного законодавства [7].

У своїх рішеннях Страсбурзький суд наголошує і на питаннях, пов'язаних з *притягненням до відповідальності винних осіб*, що є також невід'ємною складовою ефективного розслідування.

Як стверджує Суд Ради Європи у рішенні по справі «Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia), і хоча немає абсолютного зобов'язання, щоб усі переслідування закінчувалися засудженням, за жодних обставин грубі напади на фізичну та психічну недоторканість не мають залишатися безкарними, або щоб серйозні правопорушення каралися надто легкими покараннями.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що розслідування фактів жорстокого поводження з людиною відповідатиме європейським стандартам ефективності лише за умови дотримання таких принципів при його проведенні: незалежності, належності, негайності та розумної швидкості

проведення, забезпечення громадського контролю та участі потерпілого, притягненні до відповідальності винних осіб.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Буїд проти Бельгії» (Bouyid v. Belgium) від 28 вересня 2015 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157670>
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурсук проти Румунії» (Bursuc v. Romania) від 12 жовтня 2004 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67028>
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лабіта проти Італії» (Labita v. Italy) від 06 квітня 2000 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559>
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ель-Масрі проти колишньої Югославської Республіки Македонії» (El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia) від 13 грудня 2012 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115621>
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Аль Наширі проти Румунії» (Al Nashiri v. Romania) від 31 травня 2018 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183685>
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Чернега та інші проти України» (Chernega and Others v. Ukraine) від 18 червня 2019 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193877>
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сабаліч проти Хорватії» (Sabalić v. Croatia) від 14 січня 2021 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207360>

ЗАХАРЧЕНКО Андрій, завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад *Донецького державного університету внутрішніх справ*, доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням в Україні воєнного стану через військову агресію російської федерації перед органами державної влади та органами місцевого самоврядування постала низка нових викликів, одним з яких є необхідність проведення евакуації населення із зон бойових дій у безпечні райони.

Реалізація такого завдання супроводжується низкою ускладнень. Зокрема, непоодинокими є випадки, за яких жителі прифронтових населених пунктів відмовляються від проведення обов'язкової евакуації, в тому числі перешкоджають евакуації дітей, тим самим наражаючи їх на небезпеку.

У зв'язку із необхідністю унормування відносин, пов'язаних із проведенням обов'язкової евакуації, наприкінці 2024 року на розгляд Верховної Ради України внесено два взаємопов'язані законопроекти: 1) про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації (реєстр. № 12353) [1]; 2) про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення вимог особливого правового режиму – воєнного стану, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях (реєстр. № 12354) [2]. Перший із зазначених законопроектів передбачає встановлення правил щодо організації та проведення обов'язкової евакуації, а другий – встановлення адміністративної відповідальності за порушення цих правил. Разом з тим аналіз цих законопроектів вказує на низку дискусійних аспектів, що потребують додаткового уточнення, з урахуванням того, що здійснення обов'язкової евакуації суттєво зачіпає права й законні інтереси евакуйованих осіб.

Наведене вище вказує на актуальність порушеного питання та доцільність його дослідження з метою обґрунтування відповідних пропозицій.

В контексті аналізу положень законопроекту № 12354 слід, насамперед, звернути увагу на те, що цей законопроект передбачає внесення уточнюючого доповнення до статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3] стосовно встановлення адміністративної відповідальності батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення безпечних умов життя малолітніх та/або неповнолітніх дітей. Це доповнення корелює із положеннями законопроекту № 12353, згідно з якими у разі прийняття уповноваженим органом під час дії воєнного стану рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей із населених пунктів, які розташовані на територіях активних воєнних (бойових) дій, батьки (один із батьків) або інші законні представники зобов'язані забезпечити їх супровід особисто (або за згодою іншими особами) до безпечних районів.

Внесення вищевказаних змін пов'язано з потребою заповнення прогалин чинного законодавства, яке з одного боку забороняє відмову батьків від обов'язкової евакуації дітей [4], а з іншого – не закріплює спеціальних норм, які б забезпечували дотримання цієї заборони. За таких умов з метою впливу на батьків, що відмовляються виконувати вимоги про обов'язкову евакуацію дітей, уповноважені посадові особи органів Національної поліції у низці випадків порушують питання про притягнення батьків до адміністративної відповідальності за статтею 184 КУпАП. Разом з тим судова практика розгляду відповідної категорії справ на цей час є суперечливою: в одних випадках суди накладають на батьків адміністративні стягнення за цією статтею КУпАП [5], а в інших – за аналогічних обставин

констатують відсутність достатніх підстав для застосування цієї статті у вказаних відносинах, посилаючись на те, що згідно з чинним Законом України «Про охорону дитинства» відселення дітей із зони воєнних дій чи збройних конфліктів проводиться разом з батьками, законними представниками за їхньою згодою [6].

У розвиток порушеного питання слід також відзначити, що на відміну від чинного законодавства [4] законопроект № 12353 не передбачає можливості відмови фізичної особи від проведення обов'язкової евакуації. Такий підхід можна пояснити тим, що залишення (в тому числі добровільне) цивільних осіб у зоні бойових дій ускладнює реалізацію завдань сил безпеки і оборони щодо відсічі збройній агресії РФ, зокрема, через те, що російські війська використовують місцевих жителів як «живий щит».

З урахуванням зазначеного, у спорідненому законопроекті № 12354 додатково передбачено низку положень щодо адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з проведенням обов'язкової евакуації. Однак, як відзначалось вище, ці положення не позбавлені певних недоліків.

Зокрема, згідно з цим законопроектом пропонується доповнити КУпАП новою статтею 210-2 «Порушення вимог особливого правового режиму – воєнного стану, що вводиться в Україні або окремих її місцевостях», у якій частину першу викласти в такій редакції: «В'їзд (вхід), перебування населення в населених пунктах, з яких проводиться загальна обов'язкова евакуація за відсутності спеціально виданих перепусток або посвідчень, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

У зв'язку із зазначеним варто зауважити, що в контексті положень цієї статті вживання слова «населення» є некоректним, адже населення як таке не може бути суб'єктом адміністративного правопорушення. Водночас привертає увагу часткова неузгодженість наведеного формулювання з бланкетною нормою, що наявна у законопроекті № 12354: «Особа, яка порушила вимоги щодо проведення обов'язкової евакуації, *перешкоджала її проведенню чи самовільно повернулася до населеного пункту, з якого проводиться обов'язкова евакуація*, несе відповідальність відповідно до закону» (курсив мій – А.З.).

Також дискусійною є ідея щодо включення до вищевказаної статті КУпАП частини другої, яка передбачає адміністративну відповідальність за «ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення». У цьому ракурсі заслуговує на увагу правова позиція, викладена у висновку Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України на законопроект № 10195 від 27.10.2023. А саме, у згаданому висновку наголошувалося, що повторність як кваліфікуюча ознака вказує на підвищену суспільну шкідливість в тих випадках, коли неодноразове вчинення саме цього правопорушення або є настільки поширеним явищем, що законодавець повинен передбачити його у диспозиції статті закону, яким встановлюється адміністративна відповідальність, або є свідченням того, що особа, яка вчиняє правопорушення

повторно, має тенденцію до накопичення протиправного досвіду, що підвищує суспільну шкідливість саме її поведінки та вимагає застосування до неї суворіших стягнень. Однак, до цього часу у КУпАП була відсутня норма, якою встановлювалась би відповідальність за порушення, про які йдеться у законопроекті. Відповідно, статистика таких правопорушень не велась. До того ж, згідно зі ст. 35 КУпАП однією з обставин, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, є повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню. Отже, не обов'язково кожного разу вказувати цю обставину в окремій диспозиції статті Особливої частини КУпАП [7].

Підсумовуючи викладене вище, слід наголосити, що запровадження адміністративної відповідальності за порушення вимог щодо проведення обов'язкової евакуації є доречним лише за умови суттєвого доопрацювання первинного законопроекту № 12353 із деталізацією у ньому умов та порядку проведення евакуації. При цьому окрім запровадження адміністративних стягнень за вчинення таких правопорушень, належне виконання обов'язків щодо проведення евакуації має забезпечуватись також посиленням державних соціальних гарантій для осіб, які підлягають обов'язковій евакуації.

Врахування наведених зауважень і пропозицій сприятиме створенню належних правових умов для реалізації вищевказаних заходів правового режиму воєнного стану із забезпеченням при цьому прав та законних інтересів осіб, які підлягають обов'язковій евакуації

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації (реєстр. № 12353 від 23.12.2024). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/55504>.

2. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення вимог особливого правового режиму – воєнного стану, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях (реєстр. № 12354 від 23.12.2024). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/55505>.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Із змінами). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

4. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. (Із змінами). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#n11>.

5. Постанова Червонозаводського районного суду м. Харкова від 15 квітня 2025 р. у справі № 646/2827/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126600536>.

6. Постанова Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 2 травня 2025 р. у справі № 243/3087/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127044865>.

7. Висновок Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану» (реєстр. № 10195 від 27.10.2023). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069>.

ЗАДОРОЖНА Маргарита, старший інспектор відділу службових розслідувань управління головної інспекції Головного управління Національної поліції у м. Києві, доктор філософії

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ Й ДИСЦИПЛІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розбудова демократичної правової держави вимагає дотримання принципів верховенства права та гарантування прав людини особливо у період функціонування правового режиму воєнного стану в Україні в умовах протидії збройній агресії РФ проти України. У цьому контексті особливої уваги заслуговують правові механізми забезпечення законності й дисципліни в діяльності Національної поліції України. Адже саме контроль і нагляд за їх діями є важливим механізмом забезпечення законності та дотриманням стану дисципліни поліцейських.

Правові механізми забезпечення законності й дисципліни в діяльності працівників поліції – це сукупність нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної поліції України та передбачають застосування юридичної відповідальності до винних поліцейських. Притягнення поліцейського до юридичної відповідальності з підстав, визначених законодавством, є своєрідною гарантією забезпечення законності його діяльності та належного виконання покладених на нього обов'язків. Частина 1 статті 19 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає такі види юридичної відповідальності: у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до Закону. Крім того, частина 2 статті 19 цього Закону закріплює підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до них заохочень, що визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, затвердженим Законом [1, с. 80].

Відповідно до положень частини 1 статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за Дисциплінарним статутом. Адміністративна відповідальність поліцейського є наслідком антигромадського діяння, супроводжується державним і громадським осудом проступку, забезпечується громадським примусом та реалізується у відповідних процесуальних формах [2, с. 80].

Поліцейські не звільняються також і від матеріальної (цивільно-правової) відповідальності, на них розповсюджуються норми Закону України «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» від 03.10.2019 № 160 – IX.

Діяльність Національної поліції України у сфері кримінального провадження ґрунтується на основоположних принципах, закріплених у Конституції України, Законі України «Про Національну поліцію», Кримінальному процесуальному кодексі та інших нормативно-правових актах. Ці документи визначають правові засади, порядок дій і межі компетенції поліції при здійсненні досудового розслідування, яке є важливою стадією кримінального провадження, особливо з точки зору забезпечення прав і свобод людини [4, с. 205-208].

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції України [3, с. 233].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що законність як принцип права у діяльності Національної поліції України передбачає, що працівники поліції діють на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейські під час виконання своїх повноважень повинні не лише дотримуватися вимог чинного законодавства, а й забезпечувати режим законності та правопорядку у суспільстві та державі [5, с. 371].

Список використаних джерел

1. Мух К. Б. Види юридичної відповідальності працівників поліції. *Серія: Право*. 2021 р. № 1 (71). С. 80.
2. Собакарь А., Михайлов В. Юридична відповідальність як засіб забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 233.
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. С. 233.
4. Демиденко В. І. Державна політика у сфері забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. *Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку*. МВС України. Дніпро. ДДУВС. 2023. С. 205-208.
5. Іванцов В. О. Контроль і нагляд за діями Національної поліції України як механізм забезпечення прав людини у кримінальному

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКАХ ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ

Мобільні додатки стали невід'ємною частиною повсякденного життя користувачів у цифрову епоху. Водночас вони є потужним інструментом для збору, обробки та зберігання персональних даних. У зв'язку з цим виникає низка правових питань, пов'язаних з дотриманням прав користувачів на захист конфіденційної інформації, а також яку отримують відповідальність розробники та власники мобільних додатків за порушення законодавства у сфері інформації.

Правову основу захисту персональних даних в Україні визначає спеціальний Закон [1]. Цей нормативно-правовий акт встановлює правила обробки, зберігання, поширення та доступу до персональних даних, а також визначає права суб'єктів даних та обов'язки.

Міжнародні правові акти мають значний вплив на українську практику, зокрема Загальний регламент ЄС про захист даних (далі – GDPR), який встановлює високі стандарти обробки персональних даних, зокрема під час використання мобільних додатків. GDPR вимагає отримання чіткої та усвідомленої згоди користувача, а також надання йому права доступу, виправлення та видалення своїх даних («право бути забутим»).

Загальний регламент про захист даних (GDPR) – це регламент Європейського Союзу щодо захисту персональних даних усіх осіб у межах Європейського Союзу та Європейського економічного простору. GDPR є важливою частиною законодавства ЄС про конфіденційність та права людини, зокрема статті 8(1) Хартії основних прав Європейського Союзу. GDPR має на меті, головним чином, надати громадянам та резидентам ЄС контроль над своїми персональними даними та спростити регуляторне середовище для міжнародного бізнесу шляхом гармонізації регулювання в межах ЄС. Регламент замінює Директиву про захист даних та містить положення та вимоги щодо обробки персональних даних суб'єктів даних у межах Європейського Союзу [1].

Мобільні додатки можуть збирати великі обсяги персональної інформації: дані геолокації, контактну інформацію, фотографії, відео, історію

активності користувачів, дані про пристрої тощо. Це часто відбувається без належного інформування користувача або без його на те, згоди. У цьому полягає головна правова проблема – відсутність прозорості в обробці персональних даних. Крім того, додатки можуть використовувати сторонні бібліотеки, які передають дані третім сторонам (наприклад, рекламним мережам), що також створює ризики для конфіденційності та безпеки.

Відповідно до чинного законодавства України, за порушення порядку обробки персональних даних передбачена адміністративна та, в окремих випадках, кримінальна відповідальність. Суб'єкти, права яких порушено, можуть звернутися з відповідною скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або подати позов до суду з вимогою про відшкодування збитків, заподіяних незаконним використанням їхніх персональних даних.

Підставами для обробки персональних даних є:

- згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних;
- дозвіл на обробку персональних даних, наданий контролеру персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень;
- укладення та виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних даних або який укладається на користь суб'єкта персональних даних, або для здійснення заходів, що передують укладенню правочину, на прохання суб'єкта персональних даних;
- захист життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних;
- необхідність виконання обов'язку контролера персональних даних, що передбачено законом;
- необхідність захисту законних інтересів контролера персональних даних або третьої особи, якій передаються персональні дані, крім випадків, коли потреби захисту основних прав і свобод суб'єкта персональних даних у зв'язку з обробкою його даних переважають над такими інтересами.

Значну роль у сфері контролю також відіграє держава, яка повинна забезпечувати ефективне функціонування механізмів нагляду за цифровими платформами, зокрема мобільними застосунками.

Найпоширенішими порушеннями у сфері мобільних застосунків є:

- збір даних без належної згоди;
- непрозора політика конфіденційності;
- передача даних третім сторонам без відома користувача;
- відсутність можливості видалити персональні дані.

Для покращення ситуації необхідно:

- адаптувати національне законодавство до вимог GDPR;
- посилити відповідальність за порушення конфіденційності;
- проводити просвітницьку роботу серед розробників та користувачів;
- створити єдині технічні стандарти захисту даних в застосунках.

Юридичний захист персональних даних у мобільних застосунках є важливим елементом цифрової безпеки. Розвиток цифрових технологій повинен супроводжуватися підвищенням стандартів правового регулювання. Забезпечення прозорості, відповідальності та дотримання прав користувачів має стати пріоритетом у діяльності як держави, так і приватних компаній.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
2. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Бем М., Городиський І. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти. Науково-практичний посібник. 2021. 160 с. URL: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/Handbook_Pers_Data_Protect_2021.pdf
4. Лещенко О. Захист персональних даних: міжнародні стандарти та українські реалії // Право України. 2021. № 5. С. 112–120.

ЗОЗУЛЯ Євген, професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ЯК ФОРМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, супроводжується численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права і прав людини. Особливої актуальності в цьому контексті набуває питання належного розслідування воєнних злочинів – тяжких міжнародних злочинів, що вчиняються під час збройного конфлікту, і водночас є грубими формами порушення основоположних прав людини, гарантованих як національним, так і міжнародним правом.

Зазначене зумовлено тим, що у сучасному міжнародному гуманітарному праві відбувається постійний розвиток розуміння воєнних злочинів як злочинних порушень прав людини, вчинених у ході збройних конфліктів [1, с. 150]. Тобто фактично воєнні злочини виступають формою порушень прав людини.

Закон України «Про Національну поліцію» визначає поліцію як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2, ст. 1]. Крім того, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, Національна поліція здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі у формі досудового слідства, в межах своєї компетенції [3, ст. 38, 216] .

Відтак, в умовах триваючої збройної агресії органи Національної поліції України (далі НПУ), разом з іншими правоохоронними органами держави відіграють ключову роль у зборі доказів, фіксації обставин правопорушень та ідентифікації винних осіб. Її діяльність спрямована на активну участь у кримінальних провадженнях щодо фактів, які можуть містити ознаки воєнних злочинів. При цьому необхідно підкреслити, що воєнні злочини, як найтяжчі порушення міжнародного гуманітарного права, вимагають ефективного механізму фіксації, документування та розслідування. Зважаючи на це, НПУ, в умовах збройної агресії російської федерації, відіграє ключову роль на початковому етапі розслідування таких злочинів, забезпечуючи оперативне реагування на повідомлення, збір первинних доказів та ідентифікацію постраждалих і свідків.

До цього необхідно додати, що в умовах протидії широкомасштабній агресії рф визначилися нові завдання НПУ у цій сфері. Зокрема, невід’ємною складовою діяльності НПУ щодо забезпечення прав і свобод людини в умовах війни, є удосконалення правової бази та напрацювання алгоритмів практичної взаємодії органів НПУ з правоохоронними органами держав-партнерів, пов’язаних з фіксацією, документуванням та розслідуванням скоєних військовослужбовцями рф злочинів проти мирного населення України.

Для реалізації цього завдання в структурі НПУ були введені нові спеціалізовані слідчі, оперативні і аналітичні підрозділи, функції яких зосередилися на розслідуванні воєнних злочинів та встановленні воєнних злочинців. Саме для документування злочинів росіян цими підрозділами застосовуються інноваційні технології, нестандартні методи і механізми, а працівники оснащені найкращим технічним обладнанням. Зокрема, слідчі поліції проводять комплексні процесуальні та слідчі дії, зокрема огляди місць подій, допити свідків, вилучення доказів, призначають судові експертизи, які у переважній більшості є складними за обсягом і масштабністю досліджень. Серед інших органів та підрозділів НПУ, задіяних у цьому функціоналі – Департамент кримінального аналізу завданням якого у цій сфері є аналіз зібраної інформації, зокрема цифрових доказів, фото- та відеоматеріалів; Департамент захисту інтересів суспільства і держави – координує діяльність у сферах захисту стратегічної інфраструктури, фіксації фактів агресії; криміналістичні підрозділи кримінальної поліції – забезпечують експертну оцінку зібраних доказів (ДНК-аналіз, балістика, трасологія, тощо).

Крім того, працівники поліції проходять спеціалізовані тренінги за підтримки міжнародних партнерів (EUAM, ICMP, ICITAP) щодо роботи в

умовах збройного конфлікту та збору доказів відповідно до стандартів Міжнародного кримінального суду.

Важливість цієї масштабної роботи обумовлена тим, що це доказова база, яка стане основою для роботи органів міжнародного й українського правосуддя щодо засудження злочинів росії, скоєних під час агресивної війни на території України. Про величезний обсяг роботи, який виконують слідчі підрозділи НПУ за цим напрямом свідчать цифри офіційної статистики НПУ. Зокрема, за більше вже ніж три роки збройного протистояння, поліцією було задокументовано понад 124,5 тисячі воєнних злочинів, скоєних росіянами на всій території України.

Необхідно підкреслити, що органами НПУ відпрацьований чіткий механізм документування злочинів, який відбувається за чітким алгоритмом: оперативне прибуття, фіксація місця події, фото- та відеозйомка, опитування свідків, формування доказової бази, передача матеріалів до прокуратури чи міжнародних органів. Поліція активно долучається до міжвідомчих мобільних груп разом із органами прокуратури, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань та міжнародними партнерами.

У процесі документування таких злочинів особливого значення набуває дотримання міжнародних стандартів щодо збору доказів, взаємодія не тільки з національними органами (Офісом Генерального прокурора, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань), але й міжнародними інституціями (зокрема Міжнародним кримінальним судом, Європейським судом з прав людини, Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні, Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні (СММ), Консультативною місією Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні).

У зв'язку з цим важливим кроком на цьому шляху стало створення НПУ міжвідомчої інформаційної підсистеми «Воєнний злочинець», об'єднує в одному інформаційному просторі відомості про воєнних злочинців, виявлених під час російської військової агресії. Станом на листопад 2024 року вона містила інформацію відносно 680 тисяч громадян, які тим чи іншим чином причетні до збройної агресії. Така взаємодія має забезпечити ефективне притягнення винних до відповідальності й утвердження принципу невідворотності покарання за найтяжчі злочини.

Разом з тим, попри значний обсяг, який виконується органами і підрозділами НПУ щодо розслідування воєнних злочинів, в їх діяльності є низка проблем, які значно знижують її ефективність. Серед них: недостатня кількість підготовлених кадрів, здатних розслідувати злочини за міжнародними стандартами; обмежений доступ до місць подій у зонах активних бойових дій або окупації; психологічне вигорання особового складу, який працює в умовах стресу, небезпеки та перевантаження; неузгодженість баз даних між відомствами, що ускладнює аналітичну роботу та координацію.

Підсумовуючи, слід зазначити, що НПУ демонструє високий рівень адаптації до нових викликів, викликаних умовами протидії російській агресії і незважаючи на вищезазначені труднощі спроможна ефективно виконувати

функцію початкового реагування на воєнні злочини та взаємодіяти з міжнародними інституціями для формування доказової бази з метою подальшого судового переслідування винних у скоєнні цих найтяжчих злочинів.

Список використаних джерел

1. Шевчук А.В. Воєнні злочини як форма порушення прав людини. Збірник наукових статей. С. 149-159. URL: [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/igorkozych,+2023.61.1.shevchuk%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/igorkozych,+2023.61.1.shevchuk%20(4).pdf).
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст.88.

ЗОЗУЛЯ Олександр, завідувач наукового сектору порівняльного конституційного та муніципального права Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ № 13169 ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ)

Нещодавно на розгляд Верховної Ради України було подано законопроект від 11.04.2025 р. реєстр. № 13169 щодо вдосконалення захисту прав національних меншин із використання офіційних мов ЄС. Передусім, слід вітати прагнення до розвитку правового статусу національних меншин (спільнот), зокрема в частині посилення державних гарантій забезпечення їх мовних прав. Втім, запропонований підхід є доволі дискусійним і незбалансованим, що актуалізує подальший пошук оптимальних шляхів удосконалення законодавчих засад використання в Україні мов національних меншин (спільнот). З огляду на це маємо висловити деякі пропозиції та зауваження до даного законопроекту, спрямовані, перш за все, на уточнення його положень і усунення прогалин.

Положення законопроекту послідовно просувають системне звуження використання державної мови у сферах освіти, документообігу, культури, теле- і радіомовлення, медіа, обслуговування споживачів та ін. При цьому, далеко не в усіх випадках йдеться саме про захист мовних прав національних меншин (спільнот), мови яких є офіційними мовами ЄС. Наприклад, у ч.5 ст.30 пропонуваної редакції Закону України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII передбачена можливість дублювання інформації про товари та послуги «іншими мовами», що у перспективі може навіть сприяти поновленню

русифікації сфери обслуговування споживачів в Україні. Такі заходи у своїй сукупності вбачаються незбалансованими й потенційно шкідливими з точки зору забезпечення повноцінної інтеграції національних меншин (спільнот) в єдине українське суспільство. Хоча викладені у законопроекті ініціативи позиціонуються як такі, що сприяють європейській інтеграції України, насправді здебільшого вони не підкріплені офіційними євроінтеграційними вимогами до України чи її міжнародними зобов'язаннями у сфері захисту прав національних меншин.

У п.2 ч.2 ст.5 Закону України від 13.12.2022 р. № 2827-IX законопроектом запропоновано конкретизувати ціль реалізації права особи, яка належить до національної меншини, на свободу громадських об'єднань та мирних зібрань – «для здійснення захисту прав і свобод, задоволення культурних, суспільних, мовних інтересів». Разом із тим, у ч.1 ст.46 Конституції України закріплена ширша ціль реалізації права на свободу об'єднання – «для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів». Те саме стосується й конституційного права на мирні зібрання, що можуть проводитись з будь-якою метою, яка не суперечить інтересам національної безпеки та громадського порядку (ст.39 Конституції України). Відтак, запропоновані законодавчі зміни фактично звужуватимуть обсяг конституційних прав громадян, які належать до національних меншин (спільнот), на свободу об'єднання та на мирні зібрання. Адже вбачається, що на практиці реалізація таких прав цілком може бути пов'язана з задоволенням й захистом, наприклад, релігійних, соціальних, політичних та інших інтересів.

Законопроектом передбачено встановлення обов'язку держави «сприяти» здійсненню мовлення теле- та радіопрограм мовою відповідної національної меншини «на території населених пунктів, в яких традиційно проживають особи, які належать до національної меншини (спільноти)». Декларативний характер запропонованої норми без деталізації відповідальних органів, змісту та форм означеного «сприяння» апріорі не може розглядатись як ефективний підхід до законодавчого врегулювання даних відносин. При цьому, оскільки йдеться про населені пункти переважного проживання представників національних меншин (спільнот), більш нагальним завданням держави може бути сприяння теле- і радіомовленню на території таких населених пунктів не стільки мовою відповідної національної меншини (спільноти), скільки державною мовою.

Згідно законопроекту особам, які належать до національних меншин (спільнот), гарантується право звертатись до органів публічної влади мовою національної меншини (спільноти), «за умови надання перекладу звернення на державну мову». З одного боку, розширення можливостей до використання мов національних меншин має важливе значення для забезпечення дотримання та захисту їх прав і свобод. З іншого ж боку, запропонована норма фактично матиме фіктивний характер, якщо поряд із зверненням мовою певної національної меншини особа обов'язково надаватиме його переклад державною мовою.

Інша законодавча новела передбачає дозвіл органам місцевого самоврядування на території населених пунктів, в яких особи, що належать до національної меншини, складають значну частину населення, використовувати у своїй діяльності відповідну мову поряд із державною мовою. Додаткове використання мов національних меншин у діяльності органів місцевого самоврядування без звуження сфери використання державної мови загалом може розглядатись як цілком прийнятне у населених пунктах, де представники національних меншин складають значну частину населення. Вказане загалом корелюється з ч.2 ст.10 Рамкової конвенції про захист національних меншин від 01.02.1995 р., хоча вона передбачає забезпечення використання мов національних меншин у спілкуванні з публічною владою виключно «за можливості». З огляду на це вважаємо слушною подальшу оцінку реальної доцільності використання органами місцевого самоврядування у своїй діяльності мов національних меншин, зокрема з точки зору інтересів національної безпеки.

Законопроектом передбачено надання приватним закладам освіти, що забезпечують здобуття «освіти всіх рівнів» за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб, права вільного вибору мови освітнього процесу серед мов корінних народів і мов національних меншин (спільнот) України, мова яких є офіційною мовою ЄС. Наголосимо, що у разі надання приватним закладам освіти права забезпечувати здобуття не лише середньої (як зараз), а й вищої освіти мовами національних меншин повинно бути обов'язковим опанування здобувачами відповідної освітньої програми й державною мовою. Адже це є необхідною передумовою їх працевлаштування саме в Україні, а не у країні етнічного походження. Саме тому маємо не погодитись з передбаченим законопроектом вилученням зобов'язання закладів освіти «забезпечити опанування учнями державної мови відповідно до державних стандартів».

Також суперечливим вбачається звуження законопроектом можливості закладів освіти обирати мовою освітнього процесу не будь-яку мову (як зараз), а лише мову корінних народів і мову національних меншин (спільнот), мови яких є офіційними мовами ЄС. Адже вказане, наприклад, штучно обмежуватиме права єврейської, мусульманських та інших неєвропейських національних меншин.

У п.4 ч.2 ст.12 Закону України від 13.12.2022 р. № 2827-IX законопроектом запропоновано закріпити обов'язок держави сприяти та підтримувати використання мов корінних народів, національних меншин, мови яких є офіційними мовами ЄС, на рівні з державною мовою «при здобутті освіти, науковій діяльності, у приватному та публічному спілкуванні». Вважаємо недоцільним подібне переобтяження профільного Закону України суто декларативними норми без розкриття змісту зазначеного сприяння та підтримки. Зокрема це стосується сприяння та підтримки державою використання відповідних мов у науковій діяльності, щодо чого у законопроекті насправді відсутні будь-які конкретні пропозиції. Також викликає сумнів й спроможність держави дієво сприяти та підтримувати використання мов саме у приватному спілкуванні. Адже

держава лише визнає право на вільне і безперешкодне приватне використання мови національної меншини (ч.1 ст.10 Закону України від 13.12.2022 р. № 2827-IX) та законодавчо не втручається у сферу приватного спілкування (ч.2 ст.2 Закону України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII).

Таким чином, з огляду на висловлені пропозиції та зауваження законопроект від 11.04.2025 р. реєстр. № 13169 не може ефективно сприяти вдосконаленню захисту мовних та інших прав національних меншин (спільнот). Одними з основних засад розвитку їх статусу має бути уникнення декларативних норм, пріоритетність інтересів національної безпеки та інтеграції національних меншин в єдине українське суспільство, недопущення звуження сфери функціонування української мови та запобігання будь-яким формам русифікації.

ІВАНЧЕНКО Оксана, *спеціаліст-криміналіст СВ відділу поліції №3 Харківського РУП №1 ГУНП в Харківській області*

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОЗАХИСНОГО ПІДХОДУ ДО ФІКСАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Сучасна криміналістика відіграє усе вагомішу роль у трансформації підходів до фіксації злочинів, особливо в умовах збройного конфлікту. Криміналістичні інструменти дедалі частіше використовуються не лише як засоби слідчої техніки, але і як механізми забезпечення справедливості, дотримання прав людини та документування фактів, які мають важливе значення для міжнародного правосуддя.

Як зазначає Тіщенко, «криміналістична методика не тільки використовує загальну й окремі криміналістичні вчення і теорії, а й сама розробляє власні теоретичні засади» [1, с. 91]. Ця думка є надзвичайно актуальною, адже вона відображає не просто внутрішній розвиток криміналістики, а її здатність адаптуватися до нових соціально-правових викликів. В умовах воєнного стану в Україні йдеться саме про те, чи зможе держава довести в міжнародному суді факти агресії, геноциду чи інших воєнних злочинів.

У контексті збройного вторгнення в Україну криміналістика стикається з новими викликами. Зокрема, необхідність документування воєнних злочинів вимагає використання інноваційних підходів. Як зазначено в дослідженні В. Шевчука: «Цифрова криміналістика як стратегічний напрям формування криміналістичних знань» стає актуальною в умовах війни [2, с. 244]. Це включає використання цифрових технологій для збору, зберігання та аналізу доказів.

Фіксація злочинів, скоєних під час війни, має ще одну специфіку — необхідність оперативності. Докази можуть бути знищені або свідомо викривлені з метою дезінформації, тому час — у даних випадках — критично

важливий фактор. Як наслідок, надзвичайно цінною є допомога міжнародних партнерів.

Міжнародне співтовариство також визнає важливість криміналістики у фіксації злочинів. Наприклад, Франція направила експертів до України для допомоги в розслідуванні можливих воєнних злочинів, що підкреслює значення криміналістичних методів у міжнародному правосудді [3].

Стрімкий розвиток цифрових технологій та зростання кількості правопорушень, що реалізуються з використанням інформаційно-комунікаційних систем, зумовлюють необхідність удосконалення криміналістичних інструментів. Традиційні методи фіксації стають недостатніми в умовах трансформації способів учинення злочинів. Це формує новий фокус уваги криміналістики — на аналізі цифрових слідів як повноцінних джерел доказової інформації.

Згідно з дослідженням міжнародних практик, «застосування передових технологій для розслідування кіберзлочинів, включаючи атаки на урядові установи, фінансові організації та критичну інфраструктуру, стало частиною гібридної війни» [4, с. 5]. Це твердження підтверджує, що класична криміналістика в поєднанні з цифровими інструментами дає можливість зафіксувати не лише результат злочину, а й шлях його реалізації.

Отже, у воєнний час питання надійності доказової бази стає ще більш важливим, бо міжнародні суди вимагають не лише юридичних, а й технічно та науково достовірних підтверджень. Тому криміналістика в умовах воєнного стану демонструє не лише здатність адаптуватися, а й вміння переосмислювати власні функції. Саме ця наука — не тільки технічна складова правосуддя, а й важливий фундамент його легітимності.

Список використаних джерел

1. Тищенко В. Роль криміналістичної методики розслідування у формуванні доктрини криміналістики // *Право України*. – 2021. – № 8. – С. 91–103.
2. Shevchuk V. Actual problems of using digital criminalistics in the investigation of war crimes in Ukraine // *Oblicza kryminalistyki*. – 2024. – P. 241–259.
3. France sends experts to investigate possible war crimes in Ukraine. *Axios*. – 2022. – URL: <https://www.axios.com/2022/04/11/france-experts-investigate-war-crimes-ukraine>
4. Modern problematic aspects of forensics in the context of martial law in Ukraine and global threats // *DOAJ*. – 2023. – URL: <https://doaj.org/article/1e600a0f3d384562b2da8dd5313e3eae>

IVANOVA Roksolana, *Professor at the Department of International and European Law, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Ph.D. in Law, Associate Professor*

ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND LEGAL SAFEGUARDS IN POLICE WORK UNDER MARTIAL LAW: THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

The imposition of martial law in Ukraine after the Russian Federation commenced a full-scale military invasion has dramatically changed the system of safeguarding human rights and carries out law enforcement functions. In this case, the functioning of the National Police and other law enforcement agencies is to maintain national security and public order with human dignity and legal protection frameworks.

The purpose of this study is to analyse the legal structure of the operation of police subdivisions under martial law through the lens of international law and the international obligations of Ukraine. This analysis involves the examination of obligations of Ukraine under the European Convention on Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, and customary international humanitarian law. Special focus is placed on the case law of the European Court of Human Rights related to states of emergency and derogation from rights under the convention.

This paragraph can be rephrased in such a way that the original meaning will be retained. Multifaceted is a synonym and an explanation of the context is provided to aid understanding in this same phrase.

Council of Europe, OSCE, and the EU Advisory Mission are other international entities outlining policies, providing legal aid, and technical assistance that aid in international organization activities. All these signs provide the monitoring for the enforcement of human rights such as advancing law soft measure push treaty unmapped weapons orders and firearms to police use¹⁹⁸⁰ and implementation of the 1990 guideline concerning human rights for law enforcement officers by OSCE.

With increased workloads and emergencies, where legal procedures require international examination oversight becomes the only trusty external supervisor. In addition, the collaboration with the Office of the Ombudsman of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights and the Main Inspection of National Police offers counterbalance the responsibility control system in the body. This blend of domestic and international forms of control enhances gap-filling obscurity and helps avert systemic violence and misuse.

Concerning counter-strategic instruction, the national standards regarding the treatment of civil national minorities and internally displaced individuals subjected to conflicts in hostility and vulnerable minors require reinforcing with international grade standards.

The writer summarizes that adherence to international standards during martial law is a legal necessity as well as an essential element for recovery and democracy after war. There is still a need for development of legal doctrine and practice in order to effectively counter hybrid threats while balancing security and rights.

References

1. United Nations. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. URL: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>
2. European Court of Human Rights. Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights – Derogation in time of emergency. Strasbourg, 2021. URL: https://echr.coe.int/documents/guide_art_15_eng.pdf
3. International Committee of the Red Cross. International humanitarian law and the challenges of contemporary armed conflicts: Recommitting to protection in armed conflict on the 70th anniversary of the Geneva Conventions. Geneva, 2019. URL: <https://www.icrc.org/en/document/icrc-report-ihl-and-challenges-2019>
4. Council of Europe. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
5. Donets H., Kyrychenko O. Ensuring the Rights of Vulnerable Populations in Wartime: Ukraine's Experience and International Standards. *Legal Scientific Journal*, 2024, № 2, pp. 88–94. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1234567>
6. Karpachova N. M. The Role of the Ombudsman in Protecting Human Rights during the War in Ukraine. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2023, Vol. 30, № 3, pp. 120–129. [in Ukrainian]
7. Verkhovna Rada of Ukraine. On the Legal Regime of Martial Law: Law of Ukraine No. 1647-VIII of May 12, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-19#Text>
8. Organization for Security and Co-operation in Europe. Human Rights in Situations of Conflict and Crisis. Vienna, 2022. URL: <https://www.osce.org/odihr/rights-in-conflict>
9. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Report on the human rights situation in Ukraine 2023. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ukraine-human-rights-monitoring-2023>

ІВАЩЕНКО Віта, професор кафедри кримінології та інформаційних технологій Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НЕПРИПУСТИМІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах дії правового режиму воєнного стану для України вкрай актуальними залишаються не лише питання подолання російської агресії, а й забезпечення дотримання прав і свобод людини.

Звернемо увагу, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (ч. 1 ст. 64) [1].

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Але частина із конституційних прав і свобод, що передбачені ч. 2 ст. 64 Конституції, не можуть бути обмежені навіть у згаданих умовах.

Оскільки, наразі ми маємо справу з воєнним станом, зауважимо, що він визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [2].

Отож розглянемо, які з конституційних прав і свобод не обмежуються.

В першу чергу не може бути обмежено право на рівність (ст. 24 Конституції). Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, статі, політичних, релігійних та інших переконань, майнового стану або за іншими ознаками. Причому засада рівності закріплена в різних галузях законодавства.

Важливо, що громадянин не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство, не може бути вигнаний за межі України, виданий іншій державі (ст. 25 Конституції).

Закон України «Про громадянство України» [3] визначає підстави і порядок його набуття та припинення. Так, підставами припинення громадянства є вихід з нього, його втрата та підстави, передбачені міжнародними договорами України. Хоча процедура виходу з громадянства, особливо для військовозобов'язаних громадян, під час дії воєнного стану є досить ускладненою.

Непорушними також є невід'ємне право на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність.

Також усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40 Конституції).

В умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть встановлюватися обмеження щодо права на житло, в тому числі соціальне.

Не можуть обмежуватись конституційні положення про шлюб, який ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, рівності в правах і обов'язках у шлюбі та сім'ї.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. Важливо, зокрема в умовах воєнного стану: утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу (ст. 52 Конституції).

Непорушними є також права, пов'язані з судовим та іншим захистом прав людини, можливістю оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади. Згідно з положеннями ст. 55 Конституції:

- права і свободи людини і громадянина захищаються судом;
- кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;
- кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- також гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України;
- кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна;
- кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

В умовах дії воєнного або надзвичайного стану не може обмежуватись право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції), а також право знати свої права і обов'язки (ст. 57 Конституції).

Звернемо увагу також на низку прав, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, притягненням до відповідальності за вчинені правопорушення.

Так, ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність (ст. 58 Конституції).

Крім того, гарантується право на професійну правничу допомогу, в тому числі безоплатну, якщо це передбачено законом.

Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За їх віддання і виконання настає юридична відповідальність (ст. 60 Конституції).

Важливими є положення про неможливість бути двічі притягнутим до юридичної відповідальності за одне правопорушення, про презумпцію невинуватості, про відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ст.ст. 61-63 Конституції).

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що закріплення переліку прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. Загалом проблематика саме забезпечення прав є складною та багатоаспектною. Письмове закріплення неможливості обмеження деяких прав і свобод не гарантує їх дотримання, в тому числі представниками держави-агресора. Але це вже інша проблема – порушення прав. У цьому випадку потрібно притягувати до відповідальності залежно від складу вчиненого правопорушення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про громадянство України: Закон від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

KARSKI Karol, *Full Professor of Law, PhD, Dr. habil., Dr. h.c. mult., Head of the Department of Public International Law, Faculty of Law and Administration, University of Warsaw, Poland*
MIELNICZEK Paweł, *PhD, Attorney-at-law, Warsaw, Poland*

THE RIGHTS AND FREEDOMS OF RELIGIOUS MINORITIES DURING STATES OF EMERGENCY IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

1 - Introduction

In any democratic society, there is a need to find a balance between security concerns – especially national security – and the state's duty to protect fundamental human rights and freedoms. The tension between these values is particularly evident in the context of states of emergency, where greater emphasis is placed on security and the rights of vulnerable groups, such as religious minorities, are most at risk [1, pp. 127, 159-161, 378-387][2, pp. 307-311].

2 - The conditions and procedural guarantees for derogations under ECHR Article 15

ECHR Article 15(1) allows the states-parties to the convention a temporary derogation from the obligations arising out of it – to the extent strictly required by the exigencies of the situation. Such type of possibility does not apply to the obligations enshrined in ECHR Article 2 (right to life), except deaths resulting from

lawful acts of war, as well as obligations enshrined in Article 3 (prohibition of torture), Article 4(1) (prohibition of slavery) and Article 7 (no punishment without law / *nullum crimen sine lege*).

If any of these absolute rights are involved, the Court usually does not see the need to further examine related alleged violations, as illustrated in the case of failure by Azerbaijan to protect the life of an Armenian national held in military police detention, and to investigate a suspicious death (*Saribekyan and Balyan v. Azerbaijan*) [3].

The derogation mechanism is intended to provide states with the flexibility necessary to respond to existential threats, but it does not operate automatically, requiring the state to announce such intentions (ECHR Article 15(3)). There are therefore four conditions for the application of these derogations:

1 – The existence of a state of emergency, such as war, which threatens the life of the nation. The ECHR defines this state as an exceptional crisis or emergency situation that affects the entire population and poses a threat to the organized life of the community.

2 – The measures applied must strictly result from the requirements of the situation, which means applying a proportionality test, including adapting them to the scale of the threat and not going beyond what is necessary, among others, in the context of the nature of the suspended rights or the duration of the state of emergency.

3 – The measures applied must not be incompatible with other obligations arising from international law – therefore, a violation of other treaties or even customary international law would at the same time constitute an element blocking the possibility of applying the derogation – unless these other legal acts provide for such possibilities of derogation on their own.

4 – Fully informing the Secretary General of the Council of Europe of the measures taken by the State concerned and of the reasons for their application, as well as when the measures taken will cease to have effect and the provisions of the ECHR will be fully applicable again (ECHR Article 15(3)) – an obligation which is not a mere formality and whose failure to comply may undermine the legal effectiveness of the derogation [4][5, pp. 9-24].

In the context of the rights already mentioned which cannot be suspended on the basis of Article 15, paragraph 1, ECHR, Article 9 ECHR, and therefore freedom of thought, conscience and religion, is not mentioned. The absence of any absolute limitations on derogation leaves in this respect the entire protection of minority rights in the hands of a correct and precise interpretation of the principles of necessity and proportionality.

3 - Limitations basing on necessity and proportionality test

Although ECHR Article 9 establishes an absolute right to hold one's own beliefs (in the domestic context), the freedom to manifest them externally may be subject to certain restrictions. In order for interference with this freedom to be permissible, the conditions of ECHR Article 9(2) must be met, namely the introduction of restrictions provided for by law that pursue a legitimate aim (e.g. public safety, public order, public health, protection of the rights or freedoms of

others) and be «necessary in a democratic society» in the context of achieving that aim.

In the light of the case of *Bundesrepublik Deutschland v. Y and Z*. (Court of Justice of the European Union) restrictions of public worship or expression may even amount to persecution and no one can be expected to renounce their religion to avoid harm [6][7].

The essential element determining the restrictions of ECHR Article 9(2) is the test of necessity and proportionality, which is subject to additional modifications in the context of the application of ECHR Article 15(1) – however, a state of emergency in the sense of domestic law does not always mean a state threatening the life of the nation within the meaning of the aforementioned ECHR Article 15. The application and possible relationship of both provisions therefore depends on the context. The European Court of Human Rights also takes into account the margin of appreciation of states, recognizing that national authorities may be better placed to assess the application of the convention in the context of local needs and competing interests – especially in the context of the diverse relations between the state and churches and religious associations, often conditioned not only by the democratic system, but also by the mosaic of society, historical considerations or the political context [8].

However, the margin of appreciation or the various interpretations of the conditions for restrictions on the application of the rights and freedoms of members of national minorities – not only in the context of Article 9, but also of all discrimination, which will be discussed in more detail in a moment – cannot give rise to arbitrariness. The Court draws attention to the adequacy of the balancing of competing interests and assesses whether the state has not applied measures that are more restrictive than «strictly necessary».

The risks to the rights and freedoms of religious minorities are a particularly delicate issue here – especially since the wider the margin of appreciation, the greater the temptation to legitimize solutions based on prejudices or stereotypes adopted by the majority towards minorities. Similarly, emergency measures should be carefully scrutinized before they are announced to ensure that they are not used as a pretext to restrict freedoms or even as a cover for repression against specific groups under the guise of crisis management.

4 - The non-discrimination principle: ECHR Article 14 role

The prohibition of discrimination under Article 14 of the ECHR – despite its accessory nature to other human rights – is the foundation of the protection of religious minorities. Even if it applies to individual rights (e.g. Article 9 or Article 11), it requires that even restrictions consistent with the law and resulting from a derogation – should not be implemented in a way that discriminates against a given religious minority.

In the context of the ECHR's approach, it should be assumed that a test has been developed according to which discrimination occurs when people in a similar situation are treated differently without an objective and reasonable justification. The lack of such justification occurs when there is no legitimate purpose for the restrictions/differential treatment, or when there is no reasonable proportion between the means used and the intended purpose. The above also includes indirect

discrimination, i.e. a situation where an apparently neutral norm in practice favours one group and harms another, without appropriate justification in the context of the above-mentioned necessity and proportionality test. Example can be found in the case of *Tamazount and Others v. France*, where French relocation camps created conditions incompatible with human dignity, violated the right to private and family life, the secrecy of correspondence, as well as deprived the applicant of property in an unsubstantiated manner [9].

In the religious context, any discrimination against minorities would require very strong evidence gathered by the state, which would additionally bear the burden of proof in terms of meeting the above-mentioned requirements – especially since crisis situations can additionally exacerbate prejudices, quarrels and conflicts between religious groups, including the search for scapegoats [10, pp. 25-42].

ECHR Article 14 plays a protective role here, ensuring, for example, that even if a general ban on gatherings during the pandemic is permissible under ECHR Article 9(2), it cannot be applied in a way that unfairly favours the religious practices of the majority. In this context, any differences in treatment cannot be arbitrary or based on prejudice [11].

5 - Counter-terrorism measures

A significant challenge for religious minorities is the introduction and application of restrictions resulting from anti-terrorist laws, regulations on combating extremism, or even the increasingly popular so-called foreign agents. Basing such a framework on vague, broad definitions can provide a basis for disproportionate measures that in practice suppress peaceful religious practices or other rights and freedoms of religious minorities – or even confuse non-standard religious practices with real threats. Examples of this type of restrictions are the cases of *Taganrog LRO and Others v. Russia* [12] and *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia* [13].

The Court found, among other things, the arbitrariness and disproportionately broad scope of the extremism regulations, which resulted in the punishment of peaceful religious practices, including preaching and even the refusal of blood transfusions by Jehovah's Witnesses in Russia – where, quite clearly, the state authorities not only failed to provide relevant and sufficient reasons for the drastic interference, but also failed to fulfil their obligation to adopt a neutral and impartial position.

Moreover, in the case of *Ossewaarde v. Russia*, the ECHR found the punishment of an American Baptist who held Bible meetings in his home without the consent of the authorities to be a restriction of Article 9 ECHR, not based on a pressing social need, which neither bore the characteristics of an abuse nor posed a real threat [14].

The example of this latest ruling also shows the importance of very far-reaching caution in extending anti-terrorism law to individual religious practices. Violation of such standards by a state is not only a formal violation of the convention – but above all, it causes a so-called chilling effect, i.e. fear of being considered extremists, self-censorship and renunciation of faith by members of religious minorities. In this context, the ECHR requires maintaining high standards not only in the justifications of restrictions by states, but also concrete evidence of

actual harm (as opposed to mere dissatisfaction of the majority) in order to protect minorities from abuse – in accordance with the principle of proportionality.

6 - Public health protection situations

The coronavirus pandemic has been a public health crisis that has led states to introduce far-reaching restrictions in an unprecedented way – deeply interfering with many of the rights and freedoms of individuals – including the collective dimension of religious freedom. Prohibiting or drastically limiting social gatherings, including limits on the number of people attending religious services and campaigns to highlight the risks of attending them, have left a lasting mark on the decline in religiosity in societies – directly interfering with the right to manifest one's religious beliefs under ECHR Article 9 [15].

Among the majority of Council of Europe member states, the justification for COVID-19-related restrictions has been based on ECHR Article 9(2), which allows for interferences prescribed by law and necessary in a democratic society for the protection of public health. The test applied by the Tribunal in this regard is whether the interference meets a pressing social need – where the burden of proof lies with the state, which must demonstrate the proportionality of the means used, including the lack of availability of less intrusive solutions, in the context of achieving the health objective [16][17, pp. 8-9, 11].

The above approach will not, however, suffice for all cases – as it may lead to the materialization of the risk of so-called normalization, mentioned earlier, i.e. the permanent weakening of human rights under the guise of mere restrictions. For this reason, another group of Council of Europe member states decided to define similar restrictions as made under ECHR Article 15 – which should be praised as fairer and more transparent. By recognizing the exceptional nature of the situation, the state clearly distinguishes interim measures from measures normalizing restrictions on human rights in the long term – subjecting these interim, more far-reaching measures to the more rigorous test of the strict requirements of the situation under ECHR Article 15(1) [18].

7 - State neutrality and the protection of religious minorities

In order to prevent violations of the norms discussed above, as well as situations such as the so-called creeping state of emergency – where temporary measures become permanent elements of the exercise of power – the pillar of the system of protection of minorities, including religious minorities, is the adoption of the principle of state neutrality. It manifests itself not only in the lack of imposition of a single worldview or the lack of suppression of diversity, but also in the prohibition of the authorities from assessing the content of religious beliefs or the forms of their expression.

The obligation of neutrality may have an active and passive dimension – e.g. in the case of *Metodiev and Others v. Bulgaria* – it was held that the state had breached the obligation of neutrality and impartiality by merely refusing to register a religious community in order to avoid a «theological debate» or «schism» within the dominant denomination [19].

The role of the state is not to manage social tensions by eliminating pluralism, but to ensure conditions of tolerance and mutual respect between competing groups. This requires maintaining a fair balance, first and foremost in

the legal context, where the guarantees of human rights law include fair and dignified treatment of religious minorities, first and foremost in the context of their relations with the dominant part of society [20, pp. 1-8].

Although this article focuses on minority rights – for the sake of accuracy, it should be added that no lesser threats may exist for those who, it would seem, belong to the dominant majority, or to one of several relatively equal religious groups [21].

The state's duty of neutrality operates in each of these directions, irrespectively of the size of the group – also in the context of both the rights and obligations to respect other faiths by people who do not identify with any large religious group [22].

Neutrality here means the obligation to protect each group from abuse – not only by not pursuing policies that discriminate against one of the groups, but above all – by protecting the legal and political values of a democratic state of law, including the possibility of effectively seeking and enforcing one's rights and freedoms in court. For instance, in the case of *Sargsyan v. Azerbaijan* – the lack of possibility to restore or receive compensation from Azerbaijan by Armenian teacher for displacing from home amounted to inter alia – violation of non-discrimination prohibition on ethnic and religious grounds (ECHR Article 14) [23].

Any interference with rights and freedoms – not only under ECHR Article 9 – but any other rights, the suspension or restriction of which could constitute discrimination against religious minorities – should be justified on the basis of objective criteria and based on evidence that the measures applied will serve to genuinely protect safety, health or other legitimate values – without undermining religious pluralism, which is one of the foundations of a democratic society.

Summary

European Convention of Human Rights provides complex grounds for the protection of religious minorities during emergency states. Such framework constitutes a persistent search for the balance between margin of appreciation of the state, and basic rights – as specified by the Court as a part of the necessity, proportionality and non-discrimination tests.

The framework for providing appropriate protection definitely exists – however, the risks of its erosion are both realistic and constant. The abuse of laws aimed at providing security, or normalization of extraordinary powers, are examples of challenges which the ECHR not only faced, but will face. The emphasis on the role of the state as a neutral guarantor of the religious plurality is therefore a key to strike a fair balance also during the states of emergency.

References

1. E. Karska, E. H. Morawska, J. Czepek, Ł. D. Dąbrowski, B. Oręziak, K. Gałka, *Human rights in the European paradigm of the protection of aliens*, Warsaw 2023, DOI: 10.13166/hr/QHLC7301.
2. W. Góralczyk, K. Karski, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, 19th ed., Warszawa 2024.
3. Saribekyan and Balyan v. Azerbaijan, ECHR (Fifth Section), judgment of 30 January 2020, application no. 35746/11.

4. A. Yildiz, *Human Rights in a State of Emergency*, IACL-AIDC Blog, 26 March 2020, available at: <https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/3/26/human-rights-in-a-state-of-emergency> [accessed: 9 April 2025].
5. See also, T. Jasudowicz, *The Threat to the Life of the Nation as an Introductory Premise of the Derogation of Obligations in the Domain of Human Rights*, „Confrontation and cooperation: 1000 Years of Polish-German-Russian relations» 2020, Vol. VI, no. 1, DOI: 10.2478/conc-2020-0002.
6. Bundesrepublik Deutschland v. Y and Z, CJEU (Grand Chamber), judgment of 5 September 2012, Joined Cases C-71/11 and C-99/11, ECLI:EU:C:2012.
7. More examples of what amounts to persecution in: European Parliament resolution of 3 May 2022 on the persecution of minorities on the grounds of belief or religion (2021/2055(INI)), OJ C 465/33, 6.12.2022.
8. S. Kalantry, M. Pradhan, *Veil Bans in the European Court of Human Rights*, «ASIL Insights» 2017, Vol. 21, no. 15, available at: <https://www.asil.org/insights/volume/21/issue/15/veil-bans-european-court-human-rights> [accessed: 9 April 2025].
9. Tamazount and Others v. France, ECHR (Fifth Section), judgment of 4 April 2024, applications nos. 17131/19, 19242/19, 55810/20 et al.
10. E. Fokas, *The legal status of religious minorities: Exploring the impact of the European Court of Human Rights*, «Social Compass» 2018, Vol. 65, no. 1, DOI: 10.1177/0037768617745482.
11. For examples of religious minorities rights in situations other than states of emergency, see, M. Chaibi, *State and Church Relationships under the European Convention on Human Rights: A Value Framework for State Action*, «Religions» 2022, Vol. 13, no. 9, Art. 797, DOI: 10.3390/rel13090797.
12. Taganrog LRO and Others v. Russia, ECHR (Third Section), judgment of 7 June 2022, applications nos. 32401/10 and 19 others.
13. Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia, ECHR (First Section), judgment of 10 June 2010, application no. 302/02.
14. Ossewaarde v. Russia, ECHR (Third Section), judgment of 7 March 2023, application no. 27227/17.
15. C. V. Emmons, *International Human Rights Law and COVID-19 States of Emergency*, Verfassungsblog, 25 April 2020, DOI: 10.17176/20200425-164920-0, available at: <https://verfassungsblog.de/international-human-rights-law-and-covid-19-states-of-emergency/> [accessed: 9 April 2025].
16. A. Greene, *States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic*, «Strasbourg Observers», 1 April 2020, available at: <https://strasbourgobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/> [accessed: 9 April 2025].
17. *Assessment of State practice in respect to times of emergency*, Final Report of the Committee on Human Rights in Times of Emergency of the International Law Association (ILA), 25-28 June 2024, DOI: 10.13140/RG.2.2.12029.58081/1.

18. A. Radjenovic, G. Eckert, *Upholding human rights in Europe during the pandemic*, European Parliamentary Research Service (EPRS), *Briefing*: PE 652.085 – September 2020, available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652085/EPRS_BRI\(2020\)652085_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652085/EPRS_BRI(2020)652085_EN.pdf) [accessed: 9 April 2025].

19. Metodiev and Others v. Bulgaria, ECHR (Fifth Section), judgment of 15 June 2017, application no 58088/08.

20. *Minority Rights under the European Convention on Human Rights*, [in:] *UN Guide for Minorities*, Pamphlet no. 7, United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/GuideMinorities7en.pdf> [accessed: 9 April 2025].

21. J. Richardson, *Comparing the Two Major Courts Systems in Europe on the Matter of Religious Dress*. «Canopy Forum: On the Interactions of Law & Religion», 24 January 2023, available at: <https://canopyforum.org/2023/01/24/comparing-the-two-major-courts-systems-in-europe-on-the-matter-of-religious-dress/> [accessed: 9 April 2025].

22. See more, Rabczewska v. Poland ECHR (Fifth Section), judgment of 15 June 2023, application no. 8257/13.

23. Sargsyan v. Azerbaijan, ECHR (Grand Chamber), judgment of 16 June 2015, application no. 40167/06.

КАРДАВА Тенгіз, начальник управління
головної інспекції ГУНП в Херсонській
області

ДОПОМОГА ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ: ПОЛІЦЕЙСЬКА ПРАКТИКА ТА ВИКЛИКИ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА М. ХЕРСОН

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило масштабну гуманітарну кризу, особливо в південних регіонах, таких як Херсонська область. Через численні порушення міжнародного гуманітарного права, фундаментальні права людини опинилися під загрозою. Масові руйнування, знищення цілих селищ і міст, пошкодження енергетичної та соціальної інфраструктури, переміщення, загибелі людей, випадки катувань та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом — все це далеко не повний перелік жахливих наслідків вторгнення.

Відповідно до рекомендацій ООН та національного законодавства, до вразливих груп у зоні збройного конфлікту відносяться ті, хто має знижені можливості до самозахисту чи самозабезпечення, а саме: особи похилого віку, особи з інвалідністю, діти, вагітні та породіллі, ВПО — що втратили житло та малозабезпечені особи.

У контексті бойових дій ці люди найчастіше потребують евакуації, захисту, доступу до ліків, їжі, безпечного укриття і психологічної підтримки.

Тому в умовах воєнного стану поліція не лише виконує традиційні функції забезпечення правопорядку, а й активно долучається до надання допомоги вразливим групам населення.

Поліція Херсонської області бере участь в обов'язковій евакуації дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю із населених пунктів, які знаходяться під вогневим контролем противника.

Також у співпраці з гуманітарними фондами, поліція супроводжує гуманітарні вантажі до прифронтових сіл. В деяких випадках, коли волонтери не могли доїхати, саме поліцейські доставляли продукти, питну воду та засоби гігієни до людей, які їх потребували.

Крім того, правоохоронці співпрацюють з психологами та соціальними службами для надання психологічної підтримки постраждалим особам зокрема тим, які пережили травматичні події. Це сприяє зменшенню рівня стресу та тривожності серед населення. Окремі поліцейські мають підготовку з кризової психології, проводять бесіди з дітьми, які втратили домівку чи рідних, допомагають людям, які пережили обстріли або окупацію. Такі зустрічі організовуються у співпраці з соціальними службами та медичними працівниками. Поліцейські в свою чергу продовжуємо працювати з інституціями та представниками громадянського суспільства заради зміцнення соціальних зв'язків, дотримання прав людини, забезпечення інклюзивності, захисту та розширення можливостей для всіх без винятку людей.

Поліція Херсонщини активно співпрацює з органами місцевого самоврядування, міжнародними гуманітарними організаціями (наприклад, ООН, Червоний Хрест) та волонтерами. Ця взаємодія дозволяє ефективно координувати зусилля та забезпечувати комплексну підтримку вразливим групам населення.

Правоохоронці проводять роз'яснювальну роботу щодо мінної безпеки, правил поведінки під час обстрілів, контактів для отримання допомоги. Таке інформування здійснюється через мобільні групи, соцмережі та листівки.

Але не менш важливими є виклики, які виникають на шляху поліцейських. Основним і найбільш важливим викликом є – постійна загроза життю під час виконання завдань. Більшість гуманітарних та евакуаційних місій відбуваються під обстрілами або в умовах потенційної небезпеки. Після деокупації значна частина території Херсонщини залишається під щоденними обстрілами з боку зс рф. Поліцейські змушені діяти в екстремальних умовах, ризикуючи власним життям, евакуюючи людей, доставляючи ліки чи гуманітарні вантажі. Так наприклад, у травні 2024 року під час евакуації літньої жінки в селі Кізомис Бідозерського району поліцейські опинились під артилерійським обстрілом, проте успішно завершили місію. Також поліція не завжди забезпечена достатньою кількістю броньованого транспорту, що впливає на їх роботу.

Не треба забувати, що працівники поліції не лише виконують службові обов'язки, а й часто втрачають своїх рідних або самі є жертвами бойових дій. Це призводить до емоційного вигорання, посттравматичних розладів та

виснаження. Дефіцит психологічної допомоги самим правоохоронцям є також серйозною проблемою.

Але не дивлячись на це все, поліція Херсонщини продовжує виконувати свою роботу. Поліцейська діяльність у зоні бойових дій давно вийшла за рамки охорони громадського порядку. У Херсоні та області поліція стала справжньою лінією захисту вразливих громадян — тих, хто не може себе захистити сам. Попри постійні ризики, українські правоохоронці продовжують рятувати життя, підтримувати людей та зберігати довіру до держави навіть у найскладніші часи. Слід розуміти, що за кожною цифрою стоїть не лише людина, яка безпосередньо постраждала від війни, але й її родина, близькі та друзі. Зазнавши неймовірних страждань, вони потребують не лише гуманітарної допомоги та державних послуг, але й людської підтримки. Робота, яку ми здійснюємо під час теперішньої кризи, матиме довгостроковий стійкий вплив. Ми враховуємо, як кожен наш крок допоможе сьогодні та вплине на завтрашній день.

КОБА Валерій, начальник Департаменту
забезпечення діяльності Голови Національної
поліції, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Принцип законності та відповідний правовий режим його дотримання є важливими підвалинами кримінального судочинства в усіх сучасних демократичних країнах світу. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), в кримінальному провадженні засада законності розуміється як вимога до суду, слідчого судді, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого й інших службових осіб правоохоронних органів державної влади під час здійснення їх процесуальної діяльності неухильно дотримуватися положень Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства [1].

Важливою складовою законності у кримінальному судочинстві є вимога до органів досудового розслідування та прокуратури здійснювати повне й неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, як тих, що можуть бути використані на підтвердження обвинувальної тези, так і тих, що можуть сприяти виправданню підозрюваного, обвинуваченого. Недотримання вимог чинного законодавства під час проведення процесуальних дій пізнавального характеру може призвести до недопустимості отриманої під час їх проведення інформації як доказів. Відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК України, істотне порушення прав та свобод людини неминуче призводить до визнання зібраних з такими порушеннями доказів недопустимими. В свою чергу інші, менш суттєві процесуальні

помилки можуть призвести до виключення інформації із доказової бази на розсуд суду. Тому під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, отримання тимчасового доступу до речей та документів, витребування таких об'єктів тощо посадові особи уповноважених підрозділів Національної поліції України мають неухильно дотримуватися усіх встановлених нормативних вимог.

Задля забезпечення дотримання законності слідчими й дізнавачами Національної поліції України під час проведення процесуальних дій доцільно вживати наступних загальних та конкретних заходів.

1. *Навчання та підвищення кваліфікації.* Базова підготовка майбутніх правоохоронців має обов'язково включати освітні компоненти щодо змісту актуальних положень кримінального процесуального законодавства та найкращих криміналістичних практик під час збирання доказів у кримінальному провадженні, а також виховання поваги до вимог закону та розуміння значимості їх дотримання. Так само і підвищення кваліфікації, професійне навчання та спеціалізація дійсних працівників органів досудового розслідування Національної поліції України мають бути сфокусовані на засвоєнні відповідних вимог КПК України та релевантних підзаконних нормативно-правових актів, а також набутті поліцейськими реальних практичних навичок щодо застосування положень чинного законодавства.

2. *Належна організація взаємодії з уповноваженими суб'єктами кримінального судочинства.* Принцип законності реалізується не тільки в індивідуальних діях окремих процесуальних осіб, а й у колективній роботі всіх представників органів правопорядку. Зокрема, під час підготовки та проведення кожної процесуальної дії слідчим та дізнавачам необхідно ефективно взаємодіяти з представниками прокуратури (процесуальними керівниками), співробітниками оперативних підрозділів та залученими спеціалістами, а після її завершення – із слідчими суддями та, за потреби, із судом. Так, прокурори уповноважені здійснювати контроль за дотриманням законності як у кримінальному провадженні в цілому, так і під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Важливою є взаємодія зі спеціалістами та співробітниками оперативних підрозділів, адже уповноважений представник органу досудового розслідування керує діями таких осіб та несе персональну відповідальність за результати проведення всієї процесуальної дії. Будь-які порушення, допущені наведеними учасниками кримінального провадження, лягають на плечі слідчих та дізнавачів і можуть нівелювати усі їх зусилля. Нарешті слідчі судді та суд є суб'єктами, які надають юридичну оцінку діям представників органів досудового розслідування та роблять висновки про дотримання (чи недотримання) законності під час проведення процесуальних дій. Відтак, організація взаємодії з усіма переліченими суб'єктами, координація завдань, взаємоузгодження поглядів на способи їх виконання сприятиме забезпеченню законності та ефективності проведення слідчих (розшукових) дій в цілому.

3. *Роз'яснення прав та обов'язків інших учасників процесуальної дії.* З одного боку наведене положення є самоочевидним, адже воно прямо передбачене ч. 3 ст. 223 КПК України. З іншого – треба враховувати, що

більшість інших учасників кримінального судочинства (крім адвокатів) як правило не є правниками і мають лише загальне уявлення про кримінальну процедуру та її особливості. Правильне розуміння цими особами положень процесуального закону сприятиме їх належній поведінці під час проведення слідчої (розшукової) дії, виконанню законних вимог слідчого чи дізнавача, зменшенню кількості скарг щодо дій уповноважених осіб, та в цілому підвищить рівень вдовolenня роботою підрозділів Національної поліції України. Тому представники органів досудового розслідування повинні чітко, ефективно та максимально зрозуміло роз'яснювати права, обов'язки й відповідальність усім присутнім особам, відповідати на поставлені ними запитання, пояснювати сутність та призначення процесуальної дії, яка проводиться, тощо.

Таким чином, принцип (засада) законності є важливою підвалиною сучасного кримінального судочинства. Порухення уповноваженими особами вимог закону під час проведення процесуальних дій пізнавального характеру може призвести до визнання зібраних доказів недопустимими в судовому провадженні, а відтак і до невиконання органами досудового розслідування їх завдань. З метою забезпечення дотримання законності під час проведення слідчих (розшукових) дій доцільно вживати низку заходів загального та конкретного характеру, до яких ми пропонуємо віднести такі: посилення компонентів, пов'язаних із вивченням актуальних положень законодавства під час навчання та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України; належну організацію взаємодії з уповноваженими суб'єктами кримінального провадження (прокурорами, співробітниками оперативних підрозділів, спеціалістами, слідчими суддями й судом); а також максимально чітко й ефективно роз'яснення прав та обов'язків іншим учасникам процесуальних дій.

У світлі викладеного вважаємо перспективною розробку конкретних методичних рекомендацій щодо дотримання законності органами досудового розслідування Національної поліції України під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

КОЗУБЕНКО Ірина, старший викладач
кафедри мовної підготовки Національної
академії внутрішніх справ

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ПОЛІЦІЄЮ І ГРОМАДЯНАМИ

Після прийняття Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) в механізмі забезпечення поліцією міцного правопорядку і

громадської безпеки були закріплені поліцейські заходи, які є дією або комплексом дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини, що застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним і ефективним [1].

Стаття 30 Закону закріплює види поліцейських заходів до яких відносить: превентивні поліцейські заходи, поліцейські заходи примусу та заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що закріплені статтею 260 Кодексу про адміністративні правопорушення та заходи, що визначені Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Превентивні поліцейські заходи мають чітку профілактичну спрямованість, орієнтовані на захист громадської безпеки та недопущення вчинення правопорушень. Згідно ст. 31 Закону до них відносяться: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом, стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування [1].

Поліцейське піклування (стаття 41 Закону) являє собою соціально орієнтований превентивний захід, що застосовується стосовно осіб віком до 16 років, що залишилися без догляду, стосовно особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення, стосовно особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або особи, яка перебуває у публічному місці і в наслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Застосування поліцейського піклування тягне за собою низку правових наслідків, зокрема:

1) передання неповнолітніх осіб батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

2) передання осіб, які втекли з психіатричного чи лікувального закладу до відповідних закладів;

3) передання осіб, які втратили здатність самостійного пересування у спеціальній лікувальній заклад чи до місця проживання. Для забезпечення ключових моментів здійснення охорони прав і свобод людини і громадянина поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити

право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування [5].

При реалізації заходу поліцейського піклування, поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи особі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу. Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування. Ця норма закону ставить під загрозу можливість вилучення у особи зброї або інших предметів. Щодо процесуального оформлення застосування поліцейського піклування, то слід визначити, що необхідне складання протоколу, в якому зазначається: місце, дата, точний час (година, хвилини) застосування заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї та інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи; інформація про тілесні ушкодження. Протокол підписується особою і поліцейським. Копія протоколу під підпис вручається негайно особі.

Зауважимо, що якщо особа у відношенні якої здійснюється поліцейське піклування знаходиться у стані, коли вона не може усвідомлювати свої дії, закон надає поліцейському право не роз'яснювати особі права, не надавати протокол на підпис і не вручати копію протоколу. Але в такому разі протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої статті 41 Закону. Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції [4].

Поліцейський зобов'язаний надати можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи, або негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи. Відзначимо, що поліцейське піклування вперше в Україні закріплено як окремий превентивний поліцейський захід, що є позитивом з точки зору формування партнерських відносин між громадянами та поліцією [3].

Таким чином, завданнями Національної поліції на сучасному етапі реформування держави взагалі та її правоохоронної системи зокрема є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, а нормативне закріплення поліцейського піклування є гарантією законності діяльності поліцейських та важливим заходом забезпечення правопорядку в державі.

Список використаних джерел

1. Безпалова О.І. Особливості застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Харків, 2022. С. 76-80.

2. Бездольний М.Ю. Правові аспекти й особливості застосування поліцейського піклування. *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 18. С. 129-134.
3. Козубенко І.В. Вплив ефективної комунікації на професійну діяльність поліцейського. *Наукові праці «Одеська юридична академія»*. 2024 р. Том XXXIV. С. 67-73. DOI <https://doi.org/10.32782/npuola.v34.2024.7>
4. Про Національну поліцію України: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n323/>.
5. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування: Наказ МВС України від 12 жовтня 2020 р. № 724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20#Text>

КОШОВА Тетяна, *начальник відділу моніторингу Запорізького районного управління поліції головного управління Національної поліції в Запорізькій області*

ПРИНЦИП ІНКЛЮЗИВНОСТІ У РОБОТІ ПОЛІЦІЇ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану в Україні виникла гостра потреба переосмислити підходи до діяльності правоохоронних органів із забезпечення прав і свобод найбільш уразливих категорій громадян [2, с. 37]. До таких груп належать особи з інвалідністю [3], тимчасовим порушенням зору, діти, люди старшого віку, жінки, які зазнали гендерного насильства [4], внутрішньо переміщені особи (ВПО), представники національних меншин, та ЛГБТК⁺ спільнот, батьки з дітьми та ін.

Поліція, як інституція, покликана забезпечувати безпеку та правопорядок для всіх громадян та функціонує відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1, с. 379]. Проте зміна соціальних умов вимагає адаптації її діяльності. Особливо у воєнний період уразливість окремих категорій населення посилюється через втрату житла, розірвані соціальні зв'язки, травматичний досвід та обмежений доступ до базових послуг [5].

Концепція інклюзивності у поліції — це система правоохоронної діяльності, що враховує різноманітність потреб громадян і забезпечує недискримінаційний доступ до правосуддя та захисту [6]. Аналіз законодавчих і підзаконних актів України, а також стандартів Ради Європи та ЄС, спрямованих на регулювання поліцейської практики щодо уразливих груп, свідчить про потребу вдосконалення підходів [1, с. 379; 2, с. 37].

Забезпечення доступних поліцейських послуг є ключовим чинником безбар'єрної правоохоронної системи. Це означає, що кожен громадянин, незалежно від стану здоров'я, соціального чи економічного статусу, має мати можливість швидко та ефективно отримати допомогу, правову підтримку та

консультації. Безбар'єрний доступ сприяє оперативному реагуванню на надзвичайні ситуації та запобігає дискримінації при наданні поліцейських послуг. Особливо важливо, щоб вразливі групи населення, такі як особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, вагітні жінки, батьки з дітьми, люди старшого віку, а також представники національних меншин та інших соціально-вразливих категорій, мали можливість звертатися до поліції без додаткових формальностей чи бар'єрів. Такий підхід не лише зміцнює довіру до правоохоронних органів, але й сприяє встановленню ефективного діалогу між громадськістю та державними структурами, що є необхідним для стабільності та соціальної справедливості в умовах воєнного стану. Формування культури поліцейської чутливості вимагає не лише переосмислення навчальних програм, але й трансформації щоденної практики [5]. Рекомендується систематичне навчання поліцейських із акцентом на: – розвиток етичних навичок комунікації; – кризове консультування; – взаємодію з особами, що перебувають у стані психоемоційної травматизації [6].

Інклюзивність у діяльності правоохоронних органів також передбачає відкритість до діалогу з громадськістю. Спільні заходи з громадськими організаціями, створення консультативних рад при ГУНП та прозорість прийняття рішень сприяють зміцненню довіри до поліції, що є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану [2, с. 37].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» : від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
2. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24 берез. 2021 р. № 119/2021 // Офіційний вісник Президента України. – 2021. – № 7. – Ст. 37.
3. Convention on the Rights of Persons with Disabilities : adopted on 13 Dec. 2006, entered into force 3 May 2008. – UN General Assembly. – Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
4. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), 11 May 2011. – Council of Europe. – Available at: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>
5. European Union Agency for Fundamental Rights. Police and fundamental rights during crises. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. – 96 p. – Available at: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/police-and-fundamental-rights-during-crises>
6. Amnesty International. Recommendations on policing in armed conflict settings. – 2024. – Available at: <https://www.amnesty.org>

КУНТІЙ Андрій, слідчий Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у м. Хмельницькому, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ Ч. 5 СТ. 401 КК УКРАЇНИ У РАЗІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 407–408 КК УКРАЇНИ

У відповідності до ч. 5 ст. 401 КК України, особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 КК України, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби.

Зазначена норма введена в кримінальний процесуальний Кодекс України відповідними змінами Законом України № 3902-IX від 20.08.2024 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану»

У зв'язку із цим слідчими органів Державного бюро розслідувань з моменту прийняття відповідних законодавчих змін, скеровано до суду 4293 клопотань про звільнення особи від кримінальної відповідальності, за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 407-408 КК України [1]. Окрім цього, лівову частину ухвал про звільнення військовослужбовців від кримінальної відповідальності, в порядку та на підставі ст. 401 КК України судами також винесено за результатами розгляду обвинувальних актів.

Механізм звільнення особи від кримінальної відповідальності, в таких випадках, виглядає наступним чином:

1) військовослужбовець, який вперше притягується за вчинення кримінального правопорушення, передбачене ст. ст. 407-408 КК України звертається до військової частини (у якій проходив військову службу або іншій військовій частині), про намір продовжити військову службу. Командир військової частини, отримавши таке клопотання готує письмову згоду видає письмову згоду щодо не заперечення продовжити військову службу військовослужбовцю.

2) військовослужбовець клопоче перед слідчим/прокурором про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 КК України.

3) слідчий/прокурор скеровує листом із приписом до військової частини, командиром якої надано письмову згоду на продовження проходження такою особою військової служби, або у разі, якщо військовослужбовцем не отримано письмової згоди від командира військової частини, він скеровується до військової частини - батальйону резерву (БРЕЗ) через відповідний відділ Військової служби правопорядку.

4) прибувши до військової частини, з якої отримано згоду або військової частини - батальйону резерву, невідкладно зараховує до списків особового складу, ставить такого військовослужбовця на всі види забезпечення. У разі скерування військовослужбовця до батальйону резерву (далі -БРЕЗ), командир БРЕЗ, невідкладно зараховує до списків особового складу, ставить такого військовослужбовця на всі види забезпечення та надає письмову згоду щодо не заперечення продовжити військову службу військовослужбовцю до органу досудового розслідування/прокурора.

У разі надходження письмової згоди, щодо не заперечення продовжити військову службу військовослужбовцю, слідчий, прокурор вручає письмове повідомлення про підозру військовослужбовцю та прокурор скеровує до суду клопотання про звільнення такої особи від кримінальної відповідальності.

У разі надходження до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, суд розглядає таке та за наслідками такого розгляду вправі винести ухвалу, якою:

1) військовослужбовця звільнити від кримінальної відповідальності за частиною 5 статті 407 КК України, на підставі частини 5 статті 401 КК України, для продовження проходження військової служби.

2) кримінальне провадження, закрити у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

3) запобіжний захід стосовно військовослужбовця (якщо такий застосовано) скасувати. У разі застосування запобіжного заходу – тримання під вартою, особа звільняється з-під варти негайно.

4) зобов'язати військовослужбовця невідкладно, але не пізніше 72 годин після набрання ухвалою законної сили, прибути до військової частини, командиром якої надано письмову згоду, для продовження проходження військової служби.

5) зобов'язати командира військової частини, яким надано письмову згоду, після набрання ухвалою законної сили невідкладно поновити на військовій службі військовослужбовця, відносно якого винесено ухвалу.

Така ухвала може бути оскаржена протягом семи днів з дня її оголошення. Наведемо кілька прикладів таких ухвал[2], [3].

Фактично якщо військовослужбовець не прибув до військової частини, на підставі винесеного судового рішення, протягом десяти днів з моменту винесення судового рішення, він може бути поданий військовою частиною, як такий, що не з'явився вчасно до військової частини, у разі призначення, для проходження військової служби.

Відповідно до цього, військовослужбовець буде вважатися таким, що вдруге вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407, 408 КК України і відповідно підстав для звільнення за ст. 401 КК України у такого військовослужбовця вже не буде.

Постає певна проблематика у реалізації такого механізму, особливо у випадку, коли військовослужбовець перебуває під дією запобіжного заходу – тримання під вартою. Командир військової частини подекуди не може призначити військовослужбовця на посаду, у разі, якщо такий не прибув фізично до військової частини.

Відповідно у диспозиції ст. 407 КК України чітко визначено причини нез'явлення на військову службу. Такими є: звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. Тому існує певна проблематика у кваліфікації діяння, коли військовослужбовець, який звільнений в порядку ст. 401 КК України не прибув до військової частини, у яку його зобов'язано прибути ухвалою суду, саме за ст. 407 КК України. В даному випадку, на нашу думку таке діяння може бути кваліфіковане за ст. 408 КК України.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни у ч. 1 ст. 407 КК України та викласти наступним чином: Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу, або у разі винесення судового рішення про продовження військової служби на підставі ч. 5 ст. 401 КК України, тривалістю понад три доби, але не більше місяця.

Отже, механізм звільнення військовослужбовців від кримінальної відповідальності відповідно до ч. 5 ст. 401 КК України є важливим інструментом правового реагування на воєнні реалії. Він дозволяє забезпечити повернення військовослужбовців до лав ЗСУ за умови їх добровільної згоди та позитивного рішення командира.

Однак застосування цієї норми супроводжується певними труднощами, зокрема у випадках, коли особа перебуває під вартою або не прибуває до військової частини після винесення ухвали суду. Ці проблеми свідчать про необхідність уточнення окремих законодавчих положень. Законодавче вдосконалення та уніфікована практика застосування цієї норми сприятимуть ефективнішому правозастосуванню та зміцненню обороноздатності держави.

Список використаних джерел

1. Звіт про зареєстровані кримінальні провадження та наслідки їх досудового розслідування: статистичні дані Офісу Генерального прокурора за 2024–квітень 2025 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення 25.05.2025).
2. Ухвала Кам'янець-Подільського міськрайонний суд Хмельницької області від 13.11.2024, справа № 676/7426/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 25.05.2025).

3. Ухвала Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 10.12.2024, справа № 688/5176/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 25.05.2025).

КОПОТУН Ігор, головний науковий співробітник науково дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення основоположних прав і свобод людини є ключовим принципом демократичного суспільства.

В Україні та Європі цей процес регулюється низкою міжнародних та національних документів, зокрема Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Ця конвенція, ухвалена Радою Європи, гарантує такі права, як право на життя, заборона катувань, свобода вираження поглядів та право на справедливий судовий розгляд. Крім того, Європейський суд з прав людини відіграє важливу роль у захисті прав громадян України на міжнародному рівні.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод - це міжнародний договір, ухвалений у 1950 році в Римі. Вона є основним документом Ради Європи, що гарантує фундаментальні права та свободи кожному, хто перебуває під юрисдикцією держав-учасниць[2].

Конвенція включає такі ключові права:

- Право на життя (стаття 2)
- Заборона катувань (стаття 3)
- Заборона рабства і примусової праці (стаття 4)
- Право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5)
- Право на справедливий суд (стаття 6)
- Свобода вираження поглядів (стаття 10)

Конвенція також передбачає механізм захисту прав—Європейський суд з прав людини, який розглядає скарги громадян на порушення їхніх прав. Україна ратифікувала цей документ у 1997 році, що означає, що її громадяни можуть звертатися до ЄСПЛ у разі порушення їхніх прав [3, с 543-546].

Основні принципи прав людини:

- Універсальність – права людини належать кожному незалежно від національності, статі чи соціального статусу.
- Невід'ємність – їх не можна відібрати чи обмежити без правових підстав.

- Захищеність – міжнародні організації (ООН, Рада Європи) контролюють їх дотримання [2].

Виклики у забезпеченні прав і свобод:

- Порухнення прав у зонах конфліктів.
- Обмеження свободи слова та доступу до інформації.
- Дискримінація та нерівність в соціальній сфері.
- Використання цифрових технологій та приватність особистих даних.

Шляхи вирішення:

- Посилення міжнародної співпраці та правозахисних ініціатив.
- Освіта та правова грамотність громадян.
- Використання демократичних інститутів для захисту прав людини.
- Вдосконалення законодавства та механізмів судового захисту[1].

Європейська конвенція про захист прав людини є ключовим документом для забезпечення прав і свобод громадян у країнах Ради Європи, включаючи Україну. Вона гарантує такі основоположні права, як право на життя, заборона катувань, свобода вираження поглядів та право на справедливий суд [2].

Конвенція не лише встановлює принципи, але й надає механізм захисту—через Європейський суд з прав людини, до якого громадяни можуть звертатися у разі порушення їхніх прав. Це важливий інструмент правосуддя, що сприяє розвитку демократичних цінностей та верховенства права.

Забезпечення прав людини – ключ до стабільного та справедливого суспільства.

Кожен громадянин має право та обов'язок захищати свої свободи. Спільні зусилля приведуть до побудови світу, де права людини є непорушними[3, с.543].

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. – К. : ВПОЛ, 2004. – 960 с.
2. Практика Європейського суду з прав людини / Т. І. Дудаш. – К. : Алерта, 2013. – 368 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права. – К., 2008. – С. 542–566.

КАДАЛА Віталій, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Досить тривалий час Україна знаходиться в зоні активних воєнних дій, котрі спровоковані російською федерацією. Затяжний збройний конфлікт негативно вплинув на різні сфери життя суспільства, призвів до порушення конституційних прав і свободи людини, змінив умови розвитку соціально-економічної сфери. Очевидним є те, що в умовах наявних воєнних викликів постало питання не лише забезпечення обороноздатності країни, а, й захисту цивільного населення, що, в свою чергу, призвело до певного обмеження прав і свобод громадян. З огляду на зазначене, виникла нагальна потреба встановлення змістовності аспектів, які мають правову основу в контексті обмеження прав і свобод громадян. Постало питання визначення рівня взаємодії держави та громадян країни, які в певній мірі не мають можливості скористатися конституційною правовою нормою. Беззаперечним є той, факт, що дії законодавця були направлені на збереження як життєздатності країни взагалі та окремо взятого громадянина зокрема. Усе окреслене підкреслює не лише актуальність обраного напрямку вивчення, а, й вказує на його сучасність та доцільність в умовах існуючого воєнного конфлікту.

Проблематичні та правові аспекти дотримання конституційних прав і свобод людини доволі часто виступають предметом вивчення вітчизняних науковців. Їх наукові розробки представлено в формі дисертаційних та монографічних досліджень, неодноразово обговорюються на різного рівня наукових дискусійних платформах. Серед вітчизняних науковців, які досліджували поставлену проблему варто відзначити таких як М. А. Баламуш, Н. В. Ільєва, О. М. Миколенко [1], П.О. Давиденко [2], А.М. Мерник [3], О.І.Миколенко [4] та інші. Науковці змістовно розкривають проблематичні аспекти дотримання прав і свобод людини, проте фрагментарно висвітлюють питання з огляду на існуючі воєнні дії в Україні.

Визначення актуальних аспектів обмеження прав і свобод людини має розглядатися з двох напрямків: встановлення правового підґрунтя введення воєнного стану в країні; правова площина, котра свідчить законність обмеження прав і свобод людини в країні, яка воює.

Важливо звернути увагу на те, що конституційний обов'язок держави щодо дотримання і захисту прав та свобод людини і громадянина полягає у створенні необхідних і достатніх умов для їх реалізації та механізму їх захисту.

Звернення до чинної Конституції України [5] надало змогу встановити юридичні гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина у відповідності із затвердженими положеннями: обов'язок держави захищати права та свободи людини і громадянина (ч. 2 ст. 3 Конституції України) та визнання прямої дії норм Конституції України, в тому числі тих, які закріплюють права та свободи людини і громадянина в Україні (ст. 8 Конституції України); встановлення юридичної відповідальності за порушення прав і свобод людини і громадянина в Україні та гуманне ставлення до осіб, які притягнуті до кримінальної та адміністративної

відповідальності (ст.ст. 28-29 Конституції України); конституційне визнання права кожного захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань всіма засобами, не забороненими законом (ст. 55 Конституції України) та гарантування права особи на правову допомогу (ст. 59 Конституції України), а також неможливість зміни Конституції України, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав та свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 157 Конституції України) [5].

З огляду на воєнний конфлікт в Україні утвердження і забезпечення прав та свобод людини залишається головним обов'язком держави. Враховуючи зазначене стає зрозумілим, що саме на державу покладається обов'язок забезпечувати права людини про, що нам говорить ст. 3 Конституції України [5]. В умовах воєнного конфлікту можуть бути обмежені деякі права і свободи громадян з метою забезпечення оборони країни та збереження її безпеки. Натомість, ці обмеження не можуть поширюватися на всі права громадян. З цього приводу варто звернутися до ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

До цього, важливо пам'ятати, що у ч. 2 ст. 64 Конституції України [5] законодавцем визначений перелік прав і свобод, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. До таких належать права визначені ст.ст. 24, 25, 27-29, 40, 47 – 63 Конституції України [5]. З цього приводу, ми поділяємо позицію Х.М. Маркович [7, с.97] стосовно того, що «...закріплення переліку прав, які не підлягають обмеженню, навіть під час дії воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина, що є важливим аспектом для забезпечення основних прав та свобод громадян у будь-який час». Виходячи з цього постулату, можна стверджувати, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не може відмовитися від обов'язку щодо забезпечення прав людини.

Ключовим актуальним аспектом виступає той факт що в законодавстві України в період воєнного конфлікту мають місце і механізми та гарантії, які спрямовані на захист прав людини, а також законодавством чітко зазначено, що термін застосування обмежень не може перевищувати терміну тривання надзвичайного або воєнного стану. Доволі суттєвим аспектом є те, що будь-які обмеження прав і свобод людини, застосовані під час воєнного конфлікту, мають бути обґрунтованими, пропорційними та необхідними для досягнення легітимних цілей безпеки та захисту держави.

Узагальнюючи вищевикладене варто зробити висновок, що в умовах воєнного конфлікту в Україні існує чітко окреслена правова площина дотримання конституційних прав і свобод людини. Законодавець надав вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Однак, такі обмеження повинні бути обґрунтованими, обмежені часом та ресурсами, використовуватися згідно з

принципами демократії та правової держави з метою захисту інтересів суспільства, збереження громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших громадян.

Список використаних джерел

1. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: колективна монографія / М.А. Баламуш, Н.В. Ільєва, О.М. Миколенко та ін.; за заг. ред.: О.В. Гаран, О.І. Миколенко. Одеса: Фенікс, 2023. 300 с.
2. Давиденко П.О. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану: дис. ...д-ра філософії 081»Право». Харків, 2023. 226 с.
3. Мерник А.М. Обмеження прав людини в умовах дії особливих правових режимів: загальнотеоретичні аспекти та практика реалізації: монографія. Харків: Право, 2024. 456 с.
4. Миколенко О.І. Механізм реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: монографія. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2023. 257 с.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/conv#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
7. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С.95-99.

КІБЛИК Дар'я, доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії

ЩОДО ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Реформування держави в напрямку демократичної, правової та соціальної держави вимагає імплементації нових концептуальних засад функціонування органів публічної влади. Ці засади базуються на міжнародних стандартах у сфері прав людини, які акцентують свою увагу на забезпеченні повного обсягу прав людини, в тому числі і осіб з інвалідністю без дискримінації, відповідно до статті 1 Конвенції про права осіб з інвалідністю.

За даними Державної служби статистики України та Міністерства соціальної політики України, в органах пенсійного фонду та соціального

захисту населення зареєстровано близько 3 мільйонів осіб з інвалідністю. Ці дані не враховують інформації з Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей. Спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості осіб з інвалідністю серед усіх верств населення. Зважаючи на триваючі воєнні дії на території України, ця тенденція, ймовірно, збережеться, про що свідчить щоденне зростання кількості поранених військовослужбовців та цивільних осіб. Це вимагає від органів публічної влади ефективних та невідкладних дій для запобігання значному загостренню проблем, з якими стикаються особи з інвалідністю.

У рамках медичної концепції щодо осіб з інвалідністю виявлено низку недоліків, які можна класифікувати за економічним, правовим та соціальним спрямуванням.

Серед економічних недоліків слід зазначити неузгодженість бюджетного фінансування державних програм підтримки осіб з інвалідністю. Це призводить до порушення бюджетними установами повноцінної реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, зокрема їхнього права на працю, освіту та медичне забезпечення. Наразі, 73% осіб з інвалідністю в кожній області залишаються поза увагою роботодавців та відповідних державних органів. Значну частину цієї категорії становлять особи з інвалідністю I та II групи.

Що стосується правової складової, то, незважаючи на ухвалення Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю, чинне національне законодавство не повною мірою відповідає її положенням. Більшість нормативно-правових актів у сфері захисту прав осіб з інвалідністю були прийняті до підписання та ратифікації Конвенції, коли домінувала медична модель щодо осіб з інвалідністю. Згідно з цією моделлю, проблеми осіб з інвалідністю розглядалися як такі, що зумовлені їхніми обмеженими фізичними можливостями через стан здоров'я.

Це призвело до того, що на законодавчому рівні не забезпечено повноцінну реалізацію прав означеного кола осіб, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, користування транспортними послугами, а також безперешкодного доступу до об'єктів житлово-комунального та громадського призначення та інформації.

Неузгодженість нормативно-правового регулювання є значним фактором, що зумовлює існування ключових бар'єрів на шляху до створення адекватних умов для життєдіяльності осіб з інвалідністю.

Зокрема, ментальні бар'єри проявляються у специфічному ставленні суспільства до осіб з інвалідністю, що зумовлює нерозуміння їхніх потреб та проблем. Це явище є наслідком багаторічних стереотипів, які асоціюють обмежені можливості з немічністю. Фізичні бар'єри включають недостатню архітектурну та транспортну доступність, що проявляється у непристосованості будівель та громадського транспорту до потреб осіб з інвалідністю. Інформаційні бар'єри впливають на доступ до інформації, зокрема для осіб з порушеннями зору (відсутність звукового дублювання візуальної інформації), слуху (відсутність візуального дублювання звукової інформації), а також для осіб з розумовою відсталістю та психічними

розладами (відсутність подання інформації спрощеною мовою). У сукупності, ці бар'єри перешкоджають повноцінній реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю.

Зважаючи на викладене, фундаментальною основою діяльності органів публічної влади має стати оновлена ідеологія, що розглядає осіб з інвалідністю як повноправних членів суспільства. Ця ідеологія повинна ґрунтуватися на соціальній концепції інвалідності, згідно з якою пріоритетними напрямками роботи публічних органів є реалізація прав і свобод осіб з інвалідністю та їхній дієвий захист у разі порушення.

З метою ефективного врегулювання питань захисту прав осіб з інвалідністю, покращення умов їхньої життєдіяльності та вдосконалення системи реабілітації відповідно до положень Конвенції, пропонується наступне:

По-перше, обґрунтовується необхідність впровадження до адміністративного законодавства нових концептуальних засад діяльності органів публічної влади. Це вимагає реформування та систематизації чинного законодавства для гарантування реалізації прав та задоволення потреб осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами.

Таким нормативно-правовим актом має стати Закон України «Про діяльність органів публічної влади щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю». У межах структури цього закону обґрунтовано необхідність створення міжвідомчого координаційного органу – Державного експертно-консультаційного комітету для осіб з інвалідністю.

Створення цього комітету та його відокремлених підрозділів покликане кардинально змінити ставлення держави до осіб з інвалідністю. Діяльність цього органу публічної влади має сприяти згурпуванню розпорошених повноважень щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю шляхом створення оптимізованої організаційно-правової структури, що включатиме:

- відділ медико-соціальної експертизи;
- відділ реабілітації;
- відділ зайнятості, працевлаштування та професійного навчання осіб з інвалідністю;
- відділ соціального забезпечення;
- відділ пенсійного забезпечення;
- відділ з проблем освіти;
- інформаційний відділ;
- відділ правового захисту.

Діяльність Державного експертно-консультаційного комітету для осіб з інвалідністю не потребуватиме додаткових витрат з Державного бюджету України. Це зумовлено тим, що більшість його повноважень відповідають заходам, вже передбаченим Національним планом дій. Крім того, створення Комітету має переважно організаційний характер, що передбачає перепідпорядкування та подальшу реорганізацію вже існуючих органів публічної влади в межах Комітету та його відокремлених структурних підрозділів. Важливо, що діяльність цих підрозділів буде територіально

об'єднана в межах однієї адміністративної будівлі, що сприятиме оптимізації ресурсів.

По-друге, пропонується внести зміни до законодавства з метою впорядкування та забезпечення інформаційної, архітектурної, транспортної та соціальної доступності для осіб з інвалідністю. У зв'язку з цим, ключовим вектором для створення безбар'єрного пересування осіб з інвалідністю має стати наступна конструктивна модель: місце проживання - транспортна інфраструктура – соціальна інфраструктура – місце проживання, яка вже частково відображена в окремих нормативно-правових актах.

Для досягнення транспортної доступності, зокрема, необхідно зобов'язати органи публічної влади вжити таких заходів:

- а) Забезпечити проектування, реконструкцію, ремонт та будівництво об'єктів транспортної інфраструктури і дорожнього сервісу з урахуванням потреб осіб з інвалідністю.
- б) Переобладнати існуючі транспортні засоби загального користування відповідно до потреб осіб з інвалідністю. Допустити на маршрути місцевого пасажирського транспорту лише ті транспортні засоби, що пристосовані для осіб з інвалідністю. Створити спеціалізовані транспортні служби для пільгового перевезення осіб з інвалідністю.
- в) На етапі проектування та створення нових транспортних засобів загального користування обов'язково передбачити їхнє пристосування для осіб з інвалідністю.
- г) Передбачити зниження ставок ввізного мита для транспортних засобів загального користування, пристосованих до потреб осіб з інвалідністю.
- д) Внести до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів вимогу щодо пристосування транспортних засобів для перевезення осіб з обмеженими фізичними можливостями.
- е) Наділити відповідні інспекційні органи контрольними повноваженнями щодо суб'єктів, які надають транспортні послуги, стосовно пристосування транспортних засобів, інженерно-транспортної інфраструктури та дорожнього сервісу до потреб осіб з інвалідністю.
- є) Передбачити відповідні адміністративно-примусові заходи до фізичних та юридичних осіб за невиконання зазначених вимог.

Цей комплекс змін до транспортного (автомобільного, залізничного, повітряного) законодавства обумовлюється модифікацією спрямованості діяльності органів публічної влади з державоцентристської на людиноцентристську в частині надання якісних транспортних послуг для осіб з інвалідністю.

По-третє, обґрунтовується необхідність удосконалення антидискримінаційного законодавства за ознакою інвалідності. В Україні чинне антидискримінаційне законодавство у цій сфері є поверховим та загальним, без належної деталізації відповідних компонентів. Це фактично унеможлиблює притягнення винних осіб до відповідальності за дискримінаційні дії щодо осіб з інвалідністю.

Проведене дослідження спрямоване на впровадження до законодавства нових концептуальних засад діяльності органів публічної влади, що базуються на соціальній концепції щодо осіб з інвалідністю. Положення цієї концепції ґрунтуються на міжнародних стандартах у сфері прав людини, які забезпечують здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини за відсутності будь-якої дискримінації.

КАРПЕНКО Олександр, *старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ*

ЧЕРНОЛУЦЬКИЙ Дмитро, *викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ОКРЕМИХ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Правове регулювання порядку застосування спеціальних засобів у діяльності Національної поліції України здійснюється Законом України «Про Національну поліцію» (далі – ЗУ Про НП). Відповідно до положень ст. 42 згаданого нормативно-правового акта застосування спеціальних засобів є різновидом поліцейських заходів примусу. Так, спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [1].

Правий є Д.А. Савчук відзначивши, що призначення заходів примусу полягає не в тому, щоб нашкодити чи поранити людину, а у відновленні правоохоронюваних інтересів, причому, бажано, з якомога меншою шкодою для життя і здоров'я правопорушників та інших осіб [2, с. 143-144].

Вважаємо за доцільне приділити увагу засобам примусової зупинки транспорту. Як пише В.О. Іванцов зупинка транспортних засобів є одним із найважливіших заходів адміністративного примусу в діяльності міліції (*поліції* – курсив автор), який згідно з чинними положеннями нормативних актів може застосовуватись і як адміністративно-запобіжний захід і як захід, адміністративного припинення в залежності від підстав застосування, тобто відповідно до умов, що склалися [3, с. 68]. Примусова зупинка транспортного засобу можлива шляхом застосування відповідних спеціальних засобів (п. 4

ч. 3 ст. 45 ЗУ про НП) та вогнепальної зброї (п. 7 ч. 4 ст. 46 ЗУ про НП). Сучасні спеціальні засоби для примусової зупинки транспортного засобу в більшості випадків конструктивно призначені для механічного проколювання шин транспортного засобу. Також можуть застосовуватись засоби дистанційної дії, які виводять з ладу електроніку транспорту.

Відповідно до положень Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [4]. Таким чином, відповідно до спеціально-дозвільного типу правового регулювання діяльності державних органів поліцейські уповноважені застосовувати спеціальні засоби виключно ті, які передбачені законом а також у визначений законом спосіб та мірі враховуючи заборони, що встановлені законом.

Відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 45 ЗУ про НП засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини. Відповідно до п. 5 ч. 4 ст. 45 ЗУ про НП поліцейському заборонено застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях [1]. Такі обмеження щодо застосування засобів примусової зупинки транспорту пояснюються наявністю принципу пропорційності при застосуванні поліцейських заходів примусу.

Так, відповідно до ч. 5 ст. 29 ЗУ Про НП застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди [1].

Д.А. Савчук відзначає, що заборона застосування вказаних засобів на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях пов'язана як з безпекою дорожнього руху, так і з його безперебійністю. Що ж стосується заборони застосування засобів примусової зупинки транспорту проти мотоциклів, мотоколясок, моторолерів та мопедів, то тут основну роль відіграє таке питання, як стійкості транспортного засобу, тобто його здатність тримати рівновагу після пошкодження. І аспект громадської безпеки в даному випадку безпосередньо пов'язано з прямою залежністю шкоди здоров'ю тому ж водію мотоцикла або моторолера, що загрожує йому внаслідок можливого падіння. Автор наголошує, що вказані заборони законодавчо встановлені тільки для засобів примусової зупинки транспорту і мова зовсім не йде про вогнепальну зброю, підставою для застосування якої є аспект щодо зупинки транспортних засобів шляхом їх пошкодження [2, с. 142-143].

Слід відповісти на питання: Що саме треба розуміти під засобами примусової зупинки транспортного засобу? В законі дане питання не деталізується. Чи можна розцінювати перекриття дороги службовим автомобілем спеціальним засобом примусової зупинки. Скоріше за все, відповідь – «Ні». Виходить так, що перекриття дороги службовим автомобілем є законним по відношенню до двоколісного транспортного засобу, оскільки пряма заборона у законі відсутня. Як наслідок бачимо, що у практичній діяльності є непоодинокі випадки летальних наслідків керманичів двоколісних під час поліцейських погонь.

На наше переконання, у законі слід деталізувати питання щодо заборони перекриття дороги як засіб примусової зупинки двоколісних транспортних засобів (мотоциклів, моторолерів, мопедів) задля уникнення травмуванню, каліцтву, загибелі осіб, що в більшій мірі буде відповідати принципу пропорційності під час застосування таких засобів примусової зупинки двоколісного транспорту.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Савчук Д.А. Адміністративно-правове забезпечення застосування заходів примусу правоохоронними органами України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2021. 181 с.
3. Іванцов В. О. Зупинка транспортних засобів як захід адміністративного примусу: правове регулювання, підстави та проблеми застосування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (2). С. 61-69.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

КАЗАНЧУК Ірина, доцент кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

МІЩЕНКО Стас, курсант 2-го курсу Навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОСНОВІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННИХ
ДІЙ В УКРАЇНІ**

За даними Європейської економічної комісії ООН щорічно в усьому світі в дорожньо-транспортних пригодах (надалі – ДТП) гине 1,35 мільйона чоловік, і більше 50 мільйонів отримують серйозні травми в результаті ДТП [1, с. 107]. В Україні безпека дорожнього руху є важливим елементом розвитку сучасної держави. Повномасштабна війна в Україні значно ускладнила ситуацію на дорогах. Руйнування транспортної інфраструктури, пошкодження дорожніх знаків, обмеження на пересування в окремих регіонах, а також зниження рівня контролю з боку правоохоронних органів у зонах бойових дій – усе це призводить до підвищених ризиків для учасників дорожнього руху. Наявність якісного дорожнього покриття, освітлення, розмітки, огорожень і організованих пішохідних переходів є критично важливими для запобігання ДТП. В умовах дефіциту фінансування та після руйнувань, відновлення інфраструктури відбувається повільно, що знижує загальний рівень безпеки на дорогах країни.

В результаті цих обставин, актуальним є створення ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху шляхом впровадження передового міжнародного досвіду застосування інформаційних технологій і урахування вимог сьогодення.

Зазначимо, що в Україні з моменту введення у лютому 2022 року правового режиму воєнного стану працівники Національної поліції беруть участь у бойових діях, забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі збройної агресії, а також виконують ряд інших загальних і специфічних функцій. Втім, незважаючи на складні часі саме забезпечення безпеки дорожнього руху залишається важливим напрямком діяльності підрозділів Національної поліції. Треба визнати, що сфера підтримання безпеки на дорогах особливо у прифронтових регіонах, має певні трансформації, адже відбувається у світлі оборонної діяльності держави. Низка питань, що одразу ж виникли, потребувала свого нагального вирішення: від імперативу дотримання правил дорожнього руху громадянами до кадрового забезпечення Національної поліції [1, с. 108].

Відповідно до положень статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», ключовими напрямками діяльності патрульної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є [2]: регулювання транспортного потоку; здійснення контролю за дотриманням учасниками Правил дорожнього руху; перевірка правомірності експлуатації транспортних засобів; супровід окремих категорій транспортних засобів відповідно до вимог законодавства; надання дозволів на пересування певних видів транспорту; оформлення та погодження дозвільних документів у сфері безпеки руху; а також вжиття заходів щодо надання екстреної домедичної та медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, аварій чи інших небезпечних ситуацій.

У зв'язку з новими безпековими викликами в умовах воєнного стану до чинного законодавства було внесено низку змін. Зокрема, у березні 2022 року Президентом України було підписано Закон «Про внесення змін до законів

України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції в умовах війни. На період дії воєнного стану перелік повноважень поліцейських, у тому числі і патрульної поліції, передбачений статтею 23 Закону України «Про Національну поліцію», було суттєво розширено, що дозволило адаптувати правове регулювання діяльності поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху до нових загроз. Були внесені відповідні зміни і доповнення й до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Правил дорожнього руху, наказів МВС України, якими врегульовано діяльність Національної поліції в зазначеній сфері. Насьогодні підрозділи патрульної поліції реалізують низку заходів, спрямованих на гарантування безпеки всіх учасників дорожнього руху:

- регулювання дорожнього руху, яке здійснюється у разі ускладнення транспортної ситуації, під час аварій, масових заходів, надзвичайних ситуацій;
- контроль за дотриманням ПДР – це регулярні патрулювання та рейди патрульними поліцейськими, які спрямовані на виявлення порушників правил дорожнього руху, зокрема, перевищення швидкості, керування у стані сп'яніння, недотримання правил зупинки та стоянки;
- перевірка технічного стану транспортних засобів, яка передбачає собою контроль за наявністю необхідної документації, технічним станом авто та відповідністю їх експлуатації вимогам безпеки;
- супроводження спеціальних транспортних засобів. У цьому напрямку патрульна поліція здійснює супровід колон, дипломатичних делегацій, машин швидкої допомоги або евакуаційних заходів;
- надання домедичної допомоги. Так, поліцейські зобов'язані надавати першу допомогу потерпілим у ДТП до прибуття медиків;
- видання дозвільної документації – у межах компетенції поліція погоджує або видає дозволи на перевезення небезпечних вантажів, рух великогабаритних транспортних засобів тощо [3, с. 187].

Значну роль відіграє і такий напрямок роботи, як співпраця поліцейських з представниками громадськості, журналістами, громадськими ініціативними групами на місцевому рівні, що сприяє формуванню культури безпеки серед населення [4, с. 89]. Слід відзначити, що за статистичними даними Національної поліції України, у 2024 році завдяки активній роботі патрульних було виявлено понад 1,5 млн порушень ПДР, з яких понад 120 тис. – випадки керування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Також зафіксовано зниження кількості смертельних ДТП на 7% у порівнянні з попереднім роком [5].

Нажаль, таж статистика стверджує, що до найбільш поширених порушень в сфері безпеки дорожнього руху належать перевищення швидкості водіями, керування транспортними засобами у нетверезому стані, недотримання дистанції, нехтування пасками безпеки тощо. Психоемоційна напруга внаслідок війни також впливає на поведінку водіїв та пішоходів, знижуючи рівень уваги та відповідальності. Не в останню чергу негативні наслідки має відсутність належного технічного обслуговування автомобілів,

використання старих або пошкоджених транспортних засобів, що створює потенційні загрози на дорогах. Особливо це стосується вантажного транспорту та автобусів. Низький рівень підготовки або недостатня кількість годин практичного навчання в автошколах може призводити до небезпечної поведінки на дорозі. Водночас не всі категорії водіїв мають необхідні знання щодо змін у правилах дорожнього руху.

Отже, патрульна поліція у складі Національної поліції відіграє ключову роль у підтриманні безпеки дорожнього руху в Україні. Її діяльність охоплює широкий спектр напрямів: від контролю за дотриманням усіма учасниками дорожнього руху норм законодавства, до активної просвітницької роботи. Втім, для досягнення більш ефективних результатів у даній сфері необхідне: подальше вдосконалення технічного оснащення патрульної поліції, посилення рівня підготовки і перепідготовки кадрів для патрульної поліції, належна просвітницька робота з метою формування свідомого ставлення громадян до дотримання правил дорожнього руху, впровадження сучасних інформаційних технологій, що дозволить оптимізувати зусилля поліції до покращення стану безпеки на дорогах країни та зменшить аварійність.

Список використаних джерел

1. Калініна А. В. Запобігання дорожньо-транспортним пригодам в умовах воєнного стану. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. № 44. С.107-114
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Чанцева А.О. Особливості діяльності патрульної поліції із забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні в умовах воєнного стану. *Право UA*. 2022. № 4. С. 185-193.
4. Забезпечення безпеки дорожнього руху поліцейськими груп реагування патрульної поліції : науково-практичний посібник / С. С. Вітвіцький, А. В. Червінчук, Є. О. Пилипенко, Ю. Ю. Атаманенко, Є. В. Пузиня. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 152 с.
5. Гришанова Н. В умовах війни поліцейські отримали додаткові повноваження. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210031_v-umovakh-vynipoltseysk-otrimali-dodatkov-povnovazhennya

КОВАЛЕНКО Віктор, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

ПОСТНИЙ Роман, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ЄСПЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни, що триває в Україні, питання прав і свобод людини та громадянина набуває критичного значення. Вони є не лише фундаментом нашого суспільства, але й ключовим елементом нашої боротьби за незалежність та існування. Кожна людина народжується вільною та рівною у своїх правах, і ці соціальні та політичні гарантії життєва необхідні для захисту людської гідності від посягань, особливо в часи агресії. Насамперед йдеться про: право на життя, право на вільну працю та право на освіту [1].

Організація Об'єднаних Націй (ООН) продовжує займатися питаннями прав людини, але в Україні рівність перед законом та демократична система мають бути максимально адаптовані для оперативної допомоги громадянам. Держава та людина повинні функціонувати як рівноправні партнери, адже лише в єдності ми можемо протистояти ворогу та забезпечити мир та рівність.

Поняття демократії та правової держави в Україні нерозривно пов'язане з розумінням співвідношення прав та свобод людини та державної влади. Захист прав та відповідальність за їх дотримання – це стратегічний конституційний пріоритет України. Наша Конституція проголосила утвердження прав і свобод людини головним обов'язком держави. В умовах війни держава повинна не тільки гарантувати захист прав громадян, але й максимально посилити цей захист, особливо щодо внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та постраждалих. Суд має забезпечувати дотримання закону та виносити рішення згідно з Конституцією, адаптуючись до викликів воєнного часу.

Україна, будучи учасницею Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права та Європейської конвенції захисту прав і свобод людини, зберігає можливість для своїх громадян звернутися до міжнародних органів з прав людини за захистом своїх прав. Серед них Комітет з прав людини ООН та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Міжнародна співпраця держав у галузі прав людини є надзвичайно важливою в цей період. Вона передбачає впровадження певних стандартів правового статусу індивіда та прийняття державами зобов'язань дотримуватися цих стандартів у своєму внутрішньому законодавстві. Ці норми закріплені у низці документів, прийнятих міжнародним співтовариством у рамках діяльності ООН.

Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у захисті прав українців, особливо після повномасштабного вторгнення. З 11 вересня 1997 року, коли Україна ратифікувала Європейську конвенцію прав людини, юрисдикція ЄСПЛ поширилася на відносини українців зі своєю державою.

Сама Конвенція є міжнародним договором, згідно з яким країни-члени Ради Європи зобов'язались гарантувати основоположні права людини всім особам, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Важливою функцією ЄСПЛ є забезпечення неухильного дотримання та виконання норм конвенції державами-учасницями. Суд захищає лише ті права, що прописані в Конвенції та протоколах до неї.

Важливість Конвенції обумовлена не тільки широтою закріплених у ній прав, а й механізмами захисту, створеними для розслідування можливих порушень. Вона дає право громадянину України звернутися до цього органу, якщо він вважає, що його права було порушено, і національний суд виніс несправедливе рішення. Стаття 55 Конституції України підтверджує це право, зазначаючи: «Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатись за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [1];

Європейський суд є унікальним міжнародним юрисдикційним органом, адже до нього можна звернутись без згоди на це відповідної держави. Офіційними мовами суду є англійська та французька, але можна звертатись до Секретаріату суду офіційною мовою однієї з держав, що ратифікували Конвенцію. З 1 листопада 1998 року ця установа розташована у Страсбурзі (Франція).

Важливо пам'ятати, що Європейський суд не є вищою інстанцією щодо судової системи України. Він не може скасувати рішення національного суду, не дає вказівок законодавцю та не здійснює абстрактний контроль національного законодавства. Суд розглядає лише конкретні скарги з тим, щоб встановити, чи дійсно були допущені порушення вимог Конвенції.

Звернення до міжнародних органів з захисту прав людини може мати різні причини і різні наслідки. Але в будь-якому випадку мова йде про зусилля, пов'язані з відстоюванням прав людини. Хоч це може бути нелегко, особливо в умовах війни, такими зусиллями не варто знехтувати, адже вони є частиною нашої боротьби за справедливість та майбутнє.

Отже, права людини не втрачають своєї цінності навіть у період надзвичайного чи воєнного стану, навпаки – саме зараз вони мають бути особливо захищеними. Європейський суд з прав людини сьогодні виступає не лише як юридичний інструмент, а як моральний та політичний орієнтир для держав, що прагнуть зберегти обличчя гуманності в умовах катастроф.

Україна, незважаючи на війну, демонструє послідовність у прагненні дотримуватися міжнародних стандартів прав людини. Це – прояв державницької зрілості українського багатонаціонального народу та водночас частина боротьби за демократичне майбутнє України.

У свою чергу Національна поліція України, як складова правоохоронної системи нашої держави, має одним із своїх головних обов'язків захищати права людини всіма доступними засобами.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996.

КОЛЕСНИК Тетяна, завідувач кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

Національна та міжнародна безбар'єрність спрямовані на створення доступного та інклюзивного середовища для всіх, з урахуванням різноманітних потреб та можливостей, включаючи людей з інвалідністю та інші групи населення.

Сьогодні українське суспільство стикається з численними викликами, оскільки різні групи з обмеженою мобільністю потребують повний та безбар'єрний доступ до освіти, зайнятості та працевлаштування. Актуальними залишаються питання формування безперешкодного життєвого середовища у публічному просторі, доступ до інфраструктурних об'єктів та надання адміністративних послуг. Згідно з останнім опитуванням ЮНІСЕФ, для 87% українців безбар'єрність стала однією з нових цінностей суспільства, 40% опитаних готові долучатися до створення безбар'єрності.

За останні п'ять років в державі вже зроблено певні кроки та розроблено інституції задля підвищення рівня інклюзивності українського суспільства, об'єднуючи зусилля з міжнародними партнерами. Зокрема, у 2020 р. наша держава стала учасницею міжнародного проєкту «Партнерство Біарріц», яке започатковане лідерами країн Групи семи (G7) – Канадою, Францією, Німеччиною, Італією, Японією, Великою Британією та США. Мета партнерства – консолідація зусиль у забезпеченні гендерної рівності, досягнення рівних прав і можливостей у суспільстві та відсутність обмежень за будь-якими ознаками [1].

Також принагідно відзначити, що внаслідок практичної імплементації положень програмних документів щодо інклюзії та безбар'єрності в ЄС ухвалено важливі ініціативи, зокрема:

- Європейський акт про доступність, який встановлює вимоги щодо доступності товарів і послуг та Положення про права пасажирів з обмеженою мобільністю;

- Директиву про доступність веб-сторінок, завдяки якій веб-сайти загального користування стануть доступнішими для людей з інвалідністю;

- зміни до програми Erasmus+ з метою забезпечення ліпшої мобільності для студентів і навчання впродовж життя;

- транскордонну директиву про охорону здоров'я;

- зовнішні дії щодо промоції державних програм і проєктів громадянського суспільства, підтримка зусиль урядів-партнерів щодо впровадження та моніторингу заходів з інклюзії / безбар'єрності [2, с.7].

Спільною рисою стратегічних документів європейських країн щодо інклюзії та доступності є їхній комплексний та інтегрований характер. Це

засвідчує, що кожна з окремих сфер охоплює певні питання, що логічно пов'язані з іншими сферами для забезпечення максимального системного впливу в цільовій галузі. З урахуванням українських реалій у формуванні безбар'єрного суспільства, безумовно значну роль відіграють зарубіжні практики: соціальна; економічна; громадянська; цифрова та універсального дизайну відповідної інфраструктури. Зазначені інклюзивні практики поступово апробуються в національній площині відповідно до законодавчої регламентації стратегічних векторів розвитку.

У 2021 році розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [3]. У березні 2025 р. Кабінет Міністрів України оновив Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та затвердив План заходів на 2025-2026 роки з її реалізації [4]. Ці документи забезпечують міцну основу для систематичного впровадження принципів рівного доступу та є потужною основою безбар'єрності в усіх сферах суспільного життя. Оновлена Національна стратегія охоплює 22 стратегічні цілі у шести напрямках безбар'єрності: фізичному, цифровому, інформаційному, суспільному, громадянському, освітньому, економічному. Ця Стратегія розроблена відповідно до принципів та інструментів методології управління, орієнтованого на результат, який спрямований на сталий, інклюзивний розвиток і забезпечення доступності та людиноцентричності у всіх сферах життєдіяльності суспільства, розв'язання наявних проблем та задоволення потреб різних суспільних груп шляхом виконання визначених завдань та досягнення поставлених цілей. План заходів на 2025-2026 роки містить 798 заходів що відповідають 110 завданням. Реалізацію окреслених заходів впродовж двох років забезпечить виконання понад 90 відповідальних виконавців серед органів влади та інших підприємств, установ та організацій. Зазначені національні та міжнародні підходи спрямовані на створення рівних можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних, когнітивних чи мовних порушень. Вони базуються на принципах інклюзії, поваги до гідності та автономії особистості.

Слід констатувати, що під час повномасштабного вторгнення рф бар'єри лише загострилися і додалися нові. З урахуванням вище зазначеного сьогодні необхідна максимальна консолідація зусиль для реалізації Національної стратегії безбар'єрності. Потрібно розробити чіткі показники для моніторингу та оцінки ефективності програм доступності, проводити регулярний аналіз потреб цільових груп та забезпечити відповідний механізм зворотного зв'язку для регулярного коригування політики. Виконання цих завдань вимагає комплексного підходу та тісної координації зусиль усіх зацікавлених сторін: органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу, галузевих експертів, а також залучення міжнародних партнерів. Необхідно забезпечити чіткі механізми фінансування та розподілу відповідальності за реалізацію кожного компонента Національної стратегії створення безбар'єрного простору в Україні, враховуючи регіональні особливості та потреби громад –

це сприятиме створенню більш сталого та демократичного суспільства, в якому кожна людина матиме можливість повноцінно брати участь у суспільному житті.

Список використаних джерел

1. The Biarritz Partnership for Gender Equality. The Biarritz Partnership Summit. 2019. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/french-g7-presidency/the-biarritz-partnership-for-genderequality/#:~:text=In%20Biarritz%2C%20the%20Heads%20of,and%20women%20around%20the%20world>
2. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ : НІСД, 2020. 24с.
3. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
4. Про затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 374-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2025-%D1%80#Text>

КОВБАСЮК **Анатолій**, *старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СКАНДИНАВСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЯК ЕЛЕМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Реформа та постійне системне удосконалення правоохоронної системи України є одним з ключових завдань держави в процесі утвердження демократичного ладу, зміцнення верховенства права та захисту прав і свобод людини. Зміни, які відбулися після Революції Гідності, зокрема з прийняттям Закону України «Про національну поліцію» [1], стали відповіддю на багаторічну кризу довіри до правоохоронних органів, низьку ефективність їх діяльності, а також високий рівень корупції та політичної заангажованості. Одним із головних показників успішності реформ є рівень довіри громадян до поліцейських структур.

В рамках реформування правоохоронної системи, 23 серпня 2018 року наказом Міністерства внутрішніх справ України № 706 було затверджено Концепцію запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної

поліції України Скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів [1], відповідно до якої Національна поліція України до 01.10.2018 мала розробити план заходів стосовно реалізації втілення зазначеної Концепції в реалії повсякденного життя та надіслати до МВС для затвердження в установленому порядку.

Тобто у самі стислі строки, на рівні усіх державних органів, необхідно було розробити системний план імплементації Скандинавської моделі, який би включав: цілі і завдання розвитку Концепції; основні принципи і підходи до реформування; етапи реалізації соціальних змін; прогнозовані результати; потреби у фінансовому, кадровому та матеріально-технічному забезпеченні, а саме головне, необхідно було ініціювати перед Президентом, народними депутатами та Кабінетом міністрів України ідею створення спеціального закону та підзаконних актів, які би детально та зрозуміло регламентували порядок проведення масових заходів на рівні всіх державних інституцій, з урахуванням пропозицій громадянського суспільства. Але, на даний момент розвитку суспільних правовідносин в Україні, на відміну від Скандинавських країн, таких як Швеція, Норвегія, Данія Фінляндія та Ісландія, така законодавча база відсутня.

При цьому слід наголосити, що адаптація новітньої моделі охорони громадського порядку до специфіки українських реалій сьогодення дійсно вимагає вирішення цілого ряду проблемних питань, у тому числі, але не виключно: правотворчих (законодавча гілка влади); економічних, соціальних, демографічних, з урахуванням особливостей конкретного населеного пункту, місцевості та/або місця вчиненого правопорушення або події, а також криміногенної ситуації в регіоні, області, районі, на певній місцевості та ін. (виконавча гілка влади та органи місцевого самоврядування); правозастосовних (суди, прокуратура, поліція та інші силові структури). Відповідно, зазначені зміни в державі, у свою чергу ймовірно наддадуть можливість здійснювати належну кваліфіковану підготовку поліцейських для їх подальшої професійної діяльності, у тому числі під час охорони громадського порядку.

Основними особливостями Скандинавської моделі є те, що вона базується на кількох ключових принципах:

1. Партнерство провладних органів з громадою: створення довірливих відносин між поліцією та населенням.
2. Превенція злочинності: акцент на попередженні правопорушень замість реагування на них постфактум.
3. Мінімізація використання сили: застосування сили лише в крайніх випадках і відповідно до чітких стандартів визначених чинним законодавством.
4. Соціальна відповідальність: поліція виступає не лише як орган, що забезпечує правопорядок, але й як активний учасник соціальної роботи.

Але, як зазначено вище, ні законодавчою, ні виконавчою гілками влади за весь період запровадження Концепції Скандинавської моделі, до цього часу не прийнято відповідного спектру законодавчо-розпорядчих документів, направлених на забезпечення системного підходу, як щодо

урегулювання належної поведінки громадян, так і щодо захищеності правоохоронців, а тому працівники поліції у нестандартних ситуаціях, до цього часу змушені діяти на власний розсуд, ризикуючи своїм здоров'ям, а іноді й життям, не говорячи вже про ймовірність дисциплінарних стягнень з боку свого ж керівництва, яке, як показує практика, здебільшого теж діє не в умовах чітко визначених чинним законодавством, а змушене керуватись виключно дискреційними розуміннями вирішення проблем, що виникають.

Слід констатувати, що будь в якому суспільстві періодично виникають протистояння між різних соціальними, етнічними, релігійними та іншими групами, що може призводити до розподілу суспільства під час проведення масових заходів, як правило, на дві або декілька антагоністичних сил.

У таких випадках виникає нагальна необхідність створення реально-діючого законодавства, спрямованого саме на захист простих працівників поліції від відвертих образ та погроз (словесних та за допомогою образливих жестів), що є одним із психологічних подразників та тиском з боку правопорушників та злочинного елементу на працівників поліції, як під час проведення масових заходів, так і під час повсякденної роботи.

Оскільки органи національної поліції, які через свої функціональні обов'язки змушені докладати, як правило, надмірних зусиль для забезпечення безпеки всіх учасників масових заходів, як під час мирних, так і під час неконтрольованих агресивних протистоянь, державою Україна в найкоротші терміни повинні бути внесені радикальні зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також до Кримінального кодексу, в частині посилення відповідальності за вчинення адміністративних та кримінальних проступків, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, керуючись при цьому основними принципами визначеними законодавством Скандинавських країн щодо застосування до правопорушників диференційованого підходу при притягненні їх до відповідальності за формулою – більше дохід правопорушника – більші розміри сплати штрафів. Втілення системи штрафних санкцій, приміром з використанням алгоритмів, що засовуються у Фінляндії, могли б знизити бажання правопорушників та відверто злочинного елементу вчиняти протиправні дії, як проти мирних учасників мітингів так і проти правоохоронців, що у свою чергу, у тому числі, надавало б змогу значно поповнювати державний бюджет України за рахунок правопорушників та підвищило б престиж працівників поліції, судів та інших державних інституцій серед українського населення.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 22.05.2025).
2. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових

КОВАЛЕНКО Наталія, викладач кафедри
загальноправових дисциплін факультету
№ 3 Донецького державного університету
внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В умовах розбудови України як демократичної, правової держави особливого значення набуває захист фундаментальних прав і свобод людини. З моменту ратифікації Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) громадяни України отримали можливість звертатися за захистом своїх порушених прав до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд). Це створило додатковий міжнародний механізм контролю за дотриманням прав людини в Україні та вплинуло на розвиток національної правової системи.

Механізм захисту прав громадян України в Європейському суді з прав людини є важливим елементом міжнародно-правової системи захисту прав людини і під час воєнного стану залишається актуальним і дозволяє громадянам звертатися зі скаргами на порушення їхніх прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини. Цей механізм дозволяє громадянам України, які вважають свої права порушеними, звернутися до незалежної міжнародної судової установи після вичерпання всіх національних засобів правового захисту.

Основою для функціонування механізму захисту прав громадян у ЄСПЛ є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), ратифікована Україною 17 липня 1997 року [5, с. 263]. З моменту ратифікації Конвенція стала частиною національного законодавства України відповідно до статті 9 Конституції України [7, с. 141].

Для прийнятності заяви до розгляду ЄСПЛ необхідно дотримання низки умов, які чітко визначені у статті 35 Конвенції [6, с. 270]:

1. Вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту. Заявник повинен використати всі доступні засоби захисту в межах національної правової системи України перед зверненням до ЄСПЛ. Це означає проходження всіх судових інстанцій, включаючи касаційну, а в окремих випадках – Верховний Суд.

2. Дотримання строків звернення. Заява до ЄСПЛ має бути подана протягом чотирьох місяців від дати винесення остаточного рішення на національному рівні. Цей термін був змінений з шести до чотирьох місяців після набрання чинності Протоколом № 15 до Конвенції.

3. Заява не повинна бути анонімною. Заявник зобов'язаний вказати свої персональні дані, які зберігаються конфіденційними, якщо не буде прийнято рішення про відкритий розгляд справи.

4. Заява не має бути аналогічною тій, що вже розглядалася Судом. ЄСПЛ не розглядає повторні заяви з того самого питання.

5. Заява повинна стосуватися порушення прав, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї. Суд не розглядає скарги, що виходять за межі його юрисдикції.

6. Заява не повинна містити ознак зловживання правом на звернення. ЄСПЛ може визнати неприйнятною заяву, якщо вона подана з метою публічного розголосу без реальної мети захисту прав.

Т. Дудаш підкреслює, що дотримання всіх цих умов є обов'язковим, і недотримання хоча б однієї з них призводить до визнання заяви неприйнятною без розгляду по суті [2, с. 153].

Процедура подання заяви до ЄСПЛ регламентується Регламентом Суду [24]. Відповідно до усталеної практики, заява подається на спеціальному формулярі, розробленому Секретаріатом Суду, який заповнюється однією з офіційних мов Ради Європи (англійською або французькою) або будь-якою офіційною мовою держав-учасниць Конвенції, включаючи українську.

Процедура розгляду заяви включає наступні етапи:

1. Реєстрація заяви. Після отримання заяви Секретаріат ЄСПЛ реєструє її та присвоює номер. На цьому етапі відбувається попередня перевірка формальних вимог до заяви.

2. Визначення прийнятності заяви. На цьому етапі Суд вирішує, чи відповідає заява всім формальним критеріям прийнятності. Згідно з дослідженням Є. Євінтова, близько 90% заяв від громадян України визнаються неприйнятними саме на цьому етапі [3, с. 76].

3. Комунікація заяви уряду держави-відповідача. Якщо заява визнана прийнятною, вона комунікується уряду України для надання зауважень. На цьому етапі держава має можливість надати свою позицію щодо фактів справи та правових аргументів заявника.

4. Обмін зауваженнями між сторонами. Заявник отримує можливість відповісти на зауваження уряду. Цей етап має важливе значення для забезпечення змагальності процесу.

5. Розгляд справи по суті. Залежно від складності справи та встановленої практики, справа може розглядатися одноособово, комітетом із трьох суддів, Палатою із семи суддів або Великою Палатою із сімнадцяти суддів.

6. Винесення рішення. Суд приймає рішення щодо наявності або відсутності порушення положень Конвенції.

7. Виконання рішення. Виконання рішень ЄСПЛ контролюється Комітетом Міністрів Ради Європи.

Важливо зазначити, що з 2006 року в Україні діє спеціальний Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який регламентує процедуру виконання рішень ЄСПЛ [4, с. 260]. Як зазначає В. Городовенко, цей закон створив правову базу для

імплементатії рішень ЄСПЛ у національній правовій системі України [1, с. 130].

Перспективним напрямом подальших досліджень на нашу думку є вивчення ролі ЄСПЛ у контексті захисту прав людини під час воєнних конфліктів і надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Городовенко В. Практика Європейського суду з прав людини як засіб імплементатії європейських стандартів прав людини в Україні. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2021. № 4. С. 128-136.
2. Дудаш Т. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. Київ: Алерта, 2023. 488 с.
3. Євінтов В. Європейський суд з прав людини: організаційна структура та порядок діяльності. Вісник Національної академії правових наук України. 2022. № 1. С. 74-83.
4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270.
7. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Регламент Європейського суду з прав людини від 01.01.2020 р. URL: https://echr.coe.int/Documents/Rules_Court_UKR.pdf (дата звернення: 05.06.2025).

КРИВОНОС Максим, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діти, як найбільш уразливі члени суспільства, володіють фундаментальними правами, гарантованими Конституцією України, міжнародними договорами (зокрема, Конвенцією ООН про права дитини) та національним законодавством (Сімейним та Цивільним кодексами України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про дошкільну освіту», «Про освіту» тощо). Забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей в умовах воєнного

стану є першочерговим обов'язком та пріоритетом батьків, осіб, що їх замінюють, та державних інституцій. Діяльність останніх спрямована на вдосконалення та реалізацію державної політики у сфері захисту прав дитини.

У юридичній літературі права дитини визначаються як «об'єктивно визначені соціально-економічним рівнем розвитку суспільства юридично гарантовані можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб, тобто гарантовані державою можливості задоволення потреб, що дають змогу дитині розвиватися відповідно до віку та індивідуальних задатків» [1, с. 18].

Усі права дітей умовно поділяються на такі групи:

Загальні права дитини, які належать усім дітям та гарантуються Конвенцією про права дитини і національним законодавством України (наприклад, право на життя, ім'я, громадянство, піклування батьків, збереження індивідуальності, свободу висловлювання думки, релігії, думки та совісті).

Права дітей, що виникли внаслідок вимушеного переміщення, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (зокрема, право на возз'єднання сім'ї, отримання відомостей про зниклих безвісти членів сім'ї, здобуття освіти за рахунок держави, достовірної інформації про загрози життю та добробуту, право на гідні умови проживання та допомогу в переміщенні майна).

Права дітей, що перебувають у зоні воєнних дій та/або постраждали від збройних конфліктів (право на догляд, реабілітацію (медичну, психологічну, педагогічну, соціальну), встановлення місцезнаходження членів сім'ї, звільнення з полону, повернення незаконно вивезених за кордон дітей) [2].

В умовах воєнного стану, спричиненого військовою агресією Російської Федерації проти України, більшість прав дітей опинилися під загрозою. На переконання М.М. Сірант та С.І. Маркіна, масштабні порушення прав дитини проявляються у різних формах насильства, позбавленні батьківської опіки, примусовому переміщенні з території України, позбавленні свободи і, найголовніше, позбавленні життя. З огляду на це, держава зобов'язана докласти максимум зусиль для повернення всіх незаконно переміщених з України дітей, відновлення порушених прав та забезпечення їх подальшого захисту [3, с. 695]. Незважаючи на труднощі та безпрецедентні безпекові виклики, держава повинна орієнтуватися на захист всіх без винятку прав дітей. Особлива увага має приділятися захисту таких прав: «на життя (безпечне життя в умовах воєнного конфлікту); бути з сім'єю та громадою; на здоров'я; на особистий розвиток; на піклування та захист; на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства; захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність видів поводження чи покарань» [2].

З метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану 17

березня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України утворено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, який є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України [4]. За підтримки Координаційного штабу та відповідно до наданих ним пропозицій і рекомендацій:

- розроблено алгоритм переміщення, забезпечення розміщення, належного догляду та виховання дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, що розташовані в зоні активних бойових дій або наближених до неї населених пунктах;

- забезпечено постійний моніторинг потреб в евакуації дітей, які перебували в закладах, прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів, піклувальників, сімей патронатних вихователів; переміщень (евакуації) цих дітей та сімей в межах України та за кордон;

- забезпечено збір даних про потреби дітей, які цілодобово перебували в закладах, дітей, влаштованих до сімейних форм виховання, та які були тимчасово переміщені за кордон;

- визначено алгоритм дій щодо влаштування дітей, залишених без супроводу, батьківського піклування, та забезпечено інформування працівників поліції, служб у справах дітей та медиків;

- розроблено спрощену процедуру встановлення опіки та піклування над дітьми, які залишилися без батьківського піклування, та тимчасового влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу тощо [5].

З метою удосконалення механізму проведення евакуації та захисту прав дітей, внесено ряд змін та доповнень до нормативно-правових актів, які затверджують «Положення про дитячий будинок сімейного типу», «Положення про прийомну сім'ю», «Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», «Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій», «Порядок виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження», «Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя» тощо.

Продовжується реалізація загальнонаціональної програми «Дитина не сама», створеної та запущеної Офісом Президента України спільно з Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine та Міністерством соціальної політики України. Основною метою цієї програми є відбір та спеціальне навчання громадян, готових прийняти у свою сім'ю дитину, яка з різних причин під час війни залишилась без піклування дорослих. З такими сім'ями співпрацюють представники Служб у справах дітей по всій Україні у випадках необхідності тимчасового влаштування дитини.

Відбувається поступове формування інституту правосуддя, дружнього до дитини (child-friendly justice), формується усталена судова практика щодо створення максимально безпечних умов для дітей-потерпілих у кримінальному процесі. Ключова роль у його становленні належить

інспекторам ювенальної превенції, ювенальним слідчим Національної поліції, прокурорам Офісу Генерального прокурора, прокурорам обласних та окружних прокуратур, а також ювенальним суддям. Основна увага зосереджується на мінімізації ризиків повторної психологічної травматизації дітей, особливо тих, хто стали жертвами сексуального та інших видів насильства. Це досягається шляхом оптимізації слідчих (розшукових) дій, зокрема мінімізації їх кількості та проведення окремих з них у дистанційній формі. Обов'язковою умовою при цьому є участь фахових психологів, які надають кваліфіковану психологічну допомогу дітям відповідного віку, відповідно до найкращих міжнародних практик [6].

Відбувається активне розширення мережі Центрів захисту та соціально-психологічної підтримки дітей, реалізованих за моделлю «Барнахус». Це сприяє накопиченню передового досвіду та формуванню ефективної практики міждисциплінарного реагування фахівців на потреби дітей та надання їм комплексної соціальної, психологічної, правової, медичної та іншої допомоги.

Збільшується кількість психологів, які успішно пройшли конкурсний відбір, включені до відповідного Реєстру психологів і можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні/міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги.

Продовжується впровадження комплексу заходів для формування безпечного освітнього середовища, що включає забезпечення фізичної, психологічної, соціальної та інформаційної безпеки (зокрема, безпеки дітей в Інтернеті). Це охоплює створення умов для навчання та праці, запобігання насильству та дискримінації, розвиток навичок мирного вирішення конфліктів, а також забезпечення інклюзивності та підтримки учнів з особливими потребами під час навчання та реагування на надзвичайні ситуації.

Підводячи короткі підсумки, слід констатувати, що захист прав дитини, як найбільш уразливого члена суспільства, становить пріоритет державної політики України. Цей пріоритет знайшов своє системне закріплення як на конституційному та міжнародно-правовому рівнях, так і у відповідних нормах національного законодавства. Однак, в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, значна частина прав дитини перебуває під реальною загрозою, що проявляється у численних та системних порушеннях і вимагає невідкладних заходів реагування. Незважаючи на ці безпрецедентні виклики, Україна продовжує активно розвивати комплексну систему захисту прав дитини, що залишається одним із ключових напрямів державної політики та потребує подальшого поглиблення міжвідомчого співробітництва.

Список використаних джерел

1. Опольська Н.М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010. С. 18.

2. Олійник А. Сучасні виклики та актуальні проблеми захисту прав та інтересів дітей у цивільних та сімейних справах в умовах воєнного стану. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Zahist_ditei_voen_stan.pdf

3. Сірант М.М., Маркін С.І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 694-696.

4. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 17.03.2022 № 302. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

5. Звіт за 30 днів роботи координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. <https://drive.google.com/file/d/1WtgBJNIJNwjQFSTNHNiai2XiU2CtW4Rd/view?fbclid=IwARlomoRdgzEgtxaFNkeFlXPbye4vIHWNKQP4UxsqFNTGXDjrwOqNDprmRM8>

6. Правовий захист дітей: Зусиллями ювенальних прокурорів формується судова практика, яка убезпечує дитину від повторного допиту в суді. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pravovii-zaxist-ditei-zusillyami-yuvenalnih-prokuroriv-formujetsya-sudova-praktika-yaka-ubezpecuje-ditinu-vid-povtornogo-dopitu-v-sudi>

КУШНІР Ярослав, старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (військова частина 9960) доктор філософії, доцент, капітан юстиції
ВИБОДОВСЬКИЙ Андрій, ад'юнкт відділу ад'юнктури та докторантури Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

ПРОТИДІЯ ВІЙСЬКОВИМ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Аналіз теоретичної площини юридичної науки, дозволяє говорити про відсутність єдиного, уніфікованого загальноприйнятого підходу до визначення дефініції «протидія адміністративним правопорушенням», що негативно відображається при реалізації правозастосовчої супротивної діяльності. В основу визначення такої категорії як «протидія» для потреб юридичної науки, дослідники обирають саме об'єкт такої супротивної діяльності. Тим не менш, можемо констатувати, що протидія адміністративним правопорушенням за своїм змістом є найбільш обширною категорією, являє собою системоутворюючу дефініцію, що охоплює всі

наявні заходи, як-от попередження, запобігання, профілактика, адміністративного впливу для того, щоб забезпечити нормальну поведінку суб'єктів адміністративних правовідносин [1, с. 187].

Саме в розрізі проведення цього дослідження об'єктом супротивної діяльності є діяння, передбачені ст. 172-20 КУпАП, як такі що превалюють з числа правопорушень, котрі вчиняються військовослужбовцями прикордонного відомства в умовах правового режиму воєнного стану.

Так, аналіз стану військової дисципліни та правопорядку у Державній прикордонній службі України (далі по тексту – Держприкордонслужби, ДПСУ) за 2024 [2] достатньо інформативно свідчить про превалююче місце цього делікту.

Група дослідників-прикордонників із використанням аналітичних відомостей стосовно стану військової дисципліни та правопорядку констатує наявність кореляційних зв'язків, між місцем проходження військової служби та кількістю, виявлених деліктів. Так, прослідковується чітка взаємозалежність: підрозділи та органи охорони державного кордону, котрі залучені до виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових (воєнних дій) чи суміжних з ними місцевостях, частіше потерпають від таких форм протиправної поведінки персоналу. Зрозуміло, що в основу такої відповідності закладено не безпосередньо місце проходження військової служби чи стан військової дисципліни у конкретному органі охорону державного кордону, а перш за все характер оперативно-службової діяльності, котрий відрізняється від типового правоохоронного функціоналу. Так, виконання бойових (спеціальних) завдань на підставі бойових розпоряджень органів військового управління, власне розташування ділянки відповідальності підрозділу у районі ведення бойових (воєнних) дій, характер дій противника – ось на що необхідно зважати, при констатації «бойових» органів охорону державного кордону як найбільш типових місць виявлення досліджуваного правопорушення [3, с. 150].

Окреслене дозволяє зробити висновок, що характер ОСД станом на сьогодні є основною детермінантною військового адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-20 КУпАП. Такий висновок має бути врахований начальниками прикордонних загонів під час організації службової діяльності.

Попередні наукові розвідки на рівні дисертаційного дослідження дозволили встановити зміст супротивної діяльності адміністративним правопорушенням, що включає в себе:

- 1) адміністративно-профілактичні заходи;
- 2) заходи адміністративного припинення;
- 3) заходи адміністративної відповідальності [1, с. 191].

Такі висновки зберігають свою актуальність і для нашого дослідження.

Заходи адміністративного припинення достатньо описані у вітчизняній адміністративно-правовій науці, як наслідок, не переслідуючи мету «сказати нове слово» з цього предмету дослідження, пропонуємо підвести підсумок: саме за рахунок притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців ДПСУ за скоєння військового адміністративного

правопорушення – реалізуються адміністративно-юрисдикційні повноваження посадових осіб прикордонних підрозділів.

Аналіз судової практики щодо притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності за ст. 172-20 КУпАП виявив низку типових помилок, що виникають у процесі реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень посадовими особами ДПСУ підрозділів органів охорони державного кордону, котрі здійснюють охорону державного кордону на ділянках відповідальності, включених до району ведення бойових (воєнних) дій.

Основними помилками є:

1. **Невідповідність територіальної підвідомчості** – направлення матеріалів до судів, які не мають компетенції для їх розгляду, що призводить до повернення справ командуванню військових частин або направлення їх до іншого суду відповідно до ст. 276 КУпАП.

2. **Неправильна кваліфікація правопорушення** – помилкове застосування частини статті КУпАП, що не відповідає обставинам правопорушення. Це унеможлиблює правильний розгляд справи та стає підставою для її закриття відповідно до ст. 247 КУпАП.

3. **Відсутність належних доказів** – неповне або неналежне документальне підтвердження складу адміністративного правопорушення. Брак доказової бази (зокрема, відсутність відеофіксації, свідчень або належних медичних висновків) робить неможливим ухвалення судом рішення про накладення стягнення.

4. **Порушення процесуальних строків** – недотримання термінів розгляду адміністративних правопорушень (ст. 38 КУпАП), що стає підставою для закриття справи у зв'язку із закінченням строків притягнення до відповідальності.

5. **Процесуальні порушення під час оформлення матеріалів** – невідповідність протоколів вимогам законодавства (відсутність часу та місця правопорушення, некоректний опис події, суперечливі або неповні відомості). Це призводить до повернення справи для належного оформлення. Виявлені недоліки свідчать про недостатній рівень підготовки посадових осіб ДПСУ, уповноважених на складання матеріалів справ про адміністративні правопорушення. Це вказує на необхідність проведення навчальних заходів з питань адміністративної юрисдикції, а також посилення контролю за якістю оформлення матеріалів справ про адміністративні правопорушення з метою зменшення кількості випадків повернення справ та їх закриття у судах.

Список використаних джерел

1. Кушнір Я.О. Державна прикордонна служба України як суб'єкт протидії порушенню порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї: дис....докт. філ. у гал. права. Хмельницький, 2021. 304 с.

2. Про стан правопорядку та військової дисципліни у 2023 році та основні завдання на перше півріччя 2024 року: наказ Адміністрації

Держприкордонслужби України від 12.01.2024 р. № 60-АГ. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/nrb> (дата звернення: 04.06.2025).

3. Кушнір Я.О., Царук А.В., Адамчук С.В. Протидія адміністративному правопорушенню, передбаченому статтею 172-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення серед особового складу Держприкордонслужби України. *Law and Border*. № 1 (3) 2024. С. 143-175.

КУШНІР Ярослав, старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (військова частина 9960) доктор філософії, доцент, капітан юстиції
ТИМОЩУК Юлія, курсант факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Законодавство України закріплює повноваження щодо вирішення завдань з охорони державного кордону не лише за Державною прикордонною службою України (далі по тексту – Держприкордонслужба, ДПСУ), але й і за українським народом, правоохоронними органами та військовими формуваннями.

Водночас діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері не повністю відповідає сучасним вимогам: існують непоодинокі випадки неузгодженості дій, послаблення координуючої ролі органів охорони державного кордону у питаннях припинення протиправної діяльності на державному кордоні, розпорошення зусиль, що призводить до зриву виконання поставлених завдань та необґрунтованого збільшення матеріальних витрат. Серед службовців правоохоронних органів нерідко спостерігається відстоювання корпоративних, відомчих інтересів, відсутність ініціативи у співпраці з представниками інших органів. І як наслідок – результати роботи системи правоохоронних органів не може задовольнити інтереси громадянського суспільства.

Таким чином, переконані, що задля належного виконання завдань щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий та виключній (морській) економічній зоні, в умовах збройної агресії держави-агресора практично неможливе без

удосконалення взаємодії з правоохоронними органами та військовими формуваннями України.

У науковій літературі взаємодію правоохоронних органів розуміють, як спільну узгоджену діяльність правоохоронних органів, яка базується на об'єктивно існуючих необхідних взаємних зв'язках між ними, та спрямована на ефективну реалізацію вимог законодавства України [1, с. 36].

Взаємодія – це погодження за місцем, метою та строками спільних дій двох і більше рівноправних суб'єктів.

І.П. Кушнір, здійснюючи предметне дослідження саме взаємодії прикордонного відомства, робить висновок про те, що взаємодія у сфері охорони державного кордону – це спільна, узгоджена діяльність ДПСУ з уповноваженими органами публічної адміністрації та громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері охорони державного кордону, що здійснюється з метою забезпечення недоторканності державного кордону України (виявлення і припинення порушень державного кордону; протидії нелегальній міграції, контрабандному та незаконному переміщенню через кордон товарів та інших предметів з порушеннями чинного законодавства, боротьба з тероризмом) [2, с. 50-51].

У контексті повномасштабної збройної агресії проти України взаємодія ДПСУ та Національної поліції України (далі по тексту НПУ) набуває виключної значущості як дієвий інструмент забезпечення прикордонної безпеки, за рахунок дотримання режиму державного кордону. Правовою основою такої взаємодії слугує нормативно визначений порядок, затверджений наказом МВС від 15.11.2022 № 740 [3], котрий регламентує організаційно-правові засади співпраці органів ДПСУ та НПУ під час дії правового режиму воєнного стану.

В умовах війни, коли державний кордон перетворюється на активну лінію фронту інформаційного, гуманітарного й оперативного протистояння, забезпечення контролю у прикордонній смузі потребує чітко скоординованих дій між прикордонниками та поліцією. Особливої актуальності набуває спільне реагування на масові спроби незаконного перетинання кордону військовозобов'язаними громадянами України, які прагнуть уникнути мобілізаційного обов'язку, використовуючи складні схеми нелегального переправлення, діяльність організованих груп або підроблені документи.

Практична реалізація взаємодії організована на трьох рівнях: центральному, регіональному та місцевому, де кожна ланка забезпечує відповідний спектр завдань – від стратегічного планування до безпосереднього затримання правопорушників. Ключовим документом є спільний план взаємодії, який включає алгоритми застосування сил і засобів, райони потенційної протиправної активності, порядок обміну інформацією та графіки спільних навчань.

У разі фіксації масової спроби незаконного перетинання кордону прикордонним нарядом, відповідний орган ДПСУ оперативно надсилає запит до територіального підрозділу поліції щодо залучення її сил. Підрозділи НПУ

блокують внутрішні напрямки відходу, беруть участь у затриманні, документують правопорушення та здійснюють супровід до територіальних центрів комплектування. У критичних випадках допускається позапланове залучення поліції за спрощеним порядком — телефоном або радіозв'язком. При цьому, зважаючи на обстановку правового режиму воєнного стану, залучені сили можуть діяти із застосуванням спецзасобів, озброєння, технічних засобів спостереження, БПЛА, повітряних і водних суден.

Ефективність взаємодії забезпечується через проведення спільних навчань, розгортання мобільних оперативних штабів, використання захищених каналів зв'язку та єдиної бази даних про порушників прикордонного режиму. Цифрова інтеграція та стандартизація запитів і рішень дозволяють зменшити час реагування й уникнути бюрократичних бар'єрів, що особливо критично в умовах динамічної протиправної обстановки. Прикладна цінність такого механізму полягає в реальному зниженні рівня порушень, підвищенні ефективності виявлення організованих схем нелегального виїзду та унеможливленні уникнення мобілізації.

Відтак, взаємодія між ДПСУ та НПУ в умовах правового режиму воєнного стану є не лише формальним обов'язком, а й системним елементом національної безпеки, що потребує подальшого нормативного удосконалення, ресурсного підкріплення та постійної тактичної адаптації.

Список використаних джерел

1. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник / Ун-т внутр. справ. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
2. Р.А. Калюжний, І.П. Кушнір Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері : монографія. Київ: МП «Леся», 2015. 224 с.
3. Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2022 № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text> (дата звернення: 04.06.2025).

ЛАБЕНСЬКА Лілія, доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

СВЕЖЕНЦЕВА Кіра, здобувачка вищої освіти Університету митної справи та фінансів

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Права і свободи людини є основою демократичного суспільства та правової держави. Їх гарантія й захист особливо актуальні в умовах надзвичайних правових режимів, таких як воєнний стан, коли через об'єктивні обставини можуть відбуватися певні обмеження прав. Проте навіть у таких умовах державі належить обов'язок забезпечити реальний і ефективний механізм судового захисту прав людини відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів.

Судовий захист прав людини є основоположною гарантією правового порядку. Конституція України (ст. 55) гарантує кожному право на звернення до суду для захисту своїх прав і свобод. Воєнний стан як особливий правовий режим, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод. Проте принциповим є те, що обмеження прав не можуть стосуватися права на життя, права на заборону катувань, права на свободу совісті, права на звернення до суду та на правову допомогу [1].

Відповідно до Конституції України (стаття 64), в умовах воєнного стану допускається тимчасове обмеження окремих прав і свобод. Це призводить до звуження предмета судового захисту і ускладнює реальне поновлення прав особи. В окремих регіонах суди можуть припиняти або обмежувати свою діяльність через активні бойові дії, окупацію чи евакуацію працівників судової влади. Через руйнування інфраструктури, блокування територій або відключення зв'язку громадяни втрачають можливість своєчасно звертатися до суду або брати участь у судових процесах. Військові загрози та політичний тиск можуть негативно впливати на об'єктивність і незалежність судових рішень у справах, пов'язаних із захистом прав людини [2, с. 96].

Законодавство не завжди оперативно реагує на специфіку викликів воєнного часу, що призводить до прогалин у врегулюванні процедур судового захисту. Для ефективного забезпечення судового захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану пропонуються такі напрями вдосконалення:

Забезпечення мінімальних стандартів прав людини. Навіть у стані війни держава зобов'язана поважати «ядро» прав людини, зокрема право на життя, заборону катувань і право на справедливий судовий розгляд, відповідно до міжнародних стандартів (зокрема, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції з прав людини).

Розвиток альтернативних форм правосуддя. Розширення електронного судочинства, дистанційних судових слухань та можливостей електронного подання документів допомагає підтримувати доступ громадян до правосуддя в умовах обмеженої мобільності [3, с. 47].

Потрібне прийняття окремого спеціального закону або змін до процесуальних кодексів, що враховували б реалії воєнного часу й регламентували б спрощені процедури звернення до суду. Застосування найкращих практик міжнародного гуманітарного права та рішень міжнародних судових інституцій у сфері захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. Забезпечення безперервної роботи судів навіть в

умовах надзвичайних ситуацій через резервні механізми (наприклад, мобільні судові підрозділи або спеціальні суди). Адвокація прав людини в умовах воєнного стану має активніше здійснюватися через громадські організації, правозахисні структури та омбудсмена. Після закінчення воєнного стану важливим є проведення комплексної оцінки порушень прав людини і відновлення порушених прав через механізми компенсації, реабілітації та судового перегляду рішень, ухвалених із процесуальними порушеннями [4, с. 29].

Отже, судовий захист прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану є одним із ключових індикаторів правової державності навіть у надзвичайних обставинах. Незважаючи на об'єктивні труднощі, держава повинна забезпечити доступ громадян до правосуддя, дотримання міжнародних стандартів прав людини та ефективний контроль за обмеженням прав. Виклики воєнного часу вимагають гнучких, оперативних і водночас справедливих рішень для збереження принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 03.08.2023 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/ed20230803#Text>
2. Кучук А.М. Теоретичні основи правового поліцентризму: монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 312 с.
3. Миколюк А. В. Робота органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування.* №2 (2022). 67–73. URL: <http://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/205/192>
4. Проць І.М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. № 1. 381- 384.

ЛУГОВИЙ Ігор, помічник Голови організаційно-аналітичного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України, полковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ

Одним з аспектів запобігання та протидії корупції є адміністративна відповідальність – специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, яка виражається в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення та обов'язку цього суб'єкта відповідати за своє протиправне діяння й зазнати відповідного стягнення в межах, установлених законом [1, с. 182].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» проходження служби поліцейським від самого початку передбачає необхідність дотримання антикорупційних обмежень на всіх її етапах, зокрема:

- особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії письмову заяву про участь у ньому, у якій також зазначає про надання згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»; декларацію, визначену Законом України «Про запобігання корупції»;

- не може бути поліцейським особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

- поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється в разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією [2, с. 49].

Закон України «Про запобігання корупції» передбачає обмеження, у тому числі для поліцейських, щодо використання своїх повноважень та свого становища, одержання дарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, спільної роботи близьких осіб [3].

Саме за порушення цих та інших обмежень главою 13-А КУпАП передбачено адміністративну відповідальність, зокрема: статтею 172⁴ «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності», статтею 172⁵ «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», статтею 172⁶ «Порушення вимог фінансового контролю», статтею 172⁷ «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», статтею 172⁸ «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень» та статтею 172⁹ «Невжиття заходів щодо протидії корупції» [4].

Зазначимо, що хоча адміністративно-юрисдикційна діяльність щодо адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснюється за загальними правилами провадження у справах про адміністративні правопорушення, існують певні особливості.

1. Насамперед слід наголосити, що відповідно до частини першої статті 15 КУпАП поліцейські за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, тобто підлягають адміністративним стягненням. На відміну від інших

адміністративних правопорушень, за вчинення яких вони несуть відповідальність за Дисциплінарним статутом Національної поліції України. У такому випадку в разі надходження до органу поліції матеріалів про вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, що складені в порядку, визначеному КУпАП, службове розслідування не призначається, а рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів [5].

2. Суб'єктами відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є спеціальні суб'єкти. Підпунктом з) пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» до них віднесено й поліцейських.

3. Для вказаного виду правопорушень частиною четвертою статті 38 КУпАП встановлено відмінний від загального строк давності притягнення до адміністративної відповідальності – шість місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

4. КУпАП за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбачає застосування до поліцейських трьох видів стягнень: штрафу, конфіскації та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

5. Відповідно до статті 255 КУпАП протоколи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, мають право складати: уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції; уповноважені на те посадові особи Національного агентства з питань запобігання корупції; прокурор.

6. Для всіх категорій справ про адміністративні правопорушення КУпАП (частина перша статті 257) встановлює, що протокол надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення, не зазначаючи при цьому терміну, протягом якого це необхідно здійснити. Виняток становлять адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення такого правопорушення.

7. Розгляд справ про вчинені адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, віднесено виключно до компетенції районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (частина перша статті 221 КУпАП).

8. При розгляді справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені статтями 172⁴–172⁹ КУпАП, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик цю особу може бути піддано приводу Національною поліцією.

9. Строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є загальним – 15 днів з дня одержання судом (суддею), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне

правопорушення, пов'язане з корупцією, та інших матеріалів справи. Але КУпАП передбачено випадки, коли суд може зупинити строк розгляду справи у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол про таке правопорушення, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрадженому чи на лікуванні, у відпустці тощо) [6, с. 143].

10. Під час провадження по справі про вчинене адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, участь прокурора в розгляді справи судом є обов'язковою (ст. 250 КУпАП).

11. Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється до Національної поліції для вирішення питання про притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення.

Список використаних джерел

1. Дрозд О. Ю. Теоретико-правова характеристика відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 181–186.

2. Луговий В. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна акад. внутр. справ. Київ, 2019. 279 с.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.05.2025).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

5. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

6. Луговий І. О. Особливості провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Спеціальний випуск № 7. С. 141–145.

ЛОТОЦЬКА Дана, інспектор «Служба освітньої безпеки» УПП у Львівській області ДППП

АЛЬТЕРНАТИВНА ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СОВІСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії воєнного стану особливого розголосу набувають питання щодо мобілізації населення. Одним із таких проблемних питань є право людини на відмову від військової служби з мотивів совісті або релігійних переконань. Все більше військовозобов'язаних громадян відмовляються від проходження військової служби з релігійних, етичних чи пацифістських міркувань. На тлі зобов'язань України перед Радою Європи, ООН та інших, узгодження національного законодавства за міжнародними нормами є необхідністю.

За даними соціологічних досліджень Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, станом на листопад 2023 року частка віруючих складала 70,5%. Традиційно рівень релігійності є вищим у старших вікових групах порівняно з молодшими (у 2023р. найменше віруючих серед 18–24-річних – 55%, тоді як в інших вікових групах – від 65% до 78%). За даними дослідження: жінок віруючих більше порівняно з чоловіками (78% і 62%, відповідно). Частка віруючих є вищою серед жителів сіл (75%), ніж серед жителів міст (68%). Найбільше членів релігійних громад серед жителів Західного регіону (46%). У Центральному регіоні – 18%, на Півдні – 13%, на Сході – 12%. Розподіл конфесійних прихильностей громадян свідчить, що більшість опитаних ідентифікують себе з православ'ям (у 2023р. – 61%); значним є число послідовників греко-католицизму (11%), а також тих, хто назвав себе «просто християнами» (тобто вважають себе християнами, але не відносять себе до певної християнської конфесії – 11%). Інші конфесії і релігійні напрями (протестантизм, римо-католицизм, іслам, іудаїзм та ін.) представлені меншим числом прихильників [1].

Беручи до уваги дану статистику можемо зробити висновок, що велика частка українського суспільства вважає себе віруючими. В цих умовах різноманітні конфесії та релігійні культу доволі сильно впливають на громадян, внаслідок чого великого значення набуває правове врегулювання гостро поставлених питань щодо несення військової служби, особливо в умовах воєнного стану.

Відповідно до статті 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Здійснення свободи права світогляду та віросповідання може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей [2].

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед

державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінено альтернативною (невійськовою) службою [3].

Відповідно до статті 2 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» право на альтернативну службу мають громадяни України, якщо виконання військового обов'язку суперечить їхнім релігійним переконанням та належать до діючих релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю [4]. Однак у ч.2 ст.1 цього ж закону вказано наступне: «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження права громадян на проходження альтернативної служби із зазначенням строку дії цих обмежень» [5]. Також варто зазначити, що чинне законодавство України, зокрема Закон «Про альтернативну (невійськову) службу» та Закон «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не передбачає механізму проходження альтернативної служби саме в період дії воєнного стану та під час мобілізації. Це створює правову колізію та невизначеність. Стосовно даних юридичних зіткнень існує судова практика. Відповідно до висновку Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за результатом розгляду справи № 573/406/24 (провадження № 51-317км25) (постанова від 15 квітня 2025 року у справі № 573/406/24) перебування держави у правовому режимі воєнного стану є вагомою причиною для виконання військового обов'язку всіма громадянами України [6]. Відповідно до статей 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави та справою всього Українського народу, а захист України, її незалежності та територіальної цілісності України, відповідно до ст. 65 Конституції України є обов'язком громадян України. Суд вважає, що призов за мобілізацією може зумовлювати виконання військового обов'язку не лише в бойовій обстановці, але може бути пов'язаний з іншими видами несення цієї служби (як от будівництво укріплень, вивезення поранених, ремонт техніки тощо).

Суд вже неодноразово зазначав, що строкова військова служба та військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період це два самостійні види військової служби і Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу» альтернативна служба запроваджується замість проходження саме строкової військової служби, тобто заміна військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період на альтернативну (невійськову) службу, цим Законом не встановлена. Тобто Україна запровадила альтернативи військовій службі у мирний час і громадяни України можуть безперешкодно ними скористатися. Проте у воєнний час, під час мобілізації і оборонної війни, обов'язок захисту України, яка зазнала агресивного нападу з боку російської федерації, покладається на всіх громадян України незалежно від їхнього віросповідання [7].

Відповідно до проаналізованих джерел та спостерігаючи за полями в Україні, законодавство України має численні правові колізії та потребує детального регулювання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-zhovten-2024r> \ (дата звернення: 04.06.2025)
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> \ (дата звернення: 04.06.2025)
3. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> \ (дата звернення: 04.06.2025)
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> \ (дата звернення: 04.06.2025)
5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> \ (дата звернення: 04.06.2025)
6. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/235950_pd-chas-vyni-zhodne-vrospovdannya-ne-mozhe-zvlniyati-gromadyan-ukrani-vd-vyskovogo-obovyazku-verkhovniy-sud \ (дата звернення: 04.06.2025)
7. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126906863> \ (дата звернення: 04.06.2025)

*ЛУНГУ Дмитро, старший викладач
кафедри спеціальної фізичної та
домедичної підготовки факультету №3
Донецького державного університету
внутрішніх справ*

ФІЗИЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ТА ЕТИЧНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ДІТЕЙ ТА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Фізична витривалість – це фундаментальна характеристика людського організму, яка визначає здатність людини протистояти фізичному і психоемоційному виснаженню в умовах тривалого навантаження. У теоретичному аспекті вона розглядається як цілісний показник функціонального стану серцево-судинної, дихальної, м'язової та нервової систем [3, с. 17–19]. Водночас сучасні дослідження наголошують, що фізична витривалість не обмежується лише біологічними показниками. Вона має й важливе психологічне та соціальне значення, особливо коли йдеться про діяльність людей у кризових ситуаціях [1, с. 101–105]. У таких умовах фізична витривалість забезпечує не тільки фізичну здатність діяти, але й емоційну стабільність, витримку, самоконтроль та оперативність у прийнятті рішень.

Кризові ситуації – це стани суспільної нестабільності, під час яких зростає ризик порушення прав людини. Особливо вразливими у таких обставинах є жінки, діти та особи з інвалідністю [2, с. 6–9]. Вони першими

стають жертвами системних збоїв: втрати доступу до медичної допомоги, соціального забезпечення, засобів існування та елементарної безпеки. Під час надзвичайних ситуацій ці групи частіше стикаються з насильством, експлуатацією, дискримінацією, вимушеним переміщенням і психологічною травматизацією [2, с. 21–25]. У зв'язку з цим, захист їхніх прав повинен базуватись не лише на законодавчих механізмах і гуманітарній підтримці, але й на готовності спеціалістів до практичних, часто фізично виснажливих дій [1, с. 144–147]. Саме тому роль фізичної витривалості працівників гуманітарної сфери, рятувальних служб, медичних і соціальних структур є винятково важливою [3, с. 83–85].

На практиці ефективна допомога цим вразливим категоріям населення вимагає від працівників неабиякої фізичної форми. Наприклад, при евакуації з зон бойових дій чи стихійного лиха, фахівцям необхідно довгий час перебувати в умовах обмеженого сну, харчування та відпочинку [3, с. 102–105]. У таких умовах важливо не лише винести дитину з-під завалів чи супроводити людину з інвалідністю до безпечного місця, а й зберегти психологічну рівновагу, адекватність рішень і повагу до людської гідності [1, с. 164–167]. Крім того, захисники прав жінок, які зазнали насильства, повинні вміти не лише забезпечити безпечне середовище, а й виявляти витривалість у довготривалому процесі підтримки й реабілітації [2, с. 34–36]. В усіх цих випадках фізична витривалість виступає як основа ефективності, відповідальності та етичної стійкості.

Недостатня фізична підготовка може призводити до швидкого виснаження, помилок, зниження концентрації, емоційного вигорання та втрати здатності діяти в інтересах постраждалих [3, с. 112–113]. Це особливо критично, коли мова йде про безпеку жінок, дітей або людей з обмеженими можливостями, які не можуть самотійно подбати про себе у складних умовах. Таким чином, фізична витривалість виступає не лише як індивідуальна риса, а як професійна необхідність для тих, хто бере на себе відповідальність за інших у періоди суспільної нестабільності.

Для забезпечення високого рівня захисту прав вразливих груп у кризових ситуаціях необхідно впроваджувати системні заходи щодо розвитку фізичної витривалості серед фахівців. По-перше, варто створювати спеціалізовані навчальні програми, що поєднують фізичну підготовку з практичними заняттями в умовах, наближених до реальних криз [3, с. 138–142]. По-друге, важливо включити до навчання елементи психофізіологічної адаптації – техніки дихання, саморегуляції, профілактики стресу та підтримки внутрішньої стійкості [1, с. 188–191]. По-третє, необхідна міждисциплінарна підготовка, яка включає знання з права, етики, психології, медицини та основ рятувальних робіт [2, с. 41–45]. Такий підхід дозволить фахівцям діяти злагоджено, швидко й, водночас, гуманно.

Крім того, органи державної влади та недержавні організації мають підтримувати інституційні ініціативи з популяризації здорового способу життя серед фахівців кризового реагування. Розвиток культури витривалості, регулярні тренінги, інвестиції у фізичну та психологічну підготовку кадрів мають стати частиною національних стратегій захисту прав людини [2, с. 51–

52]. У довгостроковій перспективі це дозволить формувати спроможні, стійкі команди, здатні захищати найуразливіших у найважчі моменти з гідністю, повагою та високим професіоналізмом.

У такий спосіб фізична витривалість перестає бути лише особистісною якістю, натомість стає ключовим чинником у реалізації правозахисної місії, яка має на меті створення справедливого, безпечнішого та людянішого світу навіть у найтемніші часи [1, с. 278].

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у кризових обставинах: психологічна стійкість і захист. – К. : Наукова думка, 2012. – 288 с.
2. Захист прав жінок, дітей та осіб з інвалідністю в умовах надзвичайних ситуацій / ЮНЕЙДС, ЮНІСЕФ, УВКБ ООН. – Нью-Йорк : ООН, 2022. – 56 с.
3. Лях В. І., Ткачук В. М. Фізична підготовка і витривалість у професійній діяльності фахівців екстрених служб. – Львів : Видавництво ЛДУФК, 2017. – 192 с.

МАЛІГОНОВА Юлія, головний інспектор
відділу моніторингу гендерної рівності та
недискримінації управління дотримання
прав людини Департаменту головної
інспекції та дотримання прав людини
Національної поліції України

ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВА ЛЮДИНИ, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЯ

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення Росії на територію України сектор безпеки й оборони, зокрема Національна поліція, зазнає багатовимірних викликів. Серед них – збереження правопорядку, захист основоположних прав людини, забезпечення дисципліни й законності, підтримання довіри до державних інституцій. У цих умовах надзвичайно важливим стає дотримання не лише законів, а й принципів гендерної рівності, недискримінації, поваги до людської гідності.

Воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав громадян відповідно до ст. 64 Конституції України [1], однак не допускає порушення базових прав – на життя, захист від катувань, дискримінації, сексуального насильства. У цій системі поліція залишається органом, що має першочергове завдання – захистити, а не обмежити.

Правоохоронці щоденно працюють у ситуаціях ризику: під час евакуації населення, охорони об'єктів критичної інфраструктури, протидії мародерству чи забезпечення правопорядку у звільнених територіях. Дотримання міжнародних норм, таких як Основні принципи застосування

сили та вогнепальної зброї, ухвалені ООН [2], вимагає від поліції особливої професійної обачності.

У цьому контексті ключовим стає не лише технічне або силове виконання завдань, а й гуманітарний вимір поліцейської діяльності – дотримання прав людини, захист вразливих груп населення та забезпечення рівного ставлення до всіх громадян незалежно від статі, віку, етнічного походження чи соціального статусу.

Саме тому інтеграція гендерної політики в щоденну діяльність поліції є не лише питанням внутрішньої етики установи, а й прямою вимогою міжнародного права у сфері захисту прав людини. Згідно з рекомендаціями Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW), держава зобов'язана забезпечувати рівну участь жінок у всіх сферах прийняття рішень, зокрема у силових структурах [9].

Особливої уваги потребують права жінок, які в умовах війни несуть непропорційний тягар – як цивільні особи, так і як працівниці сектору безпеки [3]. Участь жінок у виконанні службових обов'язків в зоні бойових дій, робота на прифронтових територіях, оперативне реагування в кризових ситуаціях, а також виконання обов'язків у слідчих та спеціалізованих підрозділах супроводжуються високим ступенем професійного та психологічного навантаження. Додатково до цього вони часто зіштовхуються з гендерними стереотипами, сексизмом, подвійним навантаженням у зв'язку з сімейними обов'язками, а іноді – із випадками дискримінації та домагань у професійному середовищі [5].

Варто підкреслити, що жінки в поліції не лише ефективно виконують операційні завдання, але й мають бути повноцінно залученими до процесів управління, стратегічного планування та ухвалення рішень. Згідно з міжнародними дослідженнями, жінки в керівних ролях у секторі безпеки демонструють високий рівень стресостійкості, схильність до діалогу, превентивного підходу та посередництва у конфліктах, що особливо важливо в умовах воєнного стану [8].

Жінки складають суттєву частину особового складу Національної поліції України – 27 відсотків станом на кінець 2024 року. Вони працюють як у патрульній службі, так і в підрозділах досудового розслідування, оперативно-розшуковій діяльності, аналітичних центрах, підрозділах із протидії домашньому насильству. У воєнних умовах їх залучення стало ще масштабнішим: жінки-поліцейські працюють на блокпостах, у прифронтових громадах, координують евакуацію цивільних, налагоджують логістику гуманітарних поставок, здійснюють інформаційний супровід правоохоронних операцій [4].

Війна посилює нерівність та вразливість окремих груп: жінок, дівчат, людей з інвалідністю, ЛГБТКІ+ осіб. Значно зростає кількість звернень про домашнє насильство, сексуальні злочини, торгівлю людьми [3]. Поліція зобов'язана реагувати на ці виклики не лише як на кримінальні правопорушення, а як на системну загрозу безпеці.

Важливо, щоб реагування поліції було чутливим до контексту – з урахуванням статі, віку, стану здоров'я, переміщення. Це передбачає

функціонування мобільних груп за участі жінок поліцейських, наявність спеціалісток із протидії насильству, доступ до перекладачів та психологів. Їхня участь забезпечує інклюзивність, соціальну чутливість та гуманність, особливо при первинній комунікації.

Їхня роль є визначальною в реагуванні на виклики, пов'язані з гендерно зумовленим насильством, торгівлею людьми, сексуальними злочинами – усі ці явища загострюються під час війни [3], [6]. Жінки в поліції забезпечують доступ постраждалих до чутливих та фахових послуг, формуючи середовище довіри до органів правопорядку.

Особливу увагу слід звернути на роль жінок на керівних посадах. Їхня присутність у менеджменті створює інклюзивніші та більш виважені рішення. Згідно з дослідженнями ОБСЄ, жінки-керівниці в секторі безпеки проявляють високу стресостійкість, схильність до діалогу й медіації [8].

Попри це, жінки в Україні рідко займають топові управлінські посади в поліції, станом на кінець 2024 року – 17,3 %. Основні бар'єри: брак підтримки, гендерні стереотипи, подвійне навантаження, «скляна стеля». Подолання цих викликів повинно бути ключовим завданням гендерно орієнтованої кадрової політики у Національній поліції України [5].

Урахування прав жінок у секторі безпеки – не питання лише рівності, а ключовий фактор ефективності, підзвітності та стійкості державних інституцій. Без повноцінної участі жінок на всіх рівнях, включаючи керівні посади, неможливо досягти реальної трансформації поліції у сучасну сервісну інституцію, орієнтовану на права людини [5], [7].

Одним із пріоритетів має стати запобігання дискримінації та сексуальним домаганням у середовищі самої поліції. Часто жінки-поліцейські не повідомляють про такі інциденти через страх відплати, розголосу або нерозуміння існування незалежних механізмів розгляду скарг [5].

Для забезпечення реальної рівності, недискримінації та підтримки жінок у поліції, зокрема під час війни, важливо системно імплементувати такі кроки на майбутнє: забезпечити, щоб політика рівності була інтегрована в усі рівні управління, кадрову політику, планування та оцінювання результатів; впровадити підхід до фінансування в поліції, який враховує потреби жінок і чоловіків, розподіляючи ресурси справедливо та ефективно; створювати менторські мережі, сприяти кар'єрному просуванню жінок у спеціалізованих і керівних підрозділах; створити конфіденційні канали для подання скарг при дискримінації; проводити анонімні опитування для моніторингу психологічного клімату та виявлення прихованих випадків дискримінації; проведення тренінгів для керівного складу з недопущення упередженості; надавати роз'яснення про дисциплінарну відповідальність за сексистську поведінку; проводити регулярні кампанії «нульової толерантності» до дискримінації, насильства та домагань; проведення спільних проєктів з міжнародними партнерами, що сприятиме прозорості й підвищенню громадського контролю [6], [7].

Зміни в поліції не можуть відбуватися без активного залучення жінок і гарантії їхніх прав. Рівноправна, гендерно чутлива поліція – це сильна

поліція, здатна адекватно відповідати на виклики війни, захищати кожного громадянина незалежно від статі, статусу чи походження.

Під час війни гартуються не лише характер і дух, а й нова якість інституцій. Настав час, коли гендерна справедливість має стати невід’ємною частиною структури сектору безпеки – не лише в мирі, а й у війні. Бо справжня перемога – це не тільки перемога на полі бою, а й у побудові рівного та демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. United Nations. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. – 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-use-force-and-firearms-law-enforcement>
3. UN Women. Policy Brief: A Gender Responsive Recovery for Ukraine: Introduction. – 2023. URL: https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/2023-09/policy_brief_recovery_long_version_sept_2023.pdf
4. Національна поліція України. URL: <https://www.npu.gov.ua>
5. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки/ Колектив авторок. – Київ, 2017. – 264 с. URL: <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2018/04/ZHINKI.-MIR.-BEZPEKA.-Informaciyno-navchalniy-posibnik-dlya-fakhivciv-sektoru-bezpeki.pdf>
6. Gender Stream. Реалізація гендерних підходів у Нацполіції. Звіт. – 2023.
7. UNDP Ukraine. Gender-Responsive Budgeting in Public Sector. – 2022.
8. DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women Gender and Security Toolkit. – 2019. <https://www.osce.org/files/f/documents/e/9/442519.pdf>
9. CEDAW General Recommendation No. 30 on Women in Conflict Prevention, Conflict and Post-conflict Situations. – 2013. URL: <https://www.refworld.org/legal/general/cedaw/2013/en/53711>

МУЗИЛЬОВА Тетяна, інспектор 8-го відділу (забезпечення діяльності) управління стратегічних розслідувань в Житомирській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України

**РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ**

У сучасному світі, який зазнає численних трансформацій, особливої ваги набуває проблема захисту прав людини. Вразливі групи населення — це ті соціальні категорії, які з огляду на свої фізичні, психічні, соціальні або економічні характеристики є більш уразливими до дискримінації, насильства та порушень прав. До таких груп належать особи з інвалідністю, літні люди, діти, жінки, які постраждали від насильства, представники ЛГБТК+, бездомні особи, національні меншини, мігранти, а також особи, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Захист прав цих людей є не лише етичним та гуманітарним викликом, а й ключовою функцією правоохоронних органів. Розбудова потенціалу поліції в цьому напрямі є пріоритетним завданням для державної політики, орієнтованої на дотримання прав і свобод кожного громадянина.

1. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Під вразливими групами розуміють категорії людей, які мають обмежений доступ до ресурсів, послуг і правового захисту, а також зазнають стигматизації, дискримінації чи насильства. Найчастіше це:

- особи з інвалідністю;
- діти;
- жінки, що постраждали від домашнього або сексуального насильства;
- особи похилого віку;
- ЛГБТК+ особи;
- біженці та шукачі притулку;
- національні меншини;
- особи без постійного місця проживання.

Захист прав цих категорій потребує чітких інструментів реагування, спеціалізованих знань і гуманного ставлення з боку поліції.

2. РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАХИСТІ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ОСІБ

Поліція виконує функції забезпечення безпеки, підтримки правопорядку та дотримання закону. У контексті взаємодії з вразливими групами її роль розширюється до:

- превентивної - виявлення ризиків, профілактика злочинів;
- підтримуючої - надання допомоги постраждалим особам;
- комунікативної - інформування громадян про їхні права;
- координаційної - співпраця з іншими структурами (соціальні служби, НГО, медзаклади).

Ключовими елементами підходу мають бути недискримінація, дотримання прав людини, професійна етика, емпатія.

3. ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Попри зусилля щодо вдосконалення підходів до роботи з вразливими групами, в Україні все ще існують такі проблеми:

- недостатній рівень підготовки поліцейських;
- відсутність єдиних алгоритмів дій у конкретних ситуаціях;
- стигматизація та упереджене ставлення в суспільстві;
- низький рівень довіри до поліції серед вразливих груп;
- брак ресурсів і технічної підтримки.

Також варто враховувати проблему вторинної віктимізації, коли жертви насильства під час взаємодії з поліцією знову зазнають психологічного тиску або дискримінації.

4. ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ

Для ефективного захисту прав вразливих осіб необхідно посилити потенціал поліції у кількох напрямках:

- Впровадження системи навчання з прав людини, недискримінації, гендерної чутливості.
- Розробка протоколів взаємодії з різними категоріями громадян.
- Запровадження механізмів моніторингу дій поліції (Custody Records, відеофіксація).
- Створення спеціалізованих підрозділів або визначення уповноважених осіб.
- Розширення співпраці з громадськими організаціями.
- Підвищення доступності поліцейських підрозділів для людей з інвалідністю.

5. ПРИКЛАДИ УСПІШНОЇ ПРАКТИКИ

У деяких регіонах України вже реалізуються пілотні проєкти, які демонструють ефективність нового підходу до вразливих груп. Наприклад:

- «Поліна» — міжвідомчі мобільні групи реагування на випадки домашнього насильства.
- Підготовка поліцейських у рамках програм ОБСЄ.
- Впровадження онлайн-платформ для анонімного повідомлення про порушення.

Ці практики свідчать, що зміни можливі за належного ресурсного забезпечення та політичної волі.

Захист прав вразливих груп є індикатором демократичності суспільства та гуманності державної політики. Розбудова потенціалу поліції в цьому напрямі - це не лише питання безпеки, а й моральний обов'язок перед громадянами. Інституційні зміни, які включають навчання, адаптацію структур, впровадження стандартів прав людини, дадуть змогу суттєво підвищити рівень довіри до поліції та ефективності її дій.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
2. Закон України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII.
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії у сфері прав людини» від 23.11.2015 № 1393-р.
5. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Національна доповідь про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році.
6. ОБСЄ. Матеріали тренінгів щодо взаємодії поліції з ЛГБТКІ + спільнотою. 2023.

7. Центр прав людини ZMINA. Аналітична доповідь про порушення прав вразливих груп в Україні. 2024.

8. Human Rights Watch. Звіт про ситуацію з правами людини в Україні: 2023.

МАРЧЕНКО Володимир, професор
кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права і процесу Харківського
національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди, доктор юридичних наук,
професор

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Модернізація поліцейської діяльності в Україні, особливо після Революції Гідності 2014 року, значною мірою зазнала впливу необхідності узгодження національної поліцейської практики з міжнародно-правовими та європейськими стандартами. Прагнення України інтегруватися в Європейський Союз вимагає гармонізації поліцейської практики з встановленими міжнародними стандартами. Ці стандарти закріплені в ключових правових актах, таких як Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод[1], Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо поліцейської етики (2001 р.)[2], Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 р.[3]. Незважаючи на формальне узгодження з цими актами, їх впровадження зіткнулося зі значними перешкодами.

Хоча Україна зробила формальні кроки до інтеграції міжнародних та європейських стандартів у поліцейську діяльність, їх впровадження залишається нерівномірним, непослідовним та вразливим до регресу. Оскільки європейський шлях України продовжується, узгодження її поліцейської практики з демократичними нормами є не лише юридичною вимогою, а й фундаментальною необхідністю для суспільної довіри та стабільності.

Незважаючи на прогрес у реформуванні Національної поліції України та прийнятті нової законодавчої бази, постійні проблеми, що виникають, свідчать про значні труднощі у її діяльності, а саме: 1) Україна успадкувала мілітаризовану правоохоронну систему тоталітарного зразка, яка характеризувалася каральним підходом, а не орієнтованою на обслуговування поліцією. Незважаючи на формальні зміни, неформальні практики, такі як примус, свавільні затримання та зловживання владою, зберігаються на різних рівнях діяльності органів Національної поліції України; 2) слабкі внутрішні механізми підзвітності та нагляду за поліцією, які часто є неефективними і

непрозорими. Порушення з боку поліцейських часто залишаються безкарними, підриваючи принцип підзвітності, що не відповідає міжнародними стандартами; 3) недостатня підготовка поліцейських з прав людини та низький рівень юридичних знань. Багато поліцейських не мають належної підготовки, наприклад, з міжнародного права прав людини, Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Опитування показують, що майже половина українських поліцейських повідомляють про мінімальну підготовку щодо зобов'язань у галузі прав людини; 4) політичний вплив на органи Національної поліції України. Призначення та звільнення вищих посадовців в органах поліції часто відображає політичну лояльність, а не професіоналізм чи компетентність. Крім того, поновлення на посадах суперечливих поліцейських чиновників, пов'язаних з політичними елітами, підриває прогрес реформ; 5) проблеми з імплементацією європейських стандартів в діяльність органів поліції. Хоча Україна прийняла низку законів з акцентом на міжнародні стандарти, практичне впровадження та гармонізація з нормами ЄС ще є неповними. Залишаються прогалини в таких сферах, як регулювання застосування сили, управління громадським порядком, превентивне затримання. Національне законодавство не повністю відображає принцип пропорційності, викладений в Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [4]; 6) неефективні механізми парламентського контролю, що призводить до зниження прозорості та довіри громадськості до правоохоронних органів; 7) брак ресурсів та інфраструктури для впровадження реформ, які вимагають значних інвестицій у навчання, обладнання, ІТ-системи, а також залучення громадськості до контролю за діяльністю поліції. Реформи залишаються на папері без впровадження, особливо у сільській місцевості.

Впровадження міжнародних та європейських стандартів у поліцейську систему України залишається складним та комплексним завданням. Воно вимагає зміцнення правової та інституційної бази, покращення професійної підготовки, забезпечення оперативної незалежності, створення ефективних механізмів підзвітності та залучення громадськості до контролю. Стала реформа має ґрунтуватися не лише на дотриманні законодавства, а й на трансформації поліцейської культури в бік такої, що в пріоритет ставить справедливість, людську гідність та верховенство права.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 28.05.2025).
2. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 28.05.2025).

3. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 р. https://zakon.cc/law/document/read/995_282 (дата звернення: 29.05.2025).

4. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : резолюція VIII Конгресу ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками від 07.09.1990. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/Criminal%20justice/FileName_001.pdf (дата звернення: 29.05.2025).

МАГНОВСЬКИЙ Ігор, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЕННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних надскладних умовах, коли Україна перебуває в стані повномасштабної збройної агресії, проблема дотримання прав і свобод людини набуває особливої ваги. Воєнний стан, як винятковий правовий режим, передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав з метою забезпечення національної безпеки, громадського порядку та обороноздатності держави. Водночас держава зобов'язана дотримуватись міжнародних стандартів у сфері прав людини, навіть за умов надзвичайних ситуацій.

Тому питання балансу між необхідністю забезпечення безпеки та збереження основоположних прав громадян держави постає надзвичайно гостро, адже з одного боку – зростає потреба у жорсткому контролі та оперативному реагуванні на загрози, з іншого – існує ризик зловживань владою, неправомірних обмежень чи порушень прав людини.

Актуальність даної тематики зумовлена також необхідністю правового аналізу національного законодавства, практики його застосування та відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням України. Вивчення указаної проблематики сприяє пошуку оптимальних механізмів захисту прав людини навіть у кризових умовах, забезпеченню верховенства права та зміцненню демократичних інституцій у державі.

Як наголошують дослідники, «...у контексті сучасних умов широкомасштабних воєн обговорення впливу цих конфліктів на конституційні права і свободи особи набуває особливої ваги, зокрема в контексті необхідності приведення військового законодавства у відповідність до норм Конституції України. Також важливим аспектом є

удосконалення практики гарантування конституційних прав і свобод в умовах сучасних реалій» [1, с. 4].

У відповідності зі статтю 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, він констатується як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2].

Безперечно, проведення військових операцій супроводжується певними обмеженнями прав і свобод людини та громадянина, що передбачено Конституцією України як Основного Закону держави, наприклад: заборона перебування громадян у зонах підвищеної небезпеки обмежує гарантоване статтею 33 право на вільне пересування; аналогічно, обмеження на поширення інформації, яка може містити елементи пропаганди війни, насильства, жорстокості чи закликів до міжетнічної, расової або релігійної ворожнечі, впливає на реалізацію свободи слова, закріпленої статтею 34 [3].

Відтак правомірність обмеження прав людини в умовах воєнного стану має бути обґрунтованою, зрозумілою та передбачена нормативно-правовими актами, побудованих на базових, ключових принципах міжнародних стандартів прав людини, в основі яких закладені Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (1950 р.), Міжнародний пакт про економічні та культурні права людини (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) та ряд інших, котрі встановлюють міжнародні норми у сфері прав людини й основоположних свобод та виступають орієнтиром для демократичних правових країн при їх закріпленні, забезпеченні та утвердженні на внутрішньодержавному рівні.

Таким чином, у теперішній час в умовах воєнного стану, Україна опинилася перед складним завданням: забезпечити національну безпеку, захистити суверенітет держави та водночас зберегти відданість принципам демократії й дотримання прав людини. Незважаючи на обмеження, які запроваджуються відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів, держава прагне дотримуватися балансу між потребами безпеки та захистом прав й основоположних свобод громадян.

Звісно серед ключових викликів є загроза зловживань владними повноваженнями, обмеження свободи слова, переміщення великої кількості внутрішньо переміщених осіб, проблеми доступу до правосуддя та дотримання гуманітарних стандартів, утім активна роль громадянського

суспільства, правозахисних організацій і міжнародних партнерів сприяє посиленню контролю за дотриманням прав людини в умовах надзвичайної ситуації. Однак, попри складні обставини, Україна демонструє прагнення зберегти демократичні засади та правову державу, де важливою умовою подальшого розвитку та зміцнення правового порядку залишається постійний моніторинг, юридична відповідальність і готовність до прогресивних реформ, які відповідають потребам людини з урахування вимогам сьогодення.

Список використаних джерел

1. Давиденко П. О. Механізм забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану : дис. ... док. філос. : 081 «Право». Національний юридичний ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2026. 254 с.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

МЕРДОВА Ольга, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор, підполковник поліції

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Реформування правоохоронної системи в Україні, розпочате в контексті загальнодержавних перетворень, спрямоване на побудову ефективного та прозорого механізму забезпечення правопорядку, заснованого на принципах верховенства права та поваги до людської гідності. Ключовим завданням цього процесу є формування поліції, орієнтованої на потреби громади, здатної не лише протидіяти злочинності, але й ефективно забезпечувати та захищати права всіх категорій громадян, зокрема вразливих груп населення. До таких груп належать особи, що в силу об'єктивних обставин (вік, стан здоров'я, соціальне становище, етнічна приналежність, сексуальна орієнтація тощо) стикаються з підвищеними ризиками дискримінації, насильства та порушення їхніх прав.

Попри значні зусилля, що були докладені до оновлення матеріально-технічної бази та законодавчої основи, актуальним залишається питання підготовки кадрів, яка б відповідала новим викликам. Існуючі програми навчання поліцейських часто не враховують специфіки роботи з вразливими

групами, що призводить до недостатньої компетентності, відсутності належних психологічних та комунікативних навичок. Це, у свою чергу, може спричиняти випадки вторинної віктимізації, зневіри громадян у справедливості та зниження рівня довіри до правоохоронних органів.

Досліджуючи наукові здобутки вчених, слід зосередити увагу на роботах Морщук Т., Білоус О., Джафарової О., Коваленко В., Обшалов С., які досить поглиблено розглядали дане питання.

Функціонування Національної поліції України у сфері захисту прав і свобод людини є «багатогранною, а її результати залежать не лише від професіоналізму та лояльності поліцейських, а й від рівня довіри, тобто рівень довіри до правоохоронних органів суттєво впливає на їхню здатність встановлювати ефективну взаємодію з населенням, структурними підрозділами та окремими співробітниками, а також із громадськими організаціями та окремими громадянами. [1, ст.5].

Аналіз існуючих проблем сьогодення у системі підготовки працівників поліції та обґрунтування необхідності її модернізації в контексті розбудови потенціалу щодо забезпечення та захисту прав вразливих груп населення є однією з ключових потреб в підготовці працівників поліції. У даному дослідженні будуть розглянуті основні недоліки чинних освітніх програм, запропоновані шляхи їхнього вдосконалення, зокрема шляхом впровадження нових методик навчання, посилення міжвідомчої взаємодії та формування гендерно-чутливого та недискримінаційного підходу.

Результати дослідження дозволять сформулювати конкретні рекомендації для оптимізації освітнього процесу та підвищення ефективності поліцейської діяльності у роботі з найуразливішими верствами суспільства.

Чинна система підготовки поліцейських значною мірою зосереджена на загальних аспектах правознавства та тактики, що створює прогалини у спеціалізованих знаннях, необхідних для роботи з вразливими категоріями громадян. Зокрема, у навчальних планах часто бракує, по перше:

- Поглибленого вивчення прав людини та недискримінаційного законодавства, що виходить за рамки базових положень Конституції України та міжнародних конвенцій. Поліцейські потребують розуміння не лише загальних прав, а й специфічних механізмів захисту, передбачених для осіб з інвалідністю, представників ЛГБТК+ спільноти та інших меншин;

- Спеціалізованих модулів з психології та комунікації. Відсутність навичок емпатичного спілкування, надання першої психологічної допомоги та вміння встановлювати довірливий контакт є критичною проблемою, що особливо проявляється при роботі з постраждалими від травматичних подій, наприклад, домашнього насильства, чи дітьми-свідками злочинів;

- Подолання професійних стереотипів. Упередження щодо вразливих груп можуть суттєво впливати на якість розслідувань та захист прав. Навчальні програми мають включати компоненти, спрямовані на аналіз та подолання цих стереотипів, що сприятиме формуванню об'єктивного та неупередженого підходу.

На нашу думку, одними із базових шляхів вдосконалення підготовки працівників поліції щодо забезпечення та захисту вразливих груп населення

є їх навчання в правильному векторі, а саме організація навчання, а також підвищення кваліфікації поліцейських повинна базуватися на симуляційних тренінгах та кейс-стаді, тобто організація тренінгів, де поліцейські відпрацьовують алгоритми дій у змодельованих ситуаціях (наприклад, виїзд на сімейний конфлікт, де необхідно ідентифікувати ознаки насильства, або проведення опитування дитини). Це дозволяє не лише закріпити правові знання, а й розвинути навички прийняття рішень під тиском.

Наступним і не менш важливим кроком є залучення до підготовки поліцейських експертів, зокрема це можуть бути психологи, соціальні працівники, юристи-правозахисники (адвокати, представники) та представники громадських організацій. Їхній досвід і знання стануть цінним доповненням до психологів, соціальних працівників, юристів-правозахисників та представників громадських організацій. Їхній досвід і знання стануть цінним доповненням до теоретичного курсу, допомагаючи поліцейським краще розуміти специфіку соціальних проблем соціальних проблем.

Також слід вдосконалити міжвідомчу взаємодію, ефективний захист прав вразливих груп неможливий без системної співпраці поліції з іншими державними та недержавними структурами. Поліцейські повинні знати, які соціальні та медичні служби можуть надати допомогу постраждалим від насильства, куди направити дитину, яка опинилася у складних життєвих обставинах, чи як взаємодіяти з центрами реабілітації для осіб, що стали постраждалими від такого злочину, як торгівлі людьми.

Особливої уваги потребує питання підготовки кадрів правоохоронних органів, яке постало з початком військової агресії РФ проти України, в умовах воєнного стану пріоритети поліції зміщуються на виконання завдань, пов'язаних з обороною країни, забезпеченням громадської безпеки та порядку, а також боротьбою з диверсійно-розвідувальними групами. Це може призводити до того, що менше уваги приділяється захисту прав вразливих груп населення, які потребують особливої допомоги та підтримки.

Слід зазначити, що поліцейські можуть не мати достатньої підготовки для роботи з постраждалими від воєнних злочинів, внутрішньо переміщеними особами, дітьми, людьми похилого віку та особами з інвалідністю в умовах постійного стресу. Тож одним із ключових аспектів в підготовці кадрів на сьогодні є адаптації поліції до сучасних викликів. Брак спеціалізованих знань, психологічної стійкості та обмеженість ресурсів (транспорт, зв'язок, паливо) ускладнюють своєчасне надання допомоги та ефективне реагування на звернення.

Поліцейські, що працюють в умовах воєнного стану, часто стають свідками та подій, що призводить до психологічного вигорання та вторинної травматизації. Це може негативно впливати на їхню здатність до емпатії та належної комунікації з вразливими групами населення, які також перебувають у стані сильного стресу.

Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати спеціалізовані програми навчання, які враховують особливості воєнного стану, забезпечувати психологічну підтримку для поліцейських та налагоджувати

тісну взаємодію з волонтерськими організаціями, соціальними службами та міжнародними гуманітарними місіями. Це дозволить зберегти довіру до поліції та забезпечити ефективний захист прав та свобод громадян, навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Васільєва, Л. Місце і роль Національної поліції в організаційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини в Україні, *Економічні горизонти*, 2025.

МИЦЬКА Олександр, доцент кафедри формування та розвитку професійної компетентності персоналу Державно-кримінально-виконавчої служби України Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

В умовах сучасних збройних конфліктів, особливо на тлі повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, особливу актуальність набуває питання дотримання прав військовополонених як законних учасників збройних конфліктів. Кожна людина від народження наділена комплексом невід’ємних прав та свобод, які є результатом її людської природи.

Відповідно, до ст. 4 Конвенції, військовополоненими вважаються особи, які беруть участь у збройних конфліктах міжнародного характеру і потрапили в полон до супротивника і мають особливий правовий статус, гарантований міжнародним гуманітарним правом[1].

Насамперед нормативно-правове забезпечення щодо утримання та поведження з військовополоненими визначається III Женевською конвенцією про поведження з військовополоненими 1949 року та національним законодавством.

Як правило, військовополонені є іноземцями і, перебуваючи під владою ворожої сторони, зберігають своє право на правосуб’єктність. Вони, як і всі інші люди на планеті мають певні особисті немайнові права. Немайнові права — це особисті права людини, і пов’язані із самою природою людини та її гідністю. Вони стосуються людської гідності, життя, здоров’я, свободи переконань, релігії тощо.

До основних немайнових прав військовополонених можна віднести:

- ❖ Право на життя.
- ❖ Право на повагу до особистості та людської гідності.
- ❖ Право на гуманне поведження.
- ❖ Право на свободу думки, совісті та релігії.

❖ Право на медичну допомогу.

❖ Право на контакт із сім'єю.

Взагалі цей перелік не є вичерпаним.

Розглянемо ці права більш детально та дамо їм певний правовий аналіз

Так, першим або фундаментальним із вищенаведеного переліку прав є **право людини на життя**. Це право є універсальним та визнається у всьому світі та в будь-яких випадках не підлягає обмеженню. Що стосується військовополонених то деякі вчені вважають полон як один з можливих засобів збереження життя комбатантів і цивільних осіб під час війни чи локального військового конфлікту, реалізуючи їхнє право на життя[2, с.139]. Ми повністю погоджуємось з цим твердженням і зазначаємо, що полон для військовополонених має не тільки стримувальний вплив, тобто здійснює запобігання подальшій участі в бойових діях а й зберігає їхнє життя.

Право на повагу до особистості та людської гідності. Це право щодо військовополонених визначається як на міжнародному рівні так і національним законодавством. Так відповідно до ст. 14 Конвенції, військовополонені за всіх обставин мають право на повагу до їхньої особи й честі. Із жінками необхідно поводитися з усією повагою, зумовленою їхньою статтю, й у всіх випадках з ними необхідно поводитися так само прихильно, як і з чоловіками. Держава, що тримає в полоні, не може обмежувати здійснення прав, які забезпечує така правоздатність, за винятком того, наскільки такого обмеження вимагають умови полону.

Право на гуманне поводження. Слушними є положення статті 13 Конвенції, які визначають, що »З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення Конвенції[1].

Держава, яка тримає в полоні військовополонених завжди повинна поводитися з ними гуманно, не допускаючи стосовно них насильства, репресалій, жорстокого поводження і тортур, образливого та принизливого ставлення, залякування та цікавості публіки, засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином. Зокрема, військовополонених не можна піддавати фізичному каліченню, медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, проведення яких не обґрунтоване з потребою в медичному, стоматологічному або стаціонарному лікуванні військовополонених та, які не проводяться в їх інтересах[3].

Право на свободу думки, совісті, релігії — можливість дотримуватись своїх переконань, навіть у полоні. За військовополоненими зберігається право на свободу релігії та відправлення релігійних обрядів. На їхнє прохання або за ініціативою релігійних організацій можуть проводити богослужіння та релігійні обряди. Проте, вони не можуть ухилятися від виконання своїх

обов'язків, а також установлених вимог режиму тримання, посилаючись на власні релігійні переконання.

Право на медичну допомогу — забезпечення базової медичної допомоги, лікування хвороб, надання психологічної підтримки. Це право реалізується ще під час прибуття військовополонених до табору, де вони в обов'язковому порядку проходять первинний медичний огляд з метою виявлення осіб, які потребують медичної допомоги. Медичну допомогу, зокрема первинний медичний огляд, контроль та аналіз стану здоров'я військовополонених, у таборах здійснюють медичні працівники закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби, які здійснюють свою діяльність в таборах.

Право на контакт із сім'єю. Військовополоненим надається право підтримувати зв'язки із зовнішнім світом. Зокрема, надано дозвіл відправляти й отримувати листи (телеграми) без обмеження їх кількості. Лист видають військовополоненому, і він його повинен розпечатати в присутності представника адміністрації табору, в разі відмови виконати вимогу це здійснюють визначені працівники адміністрації табору в присутності кількох інших військовополонених. Право на зв'язок з родиною — можливість інформувати близьких про місцезнаходження та стан здоров'я.

Більше того, організація тримання військовополонених на належному рівні у відповідності до міжнародних стандартів та забезпечення їхньої безпеки є індикатором цивілізованості Української держави та дотримання нею норм міжнародного гуманітарного права.

Дуже болісно сприймати реалії сьогодення щодо українських військовополонених, які перебувають в російському полоні, де їх природні права порушуються.

Порушуються росією правила тримання військовополонених, не забезпечуються базові людські потреби у воді та їжі, порушуються права на отримання медичної допомоги.

Найбільш поширеними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права також можна назвати відсутність комунікації українських військовополонених з близькими родичами — можливість листування, посилок/передач та інше. У інтерв'ю звільнених з полону військовослужбовців засвідчено, що всі правила поведінки з військовополоненими не дотримані, їх права були обмежені.

З цього стану речей слід зазначити, що немайнові права людини є невід'ємними та не можуть бути відчужені, навіть під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 04.06.2025).

2. Кравченко І. М. Правовий статус «військовополонений» і «цивільний заручник» у контексті норм міжнародного гуманітарного права та проведення операції Об'єднаних сил (АТО) на Сході України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 1 (114). С. 137–149.

3. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 04.06.2025).

МЕРНИК Анастасія, доцент кафедри теорії та історії права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент

ЧИ Є ВІЙНА НАСЛІДКОМ НЕЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА?

Сучасний світ, хоча й пройшов історичний шлях до створення міжнародних норм та угод, що мають на меті запобігання війнам та конфліктам, все ще стикається з реальністю, де війна залишається складною реальністю. На перший погляд може здатися, що існує велика кількість міжнародних норм і правил, які мають уникнути конфліктів між націями. Проте факт війни, що стає неухильною реальністю в різних куточках світу, може свідчити про неефективність міжнародного права. У цьому контексті, важливим стає аналіз причин, які призводять до невдачі міжнародного права в запобіганні війнам та ефективному врегулюванні конфліктів. Розгляд такої теми є актуальним та важливим у зв'язку зі зростанням глобальних загроз безпеці, що включають у себе як військові дії, так і нетрадиційні форми конфліктів, такі як кібератаки та інформаційна війна.

З одного боку міжнародне право відображає принцип урегулювання конфліктів мирним шляхом та врахування інтересів різних сторін. Воно створює механізми для вирішення спорів та конфліктів через діалог, перемовини та медіацію, сприяючи збереженню миру та безпеки у світі. Міжнародне право є важливим інструментом для захисту прав людини та просування загальних гуманітарних цілей. Воно визначає мінімальні стандарти, які повинні дотримуватися всіма державами у сфері прав людини, захищаючи гідність, свободу та рівність кожного індивіда незалежно від його релігії, раси, національності чи інших характеристик.

Однак, однією з його найбільших слабкостей є відсутність універсального механізму примусового виконання [1, с. 46]. Це означає, що, незважаючи на те, що існують міжнародні норми та стандарти, немає єдиного механізму для забезпечення їх виконання та застосування. Це створює важливий виклик для світового порядку, оскільки порушення правил міжнародного права може залишатися без відповідного покарання та відшкодування.

Відсутність універсального механізму примусового виконання підриває авторитет міжнародного права. Держави можуть порушувати міжнародні норми та стандарти, не піддаючись ефективному контролю або санкціям. Це може призводити до подальшого порушення прав людини,

конфліктів та загострення міжнародних відносин. Відсутність універсального механізму примусового виконання обмежує здатність міжнародного права впливати на дії держав та інших міжнародних суб'єктів. Без можливості застосовувати ефективні санкції або механізми примусового виконання, міжнародне право може залишатися лише на рівні декларацій та принципів, не маючи реального впливу на реальність.

Крім того, відсутність універсального механізму примусового виконання підтримує стан невизначеності та нестабільності у міжнародних відносинах. Держави можуть відчувати, що можуть уникнути відповідальності за свої дії, що сприяє подальшим порушенням міжнародного права та загостренню конфліктів.

Для того, щоб подолати цей виклик, міжнародні спільноти повинні працювати над розвитком ефективних механізмів примусового виконання міжнародного права. Це може включати в себе створення нових міжнародних судів чи механізмів санкцій, а також підвищення рівня співробітництва та координації між державами у сфері правопорядку та правозастосування. У відповідь на виклик відсутності універсального механізму примусового виконання, міжнародні спільноти мають зрозуміти важливість розвитку ефективних засобів захисту міжнародного права. Тільки тоді ми можемо сподіватися на стабільніше, справедливіше та безпечніше міжнародне співтовариство.

Слід враховувати і той факт, що міжнародне право, як основний фундамент світового порядку, постійно еволюціонує, відповідаючи на нові виклики і потреби сучасного світу [2]. Одним з ключових аспектів цієї еволюції є перехідність міжнародного права – процес, який відображає зміну та адаптацію правових норм та принципів до умов, які змінюються, і потреб міжнародного співтовариства.

Перехідність міжнародного права відображає зміну в природі та складі міжнародного співтовариства. З появою нових суб'єктів, таких як неурядові організації, міжнародні компанії та інші недержавні актори, міжнародне право має адаптуватися до нових реалій. Це вимагає розширення кількості учасників у створенні правових норм та механізмів їх виконання.

Перехідність відображає зміну в природі та характері міжнародних конфліктів та загроз безпеці. Зростання транснаціональних загроз, таких як тероризм, кібератаки та інші форми гібридної війни, ставить перед міжнародним правом нові завдання та вимоги. Відповідно, правові норми потрібно адаптувати для ефективного протидії таким загрозам та забезпечення міжнародної безпеки та стабільності.

Перехідність міжнародного права відображає зміну в міжнародних відносинах та структурі міжнародного порядку. Зростання ролі регіональних організацій, міжнародних блоків та інших форм регіонального співробітництва впливає на розподіл влади та впливу в міжнародній системі. Це вимагає перегляду та адаптації міжнародних норм та принципів для відповідності новій реальності міжнародних відносин.

Міжнародне право, як система норм і принципів, що регулюють відносини між державами та іншими міжнародними суб'єктами, стикається з

викликом відсутності єдиного органу для вирішення спорів. Ця проблема породжує значні труднощі у вирішенні конфліктів та веде до нестабільності у міжнародних відносинах.

Важливо зазначити, що міжнародне право базується на принципах взаємовідносини та взаємного визнання суверенітету держав. У цьому контексті, багатобічні міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний Суд ООН забезпечують форум для вирішення спорів шляхом дипломатичних переговорів та розгляду питань згідно з міжнародним правом.

Проте, важливо визнати, що існує потреба в подальшому розвитку механізмів врегулювання спорів у міжнародному праві. Одним з можливих шляхів вирішення цієї проблеми є зміцнення ролі міжнародних арбітражних центрів та створення нових міжнародних судових інстанцій, спеціалізованих у вирішенні конкретних видів спорів. Крім того, залучення неурядових організацій та експертів у процес вирішення спорів може сприяти більш ефективному та об'єктивному розгляду питань, особливо у сфері прав людини, екології та торгівлі.

Відсутність єдиного органу для вирішення спорів у міжнародному праві є викликом, але не перешкодою для забезпечення стабільності та миру у світі. Шляхом залучення існуючих міжнародних організацій та арбітражних механізмів, а також подальшого розвитку системи врегулювання спорів, ми можемо покращити ефективність міжнародного права та забезпечити справедливість та рівноправ'я у міжнародних відносинах.

Список використаних джерел

1. Задорожній О. Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право : монографія. Київ : «К. І. С.», 2014. 997 с.
2. Historical Review of Developments relating to Aggression // United Nations New York, 2003. URL: www.un.org/law/books/HistoricalReview-Aggression.pdf.

МАРТИНЕНКО Андрій, *старший викладач циклу загальнопрофесійної підготовки Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції», капітан поліції*

РОБОТА З ПРОБЛЕМОЮ, ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ

Забезпечення дисципліни та законності в діяльності поліції є ключовим елементом функціонування правової держави, особливо в Україні, де

реформування Національної поліції відбувається в умовах воєнного стану та соціальних трансформацій.

Етап соціальних трансформацій як найкраще підходить для реалізації інституційних змін. Тобто тих змін які формуються інститутами суспільства. Такі зміни будуть мати більш стійку структуру, оскільки порядок речей буде закріплено наявними інститутами суспільства та їх спрямованістю.

Виходить що нашою задачею являється сформувати такий інституційний устрій та інституційну спрямованість, яка б забезпечувала високий рівень дисципліни та законності.

В цій роботі буде досліджено як визнання реальних проблем громади що стосуються правопорядку, та робота з ними, впливають на рівень дисципліни та законності у підрозділах Національної поліції.

Аналіз проблем громади як основа мотивації поліцейських

Ідея поліції, на якій побудовані сучасні правоохоронні органи, належить Серу Роберту Пілю, який вважається засновником сучасного зразка поліції. У своїх роботах Роберт Піль пропонує наступне сприйняття поліцейського. Це моральна людина, яка переймається станом речей навколо. І оскільки це виходець з громади, її член, то цій людині як нікому відомі всі недоліки, проблеми цієї громади. І ця людина загорається змінами та починає працювати на громаду охороняючи її правопорядок. При цьому мотивацією є вирішення проблем громади, котрі стосуються правопорядку. Таке сприйняття Роберта Піля видається дуже простим та очевидним. Його можна оформити наступним чином: людина + проблема + засоби її вирішення = мотивація. Вже тут варто згадати про типи мотивації. Так, Еріх Фромм, як і низка інших науковців, виділяє авторитарну та гуманістичну мотивацію. Так авторитарна мотивація – зовнішня, де людині пропонується нагороду за виконання завдання чи покарання за його невдале виконання. Така мотивація не бере до уваги внутрішній світ людини, а сприймає людину механістично. І вже ця людина має змусити себе виконати завдання добре, оскільки не хоче покарання або ж хоче нагороду. Гуманістична мотивація включає внутрішній світ людини, її погляди та переживання, і виникає як відповідь на побачене та пережите у світі. Сер Роберт Піль, дає формулу, яка побудована на гуманістичній моделі. Тут також варто згадати декілька наукових джерел, що підтверджують висловлене.

У статті Ніколайчук Н. М. «Сутність та особливості мотивації як предмета педагогічного дослідження» (опубліковано в журналі «Народна освіта», випуск №1(19), 2013) на сайті Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. Автор підкреслює, що мотивація формується через усвідомлення проблем і чітке визначення кроків по їх вирішенню.

У статті «Neural basis of the undermining effect of monetary reward on intrinsic motivation» за авторством Murayama, K., Matsumoto, M., Izuma, K., & Matsumoto, K. Йдеться про те що чітко визначені завдання, які сприймаються як внутрішньо мотивовані, сприяють активності мозкових центрів, пов'язаних із мотивацією. Можливість впливу на проблему через автономію

та компетентність посилює внутрішню мотивацію, що підтверджується нейробіологічними даними.

Та ряд подібних досліджень повторюють цю просту істину: людина + проблема + засоби вирішення = мотивація.

Та якщо у невеликій громаді проблему людина може ідентифікувати самотужки, виходячи зі свого сприйняття. Та як це зробити у мегаполісі, де кількість елементів певної проблеми може бути вищою ніж здатність людини сприйняти це? Відповідь – аналітика. Аналітика – той інститут який зайняв чільне місце у бізнесі. І характеризується тим, що кожен учасник компанії взмозі прогледіти шлях від певної проблеми до поточного завдання, яке він виконує. І чим прозорішим буде цей шлях, тим більше гуманістичної мотивації потенційно відчує працівник.

Тож, давши належне місце інституту аналітики в поліції ми можемо запалити мотивацію у поліцейських. А про те, як це пов'язано з дисципліною та законністю буде йтися далі.

Дисципліна та законність: авторитарний і гуманістичний підходи

Гуманістичний підхід розглядає законність як легітимність дій поліції в очах громади, що досягається через справедливість і діалог [7]. До того ж з точки зору природного права та принципу верховенства права закон являється волевиявленням громади, а як ми дослідили вище поліцейський в першу чергу – член громади, а отже у громади та поліції спільні інтереси, а отже дотримання закону в інтересах поліції. Дисципліна ж у цьому підході – систематичне та вірне слідування закону, тобто своїм же інтересам. Натомість наголошення на дисципліні та законності має місце коли поліція має відмінні інтереси від інтересів громади. І чим більший розрив у інтересах – тим більше потрібно наголошувати та примушувати до дисципліни та законності.

Якщо порушення закону чи дисципліни відбулося разово, та не має під собою глибинних причин – таке порушення варто вважати інцидентом. Якщо ж такі порушення носять системний характер варто класифікувати це як проблему. Таке розмежування є необхідним для ефективності реагування. Про що буде йтися далі.

Проблема та інцидент. Community Policing.

Реагування на інцидент – реактивне. Інцидент – поодинокий збій, помилка. Проблема ж – системне явище. Що вимагає проактивного реагування. Таке реагування – реагування стратегічне, і зазвичай передбачає участь не одного суб'єкта а низки суб'єктів. У поліції такий підхід має назву Community Policing. Суть підходу у тому щоб виявляти проблеми громада, шукати партнерів які зацікавлені у їх вирішенні, створювати стратегію спільної роботи з проблемою та відслідковувати результати діяльності. Такий підхід збільшує мотивацію поліцейських, забезпечує їхню залученість до процесу. І тим самим забезпечує дисципліну та законність які за такого підходу – являються в інтересах органу поліції та поліцейського. А у разі порушення дисципліни чи законності – такі порушення можна віднести до категорії інциденту, що спрощує реагування.

Висновки

Для забезпечення дисципліни та законності в діяльності поліції необхідно створювати інституційні структури, які орієнтовані на виявлення, аналіз і вирішення проблем громади. Гуманістичний підхід, заснований на співпраці з громадою, чіткому визначенні завдань і підтримці автономії працівників, підвищує мотивацію поліцейських і сприяє легітимності їхніх дій. В Україні, де реформування поліції відбувається в умовах воєнних викликів, перехід до гуманістичної моделі, зокрема через програми «community policing», є критично важливим для підвищення ефективності правоохоронної діяльності та зміцнення довіри суспільства. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці механізмів інтеграції принципів аналізу проблем громади в щоденну роботу поліції, а також на оцінці впливу таких ініціатив на мотивацію працівників.

Список використаних джерел:

1. Bayley, D. H. Police for the future. Oxford University Press, 1994. — URL: <https://global.oup.com/academic/product/police-for-the-future-9780195104585?cc=ua&lang=en&>
2. Cordner, G. Community policing. In The Oxford Handbook of Police and Policing. Oxford University Press, 2014. P. 148–171. — URL: <https://academic.oup.com/edited-volume/34517>
3. Manning, P. K. Democratic policing in a changing world. Paradigm Publishers, 2010.
4. Murayama, K., Matsumoto, M., Izuma, K., & Matsumoto, K. Neural basis of the undermining effect of monetary reward on intrinsic motivation // Proceedings of the National Academy of Sciences. — 2016. — Vol. 107(49). — P. 20911–20916. — URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.1013305107>
5. Ryan, R. M., & Deci, E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist. 2000. Vol. 55, № 1. P. 68–78.
6. Skogan, W. G. Police and community in Chicago: A tale of three cities. Oxford University Press, 2006. — URL: <https://academic.oup.com/policing/article-abstract/1/2/244/1567078>
7. Tyler, T. R. Enhancing police legitimacy. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2004. Vol. 593, № 1. P. 84–99. — URL: <https://understandingcriminology.pbworks.com/f/Tyler+-+Enhancing+Police+Legitimacy.pdf>
8. Weisburd, D., & Eck, J. E. What can police do to reduce crime, disorder, and fear? The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2004. Vol. 593, № 1. P. 42–65.
9. Ніколайчук Н. М. Сутність та особливості мотивації як предмета педагогічного дослідження // Народна освіта: електрон. наук. фах. вид. — 2013. — № 1(19). — URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/nikolaychuk.htm

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ, МЕХАНІЗМ ЇХ ВІДНОВЛЕННЯ – УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Права людини є загальнолюдською цінністю, а рівність прав і свобод усіх людей – це найвища суспільна цінність. [1].

Останні роки нашої державі насичені болючими подіями, які стосуються національного та міжнародного порядку, світоустрою та безпеки кожного. Органи державної влади на чолі з Президентом України роблять багато задля реалізації плану перемоги, але разом з тим не хотілось би забувати про інші аспекти формули миру, які є важливими для нас – це встановлення справедливості, де одним з цих механізмів є використання міжнародних способів захисту, застосування європейського законодавства для забезпечення та захисту прав людини та основоположних свобод порушених під час війни. [2, с. 58].

Питання забезпечення прав людини досліджували Боняк В.В., Завгородній В.А., Перепьолкін С.М., Біліченко В.В., Делія Ю.В., Ходаківська Х. А., Волошанівська Т.В., Проць І.М.

Згідно зі статтею 8 Конституції України в основу сучасної правоохоронної системи нашої країни покладено принцип верховенства права, що означає підпорядкування діяльності суб'єктів державної влади потребам реалізації та захисту прав людини, її пріоритетність перед іншими демократичними цінностями правової держави. Поняття прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина публічної адміністрації з громадянами має базуватися на вимозі беззаперечного визнання прав, свобод людини, поваги до її законних інтересів, правомірних вимог і очікувань. [3, с 10].

Не є виключенням втілення принципу дотримання прав людини і працівниками поліції. Статтею 7 ЗУ «Про національну поліцію» закріплено принцип дотримання прав людини в діяльності поліції[4]. Це ті основні засади, які повинен виконувати кожен поліцейський під час виконання своїх повноважень.

Умови воєнного стану в Україні залишили свій відбиток та цілком законні обмеження прав та свобод громадян.

В свою чергу І. М. Проць виділяє обмеження прав і свобод в умовах особливих правових режимів. Особливі правові режими запроваджуються у разі виникнення, в широкому сенсі, загрози національним інтересам країни, які у свою чергу впливають і з потреб громадян, суспільства та держави [5, с. 359].

З точки зору правового аспекту існує 2 способи відновлення прав та свобод людини та громадянина. Ці заходи є універсальними.

Заходи правового захисту та відновлення прав людини в умовах війни можна поділити на два основні види: адміністративно-правові та цивільно-правові. Адміністративно-правові заходи мають на меті створення умов для реалізації прав і свобод усіх категорій населення (формування спеціальної структури органів, які безпосередньо відповідають за захист прав людини, а також розробку ефективних механізмів їх реалізації).

Процесуальні ж заходи спрямовані на встановлення чітких адміністративних процедур, що забезпечують ефективний захист прав громадян. Йдеться про створення спеціальної процедури розгляду скарг і заяв щодо порушення прав, яка буде доступною для всіх громадян. Ефективний судовий контроль також є важливим елементом захисту прав громадян, що включає створення спеціалізованого суду для розгляду справ, пов'язаних з порушенням прав людини, та забезпечення доступу до нього.

Цивільно-правові заходи спрямовані на встановлення фактів порушення прав та їх відновлення, що може включати зобов'язання держави чи інших осіб припинити дії, які порушують права громадян. Важливою складовою цивільно-правових заходів є відшкодування завданої громадянам матеріальної та моральної шкоди внаслідок порушення їхніх прав. Для ефективного захисту прав людини в умовах війни важливо, щоб адміністративно-правові та цивільно-правові заходи були взаємопов'язані та відповідали європейським стандартам [7, с.234].

Специфічними похідними аспектами в діяльності поліції є здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. [4].

Так за захистом свої прав особа може звернутися до суду або скаргу на дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, медіа, посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням - безпосередньо до суду [7].

Тим чином, в умовах сьогодення дискусійність питання забезпечення прав людини не втратило своєї актуальності, а основні способи захисту прав людини продовжують працювати. Основним способом захисту прав та свобод людини є право на судовий захист, або звернення до органу в порядку підпорядкування, що є комплексним правовим інститутом його забезпечення та відновлення. Дане право є невідчужуваним, необмеженим структурним елементом підтримання порушених прав. Цей спосіб діє й в

діяльності органів поліції, він є універсальним, хоч в деяких моментах потребує доопрацювання. Механізм захисту прав людини щоденно розвивається, удосконалюється та виходить на новий європейський рівень.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт «Профспілка працівників освіти і науки України»
URL: <https://pon.org.ua/novyny/2813-prava-i-svobodi-usix-lyudej-ce-najvishha-suspilna.html> (дата звернення 02.06.2025).
2. Волошанівська Т.В. Порухення прав людини в умовах воєнного стану
Юридичний науковий електронний журнал № 4/2025. Запоріжжя, 2025. С. 58-60.
3. Петков С.В., Іванов І.В., Делія Ю.В. Забезпечення прав людини правоохоронними органами. Видавництво «КНТ». Київ, 2022. С. 10-11.
4. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII
Дата оновлення: 16.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 02.06.2025).
5. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С.381-384.
6. Троцюк Н.В., Ходеківська К.А. Захист прав та відновлення основоположних свобод людини в умовах війни: правовий аспект «Наукові інтереси України»: науково-практичний журнал. № 4(4) 2024. Київ, 2024. С. 231-238.
7. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № № 393/96-ВР
Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 04.06.2025).

ОСАУЛЕНКО Андрій, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЗАТРИМАНИХ ТА ЛЮДЕЙ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

З метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану, 15 березня 2022 року частину першу статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» було доповнено зокрема й пунктом 38 відповідно до якого одним із її завдань визначено утримання в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано

тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених.

В умовах дії воєнного стану вищезазначене завдання має здійснюватися у чіткій відповідності до положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі Конвенція), яка була ратифікована Україною ще у 1997 році, що свідчить про взяття нашою державою на себе відповідних зобов'язань.

Вбачається, що забезпечення права на інформацію затриманих та людей, які тримаються під вартою є одним із основних зобов'язань України, належне виконання якого зменшить вірогідність відповідних звернень до ЄСПЛ. Тож розглянемо відповідну прецедентну практику ЄСПЛ. Розпочнемо з інтерпретації терміну «негайно».

ЄСПЛ вимагає, щоб інформація надавалася негайно, тобто одразу або ж як тільки це стане можливим після того, як людину було позбавлено її свободи. ЄСПЛ уникає зазначення якогось максимального строку. Наприклад, у справі Кабулов проти України заявник був заарештований задля його депортації, і ЄСПЛ постановив, що 40-хвилинна затримка в його інформуванні про підстави арешту сама по собі не означала можливого порушення статті 5 (2) [1]. Натомість у справі Сааді проти Сполученого Королівства ЄСПЛ постановив порушення статті 5 (2), коли заявника, який прагнув політичного притулку, поінформували про причини його затримання в центрі тимчасового перебування лише через 76 годин [2].

В контексті права бути поінформованим про характер і причини обвинувачення доцільно зазначити, що коли людину обвинувачують у вчиненні кримінального злочину, у органів держави виникає додатковий обов'язок вдаватися до активних дій задля надання цій людині докладної інформації про обвинувачення і пересвідчитися в тому, що вона все це розуміє. Згідно зі статтею 6 (3) (а) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має «бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього». ЄСПЛ пояснив логіку цього положення: підозрюваному має бути надана інформація, яка необхідна для повного розуміння обсягу обвинувачень проти нього з метою підготовки адекватного захисту» [3].

Достатність наданої інформації має оцінюватися у контексті статті 6 (3)(в) Конвенції, яка надає кожному право мати час і можливості, достатні для підготовки свого захисту, і в контексті більш загального права на справедливий судовий розгляд, гарантованого в статті 6 (1) Конвенції [4].

Повідомлення підозрюваних про характер і причини обвинувачення є позитивним обов'язком, який вимагає активних дій, в тому числі й від поліції. Недостатньо надавати підозрюваному інформацію тоді, коли він її запитує. ЄСПЛ наголосив, що такий обов'язок сповна лежить на органі обвинувачення і не може бути виконаний пасивним шляхом забезпечення доступності інформації без доведення її до відома захисту. Від органів держави може знадобитися вживання додаткових заходів для привертання

уваги підозрюваного до наявної інформації та забезпечення належного розуміння ним такої інформації [5].

Стаття 6 (3)(а) Конвенції не містить жодних конкретних вимог щодо того, яким саме чином підозрюваний має бути поінформований про характер і причину обвинувачення. За деяких обставин може бути прийнятним усне сповіщення [6], а в інших випадках ЄСПЛ доходив висновку, що обставини вимагали письмового повідомлення, зазначивши, зокрема, що іноземець може бути поставлений у невідгідне становище, якщо не буде забезпечений письмовим перекладом обвинувального акта зрозумілою йому мовою (наприклад, справа *Kamasinski v. Austria*, пункт 79).

В контексті змісту інформації, яка надається підозрюваним, то вони, як мінімум, мають бути повідомлені про суттєві факти проти них, які покладені в основу обвинувачення, і про характер обвинувачення, тобто про юридичну кваліфікацію таких фактів (див. справу *Pelissier and Sassi v. France*, пункт 51). Обсяг, рівень деталізації та точність інформації, яка повинна бути доведена до відома підозрюваних, а також той час, коли інформація має бути їм надана, залежить від складності та характеру конкретної справи [3].

Отже, виходячи із прецедентної практики ЄСПЛ по відношенню до затриманих та людей, які тримаються під вартою, в контексті права на інформацію найбільш поширеними можуть бути порушення частини 2 статті 5 (кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього) та пункту «а» частини 3 статті 6 (кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має бути негайно і детально поінформований зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього) Конвенції.

Список використаних джерел

1. Кабулов проти України, рішення ЄСПЛ від 19 листопада 2009 р., п. 147. URL: [https:// minjust.gov.ua/files/general/2023/03/30/20230330162922-66.pdf](https://minjust.gov.ua/files/general/2023/03/30/20230330162922-66.pdf) (дата звернення: 28.05.2025).

2. Case of Saadi v. the United Kingdom, 29 January 2008., pp. 84–85. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=Saadi+v.+the+United+Kingdom%2C+пiш+ення+ЄСПЛ&cvid=3e621474519f4708a11010a6da7f6814&gs_lcrp=EgRlZGdlKgYIABBFgDkyBggAEEUYOTIGCAEQRRg70gEHOTUwajBqMagCALACAA&FORM=ANNTA1&PC=U531 (дата звернення: 28.05.2025).

3. Case of Mattoccia v. Italy, 25 July 2000., p. 60. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=Case+of+Mattoccia+v.+Italy&cvid=d6ece174f4ee4a3e98cdca7be998c8dd&gs_lcrp=EgRlZGdlKgYIABBFgDkyBggAEEUYOdIBCDExNTRqMGoxqAIAAsAIA&FORM=ANNTA1&PC=U531 (дата звернення: 28.05.2025).

4. Case of Vaudelle v. France, 30 January 2001., p. 35. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=Vaudelle+v+France&cvid=4ca5193b80fe4f9dabecce9b7559709d&gs_lcrp=EgRlZGdlKgYIABBFgDsyBggAEEUYOzIGCAEQABhAMgYIAhBFGDzSAQgxMTM1ajBqMagCALACAA&FORM=ANNTA1&PC=U531 (дата звернення: 28.05.2025).

5. Case of Kamasinski v. Austria, 19 December 1989., p. 79. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=Case+of+Kamasinski+v.+Austria&cvid=639efc017ed34c63b9ca952daefe87f4&gs_lcrp=EgRlZGdlKgYIABBF GDkyBggAEEUYOdIBBzg3NGowajGoAgCwAgA&FORM=ANNTA1&PC=U531 (дата звернення: 28.05.2025).

6. Case of Pelissier and Sassi v. France, 25 March 1999., p. 53. URL: https://www.bing.com/search?pglt=41&q=Case+of+Pelissier+and+Sassi+v.+France&cvid=3271fe71543b41f9965e0ed4ab5b4222&gs_lcrp=EgRlZGdlKgYIABBF GDkyBggAEEUYOTIGCAEQABhA0gEIMTA1OWowajGoAgCwAgA&FORM=ANNTA1&PC=U531 (дата звернення: 28.05.2025).

ОРЛОВСЬКА Наталя, завідувач кафедри національного та міжнародного права Одеського національного морського університету, доктор юридичних наук, професор

СТЕПАНОВА Юлія, заступник начальника науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького, доктор юридичних наук, старший дослідник

КОРУПЦІЙНІ ФАКТОРИ В ПРИКОРДОННИХ ВІДОМСТВАХ: ОЦІНКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ

Корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення завжди викликають обурення в суспільстві, особливо якщо це стосується органів охорони правопорядку. Так, за результатами загальнонаціонального дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність» на другому місці за частотою проявів – корупційні взаємини з правоохоронними органами: про корупційний досвід повідомили 28,5 % громадян, які зверталися до цих органів. Однак поточна ситуація свідчить, що це є проблемою не лише в країнах з перехідною правовою системою, хоча розповсюдженість корупції в правоохоронних органах, наприклад, країн ЄС є відчутно нижчою. Так, у дослідженні «Глобальний барометр корупції: Європейський Союз» (2021) [1] зазначено, що відсоток осіб, які вважають, що правоохоронні органи є одними з найбільш корумпованих інституцій в ЄС, майже співпадає з відсотком осіб, які безпосередньо стикалися з корупційними проявами (5 % проти 4 %). Показовою у цьому плані є сфера кримінального бізнесу. Наприклад, за результатами аналізу стану незаконного обігу наркотичних засобів в ЄС встановлено, що корупція є основним фактором зростання пропозиції кокаїну [2].

Прикордонні відомства є невід'ємною складовою правоохоронної системи будь-якої держави, тому корупційна ураженість притаманна і їм.

Наявні корупційні прояви і в діяльності Держприкордонслужби України. Зрозуміло, що через високу латентність корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень дані про притягнення до відповідальності правопорушників не є повними, однак їх аналіз дає підстави для виявлення тенденцій корупційних практик серед прикордонників. Так, у 2022 р. було виявлено одного прикордонника, який вчинив адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, та 10 прикордонників, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення (з них за чч. 2–5 ст. 191 КК – 2, ст. 368 КК – 5, ст. 369-2 КК – 2). У 2023 р. виявлено 9 прикордонників, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення (з них за ст. 364 КК – 3, за ст. 368 КК – 4), водночас адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, виявлено не було. У 2024 р. було виявлено 4 прикордонників, які вчинили адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, та 10 прикордонників, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення (з них за чч. 2–5 ст. 191 КК – 2, ст. 364 КК – 1, ст. 368 КК – 2, ст. 369-2 КК – 3) [3].

Таким чином, спостерігаємо сталі показники корупції у прикордонному відомстві упродовж війни. Попри те тривожними є повідомлення щодо випадків, коли правоохоронці планують вчинення транскордонних кримінальних правопорушень самостійно або з іншими співслужбовцями, а також у складі міжвідомчих кримінально-протиправних угруповань. Так, відомі кілька випадків про діяльність таких угруповань. У червні 2015 р. підрозділами СБУ спільно з підрозділами внутрішньої та власної безпеки Держприкордонслужби було припинено кримінальну протиправну діяльність організованої групи митників та прикордонників, які систематично вимагали та незаконно одержували гроші за безперешкодний митний контроль і пропуск через державний кордон громадян Молдови [4]. У грудні 2023 р. ДБР у взаємодії з НП України викрило злочинну схему з переміщення контрабанди товарів, у якій було задіяно угруповання у складі прикордонника і двох митників, які забезпечували безперешкодний в'їзд з Румунії до України трьох вантажівок з електронними сигаретами [5].

Слід зазначити, що корупційні прояви виявляються в прикордонних службах всіх без винятку держав. Наприклад, у США прикордонна служба, разом із митною, має найвищий показник за кількістю заарештованих за корупцію серед співробітників правоохоронних органів. Зокрема, агенти прикордонної служби США найчастіше «продають» інформацію про специфіку охорони кордону на певній ділянці, безпечні маршрути руху, проведення сумісних операцій з іншими правоохоронними органами тощо [6].

Є очевидним, що особливе місце прикордонних відомств серед правоохоронних органів, менша кількість співробітників (порівняно, наприклад, з поліцією), увага, що приділяється антикорупційній резистентності прикордонного персоналу як надважливого чинника національної, регіональної та міжнародної безпеки, не стали панацеєю. Це пов'язано, на наш погляд, зі специфікою факторів, які обумовлюють вплив корупційних ризиків в прикордонних регіонах, що призводить до особливої вразливості діяльності прикордонних відомств до корупції. У цьому

контексті досить зваженою є оцінка, подана експертами Transparency International у спеціальному звіті «Корупція на кордонах» (2018) [7].

У даному звіті запропоновано виділити низку факторів, які хоча не становлять структуровану сукупність, однак у цілому є а) досить чисельними, щоб охопити різні аспекти діяльності прикордонних відомств, б) універсальними, що робить їх опрацювання практично значущим у будь-якій організаційно-правовій реальності. Зокрема, до факторів, що обумовлюють корупцію в прикордонних службах, європейські експерти відносять наступні:

1. Географічна розпорошеність, тобто несення служби у віддалених районах, чия неналежна інфраструктурна незабезпеченість робить об'єктивно неможливим ретельний нагляд над персоналом. Наприклад, в ЄС фізичне розташування віддалених сухопутних кордонів і прибережних регіонів суттєво підвищує ризик корупції.

2. Особливості організації перетинання кордону. Наприклад, розмір і тип пункту перетину кордону можуть впливати на масштаби і форми корупції на кордоні. Зокрема, великі пункти пропуску (наприклад, морські порти) передбачають більш складні корупційні схеми через особливості співпраці прикордонників, митників, логістів, представників органів управління морським транспортом тощо. У свою чергу, у віддалених невеликих пунктах пропуску спостерігається безпосередній контакт між прикордонником та правопорушником, що часто нашаровується на особистісні взаємини між правоохоронцями та місцевим населенням, представниками якого є більшість правопорушників.

3. Адміністративна монополія та дискреційні повноваження, адже прикордонники мають широкі дискреційні повноваження в умовах ускладненого контролю. Можуть бути виділені кілька сфер, які є особливо чутливими для корупційних дій прикордонників, серед яких міграційний контроль та державні закупівлі.

4. Складна нормативно-правова база. Прикордонники забезпечують дотримання низки безпекових процедур, передбачених національним законодавством, у тому числі, значною кількістю підзаконних нормативних актів. Внесення змін та доповнень до цих актів ускладнюють ознайомлення з актуальними прикордонними процедурами, що є вразливим місцем для корупційної поведінки.

5. Заробітна плата та умови праці. Наприклад, в ЄС існує різниця в оплаті праці серед персоналу, який працює на зовнішніх кордонах ЄС. Такі відмінності розглядаються як фактор, що підживлює як дрібну корупцію, так і більш серйозні корупційні схеми.

6. Тиск з боку організованої злочинності. До функціоналу прикордонних відомств входить протидія нелегальному транскордонному обігу товарів, предметів та людей, що є сферою діяльності організованих злочинних угруповань. Корупційні схеми у такому випадку є невід'ємною складовою прикриття кримінального бізнесу.

Зрозуміло, що в кожному конкретному випадку – як на рівні держави, так і на рівні конкретної ділянки державного кордону – зазначені чинники можуть утворювати «індивідуальну конфігурацію». Остання безпосередньо

детермінує домінуючу форму корупції у конкретному підрозділі прикордонного відомства. До основних видів корупційних практик в прикордонних відомствах європейськими експертами відносяться:

- дрібна корупція, тобто отримання або вимагання неправомірної вигоди за прискорення рутинних процедур перетину кордону, послаблення контролю тощо. Зокрема, це можна спостерігати при переміщенні через кордон споживчих товарів, використанні підроблених документів при перетинанні кордону;

- адміністративна корупція, яка має місце при публічних закупівлях, реалізації надлишкового майна, вирішенні кадрових питань в межах відомства (наприклад, просування по службі);

- корупція, пов'язана з організованою злочинністю, яка може набувати різних форм: від постачання інформації злочинним угрупованням до перешкоджання розслідуванню кримінальних проваджень. У деяких випадках прикордонники безпосередньо залучаються до організованої злочинної діяльності.

У цілому ж яким би не був різновид корупційної практики, корупція в прикордонних відомствах негативно впливає не лише на національну безпеку, складовою якої є прикордонна безпека, а й на економічний стан регіону й держави в цілому через вплив на інвестиції, оподаткування, державні видатки та людський розвиток, легітимність та ефективність державних інститутів.

Список використаних джерел

1. Global Corruption Barometer: European Union / Transparency International, 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/gcb/eu/european-union-2021/results/aut>
2. Strategic Risk Analysis 2024 Report / Frontex. 86 p.
3. Звіти про стан протидії корупції за 2022, 2023 та 2024 роки / Запобігання корупції / Офіційний вебсайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://surl.li/lguna><https://mvs.gov.ua/uk/activity/prevention-corruption/statistika>
4. СБУ припинила діяльність організованої злочинної групи митників і прикордонників в Одеській області. Букінфо. 06 червня 2015 року. URL: <https://bukinfo.com.ua/kryminal/arhive-61010>
5. На Буковині ДБР повідомило про підозру ще одному правоохоронцю, який сприяв контрабанді електронних цигарок із Румунії на 42 млн грн / Офіційний вебсайт Державного бюро розслідувань. URL: <http://surl.li/vbmmlj>
6. Jancsics D. (2021) Law enforcement corruption along the U.S. borders. *Security Journal*, 34: 26-46. <https://doi.org/10.1057/s41284-019-00203-8>
7. Corruption at borders / Transparency International, U4 Expert Answer, 2018. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Corruption-at-borders-2018.pdf>

ОКОПНИК Олена, доцент кафедри
адміністративно правових дисциплін
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ, ЯК ОСНОВНІ НОРМИ ПО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну кардинально змінило життя наших громадян, постійно існує страх пов'язаний з загрозою життю, з актами насильства, примусове переміщення українців, бойові травми — викликали нагальну потребу в наданні соціально-психологічної підтримки та юридичної допомоги як окремим людям, так і цілим спільнотам, включаючи дітей, дорослих і сім'ї. Переживання подібних екстремальних ситуацій може спричиняти емоційні та психологічні труднощі, що призводять до кризових станів, стресу та травм, адже такі події часто є раптовими та мають сильний вплив на психіку. Війна є одним із найбільш руйнівних явищ і становить одну з найсерйозніших криз, яка завдає глибоких фізичних і психологічних травм як цивільним, так і військовим, часто залишаючи їх із наслідками на все життя. М. Падалка підкреслює, що основою захисту цивільного населення під час міжнародного збройного конфлікту є Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року [3] та Додатковий протокол I [5], що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. Обидва документи ратифіковані в Україні, отже, є обов'язковими для виконання [4]. Вони є ключовими у міжнародному гуманітарному праві, які регламентують поведінку з цивільними особами та пораненими військовими, а також забезпечують права і гарантії для всіх, хто постраждав унаслідок бойових дій. Женевські конвенції покладають на держави-учасниці обов'язок захищати та надавати допомогу жертвам війни, забороняючи дискримінацію та жорстоке поведіння. Під час збройних конфліктів та у мирний час відбуваються міжнародні злочини, такі як геноцид і злочини проти людства. Геноцид включає вбивства та інші дії, спрямовані на часткове або повне знищення національних, етнічних, расових чи релігійних груп. Злочини проти людяності охоплюють акти насильства, такі як вбивства та тортури, вчинені в рамках систематичного нападу на цивільних осіб [2 с.19]. У контексті сучасних збройних конфліктів, зокрема в Україні, важливо наголошувати на необхідності дотримання норм, адже лише так можна забезпечити гуманність у військових діях і зменшити страждання цивільного населення. Однак реалізація положень Женевської конвенції [3] часто стикається з численними викликами. На жаль, війни нерідко супроводжуються порушеннями прав людини та міжнародного гуманітарного права, що вимагає від міжнародної спільноти не лише контролю за дотриманням цих норм, але й активних дій для забезпечення справедливості та покарання за скоєні злочини. В цьому контексті Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) повинна відігравати ключову роль у вирішенні конфліктів та суперечок, що виникають між

державами. Згідно зі статтею 2 Статуту ООН, організація і її члени повинні дотримуватися принципів, які забезпечують суверенну рівність усіх країн та сприяють мирному вирішенню міжнародних суперечок. Члени ООН зобов'язані утримуватися від застосування сили, а також забезпечувати дотримання цілей та норм, визначених Статутом [1].

Ці принципи підкреслюють необхідність міжнародного співробітництва для підтримки миру і стабільності, що, в свою чергу, є ключовим елементом у запобіганні конфліктам та захисті прав цивільного населення під час збройних протистоянь. Тільки шляхом активного втручання і підтримки з боку ООН можна досягти справедливості та покарання за порушення, що виникають під час війни. В цілому Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни спрямована на забезпечення прав і безпеки цивільних осіб під час збройних конфліктів, охоплюючи жінок, дітей, інвалідів та осіб, які потребують медичної допомоги [3]. Стаття 22 Конвенції регулює захист літальних апаратів, призначених для транспортування поранених, хворих, медичного персоналу та санітарного майна. Такі апарати не можуть піддаватися атакам і мають користуватися повагою всіх сторін конфлікту. Для їх захисту польоти повинні здійснюватися на узгодженій висоті, у визначений час та за погодженими маршрутами [3]. Так само, Стаття 51 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, прийнятого 12 серпня 1949 року та стосовно захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року, проголошує, що цивільне населення та окремі цивільні особи не можуть стати об'єктами атак [5]. Крім того, забороняються будь-які акти насильства або загрози, метою яких є тероризування цивільних осіб. Стаття 54 вказує на заборону нападу на/або знищувати об'єкти, що є життєво важливими для виживання цивільного населення, включаючи запаси продовольства, сільськогосподарські угіддя, посіви, худобу, споруди для забезпечення питною водою та її запаси, а також іригаційні системи. Це не можна робити з метою унеможливлення їх використання цивільними особами або супротивником як засобів для підтримання життя, незалежно від мотивів, таких як створення голоду серед цивільних, примушування до переселення чи інші причини [5].

Отже, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни є ключовим міжнародним документом, що встановлює норми і принципи, що повинні забезпечити безпеку і права цивільних осіб у збройних конфліктах. Конвенція повинна захищати тих, хто не бере участі в бойових діях, включаючи жінок, дітей, літніх людей та осіб з обмеженими можливостями, а також забезпечення гуманних умов для їхнього існування. Норми конвенція забороняють акти насильства, примусу та інші злочинні дії проти цивільного населення, а також гарантують доступ до медичної допомоги та захист життєво важливих об'єктів, необхідних для виживання. У контексті сучасних збройних конфліктів конвенція залишається важливим інструментом для захисту прав людини та підтримки міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй: прийнято 26 червня 1945 року. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
2. Гнатовський М.М., Кориневич А.О., Лисенко О.М. Дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини / за заг. ред. А.О. Кориневича, О.А. Мартиненка. К.: КВІЦ, 2015. 42 с.
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція ООН від 12 серпня 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Падалка М.А. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-10/2022-6-01-10>
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: Протокол ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199/card2#Card

ПЕТРУШИН Олександр, начальник сектору опитувань з використанням поліграфа Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ Й ДИСЦИПЛІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України особливого значення набуває питання забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів поліції. Високі етичні стандарти, професійна доброчесність та громадська довіра – основи ефективної діяльності поліції. Одним із інструментів, що дозволяє сприяти дотриманню цих стандартів, є поліграф (детектор брехні). Його використання стає дедалі актуальнішим у контексті кадрової безпеки, внутрішніх розслідувань, а також профілактики корупційних та інших правопорушень.

Поліграф – (від грец. *poly* – багато і *graphos* – писати) – технічний багатоканальний (у тому числі має канал виявлення протидії) реєстратор психофізіологічних реакцій особи гласного використання, який дозволяє виявляти і фіксувати психофізіологічні реакції особи на певні стимули (подразники) внаслідок перетворення її психофізіологічних показників активності з аналогових сигналів у цифрові, що відображаються у вигляді кривих на комп'ютерних поліграмах.

Варто зазначити, що поліграф не є «машиною істини». Його ефективність залежить від професіоналізму спеціаліста, правильного формулювання питань, психоемоційного стану респондента та інших факторів. Однак при дотриманні методики, поліграфологічне дослідження може бути потужним допоміжним засобом у виявленні прихованої інформації.

Спеціаліст – посадова особа Національної поліції України, яка володіє державною мовою, має ступінь вищої освіти не нижче бакалавра та пройшла відповідну підготовку за напрямом проведення опитувань з використанням поліграфа і функціональними (посадовими) обов'язками якої передбачено проведення опитувань із використанням поліграфа.

Обов'язково слід пам'ятати що, відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів прав людини, застосування поліграфа повинно відбуватись виключно на добровільній основі та за згодою особи.

На законодавчому рівні поліграф не має статусу прямого доказу, проте може використовуватись як допоміжний інструмент під час проведення у службових розслідуваннях, відборі кандидатів на службу та оцінюванні ризиків під час просування по службі.

Поліграф як інструмент забезпечення законності в органах поліції передбачає дотримання норм закону у всіх аспектах службової діяльності та ефективно використовується з метою:

- виявлення прихованої інформації про можливі корупційні наміри та протиправну діяльність при проведенні добору кандидатів на службу в поліцію, атестуванні поліцейських та конкурсу для призначення на вакантну посаду поліцейського;
- перевірка достовірності пояснень працівника та сприяє об'єктивному з'ясуванню обставин і зменшує вплив суб'єктивного чинника під час проведення службових розслідувань.

Таким чином, поліграф допомагає мінімізувати ризики прихованих правопорушень, викривлення фактів або неправдивих свідчень, що, у свою чергу, зміцнює законність у службовому середовищі.

Високий рівень дисципліни є основою ефективної служби. Працівники поліції повинні демонструвати зразкову поведінку не лише на службі, а й у позаслужбовий час. Регулярні та вибіркові перевірки на поліграфісприятимуть:

- підвищенню рівня відповідальності – усвідомлення можливості перевірки дисциплінує;
- виявити ризикові тенденції – наприклад, зловживання алкоголем, азартні ігри, несанкціоновані контакти з кримінальним середовищем;
- запобігти конфліктам інтересів – виявлення можливих впливів з боку третіх осіб.

Таким чином, поліграф не лише виконує функцію контролю, а й слугує превентивним механізмом, що сприяє дотриманню стандартів професійної етики.

Попри потенціал поліграфа, існують певні труднощі:

- відсутність уніфікованого правового регулювання – немає чіткої законодавчої бази;
- суб'єктивізм оцінювання – викликає питання щодо доказовості;
- низький рівень обізнаності суспільства – спричиняє недовіру до результатів.

Отже, використання поліграфа в діяльності органів поліції є важливим інструментом забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів поліції, а його подальше впровадження має супроводжуватися:

1. Розробкою чіткої нормативної бази щодо порядку застосування поліграфа.
2. Підвищенням кваліфікації поліграфологів та унормуванням методик.
3. Забезпеченням правового захисту осіб, які проходять тестування.
4. Проведенням просвітницької роботи серед поліцейських та громадськості.
5. Використання поліграфа в першу чергу як інструмента профілактики правопорушень.

Лише за умови балансу між технологічною ефективністю та дотриманням прав людини поліграф може стати дієвим інструментом у службі, що покликана захищати закон і порядок.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%E2%F0#Text>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : наказ МВС України від 13 листоп. 2017 р. № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text>
4. Клименко Р. В., Коба В. Б., Мотлях О. І., Чаплинський К. О., Шаповалов В. О., Особливості застосування поліграфа в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: навч.-метод. посіб. Одеса, 2024. с.23-24.

ПОСТНИЙ Роман, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

ЧЕРНОЛУЦЬКИЙ Дмитро, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ

У сучасній демократичній правовій державі забезпечення законності в діяльності органів поліції є фундаментальною умовою ефективного функціонування всієї системи публічного управління. Поліція, наділена широкими повноваженнями, безумовно потребує дієвих інструментів контролю та нагляду, які виступають гарантією дотримання прав і свобод людини, недопущення зловживань владою та свавілля. Проте на практиці система контролю за діяльністю поліції нерідко виявляється формальною, а механізми зовнішнього нагляду – обмеженими або неефективними. Це породжує суспільну недовіру до правоохоронних органів, знижує рівень легітимності їхньої діяльності та негативно впливає на стан правопорядку в державі.

Контроль за діяльністю поліції є ніщо інше, як набір правових інструментів та засобів для моніторингу та оцінки законності виконання покладених на поліцію функцій. Контроль за своїм суб'єктивним складом може бути різним. З одного боку існує відомчий контроль за правилами підпорядкування та єдиноначальності; також є контроль працівників прокуратури за діяльність працівників поліції під час досудового розслідування правопорушень. Громадський же контроль є найвищим проявом демократичності та правосвідомості суспільства, адже самі громадяни за допомогою правових засобів впливу не дають працівникам поліції виходити за встановлені законом рамки. Інституту громадського контролю в Законі «Про Національну поліцію» присвячено окремий 8 розділ, який так і йменується «Громадський контроль поліції». Це є новацією для вітчизняного Законодавства [1, с. 31].

У науковій та правозастосовній площині поняття контролю та нагляду за діяльністю поліції є взаємопов'язаними, однак не тотожними за змістом і правовими наслідками. Контроль передбачає активну перевірку підпорядкованого або залежного суб'єкта з боку вищого або уповноваженого органу щодо законності, доцільності та ефективності його діяльності. У контексті поліції контроль може здійснюватися як внутрішніми структурами (зокрема, підрозділами внутрішньої безпеки, керівниками підрозділів, Департаментом внутрішнього контролю НПУ), так і зовнішніми органами (наприклад, Рахунковою палатою, уповноваженими органами виконавчої влади). Натомість нагляд полягає в спостереженні з боку незалежного або спеціально уповноваженого суб'єкта, насамперед прокуратури чи суду, з метою перевірки дотримання норм законодавства без втручання у внутрішню діяльність органу. Правовими наслідками контролю зазвичай є управлінські рішення, притягнення до дисциплінарної відповідальності або службові перевірки, у той час як результати нагляду можуть слугувати підставою для ініціювання кримінальних проваджень, оскарження актів чи визнання дій незаконними. Розмежування цих понять є важливим для формування збалансованої системи забезпечення законності в діяльності поліції.

Попри нормативно закріплену багаторівневу систему контролю і нагляду за діяльністю поліції, на практиці її реалізація стикається з низкою системних проблем. Однією з ключових є формалізм у проведенні службових перевірок, які нерідко зводяться до поверхневого аналізу без об'єктивного вивчення фактів і наслідків порушень. Водночас вплив громадськості на діяльність поліції залишається обмеженим — інститути громадського контролю, як-от громадські ради чи консультативно-дорадчі органи, часто мають дорадчий характер і не наділені реальними механізмами впливу. Ще однією проблемою є недостатня відкритість поліції до зовнішнього нагляду, зокрема, ускладнений доступ до інформації для уповноважених суб'єктів та перешкоди в ефективному моніторингу з боку омбудсмена чи правозахисних організацій. Крім того, наявні конфлікти між структурами, які здійснюють контроль, зокрема, між внутрішніми органами НПУ та зовнішніми контролюючими суб'єктами, призводять до дублювання функцій або навпаки — до бездіяльності в умовах розмитої відповідальності. Сукупність цих чинників знижує ефективність механізмів забезпечення законності та сприяє відтворенню проблем у поведінці поліцейських.

Для досягнення мети статті необхідно визначитися з понятійним апаратом. Так, С.Г. Стеценко визначає, що контроль — це організаційно-правовий спосіб забезпечення законності й дисципліни, який характеризується спостереженням і перевіркою правомірності діяльності об'єкта контролю та фактичної відповідності тих чи інших фактичних дій вимогам чинного законодавства з можливістю втручання в оперативно-господарську та виробничу діяльність для усунення виявлених недоліків [2, с. 640].

Державний контроль як загальнодержавна функція здійснюється на різних рівнях і є важливою ознакою змісту державного управління. По-перше, це взаємний контроль різних гілок влади, який реалізується ними в специфічних, тільки їм притаманних формах; по-друге, відомчий контроль, тобто контроль, який здійснюється всередині кожного міністерства або відомства з боку вищестоящих органів стосовно нижчестоящих; по-третє, це позавідомчий контроль органів державного управління за виконанням законів організаціями та громадянами [3, с. 34].

Отже, узагальнюючи викладене, слід констатувати, що ефективний контроль і належний нагляд за діяльністю поліції є необхідною умовою функціонування правової держави та дотримання принципів законності, підзвітності й прозорості у діяльності правоохоронних органів. Внутрішні та зовнішні механізми контролю повинні взаємодіяти на засадах незалежності, професійності та відкритості, доповнюючи один одного в межах чітко окреслених повноважень. Водночас виявлені проблеми, зокрема формалізм перевірок, обмеження громадського впливу, дефіцит прозорості та міжінституційна несумісність, свідчать про потребу у глибокому реформуванні відповідних механізмів.

Тому вдосконалення правового регулювання, посилення ролі інституцій громадського контролю та забезпечення реальної незалежності суб'єктів нагляду повинні стати пріоритетними напрямками державної

політики у сфері поліцейської діяльності. Лише за умови системного підходу до вирішення зазначених проблем можна досягти справжнього балансу між повноваженнями поліції та гарантіями прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Галаган В.В., Романенко М.В. Інститут громадського контролю за діяльністю поліції. Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку : зб. матеріалів наук.практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 грудня 2015 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015., с. 30-34.
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.
3. Грицаєнко Л. (2012). Державний контроль і прокурорський нагляд: сутність та співвідношення. Вісник національної академії прокуратури України, (2), 34-38.

ПРИСЯЖНЮК Тетяна, *начальник сектору дотримання прав людини Могилів-Подільського РВП ГУНП у Вінницькій області*

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану є надзвичайно одним з важливих завдань на сьогоднішній день, оскільки вони є основою правової держави. Робота поліції також важлива, оскільки вона служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, забезпечує громадський порядок та безпеку. Незважаючи на воєнний стан з 2022 року, Україна продовжує шлях інтеграції - напрямок процесу розвитку, пов'язаний з об'єднанням в єдине ціле раніше різнорідних частин і елементів. [3, с. 210] На шляху реформування та становлення держави України в цілому та окремих її структурних елементів особлива увага приділяється забезпеченню прав та свобод громадян.

Дослідження щодо забезпечення прав людини здійснювали науковці: В. Авер'янов - заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, М. Братасюк - доктор філософських наук, професор кафедри теорії держави та права, професор кафедри загальноправових дисциплін НАВС, М. Костицький - український правник, доктор юридичних наук, професор, В. Погорілко - український правознавець, академік Академії правових наук України, П. Рабінович - український науковець, доктор юридичних наук, професор та інші. З урахуванням значної кількості досліджень в Україні (щодо інституту

прав людини), необхідно зазначити, що предметом їх вивчення стали окремі аспекти прав людини, що зумовило до їх вивчення та аналізу.

Визнання прав людини є загальносвітовою цінністю, проте проголошення рівності в правах і свободах не завжди стосується певних груп населення, які з незалежних від них причин не можуть повною мірою їх реалізувати. Таку категорію осіб з часом міжнародне співтовариство почало виділяти у «вразливі групи населення».

На законодавчому рівні, «вразливі групи населення» визначені Законом України «Про соціальні послуги». За законом вразливі групи населення це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх або внутрішніх чинників. У зазначеному законі також визначено і термін «складні життєві обставини», під якими законодавець розуміє обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно. [2]

«Вразливість» як соціально-правове явище — це стан, коли особа, сім'я, група осіб не можуть задовольнити свої базові та соціальні потреби через наявність обставини/сукупності обставин, які цьому перешкоджають. Особи, сім'ї, соціальні групи, які в певний період часу або на постійній основі не можуть самотійно задовольнити свої базові та соціальні потреби через наявність обставини/сукупності обставин, які цьому перешкоджають, тому потребують безпосередньої підтримки і захисту з боку держави — є соціально вразливими групами населення (СВГН).

Розширення потенціалу поліції для забезпечення та захисту прав вразливих груп населення є важливим завданням. Це може включати покращення тренувань і навичок поліцейських для взаємодії з вразливими групами, розробку спеціалізованих процедур для виявлення та захисту жертв насильства та дискримінації, а також забезпечення доступу до правосуддя та підтримки для жертв. Крім того, важливо розвивати партнерства з громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами для спільної роботи над захистом вразливих груп населення. Існує важливість захисту прав вразливих груп населення, таких як діти, люди з інвалідністю, біженці та інші. Важливо забезпечувати їхню безпеку, справедливість та рівні можливості в суспільстві. З метою покращення цього стану, держави, організації та громадськість повинні спільно працювати над розробкою та впровадженням заходів, спрямованих на захист та підтримку цих груп людей.

Захист прав вразливих груп населення є дуже важливою проблемою, яка потребує уваги та заходів з боку уряду та громадськості, оскільки їх права часто порушуються через соціальну нерівність та дискримінацію.

В законодавстві, а саме: відповідно до ст. 7 Дотримання прав і свобод людини Закону України «Про Національну поліцію» зазначено забезпечення працівниками поліції дотримання прав і свобод людини:

1. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

2. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

3. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

4. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими.

5. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками. [1]

Отже, діяльність органів Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини відіграє важливу роль, оскільки саме на них покладаються обов'язки щодо запобігання та припинення порушенню прав і свобод людини та дотримання стану дисципліни та законності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. 15. Радчук О.П. Європ
3. Філософський енциклопедичний словник. – М. : порада. енцикл., 1983. – 840

ПРОНЕВИЧ Олексій, професор кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК ЦІННІСНО-СПОНУКАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Аксіоматично, що інклюзивність передбачає ствердження ліберальної максими рівних прав і можливостей, руйнації деструктивних стереотипів, усунення штучних перешкод та унеможливлення використання стигматизуючих/дискримінаційних практик, створення належних умов для максимальної самореалізації кожного члена громади незалежного від об'єктивно існуючих відмінностей, характеристик і потреб (походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку, статі, мови та освіти, ставлення до релігії, політичних та інших переконань). Інклюзивність є об'єктивним маркером оцінювання людиноцентричності публічно-владної діяльності адміністративних органів, уповноважених реалізовувати особливо соціально значущі функції, сприяти реалізації легального публічного інтересу, здійснювати управління публічним майном, надавати якісні публічні послуги, забезпечувати ідентифікацію та нейтралізацію реальних і потенційних загроз для охоронюваного державою загального блага.

Відповідно до статті 3 Конституції України визнано екзистенційне значення безпеки як найвищої соціальної цінності. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію» до основних завдань поліції серед іншого віднесено надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Примітно, що у титульному законі про поліцію закріплено правові імперативи щодо права кожного звернутися у будь-який час за допомогою до поліції або поліцейського (ч. 1 ст. 12), обов'язку поліцейського надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я (п. 4 ч. 1 ст. 18).

Інклюзивний підхід у секторі публічної безпеки втілюється у контексті забезпечення сталого розвитку суспільства, формування безпечного публічного простору (інклюзивної урбанізації), розбудови професійної, відповідальної та доброчесної поліцейської формації. Інклюзивно орієнтована поліція повинна неухильно дотримуватися вимог законодавства та легально закріплених морально-етичних імперативів, імплементувати європейські управлінсько-правові стандарти належного врядування, проактивної діяльності у сфері правоохорони та управління людськими ресурсами, забезпечувати дотримання прав та свобод людини у штатному режимі несення служби та в екстраординарних умовах існування «невизначеності та реальної загрози», вживати системних заходів з метою посилення відчуття безпеки в територіальних громадах, налагоджувати перманентну партнерську взаємодію з територіальними громадами та інститутами громадянського суспільства, пріоритетизувати довіру як

стрижневий критерій оцінювання ефективності службової діяльності, бути чутливою до специфічних потреб вразливих груп населення, тобто осіб, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників (найперше йдеться про дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, етнічні та інші меншини тощо).

Важливою передумовою посилення інституційно-функціональної спроможності поліції ефективно взаємодіяти з різними соціальними спільнотами є напрацювання ефективних практик і коректних алгоритмів надання допомоги маломобільним групам населення, найперше особам з інвалідністю. Аналіз практики забезпечення правопорядку у провідних демократіях дає підстави стверджувати, що особлива увага поліції сфокусована на забезпеченні доступності безпекових сервісів для осіб з інвалідністю (безумовне дотримання універсальних інклюзивних вимог щодо розумного пристосування та універсального дизайну при облаштуванні поліцейських локацій, запровадження інноваційних сервісів і застосунків для комунікації з особами з порушенням слуху, опанування поліцейськими жестової мови, проведення інформаційно-комунікаційних кампаній про безпеку дорожнього руху жестовою мовою, розроблення навчальних матеріалів щодо правил безпечної поведінки для дітей із затримкою психічного розвитку тощо). Примітно, що в Україні контроль за дотриманням територіальними органами поліції вимоги щодо безбар'єрності (фізичної доступності) здійснюється групами національного превентивного механізму, що діють відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, на підставі статей 13, 19-1, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Особлива увага приділяється з'ясуванню стану дотримання Державних будівельних норм України В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель та споруд. Основні положення», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 листопада 2018 року № 327, щодо належного обладнання входу до будівель територіальних органів поліції зовнішніми пандусами для забезпечення безперешкодного доступу маломобільних груп населення, пристосування санітарно-гігієнічних приміщень для їх потреб тощо. Принагідно зауважимо, що в ДБН «Інклюзивність будівель і споруд» загалом йдеться про облаштування: пандусів, спеціальних підйомників та інших засобів доступності для людей з порушеннями опорно-рухового апарату; тактильної підлогової плитки, інформаційних таблиць та позначень шрифтом Брайля, інших візуальних елементів і аудіопокажчиків для людей з порушеннями зору; дублювання важливої звукової інформації текстами, організації сурдоперекладу, використання систем звукопідсилення для людей з порушеннями слуху; забезпечення доступності всіх приміщень закладу, включаючи: дверні прорізи, коридори, проходи, ліфти, санітарні кімнати, кабінети прийому, палати тощо.

Стратегічним пріоритетом залишається підвищення рівня обізнаності поліцейських щодо основ антидискримінаційного законодавства, запровадження ґрунтованої на співпраці з територіальними громадами та неурядовими інституціями безпекової моделі Community Policing, інституціоналізація орієнтованої на превентивну комунікацію, запобігання насильству та подолання конфліктів «поліції діалогу», розроблення коректних правових алгоритмів вирішення колізій за участю представників вразливих груп населення, набуття поліцейськими професійних навичок поводження з жертвами злочинів та унеможливлення їх вторинної віктимізації, реалізація гендерно збалансованої відомчої кадрової політики, запобігання мобінгу в органах та підрозділах поліції, дотримання правових стандартів забезпечення правопорядку у поліетнічному суспільстві та запобігання девіантної поведінки поліцейських на кшталт етнічного/расового профайлінгу, гуманізація застосування легального примусу тощо.

Резюмуючи, зазначимо, що «кастомізація» органів виконавчої влади є одним з висхідних управлінсько-правових трендів, що полягає у викоріненні дискримінаційних практик та розбудові безбар'єрного публічного простору, створенні належних умов для максимальної самореалізації кожного індивіда, забезпеченні рівних прав та можливостей в отриманні якісних публічних послуг, у тому числі передбачених законом поліцейських послуг. Інклюзивність є базовою вимогою ефективного забезпечення публічної безпеки. Ствердження принципу інклюзивності здійснюється у контексті ефективної взаємодії поліції з вразливими групами населення на основі забезпечення їх безумовних безпекових потреб. Вирішення цієї проблеми неможливо без усвідомлення поліцейськими виняткової важливості соціальної місії органів правопорядку, набуття ними компетентностей ефективної взаємодії з вразливими групами населення у реальних життєвих ситуаціях, використання широкого спектру інноваційних форм і методів інклюзивного виконання службових обов'язків, ангажементу на службу в поліції представників окремих вразливих соціальних спільнот.

ПАНОВА Оксана, професор кафедри кримінального права і процесу факультету права та міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут», доктор юридичних наук, професор

«КОМЕНДАНТСКА ГОДИНА»: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ

Конституція України у статті 64 передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного або надзвичайного стану. Це положення створює правову основу для

запровадження комендантської години як тимчасового заходу обмеження права на свободу пересування, гарантованого статтею 33 Основного Закону

Правовий режим воєнного стану в Україні виконує низку важливих функцій, спрямованих на захист національної безпеки та стабільності. Він забезпечує захист державного суверенітету, організовуючи координацію дій Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів для ефективного ведення оборонних операцій. У період воєнного стану держава проводить мобілізацію людських і матеріальних ресурсів, вводить додаткові заходи для підтримання громадського порядку, такі як комендантська година та обмеження свободи пересування, а також тимчасово обмежує деякі конституційні права і свободи громадян з метою захисту національної безпеки [1].

Основною метою запровадження комендантської години є встановлення державних обмежень для ефективнішої протидії ворогові та забезпечення безпеки громадян. Комендантська година виконує функцію запобіжного заходу, спрямованого на підтримання правопорядку й полегшення роботи державних інституцій. За реалізацію цих заходів відповідає комендант — уповноважена особа органу військового управління, яка призначається наказом військового командування або військової адміністрації (у разі її створення). Цій особі надаються повноваження щодо організації та впровадження комендантської години, а також встановлення режиму світломаскування в межах відповідної території.

До обов'язків коменданта належить координація дій підрозділів і органів Збройних Сил України, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства, правоохоронних структур, органів державної влади, місцевого самоврядування й військових адміністрацій (якщо такі діють у регіоні) [2].

Тривалість комендантської години визначається військовим командуванням самостійно, переважно на нічний час, щоб зменшити вплив на свободу пересування й трудову діяльність населення. Згідно з рішенням коменданта, зафіксованим у відповідному наказі, передбачається обмеження перебування громадян у публічних місцях у визначений час без спеціальних перепусток; зупинка роботи громадського транспорту й окремих установ; вжиття заходів для протидії ворожим диверсіям; зменшення навантаження на транспортну інфраструктуру з метою покращення логістики; запобігання мародерству; зниження кількості жертв від атак противника; ефективне маскування в темну пору доби; виконання інших завдань, покладених на місцеву владу. Контроль на блокпостах також посилюється, що сприяє протидії діяльності ворога й загальному зменшенню рівня злочинності.

В загальному розумінні комендантська година — це розпорядження уповноважених органів влади, що визначає час, протягом якого застосовуються певні обмеження. Комендантська година передбачає обмеження для осіб, яких це стосується, щодо перебування в громадських місцях протягом певного періоду часу, як правило, у вечірні та нічні години [3].

Ефективність цього інституту залежить від якості законодавчого регулювання, професійності правозастосовної діяльності та дотримання принципів правової держави. В умовах сучасних викликів національної безпеки України особливого значення набуває подальше удосконалення правових механізмів застосування комендантської години з урахуванням міжнародних стандартів та національних особливостей.

Хоча механізм дії комендантської години видається детально врегульованим, чинне українське законодавство не містить чітко встановленої відповідальності за його порушення.

Разом із тим, аналіз судової практики свідчить, що порушення цього режиму може мати юридичні наслідки для особи. Зокрема, вона може бути притягнута до адміністративної відповідальності за ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає санкції за злісну непокору законним вимогам представників влади, зокрема поліцейських чи військовослужбовців.

У випадку ж активного опору, наприклад, під час перевірки документів, дії особи можуть кваліфікуватися як кримінальне правопорушення за ст. 342 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за опір представникам влади або силових структур.

Таким чином, хоча спеціальної юридичної норми, що прямо встановлює відповідальність саме за порушення комендантської години, наразі не існує, її недотримання все ж може спричинити настання відповідальності за суміжні правопорушення, залежно від конкретних обставин.

Комендантська година як правовий інститут має залишатися виключним заходом, який застосовується лише у випадках дійсної необхідності та з дотриманням усіх правових гарантій захисту прав і свобод людини.

Підсумовуючи, ефективне функціонування режиму «комендантська година» вимагає не лише наявності правових норм, а й їхньої чіткої, злагодженої та справедливої реалізації. Подальше вдосконалення правового регулювання має бути спрямоване на досягнення балансу між безпековими потребами держави та захистом фундаментальних прав і свобод людини, забезпечуючи при цьому високий рівень правової визначеності та передбачуваності для всіх суб'єктів правовідносин.

Список використаних джерел

1. Комзюк А. Т., Комзюк М. А., Липій Є. А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. Науковий вісник публічного та приватного права, 2020. № 3. С. 100-106. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2022/3/18.pdf>

2. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>

3. Ковальова О.В., Пишна А.Г. Відповідальність за порушення комендантської години в умовах правового режиму воєнного стану. Право і суспільство. № 3, 2022. С. 179–185. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.27>

ПРОЦЬ Іванна, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, Львівського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент
РОСЯК Софія, здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАБОРОНА СТРАЙКУ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА СУСПІЛЬНИЙ РИЗИК

Стаття 44 Конституції України закріплює загальне право громадян на страйк з метою захисту своїх економічних та соціальних прав. Водночас, частина четверта цієї ж статті встановлює, що страйк може бути заборонений лише на підставі закону. Як і будь-яке конституційне право, право на страйк може бути обмежене у випадках, коли це необхідно для захисту основ конституційного ладу, здоров'я, прав і законних інтересів громадян та з інших підстав, передбачених законом [1].

Дані обмеження стосуються працівників Національної поліції – це прямо зазначено у ч.5 ст.61 Закону України «Про Національну поліцію»: «Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках», також у ч.2 ст.104 є положення: «Професійні спілки поліції здійснюють свої повноваження із урахуванням обмежень, що накладаються на працівників поліції цим Законом. Професійним спілкам працівників поліції та їх членам заборонено організовувати страйки або брати в них участь», тобто дані обмеження поширюються й на працівників профспілок Національної поліції [2].

У ст.24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» «Забороняється проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу національній безпеці, життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. Забороняється проведення страйку працівників (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку», що в принципі

пояснює чому ж дані обмеження застосовується до представників даних професій [3].

Європейський суд з прав людини також підтвердив, що держава може запроваджувати розумні обмеження права на страйк у випадках, коли залучені представники державної влади. У справі «Matelly v. France» (2014) ЄСПЛ постановив, що повна заборона профспілкової діяльності працівниками збройних сил порушує статтю 11 ЄКПЛ, але це не стосувалося обов'язкового надання права на страйк військовослужбовцям та поліцейським [4]. З іншого боку, у справі «Enerji Yarı-Yol Sen v. Turkey» (2009) Суд визнав, що право на страйк може бути обмежене у справах, що стосуються захисту громадської безпеки та порядку [5].

Одним з головних ризиків для суспільства у разі страйку працівників Національної поліції є порушення громадської безпеки та правопорядку. Поліція виконує безперервні функції охорони громадського порядку, реагування на правопорушення та запобігання злочинам. Значне або часткове невиконання ними цих обов'язків, навіть у формі страйку, може призвести до різкого зростання криміногенної напруженості, самосудів, конфліктів та відчуття безкарності. Це особливо загрозливо у великих містах або під час масових заходів.

Іншим суттєвим наслідком є підриг загального функціонування правопорядку. Оскільки поліція є початковою ланкою правоохоронної системи, її страйк фактично перешкоджає розслідуванню злочинів, виконанню судових рішень та адміністративному управлінню у сферах, які безпосередньо впливають на права громадян (дорожній рух, громадський порядок, дозвільна діяльність тощо). В результаті виникає ризик виникнення правового вакууму на державному рівні. Страйк поліції становить особливу загрозу для вразливих категорій населення. Жінки, які зазнають домашнього насильства, діти, люди похилого віку та люди з інвалідністю можуть залишитися без своєчасної реакції на небезпеку. Ігнорування таких викликів є не лише правовою, а й гуманітарною проблемою.

Тому страйк працівників Національної поліції – це не просто трудовий конфлікт на державній службі, а подія, яка потенційно може зруйнувати основи громадського порядку, послабити правову систему та поставити під сумнів ефективність взаємодії з державною установою. Тож законодавча заборона страйків у цій сфері є не просто формальною нормою, а превентивним механізмом, спрямованим на збереження соціальної рівноваги.

Заборона на страйки для працівників Національної поліції України має чітке правове підґрунтя та відповідає Конституції та міжнародним стандартам. Водночас, сама наявність законодавчої заборони не означає, що питання повністю вирішено. Головною проблемою є відсутність ефективних альтернатив. Якщо держава обмежує один зі способів захисту трудових прав, вона зобов'язана забезпечити інші ефективні механізми – незалежні профспілки, діалог з керівництвом, внутрішні інструменти впливу. Наразі ці механізми в поліції є неефективними або практично відсутні. Це створює ризики накопичення прихованої напруги, зниження морального духу,

збільшення плинності кадрів та послаблення інституційної спроможності поліції.

Юридично заборона виправдана, але системно – вона виглядає як одностороння заборона без належного балансу між обов'язками та правами. І це питання, яке потребує подальшого вирішення не шляхом скасування заборони, а шляхом створення реальних гарантій для поліцейських як державних службовців, які несуть додаткову роботу та відповідальність.

У більшості європейських країн поліцейські не мають права на страйк. Наприклад, у Франції, Німеччині, Італії та Іспанії поліцейські страйки або прямо заборонені законом, або суворо обмежені. Наприклад, у Франції поліцейські не мають формального права на страйк, натомість існує розвинена система професійних асоціацій, які ведуть регулярний діалог з владою, включаючи переговори щодо заробітної плати, соціальних гарантій та умов служби. У Німеччині поліцейські страйки також заборонені, але правоохоронцям гарантовані канали комунікації через профспілку *Beamtenebund* та інші форми соціального діалогу.

Водночас, інші країни мають більш гнучкий підхід. Наприклад, у Великій Британії поліцейські також не мають права на страйк, але вони компенсуються створенням незалежного органу – *Police Remuneration Review Body*, який щорічно аналізує умови праці, оплату праці та соціальний захист поліцейських і подає обов'язкові рекомендації на розгляд уряду. Це створює баланс між заборonoю страйків та захистом прав працівників правоохоронних органів.

Таким чином, міжнародна практика показує: заборона страйків допустима, але вона має супроводжуватися реальною системою компенсаційних механізмів, інакше вона перетвориться на дискримінацію та правовий формалізм. В Україні ці інструменти не працюють належним чином або залишаються декларативними, що збільшує соціальні ризики.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
2. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII 02.07.2015р
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України № №137/98-ВР від 03.03.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «*Matelly v. France*» (2014). URL: [file:///C:/Users/ACER/Downloads/Matelly%20v.%20France%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ACER/Downloads/Matelly%20v.%20France%20(1).pdf)
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «*Enerji Yapı-Yol Sen v. Turkey*» (2009). URL: <file:///C:/Users/ACER/Downloads/Enerji%20Yap%C4%B1-Yol%20Sen%20v.%20Turkey.pdf>

ПЕКАРСЬКИЙ Сергій, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності та
інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Військові дії росії проти України, що розпочалися у лютому 2014 року призвели до тимчасової окупації спочатку Автономної республіки Крим, а потім частини Донецької та Луганської областей. Одним із негативних результатів тих подій, для функціонування державного механізму щодо забезпечення прав та свобод громадян України, стала поява великої кількості громадян, які отримали статус внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО, прим. автора). ВПО – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яка залишила або покинула своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1, ст. 1].

Отже, на підконтрольній Уряду України території перші групи переселенців з'явилися у 2014 році з Автономної республіки Крим. Протягом 2014-2015 років додалися переселенці з Донецької та Луганської областей. До 24 лютого 2022 року в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб обліковувалися 1 470 072 такі особи. За інформацією Омбудсмана України, починаючи з 24 лютого 2022 року чисельність ВПО в Україні збільшилася більше ніж втричі та станом на 01 січня 2025 року становить 4,6 млн осіб [2]. При цьому 50% від загальної кількості ВПО належать до незахищених категорій чи є особами з особливими потребами [2]. До цієї категорії громадян можна додати і ту значну кількість громадян, які після повномасштабного вторгнення росії в Україну виїхали за межі нашої держави.

Отже, на підставі чинних нормативно-правових актів, висновуємо про те, що хронологія подій, пов'язаних з появою підстав для отримання статусу ВПО є такою:

- з 20 лютого 2014 року – АР Крим та м. Севастополь;
- з 7 квітня 2014 року – Донецька та Луганська області;
- з 24 лютого 2022 року – Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та м. Київ [3, с. 3].

У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII проголошено те, що Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких

надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [1, ст. 2, ч. 1]. При цьому кожній особі: громадянину України, іноземцю, особі без громадянства гарантовано право на захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання [1, ст. 3]. При цьому факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, що діє безстроково [1, ст. 4].

Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи на період наявності підстав, зазначених у статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. При цьому адресою фактичного місця проживання внутрішньо переміщеної особи може бути адреса відповідного місця компактного поселення внутрішньо переміщених осіб (адреса містечка із збірних модулів, гуртожитку, оздоровчого табору, будинку відпочинку, санаторію, пансіонату, готелю тощо) [1, ст. 5].

Стаття 6 зазначеного нами законодавчого акту визначає необхідність забезпечення права внутрішньо переміщених осіб на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус [1, ст. 6]. Своєю чергою стаття 7 зазначеного нами законодавчого акту визначає також і забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту [1, ст. 7]. Відповідно, Україна вживає всіх можливих заходів, спрямованих на розв'язання проблем, пов'язаних із соціальним захистом, зокрема відновленням усіх соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам [1, ст. 7, ч. 2].

Окрім того, нам необхідно зупинитися і на забезпеченні прав осіб, які не досягли повноліття і мають правий статус дитина ВПО. У Законі України «Про охорону дитинства» 26 квітня 2001 року № 2402-III визначено те, що статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, надається органом опіки та піклування за місцем реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи [4, ст. 30-1]. Своєю чергою Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, визначається Кабінетом Міністрів України [5]. При цьому право на отримання такого статусу має дитина, а також особа, яка на час воєнних дій, збройних конфліктів, збройної агресії Російської Федерації не досягла 18 років (повноліття), і в результаті: отримали поранення, контузію, каліцтво; зазнали фізичного, сексуального насильства; були викрадені або незаконно вивезені за межі України; залучалися до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань; незаконно утримувалися, у тому числі в полоні; зазнали психологічного насильства [5].

Отже, проведений нами аналіз дозволяє зазначити дефініцією, згідно якої внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні [1, ст. 14]. Також погоджуємося з висновком Омбудсмена України про те, що з початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну держава вжила заходи для підтримки постраждалих громадян, зокрема через соціальні виплати, компенсації та житлові гарантії, проте виникають нові виклики [2, с. 17]. Однак правові реалії визначили і певні недоліки в забезпеченні прав ВПО. І тому це питання потребує додаткового дослідження та апробації під час наступних наукових заходів.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Дата оновлення: 4 квітня 2025 року. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. .
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. *Омбудсман України*. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Щорічна_доповідь_Уповноваженого_у_2024_році.pdf.
3. Методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України. URL: https://center.diiia.gov.ua/uploads/0/1309-metodicni_rekomendacii_1_12_rozdili.pdf.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. Дата оновлення 1 січня 2025 року. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
5. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів: затв. постановою Кабінетом Міністрів України від 5 квітня 2017 року № 268. Дата оновлення: 13 серпня 2024 року. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-n#n8>.

ПОНОМАРЕНКО Віктор, викладач
кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету №2 Донецького
державного університету внутрішніх
справ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ ПУБЛІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА
ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В
УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ**

В умовах збройної агресії проти України питання забезпечення публічної безпеки набуває особливого значення, водночас загострюється проблема дотримання прав і свобод людини. У цьому контексті особлива роль належить органам Національної поліції, які виступають передовим елементом системи публічної безпеки та безпосередньо контактують із цивільним населенням. Саме тому питання балансу між досягненням публічної безпеки і повагою до прав людини в діяльності поліції набуває особливої актуальності.

У статі 64 Конституції України зазначено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися певні обмеження прав і свобод людини та громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. В той же час, передбачається низка прав, що не можуть бути обмежені за жодних обставин — право на життя, заборона катувань, право на правову допомогу, презумпція невинуватості тощо.

На міжнародному рівні ключовим інструментом регламентації прав людини є Європейська конвенція з прав людини, у статі 15 якої закріплено, що держави-учасниці можуть відступати від деяких своїх зобов'язань у випадку війни або іншої надзвичайної ситуації, що загрожує країні [2]. Проте, навіть в умовах надзвичайного стану будь-які обмеження мають відповідати трьом фундаментальним критеріям: законність, необхідність та пропорційність. Тобто будь-які дії держави мають бути передбачені законом, необхідними для досягнення легітимної мети (зокрема захисту національної безпеки) та співмірними із загрозою, якій протидіють.

Національна поліція в умовах збройного конфлікту виконує широкий спектр завдань: забезпечення громадського порядку, охорона об'єктів критичної інфраструктури, супровід евакуації населення, боротьба з мародерством, виявлення диверсійних груп, документування воєнних злочинів, взаємодія з територіальною обороною, а також відновлення правопорядку на деокупованих територіях. Усе це потребує посиленого правового регулювання і водночас — особливої уваги до правового статусу громадян. В умовах воєнного стану поліція має розширені повноваження, але навіть такі повноваження не можуть реалізовуватись із порушенням принципу верховенства права. Кожне обмеження має бути чітко врегульоване законом, спрямоване на досягнення легітимної мети і не повинно бути свавільним.

Одним із викликів також є гарантування недискримінаційного доступу до прав і захисту окремих категорій осіб, таких як внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, дітей, осіб похилого віку, жінок, які перебувають у кризових умовах. Поліція повинна не лише забезпечувати правопорядок, а й гарантувати, що під час своїх дій вона не поглиблює травматизацію громадян або не створює додаткові ризики для їхніх прав. Наприклад, при евакуації населення важливо враховувати особливі потреби маломобільних осіб. Під час фіксації та документування злочинів, вчинених проти цивільного населення, працівники поліції повинні забезпечувати дотримання стандартів, що запобігають повторній травматизації потерпілих. Так само важливим є питання свободи висловлювання поглядів. Попри потребу в

протидії ворожій пропаганді та фейковій інформації, заходи поліції щодо інформаційної безпеки не мають переходити у форми придушення критики влади або переслідування за політичні переконання.

Важливу роль у забезпеченні балансу між безпекою та правами людини відіграє також підготовка працівників поліції. У співпраці з міжнародними партнерами, такими як КМЄС, ОБСЄ, ООН, проводяться тренінги, орієнтовані на дотримання прав людини під час кризових ситуацій. Навчальні програми все більше включають компоненти гуманітарного права, стандартів Європейської конвенції з прав людини, етики комунікації, поводження з потерпілими та принципів недискримінації. Це свідчить про поступовий перехід до правозахисної моделі поліцейської діяльності, яка визнана у міжнародній практиці як найбільш ефективна в умовах надзвичайних ситуацій.

Досвід діяльності поліції на деокупованих територіях яскраво свідчить про те, що відновлення правопорядку неминуче пов'язане з потребою повернення довіри населення до органів державної влади. У цьому процесі ключову роль відіграють людяність, відкритість до взаємодії та уважне ставлення до потреб громадян. Такий підхід допомагає зміцнити переконання громадян у законності та доцільності дій держави, що, у свою чергу, зменшує ймовірність виникнення радикальних настроїв і протиправної поведінки.

Таким чином, навіть у складних умовах воєнного конфлікту держава зобов'язана залишатися на шляху дотримання прав людини як одного з ключових принципів демократичного устрою. Поліція в цьому контексті відіграє роль не лише інструменту безпеки, а й індикатора стану правової держави. Публічна безпека та права людини не є взаємовиключними поняттями — навпаки, вони становлять нерозривні складові правопорядку, в межах якого можливість обмеження прав допускається лише у виняткових випадках, чітко визначених законом, із дотриманням принципів необхідності, пропорційності та гуманності. Україна, яка протистоїть агресії і водночас демонструє вірність європейським стандартам прав людини, утверджує себе як держава, що не лише бореться за територіальну цілісність, а й за цінності гуманізму та верховенства права.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 року/ Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

ПИТОМЕЦЬ Артем, аспірант 2-го курсу
заочної форми навчання Одеського
державного університету внутрішніх справ,
Голова АО «ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКА
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ»,

ЗНАЧЕННЯ АДВОКАТА В ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах агресії проти України та впровадження воєнного стану на частині її території питання захисту прав і свобод людини набуває особливої актуальності. Воєнний стан — це особливий правовий режим, який супроводжується тимчасовим обмеженням конституційних прав громадян задля забезпечення безпеки держави. Водночас У період дії воєнного стану держава зобов'язана забезпечити дотримання прав і свобод людини та громадянина, навіть за умов обмеження деяких з них, відповідно до Конституції України та міжнародних зобов'язань [1].

Воєнний стан згідно із законодавством України дозволяє тимчасово обмежувати деякі права, такі як свобода пересування, зібрань, діяльності окремих ЗМІ тощо [2]. Проте навіть в умовах правових обмежень залишаються непорушними такі права, як право на життя, заборона катувань, право на юридичну допомогу. Адвокат, виступаючи процесуальним гарантом реалізації цих прав, відіграє вирішальну роль у забезпеченні справедливості, захисту від свавілля та зловживань з боку держави.

Одним із ключових прав, що зберігається і в умовах воєнного стану, є право особи на захист. Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [3].

Адвокат забезпечує не лише юридичну підтримку, але й процесуальне представництво, запобігаючи порушенням під час затримань, обшуків, досудового розслідування тощо.

Особливе значення адвоката виявляється в кримінальному процесі, де ризики порушення прав найбільші. Наприклад, у випадках затримання цивільних осіб військовими чи правоохоронними органами за підозрою у співпраці з противником, саме адвокат фіксує процесуальні порушення, ініціює скарги та забезпечує дотримання процедурних гарантій.

У контексті кримінального процесу адвокат наділений низкою професійних прав, зокрема правом безперешкодного доступу до клієнта, збору доказів, подання процесуальних документів. Ці повноваження мають особливе значення під час воєнного стану, коли обмеження прав особи часто супроводжуються спрощенням процедур і ризиком зловживань [4].

Науковці зазначають, що в умовах надзвичайного чи воєнного стану важливо не допустити ситуації, коли тимчасові обмеження переростають у систематичне порушення прав людини. Як підкреслює І. Стеценко, навіть у надзвичайних обставинах діють міжнародні зобов'язання держави щодо гарантування основоположних прав [5, с. 37].

Захист прав людини в умовах воєнного стану регулюється не лише національним законодавством, а й міжнародними зобов'язаннями України, зокрема положеннями Європейської конвенції з прав людини. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, навіть під час надзвичайного стану будь-яке обмеження прав має бути необхідним, пропорційним і виправданим [6].

Адвокат, озброєний знанням міжнародних стандартів, може ефективно захищати клієнта, посилаючись на прецеденти ЄСПЛ, в тому числі у разі затримання без рішення суду, тривалого утримання без доступу до захисту або неналежного поводження.

Особливу увагу заслуговує питання дотримання професійної етики адвокатами в умовах війни. В таких обставинах зростає тиск на правничу спільноту, зокрема, через політичну чутливість справ, ризики для особистої безпеки адвокатів, а також обмеженість доступу до клієнтів у зоні бойових дій чи тимчасово окупованих територіях. Проте, незважаючи на всі складнощі, адвокат зобов'язаний дотримуватись принципів незалежності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів і недискримінаційного підходу [7].

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації адвокатська спільнота України активно мобілізувалась для надання правничої допомоги постраждалим від війни. Створюються гарячі лінії, мобільні групи правничої допомоги, проводиться документування воєнних злочинів. Водночас адвокати супроводжують внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та їхні родини, допомагають у спорах щодо компенсацій, житла, соціального захисту.

Таким чином, адвокат перетворюється не лише на процесуального захисника, але й на повноцінного правозахисника та громадського діяча.

Значення адвоката в умовах воєнного стану суттєво зростає. Він є ключовою фігурою в системі гарантій прав людини, виступаючи як у ролі професійного захисника, так і як провідник міжнародних стандартів у національну практику. В умовах обмеження прав і свобод саме адвокат є ланкою, що поєднує особу та правову державу, забезпечуючи реалізацію принципів справедливості, законності та гуманізму навіть у найскладніших обставинах.

Список використаних джерел

1. Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2022 року): електронний збірник. ред. кол.: О. Васильченко, О. Лотюк, П. Діхтієвський, В. Пашинський, А. Матат. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. – 203 с. – URL: https://law.knu.ua/wp-content/uploads/2024/04/collection_knu_15-12-22.pdf (дата звернення: 03.06.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

3. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР : Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 03.06.2025).

4. Руденко С. В. Професійні права адвоката у кримінальному процесі України. Одеса : Юрид. л-ра, 2020. 144 с.

5. Стеценко І. Права людини в умовах надзвичайного стану: міжнародно-правовий аспект. Право України. 2022. № 3. С. 35–42.

6. European Convention on Human Rights. Council of Europe. URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення: 01.06.2025).

7. Правила адвокатської етики : затв. Конференцією адвокатів України 09.06.2017. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila-advokats-koi-etiki-2017.pdf> (дата звернення: 01.06.2025).

РАДЧУК **Анатолій**, *голова Одеського окружного адміністративного суду, кандидат юридичних наук*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану суттєво змінило правові основи діяльності Збройних Сил України, зумовивши застосування положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Ці норми істотно коригують звичний порядок функціонування армії. В таких обставинах особливого значення набуває питання співвідношення конституційно гарантованих прав військовослужбовців та обмежень, що вводяться під час надзвичайних ситуацій. Відповідно до частини другої статті 64 Конституції України, у період воєнного стану допускається звуження змісту прав і свобод [1], однак воно не передбачає їх скасування. Ключовою проблемою є збереження балансу між потребами оборони держави та захистом базових прав кожного військовослужбовця.

Аналіз організаційних механізмів реалізації прав військових у таких умовах набуває особливої ваги сьогодні, зважаючи на складну безпекову ситуацію, пов'язану з тривалим воєнним протистоянням. Введення воєнного стану формує специфічні умови для функціонування державних інституцій, у тому числі тих, що відповідають за забезпечення прав громадян і військовослужбовців.

Наголосимо, що вивчення цієї проблематики має прикладне значення, адже його результати можуть сприяти вдосконаленню правового регулювання, оптимізації організаційних процесів та підвищенню ефективності системи гарантування прав військових, що водночас поліпшить умови проходження служби й посилить обороноздатність держави.

Організаційний механізм забезпечення прав військовослужбовців у період воєнного стану в Україні має багаторівневу децентралізовану

структуру з розподілом відповідальності. Базову роль у цій системі відіграють командири та керівники військових підрозділів, які у межах повноважень забезпечують дотримання умов служби, реалізацію правових гарантій і запобігання їх порушенням. Їхня діяльність ґрунтується на Конституції України, військових статутах і наказах, що регламентують функціонування Збройних Сил. Ключовим принципом є особиста відповідальність командирів за створення належних умов служби, охорону життя і здоров'я військових та підтримання боєздатності підрозділів. Як зазначає С. Полторак, професіоналізація командирів має визначальне значення для ефективності виконання завдань і захисту прав особового складу [2, с. 102].

Удосконалення системи забезпечення прав військовослужбовців в умовах воєнного стану потребує чіткого правового та організаційного регулювання оцінювання професійної компетентності командирів. Це передбачає внесення змін до статутів Збройних Сил України, розроблення окремих нормативних актів та видання наказів, які визначають мету, порядок, суб'єктів і об'єкти моніторингу, а також алгоритм дій у разі виявлення недоліків. Важливо забезпечити методичну підтримку командирів, контроль за виконанням вимог і дисциплінарну відповідальність за порушення, водночас гарантувавши захист прав самих оцінюваних. З урахуванням умов воєнного стану доцільно передбачити спрощені процедури збору та обробки даних, дистанційне інформування і делегування частини контрольних функцій уповноваженим комісіям у військах.

Другий рівень системи забезпечення прав військовослужбовців формують спеціалізовані підрозділи центральних органів військового управління – Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил, до яких входять департаменти, відділи, управління, органи військової інспекції та внутрішнього контролю. Їхнє завдання полягає у координації, контролі та методичному забезпеченні єдиних стандартів реалізації правових гарантій для всіх категорій військових, що здійснюється на основі законодавства, військових статутів, внутрішніх актів Міністерства оборони та міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини й гуманітарного права.

Третій рівень системи забезпечення прав військовослужбовців представлений загальнодержавною мережею інституцій, що діють на основі конституційних та законодавчих гарантій людських прав, з урахуванням особливостей їх реалізації в умовах надзвичайних правових режимів.

До цієї підсистеми належать інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органи правопорядку (зокрема Національна поліція та Державне бюро розслідувань) та судові органи, які забезпечують зовнішній контроль, юридичний захист і поновлення порушених прав військових. Військова прокуратура в цьому контексті відноситься до попереднього рівня, оскільки її діяльність інтегрована у сектор безпеки й оборони й зосереджена на внутрішньому процесуальному нагляді та відомчому контролі.

Особливість третього рівня полягає у забезпеченні незалежного демократичного контролю: інститут Омбудсмана, як орган парламентського нагляду, гарантує дотримання конституційних стандартів навіть за умов обмежень воєнного стану і виконує компенсуючу функцію, ставши каналом зовнішнього захисту прав військових та платформою для виявлення і обговорення системних проблем у сфері прав людини.

Отже, запровадження воєнного стану в Україні суттєво трансформувало правові та організаційні засади функціонування Збройних Сил, поставивши завдання збереження балансу між потребами оборони держави та захистом конституційних прав військовослужбовців. Ефективне гарантування цих прав забезпечується багаторівневою системою: на першому рівні — командири та керівники підрозділів, які відповідають за безпосереднє дотримання прав, створення належних умов служби та підтримання боєздатності; на другому — спеціалізовані підрозділи центральних органів військового управління, що координують, контролюють і стандартизують реалізацію правових гарантій; на третьому — загальнодержавні інституції, зокрема інститут Омбудсмана, органи правопорядку та суди, які виконують функції зовнішнього контролю та юридичного захисту. Удосконалення нормативного та організаційного регулювання, розвиток системи оцінювання професійної компетентності командирів і забезпечення методичної підтримки підвищують ефективність механізмів захисту прав військових, водночас сприяючи зміцненню обороноздатності держави та дотриманню принципів правовладдя навіть в умовах надзвичайного правового режиму.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Полторак С .Т. Шляхи вдосконалення системи бойової підготовки щодо формування професійної компетентності командирів підрозділів внутрішніх військ в період їх професійного становлення. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. №5(30). С. 100-105.

РУФАНОВА Вікторія, слідчий-криміналіст
відділу розслідування злочинів, скоєних
проти життя та здоров'я особи слідчого
управління ГУНП в Дніпропетровській
області кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО КІБЕРНАСИЛЬСТВА

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та штучного інтелекту особливої уваги з боку міжнародних інституцій потребує

зростання рівня кіберзлочинності. Аналітичні дослідження 2020-2025 років свідчать про еволюцію гендерного кібернасильства. Так, за результатами дослідження Economist Intelligence Unit, 85% опитаних жінок із 45 країн світу, включно з Україною, зазнавали або були свідками насильства в Інтернеті, а 38 % жінок повідомили, що мали особистий досвід такого насильства [1].

У 2024 році UN Women опублікувала спільний дослідницький порядок денний, який визначає технологічно обумовлене гендерне насильство (TFGBV) як форму насильства, що посилюється цифровими технологіями. У порядку денному зазначається, що ситуація у світі технологій динамічно змінюється. Паралельно з тим, як розробляються заходи з метою подолання існуючих форм насильства, виникають нові «осучаснені» форми гендерно зумовленого кібернасильства, у тому числі і з використанням можливостей штучного інтелекту. Так, наприклад, в Україні це явище охоплює широкий спектр дій - від кіберпереслідування та поширення інтимних зображень без згоди до використання штучного інтелекту для створення серйозних фейків тощо. Саме тому програмний документ наголошує на важливості міжсекторального підходу в дослідженнях та політиці для забезпечення протидії такого насильства [2]. Наразі політики безпеки на онлайн-платформах досить часто не враховують гендерну специфіку, що ускладнює захист жінок від кібернасильства. Крім того, порнографічний контент в Інтернеті та онлайн-мізогінія негативно впливають на психічне здоров'я дітей та сприяють зростанню випадків сексуального насильства серед дітей.

Першою справою ЄСПЛ, яка стосувалася питання кібернасильства, стала справа «Бутуруга проти Румунії» (2020). ЄСПЛ вперше розглянув явище кібербулінгу як форму насильства щодо жінок, яка є порушенням статей 3 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. У цій справі колишній чоловік постраждалої особи використав її облікові записи в соціальних мережах, електронну пошту та онлайн-фінанси без дозволу, щоб отримати доступ до особистої інформації, листування, та використовував в подальшому цю інформацію для приниження. За ці дії кривдника було притягнуто до адміністративної відповідальності, а кримінальне провадження припинене через відсутність суспільної небезпеки діяння та відсутність ознак домашнього насильства.

У своєму рішенні ЄСПЛ зазначив, що явище домашнього насильства не повинно сприйматися виключно як фізичне насильство. Воно може проявлятися у формі психологічного насильства чи залякування. ЄСПЛ вважає, що кібернасильство є одним з аспектів насильства щодо жінок та дівчат. Кібернасильство може набувати різних форм, включаючи комп'ютерні порушення конфіденційності, вторгнення в комп'ютер жертви та взяття, обмін та маніпулювання даними та зображеннями, у тому числі інтимними. Суд дійшов висновку, що в цій справі, органи влади виявили надмірний формалізм, відкидаючи будь-який зв'язок з актами домашнього насильства, і що, таким чином, вони не врахували різні форми домашнього насильства. Тим самим Суд визнає багатогранність домашнього насильства та визнає, що «кібернасильство» може бути однією з форм, у якій це

зловживання проявляється [4; 5, с. 211]. Справа «Бутуруга проти Румунії» є певним проривом до розширення аспектів пізнання домашнього насильства та насильства за ознакою статті.

Логічним продовженням справи «Бутуруга проти Румунії», стало рішення ЄСПЛ у справі «Володіна проти Росії» (2021). Суть справи полягає в тому, що акаунт особи у російській соціальній мережі «ВКонтакте» був зламаний особою С., з якою у заявниці були раніше відносини. Її вигадане ім'я було замінено на справжнє; її особисті дані, фотографію паспорта та її інтимні фотографії були завантажені в обліковий запис. Однокласники її дванадцятирічного сина і його класного керівника були додані в якості друзів. Заявниця намагалася увійти до свого облікового запису лише для того, щоб дізнатися, що пароль було змінено. Пізніше у «ВКонтакте» та Instagram з'явилися нові фейкові профілі на ім'я заявника. Крім того, особа С. надсилав в її погрози смерті через соціальні мережі та інтернет-месенджери. Однак в поліції відмовили у відкритті кримінального провадження, оскільки на думку правоохоронців, погрози не були реальними [6].

Поряд з цим, у цій справі Суд встановив, що публікація інтимних фотографій заявниці «підірвала її гідність, передаючи повідомлення про приниження та неповагу». Неконсенсуальна публікація її інтимних фотографій, створення підроблених профілів у соціальних мережах, та її відстеження за допомогою GPS-пристрою перешкоджали їй насолоджуватися особистим життям, змушуючи її відчувати тривогу, страждання та невпевненість. Суд вважає, що акти кібернасильства у цій справі були достатньо серйозними, щоб вимагати кримінально-правової відповіді з боку національних органів влади. [6] Суд наголосив, що домінуюче значення для підтримання рівня довіри, утвердження принципу верховенства права та запобігання будь-якої толерантності до актів насильства є дотримання принципу ефективності. Принцип ефективності покарання означає, що національні органи влади не повинні дозволяти, щоб фізичні або психологічні страждання, завдані людині, залишилися безкарними [7].

Наступною є справа «M.S.D. проти Румунії» (2024), в якій ЄСПЛ встановив, що румунські органи влади не забезпечили ефективного захисту заявниці від кібернасильства, зокрема від несанкціонованого поширення її інтимних фотографій в Інтернеті з боку її колишнього хлопця та не забезпечили належного захисту від подальших зловживань. Такі дії є порушенням її права на повагу до приватного та сімейного життя згідно зі статтею 8 Європейської конвенції з прав людини [8].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене резюмуємо, що ці справи ЄСПЛ є важливим прецедентним досвідом для України в контексті запобігання гендерно зумовленому кібернасильству та захисту прав жінок в цифровому просторі. В умовах збройного конфлікту особливого захисту потребують внутрішньо переміщені особи та інші вразливі соціальні групи. Саме тому, вважаємо пріоритетним наступні заходи превентивного впливу:

- розвиток цифрової грамотності за рахунок впровадження освітніх програм, які дозволяють розпізнавати та захищати себе від кібернасильства;
- забезпечення підтримки постраждалих від гендерного кібернасильства, шляхом надання доступу до психологічної, юридичної та технічної допомоги для постраждалих;
- взаємодія з ІТ-компаніями, платформами та сервісами, зокрема їх залучення до розробки та впровадження політик, спрямованих на запобігання та реагування на гендерно зумовлене кібернасильство тощо.

Список використаних джерел

1. Різновиди насильства в цифровому середовищі щодо жінок: як діяти постраждалим. URL : https://cyberpolice.gov.ua/article/riznovydy-nasylstva-v-czyfrovomu-seredovyshhi-shhodo-zhinok-yak-diyaty-postrazhdalym-6548/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 25.05.2025).
2. Technology-facilitated gender-based violence: Developing a shared research agenda. 2024. https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024/09/technology-facilitated-gender-based-violence-developing-a-shared-research-agenda?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 26.05.2025).
3. Affaire Buturuga c. Roumanie. Strasbourg, 11 février 2020. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200842> (дата звернення 27.05.2025).
4. *Fleur van Leeuwen Cyberviolence, domestic abuse and lack of a gender-sensitive approach-reflection on Buturuga versus Romania*. March 11, 2020. URL : <https://strasbourgobservers.com/2020/03/11/cyberviolence-domestic-abuse-and-lack-of-a-gender-sensitive-approach-reflections-on-buturuga-versus-romania/> (дата звернення 27.05.2025).
5. Руфанова В.М. Гендерно зумовлене кібернасильство в світлі практики Європейського суду з прав людини. *KELM*. № 6 (42).2021. С. 209-213. URL : <http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/63> (дата звернення 28.05.2025).
6. Case Volodina v. Russia. Strasbourg, 14 September 2021. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22ap pno%22:\[%2240419/19%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER %22\],%22itemid%22:\[%22001-211794%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22ap pno%22:[%2240419/19%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER %22],%22itemid%22:[%22001-211794%22]}) (дата звернення 28.05.2025).
7. Case of Okkali v. Turkey. Strasbourg, 17 October 2006. URL : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yc6ODAwicvQJ:hudoc.e chr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-77522%26filename%3D001-77522.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 28.05.2025).
8. Case OF M.Ş.D. v. Romania. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-238271%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-238271%22]}) (дата звернення 28.05.2025).

РУБАН Катерина, старший інспектор з особливих доручень сектору міжнародного

поліцейського співробітництва Головного управління Національної поліції в Херсонській області, кандидат юридичних наук, підполковник поліції
ДЕХКАНОВ Руслан, начальник відділу організації діяльності ізоляторів тимчасового тримання та моніторингу дій із затриманими Головного управління Національної поліції в Херсонській області, підполковник поліції

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні, запроваджений у відповідь на повномасштабну збройну агресію, обумовив введення тимчасових обмежень прав і свобод громадян з метою забезпечення безпеки, оборони та підтримання правопорядку. Поліція в Херсонській області виконує особливо важливу роль, адаптуючи свою діяльність до умов збройного конфлікту, деокупації та гуманітарних викликів. У таких умовах саме представники держави мають забезпечити баланс між необхідністю гарантування безпеки та дотриманням основоположних прав громадян.

Відповідно до ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, держава може тимчасово відступати від окремих зобов'язань за умов надзвичайної загрози [1].

Європейська конвенція з прав людини (ст. 15) також допускає обмеження деяких прав, але за умови суворого дотримання принципу пропорційності [2]. Забороняється обмеження таких прав, як право на життя, заборона катувань, рабства тощо — навіть під час воєнного стану.

Національне законодавство України у сфері обмеження прав складається з норм закону України «Про правовий режим воєнного стану», в якому визначає перелік можливих обмежень (свобода пересування, мирні зібрання, свобода слова тощо). Також встановлено процедури контролю та інформування про обмеження прав (зокрема, повідомлення міжнародних інституцій).

Указ Президента України «Про запровадження воєнного стану», у свою чергу конкретизує умови та строки таких обмежень, і прямо передбачає можливість застосування таких заходів: обмеження свободи пересування (комендантська година, обмеження виїзду/в'їзду). Посилення охорони публічного порядку та запровадження особливого режиму на окремих територіях. Заборона мирних зібрань, страйків і демонстрацій. Цензура та контроль за інформаційним простором. Заборона поширення інформації, яка може загрожувати обороні. Можливе припинення діяльності медіа, що співпрацюють з агресором. Тимчасове обмеження на діяльність політичних партій та громадських об'єднань, якщо вони підривають суверенітет та

незалежність України. Можливість примусового вилучення майна (мобілізація ресурсів) для потреб оборони. Запровадження трудової повинності – на об'єктах критичної інфраструктури або в гуманітарних місіях. Перевірка документів, обшуки, обмеження руху транспорту, доступу до окремих територій.

Усі ці заходи мають відповідати раніше зазначеному принципу пропорційності, тобто бути виправданими й необхідними для захисту держави, а також не суперечити міжнародним стандартам. Виняткове значення мають гарантії та межі обмежень прав та свобод людини, так навіть під час воєнного стану не можуть бути обмежені: право на життя; заборона катувань; право на людську гідність; презумпція невинуватості; право на звернення до суду та правову допомогу.

Особливості діяльності поліції в умовах воєнного стану полягає у тому, що поліція забезпечує громадський порядок, охорону об'єктів критичної інфраструктури, участь у фільтраційних заходах, контроль за дотриманням комендантської години. Посилюється координація з військовими підрозділами, органами місцевого самоврядування та Державною службою України з надзвичайних ситуацій. Основний виклик — діяти в умовах загрози безпеці, не виходячи за межі законності й дотримання прав людини.

Безпосередньо досвід Херсонської області демонструє, що у регіоні, який зазнав окупації та бойових дій, поліція змогла проявити необхідний рівень адаптації до кризових умов. Після деокупації, зокрема, велась активна робота з документування воєнних злочинів, забезпечення правопорядку, допомога цивільному населенню, яка триває і по цей час.

Правоохоронна діяльність ведеться з дотриманням міжнародних стандартів прав людини навіть у надзвичайно складних умовах, а саме поліцейськими на деокупованих територіях Херсонщини виконується низка важливих завдань, як-от: патрулювання деокупованих населених пунктів – із забезпеченням безпеки мирного населення; контроль на блокпостах – перевірка документів, виявлення диверсійно-розвідувальних груп; документування воєнних злочинів окупантів – у взаємодії з прокуратурою та СБУ; сприяння евакуації населення – із зон активних бойових дій або обстрілів; участь у гуманітарних місіях – доставка води, продуктів харчування, медикаментів; взаємодія зі Збройними силами України, ДСНС та місцевою владою – для підтримання публічної безпеки.

Одним з викликів сучасних реалій для поліції Херсонщини, стало те, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням військових формувань РФ в Україну та тимчасовою окупацією лівобережної частини Херсонської області майже всі територіальні (відокремлені) підрозділи поліції, а також ізолятори тимчасового тримання ГУНП в Херсонській області пошкоджені або взагалі зруйновані. Тому місця несвободи, що входять до компетенції ГУНП в Херсонській області, з початку запровадження воєнного стану в Україні і по теперішній час не функціонують. Втім, цей виклик було подолано завдяки співпраці з колегами по службі, і особи, які затримані за вчинення кримінальних правопорушень та адміністративно арештовані Херсонської

області, конвоюються до ізоляторів тимчасового тримання ГУНП в Миколаївській області.

З метою реалізації вимог статті 212 КПК України, у всіх територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП в Херсонській області, які розташовані на деокупованій території Херсонської області та, у складі яких є підрозділ органу досудового розслідування, введено посаду інспектора дотримання прав людини, які відповідальні за перебування та забезпечення дотримання прав затриманих. У Херсонському районному управлінні поліції та Бериславському районному відділі поліції ГУНП в Херсонській області утворено сектори дотримання прав людини, і станом на даний час здійснюється робота з укомплектування цих підрозділів (упродовж місяця вже зайнято 36,4% посад).

Робота поліції в умовах воєнного стану на Херсонщині супроводжується підвищеним ризиком, потребує психологічної стійкості, швидкої реакції та взаємодії із ЗСУ, іншими правоохоронними органами та державними інституціями, а також і з міжнародними організаціями, особливо на деокупованих територіях. У центрі уваги залишається не лише безпека, а й дотримання основоположних прав людини, наскільки це дозволяють умови воєнного часу.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що необхідно удосконалювати механізми моніторингу прав людини під час воєнного стану. Варто забезпечити належну підготовку правоохоронців до дій у кризових умовах із акцентом на права людини. Важливо впроваджувати практики міжнародної взаємодії, обміну досвідом, зокрема в межах ООН, ОБСЄ, Ради Європи.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

РОМАНЕНКО Людмила, доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЛЕВКІВСЬКА Дарина, студентка Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Збройний конфлікт, що триває в Україні з 2014 року, а особливо його повномасштабна фаза, яка почалася у лютому 2022 року, гостро поставив питання дотримання та захисту прав людини в умовах війни. Цей конфлікт продемонстрував, наскільки крихкими можуть бути основоположні права у ситуації воєнної агресії, і наскільки важливу роль відіграють як національні, так і міжнародні механізми їх забезпечення та захисту.

Україна є учасницею основних міжнародних договорів з прав людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Женевських конвенцій про захист жертв війни та Додаткових протоколів до них. В умовах війни саме норми міжнародного гуманітарного права (право збройних конфліктів) та міжнародного права прав людини взаємодіють, щоб захистити цивільне населення, військовополонених, поранених, осіб, що втратили засоби до існування, та тих, хто постраждав від окупації [1, с. 101-103].

Найбільш очевидним порушенням прав людини під час збройного конфлікту є порушення права на життя. Згідно зі звітами Управління Верховного комісара ООН з прав людини, з початку повномасштабної агресії Російської Федерації тисячі цивільних українців загинули або отримали поранення. Бомбардування житлових кварталів, лікарень, шкіл, закладів культури є не просто воєнними злочинами, вони є масовими та масштабними порушеннями прав людини [2].

Права людини страждають і в умовах окупації. У тимчасово окупованих територіях України зафіксовано масові випадки викрадень, тортур, сексуального насильства, примусової паспортизації, утисків свободи слова та свободи пересування. Порушення стосуються і права на освіту. Українські школи змушують переходити на російську програму, змінюють мову навчання, забороняють вивчення української мови та історії України. Подібні дії мають ознаки культурного геноциду, спрямованого на знищення української національної ідентичності. Це є прямим порушенням як норм Гаазького права щодо окупованих територій, так і основоположних статей Європейської конвенції з прав людини.

Окремою категорією є право на захист від катувань та нелюдського поводження. Моніторингові місії ООН та міжнародні правозахисні організації неодноразово фіксували систематичні тортури цивільних, які перебували в російському полоні. Військовополонені, як передбачено Женевськими конвенціями, мають бути захищеними, однак в українській практиці зафіксовано численні порушення – від побиттів до повного ігнорування медичних потреб полонених [3]. Ці порушення є предметом розслідувань як в українських судах, так і в Міжнародному кримінальному суді в Гаазі.

Умови війни призвели й до обмеження деяких прав всередині самої України. Конституція України допускає обмеження окремих прав в умовах воєнного стану, однак ці обмеження не мають бути свавільними або такими, що не відповідають критеріям необхідності і пропорційності. Українська держава перебуває в постійному діалозі з Радою Європи, щоб забезпечити баланс між безпекою і правами людини.

Особливо вразливою групою в умовах війни є внутрішньо переміщені особи (ВПО). Станом на 2024 рік мільйони українців були змушені залишити свої домівки через бойові дії. Хоча держава намагається забезпечити їм мінімальні соціальні гарантії, такі як житло, медичну допомогу, доступ до освіти, однак ці ресурси обмежені. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з дискримінацією, бюрократичними труднощами, нестачею психологічної підтримки. Також порушуються соціально-економічні права: втрата роботи, недостатність пенсійних виплат, неможливість отримати належну медичну допомогу в новому місці проживання. Це вимагає посилення не лише державної, а й міжнародної допомоги [4, с. 245-250].

Серед позитивних прикладів захисту прав людини в Україні слід відзначити роботу українських правозахисних організацій, омбудсмена з прав людини, міжнародних місій, а також електронні сервіси, які дозволяють громадянам повідомляти про порушення або отримувати підтримку. Також важливу роль відіграють ініціативи щодо документування воєнних злочинів. Це не лише механізм для майбутніх судових процесів, але й засіб встановлення історичної правди.

Український досвід збройного конфлікту засвідчує, що навіть у найтяжчих умовах держава і громадянське суспільство повинні і можуть забезпечувати права людини. Водночас міжнародна спільнота має посилити тиск на агресора, підтримувати постраждалих і сприяти притягненню до відповідальності винних у порушеннях. Війна не скасовує права людини, навпаки, вона випробовує їхню силу, стійкість і здатність до відновлення справедливості. Саме тому правовий вимір конфлікту в Україні має залишатися в центрі уваги не лише національного, а й глобального масштабу.

Список використаних джерел

1. Громовенко К. В. Особливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів // Актуальні питання юридичної науки. – 2022. – С. 101–107. – URL: http://legalnovels.in.ua/journal/17_2022/14.pdf (дата звернення: 11.05.2025).
2. ООН: В Україні загинуло щонайменше 13 тисяч цивільних // У фокусі. – 2025. – URL: <https://amp.dw.com/uk/oon-z-pocatku-vtorgnenna-rf-v-ukraini-zaginulo-sonajmense-13-tisac-civilnih/a-72179370> (дата звернення: 11.05.2025).
3. Стаття 13. Гуманне поводження з військовополоненими // International Committee of the Red Cross. – 2024. – URL: <https://blogs.icrc.org/ua/2024/10/last-update/13/> (дата звернення: 11.05.2025).
4. Шеховцова Т. Права людини в умовах воєнних конфліктів: глобалізаційні трансформації // Трибуна молодого вченого. – 2024. – С. 245–255. – URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2024/33.pdf (дата звернення: 11.05.2025).

РОМАНЕНКО Людмила, доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології

ПРАВО НА ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Право на життя є одним з найосновніших прав людини. Це фундаментальне право не безпідставно закріплено в міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини [2], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [1] та ін. Це право є основоположним для інших прав і свобод, адже без права на життя неможливе здійснення жодного з них. Розуміння того, що життя – це не лише фізичне існування, а й боротьба, призвело до його нормативного закріплення. Вважаємо, що життя людини являє собою найважливіше основне соціальне благо.

Право на життя ототожнювалось давніми греками та римлянами з розумними законами природи та не відокремлювалось від моралі. Незважаючи на наявність багатьох наукових публікацій по питанню «життя», сьогодні розуміння такої вкрай складної категорії потребує чіткого визначення багатьох його ознак. До прикладу, визначення моменту початку життя і його завершення, адже саме з цим проміжком часу пов'язаний період гарантування державою людині її конституційних прав і свобод.

Термін «життя» вживається як у філософському, соціальному, так і в біологічному розумінні. У філософському розумінні «життя» – це одна з форм існування матерії, що закономірно виникає за певних умов у процесі її розвитку. У соціальному плані – це значне за обсягом коло можливостей людини та перелік обов'язків держави щодо підтримання, забезпечення і захисту такого права. У біологічному плані «життя» розуміється як фізіологічне існування людини або тварини, а «життєдіяльність» – сукупність реалізації життєвих функцій, які становлять функціонування організму.

Життя – найважливіше, безцінне і абсолютне благо. Життя з точки зору права є найвищою цінністю. Підтвердженням цьому є юридичне закріплення права на життя, що є свідченням вагомості його захисту як на національному, так і на міжнародному рівні [4].

До прикладу у творах американського письменника Хал Борленда часто простежується ідея, що життя — це не лише біологічне існування, а й глибокий процес особистісного розвитку та самопізнання.

Хал Борленд розглядав також, як право на життя регулюється американською Конституцією, і зазначав: «Право на життя, на людське життя, є щось більше, ніж право на просте існування. Усі ми маємо право на існування, але воно надається нам поряд з обов'язком прожити корисне життя – життя, присвячене якійсь меті. Без цього життя не має осмисленого значення» [5].

Поняття «право на життя» і «життя» не тотожні. Вважається, що право на життя – це природна невід’ємна від особистості і гарантована нормами як внутрішнього законодавства так і міжнародно-правовими актами можливість захисту недоторканності життя і свободи розпоряджатися ним, яке має складну структуру та зміст, обумовлені її сутністю.

Право на життя – надзвичайно об’ємне поняття. Воно означає, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, а держава й інші суб’єкти зобов’язані визнавати та не порушувати його. Держава, в ракурсі гарантування права на життя, повинна криміналізувати вбивство та відмовитися від смертної кари як засобу кримінального покарання, адже кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань.

Захист права на життя відбувається і шляхом прийняття державою відповідних законів та інших нормативно-правових актів. При цьому важливою є не лише закріпити в національному законодавстві норми щодо захисту права людини на життя, але й взяти під контроль їх дотримання та виконання. Однією з ключових гарантій дотримання прав та свобод людини, зокрема і права на життя, є незалежна та прозора діяльність судової гілки влади. Саме судові органи відповідають за здійснення правосуддя, будучи незалежними від жодної гілки влади.

Дотримання та захист права на життя значною мірою також залежить від рівня розвитку суспільства, зокрема його освіченості, моральних переконань, наявності високої правової культури та правової свідомості. Варто зазначити, що дотримання прав на життя починається з кожного з нас - з нашого ставлення до оточуючих. Взаємини між людьми є своєрідною моделлю суспільства в цілому. Надзвичайно важливо, щоб кожен усвідомлював глибоку цінність і значення права на життя. Це можна досягти через самовиховання, підвищення рівня правових знань та правосвідомості. Таким чином, змінюючи себе, ми поступово змінюємо і суспільство в якому живемо.

Говорячи про сьогодення мушу зазначити, що нинішня ситуація в Україні характеризується недостатньою увагою до такого найголовнішого права людини, як право на життя.

24 лютого 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення в нашу державу з боку Російської Федерації, як сама Україна та і життя кожного з українців змінилися назавжди. Серед масових порушень прав людини, найнезахищенішим виявилось ПРАВО НА ЖИТТЯ...

У 1945 р. на весь світ, який пережив лихоліття II Світової війни пролунало «Ніколи більше»! На початку 2022 р., у XXI столітті весь світ промовляє «Україна», «Буча», «Бородянка», «Маріуполь»...

Війна стала переломним моментом для всього українського народу та вплинула на всі сфери суспільного життя. В цей час Україна вперше за роки своєї незалежності опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив усю її територію та став причиною обмежень прав і свобод людини.

У контексті досліджуваного питання, слід відмітити, що військова агресія Російської Федерації почалася ще з 2014 року, коли Росія окупувала Крим та підтримувала довготривалий військовий конфлікт на сході України.

В умовах збройного конфлікту право на життя як фундаментальне право людини виявилось практично беззахисним. Пов'язано це з тим, що війна призводить до різних форм насильства, тілесних ушкоджень, катувань, різного роду знущань, що стають наслідком смерті, включаючи і вбивства. Всі ці форми нелюдського поводження, як безпосередньо так і опосередковано порушують право на життя, гідність та недоторканність, і це є особливо серйозною проблемою сьогодення.

Наразі важливість права на життя є очевидною, оскільки без цього основоположного права всі інші права втрачають своє значення. Життя є умовою для реалізації усіх прав і свобод людини. Це право знаходить своє закріплення в усіх договорах з прав людини та є частиною загального міжнародного права. На практиці, головною загрозою і перешкодою для реалізації цього права стають збройні конфлікти й ситуації насильства всередині держави.

Право на життя закріплене в статті 3 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність». Ширше поняття права на життя визначене у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. У статті 6 вказано, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини.

Це право охороняється законом і в Україні. Право на життя закріплене в статті 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [3].

Отож, у умовах воєнного стану захист прав людини стає особливо складним завданням. Конституція України та інші нормативно-правові акти дозволяють обмежувати певні права громадян, проте такі обмеження повинні бути обґрунтованими, обмежені часом та відповідати принципам демократії і правової держави. Вони мають на меті захист інтересів суспільства, підтримання громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших осіб. Важливо, щоб ці обмеження відповідали міжнародним стандартам, що забезпечує їх легітимність.

Право на життя, яке є основою з основ всіх прав і свобод людини має велику цінність для міжнародної спільноти. Це право передбачає не лише можливість жити чесно і вільно, але й обов'язок кожного дотримуватися гідності такого життя. Таким чином, право на життя слід розглядати як юридичну основу, що формує принципи взаємовідносин між людиною та державою, і його захист, безпека та соціальне забезпечення є важливим завданням у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
2. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Подковенко Т. О., Бобер С. Ю. Право на життя – як найвища цінність // Науковий журнал. – 2016. – № 3. – С. 34–39.
5. «Unalienable Rights» of the Declaration of Independence // 230 Years of the USA. – Washington, D.C. : U.S. Embassy, 2010. – 24 р.

СИДОРОВ Сергій, старший інспектор з особливих доручень відділу уповноважених з контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності (з дислокацією в Донецькій області) управління дотримання прав людини Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

МИХАЛЬОВ Дмитро, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Донецькій та Луганській областях

УТРИМАННЯ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В Національній поліції України утримання затриманих осіб визначено національним законодавством, відомчими нормативно-правовими актами, а також міжнародними стандартами у сфері прав людини. Залежно від правового статусу особи, характеру вчиненого правопорушення та строку затримання, передбачено використання кімнат для затриманих осіб та ізоляторів тимчасового тримання[3, с. 15]. Зазначені приміщення відповідають установленим нормативам і забезпечують належні, гуманні умови утримання відповідно до вимог національного законодавства та міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Проте, у зв'язку з військовою агресією російської федерації та веденням повномасштабних активних бойових дій в деяких регіонах держави, Національна поліція України вимушена припинити діяльність зазначених місць несвободи. Так на території однієї з областей України припинено діяльність усіх ізоляторів тимчасового тримання та кімнат для затриманих. Керівництвом поліції прийнято рішення щодо транспортування затриманих осіб до ізоляторів тимчасового тримання іншого регіону. Проте реалізація такого підходу не гарантує повноцінного забезпечення

процесуально-правових вимог, виконання положень відомчих нормативно-правових актів, дотримання безпекових стандартів, а також належного рівня умов утримання й конвоювання затриманих осіб. Значно ускладняється проведення слідчих (розшукових) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, зокрема допиту, одночасного допиту, слідчого експерименту, відеофіксації процесуальних дій, відібрання біологічних зразків для проведення експертних досліджень, що негативно впливає на ефективність та повноту досудового розслідування[2].

Відповідно до внесених змін у Кримінальний процесуальний кодекс України, проведення слідчих дій з особою у нічний час дозволяється у випадках невідкладності або за наявності судового дозволу[2]. Водночас, у зв'язку зі значним посиленням інтенсивності обстрілів у нічний час, такі дії створюють підвищену небезпеку для працівників поліції та затриманих осіб. З іншого боку непроведення слідчих дій у вечірній час призводить до багаторазового транспортування затриманих, що негативно впливає на строки та якість розслідування, збереження доказів і роботу зі свідками.

Таким чином, питання утримання затриманих осіб в умовах бойових дій потребує інноваційних рішень та розвинених підходів. Таким рішенням може стати створення тимчасових стаціонарних та мобільних пунктів утримання затриманих осіб. Такі пункти можуть існувати на засадах конфіденційності, тимчасовості та за принципами законності, гуманності, дотримання прав людини[3].

Тимчасові стаціонарні пункти утримання затриманих осіб можуть існувати у кількості не менш двох пунктів (основний та альтернативний) у регіоні. Слід зазначити, що місце розташування таких пунктів необхідно обирати у погодженні з керівництвом військової адміністрації, на відстані не ближче ніж тридцять кілометрів від лінії бойового зіткнення у сільській місцевості, розташованій на значній відстані від військових об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури, об'єктів які мають стратегічне значення та можуть служити так званою «законною ціллю». Для організації тимчасового стаціонарного пункту утримання затриманих осіб можуть використовуватися об'єкти комунальної власності або приватні будинки за умови, що це не суперечить праву власності, визначеному чинним законодавством, з урахуванням діючого правового режиму. Зазначений об'єкт забезпечується відповідним інфраструктурним облаштуванням (решітки, освітлення, вентиляція, санвузол, відеоспостереження тощо) із розрахунку тримання не менш чотирьох осіб (для забезпечення окремого тримання таких категорій осіб як чоловіки, жінки, неповнолітні, особи з інвалідністю або тяжкими захворюваннями), забезпечивши при цьому базові стандарти житлового простору і клімату у камерах, створивши умови, що відповідають нормативам площі, нормам освітлення та мікроклімату, простору та температурного режиму утримання, відповідним санітарно-житловим умовам тримання[3]. У разі ускладнення бойової обстановки, руху лінії фронту у напрямок розташування основного пункту, інших загроз життю та здоров'ю утримуваних осіб та персоналу, такий пункт припиняє свою

діяльність, а подальше утримування осіб здійснюється у заздалегідь підготовленому альтернативному пункті утримування.

Водночас, мобільні пункти утримання затриманих осіб являють собою пересувний комплекс, створений на базі броньованого транспортного засобу, який включає в себе камерне відділення, розраховане на утримання не більш двох осіб, та місце для роботи персоналу, обладнується комплексом спеціального оснащення (система відеоспостереження, система вентиляції, санітарний модуль, інтер'єрне обладнання, санітарно-технічне оснащення тощо) із забезпеченням харчуванням та належних санітарно-гігієнічних умов утримання. Мобільний пункт має істотну перевагу завдяки високій мобільності, оперативній доступності для персоналу та керівного складу у будь-який час, підвищеному рівню конфіденційності та безпеки. Такий пункт може оперативно змінювати місце дислокації, залишаючись малопомітним, зберігаючи бойову стійкість і гарантуючи швидке реагування у динамічних умовах. Порядок переміщення, маршрути руху та місця тимчасового розташування мобільного пункту встановлюються керівником структурного підрозділу згідно з поточною оперативною обстановкою та завданнями, що виконуються.

Як стаціонарні, так і мобільні пункти утримання затриманих осіб слід використовувати у разі крайньої необхідності та за умови тримання затриманої особи не більш однієї доби. Забезпечення режиму охорони, а також матеріально-побутового та медико-санітарного забезпечення в таких пунктах покладається на відповідні підрозділи Національної поліції[3].

Також, слід звернути увагу, що впровадження такого рішення потребує внесення змін до низки чинних законів та підзаконних нормативно – правових актів України, таких як: Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 року № 3352-XII; Порядок проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану, затверджений Кабінетом Міністрів України від 07 листопада 2018 року № 934; Інструкція з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 15 червня 2017 року № 440; Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 24 травня 2022 року №311; Інструкції з організації конвоювання затриманих та взятих під варту осіб в ОВС України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 20 січня 2005 року №60 ДСК.; Постанова Кабінету Міністрів України «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, місцях тимчасового тримання Державної прикордонної служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках для дітей та інших місцях тримання Національної поліції та спеціально відведених місцях для тимчасового тримання (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки» від 27 грудня 2018 року №1150.

Отже, враховуючи сучасні виклики, що постали перед системою утримання затриманих осіб в умовах збройного конфлікту, впровадження тимчасових стаціонарних та мобільних пунктів утримання є необхідним кроком який дозволить адаптувати правоохоронну діяльність до умов воєнного часу, зберегти ефективність досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. — К., 1996. — 80 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. — Відомості Верховної Ради України, 2012, № 25-26, ст. 259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. — Відомості Верховної Ради України, 2015, № 32, ст. 380. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

MAŁGORZATA Andrzejczak-Świątek,
*Assistant Professor, Institute of Legal
Sciences Police Academy in Szczytno,
Doctor*

OBLIGATIONS OF STATES TO COMBAT HATE CRIMES IN THE LIGHT OF THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The phenomenon of hate crime is part of the broader phenomenon of social diversity and has accompanied humanity since the dawn of time, but in legal terms it was defined in the early 1980s, which initiated the possibility of its categorization and development of preventive and combating tools for this type of crime.

It was in the 1980s that this concept was first used to describe a wide range of acts, attacks - often brutal and intimidating, committed against groups perceived as deviant or stigmatized.

Importantly, the development of legal tools in the aspect of counteracting and combating hate crimes did not proceed uniformly in democratic countries, or even in European countries alone, so in the absence of treaty-based international legal standardization in this area, soft-law sources, good practices, research results on the phenomenon and the position of the doctrine are of key importance. In relation to this issue, the achievements in the field of law should undoubtedly be appreciated.

The European Court of Human Rights first used the term «hate crime» in a case involving the use of lethal force by uniformed services against a Roma person in *Nachova and Others v. Bulgaria* in 2005. This case became a mile stone and a point of reference for future cases considered by the Court in the context of crimes

committed because of the perpetrator's prejudice against an entire specific social group.

The jurisprudence of the European Court of Human Rights in cases concerning the prevention and combating of hate crimes in the context of the obligations of States generally covers following areas:

- Positive obligations regarding effective investigation (mainly in the context of Articles 2 and 3 of the Convention):

If there are any indications that the crime may have had a discriminatory motive (e.g. racial, religious, xenophobic, homophobic), the State is obliged to: thoroughly investigate the motive for the crime, include this aspect in the criminal proceedings, not limit itself to the material aspects of the crime, but undertake an analysis of the perpetrator's intentions.

- General prohibition of discrimination:

It is therefore noteworthy the common core of hate crimes and legal standards prohibiting discrimination. In many areas, both phenomena are combined, especially when taking into account their basis in stereotypes and prejudices, but the key difference is the fact that not every manifestation of discrimination will be a crime under criminal law. However, if we refer to the definition of the term «discrimination» used in Article 2, paragraph 1 of the Covenant on Civil and Political Rights made by the UN Human Rights Committee, we can find many implications characteristic of both discrimination and hate crime. According to the Committee, «discrimination» should be understood and interpreted as: *«implying any difference, exclusion, restriction or preference based on grounds such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status, and which aim to eliminate or act to the detriment of the recognition and enjoyment by all persons, on equal terms, of all rights and freedoms»*. When assessing whether we are dealing with discrimination or a hate crime, it is primarily about reaching a certain threshold of violation allowing it to be classified as a criminal offence under national law, and the act must be motivated by prejudice.

The ECtHR's case law strongly correlates with the mechanism of discrimination and hate crimes as understood at the level of the activities of the UN Human Rights Committee.

- The State's obligation to protect individuals against violence by third parties, i.e. the obligation to interfere in the horizontal relationship:

Taking the above into account, the concept of qualifying hate crimes as crimes of an intentional nature is fully justified. At the heart of this concept is the selection of the victim by the perpetrator due to their membership in a specific social group towards which the perpetrator harbors prejudice. Therefore, the victim is selected intentionally, and the aforementioned «membership» in the group does not have to be formal. It can only result from the perpetrator's perception, hence the lack of actual membership in a given social group does not eliminate a person from the circle of potential victims of hate crimes. Emphasizing this key feature of hate crime is of great importance when assessing the social impact of this phenomenon and the conclusion that Any one can become a potential victim of a crime motivated by prejudice.

- Neutrality and impartiality of law enforcement agencies and courts:

The ECtHR, in the course of its adjudicative activity, analyses whether public officials do not show bias, and also whether courts provide adequate reasons for judgments, assessing the intentions of the perpetrator in cases where there is a suspicion of a crime based on prejudice, e.g. racial, religious, political.

Importantly, it is worth emphasizing the holistic view of the Tribunal on the mechanism of hate crimes. It determines an effective mechanism for preventing and combating this type of crimes through not only the proper direction of legislative processes in this area, but also building strategies aimed at cooperation between police authorities, prosecutors, courts and non-governmental organizations. At the same time, one should not forget about the key area - raising the level of social awareness that combating hate crimes is in the interest of the entire community.

САВЕНКО Назарій, головний спеціаліст
Відділу сприяння роботі регіональних
представництв Секретаріату Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини, магістр
державного управління та адміністрування

НЕЗАКОННЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Проблематика незаконного затримання цивільного населення в умовах збройних конфліктів є одним з найгостріших викликів сучасного міжнародного гуманітарного права. З початком повномасштабної агресії РФ проти України питання цивільних заручників постає з новою силою.

Сучасні міжнародно-правові документи, зокрема Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, чітко забороняють насильство щодо цивільних осіб, включаючи їхнє захоплення в заручники [3; 4]. Однак ці положення систематично порушуються, що вказує на відсутність ефективних механізмів реалізації та контролю.

Окремо заслуговує уваги питання незаконного утримання цивільних на тимчасово окупованих територіях України. Як свідчать матеріали моніторингу громадськості [1], масові випадки утримання громадян у непридатних умовах, відсутність доступу до адвокатів, недотримання елементарних процесуальних гарантій і застосування фізичного насильства є системним явищем на окупованих РФ територіях.

Показовим є приклад громадянина С., затриманого за проукраїнську позицію та активність у соцмережах, що стало підставою для «засудження» в псевдосуді. Такий кейс є доказом зневаги до принципу «*nulla poena sine lege*» — відсутність правового підґрунтя для звинувачень не стала перешкодою для обмеження волі [2, с. 4].

У 2024 році Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини ініціював створення робочої групи з питань цивільних заручників.

Цей крок є спробою впорядкувати державну політику у сфері захисту цивільного населення та посилити взаємодію з міжнародними організаціями, зокрема МКЧХ [1].

На жаль, кількість верифікованих випадків залишається низькою: понад 1700 осіб ідентифіковано як заручники, тоді як за даними МВС понад 37 тисяч осіб вважаються зниклими безвісти [1]. Це свідчить про масштабність проблеми та нагальну потребу у розробці нових механізмів міжнародної реакції.

Таким чином, ефективна протидія незаконному затриманню цивільного населення має передбачати комплекс заходів — від гармонізації міжнародного законодавства до створення механізмів моніторингу, верифікації та звільнення осіб, які утримуються всупереч міжнародному праву.

Список використаних джерел

1. Белоусов Ю. Л. та ін. Ті, що пережили пекло: свідчення жертв про місця незаконних ув'язнень на Донбасі. 2015. URL: <https://library.khpg.org/index.php?id=1451396568>.
2. Мицик В.В., Буроменський М.В., Буткович О.В. Міжнародне публічне право. Харків: Право, 2020. Т. 2. С. 4.
3. Організація Об'єднаних Націй. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
4. Організація Об'єднаних Націй. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Протокол I). 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
5. Організація Об'єднаних Націй. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

СІРИК Олександр, начальник сектору організації роботи із захисту персональних даних Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Із введенням воєнного стану в Україні внаслідок збройної агресії, в органах Національної поліції посилено заходи щодо забезпечення публічного порядку, протидії злочинності, оперативно-розшукової діяльності з виявлення диверсійних груп, колаборантів та інших загроз національній безпеці. Паралельно було поглиблено співпрацю Національної поліції з іншими правоохоронними органами та територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки.

У зв'язку з цим суттєво зріс обсяг обробки персональних даних у Національній поліції, що спричинило низку проблемних питань, зокрема щодо підстав для обробки, накопичення, зберігання, поширення, а також порядку доступу до персональних даних.

Особливої гостроти набуває проблема відсутності чітких правових алгоритмів та інструкцій, які б регулювали порядок обробки персональних даних як у Національній поліції, так і в інших інституціях. Це створює ризики порушення принципів законності, мінімізації та цільового обмеження обробки.

Зокрема про необхідність приведення національного законодавства у сфері захисту персональних даних до європейських та міжнародних стандартів свідчить низка міжнародних документів, ратифікованих Україною [1, с. 136].

Попри надзвичайний характер воєнного стану, принцип недоторканності приватного життя залишається фундаментальним. Закон України «Про захист персональних даних» та інші нормативно-правові акти регламентують порядок обробки та зберігання даних, забезпечуючи баланс між правами громадян і потребами державної безпеки. У період воєнного стану можуть запроваджуватись додаткові процедури, які дозволяють оперативно використовувати інформацію для забезпечення безпеки, однак зобов'язання щодо дотримання конфіденційності персональних даних не скасовуються. Це означає, що кожне екстрене рішення має ґрунтуватися на принципах пропорційності, законності та прозорості.

Оскільки одним із пріоритетів розвитку України є підвищення рівня захисту персональних даних та забезпечення права особи на недоторканність приватного життя, у Департаменті головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України триває розробка Порядку обробки персональних даних у Національній поліції. Цей документ має визначити загальні вимоги до обробки та захисту персональних даних, володільцем яких є Національна поліція України.

У контексті зазначеної проблематики не можна оминати увагою посилений тиск з боку країни-агресора, спрямований як на заволодіння базами даних органів державної влади, так і на персональні дані окремих осіб. Це підтверджується регулярними кібератаками на інтернет-ресурси органів влади та безпосередніми спробами вербування громадян з метою залучення до диверсійної діяльності.

З огляду на вищезазначене, актуальними питаннями у сфері безпеки персональних даних у Національній поліції є:

- необхідність розробки внутрішніх нормативних актів, що деталізують процедури обробки персональних даних;
- недостатній рівень обізнаності поліцейських у питаннях захисту персональних даних;
- ризики внутрішніх зловживань та несанкціонованого розкриття інформації (безпідставний доступ до персональних даних та відсутність обґрунтованої мети обробки);

- передання персональних даних через незахищені канали зв'язку (зокрема через месенджери);
- відсутність належного контролю з боку відповідальних осіб за захист персональних даних щодо зібраної інформації, її мети та правових підстав [2].

В умовах сучасної цифровізації суспільства та нових викликів, пов'язаних із війною, не менш актуальними стають питання інформування як поліцейських, так і громадян щодо необхідності посилення кіберзахисту та обмеження доступу до чутливої інформації про себе.

Серед ефективних заходів безпеки щодо збереження персональних даних в умовах війни можна виокремити:

- навчання та підвищення кваліфікації працівників;
- обачливість при поширенні особистої інформації;
- використання унікальних паролів і двофакторної автентифікації;
- перевірку адрес вебсайтів і сервісів з метою уникнення введення даних на фейкових ресурсах;
- використання виключно офіційних платформ;
- обов'язкове встановлення та оновлення програмного забезпечення, антивірусів і операційних систем;
- обережність з інтернет-посиланнями та повідомленнями від невідомих осіб;
- належний фізичний захист носіїв, що містять персональні дані;
- оцінка й аналіз можливих ризиків [3].

Отже, захист персональних даних у Національній поліції в умовах воєнного стану — це комплексне завдання, яке охоплює юридичні, організаційні та технологічні аспекти. Забезпечення конфіденційності інформації про громадян і своєчасне реагування на кібератаки мають бути складовими єдиної системи дій. Такий підхід сприятиме не лише збереженню державної безпеки, а й формуванню довіри суспільства до правоохоронних органів.

Усвідомлене ставлення до безпеки персональних даних з боку кожного — один із ключових чинників як їх ефективного захисту, так і забезпечення національної безпеки загалом.

Список використаних джерел

1. Гусаров С. М., Мельник К. Ю. Захист персональних даних працівника // *Право і безпека*. – 2023. – № 2 (89). – С. 133–144.
2. Костенко І. В. Проблеми правового захисту персональних даних у діяльності Національної поліції // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. - 2018. - № 1. - С. 296-303. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_1_26.
3. Оцоколич В. Як захистити свої персональні дані в умовах воєнного стану?. *ligazakon.net. Аналітика*. 03.07.2024. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/228856_yak-zakhistiti-svo-personaln-dan-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення: 21.05.2025).

СІНЧАК Сергій, заступник начальника управління – начальник відділу організації роботи та планування управління організаційно – аналітичної роботи Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

ЗАГАЛЬНИЙ ВИМІР ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Аналіз наукової літератури та міжнародно – правових актів щодо реалізації прав та свобод людини свідчить про те, що за своєю природою права людини мають загальний, універсальний характер. Загальність і універсальність прав і свобод людини має кілька вимірів.

По-перше, усі люди без будь-якої дискримінації мають основні права і свободи. Міжнародні стандарти і законодавство демократичних держав гарантують рівність прав і свобод людини і громадянина незалежно від статі, національності тощо.

Усі права і свободи універсальні з точки зору їх змісту. Право на життя, рівність усіх перед законом, право вільного пересування, право на громадянство, право на свободу переконань та ін.- це загальні права і свободи всіх людей незалежно від суспільного ладу, політичного режиму, форми державного ладу і форми правління, міжнародного статусу країни, до якої належить людина.

Загальність прав і свобод людини виражається в територіальному аспекті. Усюди, де б не перебувала людина, куди б вона не перемістилася, - у будь-якому місці вона володіє основними природними правами і свободами незалежно від того, є ця територія незалежною, самоврядною чи обмеженою в своїй суверенності.

Таким чином, системою міжнародного права визначено, що права і свободи людини є універсальним та притаманні кожній людині незалежно від громадянства. Проте реалізація прав і свобод людини також має чіткі межі в їх реалізації.

Відповідно до Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має обов'язок перед суспільством, у якому тільки можливий вільний і повний розвиток особистості» (ст. 29), при здійсненні своїх прав і свобод вона повинна піддаватися лише таким обмеженням, які установлені законом виключно з метою забезпечення належної уваги до прав і свобод інших і задоволення вимог моралі, суспільного порядку і загального благополуччя в демократичному суспільстві.

Аналогічні приписи закріплені в Конституції України, де статтею 23 передбачено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей,

та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [1 с. 8, 11].

Розкриваючи, тематику реалізації прав і свобод в умовах воєнного стану варто констатувати, що 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64 у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на території України введено воєнний стан строком на 30 діб, який пролонгований у встановлений законом термін до теперішнього часу.

Цим актом законодавства передбачається, що у зв'язку з введенням воєнного стану тимчасово, на період його дії, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [4].

Таким чином, обмеження конституційних прав не являється обов'язковим, а лише можуть бути обмеженими.

Аналіз приписів статей Основного Закону у співвідношенні до Указу Президента від 24.02.2022 № 64 дає підстави визнати, що можуть підлягати обмеженню наступні права це - недоторканість житла (ст. 30), таємниця листування і телефонних розмов (ст. 31), втручання в особисте і сімейне життя, (ст. 32), свобода пересування та вільного вибору місця проживання, вільного залишення території України (ст. 33), гарантування права на свободу думки і слова та вільного вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), право на проведення зборів і мітингів (ст. 39) тощо.

Вибірковим аналізом реалізації наведених прав встановлено, що окремі з них мають найбільш поширену практику в обмеженні, в умовах воєнного стану, зокрема це право на свободу пересування та вільного залишення території.

Відповідно до Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1455 визначено процедуру встановлення заходів особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або її окремих місцевостях, де введено воєнний стан [5].

Обмеження щодо свободи пересування виражається у встановленні блокпостів з метою фільтрації потоків населення та контролю за проходом і виходом на територію де встановлено особливий режим, а також контролю щодо руху на вулицях, дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб.

З метою реалізації цих заходів запроваджується комендатура до якої входять представники органів військового управління Збройних Сил, правоохоронних органів, зокрема працівники поліції тощо [5].

У свою чергу поліція відповідно до частини 4 статті 8 Закону України «Про Національну поліцію» під час дії воєнного стану діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що

визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

У даному випадку працівники поліції, які залучаються до несення служби на блокпостах, здійснюють заходи відповідно до частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», які спрямовані на превентивну та профілактичну діяльність по - запобіганню вчиненню правопорушень, а також втілення заходів спрямованих на встановлення режимних обмежень [2].

Щодо специфіки діяльності поліції в умовах воєнного стану в частині можливого обмеження прав і свобод людини і громадянина, то вона перш за все виражається у вжитті превентивних заходів, які тимчасово можуть обмежувати право на свободу пересування, в розумінні статті 31 Закону України «Про Національну поліцію».

Даний захід виражається у висуненні вимоги щодо залишення місця і обмеження доступу до визначеної території, зупинення транспортного засоби та обмеження пересування особи, а також обмеження пересування транспортного засобу або фактичного володіння ним [2].

Одночасно вказаним Порядком закріплено, що під час здійснення заходів з обмеження свободи пересування громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України, зокрема це позбавлення громадянства України, невід'ємного права на життя, права на повагу до гідності та недопущення катуванню, особистої недоторканності тощо.

Отже, з вимог цього нормативно-правового акту вбачається, що на національному правовому рівні закріплено перелік прав, які не підлягають обмеженню, у тому числі через призму реалізації владних повноважень органами поліції.

Розкриваючи сутність обмеження права щодо залишення території України необхідно зазначити, що відповідно до статті 27-2 Закону України «Про державний кордон України» органи поліції залучаються до заходів з посилення охорони державного кордону України, у даному випадку з посилення державного кордону та забезпечення публічної безпеки і порядку [3].

Порядком організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму, затвердженого наказом МВС від 15.11.2022 № 740, зареєстрованим Міністерством юстиції України від 29.11.2022 № 1502/38838 визначено, що сили і засоби Держприкордонслужби та Національної поліції України використовуються з метою виявлення спроб в'їзду в Україну та виїзду з неї осіб, які можуть бути причетні до терористичної діяльності або не мають законних підстав для в'їзду в Україну та виїзду з неї, а також інших порушень режиму державного кордону та прикордонного режиму в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, що становлять загрозу публічній безпеці і порядку [6].

Таким чином поліція в умовах воєнного стану діє за призначенням та специфікою діяльності, під час чого працівники поліції можуть ситуативно обмежуватися права та свободи громадян у спосіб та на підставі закону з метою забезпечення публічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Ієрусалімов М.Ф., Страхурський, І.О. Ієрусалімова І.О.: Курс лекцій, навчально-методичні та довідкові матеріали до них/За заг. ред. Заслуженого юриста України, доктора юридичних наук, професора Голосніченка І.П. Видавництво Національного транспортного університету та Київського юридичного інституту МВС України. – К., 2004. – [с 8,11].
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII (зі змінами).
3. Закон України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-XII (зі змінами).
4. Указ Президента України № 64/2022, інтернет-сайт Верховної Ради України, <https://www.rada.gov.ua>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан».
6. Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму, затвердженого наказом МВС від 15.11.2022 № 740, зареєстрованим Міністерством юстиції України від 29.11.2022 № 1502/38838

СКОМОРОХОВА Аліна, Радниця
Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини, генеральна директорка
спеціалізованого металургійного підприємства
«Тін Імпекс»

БАБІЙ Юлія, начальниця науково-дослідного
відділення озброєння та матеріально-
технічного забезпечення діяльності
Держприкордонслужби України науково-
дослідного відділу НАДПСУ, доктор технічних
наук, старший науковий співробітник

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПЕРСПЕКТИВ ТА РОЛЬ ЖІНОК У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Стратегічними цілями України є вступ до Європейського Союзу та

НАТО, а європейські демократичні принципи слугують основним етичним орієнтиром розвитку нашої держави. Важливим аспектом побудови паритетної демократії є забезпечення рівноправ'я та свобод для всіх громадян, а також усунення будь-яких форм дискримінації, зокрема за ознакою статі. Тому створення гендерно збалансованого суспільства є однією з ключових умов для вступу України до ЄС та НАТО. Сектор безпеки та оборони вимагає різноманітних навичок та ресурсів для забезпечення миру й безпеки. Важливість додаткових умінь як чоловічого, так і жіночого персоналу неможливо переоцінити для ефективного виконання поставлених завдань. Тому цей сектор повинен активно інтегрувати гендерні перспективи в процеси аналізу, планування, виконання та оцінки своєї діяльності. Це є важливим аспектом співпраці з партнерами з ЄС та НАТО.

Не виникає сумніву той факт, що упровадження сучасних стандартів НАТО із забезпечення гендерних перспектив у секторі безпеки і оборони України є важливим кроком у наближенні до євроатлантичної інтеграції та підвищенні ефективності роботи оборонних структур. Ці стандарти передбачають не лише збільшення представництва жінок у секторі оборони, а й створення сприятливих умов для їхньої служби та розвитку кар'єри.

До основних напрямів впровадження гендерних стандартів НАТО віднесемо: інституціоналізацію гендерної політики; навчання й підвищення кваліфікації; розширення прав і можливостей жінок у військовій службі; реалізацію національних та міжнародних програм; і удосконалення нормативно-правової бази відповідно. НАТО втілює політику забезпечення гендерної рівності шляхом імплементації Резолюцій Ради Безпеки ООН щодо жінок, значних миру та безпеки. Ці резолюції (1325, 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2422, 2467, 2493) визнають непропорційний вплив збройних конфліктів на чоловіків і жінок, хлопців та дівчат. Вони закликають до повноцінної та рівноправної участі жінок на всіх етапах запобігання конфліктам, а також до захисту від сексуального насильства. Резолюції наголошують на необхідності забезпечити рівні права та можливості для представників обох статей в умовах військових дій і встановлення миру, а також гарантувати захист від гендерно зумовленого насильства під час збройних конфліктів.

З 2017 відбулися значні зміни щодо розширення прав і можливостей жінок, зокрема у 2018 році голови країн та урядів НАТО ще більше посилили свою прихильність до затвердження нової політики та Плану дій щодо жінок, миру та безпеки на саміті в Брюсселі. Водночас нова політика будується на основі трьох керівних принципів: інтеграції (для досягнення гендерної рівності необхідно чітко визнати, що кожна політика, програма та проєкт стосуються не лише жінок, а й чоловіків); інклюзивності (прагнення НАТО до збільшення участі жінок у всіх завданнях у Міжнародному військовому штабі та Міжнародному персоналі на всіх рівнях) та цілісності (відповідальність за всі зусилля з підвищення обізнаності щодо гендерної рівності, що стане пріоритетним відповідно до міжнародних рамок). У програмних документах НАТО гендерна рівність визначена як одна з ключових цінностей. На їх основі було створено Комітет НАТО з

гендерних питань та структуру IMS GENAD (Міжнародний офіс радника з гендерних питань). Ця структура постійно контролює показники психологічного клімату в установах сектору безпеки і оборони, а також досліджує рівень комфортності служби жінок у збройних силах країн-членів Альянсу та тих, що прагнуть приєднатися. Ураховуючи те, що гендерна політика НАТО охоплює не лише країни-члени, а й партнерські держави, включно з Україною, можна зазначити, що вже понад двадцять років, починаючи з 1997 року, Київ став місцем розташування Центру інформації та документації НАТО, а в штаб-квартирі НАТО з'явилося українське представництво. Отже, ми є частиною гендерної політики Північноатлантичного альянсу.

Наразі в секторі безпеки та оборони здійснюється широкий спектр реформ, спрямованих на професіоналізацію, демократизацію та приведення їхніх можливостей у відповідність до стандартів НАТО. Урахування принципу гендерної рівності є однією з вимог для відповідності етичним основам та цінностям, закладеним у політику Альянсу.

Понад 5 500 військовослужбовиць нині перебувають безпосередньо на передовій. Загалом станом на 1 січня 2025 року в Збройних Силах України служать понад 70 000 жінок, а це на 20 % більше, ніж у 2022 році, хоча станом на січень 2024 року у Збройних силах України загальна кількість жінок складала понад 62 тисячі, з них військовослужбовиць – 45 тисяч 587, понад 4 тисячі перебували на лінії фронту. За час війни отримали статус учасниць бойових дій понад 20 тисяч жінок-військовослужбовиць. Відзначені державними нагородами – майже півтори тисячі. П'ять жінок-військовослужбовиць вшановані найвищим званням – Герой України. Із них троє, на превеликий жаль, померло. Залучення жінок до сектору безпеки і оборони ініціювало обговорення їхньої ролі в армії, що зумовлено гендерними стереотипами про місце жінок у суспільстві. Це призвело до необхідності переглянути уявлення про роль жінок та розробити стратегію впровадження принципу гендерної рівності.

На нашу думку, залучення жінок до військової служби, попри гендерні стереотипи, покращує загальну ефективність армії. За умови рівного доступу до навчання та неупередженого ставлення, жінки можуть виконувати свої обов'язки так само професійно, як і чоловіки. Оскільки, по-перше, не всі чоловіки придатні до військової служби й існує необхідність застосовувати диференційований підхід до добору кандидатів обох статей. А, по-друге, у світлі сучасної еволюції війни ми спостерігаємо той факт, що фізична сила втратила значення, зменшуючи роль статі як основного критерію при розподілі ролей у секторі безпеки і оборони.

Упровадження сучасних стандартів НАТО із забезпечення гендерних перспектив у секторі безпеки та оборони в Україні є важливим кроком у зміцненні національної обороноздатності та забезпеченні гендерної рівності. Стратегічна спрямованість на відповідність цих стандартів дає змогу країні відповідати міжнародним зобов'язанням, покращує ефективність та професіоналізм відомств сектору безпеки та оборони. І сьогодні Україна активно впроваджує міжнародні зобов'язання щодо забезпечення рівних

прав та можливостей для жінок і чоловіків, зокрема за останні кілька років відбулося масове залучення жінок до служби в секторі безпеки та оборони, зокрема на бойових посадах, у межах переходу до професійно-контрактної армії з рівним призовом чоловіків і жінок на добровільній основі.

Разом з тим поряд з вагомими досягненнями є низка викликів, серед яких боротьба з гендерним насильством і сексуальними домаганнями у відомствах сектору безпеки та оборони, розслідування цих випадків і розроблення стійкого професійного механізму протидії цим явищам, а також інфраструктурна інтеграція та більша видимість потреб жінок (гендерно чутливий підхід). Проблеми відсутності сталих механізмів гендерної політики та подеколи політичної волі стосовно їх реалізації, а також актуальність питання «скляної стелі» у відомствах сектору безпеки та оборони як на ринку праці, так і серед військової еліти й експертного військового середовища є іншими важливими аспектами, які потребують уваги та це стане перспективою подальших наукових досліджень.

САХНО **Артем**, доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
факультету № 2 Донецького державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Адміністративна юрисдикція в поліцейській діяльності має розглядатися як багатовимірна складова адміністративної функції держави, що реалізується в межах компетенцій органів (підрозділів) Національної поліції й охоплює як провадження у справах про адміністративні правопорушення, так і інші форми вирішення адміністративних справ, що виникають у сфері адміністративних правовідносин.

Професор С.Ф. Константинов визначає юрисдикцію як сукупність повноважень особи або органу щодо правової оцінки конкретних фактів, розв'язання спорів і застосування санкцій відповідно до закону [1, с. 8]. При цьому, вартий уваги підхід вищевказаного дослідника, який спрямований на підкреслення правової природи юрисдикції, фокусуючи увагу на реалізації владних повноважень у межах законодавчо визначеної процедури.

Колектив авторів під керівництвом В.А. Кулікова у навчальному посібнику «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліцейських» розкриває юрисдикцію як встановлену законом сукупність повноважень органів і посадових осіб щодо вирішення правових спорів, справ про правопорушення, оцінки дій суб'єктів на відповідність закону та застосування санкцій позасудового характеру [2, с. 9]. Представляється, що вказана концепція у найбільшій мірі демонструє прикладний та системний

підхід до розкриття сутності юрисдикції, оскільки конкретизує її межі в діяльності органів виконавчої влади, зокрема поліції, та підкреслює позасудовий характер такої діяльності.

Водночас автори наукової статті «Адміністративна юстиція» трактують поняття адміністративної юрисдикції крізь призму змістовного наповнення її предмета, під яким розуміють «усі публічно-правові спори, в яких однією зі сторін є фізична чи юридична особа, а іншою — суб'єкт владних повноважень» [3, с. 98]. Вищевказана теорія, на нашу думку, формує підґрунтя для розуміння адміністративної юрисдикції як особливого механізму захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, характерною рисою яких є наявність спору про право.

Однак ототожнення адміністративної юрисдикції виключно із розглядом спорів є дискусійним твердженням, оскільки звужує її зміст і не охоплює юрисдикційні провадження, що виникають на підставі вчинення адміністративного проступку, де наявність спору між сторонами не є обов'язковою умовою здійснення юрисдикційної діяльності.

У цьому контексті обґрунтовано видається позиція Н.І. Золотарьової, яка звертає увагу на більш точний підхід до комплексного розкриття правової природи адміністративної юрисдикції в поліцейській діяльності, викладений у монографії «Адміністративно-деліктне відношення» відомого українського вченого в галузі адміністративного права Л.В. Ковалю. Згідно з його концепцією, адміністративна юрисдикція розглядається у широкому значенні — як сукупність матеріальних і процесуальних адміністративних правовідносин, спрямованих на позасудове вирішення справ про адміністративні правопорушення спеціально уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів [4, с. 29].

Поряд із цим доцільно погодитися з позицією І.П. Голосніченка, який обґрунтовано відносить органи внутрішніх справ (за змістом ст.ст. 262, 268 КУпАП [5] – Національної поліції), до основних суб'єктів адміністративної юрисдикції. Як підкреслює вчений, «жоден інший орган адміністративної юрисдикції не наділений настільки значним обсягом юрисдикційних повноважень» [6, с. 131–133].

Окреслені наукові підходи підтверджують ключову тезу цього дослідження щодо нерозривного теоретико-методологічного та правового зв'язку між поліцейською діяльністю і адміністративною юрисдикцією. Узагальнення положень, сформульованих Н.І. Золотарьовою, Л.В. Ковалем та І.П. Голосніченком, дозволяє дійти висновку, що адміністративна юрисдикція у структурі поліцейської діяльності виступає її стрижневим елементом — інституційно визначеною формою реалізації державної реакції на адміністративні правопорушення.

Висновки. Загальний аналіз вищезазначених підходів до розуміння адміністративної юрисдикції дозволяє сформулювати узагальнене уявлення про її характерні ознаки в контексті поліцейської діяльності, яка виступає специфічним інструментом реалізації публічно-владних повноважень у сфері

забезпечення правопорядку. Отже, адміністративна юрисдикція в поліцейській діяльності характеризується:

- публічно-правовим характером суспільних відносин, що виникають під час розгляду посадовими особами органів (підрозділів) Національної поліції справ про адміністративні правопорушення;

- наділенням поліцейських сукупністю державно-владних повноважень щодо розгляду справ по суті, що передбачає винесення індивідуального адміністративного акту від імені держави, з юридично обов'язковими наслідками;

- дотриманням визначеної законодавством процесуальної форми здійснення адміністративного провадження, що здійснюється на принципах об'єктивності, неупередженості та законності;

- можливістю застосування заходів адміністративного примусу, що реалізуються в межах компетенції поліцейських та спрямовані на забезпечення публічної безпеки й порядку;

- здійсненням адміністративно-юрисдикційних процедур поза межами судової системи, тобто без участі органів судової влади, що підкреслює превентивну, оперативну й самостійну природу поліцейського впливу в адміністративно-деліктній сфері.

Список використаних джерел

1. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури». 2016. 336 с.

2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліцейських [Текст]: навч. посіб. / [авт.кол.: В.М. Білик, С.Г. Братель, В.І. Варивода та ін. ; за ред. В.А. Кулікова]. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 288 с.

3. Пустовіт Ю.Ю., Запотоцька О.В., Тімашов В.О. Адміністративна юстиція. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 2. С. 96–101.

4. Золотарьова Н.І. Теоретичні питання адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Юридичний бюлетень. 2018. № 7 (2). С. 28-32.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

6. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина. / за заг. ред. І.П. Голосніченка та Я.Ю. Кондратьєва. Київ : УАВС, 1995. 178 с.

СЕРВАТЮК Людмила, доцент кафедри загально-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту Національна академія Служби безпеки України кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ МОНІТОРИНГУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Права людини є основоположною цінністю міжнародного права, проте саме під час збройних конфліктів вони найчастіше порушуються. Наявність збройного конфлікту не є підставою заперечення, скасування або порушення прав людини [1]. Забезпечення дотримання мінімальних стандартів прав людини під час збройного конфлікту є складним завданням. Найбільш страшні та масові злочини вчиняються саме під час збройного конфлікту. Учасники бойових дій, військовополонені, поранені і хворі, цивільне населення та особи, що перебувають в умовах окупації часто стикаються з грубим порушенням їх прав.

Збройна агресія російської федерації проти України спричинила серйозні й масові порушення прав людини, а також норм міжнародного гуманітарного права. Моніторингові місії правозахисних міжнародних організації постійно фіксують переконливі докази систематичних порушень основоположних прав людини російськими військовими. Серед них — право на життя, особисту недоторканність, порушення права на власність, включаючи масову руйнацію цивільної інфраструктури, порушень заборони катувань та жорстокого поводження, зокрема гендерного насильства та сексуального насильства, пов'язаного з війною та порушення права на свободу й безпеку, включаючи викрадення та свавільні затримання, або утримання осіб під вартою без зв'язку із зовнішнім світом. Такі порушення «міжнародних стандартів прав людини» мають широкомасштабний й систематичний характер та вказують на можливість кваліфікації таких порушень як військові злочини або злочини проти людяності [2].

Найефективнішим методом боротьби з правопорушеннями у сфері забезпечення прав людини є їх попередження, а під час збройного конфлікту — правильне й вчасне процесуальне оформлення фактів грубого порушення норм міжнародного гуманітарного права. Стратегія запобігання виникненню правопорушень має базуватись на аналізі інформації про правопорушення що мали місце, а також про виникнення ситуацій, в умовах яких виникнення правопорушень має високу вірогідність [3, с. 95].

Відповідно до норм міжнародного права сторони конфлікту зобов'язані проводити розслідування та притягувати до відповідальності винних у грубих порушеннях прав людини та серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права. Саме моніторинг дотримання прав людини в умовах збройного конфлікту є критично важливим для документування злочинів, забезпечення справедливості, захисту жертв конфлікту та притягнення винних до відповідальності.

Моніторинг прав людини під час збройного конфлікту — це процес систематичного спостереження за порушеннями прав людини та проведення відповідних процесуальних заходів, що здійснюються відповідними міжнародними й національними органами у зв'язку з цими порушеннями.

Такий моніторинг здійснюють як державні органи, зокрема, національні служби омбудсменів та національні інститути з прав людини, так

і правозахисні та міжнародні організації – ООН, Рада Європи, Міжнародний комітет Червоного Хреста, міжнародні судові установи (Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини). Наприклад, Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні була створена в березні 2014 року після початку збройного конфлікту на сході України та спроби анексії Криму. Місія діє в межах Управління Верховного комісара ООН з прав людини і має на меті: моніторинг та публічне звітування про ситуацію з правами людини в Україні; збір свідчень про порушення прав людини, включаючи інтерв'ю з потерпілими та свідками; документування воєнних злочинів та порушень прав людини; фіксація випадків невибіркових атак, порушень норм міжнародного гуманітарного права, використання насильства проти мирних жителів; звітування та правозахисна діяльність – регулярне оприлюднення аналітичних звітів, які містять детальний аналіз ситуації та рекомендації щодо захисту прав людини; надання рекомендацій органам влади щодо покращення ситуації з правами людини [4]. Отримана інформація в ході роботи моніторингової місії може використовуватися міжнародними організаціями, судами та правозахисними структурами для притягнення винних (держав, фізичних осіб) до відповідальності та розробки політик (програм) захисту прав людини.

Незважаючи на суттєвий прогрес у розвитку міжнародних правозахисних інститутів, здійснення ефективного моніторингу дотримання прав людини в умовах збройного конфлікту залишається складним завданням. Основними викликами у цій сфері є:

обмежений доступ до зони конфлікту – у більшості випадків правозахисні місії позбавлені можливості безпосередньої присутності на територіях, де ведуться активні бойові дії, що ускладнює збір достовірної інформації;

інформаційні маніпуляції – поширення дезінформації, а також використання пропагандистських наративів суттєво впливають на об'єктивність та достовірність даних, що збираються під час моніторингу;

загроза для правозахисників – представники моніторингових місій, журналісти та незалежні спостерігачі часто зазнають цілеспрямованих нападів, що створює додаткові ризики для їхньої безпеки;

недостатня оперативність міжнародного правосуддя – відсутність дієвих механізмів швидкого реагування з боку міжнародних судових інституцій зумовлює тривалість процесу збору, аналізу доказів та притягнення винних до відповідальності;

нестача ресурсів – брак фінансування та спеціалістів для якісного документування військових злочинів.

Отже, ці обставини суттєво ускладнюють забезпечення належного захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, що, у свою чергу, вимагає перегляду існуючих механізмів та розробки нових стратегій реагування. Моніторинг дотримання прав людини під час збройного конфлікту є важливим інструментом для притягнення винних до відповідальності та захисту постраждалих. Важливим завданням міжнародного співтовариства є вдосконалення механізмів збору інформації,

доступу до зони безпосереднього ведення конфлікту та забезпечення оперативного реагування на порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Використання сучасних технологій, співпраця між державами та громадськими організаціями можуть сприяти посиленню ефективності моніторингових процесів. В умовах зростаючих загроз у сфері забезпечення прав людини та грубих порушень росією правил ведення збройного конфлікту роль незалежного та об'єктивного моніторингу за дотриманням прав людини на тимчасово окупованих територіях та підконтрольних територіях України лише зростатиме.

Список використаних джерел

1. Про захист жертв війни: Женевські Конвенції 1949 р. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 30.05.2025).
2. Про наслідки війни в Україні для сфери захисту прав людини: Меморандум Комісара Ради Європи з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/-/1680a7390c> (дата звернення: 30.05.2025).
3. Стандарти забезпечення прав людини у діяльності Служби безпеки України : Навч. посіб. / [Д. фон Бларер, Ю.Л. Белоусов, С.С. Кудінов та ін.; уклад. д-р екон. наук, проф. М. М. Чеховська; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. С.С. Кудінова, канд. соц. наук Ю.Л. Белоусова. – Київ : НА СБУ, 2019. – 368 с.
4. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні задокументувала свідчення злочинів щодо громадян нашої держави з боку росії. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/news/monitoryngova-misiya-oon-z-prav-lyudyny-v-ukrayini-zadokumentovala-svidchennya-zlochyniv> (дата звернення: 30.05.2025).

СТУПНИЦЬКИЙ Віктор, *доцент
кафедри економіки, фінансів та права
Дубенської філії Університету Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ У РЕФОРМУВАННІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Попри численні законодавчі ініціативи та іноземний досвід, реалії роботи української поліції свідчать про наявність системних проблем. Такі системні проблеми, потребують комплексного підходу до оцінки поліції як інституту забезпечення права і свободи людини. Відповідно, метою дослідження є вияв тенденцій у реформуванні правоохоронних органів на території України в контексті політико-соціальні середовища в яких відбулось її формування у дотриманні прав і свобод людини.

З повалом російського царського уряду відбулись зміни у поліції. За прийняттям Раднарком (найвищий орган виконавчої влади (уряд) Радянської

України) Декрету «Про організацію міліції» у 1919 році сформовано радянську робітничо-селянську міліцію. Мета такого формування - охорона революційного порядку, особистої безпеки громадян, а також боротьба з кримінальними злочинними елементами [1].

В період Великої Вітчизняної війни, коли території УРСР були захоплені німецькими загарбниками відбувся процес формування різних органів правопорядку. З одного боку це бандерівські формування під назвою Українська Народна міліція. З іншого боку за підтримки Німецької цивільної адміністрації формувались «Ordnungspolizei» (поліція порядку), а згодом Schutzmannschaften («Шуцмани») — загальні патрульно-охоронні підрозділи, озброєні автоматичною зброєю, прикривали комендантські години, охороняли склади, залізниці, мости та Hilfspolizei («допоміжна поліція») — додаткові «міліцейські» загони з більш широким колом повноважень, зазвичай підпорядковувалися гестапо. Використовувалися для розправи з підпіллям і євреями. Поступово такі поліцейські формування перетворювались на квазівійськові формування, які брали участь у боях із радянськими партизанами під проводом німецького СС-комісара, а з 1943 року воювали проти радянської армії на фронті [2]. Таким чином, прослідковується закономірність - зміна політичного становища в Україні призводить до появи поліції. З визволенням УРСР від фашизму було відновлено радянську міліцію.

Реорганізація української міліції у поліцію відбулась у 2012 році з спроби прийняття закону України «Про поліцію». Друга спроба реформувати міліцію почалась з 2014 року, а у 2015 році прийнято закон № 2822 «Про Національну поліцію» [3]. Проте, сама поліція започаткована постановою № 641 Кабінету Міністрів України, як центральний орган виконавчої влади і підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України [4]. Таке реформування української міліції проходило за лекалами грузинської реформи грузинських органів внутрішніх справ. Таким чином, нова поліція в Україні сформувалась після перемоги майдану і за нового політичного уряду.

З розпадом СРСР було проголошено закінчення «холодної війни». Однак почався інший її етап – гібридна, яка розгорталась на околицях СРСР. Саме у 2014 році в Україні починаються зміни у політичній владі, починаються бойові дії в Донбасі, що є наступним етапом розвитку гібридної війни, але уже на території України. Відповідно, формується нова збройна структура - поліція.

При зміні відповідного законодавства впроваджено нову функцію – надання поліцейських послуг. Однак ці послуги націлені виключно на забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. У новому законі виведено з функцій поліції захист власності від злочинних та кримінально протиправних посягань, а також забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів. Крім того нова функція протидія злочинності не передбачає запобігання правопорушенням та їх припинення, лише реакцію на правопорушення.

Відповідно відбулось суттєве «переформатування» ролей правоохоронної функції України як держави. Нова поліція у протидії злочинності переведена на з превенції до реакції, а саме виключно фіксація та оформлення фактів порушення законів, а всі превентивні заходи уже під питанням. Поліція стала «адміністратором заяв», замість реального захисника. В період відкритої війни роль поліції разом з ТЦК перетворилась у осередок відкритого фашизму, для викрадання чоловіків їх залякування та фізичної розправи з метою примусової мобілізації за «добровільним принципом».

Щоб зрозуміти такі зміни в українському суспільстві звернемось до українського законодавства. По-перше, укладений Договір про створення Міжнародної Фінансової Корпорації (Статті Угоди про створення Міжнародної Фінансової Корпорації) вказує, що територія України є найменш розвинений регіон для діяльності Міжнародного Банку Реконструкції та Розвитку, а Україна як держава прямого доходу не отримує, адже не отримала відповідної кількості акцій [5].

По-друге, у діючій Конвенції між Кабінетом Міністрів України і Урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень відзначається, що Україна є виключно географічною територією [6]. В подібних конвенціях Україна завжди визначається територією. Для прикладу Грузія, визначається як територія, але в межах державних кордонів Грузії [7].

Підводячи підсумок проведеного аналізу впливає те, що Україна як суверенна держава в міжнародних угодах не визначається. Таким чином введення поліції в Україні на рівні виконавчої влади було логічним закріпленням території в межах України як підконтрольної території міжнародним фінансовим структурам через уряд України.

Таким чином проведений аналіз засвідчує, що формування і законодавче закріплення Національної поліції України стало логічним продовженням еволюції інституту «силових структур» на українських землях. В усіх етапах утворення правоохоронних органів чітко прослідковується вплив панівної ідеології та зовнішніх обставин. Формування національної поліції України якраз і засвідчує повну втрату державності УРСР. А головне те, що створена поліція перейшла на ринкові відносини (надання послуг). Тому говорити про права і свободи людини в Україні необхідно виключно в теоретичному плані. Реальна ситуація – це фашизм прикритий демократичними нормами та патріотизмом на фоні гарячої стадії гібридної війни на територіях СРСР.

Список використаних джерел

1. Національна академія внутрішніх справ. (б. р.). Тема 21. Українська РСР (УСРР) та її право. *Мультимедійний посібник «Історія держави та права»*. Кафедра історії держави та права. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/history_state_law/nm/lec21.html

2. Дерейко І.І. Місцеві формування німецької армії та поліції у Райхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки). / Іван Дерейко; Ін-т історії України НАН України. — К., 2012. — 174 с.
3. Про Національну поліцію. Закон України № 580 від 02.07.2015. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова від 28.07.2015 № 641. *Офіційний вісник України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF#Text>
5. Договір про створення Міжнародної Фінансової Корпорації (Статті Угоди про створення Міжнародної Фінансової Корпорації). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_047#Text
6. Конвенція між Кабінетом Міністрів України і Урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/012_004#Text
7. Конвенція між Урядом України і Урядом Грузії про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доход і на майно. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_035#Text

ТКАЧУК Петро, заступник начальника управління – начальник відділу контролю за дотриманням прав людини у поліцейській діяльності Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

Воєнний стан – це винятковий правовий режим, що запроваджується для гарантування національної безпеки в умовах збройної агресії або загрози її виникнення. Попри кризовий характер таких умов, держава має забезпечувати фундаментальні права і свободи громадян. Конституція України містить чіткий перелік прав, які можуть бути обмежені, проте існує також низка прав, що залишаються непорушними навіть у період надзвичайного стану [1, с. 134].

Важливим аспектом є відповідність національного законодавства міжнародним стандартам. Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права (Женевські конвенції 1949 року та їхні додаткові протоколи), основоположні права людини, зокрема право на життя, заборона катувань та право на гуманне поводження, не можуть бути порушені навіть у період війни. Стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [4] дозволяє тимчасове обмеження окремих прав лише у випадку реальної

загрози національній безпеці, а самі заходи обмеження мають бути пропорційними та не виходити за межі необхідності.

Європейський суд з прав людини наголошує: під час надзвичайного стану держава має право застосовувати тимчасові заходи, що відступають від загальних зобов'язань, проте лише в межах, передбачених статтею 15 Європейської конвенції з прав людини [2]. Згідно з практикою ЄСПЛ, ключовими критеріями оцінки правомірності обмежень прав людини є їхня **необхідність, законність, пропорційність та обґрунтованість** [3].

Українське законодавство загалом відповідає міжнародним стандартам, однак воєнний час потребує швидкого адаптування правозахисних механізмів. Особливо це стосується захисту таких категорій, як цивільне населення, військовополонені та біженці. Згідно з Декларацією про захист жертв війни [6] (ООН), держави повинні забезпечувати доступ до гуманітарної допомоги та належного правового захисту найбільш вразливих груп.

Сьогодні особливу роль у захисті прав людини відіграють правозахисні організації та міжнародні інституції. Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, ОБСЄ та Міжнародний Комітет Червоного Хреста співпрацюють з українськими правозахисниками для моніторингу ситуації з дотриманням прав людини, документування порушень та надання гуманітарної допомоги. Важливим є дотримання принципу транспарентності у законодавчих рішеннях та залучення громадянського суспільства до процесу правозахисту.

Отже, ключовим завданням держави є збалансування безпекових інтересів та гарантій прав людини. Це потребує комплексного підходу, включаючи вдосконалення законодавчої бази, міжнародну співпрацю, ефективний механізм моніторингу та дотримання правозахисних норм.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини), Рим, 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. European Court of Human Rights. Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights [Електронний ресурс]. – Council of Europe, 2022. – 24 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_15_eng.pdf
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Нью-Йорк, 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
5. Женевські конвенції від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151
6. Декларація про захист жертв війни : прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 9 груд. 1977 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/war_victims.shtml
7. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні. – 2023. URL:

ТУЛЯКОВ Вячеслав, професор
кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська
юридична академія, суддя *ad hoc*
Європейського Суду з прав людини,
доктор юридичних наук, професор, член-
кореспондент Національної академії
правових наук України, заслужений діяч
науки і техніки України

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДІВ ЩОДО СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЖИМІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Сучасна кримінально-правова доктрина визнає існування спеціальних (емерджентних) режимів, які застосовуються у відповідь на надзвичайні обставини: війна, пандемія, терористичні акти, катастрофи, надзвичайний або воєнний стан. Ці режими передбачають тимчасове обмеження певних прав і свобод, посилення чи пом'якшення кримінальної відповідальності, що породжує складні юридичні конфлікти, особливо у світлі стандартів Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) та права ЄС [1].

Теоретичний бекграунд регуляції емерджентних режимів спирається на Нове Бачення верховенства права Генерального секретаря ООН (2023), яке акцентує на європоцентричній парадигмі західної ліберальної демократії: поділ влади, універсальність прав людини, незалежність суду, підзвітність. Хоча ці принципи мають глобальне значення, у баченні припускається їх універсальна застосовність без достатнього врахування різноманітності правових культур і традицій управління, що існують у світі. [2]. У контексті надзвичайних ситуацій і тимчасового відступу від закону бачення підтримує універсальні принципи верховенства права, але пропонує обмежені рекомендації щодо управління напругою між збереженням фундаментальних прав і необхідністю гнучкості в законодавстві. В той же час міжнародне право дозволяє відступи під час надзвичайних ситуацій, однак наголос бачення на невід'ємних правах може не повністю враховувати практичні виклики управління.

Надзвичайні ситуації часто виявляють правовий плюралізм і фрагментацію, і підхід ООН дозволяє побачити, як управляти конвергенцією різних правових порядків без нав'язування жорсткої уніфікації, яка може послабити довіру та соціальну згуртованість. Щоб подолати розрив між універсальністю та фрагментацією, бачення має прийняти правовий плюралізм і контекстуальну універсальність, визнаючи та інтегруючи гнучкі рамки для тимчасового відступу від прав із чіткими вказівками щодо законності таких заходів під час надзвичайних ситуацій, збалансуючи

державну безпеку з фундаментальними правами. Важливо дотримуватися принципу невід'ємності невід'ємних прав, таких як право на життя та заборона катувань, які не підлягають відступам навіть у кризі [3].

Розробка гібридних правових рамок, які поважають місцеві традиції, одночасно підтримуючи універсальну людську гідність і відповідальність, підвищить легітимність. Принципово важливо, що деякі фундаментальні права залишаються абсолютно недоторканими за будь-яких обставин, включаючи право на життя та свободу від тортур. На практиці реагування на кризи часто зводиться до інтуїтивних моделей управління, що спираються на неформальні механізми зловживання правом чи владою. Хоча ці підходи можуть забезпечити ефективні негайні рішення, вони часто сприяють маргіналізації вже вразливих груп населення — зокрема, жертв кримінальних правопорушень, ветеранів, кримінальних правопорушників, мігрантів та переміщених осіб - що ще більше закріплює моделі виключення та несправедливості. Орієнтація бачення на формальні інституції ризикує маргіналізувати ці важливі практики, що може підірвати легітимність і ефективність.

Надзвичайні ситуації часто виявляють правовий плюралізм і фрагментацію. Пам'ятаємо же, що Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», щодо можливості превентивного ув'язнення осіб на термін до 30 діб працював в країні майже 10 років, практично рік після початку повномасштабної агресії [4]!

Отже замість нав'язування зловживання владою при жорсткій уніфікації, яка може послабити довіру та соціальну згуртованість, правові рамки повинні прийняти правовий плюралізм і контекстуальну універсальність, визнаючи та інтегруючи системи поведінки, що відповідають стандартам прав людини. Основна проблема полягає в збереженні людської гідності та фундаментальних прав навіть тоді, коли застосовуються законні відступи. Це вимагає забезпечення того, щоб усі надзвичайні заходи залишалися законними, необхідними, пропорційними та підлягали прозорому нагляду. Крім того, ми повинні встановити гнучкі рамки для тимчасових відступів від прав із чіткими вказівками щодо законності таких заходів під час надзвичайних ситуацій, збалансовуючи державну безпеку з фундаментальними правами.

Далі наведено опис ключових кейсів ЄСПЛ та Суду ЄС, які визначили юридичні межі спеціальних режимів, механізми дерогації від прав і баланс між державною безпекою та фундаментальними правами [5, 6].

1. Lawless v. Ireland (No. 3), 1961 (ЄСПЛ)
Суть справи: Джеральд Лоулесс, підозрюваний у зв'язках з ІРА, був затриманий і утримувався без суду на підставі надзвичайного законодавства Ірландії, що дозволяло інтернування без обвинувачення через загрозу тероризму. Ірландія вперше в історії ЄСПЛ скористалася правом дерогації (ст. 15), посиляючись на надзвичайний стан.

Юридичне значення: ЄСПЛ визнав, що дерогація від прав можлива лише за наявності реальної загрози життю нації, але навіть у такому разі обмеження мають бути пропорційними, тимчасовими і під суворим контролем. Суд встановив критерії для дерогації, які стали стандартом для всіх подібних справ[5].

2. *Ukraine and the Netherlands v. Russia (2023), Cyprus v. Turkey (2001)* (ЄСПЛ) Суть справ: У справі «Україна та Нідерланди проти Росії» розглядалася відповідальність Росії за порушення прав людини на окупованих територіях Донбасу та у зв'язку зі збиттям МН17. У справі «Кіпр проти Туреччини» йшлося про відповідальність Туреччини за масові порушення прав людини на півночі Кіпру після турецької окупації. Юридичне значення: Суд підтвердив, що держава несе відповідальність за дотримання прав людини на територіях, які перебувають під її ефективним контролем, навіть у стані війни чи окупації. Це закріпило принцип екстериторіальної юрисдикції [5]

3. *A. and Others v. the United Kingdom (2009)* (ЄСПЛ) Суть справи: Після терактів 11 вересня 2001 року британський уряд затримував іноземців без пред'явлення обвинувачення на підставі підозри у тероризмі. Затримані оскаржили ці дії як порушення статті 5 (право на свободу) ЄКПЛ. Юридичне значення: ЄСПЛ постановив, що навіть у боротьбі з тероризмом держава зобов'язана забезпечувати мінімальні процесуальні гарантії. Введення спеціального режиму не виправдовує свавільного позбавлення волі, а будь-які обмеження мають бути пропорційними та обґрунтованими.[5]

4. *Kadi and Al Barakat International Foundation v Council and Commission (ECJ, 2008)* (Суд ЄС) Суть справи: Юсуф Каді та благодійний фонд оскаржили замороження своїх активів ЄС на підставі санкцій ООН проти підозрюваних у тероризмі, стверджуючи, що їм не було надано ефективного судового захисту. Юридичне значення: Суд ЄС постановив, що навіть у питаннях міжнародної безпеки ЄС зобов'язаний гарантувати дотримання основних прав, включаючи право на ефективний судовий захист. Рішення стало ключовим для балансу між безпекою та правами людини у санкційній політиці.[6]

5. *Terheş v. Romania (2021)* (ЄСПЛ) Суть справи: Під час пандемії COVID-19 румунський політик оскаржив обмеження свободи пересування через карантин, стверджуючи, що це порушує його права за статтями 5 і 8 ЄКПЛ. Юридичне значення: ЄСПЛ визнав, що обмеження свободи пересування під час пандемії можуть бути допустимими, якщо вони законні, необхідні, пропорційні та не порушують сутності прав. Суд підкреслив важливість балансу між захистом здоров'я та індивідуальними свободами. [5]

6. *Öneryildiz v. Turkey (2004)* (ЄСПЛ) Суть справи: Позивач втратив родичів під час вибуху на міському сміттєзвалищі в Стамбулі, спричиненому недбалістю органів влади. Юридичне значення: ЄСПЛ визнав, що держава зобов'язана забезпечувати

ефективний захист життя навіть у надзвичайних ситуаціях, а недбалість органів влади, яка призвела до загибелі людей, є порушенням статті 2 ЄКПЛ.[5]

7. C-45/08 Spector Photo Group NV (Суд ЄС)
Суть справи: Розглядалася відповідальність юридичних осіб за економічні злочини (зловживання інсайдерською інформацією) та відповідність такого режиму принципам справедливого суду. Юридичне значення: Суд ЄС підкреслив, що навіть спеціальні режими для юридичних осіб повинні відповідати основним принципам справедливого суду та ефективного захисту. [6]

Висновки: Становлення та застосування спеціальних режимів у кримінальному праві, зокрема в умовах війни, надзвичайного стану, терористичних загроз, пандемій і масових катастроф, є предметом постійної уваги з боку європейських судових інституцій. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та Суду Європейського Союзу (СЄС) формує усталені підходи до допустимості, меж і контролю таких режимів, що мають безпосереднє значення для українського правового простору.

З одного боку, спеціальні кримінально-правові режими можуть бути легітимним інструментом захисту національної безпеки, громадської безпеки та життя громадян у ситуаціях, коли звичайні правові механізми виявляються недостатніми.

З іншого боку, практика європейських судів підкреслює, що такі режими не повинні призводити до свавільного обмеження фундаментальних прав людини, а всі заходи мають бути пропорційними, тимчасовими та підлягати ефективному судовому контролю. Дерогація від прав можлива лише у виняткових випадках. Юридичні конфлікти виникають через зіткнення інтересів безпеки та прав людини; їх вирішення - у пропорційності, законності та ефективному судовому контролі. ЄСПЛ та ЄСЖ виступають гарантами недопущення зловживань під виглядом спеціальних режимів.

Список використаних джерел

1. Туляков В. О. Режими кримінально-правового регулювання у європейському вимірі *Юридичний науковий електронний журнал : Електронне наукове фахове видання* / Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика». – 2023, № 4. – С. 539-542. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/128>

2. New Vision of the Secretary-General for the Rule of Law. *UN Doc.* URL: https://www.un.org/ruleoflaw/wp-content/uploads/2023/07/New-Vision-of-the-Secretary-General-for-the-Rule-of-Law.pdf?fbclid=IwY2xjawKb2qhleHRuA2FlbQIxMAABHrFQNd1UGwonu4WVfgkYD7Kl0vkuQkaPw0ETmFqG2zlwU6lmslmIv822B6NM_aem_fp-nbFeaogJHq8aKTTs9vQ

3. Brief to the Constitution Committee of the House of Lords of the United Kingdom in relation to its inquiry into the Rule of Law *CDL-PI(2025) 005-e* URL: <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-pi-2025-005->

e?fbclid=IwY2xjawKZE01leHRuA2FlbQlXMAABHmnD7a3sMEPukbyumkiDc
ZzrJBQQWmEDbRg9sq9Y_h2_79faKd-XlA1D4Ww-_aem_AXj5-
icaYM9pCgl3wcU9Sw

4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серпня 2014 року № 872/88/537 »Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27 серпня 2014 року за № 1038/25815. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14#Text>

5. ECHR Case law database HUDOC URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

6. ECJ Case Law Database CURIA URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo1_6308/

ТУРЕНКО Олег, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦІЄЮ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМАЦІЇ КОСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

В Україні в умовах довготривалої війни, зниження економічного рівня життя і призупинення політичних прав і процедур, питання про роль поліції в захисті прав людини набуває особливого значення. Правозахисна функція поліції стає критично важливою для формування довіри громадян до держави, збереження легітиматії її конституційного ладу. У цьому контексті, ефективний захист прав людини поліцією повинен виступати не лише засобом реалізації демократичних цінностей, правової і соціальної держави, а й виправданням політичної влади сучасної України. Адже в Преамбулі Конституції України визначено мета української держави – дбати про забезпечення прав і свобод людини і громадянина [1]. Дії поліція які громадяни бачать найчастіше є першими, з якими стикається людина у випадках правопорушень, конфліктів, небезпечної ситуації. Позитивна або негативна практика поліції впливає на настрої, оціночні судження і громадянську думку про характер і задачі державних інституцій влади, визначають «градус» консолідації суспільства з існуючим політичним режимом. Цим фактором можна маніпулювати і доводити суспільні настрої до афективно-конфліктної ситуації, що є одним із інструментів сучасної гібридної війни. Тому правоохоронці мусять глибоко усвідомлювати

наслідки своєї діяльності в ракурсі народної підтримки виправдання або правомірності (легітимації) влади держави.

Нагадаємо, що після французької революції в Європі відбувся світоглядно-юридичний перенос права на суверенну владу з особи монарха на народ (націю), який з того часу визнавав право національної держави на владу, примус і форму управління. Відтак, як процес суспільного визначення чи підтвердження, законності повноважень певного політичного режиму легітимація є стержнем внутрішнього соціального миру–безпеки, політико-правової системи і відправним пунктом державного суверенітету на міжнародному рівні. Більш того, як колективна довіра, легітимація на всіх рівнях суспільно-державного управління обмежує всемогутність можновладців (тиранію) і тим уможливлює свободу, визначає правові критерії справедливості і рівень застосування державою примусу. Перефразовуючи вислів Ф. Фукуями, довіра як ключовим елементом легітимації, формує у членів спільноти мотивацію до чесної, постійно орієнтованої на взаємодію і засновання на загальноприйнятих нормах соціальну дію з боку інших членів спільноти. Довіра створює стандарт соціальної норми і тим сутєво знижує рівень правопорушень [2, р. 26].

Модерна історія підтверджує спроможність українського народу відмовити політичному керівництву держави і створеному ними правовому режиму в легітимації – маєць на увазі Революція Гідності. Під час Революції Гідності відбувались масові порушення прав людини з боку правоохоронців, що суттєво підірвало довіру громадян до силових структур. Революція не досягла своєї мети, але реформа поліції відбулась, що стало певним символом оновлення влади, її легітимації. Ця обставина робить сучасну поліцію України авангардом позитивних реформ в країні і впливовим інструментом підвищення довіри суспільства до діючої політичної влади. Щоб зберегти довіру суспільства до поліції остання в своїй діяльності мусить проваджувати практику порядності, культурності, гуманізму, прозорості тощо. Але головним фактором легітимації поліції є масштабна і послідовна реалізація функцій захисту прав і свобод громадян України. Що і визначає Закон України «Про Національну поліцію», в якому у ч. 1 ст. 7 наголошено, що діяльність поліції базується на повазі до прав і свобод людини [3].

Повага не є побажанням, це є імперативною нормою, яку правоохоронець мусить виконувати. Повага поліцейського до громадянина полягає, в будь-яких умовах в збереженні його гідності, а також обов'язкі роз'яснити і захищати права і свободи людини навіть тоді коли сам громадянин їх не усвідомлює або ігнорує. Як знавець права і законів поліцейський мусить поширювати правову культуру в суспільні відносини і практично допомагати громадянам юридично захищати свої конституційні права, а не навпаки створювати ганебні прецеденти антизаконів, антилюдських дій. Йдеться, зокрема, про застосування непропорційної сили, недотримання процесуальних гарантій, жорстоке поводження. Рішення Європейського суду з прав людини, як-от у справі «Каверзін проти України» (2012), вказують на системні проблеми, пов'язані з неналежним розслідуванням скарг на катування [4].

Перспективи вдосконалення полягають у переосмисленні характеру поліцейських практик, відмові від зайвої бюрократизації, посиленні професійної підготовки поліцейських, впровадженні стандартів доброчесності, розширенні громадського контролю за діяльністю поліції, керівництвом підрозділів, а також у забезпеченні ефективного розслідування правопорушень, вчинених самими правоохоронцями.

Отже, гарантування прав людини у діяльності поліції має бути не лише декларативним, а й практично реалізованим принципом, що служить підґрунтям легітимності конституційного устрою України.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141)<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Fukuyama F. Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity. N.-Y.: The Free Press, 1995. 480 p.
3. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Каверзін проти України», заява № 23893/03. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_851#Text

ТАТАРЕНКО Світлана, викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ЗГІДНО ВИМОГ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

З початком повномасштабної агресії росії проти України актуальним постало питання забезпечення прав людини згідно вимог міжнародного гуманітарного права. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 в нашій державі було введено правовий режим воєнного стану [1]. Положення даного Указу продовжує діяти і на тепер. Згідно вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII правовий статус та обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану визначаються відповідно вимог до Конституції України та цього Закону [2, ст. 20].

Колективом сучасних науковців у монографічному дослідженні, присвяченому протидії підрозділами Національної поліції кримінальним правопорушенням, акцентувалася увага на документуванні кримінальних

правопорушень, які свідчать про порушення представниками країни-агресорки норм міжнародного гуманітарного права [3]. При цьому під міжнародним гуманітарним правом, або правом збройних конфліктів необхідно розуміти систему міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм [4]. Зазначене нами твердження закріплене в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, яка затверджена наказом Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017 [4].

В зазначеній нами Інструкції регламентовано те, що норми міжнародного гуманітарного права вступають у дію з початком збройного конфлікту або операції з підтримання миру і безпеки [4]. Це дозволяє нам зазначити дефініцію про те, що в умовах повномасштабної агресії росії проти України вимоги зазначеної нами Інструкції є обов'язковими для всіх збройних формувань та правоохоронних органів, які входять до сил безпеки та оборони України. Відповідно, згідно вимог чинного законодавства України, до сил безпеки відносяться правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [5, ст. 1, ч. 1, п. 17]. Своєю чергою до сил оборони відносяться Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [5, ст. 1, ч. 1, п. 18].

Саме тому, згідно предмету даного дослідження, необхідно констатувати те, що згідно чинних норм основним завданням міжнародного гуманітарного прав є захист осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, а також тих, які перестали брати в них участь у результаті хвороби, поранення або будь-якої іншої причини, незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак [4].

Для виконання зазначеного завдання міжнародне гуманітарне право:

- визначає правовий статус осіб і об'єктів, які знаходяться у районі (зоні) ведення воєнних дій;
- встановлює ряд обмежень у виборі засобів, методів ведення воєнних дій сторонами, що воюють;
- регламентує права та обов'язки осіб, які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права;
- встановлює відповідальність держави і окремих осіб за порушення його норм;

- встановлює захист об'єктів, які не мають військового значення, обмежує сторони, що воюють, у виборі засобів і методів ведення війни [4].

При цьому зазначена нами Інструкція до основних принципів міжнародного права прав людини відносить:

- право на життя, свободу і безпеку всіх людей;
- заборону катувань і жорстокого поводження;
- заборону несанкціонованого арешту і утримання під вартою;
- право на справедливий суд;
- право гуманного поводження з особами, позбавленими волі;
- право на захист від незаконного втручання в особисте і сімейне життя, посягання на недоторканність житла, таємницю кореспонденції;
- право на свободу думки та її вираження, свободу зібрань та асоціацій [4].

При цьому щодо дітей міжнародне гуманітарне право передбачає:

- забезпечення їм права на отримання освіти;
- проведення необхідних заходів щодо возз'єднання сімей, які були розлучені під час збройного конфлікту;
- заборону вербування та участі у воєнних діях дітей віком до п'ятнадцяти років;
- надання особливого захисту дітям віком до вісімнадцяти років навіть у разі, коли вони брали участь в бойових діях і потрапили в полон;
- евакуацію дітей з району воєнних дій (за необхідності і за узгодженням з батьками чи з особами, які їх заміняють) [4].

Тобто ми висновуємо про те, що норми міжнародного гуманітарного права є складовими засадами, які деталізують діяльність сил безпеки та оборони України. Зазначений нами висновок базується на нормах низки міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані Верховною Радою України та, відповідно, стали частиною чинного законодавства України.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Протидія кримінальним правопорушенням Національною поліцією в особливий період: колективна монографія / А. Ф. Волобуєв, А. О. Волобоев, С. А. Германов, А. В. Крушеницький, О. В. Одерій, С. П. Пекарський, А. М. Удод; за заг. ред. О. В. Ковальнової. Київ : Алерта, 2024. 298 с.
4. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: затв. наказом Міністерства оборони України 23 березня 2017 року № 164. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

5. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Андрій УДОД, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ,, кандидат юридичних наук, доцент

Сергій БИЧІН, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького Державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Проблема незаконного перетину державного кордону в умовах воєнного стану залишається однією з найгостріших загроз національній безпеці України. Традиційні методи боротьби з цими правопорушеннями, які спираються виключно на діяльність Державної прикордонної служби, демонструють обмежену ефективність в умовах масового характеру порушень. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання розробки комплексних превентивних стратегій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Правова основа обмежень перетину кордону в умовах воєнного стану сформована Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», Законом України «Про правовий режим воєнного стану», Правилами перетинання державного кордону громадянами України. Згідно з цими актами, в умовах воєнного стану тимчасово обмежується право виїзду з України для чоловіків віком від 18 до 60 років, за винятком осіб з інвалідністю, військовозобов'язаних, які не підлягають призову, та інших встановлених категорій. Проте, існуюча нормативна база потребує удосконалення в частині визначення конкретних форм та механізмів превентивного контролю з урахуванням стандартів захисту прав людини.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини свідчить про можливість застосування превентивних заходів за умови дотримання певних гарантій. Зокрема, у справі *Lawless v. Ireland* (1961) встановлено принцип допустимості превентивного затримання «коли обґрунтовано вважають необхідним утримати від вчинення правопорушення» [1]. У справі *Guzzardi*

v. Italy (1980) визначено, що різниця між позбавленням волі та обмеженням свободи є питанням ступеня інтенсивності, а не природи заходів [2]. Рішення A and Others v. UK (2009) підкреслює необхідність судового контролю навіть у питаннях національної безпеки [3]. Прогресивний досвід країн Балтії (Естонія, Латвія, Литва) в умовах загроз безпеці демонструє можливість впровадження тимчасових обмежень перетину кордону з одночасним забезпеченням судового контролю та дотриманням процедурних гарантій.

З початку повномасштабної російської агресії в рази збільшилися правопорушення, пов'язані з незаконним перетином кордону, що можна побачити з аналізу судових рішень у прикордонних територіях. Аналіз структури правопорушень показує переважання спроб нелегального виїзду чоловіків призовного віку, організованих схем переправлення та корупційних правопорушень з боку посадових осіб. Кримінальна відповідальність передбачена статтями 332 та 332-2 КК України, проте законопроект №7171 пропонує посилення санкцій для воєнного часу до 10 років позбавлення волі.

Враховуючи міжнародний досвід та практику ЄСПЛ, доцільно впровадити систему превентивних заходів, що поєднує ефективність безпекових заходів з гарантіями прав людини. Пропонуються такі напрями: створення спеціалізованих міжвідомчих робочих груп з протидії незаконному перетину кордону; впровадження системи «громадських прикордонних інспекторів» у прикордонних районах; розвиток технічних засобів контролю (біометричні системи, відеоспостереження, штучний інтелект); створення системи анонімного інформування про підготовку незаконного перетину кордону.

Ефективність превентивного контролю стримується недостатньою правовою регламентацією превентивного затримання, відсутністю координації між відомствами, браком технічних засобів, недостатньою підготовкою персоналу щодо стандартів ЄСПЛ та корупційними ризиками. Для вирішення цих проблем необхідно: удосконалити нормативно-правове регулювання з урахуванням практики ЄСПЛ; запровадити систему навчання правоохоронців європейським стандартам; створити інтегровану інформаційну систему координації; розробити механізми незалежного моніторингу.

Ефективна протидія незаконному переміщенню через державний кордон в умовах воєнного стану можлива лише за умови комплексного підходу, що передбачає поєднання превентивних заходів з гарантіями прав людини відповідно до стандартів ЄСПЛ. Впровадження інноваційних підходів, що базуються на практиці ЄСПЛ, може стати дієвим інструментом забезпечення національної безпеки при дотриманні конституційних прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Lawless v. Ireland (No. 3), Application no. 332/57, European Court of Human Rights, 1 July 1961.

2. Guzzardi v. Italy, Application no. 7367/76, European Court of Human Rights, 6 November 1980.

3. A and Others v. the United Kingdom, Application no. 3455/05, European Court of Human Rights, 19 February 2009.

УСАТИЙ Олексій, начальник відділу організації діяльності ізоляторів тимчасового тримання та моніторингу дій із затриманими Головного управління Національної поліції в Одеській області

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ: ПОШУКИ ПРАВОВОГО КОМПРОМІСУ МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ І ПРАВАМИ ЛЮДИНИ

У контексті трансформаційних процесів, що супроводжують сучасний етап становлення та консолідації української державності, питання теоретичного концептуалізування та нормативно-правового вдосконалення механізмів тимчасового обмеження конституційно закріплених прав і свобод особи в умовах правового режиму воєнного стану набуває виняткової правової, політико-філософської та практико-правозастосовної актуальності. Складність і багатовимірність зазначеної проблематики обумовлені необхідністю забезпечення належного функціонування державного механізму у критичні періоди загрози національній безпеці, з одночасним дотриманням фундаментальних стандартів прав людини та принципу верховенства права як засадничого елементу демократичного конституційного ладу. Ці питання були предметом розгляду багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Акімова Л.М., Бисага Ю. М., Славко А.С., Шумак І.О. та багато інших.

Конституційно-правовий імператив, зафіксований у ст. 64 Конституції України [3], встановлює доктринальну та нормативну основу для правового режиму обмеження прав і свобод громадян, визначаючи можливість їх тимчасового звуження виключно в умовах воєнного або надзвичайного стану. Водночас ця норма містить важливий гарантійний інструмент — закріплення категорії так званих «абсолютних прав», обмеження яких не допускається навіть у випадках існування загрозливих для національного буття обставин, що становить прояв міжнародно-правового принципу недоторканності базових прав людини. Відтак, не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України [3]. На рівні поточного законодавства деталізація відповідних механізмів здійснюється, зокрема, у положеннях ст.8 Закону України № 389-VIII від 12 травня 2015 року «Про правовий режим воєнного стану» [5], який визначає матеріальні та

процедурні засади застосування обмежувальних заходів з метою протидії зовнішній агресії, стабілізації функціонування публічної влади та збереження територіальної цілісності держави. Проте, незважаючи на наявність формально визначеного нормативного підґрунтя, на практиці виявляються суттєві прогалини і дефекти правового регулювання, які, серед іншого, полягають у відсутності уніфікованих критеріїв оцінювання допустимості, пропорційності та необхідності кожного окремого втручання у сферу конституційних прав. Особливої гостроти набуває проблема відсутності імперативної вимоги щодо обов'язкового мотивування та юридичного обґрунтування органами державної влади застосування кожного окремого обмеження, що відкриває простір для зловживань та потенційного нехтування стандартами правового захисту особи. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність нормативного конституювання принципу суб'єктної відповідальності державних органів за прийняття рішень у сфері обмеження прав, а також встановлення процедурного обов'язку періодичного перегляду актуальності, ефективності, юридичної можливості та правомірності застосовуваних заходів у динаміці змін обставин, які слугували підставою для їх введення. Цей напрям можна порівняти з дискреційними повноваженнями органів влади щодо яких у науці також точаться численні дискусії. В цьому контексті нам імпонує позиція Боксгорн А.В., яка зазначає, що дискреція допускає не тільки обізнаність суб'єкта правозастосування у певній галузі законодавства чи здатність до аналізу інформації, що є в наявності, емоційні якості, а й можлива зацікавленість у прийнятті тих чи інших рішень, яка може ґрунтуватися на власному інтересі або бути результатом корупційної схеми [1]. Таким чином, ефективна правова архітектура механізму обмеження конституційних прав і свобод в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на концептуальній збалансованості між імперативами національної безпеки та ціннісною пріоритетністю прав людини, що вимагає системного підходу до оновлення законодавства, уніфікації правозастосовної практики та гармонізації національного правового поля з міжнародними стандартами правозахисного характеру.

У процесі аналізу міжнародно-правових стандартів, що регулюють можливість тимчасового обмеження прав людини, особливої уваги заслуговують положення ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини) [2], яка закріплює право держав-учасниць на дерогацію від окремих зобов'язань, передбачених Конвенцією, у випадках виникнення надзвичайної ситуації, що загрожує життєвим інтересам нації. Зазначене положення імплементує міжнародно визнаний принцип винятковості та пропорційності у сфері прав людини, згідно з яким будь-яке відступлення має бути строго обмеженим рамками необхідного та допустимого, визначеними масштабом, характером і тривалістю відповідної загрози. Згідно з текстом Конвенції, дерогація допускається виключно в обсязі, якого об'єктивно вимагає гострота ситуації, і за умови її несуперечності іншим міжнародним зобов'язанням держави. Таким чином, дерогація не є інструментом необмеженого правового свавілля, а навпаки — чітко обмеженим механізмом, функціонування якого підлягає

як формальним, так і матеріальним умовам, закріпленим у міжнародному праві.

В контексті дослідження цього питання не можна оминати увагою й прецедентну практику Європейського суду з прав людини. Вона також відіграє ключову роль у конкретизації критеріїв допустимості обмежувальних заходів. У знакових рішеннях у справах *Lawless v. Ireland* [7] та *Ireland v. the United Kingdom* [8] Суд сформулював трикомпонентну доктрину легітимності втручання у права людини, яка згодом набула статусу загальновизнаного тесту: наявність чітко визначеної правової підстави в національному законодавстві (принцип законності); переслідування легітимної мети, такої як охорона національної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моральності населення (принцип легітимності); відповідність застосованих заходів вимогам демократичного суспільства, зокрема їхня необхідність, пропорційність і мінімізація шкоди (принцип пропорційності). У рішенні у справі *A. and Others v. the United Kingdom* Європейський суд з прав людини виразно акцентував на фундаментальному значенні забезпечення дієвого судового контролю за законністю обмежувальних заходів, наголосивши на імперативі наділення національних судових інстанцій реальними повноваженнями для всебічного аналізу як обґрунтованості, так і пропорційності відповідних дій з боку держави. У цьому контексті викликає особливу наукову зацікавленість і заслуговує на схвальну оцінку позиція Мелянець В.В., згідно з якою імплементація зазначених стандартів у національне законодавство виступає необхідним та своєчасним кроком на шляху до підвищення рівня ефективності судового контролю за діяльністю органів публічної влади, зокрема в умовах дерогації від зобов'язань у сфері захисту прав людини [4]. Важко не погодитись з тим, що необхідність дотримання досягнення виваженого балансу між правами індивіда, інтересами громадянського суспільства та публічними потребами держави у процесі прийняття рішень щодо обмеження конституційно гарантованих прав і свобод є вкрай актуальним та важливим питанням сьогодні. Зазначена позиція органічно вписується в контекст загальноєвропейської правової традиції, що передбачає інтеграцію суспільного інтересу в процес вироблення рішень, які мають значення для публічного порядку, і, відповідно, підкреслює актуальність інституціоналізації сталого та ефективного механізму взаємодії між органами державної влади та структурами громадянського суспільства. У цьому зв'язку обґрунтованою і стратегічно доцільною видається нормативна фіксація обов'язку держави щодо проведення обов'язкових публічних консультацій із представниками громадськості, правозахисної спільноти, а також експертного середовища перед ухваленням рішень, що передбачають запровадження обмежувальних заходів. Інкорпорація такого процедурного інструменту до національного правового порядку не лише сприятиме посиленню принципів відкритості, прозорості та підзвітності публічної влади, але й забезпечить відображення суспільних очікувань у процесі державного управління, зменшить ризики потенційної дискримінації окремих соціальних груп і зміцнить легітимність державної політики в

умовах дії правового режиму надзвичайного стану. Реалізація обов'язкових публічних консультацій у процесі прийняття рішень про запровадження обмежувальних заходів може бути досягнута шляхом нормативного закріплення відповідних процедур на законодавчому рівні, з урахуванням принципів правової визначеності, транспарентності та інституційної відповідальності публічної влади. Йдеться, зокрема, про імплементацію механізмів попереднього залучення представників громадянського суспільства, правозахисної спільноти та експертного середовища до формування рішень, що мають потенційно праваобмежувальний характер, із обов'язковим оприлюдненням результатів такого залучення, забезпеченням нормативно гарантованої участі репрезентативних інституцій та процедурним контролем за дотриманням зазначених вимог, зокрема з боку судової влади. Такий підхід, будучи інтегрованим у систему публічного управління, сприятиме інституціоналізації партисипативних практик, мінімізації правових ризиків та зміцненню легітимності рішень у правовому режимі надзвичайного стану. Нажаль наразі Закон України «Про публічні консультації» [6] не набрав чинності, а у ст 12 цього Закону зазначено, що «Суб'єкти, передбачені пунктами 3, 4, 6-9 частини другої статті 5 цього Закону, додатково до електронних консультацій проводять публічне обговорення, якщо обговорюваний проект акта: 1) стосується конституційних прав, свобод та обов'язків громадян».

Підсумовуючи зазначимо, що у контексті воєнного стану пошук балансу між імперативами національної безпеки та дотриманням конституційних прав постає як критично важливий виклик для української правової системи. Попри наявність базових нормативних орієнтирів, відсутність належного механізму судового контролю, чітких критеріїв пропорційності та практики публічних консультацій ускладнює досягнення цього балансу, що вимагає негайного нормативного реагування.

Список використаних джерел

1. Боксгорн А.В. Теоретичні питання розсуду у податковому праві. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія» Випуск №1. 2019. С. 41-49 С.48
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004/find?text=%ED%E0%E4%E7%E2%E8%F7%E0%E9%ED%EE%BF+%F1%E8%F2%F3%E0%F6 (дата звернення 02 червня 2025 року)
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 01 червня 2025 року)
4. Мелянець В.В. Механізм обмеження конституційних прав і свобод під час воєнного стану: пошук балансу між нацією безпекою та правами людини. С.126-128

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 01 червня 2025 року)
6. Про публічні консультації: Закон України від 20.06.2024 № 3841-IX. (набирає чинності). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20?find=1&text=конституц#w1_1 (дата звернення 03 червня 2025 року)
7. CASE OF LAWLESS v. IRELAND (No. 3) (Application no 332/57). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57518%22%5D%7D>
8. CASE OF IRELAND v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 5310/71). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57506%22%5D%7D>

УМРИХІНА Ірина, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РІЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ

Сьогодні, в епоху безпрецедентних геополітичних викликів, коли Україна протистоїть повномасштабній збройній агресії РФ, питання забезпечення основоположних прав і свобод людини набуває не просто актуальності, а постає ключовим у функціонуванні правової держави. Воєнний стан, як особливий правовий режим, є вимушеним, але необхідним кроком для мобілізації ресурсів держави та суспільства на відсіч агресору. Однак його запровадження створює складний баланс між забезпеченням національної безпеки та захистом прав громадян, який вимагає постійного аналізу, адаптації та вдосконалення.

Розглянемо детально виклики, які постають перед Україною у контексті дотримання прав людини в умовах воєнного стану, а також місце Національної поліції України у цьому процесі.

Фундаментальним гарантом прав і свобод в Україні є Конституція України. Вона не тільки закріплює широкий спектр прав і свобод, але й чітко визначає умови та межі їх можливого обмеження. Стаття 64 Конституції України є ключовою у цьому контексті, встановлюючи перелік прав, які не можуть бути обмежені за жодних обставин, навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. До них належать: принцип рівності усіх громадян перед законом та їх рівність у конституційних правах і свободах; право на життя та невід'ємне право на повагу до гідності, а також право на свободу та особисту недоторканність; абсолютна заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; право на житло,

право на шлюб та рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї, а також рівні права дітей [1].

Крім того, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII [2] та Указ Президента України № 64/2022 [3] деталізують можливі тимчасові, обумовлені загрозою, обмеження. Важливо підкреслити, що ці обмеження мають бути пропорційними та застосовуватися виключно на термін дії воєнного стану, не допускаючи розширеного тлумачення.

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України створила безпрецедентні умови для масових і системних порушень прав людини. Ці порушення виходять далеко за межі «звичайних», а в деяких випадках – ознаки геноциду. Серед найактуальніших та найпроблемніших аспектів, що потребують невідкладного реагування з боку правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, можна виділити:

1) масштабні порушення права на життя та заборони катувань: Безпосередні бойові дії, обстріли цивільних об'єктів, позасудові страти, викрадення, жорстоке поводження та катування – це щоденна реальність на окупованих територіях та в зоні бойових дій. Поліція стикається з необхідністю документування цих злочинів у складних умовах, ідентифікації жертв та збору доказів для міжнародних кримінальних трибуналів;

2) тотальне порушення права власності: нищення житла, інфраструктури, вилучення майна, мародерство, примусове відчуження – це масові явища. Поліція є першою інстанцією для фіксації цих фактів, що є основою для подальшого відшкодування збитків та відновлення прав власників;

3) виклики щодо свободи та особистої недоторканності: викрадення людей, незаконне утримання, примусова мобілізація, депортація та насильницьке переміщення населення, особливо дітей, на територію агресора. судової системи може бути ускладнене, а доступ громадян до правової допомоги обмежений.

В умовах воєнного стану Національна поліція України є однією з ключових інституцій, що безпосередньо залучена до забезпечення основоположних прав і свобод людини. Її функції значно розширилися та ускладнилися, включаючи: підтримання публічної безпеки та порядку в умовах підвищеної загрози, що включає патрулювання, контроль за дотриманням комендантської години, перевірку документів та транспортних засобів на блокпостах; документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Поліцейські першими прибувають на місця обстрілів, виявляють тіла загиблих, фіксують руйнування, збирають свідчення очевидців. Ці дані є критично важливими для подальшого судового розслідування на національному та міжнародному рівнях.

Важливо, що вся діяльність поліції в умовах воєнного стану має базуватися на принципах законності, пропорційності, необхідності та недискримінації. Будь-які дії, що виходять за межі, встановлені законодавством, є неприпустимими і мають отримати відповідну правову оцінку.

Таким чином, для подальшого підвищення ефективності забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану та зміцнення ролі поліції як гаранта цих прав, необхідно зосередитися на наступних напрямках: проведення систематичних тренінгів для працівників поліції з міжнародного гуманітарного права, міжнародних стандартів прав людини, документування воєнних злочинів, психологічної допомоги постраждалим та роботи з вразливими групами населення; забезпечення ефективного механізму внутрішнього контролю за дотриманням дисципліни та законності в діяльності поліції, а також посилення парламентського, громадського та міжнародного контролю за її роботою; використання сучасних цифрових інструментів для фіксації злочинів, документування доказів, аналізу інформації та координації дій; активна участь у міжнародних програмах з обміну досвідом, навчання персоналу, отримання технічної та експертної допомоги від міжнародних партнерів; відкритість, прозорість, підзвітність та ефективна комунікація з громадськістю є запорукою високої довіри до поліції, що є критично важливим в умовах війни.

Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану – це не просто виконання юридичних норм, а стратегічна імператива для України, яка бореться за своє існування та демократичні цінності. Національна поліція України, перебуваючи на передовій захисту правопорядку та безпеки, відіграє ключову роль у цьому процесі. Вона є невід'ємною частиною системи, яка має гарантувати, що навіть у найскладніші часи основоположні права та свободи людини залишаються недоторканими.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.li/kdcpyv>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 . URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

ФІВКІН Петро, начальник кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ІВАЩЕНКО Сергій, доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВА ОЦІНКА ТА РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ

Запровадження воєнного стану є надзвичайним правовим режимом, що передбачає тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина з метою забезпечення національної безпеки, оборони країни та громадського порядку. Це викликає необхідність ретельної правової оцінки законності таких обмежень, а також визначення ефективної ролі правоохоронних органів, зокрема органів поліції, у забезпеченні законності в цих умовах.

Відповідно до статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини, крім прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах надзвичайного стану. Перелік даних прав міститься в Конституції України і міжнародних договорах, ратифікованих Україною, зокрема в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.).

Основними обмеженнями прав і свобод під час воєнного стану можуть бути: обмеження свободи пересування, проведення зборів і мітингів, обмеження доступу до інформації, тимчасове вилучення майна для потреб оборони, посилення контролю за діяльністю ЗМІ, запровадження комендантської години тощо. Наведені обмеження мають бути чітко регламентовані нормативно-правовими актами, а саме – Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Роль органів поліції в умовах воєнного стану є визначальною. Зокрема, поліцейські зобов'язані не лише дотримуватись законності самі, а й забезпечувати дотримання законності з боку громадян. Наразі, поліція здійснює контроль за дотриманням правил комендантської години, перевіряє документи, забезпечує громадський порядок, сприяє евакуації цивільного населення, охороняє важливі об'єкти інфраструктури, а також співпрацює з військовими адміністраціями.

Водночас, надзвичайно важливо, аби діяльність поліції залишалась у межах дії відповідних нормативно-правових актів та не порушувала гарантовані права людини без належних правових підстав. Практика показує, що саме в умовах воєнного стану зростає ризик зловживань владою та порушень прав людини, тому держава зобов'язана здійснювати ефективний нагляд за діяльністю правоохоронних органів.

Важливою є й інформаційна роль поліції – донесення до громадян чіткої, правдивої та своєчасної інформації щодо обмежень, що діють, і механізмів захисту їх прав. Це дозволяє підвищити рівень довіри до правоохоронних органів та сприяє формуванню правової культури навіть в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи слід зазначити, що обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану повинні мати правове підґрунтя, бути пропорційними меті, яку переслідують, та застосовуватись лише у виняткових випадках. Роль

органів поліції полягає не лише у примусовому забезпеченні дотримання законодавства, а й у забезпеченні балансу між інтересами безпеки та дотриманням прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
5. Ковтун О. І. Конституційні гарантії прав людини в умовах воєнного стану / О. І. Ковтун // Юридичний науковий електронний журнал. – 2023. – № 1. – С. 72–75.
6. Шевчук О. В. Поліція у системі національної безпеки України: правові аспекти діяльності / О. В. Шевчук // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2022. – № 6. – С. 104–108.

ХАРЧЕНКО Тетяна, головний спеціаліст відділу моніторингу питань гендерної рівності та недискримінації управління дотримання прав людини Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

У сучасних умовах широкомасштабної збройної агресії проти України питання забезпечення прав і свобод людини, зокрема права на рівність, постають з новою гостротою. Воєнний стан як правовий режим передбачає можливість тимчасового обмеження деяких прав, проте не скасовує конституційних засад демократичного правопорядку, серед яких – принцип гендерної рівності. Поліція, як один з ключових суб'єктів системи захисту прав людини, має відігравати активну роль у забезпеченні цього принципу навіть за умов надзвичайної ситуації.

Конституція України гарантує рівність прав жінок і чоловіків та забороняє будь-які форми дискримінації, в тому числі за ознакою статі [1]. Стаття 24 Основного Закону встановлює фундаментальний принцип рівності усіх людей у їх гідності та правах, що є безумовною нормою і не може бути обмежена навіть під час воєнного стану. Стаття 21 Конституції підкреслює,

що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, а права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Особливе значення має стаття 51, яка гарантує рівність прав жінки і чоловіка, встановлюючи обов'язок держави забезпечувати рівні можливості жінок і чоловіків у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї.

Конституційний принцип гендерної рівності знаходить своє відображення в системі національного законодавства. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року встановлює правові та організаційні засади забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, визначає основні напрями державної політики з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2]. Закон закріплює принципи недискримінації, рівності перед законом, паритетності представництва жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень.

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року встановлює визначення дискримінації як ситуації, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі.

Воєнний стан як особливий правовий режим регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [3]. Цей закон не передбачає скасування або призупинення принципу рівності, що є важливою правовою запорукою для його дотримання у діяльності органів поліції. Стаття 7 Закону визначає права і свободи людини і громадянина, які можуть бути тимчасово обмежені в умовах воєнного стану, проте серед них не зазначено право на рівність та заборону дискримінації. Це означає, що конституційний принцип гендерної рівності залишається незмінним навіть в умовах воєнного стану.

Водночас, воєнний стан створює специфічні виклики для реалізації гендерної рівності як усередині самої поліції (службові відносини, умови праці, доступ до посад), так і в контексті взаємодії поліції з населенням. Особливу тривогу викликають випадки сексуального насильства, домашнього насильства, зростання вразливості жінок і дівчат у зонах бойових дій та на тимчасово окупованих територіях. За даними ООН, під час збройних конфліктів значно зростає ризик гендерно обумовленого насильства, включаючи сексуальне насильство, торгівлю людьми, примусовий шлюб та інші форми експлуатації.

Міжнародно-правові стандарти забезпечення гендерної рівності відіграють важливу роль у формуванні національних підходів до цієї проблематики. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) від 1979 року [4] є основним міжнародним договором у сфері захисту прав жінок. Україна ратифікувала цю Конвенцію у 1981 році, взявши на себе зобов'язання вжити всіх відповідних заходів для ліквідації

дискримінації щодо жінок у політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» від 2000 року [5] встановлює важливість участі жінок у всіх аспектах миротворчості та безпеки. Резолюція вимагає від держав забезпечити участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень у національних, регіональних та міжнародних інституціях та механізмах з попередження, врегулювання та вирішення конфліктів. Особливе значення має вимога щодо захисту жінок і дівчат від гендерно обумовленого насильства, зокрема в умовах збройних конфліктів.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини також формують важливі стандарти недискримінації. Стаття 14 Конвенції забороняє дискримінацію за будь-якими ознаками, включаючи стать. Протокол № 12 до Конвенції встановлює загальну заборону дискримінації, що поширюється на всі права, передбачені національним законодавством.

Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, відіграє ключову роль у забезпеченні гендерної рівності. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року встановлює принципи діяльності поліції, серед яких – дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства.

У практичному вимірі діяльність Національної поліції України демонструє поступові кроки до інституційного забезпечення гендерної рівності. Йдеться про затвердження внутрішніх політик з недискримінації, призначення уповноважених з питань гендерної рівності, підвищення кваліфікації особового складу з цих питань. У структурі Національної поліції функціонує Управління превентивної діяльності, яке займається питаннями запобігання та протидії домашньому насильству, що є важливим аспектом забезпечення гендерної рівності.

Проте виклики залишаються, особливо в умовах воєнного стану, коли пріоритети зміщуються в бік безпекових функцій. Статистичні дані свідчать про те, що участь жінок у поліцейських структурах в Україні залишається нерівномірною. Хоча загальна кількість жінок-поліцейських зростає, їх представництво на керівних посадах залишається обмеженим. Крім того, існують певні стереотипи щодо «традиційно чоловічих» та «традиційно жіночих» напрямів поліцейської діяльності.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває проблема протидії гендерно обумовленому насильству. Збройний конфлікт призводить до зростання випадків домашнього насильства, сексуального насильства, торгівлі людьми. Жінки та дівчата, особливо внутрішньо переміщені особи, біженці, мешканці прифронтових територій, стають особливо вразливими до різних форм насильства. Поліція має забезпечувати ефективне реагування на такі випадки, проводити розслідування з урахуванням гендерних аспектів, надавати підтримку потерпілим.

Важливим аспектом є забезпечення гендерної чутливості у підготовці поліцейських кадрів. Програми навчання мають включати компоненти з гендерної рівності, недискримінації, особливостей роботи з жертвами гендерно обумовленого насильства. Такий підхід дозволяє формувати у поліцейських розуміння важливості гендерної рівності та навички роботи з урахуванням гендерних аспектів.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у розвитку гендерно чутливих практик у поліцейській діяльності. Україна бере участь у різних міжнародних програмах і проектах, спрямованих на зміцнення спроможностей правоохоронних органів у сфері забезпечення гендерної рівності. Зокрема, співробітництво з ЄС, ООН, іншими міжнародними організаціями сприяє впровадженню найкращих практик та стандартів.

Особливої уваги потребує питання участі жінок-поліцейських у миротворчих операціях та діяльності на звільнених територіях. Дослідження показують, що присутність жінок у правоохоронних структурах сприяє більшій довірі з боку населення, особливо жінок і дітей, які можуть бути жертвами насильства. Жінки-поліцейські часто є більш ефективними у роботі з жертвами сексуального насильства, домашнього насильства, торгівлі людьми.

Технологічні інновації також можуть сприяти забезпеченню гендерної рівності в поліцейській діяльності. Використання систем відеофіксації, електронних баз даних, мобільних додатків для звернень може підвищити прозорість поліцейської діяльності та зменшити ризики дискримінації. Водночас важливо забезпечити, щоб такі технології самі не створювали нових форм дискримінації або упередженості.

Психологічні аспекти роботи поліції в умовах воєнного стану також мають гендерний вимір. Стрес, травматичні переживання, змінені умови роботи можуть по-різному впливати на чоловіків і жінок-поліцейських. Важливо забезпечити доступ до психологічної підтримки з урахуванням гендерних особливостей, створити умови для збереження психічного здоров'я всіх працівників поліції незалежно від статі.

Громадський контроль за діяльністю поліції також може сприяти забезпеченню гендерної рівності. Участь жінок у громадських радах при органах поліції, моніторинг діяльності поліції з гендерного погляду, публічне обговорення питань гендерної політики в правоохоронній сфері – усі ці механізми можуть підвищити ефективність забезпечення гендерної рівності.

У такому контексті надзвичайно важливо зберігати фокус на правах людини, зокрема на недопущенні посилення гендерної нерівності під впливом війни. Воєнний стан не може служити виправданням для порушення принципу гендерної рівності або відходу від міжнародних стандартів захисту прав людини. Навпаки, в умовах конфлікту особливо важливо зберігати та зміцнювати механізми захисту прав найбільш вразливих груп населення.

Перспективні напрями розвитку включають розробку комплексної стратегії забезпечення гендерної рівності в діяльності поліції, яка враховувала б як мирний час, так і особливі умови воєнного стану. Така стратегія має передбачати конкретні заходи щодо збільшення

представництва жінок на всіх рівнях поліцейської ієрархії, покращення умов праці з урахуванням гендерних потреб, розвиток спеціалізованих підрозділів з протидії гендерно обумовленому насильству.

Важливим є також розвиток системи моніторингу та оцінки ефективності заходів з забезпечення гендерної рівності. Регулярний збір та аналіз статистичних даних, проведення соціологічних досліджень, вивчення міжнародного досвіду – усе це дозволить оптимізувати підходи та підвищити результативність діяльності.

Отже, забезпечення гендерної рівності в діяльності поліції в умовах воєнного стану має розглядатися як невід'ємна складова забезпечення верховенства права. Конституційно-правовий механізм не лише дозволяє, але й зобов'язує органи поліції впроваджувати гендерну чутливість на всіх рівнях своєї діяльності. Поглиблення інтеграції гендерної рівності в поліцейську практику, навіть у періоди надзвичайних викликів, є запорукою дотримання прав людини, демократичного розвитку та зміцнення довіри до державних інституцій. Успішна реалізація цих завдань потребує комплексного підходу, що поєднує нормативно-правове регулювання, інституційні реформи, підготовку кадрів, міжнародне співробітництво та громадський контроль.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
4. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), 1979. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw>
5. UN Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security, 2000. URL: [https://undocs.org/S/RES/1325\(2000\)](https://undocs.org/S/RES/1325(2000))
6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
7. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.
8. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf

ХАРИТОНЕНКО Євгеній, старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНІ ФІЗИЧНІ ТРЕНУВАННЯ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ: ЯК УНИКНУТИ НАДМІРНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ У РОБОТІ З ВРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ

Теоретичні аспекти взаємозв'язку між фізичними тренуваннями та професійною етикою поліцейського ґрунтуються на комплексному розумінні ролі фізичної підготовки в професійній діяльності правоохоронця. Поліцейський виконує обов'язки, які вимагають не лише високої фізичної витривалості, сили та швидкості реакції, а й дотримання морально-етичних засад, зокрема справедливості, відповідальності, поваги до прав людини, дисципліни та самоконтролю [1, с. 46–47].

Фізичні вправи сприяють формуванню дисципліни, завзятості та здатності управляти емоціями - якості, які тісно пов'язані з етикою професії. Регулярна фізична активність укріплює не тільки тіло, а й психіку, дозволяючи дієво боротися зі стресами, що є частиною поліцейської служби. Особа, яка підтримує фізичну форму, демонструє повагу до себе та своєї професії, що також відображає етичну свідомість [1, с. 49].

Професійна етика потребує від поліцейського бути прикладом для суспільства, що включає моральну цілісність, зовнішній вигляд і врівноваженість. Фізична підготовка дозволяє уникати надмірного застосування сили, оскільки фізично підготовлені працівники краще володіють техніками деескалації та ефективно реагують на загрози, дотримуючись етичних норм [2, с. 17].

Аналіз випадків надмірного застосування сили поліцейськими є важливим складником вивчення проблем професійної етики та дієвості правоохоронної діяльності. Такі випадки часто спричиняють резонанс у суспільстві та ставлять під сумнів довіру до правоохоронних органів [2, с. 18–19].

Серед головних причин надмірного застосування сили можливо виділити кілька ключових факторів. По-перше, це недостатня професійна підготовка, зокрема слабка фізична та психологічна готовність до стресових ситуацій. Поліцейські, котрі не мають навичок ефективного самоконтролю або тактичних методів деескалації, можуть діяти імпульсивно. По-друге, проблеми з етичною підготовкою, відсутність належних моральних орієнтирів чи формальне ставлення до стандартів поведінки можуть призвести до зловживань. По-третє, вплив корпоративної культури в окремих підрозділах, де агресивна поведінка може замовчуватись або навіть заохочуватись, також є чинником ризику. І, нарешті, емоційне вигорання, накопичена втома та психологічний тиск здатні викликати неадекватну реакцію в критичних ситуаціях.

Наслідки надмірного застосування сили є багатовимірними. На індивідуальному рівні це може призводити до тілесних ушкоджень або навіть загибелі цивільних осіб, а також до юридичної відповідальності самого поліцейського. На інституційному рівні страждає репутація поліції, падає довіра громадян до правоохоронної системи, зростає соціальна напруга,

виникають протести. Це також впливає на моральний клімат всередині самої поліції, оскільки чесні працівники можуть відчувати демотивацію через дії окремих колег.

Міжнародний досвід і найкращі практики навчання поліції, скеровані на уникнення надмірного застосування сили, особливо в роботі з вразливими групами населення, демонструють ефективність комплексного підходу. В державах, таких як Велика Британія, Канада, Німеччина, Нідерланди, Швеція та Нова Зеландія, акцент робиться не тільки на фізичній підготовці, а й на розвитку емоційного інтелекту, культурної чутливості та комунікативних умінь [3, с. 22–24]. Наприклад, у Швеції поліція проходить курси з деескалації конфліктів і співпраці з соціальними службами, а в Канаді активно застосовуються тренінги з «критичних випадків», де відпрацьовуються сценарії взаємодії з людьми в емоційній кризі або з психічними розладами.

Особлива увага приділяється симуляціям реальних ситуацій, що дають можливість поліцейським приймати виважені рішення в умовах стресу. У США, зокрема в поліцейських академіях Нью-Йорка та Сіетла, застосовуються інтерактивні симулятори з віртуальною реальністю для навчання деескалації без фізичного втручання, що сприяє розвитку стресостійкості та адаптивного мислення.

Європейські країни також акцентують увагу на співпраці поліції з місцевими громадами. У Нідерландах та Німеччині до навчання залучають представників вразливих груп, що дозволяє поліцейським краще розуміти їхні потреби та специфіку поведінки. Це допомагає знижувати ризик стигматизації, формує довіру та повагу з обох сторін.

Ключовими компонентами таких програм є:

- тренінги з культурної компетентності й недискримінації;
- навчання технікам вербальної та невербальної деескалації;
- курси з психології кризової поведінки;
- інтеграція соціальних працівників або кризових інтерв'єнтів у патрульні групи;
- обов'язкові оцінювання моральної та емоційної готовності перед виходом на службу.

Міжнародний досвід однозначно демонструє, що профілактика надмірного застосування сили - це не тільки питання фізичних навичок, а насамперед - питання свідомої, етичної та гнучкої поведінки поліцейських. Впровадження подібних практик в Україні сприяло б підвищенню професіоналізму поліції та посиленню громадської довіри [3, с. 61].

Удосконалення підготовки українських правоохоронців потребує акценту на практичній складовій навчання, моделюванні реальних випадків і кризових ситуацій. Важливо інтегрувати тренінги з деескалації конфліктів, комунікативних навичок і роботи з вразливими групами. Потрібно приділяти увагу психологічній стійкості, самоконтролю та управлінню емоціями в напружених ситуаціях. Фізична підготовка має включати контрольовані дії. Оцінювання має враховувати не лише професійні, а й етичні риси.

Врахування міжнародного досвіду допоможе адаптувати найкращі практики до українських реалій для формування гуманної поліції.

У висновку можна зазначити, що спеціальні фізичні тренування для поліції, орієнтовані на розвиток фізичної підготовки, емоційної стійкості та комунікативних навичок, відіграють ключову роль у зменшенні ризику надмірного застосування сили, особливо при взаємодії з вразливими групами населення. Такі тренування сприяють формуванню здатності поліцейських контролювати свої емоції, ефективно деескалювати конфлікти та реагувати на загрози без застосування насильства, що в свою чергу позитивно впливає на імідж правоохоронних органів у суспільстві. Впровадження таких практик дозволяє не лише підвищити професіоналізм поліцейських, але й забезпечити більш гуманний підхід у правоохоронній діяльності, що сприяє збереженню прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Бровко О.Ю. Основні цінності й принципи професійної етики поліцейського // Вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 2(121). С. 45–53.
2. Типові помилки під час застосування поліцейських заходів примусу: методичні рекомендації. Київ: Департамент превентивної діяльності НПУ, 2020. 26 с.
3. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Варшава: БДПЛ/ОБСЄ, 2019. 124 с.

ХИТРОВСЬКИЙ Дмитро, викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

В сучасних умовах міжнародна взаємодія правоохоронних органів набуває особливого значення, особливо в період воєнного стану, коли права і свободи громадян можуть бути обмежені або призупинені на момент дії правового режиму воєнного стану. Співпраця між правоохоронними органами держав-партнерів, міжнародними організаціями та правозахисними інституціями є головним елементом забезпечення безпеки, захисту прав та свобод громадян. Взаємодія правоохоронних органів на міжнародному рівні відіграє важливу роль в організації заходів, спрямованих на захист прав і свобод громадян, особливо в умовах щоденних порушень з боку російської федерації основоположних норм міжнародного гуманітарного права, зокрема: статті 3 спільної до Женевських конвенцій 1949 року, статей 27, 32 і 33 IV Женевської конвенції, статті 75 Додаткового протоколу I, статей 2, 3 та

5 Європейської конвенції з прав людини, а також положень Конвенції ООН проти катувань та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Фундаментальною є позиція Європейського союзу в межах Ради Європи в питанні міжнародного співробітництва про захист прав та свобод людини. Формування системи правових норм на рівні ЄС, що гарантують захист прав і свобод людини, відбувалося крок за кроком протягом десятиліть, і ця система ще буде вдосконалюватись, відповідно до розвитку і потреб самого суспільства[2 с.44]. Таким чином механізми міжнародної взаємодії все більше набувають актуальності. Важливо зауважити що в загальному розумінні механізми забезпечення прав та свобод громадян поділяють на дві групи-національні та міжнародні. Національні (внутрішньодержавні) механізми захисту прав мають свої особливості у кожній країні, у той час як міжнародний механізм захисту прав є однаковим для всіх, незалежно від національності та громадянства. В міжнародній співпраці особливо в умовах воєнного стану важливий аспект, оскільки безліч наших громадян не законно утримуються на території країни агресора, безпосередньо через механізм міжнародного співробітництва з представниками ЄС наша держава може вимагати забезпечення прав та свобод наших громадян які не законно утримуються. З метою захисту порушених прав громадяни України можуть звертатися до Європейського суду з прав людини, відповідно до ст.19 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з метою забезпечення дотримання договірними сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї[1]. Щодо Національних механізмів, то важливо зазначити що в Україні створено Департамент головної інспекції та дотримання прав людини, який є структурним підрозділом Національної поліції. Головним завданням даного підрозділу є реалізація державної політики у сфері дотримання прав людини під час надання поліцейських послуг[3]. Даний підрозділ відповідає не тільки за реалізацію державної політики у цій сфері, але й виконує координаційну функцію у співпраці з міжнародними організаціями у контексті захисту прав та свобод громадян[3]. З моменту введення воєнного стану на території України робота даного підрозділу стала більш широкою та направлена на збирання фактичних даних про порушення прав та свобод людини не тільки на підконтрольних територіях України, але й на тимчасово окупованих територіях в тому числі на території країни агресора[3].

Отже, в сучасних умовах міжнародна взаємодія правоохоронних органів відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та захисту прав і свобод громадян, особливо під час воєнного стану. Співпраця між правоохоронними органами різних країн, міжнародними організаціями та правозахисними інституціями сприяє ефективному реагуванню на порушення гуманітарного права та міжнародних конвенцій, зокрема з боку Російської Федерації. Європейський Союз та Рада Європи мають фундаментальне значення у формуванні міжнародних механізмів захисту прав людини, зокрема у співпраці з Національною поліцією.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 06.03.2025)

2. Мельник О.Г. Механізм захисту прав людини у Європейському Союзі: нормативні та правові гарантії забезпечення. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4. С. 40–44.

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України : Наказ; МВС України від 16.10.2024 № 699 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1589-24> (дата звернення: 06.03.2025)

ЦІСАРУК Юлія, старший інспектор сектору дотримання прав людини Хмельницького районного управління Головного управління Національної поліції України в Хмельницькій області, капітан поліції

БЕРЕСТОВСЬКА Людмила, заступник начальника відділу організації діяльності ІТТ та моніторингу дій із затриманими Головного управління Національної поліції України в Хмельницькій області, майор поліції

СИСТЕМА ОБЛІКУ ВСІХ ДІЙ ЩОДО ЗАТРИМАНИХ ОСІБ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО І АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕНЬ

Система «Custody Records» – це не лише інструмент для роботи поліції, але й важливий елемент євроінтеграційного процесу України. Дотримання прав і свобод людини є ключовою вимогою Європейського Союзу. Впровадження цієї системи демонструє нашу готовність дотримуватися високих стандартів у сфері захисту прав людини. «Custody Records» забезпечує прозорість дій поліції, мінімізує ризики порушень і сприяє зміцненню довіри суспільства до правоохоронних органів.

Система «Custody Records» з'явилася не випадково. Спочатку її почали пілотувати в ізоляторах тимчасового тримання, де вона добре себе показала. Там стало менше скарг від утримуваних осіб та зменшились випадки самоушкоджень.

Система «Custody Records» – це комплексна система, що включає в себе кілька обов'язкових складових:

1. Перш за все, це зонування приміщень першого поверху підрозділу поліції.
2. Другою важливою складовою є система відеоспостереження 24/7.
3. Третьою складовою є електронна база Національної поліції України «Інформаційна підсистема Custody Records».
4. Четвертою складовою є інспектор дотримання прав людини.
5. І остання складова це дистанційний зовнішній контроль.

Кожна з цих складових є важливою для забезпечення ефективної та законної роботи зокрема із затриманими.

У системі «Custody Records» підрозділ поліції чітко розділений на дві основні зони. Перша зона— це простір, призначений для роботи з затриманими особами та всіма відвідувачами підрозділу, незалежно від їхнього статусу (заявники, свідки, поняті). На першому поверсі розташовані кімнати прийому громадян, кімната, яка містить зону дружню до дитини, кімнати для проведення слідчих та інших дій, кімната для конфіденційного побачення затриманого із захисником, кімната інспектора з дотримання прав людини та кімнати для затриманих осіб.

Дуже важливо: усі дії з громадянами, включно із затриманими, повинні проводитися виключно на першому поверсі, у спеціально обладнаних приміщеннях. Це передбачено нормативно-правовими актами МВС України та НПУ. Робота з громадянами у кабінетах на другому та третьому поверхах, у тому числі першому поверсі де відсутнє відеоспостереження, суворо заборонена.

Система відеоспостереження 24/7 є невід'ємною частиною «Custody Records», що забезпечує повну фіксацію процесу затримання від його початку до завершення. Весь процес затримання, від його початку, повинен фіксуватися на бодікамери поліцейського. При доставці затриманої особи до підрозділу поліції це може бути відеореєстратор у службовому автомобілі та бодікамера. У самому підрозділі поліції працює стаціонарна система відеоспостереження, яка розміщена в усіх зонованих приміщеннях, про які ми тільки що говорили, без «сліпих» зон. Таким чином, ми гарантуємо собі безпеку.

Наприклад, якщо затриманий завдасть собі самоушкодження (на місці затримання, в автомобілі або підрозділі поліції), а таке трапляється дуже часто і звинуватить у цьому поліцейського, ми завжди можемо переглянути відеозапис і спростувати вказані факти.

Інформаційна підсистема «Custody Records» – це електронна база даних Національної поліції України, яка забезпечує централізований облік усіх дій, пов'язаних із затриманням осіб. Робота з цією системою регламентована наказом МВС України від 24 травня 2022 року № 311 [1].

Як це працює? Поліцейський, який здійснив фактичне затримання, на місці події за допомогою службового планшетного пристрою входить в ПІ «Custody Records» (вводить свій логін і пароль) і створює первинну картку затримання, куди вносить інформацію про дату і час затримання, місце затримання, підстави, персональні дані затриманої особи, фото, інформацію

про поліцейського, який здійснив це затримання та інше, після чого зберігає цю картку.

Після збереження картки інспектор черговий в себе на комп'ютері бачить, що затримана особа доставляється до підрозділу поліції, і може переглянути інформацію про цю особу, яку вніс поліцейський на місці події. Після чого інспектор черговий робить відмітку про прибуття затриманого до підрозділу, зазначаючи дату та час прибуття, дані поліцейського, який доставив затриманого, та хто його прийняв. Всю іншу інформацію, таку як переміщення по підрозділу поліції, опитування поліцейського та затриманої особи щодо обставин затримання, відомості про безоплатну правничу допомогу, харчування затриманого, медичну допомогу та інше, вносить до ІІ «Custody Records» - інспектор дотримання прав людини, про роботу якого ми зараз поговоримо окремо. І вся ця інформація зберігається в ІІ «Custody Records» протягом 25 років.

Всі складові системи, які були озвучені не можуть функціонувати без людини, а саме без інспектора дотримання прав людини – це працівник поліції, відповідальний за перебування та забезпечення дотримання прав затриманих осіб та всіх громадян, які відвідують підрозділ поліції.

Його робота чітко визначена у статті 212 КПК України та регламентована наказом МВС України від 16 жовтня 2024 року № 699 [2].

Перше і основне, інспектор ДПЛ забезпечує внесення інформації про затримання до інформаційної підсистеми «Custody Records». Зокрема, це проведення опитування поліцейського, який здійснив фактичне затримання, та затриманої особи. Опитування проводиться в спеціальному кабінеті, який розмежований перегородкою на дві частини, де з одного боку сидить інспектор, а з іншого – поліцейський, а потім затримана особа. Процес опитування фіксується на відео, під час якого інспектор задає питання, що стосуються затримання та дотримання прав людини, які передбачені в інформаційній підсистемі. У разі виявлення розбіжностей або повідомлення затриманим інформації, наприклад, про спричинення йому тілесних ушкоджень чи порушення будь-яких прав, інспектор повинен відреагувати на такі факти. Також інспектор зазначає інформацію про переміщення затриманого по підрозділу, вказуючи дату та час (все це відслідковується за допомогою камер відеоспостереження), інформацію про роботу захисника, харчування, медичну допомогу і т. д. аж до самого вибуття з підрозділу.

Також інспектор контролює, щоб усі дії проводилися виключно на першому поверсі підрозділу поліції із застосуванням відеоспостереження.

Дуже важливо, щоб інспектор ретельно зафіксував кожен крок процесу затримання та вжив усіх можливих заходів для запобігання виникненню будь-яких питань до поліцейських у подальшому. Його уважна та відповідальна робота гарантує, що всі аспекти затримання будуть враховані, а права громадян – захищені.

Ну і остання складова система – це дистанційний зовнішній контроль. Головне управління Національної поліції, а також наш Департамент, в режимі реального часу має можливість відслідковувати дистанційно всі дії, які відбуваються із затриманими в підрозділі поліції, зокрема за допомогою

інформаційної підсистеми «Custody Records» та систем цифрового відеоспостереження, та у разі необхідності негайно відреагувати на будь-які можливі порушення.

Інспектори з дотримання прав людини виконують широкий спектр обов'язків, спрямованих на забезпечення законності та захисту прав громадян.

1. Навчально-освітні заходи: інструктажі та навчання для поліцейських з питань забезпечення прав і свобод людини.

2. Інформаційно-просвітницькі заходи: екскурсії для курсантів, студентів, школярів та громадян, що стосуються роботи системи «Custody Records».

3. Взаємодія з правоохоронними та іншими органами: робочі зустрічі та обговорення проблемних питань з прокуратурою, судами, органами місцевого самоврядування та безоплатною правничою допомогою.

4. Роз'яснювальна робота з громадянами: надання якісної допомоги та консультацій особам, які звертаються до підрозділів поліції.

5. Обстеження службових приміщень та транспортних засобів: комісійні обстеження з метою виявлення та вилучення сторонніх предметів, які можуть бути використані для жорстокого поводження та інше.

Наразі система «Custody Records» активно запроваджується в територіальних підрозділах поліції по всій Україні. Станом на сьогодні, систему вже впроваджено в 129 підрозділах.

Впровадження системи «Custody Records» є одним з пріоритетних завдань, передбачених Планом уряду на 2025 рік. Тому робота в цьому напрямку триває, і ми прагнемо, щоб кожен підрозділ поліції був обладнаний цією важливою системою.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : М-во внутрішніх справ України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text> (дата звернення 02.06.2025).

2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України : М-во внутрішніх справ України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#Text> (дата звернення 02.06.2025)

ЦИРКУЛЕНКО Сергій, аспірант
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах функціонування держави та її системоутворюючих елементів сфера охорони та захисту права на сьогоднішній день знаходиться у режимі постійної трансформаційної динаміки та удосконалення, що відбивається у конкретних векторах реалізації відповідної політики держави. Україна стоїть на власному шляху розбудови правопорядку, необхідність зміни якого, є об'єктивною дійсністю сьогодення та обумовлюється інтересами держави та суспільства. Правопорядок вбачається невід'ємним елементом їх розвитку, оскільки його забезпечення має відбуватися в межах законності. Підтримання правопорядку вкладається у рамки перманентного процесу додержання, виконання, використання і застосування норм права учасниками правових відносин, що накладає на останніх особливу відповідальність. Для уповноважених на це органів правопорядок вже сам по собі становить вищий рівень необхідності [1, с. 25].

Усвідомлення проблеми регулювання та забезпечення правоохоронної діяльності обумовлює розробку нової, якісної та ефективної моделі організації та діяльності правоохоронних органів. Водночас ефективне здійснення державою своїх функцій в умовах відсічі збройної агресії та правового режиму воєнного стану хоча і не унеможлиблює, але накладає специфічні риси та значно ускладнює вирішення цієї проблеми.

У той же час аналізуючи правоохоронну діяльність як одну із найважливіших напрямів діяльності держави як в умовах мирного часу, так і в умовах війни, слід підкреслити, що від якості роботи правоохоронних органів в умовах дії правового режиму воєнного стану залежить рівень не лише суспільного і громадського порядку, а й обороноздатності, внутрішньої і національної безпеки України. Основними об'єктами уваги правоохоронних органів в умовах ведення війни є такі внутрішні загрози, як: а) криміналізація суспільства; б) воєнні злочини (порушення законів і звичаїв ведення війни); в) тероризм; г) військові злочини; г) злочини проти основ національної безпеки; д) порушення правопорядку та ін. Отже, військова агресія російської федерації проти нашої держави та запровадження в Україні правового режиму воєнного стану обумовили потребу в розширенні змісту, форм і напрямів правоохоронної діяльності, зокрема, у контексті нових викликів у сфері забезпечення захисту та безпеки держави Україна, а також прав і свобод людини і громадянина [2].

Слід зауважити, що феномен правоохоронної діяльності неможливо у повній мірі розкрити у відриві від таких взаємозалежних дефініцій як правоохоронна функція держави та правоохоронні органи.

Підкреслимо, що вказаний вище тріумвірат правових категорій є досить розробленим у вітчизняній науковій площині.

Фундаментальною базою досліджень вчених у вказаній сфері слугує аксіома про те, що правоохоронна функція держави та діяльність правоохоронних органів зажди спирається на положення Конституції України, де міститься найважливіший постулат функціонування правової

демократичної держави – принцип верховенства права, а також наголошено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її державної, економічної і інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави.

Слід звернути увагу на позицію О. І. Безпалової, яка зазначає, що найбільш поширеними є визначення функцій держави як основних напрямків та видів її діяльності, що обумовлені її завданнями та цілями і характеризують її сутність, які виражають її сутність і соціальне призначення в галузі управління справами суспільства тощо [3, с. 13]. Необхідність існування будь-якої функції держави зумовлюється наявністю конкретного об'єкта, тобто специфічної групи суспільних відносин, з метою впорядкування яких має здійснюватися цілеспрямований вплив держави. Що стосується правоохоронної функції держави, то, безумовно, її об'єктом є правоохоронна сфера, метою реалізації функції є належний рівень правопорядку.

В свою чергу І. Кріцак зауважує, що правоохоронна функція держави – це комплексний напрям діяльності держави, який об'єднує низку заходів (у тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку [4]

У той же час на думку Й.І Горінецького правоохоронна функція сучасної держави становить самостійний і пріоритетний напрям державної політики, який, за допомогою юридичних засобів, здійснюється для досягнення такого соціального ефекту як захист права загалом, основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина та інших об'єктів зміцнення законності і правопорядку, і одночасно виступає правовою формою досягнення інших цілей суспільства і держави [5].

Правоохоронна функція держави має два напрями: внутрішній та зовнішній. Зміст внутрішньої правоохоронної функції держави полягає в охороні конституційного ладу, забезпеченні охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян, власності, природних ресурсів та навколишнього природного середовища, боротьбі зі злочинами та іншими правопорушеннями, їх своєчасній профілактиці тощо. Призначення ж зовнішньої відбивається в діяльності спеціальних уповноважених нею органів щодо профілактики та недопущення порушень норм міжнародного права, а також у забезпеченні і захисті прав людини та громадянина на міжнародній арені, участі в діяльності різноманітних міжнародних правоохоронних та правозахисних організацій, протидії скоєнню транснаціональних злочинів тощо [3, с. 29]

В свою чергу П. Онопенко до внутрішніх правоохоронних функцій відносить функцію охорони прав та свобод особи та функцію забезпечення правопорядку (яка, у свою чергу, диференціюється на функцію боротьби з корупцією, функцію боротьби з організованою злочинністю, функцію

боротьби з тероризмом); до зовнішніх – участь України в охороні прав і свобод особи на міжнародній арені; участь України у підтримці міжнародного правопорядку [6].

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що правоохоронна функція держави об'єктивно є одним із найважливіших напрямів державної діяльності, основне призначення якого полягає у дотриманні ключового конституційного принципу – верховенства права, а також охороні і забезпеченні прав і свобод людини, захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпеченні її державної, економічної та інформаційної безпеки тощо, що набуває особливої важливості після запровадження в країні військового стану та збройної агресії з боку російської федерації.

Список використаних джерел

1. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова ; [С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк та ін.]. 2 –ге вид., випр. й допов. – Харків: Право, 2024. 448 с.
2. Ручек, О., Волуйко, О., Вакаров, В. (2024). Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*, (1), 43–51. <https://doi.org/10.59226/2786-6920.1.2024.43-51>
3. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с.
4. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 365-372. Режим доступу www.nbuv.gov.ua/portal/soc_qum/rib/2009_4/PB-4/PB-4_5.pdf
5. Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Й. І. Горінецький ; Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 20 с.
6. Онопенко П. В. Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація: автореф. дис....канд. юрид. наук: 12.00.01/ Онопенко Петро Васильович ; Ін-т законодавства Верховної ради України. К., 2005. 19 с.

CZEPEK Jakub Julian, *Professor (associate) Faculty of Law and Administration, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; Head of Jurisprudence Group, Member UN Subcommittee on Prevention of Torture (SPT) prof. ucz., dr hab*

PREVENTION OF TORTURE AND THE ROLE OF SPT

Tackling the issue of torture requires a complex approach. Torture, cruel, inhuman or degrading treatment requires addressing it by realization of various types of obligations of states. The European Court of Human Rights (ECtHR) in its jurisprudence clarifies that the art. 3 of the European Convention on Human Rights (ECHR) [1] should be understood as guaranteeing material and procedural aspects [2]. In this vein the ECtHR stresses that prohibition of torture, on one hand requires legislative and preventive obligations, and on the other, implies realization of procedural obligations, such as effective investigation of cases of torture and other forms of ill-treatment.

The UN human rights protection system approaches the issue of torture in a similar vein. This is clearly visible in the very guarantees of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) [3]. Article 2 para 1 of CAT states that «Each State Party shall take effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction» [3]. This provision clearly formulates positive obligations of States-Parties to the CAT. Moreover the 1984 Convention also guarantees that State-Party introduces criminal law provisions penalizing torture, cruel, inhuman or degrading treatment [3] and ensure that the preparator is taken into custody and the investigative measures are taken [3]. In this vein the system of CAT addresses the phenomenon of torture in its both material and procedural aspects.

The paramount aspect of tackling torture is its prevention. Its role can not be underestimated. Effective torture prevention averts a risk of torture, inhuman or degrading treatment from materializing [4]. Within the ECHR system, preventive obligations are perceived as an element of material scope of prohibition of torture. The preventive aspect of UN CAT system is centered on the Optional Protocol to the Convention Against Torture (OPCAT), establishing the UN Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT).

The SPT is a very special UN Treaty Body. Unlike others, its role is focused on conducting visits in places of deprivation of liberty. In accordance with article 4 of the OPCAT, the SPT may visit any place any place under state's jurisdiction or control [5] where persons are or may be deprived of their liberty [6]. The purpose of preventive visits is to examine the overall situation of persons deprived of their liberty and provide state party recommendations in order to address pressing issues in order to prevent the risk of torture from materializing.

The mandate of the SPT wouldn't be complete without the support of National Preventive Mechanisms (NPMs). States Parties to OPCAT should establish such domestic mechanism for preventive visits and ensure its proper legislative basis, funding and independence [6].

Importantly, the OPCAT doesn't limit the role of SPT only to the activity during the time of peace. On numerous occasions the Subcommittee visited countries facing numerous difficulties, such as political instability, partial occupation of territory and armed conflict.

In this vein the SPT also visited Ukraine in 2016, after the annexation of Crimea, and occupation of Doneck and Luhansk regions. The SPT noted that its mandate extends over the entirety of the internationally recognized territory of Ukraine. Despite seeking to visit places of deprivation of liberty in areas of the Donetsk region under the control of armed groups, the Subcommittee was ultimately unable to obtain access to those places [7]. The SPT stressed its awareness of grave concerns relating to the situation of persons deprived of their liberty with which it was unable to engage [7].

The allegations of torture in the places of deprivation of liberty under the Russian occupation became even stronger after the full-scale aggression in 2022. The SPT didn't have the possibility to conduct such visit, but there are numerous reports of NGO's and other stakeholders pointing to that issue [8].

The main purpose of the research is to focus on the role of the prevention of torture in relation to the SPT mission under the Optional Protocol. The research also aims to examine the importance of torture prevention during the situation of armed conflict, in relation to Ukrainian context.

References:

1. European Convention on Human Rights, 4 November 1950.
2. More: J.Czepek, Standard skutecznego śledztwa w sferze ochrony prawa do życia w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Warszawa 2021, 298-313.
3. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10. December 1984.
4. More on effectiveness of torture prevention: R.Carver, L.Handley. Does Torture Prevention Work?, Liverpool 2016.
5. See: UN SPT, General Comment No. 1 (2024) on article 4 of the Optional Protocol (places of deprivation of liberty), p. 29-39.
6. Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 18 December 2002, art. 4.
7. SPT Report, Visit to Ukraine undertaken from 19 to 25 May and from 5 to 9 September 2016: observations and recommendations addressed to the State, 18 May 2017, § 8.
8. E.g. Dignity Report: V. Chovgan, M. Romanov, V. Melnychuk, «Nine Circles of Hell»:
9. Places of Detention in Ukraine under the Russian Occupation. March 2022 – December 2022, No 42; <https://dignity.dk/wp-content/uploads/42-Nine-circles-of-hell.pdf> (accessed: 5 June 2025).
10. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10. December 1984;
11. Czepek, J. Standard skutecznego śledztwa w sferze ochrony prawa do życia w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Warszawa 2021;
12. Dignity Report: V. Chovgan, M. Romanov, V. Melnychuk, «Nine Circles of Hell»: Places of Detention in Ukraine under the Russian Occupation. March 2022 – December 2022, No 42; <https://dignity.dk/wp-content/uploads/42-Nine-circles-of-hell.pdf> (accessed: 5 June 2025);

13. European Convention on Human Rights, 4 November 1950;
Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 18 December 2002;
14. R.Carver, L.Handley. Does Torture Prevention Work?, Liverpool 2016.
15. SPT Report, Visit to Ukraine undertaken from 19 to 25 May and from 5 to 9 September 2016: observations and recommendations addressed to the State, 18 May 2017;
16. UN SPT, General Comment No. 1 (2024) on article 4 of the Optional Protocol (places of deprivation of liberty);

CZEPEK Vita, *Faculty of Law and Administration University of Warsaw, Poland, PhD*

UKRAINIAN LAW ON NATIONAL MINORITIES (COMMUNITIES): ASSESSMENT FROM THE INTERNATIONAL LAW PERSPECTIVE

1. Introduction

The protection of national minorities is essential to stability, democratic security and peace not only in the state but also in the world. Ukraine is an example of a state where the issue of protection of national minorities can be used by other states as a pretext to violate the territorial integrity of the state. Since independence, the question of protecting national minorities has most exacerbated tensions in Ukrainian-Russian and Ukrainian-Hungarian relations. The most controversial cases usually involve language issues.

The purpose of the article is to assess the Law on National Minorities (Communities) in terms of compliance of language policy with international law and the possibility of derogation of language rights during the martial time.

2. Ukrainian language policy in the light of international law

In international law, the activities of states in promoting the protection of national minority rights are most often dependent on the will of those states. Unfortunately, states often see national and ethnic groups or indigenous peoples as having great potential to create a threat to territorial integrity. Due to the lack of a binding definition of national minorities and binding regulations in the universal system of United Nations, states are not always interested in voluntarily making commitments in a given area. Even within the Council of Europe, where states within the framework of regional cooperation have succeeded in adopting a binding instrument for the protection of the rights of national minorities in the form of the Framework Convention, not all states have acceded to it.

Since independence, Ukraine has actively worked to protect national minorities and has ratified several international treaties in this field. Ukraine is a party to the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM), and the European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML), the UNESCO Convention Against Discrimination in Education, and it has supported the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP) [1].

The fulfilment of international obligations to protect the rights of persons belonging to national minorities is monitored by specific supervisory bodies of the United Nation Organization and Council of Europe. They include: the UN Human Rights Committee, the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, the Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (the Framework Convention) and Committee of Experts (COMEX) of the European Charter for Regional or Minority Languages (the Charter), the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) and the Council of Europe Commissioner for Human Rights. Moreover, Ukraine is a member state of the OSCE, whose High Commissioner on National Minorities plays very important role in de-escalating tensions involving national minorities within the OSCE.

Since independence, Ukraine's relations with its neighbors have had a major impact on shaping legislation to protect national minorities. The Law on Education enacted in 2017 and Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language from 25 April 2019 («the State Language Law») were the answer for Russia's annexation of Crimea and intervention in the Donetsk and Luhansk regions in 2014. In such circumstances, the Ukrainian intentions for national minorities to learn the Ukrainian language is understandable. According to the new Law on Education, national minorities' languages can be the language of instruction only in pre-school and primary education. In 2017, 581 schools with Russian as the language of instruction, 78 Romanian and Moldovan schools, 71 Hungarian schools and 6 Polish schools operated in Ukraine. It seems, that overriding goal of this law was to weaken the dominance of the Russian language in the education system in the southeastern regions of the country [2]. The changes were widely criticized, not so much by representatives of national minorities, but by neighboring states. Particularly Hungary, Romania and Russia issued official statements on the restriction of educational rights of representatives of the respective national minorities [3, p.192]. In the doctrine, Géza Jeszenszky emphasized that Law on Education «intends to gradually weaken and, over time, eliminate the identity of minorities, although it does not explicitly say so.» [4, p.101].

The law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language has also come under criticism.

Assessing the reasons for the differential treatment between the minorities speaking an official EU language, and languages of other national minorities, the century of oppression of the Ukrainian language in favour of Russian, the European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), underlined, that these are not convincing from the perspective of human rights in general and the prohibition of discrimination in particular. In the opinion of the Venice Commission, these reasons cannot justify depriving Russian of the protection granted to other languages, all the more so because the «regulation «non-EU languages» affects not only Russian but many other languages as well. [5, par. 44].

Since the adoption of these two legal acts, Hungary has begun blocking high-level NATO-Ukraine meetings. In order to ease tension in relations with states and to take into account the observations and recommendations of the Venice

Commission on the Law on Education, Ukrainian parliament adopted the Law on Complete General Secondary Education of 16 January 2020. According to it, persons belonging to national minorities of Ukraine whose languages are official languages of the European Union and who exercise the right to study in the respective languages receive basic secondary and upper secondary education in the state language in the amount of 20 to 60 percent of the annual amount of study time. However, persons belonging to other national minorities of Ukraine «receive basic secondary and upper secondary education in the state language in the amount of at least 80 percent of the annual amount of study time» [3, p.196]. In this case, Russian, which is the language of the nation's largest minority, is treated less favorably than EU languages.

On June 23, 2022, at a summit in Brussels, the leaders of the European Union approved the decision to grant Ukraine the status of a candidate for EU membership. Reform of the legal framework on national minorities is one of the seven recommendations of the European Commission that Ukraine received along with its EU candidate status. It was actively lobbied by Hungary [6]. This time, Ukraine's determination to join the ranks of EU countries has largely accelerated the preparation and adoption of new regulations for the protection of national minorities. Ukraine found itself in a difficult situation, as the provisions of the new law were intended, on the one hand, to meet the expectations of countries such as Hungary, and on the other hand, to confirm the existing legislation in particular, concerning language issues.

The new Law on National Minorities (Communities) of Ukraine was adopted by the Verkhovna Rada on 13 December 2022 (Law Nr 2827-IX). This Law entered into force on 1 July 2023, replacing an older Law on National Minorities in Ukraine adopted in 1992. The adoption of this long-expected Law was supposed to change the situation of national minorities for the better, especially in terms of the issue of minority language education.

On 12 June 2023, the European Commission for Democracy Through Law adopted opinion on the Law on National Minorities (Communities). Taking into account that the new Law on national minorities (Communities) does not amend the legislation on education and on the state language, the Venice Commission referred to its previous opinions on these laws to the extent that the draft law explicitly or implicitly refers to them. The Commission recommended *i.a.* to reconsider the provisions in other laws containing limitations of the freedom to use the minority language and differential treatments of the minority languages, in the light of the previous Opinions of the Venice Commission, particularly, to amend the specific provisions containing a differential treatment of the EU- and the non-EU-minority languages [7].

On 8 December 2023, the parliament of Ukraine, taking into account the recommendations of the Venice Commission, adopted the Law «On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Consideration of the Expert Opinion of the Council of Europe and its Bodies on the Rights of National Minorities (Communities) in Certain Areas» No. 3504-IX, which entered into force on 10 December 2023. According to this Law the number of subjects which secondary schools are required to teach to representatives of national minorities who use one

of the official languages of the EU, using Ukrainian as the language of instruction was reduced to Ukrainian history, literature and language and defence training. This was a major compromise from Ukraine. Moreover, private universities were allowed to use the language of national minorities as the language of instruction [8]. The amendments hardly affected Russian language. It is understandable, in the light of the threats to the state's stability and integrity from the pro-Russian separatist movements. However, Russian is not only the native language of ethnic Russians, but also of persons belonging to several national minorities in Ukraine and some ethnic Ukrainians themselves.

Amendments deleted the provision according to which the Russian-speaking population would be allowed to enjoy the same rights as other national minorities in five years after the end of martial law, which means that use of the Russian language has been restricted indefinitely [6]. These provisions are not consistent with the Venice Commission opinion from 12 June 2023, according to which Ukraine should repeal the provisions (...) providing for a differential treatment between the languages of indigenous peoples, the languages of national minorities which are official languages of the EU and the languages of national minorities which are not official languages of the EU to the extent that the distinction between those languages is not based on an objective and reasonable justification [7, par. 16].

So far, Venice Commission accepted a differential treatment of EU and non-EU languages in its 2020 Opinion on the recent amendments to the Legislation on Education in Minority Languages of Latvia. In this case, Commission justified differential treatment on the grounds that Latvia is a member of the European Union (EU), and its constitution does not provide for specific recognition to any minority language. Moreover, the privileged status of EU languages referred to them as foreign languages, not as minority languages [9, par. 112-114]. In contrast, Ukraine is not a member state of EU and, according to the art. 10 of the Constitution, guarantees «the free development, use and protection of Russian» [9, par. 112-114] [10, art. 10].

On 30 October 2024, the European Commission published its annual reports containing a detailed assessment of the state of play and the progress made *i.a.* by the Ukraine. The European Commission confirmed that Ukraine has fulfilled the Venice Commission's recommendations regarding the protection of the rights of national minorities [11].

3. The possibility of derogation of language rights during the martial law

As a state-party to the European Convention on Human Rights (ECHR) and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), Ukraine is obliged to fulfil norms about respecting human rights provided for by those documents. Nevertheless, in time of war or other public emergency threatening the life of the nation, states may take measures derogating from its obligations under relevant treaties. The possibility of limiting certain rights is also provided for in the Framework Convention for the Protection of National Minorities. According to its art. 19 states have the right to make, «where necessary, only those limitations, restrictions or derogations which are provided for in international legal instruments,

(...), in so far as they are relevant to the rights and freedoms flowing from the said principles» [12, art. 19].

In June 2015 Ukraine sent the notifications of derogations of the ECHR and its Additional Protocols and of the ICCPR to Secretaries General of the Council of Europe and UN. This took place as a consequence of Russia's annexation of Crimea and intervention in the eastern part of Ukraine in 2014. Ukraine derogated Articles 5, 6, 8 and 13 of the ECHR and corresponding articles of the ICCPR [13]. Since then, more than twenty derogation notifications have been filed, reflecting policy changes and the evolution of the armed conflict.

On 28 February 2022, due to Russia's full-scale invasion, Ukraine announced a derogation of: Article 4, paragraph 3 (Prohibition of slavery and forced labour), Art.8 (Right to respect for private and family life), Art. 9 (Freedom of thought, conscience and religion), Art. 10 (Freedom of expression), Art. 11 (Freedom of assembly and association), Art. 13 (Right to an effective remedy), Art. 14 (Prohibition of discrimination), Art. 16 (Restrictions on the Political activities of Foreigners) of the Convention and Art. 1 and 2 of Additional Protocol nr 1 (Protection of property and Right to education), Art. 2 of Additional Protocol nr 4 to the Convention (Freedom of movement) [14]. Some of these obligations relate to the rights and freedoms derived from the principles of the Framework Convention.

Two years later, mainly on 8 April 2024, Ukraine informed the Council of Europe, that the derogations would no longer cover articles related to forced or compulsory labour, freedom of thought, conscience or religion, right to an effective remedy, prohibition of discrimination, and restrictions on political activity of foreigners [15].

Ukraine also restricted selected rights of national minorities with the Law Nr 2827-IX. According to its clause 3 of Section 5 «for the period of martial law in Ukraine, (...) and for six months from the date of its cancellation or termination, the rights of national minorities (communities) defined in Article 7 (in terms of the right to peaceful assembly), Articles 14 , 18 , 19 and part three of Article 20 of this Law shall be subject to temporary restrictions on the implementation and protection of identify their affiliation by ethnic origin with a state recognized in Ukraine and/or by international organizations as a terrorist state (aggressor state) that commits acts of aggression against Ukraine [16].

In its 12 June 2023 opinion, Venice Commission confirmed, that «due to the brutal aggression of the Russian Federation on Ukraine, it would be justified to provide for a transitional period during martial law where this privileged status would not be given to the Russian language» [7, par. 41]. Venice Commission did not use any argumentation for this statement. Assuming, that the opinion of the Venice Commission on this issue was adopted in 2023, the members of the Commission were aware of Ukraine's derogation of selected rights, including prohibition of discrimination. The question arises whether, after Ukraine removed the prohibition of discrimination from the list of derogated rights in 2024, the Venice Commission would also consider the possibility of restricting Russian-language instruction as acceptable during martial law.

As a state party to Framework Convention, Ukraine has the obligation to submit the periodic reports to the Advisory Committee. The last, sixth, Report, which covers the period from July 2021 to August 2024, Ukraine submitted on 10 January 2025. In this Report, Ukrainian government also presented the derogation of selected national minorities rights and emphasized, that its actions are in line with Article 19 of the Framework Convention [17, p. 2]. Thus, the opinion and recommendations of the Advisory Committee in this case will be also very interesting and important. In its last, forth, opinion on Ukraine, the Advisory Committee analyzed the changes of Ukrainian law in the context of language policy, namely the draft Law on State Language. The Advisory Committee recognized, that «protection of the state language is, in itself, a legitimate aim. It was also noted, that if the law is adopted, the authorities should aim to strike a balance between the protection of the state language and the language-related rights of persons belonging to national minorities» [18, par. 118].

4. Conclusion

In the light of international law, Ukraine, like other states, has the right to determine the scope of protection for the rights of national minorities. Thus, whether Ukraine will be bound by the provisions of international agreements guaranteeing certain rights to national minorities depends solely on the will of the Ukrainian state. The exception is when a state expresses a desire to join an international organization and must meet the requirements of that organization. This is the case with Ukraine aspiring to join the European Union.

Since independence, Ukraine has actively worked to protect national minorities and has ratified several international treaties in this area. Ukraine has also made a number of changes to legislation that have sometimes been assessed by international bodies as discriminatory, especially, in the case of the Russian national minority. However, the Venice Commission, assessing the Law on national minorities (communities), confirmed, that taking into account Russia's aggression to Ukraine, it is justified to provide for a transitional period during martial law, where the use of the Russian language may be restricted.

Despite the Russia's aggression, Ukraine strikes the right balance between the legitimate goal of strengthening and promoting the Ukrainian language and sufficient protection of minority language rights. This is worth emphasizing especially in the current situation, when, despite intensified military action on the part of Russia, Ukraine continues to seek solutions based on legal and democratic grounds. Unlike the aggressor, Ukraine is responsibly fulfilling its obligations to protect national minorities, accepted under relevant international agreements. In contrast, Russia not only violates international humanitarian law and international human rights law, but successively denounces basic human rights agreements, including the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Framework Convention for the Protection of National Minorities.

Bibliography:

1. Letter dated 21 May 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the Secretary-General, (A/68/886).

2. A. Sadecki, T. Piechal, T. Dąbrowski, Ukraine: a blow against the national minorities' school system, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2017-09-27/ukraine-a-blow-against-national-minorities-school-system> (accessed: 30.05.2025).
3. П. Шляхтун, Законодавче забезпечення мовних прав національних меншин у сфері освіти як складова євроінтеграції України, Політологічний вісник, 91 (2023), (accessed: 30.05.2025).
4. G. Jeszenszky, «Ukraine and Hungary: The Key to Relations is Sub-(Trans)Carpathia.» Hungarian Cultural Studies. Journal of the American Hungarian Educators Association, Volume 17 (2024): <http://ahea.pitt.edu> DOI:10.5195/ahea.2024.563.
5. Venice Commission, Ukraine - Opinion on the Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language, No 960/2019, 9 December 2019.
6. M. Jędrzyak, K. Nieczytor, Ukraine: another amendment to the law on national minorities, Center of Eastern Study, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-12-13/ukraine-another-amendment-to-law-national-minorities> (accessed: 10.06.2025).
7. Venice Commission: Ukraine: Opinion on the Law on National Minorities (Communities), cdl-ad(2023)021, 12 June 2023.
8. Закон України Про національні меншини (спільноти) України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 46, ст.114).
9. Venice Commission, Latvia: Opinion on the recent amendments to the Legislation on Education in Minority Languages, adopted on 18 June 2020.
10. Constitution of Ukraine adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996.
11. K. Całus, K. Nieczytor, A window with a view of membership: Ukraine's and Moldova's progress on the path to the EU, Center of Eastern Study, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-11-29/a-window-a-view-membership-ukraines-and-moldovas-progress-path>, (accessed: 10.06.2025).
12. Council of Europe, Framework Convention for the Protection of National Minorities, ETS 157, 1 February 1995.
13. Ukraine: Notification under article 4(3), C.N.416.2015.TREATIES-IV.4 (Depositary Notification).
14. Ukraine: Notification under Article 4 (3), Reference: C.N.65.2022.TREATIES-IV.4 (Depositary Notification).
15. Ukraine, Notification of partial withdrawal of derogation from 8 April 2024, <https://rm.coe.int/0900001680af4532>.
16. Закон України Про національні меншини (спільноти) України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 46, ст.114).
17. Sixth Report submitted by Ukraine on 10 January 2025, ACFC/SR/VI(2025)001.
18. The Advisory Committee, Fourth Opinion on Ukraine - adopted on 10 March 2017, ACFC/OP/IV(2017)002.

ЧЕРВІНЧУК Андрій, викладач
кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету № 2 Донецького
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
старший дослідник

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ ДОКУМЕНТУАННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ДОПУСКУ ДО КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ВОДІЇВ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

В умовах правового режиму воєнного стану, коли безпека на дорогах є одним із ключових факторів стабільності та захисту життя громадян, керування транспортними засобами у стані сп'яніння залишається однією з основних причин дорожньо-транспортних пригод (ДТП), що призводять до значних людських і матеріальних втрат. За даними Національної поліції України, у 2024 році нетверезі водії стали причиною 5653 ДТП, у яких 1000 осіб були травмовані, а 110 загинули [1].

Поліцейськими у 2024 році було складено 149883 протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ч.ч. 1-4 ст. 130 КУпАП, із них 66384 стосовно осіб, які перебували у стані алкогольного сп'яніння та 17339 – відносно тих хто перебував під впливом наркотичних речовин [2]. За результатами розгляду справ місцевими судами у цей період накладено 115848 адміністративних стягнень на осіб, винних у вчиненні цих проступків [3].

У разі вчинення такого правопорушення водіями транспортних засобів, що належать юридичним особам, за допуск до керування адміністративну відповідальність мають нести відповідні посадові особи автомобільного перевізника відповідно до ч.1 ст. 129 КУпАП.

Окремий збір та узагальнення інформації про кількість таких задокументованих проступків органами Національної поліції не ведеться. Водночас за усіма правопорушеннями, передбаченими статтею 129 КУпАП у 2024 році поліцейськими винесено всього 60 постанов про накладення адміністративних стягнень. Це свідчить про системні проблеми у застосуванні зазначеної норми матеріального права, що потребують термінового розв'язання.

Забезпечення законності при документуванні поліцейськими допуску до керування транспортними засобами водіїв у стані сп'яніння є надзвичайно важливим завданням в умовах воєнного стану, коли суспільні ризики зростають, а ефективність роботи правоохоронних органів безпосередньо впливає на збереження життя і здоров'я громадян. У таких умовах поліцейські покликані не лише фіксувати факти порушень, але й робити це з дотриманням усіх процедур, щоб забезпечити невідворотність покарання та захист основоположних прав людини.

У чинному законодавстві, зокрема в частині першій статті 129 Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідальність за допуск до керування нетверезого водія покладається на посадових осіб підприємств, установ та організацій. Однак практика засвідчує, що фактичний «допуск» до поїздки надають медичні працівники, які проводять передрейсовий огляд водіїв відповідно до Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів. Саме ця невідповідність між законодавчою диспозицією та реальними процесами створює колізію, яка ускладнює доказування винуватості у разі притягнення до адміністративної відповідальності.

З однієї сторони медичні працівники, які не є посадовими особами, відповідальними за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів, а тому не можуть вважатися суб'єктами правопорушень, передбачених частиною 1 статті 129 КУпАП. З іншої – посадові особи, відповідальні за технічний стан, обладнання та експлуатацію транспортних засобів, не уповноважені здійснювати передрейсові та післярейсові медичні огляди водіїв, а тому не можуть бути визнані винними у вчиненні таких адміністративних проступків.

Такої ж позиції дотримуються й судові інстанції. Так, в адміністративній справі № 2а-5-1526/09 Центральний районний суд міста Миколаєва скасував постанову про притягнення до адміністративної відповідальності начальника відділу медичного та соціального забезпечення ДП «Дельта-Лоцман» та закрив справу про адміністративне правопорушення за частиною 1 статті 129 КУпАП за відсутністю складу правопорушення. Аргументуючи своє рішення, суд зазначив, що позивач, будучи відповідальною особою за допуск водіїв до керування транспортним засобом, здійснив випуск на лінію водія, який знаходився у стані алкогольного сп'яніння. Проте його посадові обов'язки не передбачають відповідальність за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів. Отже, позивач не є суб'єктом адміністративного правопорушення, що передбачене частиною 1 статті 129 КУпАП [4].

Водночас Сьомий апеляційний адміністративний суд м. Вінниця за результатами розгляду адміністративної справи № 127/17577/22 дійшов висновку, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права та обґрунтовано скасував постанову інспектора ВБДР УПП у Вінницькій області ДПП Сінкевича Т.О. серії ДПО18 №788567 від 26.07.2022 про притягнення механіка ПП «Укртранс С» до адміністративної відповідальності за частиною 1 статті 129 КУпАП, і закрив провадження у справі.

Ухвалюючи оскаржуване рішення суд першої інстанції виходив з того, що оскільки позивач обіймає посаду механіка приватного підприємства «Укртранс С» до його посадових обов'язків, визначених посадовою інструкцією, входить технічне забезпечення безаварійної та надійної роботи на лініях, контроль справного стану рухомого складу, випуск його на маршрут відповідно до встановленого графіком посадових інструкцій

механіка автомобільної колони. Обов'язку щодо проведення передрейсових медичних оглядів водіїв в його посадовій інструкції не визначено, а відтак, позивач не уповноважений здійснювати проведення передрейсового медичного огляду водіїв, а отже в його діях відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 129 КУпАП [5].

Для підвищення ефективності роботи поліції та забезпечення законності при застосуванні адміністративних стягнень необхідно розширити коло суб'єктів відповідальності шляхом внесення зміни до частини 1 статті 129 КУпАП, включивши до переліку суб'єктів цього правопорушення медичних працівників, які проводять щозмінні передрейсові огляди. Крім того, необхідно в законодавстві чітко визначити термін «допуск до керування транспортним засобом», який у вузькому розумінні включатиме результат передрейсового медичного огляду.

Отже, забезпечення законності при документуванні поліцейськими фактів допуску до керування водіїв у стані сп'яніння вимагає комплексного підходу. Пропоновані зміни до законодавства усунуть правові колізії, розширять коло відповідальних осіб і сприятимуть невідворотності покарання. Розробка чітких процедур для поліції дозволить уникнути суб'єктивізму та підвищить ефективність документування правопорушень. Усе це разом сприятиме безпеці на дорогах, що є особливо важливим в умовах воєнного стану, коли дисципліна та законність у діяльності поліції стають запорукою захисту прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Статистика ДТП в Україні за 2024 рік. Патрульна поліція. Офіційний сайт. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Звіт про стан застосування адміністративного законодавства органами Національної поліції України за 12 місяців 2024 року (форма 1-АП). Національна поліція України. Офіційний сайт. URL: <https://npu.gov.ua/diyalnist/vidkriti-dani> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 (дата звернення: 20.05.2025).
4. Єдиний державний реєстр судових рішень (court.gov.ua). Справа 2а-5-1526/09. Офіційний сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/12742106> (дата звернення: 21.05.2025).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень (court.gov.ua). Справа 127/17577/22. Офіційний сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107455549> (дата звернення: 21.05.2025).

ЧАЙКА Ярослав, викладач циклу професійно-практичної підготовки Академії патрульної поліції

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ФІКСУВАННЯ ФАКТУ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД, БЕЗ ЇХ УЧАСТІ

Патрульна поліція щодня контактує з людьми різних категорій, розв'язує конфлікти, реагує на надзвичайні ситуації, захищає право і забезпечує правопорядок. Тому, сучасна поліція має не лише добре знати законодавство, а й вміти працювати підлаштовуватись під різні запропоновані обставини - чутливо, з повагою, без упереджень. Особливо це важливо зараз, під час війни, коли збільшується кількість внутрішньо переміщених осіб, зростає рівень насильства, люди переживають втрати, травми. Національна поліція має низьку викликів, які пов'язані з збільшенням кількості завдань з підвищеною небезпекою, і для їх якісного вирішення в певному обсязі - категорично не вистачає часу та особового складу (частину якого зменшується через безпосередню участь в бойових діях в різних бригадах та підрозділах Національної поліції). Відповідно, потрібно розуміти, що пріоритетність виконання завдань поліцією має значення, для збереження життя та здоров'я людини.

У сучасних реаліях необхідно правильно і вчасно реагувати на виклики щодо загрози життю чи здоров'я людей, через загрози від зовнішнього ворога (росія та білорусь). Однак національне законодавство та обізнаність громадян має свої недоліки, і прийняття заходів щодо зменшення навантаження на патрульну поліцію та судову владу, у вигляді ДТП відповідно пункту «2.11 ПДР України» та зміни в ЗУ «Про обов'язкове страхування **цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів**» є необхідністю. Також, популяризація інформації за допомогою ЗМІ щодо дій громадян коли вони повинні розуміти, що їх незначні пошкодження ТЗ внаслідок ДТП, - це їх обов'язок повідомити свою страхову компанію, яка в свою чергу повинна вирішувати проблему, у вигляді супроводження з моменту настання ДТП і до моменту виплати грошових коштів, для відшкодування отриманих збитків.

Метою цієї тези є - актуалізація та збільшення ефективності в діяльності патрульної поліції, щодо проблематики правового процесу проведення превентивних заходів, з метою зменшення кількості випадків настання ДТП, а не приділяти рівномірність часу на фіксацію результатів недотримання правил дорожнього руху України, коли певний обсяг роботи є менш пріоритетним і може бути вирішений самими учасниками ДТП, у відповідності дотримання вимог пункту «2.11 ПДР України».

Завдання : 1. Зменшити навантаження на патрульну поліцію та судову владу, щодо розгляду справ про настання ДТП, які можна вирішити самими учасниками подій, з дотриманням умов пункту «2.11 ПДР України»; Інформувати власників наземних транспортних засобів через ЗМІ, про необхідність користуватись саме супроводженням страхової компанії, а не завіювати на доволі значний час екіпаж поліції, коли можна обійтись без її участі.

Зі зростанням вартості у грошовому виразі «полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», необхідно рекомендувати страховим компаніям підвищувати не тільки рівень грошової виплати потерпілій особі, за отримані механічні збитки, завдання шкоди життю і здоров'ю, а і рівень послуг страхових компаній за певних умов, а саме коли є незначні пошкодження транспортних засобів, у відповідності обставин коли залучення поліції є необов'язковим, наприклад,- з залученням експертів компанії на місце дорожньо-транспортної пригоди (Далі – «ДТП»), які можуть особисто і в розумний термін приїхати на місце події або в онлайн режимі допомагати учасника пригоди скласти спільне повідомлення про ДТП, з обов'язковим дотриманням правил дорожнього руху.

Першим кроком необхідно опрацювати – Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» де в статті №9 зазначено, превентивні заходи є важливими в діяльності поліції, щодо перевірки та контролю документів.

В стаття 19, зазначено про можливість - Прямого врегулювання страхового випадку: пункт 3. Відповідальним за дотримання вимог цього Закону під час прямого врегулювання страхового випадку є страховик, який здійснив таке врегулювання. - Відповідно, самостійно вирішення питання, щодо наслідків ДТП, без участі поліції, є нормальним явищем.

У статті 33. Сприяння страховику (МТСБУ) у визначенні (з'ясуванні) причин, обставин та наслідків дорожньо-транспортної пригоди:

1. Страховик (МТСБУ) має право для визначення (з'ясування) причин, обставин настання страхового випадку та визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, залучати своїх працівників або осіб, які здійснюють професійну оціночну діяльність відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні.

Також, в пункті 2.11 ПДР України зазначається і дублюється поняття це поняття, з розкриттям обставин за, якими можливо і неможливе пряме врегулювання ДТП.

Розглянути питання уповноваженими органами влади на території України або підрозділами силових структур, які мають законодавчу ініціативу - внести пропозицію, щодо змін в ст. 19, 33 ЗУ Про «Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» та в пункт «2.11 ПДР України», про пряме врегулювання факту ДТП, за допомогою залучення працівників «експертів» від приватних страхових компаній, для всебічного супроводження учасників ДТП, без участі поліції.

Дотримання прав і свобод людини на території України під час дії воєнного стану, є важливим та невід'ємним напрямком в процесі реалізації побудови демократичного суспільства і правової свідомості громадян на території України. Всі повинні неухильно дотримуватись законодавства України, і в свою чергу держава Україна повинна завжди бути готова до

викликів сьогодення і в інтересах держави та її громадян, змінювати підходи до заходів, для забезпечення безпечного середовища на території України. Тому, важливо вчасно виявляти недоліки чи можливості в законодавстві України та реагувати на них, і наприклад – запропонувати зміни чи рекомендацію щодо оформлення-дорожньо-транспортної пригоди, в яких були отримані незначні наслідки у відповідності дотримання вимог пункту «2.11 ПДР України», – оскільки неможливо реалізувати відповідні дії без змін в національному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01 січня 2025 року; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text>
2. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану»; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-п#Text>
3. Закон України «Про національну поліцію» від 01 листопада 2015 року; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Конституція України від 24 серпня 1996 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Постанова КМУ 1306 «Про правила дорожнього руху» від 10 Жовтня 2001 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>
6. Закон України «Про дорожній рух» від 28 лютого 1993 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
7. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 23 лютого 2006 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>

ЧОРНОУС Олена, доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ СТРАЙКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання правового регулювання дотримання та захисту трудових прав працівників, зокрема, правового регулювання заборони страйків в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні є актуальною темою, оскільки реалізація трудових прав вимагає специфічних заходів для забезпечення прав працівників та соціальної стабільності.

Право на страйк – одне з основних конституційних прав, яке врегульовано як національними, так і міжнародними законодавчими актами.

Воно закріплено та гарантовано усім працівникам Конституцією України. Відповідно до ст. 44 Конституції України, «ті хто працюють, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону» [1]. Відповідно до ч. 4 ст. 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» закріплено, що у разі введення надзвичайного стану заборона проведення страйків може бути встановлена, а от в умовах воєнного стану проведення страйків забороняється взагалі [2]. На сьогодні відсутній спеціальний закон, який би регламентував порядок проведення страйків. Окрім правового регулювання на національному рівні, право на страйк регламентується міжнародними актами, зокрема: Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, який передбачає, що держави, які є сторонами Пакту, зобов'язуються забезпечити право на страйк за умови, що воно здійснюється відповідно до законодавства конкретної країни (ст. 8) [3]; низкою Конвенцій та Рекомендацій МОП, зокрема таких як: Конвенція № 87 - Свобода об'єднання та захист права на організацію, Конвенція № 98 - Право на організацію та колективні переговори, Конвенція № 154 Про сприяння колективним переговорам 1981 р., Рекомендація № 92 - Про добровільне примирення та арбітраж, Рекомендація № 129 - Про зв'язки на підприємствах [4] та іншими.

24 лютого 2022 року суверенітет і територіальна цілісність України були порушені. У зв'язку з цим на території країни було введено правовий режим воєнного стану. Відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на період введення правового режиму воєнного стану законодавством України передбачені деякі положення, що закріплюють можливості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина [5].

У зв'язку із запровадженням змін щодо реалізації трудових прав під час дії правового режиму воєнного стану, було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Означеним законом було врегульовано окремі питання, які пов'язані із змінами в реалізації трудових прав, це, зокрема: положення щодо укладення трудового договору в умовах воєнного стану, положення щодо зміни істотних умов праці, розірвання трудового договору, встановлення та обліку робочого часу та часу відпочинку, положення щодо роботи в нічний час, оплати праці, відпусток, відшкодування грошових сум, пов'язаних з діями агресора тощо [6]. Трудові відносини в умовах дії правового режиму воєнного стану вимагають оптимально коректного підходу до їх врегулювання, особливої толерантності у врегулювання потребують питання щодо обмеження прав і свобод працівників. Це може включати прийняття спеціальних законодавчих актів та заходів, які забезпечують захист прав працівників та їх правову опору в цей складний період.

Варто підкреслити, що під час воєнного стану Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» постає як спеціальний нормативний документ, який визначає права та обов'язки працівників і роботодавців. Його пріоритетність перед іншими актами свідчить про важливість введення спеціальних норм і правил у сфері трудових відносин в умовах воєнного стану. Це повинно сприяти забезпеченню чіткого та однозначного регулювання трудових відносин в умовах надзвичайних обставин, забезпечуючи стабільність та захист прав учасників трудових правовідносин у період воєнного конфлікту, але при дослідженні законодавства виникають деякі нормативно-правові неточності.

Хочеться звернути увагу на те, що відповідно до статті 64 Конституції України, де закріплено, що «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України», йдеться про те, що у випадку запровадження надзвичайного чи воєнного стану обмеження громадянських і соціальних прав можуть встановлюватись, а можуть і не встановлюватись. Такі обмеження можуть встановлюватись, якщо в законодавстві буде прямо сказано, що право на мирні зібрання або на страйк підлягають обмеженням. Якщо в положенні нормативно-правового акту про ці права нічого не сказано, то обмеження не встановлюються.

Ст. 8 (заходи правового режиму воєнного стану) Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон) наділяє правом встановлювати конкретні обмеження свободи зібрань військовому командуванню або військовим адміністраціям (якщо такі створені). Знову ж військові можуть такі обмеження встановити, а можуть і не встановити – як вважатимуть за потрібне. Але ст.19 Закону містить імперативну норму, яка закріплює, гарантії законності в умовах воєнного стану, де йдеться про те що в умовах воєнного стану забороняються: а) зміна Конституції України; б) зміна Конституції Автономної Республіки Крим; в) проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; г) проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; ґ) проведення страйків, масових зібрань та акцій.

Тобто, Закон містить тотальну і обов'язкову заборону зібрань незалежно від того, міститься положення про свободу зібрань в Конституції України, чи ні. Інші права – свобода слова, вираження поглядів, пересування – так категорично Законом не обмежуються. Невідповідність Конституції очевидна. Таким чином, свобода зібрань в умовах воєнного стану передається на розсуд місцевих військових керівників.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР/. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Міжнародний документ від 16.12.1966. Ратифікація від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
4. Запара С.І., Козодав М.Ю. Реалізація права на страйк: зарубіжний досвід. Приватне та публічне право. 2020. №4. С.58-61.
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
6. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

ШАПОВАЛОВА Анна, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МЕЖІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Воєнний стан як надзвичайний правовий режим передбачає обмеження певного обсягу прав і свобод людини, проте ці обмеження не є абсолютними та повинні відповідати як нормам національного законодавства, так і міжнародно-правовим стандартам. Питання меж обмеження прав людини в умовах воєнного стану знаходиться на перетині конституційного та міжнародного гуманітарного права, що зумовлює складність і багатовимірність наукового аналізу.

Міжнародно-правовий дискурс щодо прав людини під час надзвичайних станів, зокрема під час війни чи збройного конфлікту, базується на низці універсальних документів, насамперед Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1973 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також положеннях міжнародного гуманітарного права, зафіксованих у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах до них. У статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права передбачено можливість держави відступити від своїх зобов'язань у разі надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації, за умови, що ці заходи не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням держави і не передбачають дискримінації [1]. Аналогічно, стаття 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод дозволяє відступ від зобов'язань у разі війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, однак при цьому забороняє обмеження щодо низки невід'ємних прав людини, зокрема права на життя, права не піддаватися катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню

або покаранню, права не утримуватися в рабстві або підневільному стані, права не притягуватися до кримінальної відповідальності за принципом зворотної сили [2].

Із початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року державні інституції опинилися в умовах, що об'єктивно унеможливлювали повне забезпечення та реалізацію закріплених у мирний час конституційних прав і свобод людини й громадянина. З огляду на необхідність реагування на надзвичайну безпекову ситуацію, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64 було передбачено, що на період дії правового режиму воєнного стану допускається тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод. Зокрема, йдеться про права, визначені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Таке правове регулювання відповідає міжнародно-правовим стандартам, які допускають можливість дерогації від певних зобов'язань щодо прав людини під час надзвичайного стану, за умови, що ці обмеження є пропорційними, необхідними в демократичному суспільстві та не суперечать зобов'язанням держави за міжнародними договорами. Водночас Україна на підставі ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права офіційно повідомила Генерального секретаря ООН та Генерального секретаря Ради Європи про частковий відступ від деяких міжнародних зобов'язань у сфері прав людини і причини їх вжиття.

28 лютого 2022 року Україна повідомляє про відступ від окремих зобов'язань, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема про відступ від статей 4 (пункт 3), 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, статей 1, 2 Додаткового протоколу, статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції. Враховуючи зміни у кримінальному процесі, зумовлені воєнним станом, 23 березня 2022 року Україна повідомила також про відступ від зобов'язань за статтями 5, 6 і 13 Конвенції. Надалі ці відступи від зобов'язань неодноразово продовжувалися з огляду на продовження періоду режиму воєнного стану в Україні. 4 квітня 2024 року Україна подала уточнену заяву щодо відступу від окремих зобов'язань [3].

Слід наголосити, що здійснення державою відступу від окремих міжнародно-правових зобов'язань, зокрема передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, не означає фактичної відмови від забезпечення прав людини або наміру їх свідомо порушувати. Такий відступ трактується як офіційне повідомлення про те, що в умовах надзвичайної ситуації, спричиненої, зокрема, збройною агресією, певні заходи, запроваджені державою, можуть тимчасово не відповідати окремим зобов'язанням, взятим на себе в мирний час.

Водночас відступ від зобов'язань не тягне за собою виходу України з Ради Європи чи припинення юрисдикції Європейського суду з прав людини щодо держави. Україна залишається учасницею відповідних міжнародних інституцій і продовжує нести відповідальність за дотримання стандартів прав людини, наскільки це є можливим в умовах воєнного стану. Таким чином, будь-який громадянин України, який вважає, що його права, гарантовані

Конвенцією, було порушено, як і раніше, має право звернутися до Європейського суду з прав людини. У такому випадку Суд здійснюватиме оцінку не лише факту ймовірного порушення, але й аналізуватиме, чи здійснений Україною відступ від відповідного зобов'язання був правомірним, обґрунтованим, необхідним і пропорційним у конкретних обставинах. Такий підхід відповідає усталеній практиці ЄСПЛ і міжнародно-правовим стандартам у сфері прав людини в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

У той же час в практиці застосування воєнного стану можуть виникати виклики, пов'язані з потенційними зловживаннями з боку органів влади або органів правопорядку. Це потребує ефективного парламентського та громадського контролю, зокрема з боку Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, неурядових організацій та міжнародних моніторингових місій. Забезпечення належної правової процедури при обмеженні прав, документування відповідних рішень та створення механізмів захисту є ключовими елементами дотримання міжнародного права в умовах воєнного стану.

Український досвід останніх років демонструє спробу гармонізації національного правового поля з міжнародними стандартами навіть в умовах воєнного конфлікту. Застосування тимчасових обмежень щодо свободи пересування, свободи мирних зібрань, обмеження доступу до публічної інформації та ін. повинно мати чітке правове обґрунтування, бути обмеженим у часі та узгодженим з принципами верховенства права. На особливу увагу заслуговує питання забезпечення прав осіб, які перебувають під юрисдикцією України на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій, з урахуванням специфіки міжнародного гуманітарного права.

Отже, межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану мають визначатися не лише внутрішньодержавним правом, а й вимогами міжнародного права. Від цього залежить не лише дотримання прав людини, але й авторитет держави на міжнародній арені, а також перспектива правової відповідальності за можливі зловживання в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт Генеральної

Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): Конвенція Ради Європи від 4 лист. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n306

3. Воюта Д. Україна відступає від окремих зобов'язань за Конвенцією про захист прав і свобод людини: десть ховається зрада? *Центр демократії та верховенства права*. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/vidstup-vid-konventsiyi/>

*ШОПНА Ірина, професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Людина, її права і свободи, життя, здоров'я, фізичне і психічне благополуччя є беззаперечними соціальними цінностями, які зумовлюють вектори активності всіх демократичних правових держав. На жаль, сучасні геополітичні умови не дозволяють силами однієї держави повністю убезпечити своїх громадян від підвищених ризиків, які несуть збройні конфлікти. Збройна російська агресія проти України триває вже 11 років, і за цей час велика кількість громадян України була вбита, поранена, зазнала травм та захворювань внаслідок бойових дій, перебування у полоні, була викрадена державою-агресором. Після початку повномасштабного російського вторгнення небезпека для цивільного населення України значно зросла. За даними ООН, з 24 лютого 2022 року по 31 березня 2025 року в Україні через російське вторгнення загинуло майже 13 тис. цивільних осіб, зокрема, 682 дітей. Кількість поранених серед цивільного населення перевищила 30700 осіб, при цьому в ООН вважають, що реальні втрати значно більші [1].

Безумовно, Україна має розвинене законодавство в галузі захисту цивільного населення. Це знайшло своє відображення у Конституції України, у ст.3 якої визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2]. Для досягнення цієї цілі Україна ратифікувала (прийняла, визнала) низку актів міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів). З метою забезпечення додержання принципів і норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України наказом Міністерства оборони України затверджено Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України [3].

Україна нині має масштабні напрацювання у галузі захисту цивільного населення від наслідків збройного конфлікту високої інтенсивності. Обов'язок органів державної влади та місцевого самоврядування здійснювати певні заходи захисту у межах своєї компетенції відображено у законах та підзаконних правових актах, які регулюють їх діяльність. В районах ведення бойових дій забезпечення захисту цивільного населення відбувається за участі структур цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України та інших військових формувань. Під час створення у 2014 році підрозділів цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах України було плідно використано

досвід НАТО, де структури Civil-military cooperation (CIMIC) мали значні здобутки в сфері надання допомоги цивільному населенню під час збройних конфліктів на Західних Балканах, в Афганістані, Іраку тощо. Під час переходу Генерального штабу Збройних Сил України на J-структуру штабів НАТО у рамках північноатлантичної інтеграції першим було здійснено перехід на типову функціональну структуру J-9 – цивільно-військове співробітництво.

Протягом 2014-2021 років військовослужбовці підрозділів цивільно-військового співробітництва реалізували сотні успішних проєктів, пов'язаних із забезпеченням гуманітарних та інших потреб цивільного населення в Донецькій і Луганській областях. Їх діяльність включала доставку під час масштабних обстрілів питної води, їжі та електрогенераторів для цивільних громадян, допомогу в евакуації із районів ведення бойових дій, забезпечення безпеки працівників комунальних служб під час відновлення роботи ліній електро-, водо- і газопостачання та багато іншого.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ підрозділи цивільно-військового співробітництва виконували місії під час Київської оборонної операції, Харківської та Херсонської наступальних операцій, і надалі продовжують нелегку роботу, забезпечуючи людей у районах бойових дій гуманітарною допомогою, організовуючи евакуацію мирних мешканців тощо. Під час Курської операції фахівцям ЦВС вдалося налагодити взаємодію з місцевим населенням на території РФ, не допустити паніки та мародерства [4].

У теперішній час триває робота над оновленням нормативно-правових документів, які регламентують цивільно-військове співробітництво. Крім того, нові вектори його розвитку закладено у проєкті Національної стратегії захисту цивільного населення у збройних конфліктах до 2030 року, який було підготовлено за участі міжнародних організацій і у теперішній час проходить етап обговорення.

Вектором посилення захисту цивільного населення є розвиток операційного права і підготовки операційних юристів для Збройних Сил України та інших військових формувань. Одне із завдань операційного права (Operational Law) – мінімізація втрат серед цивільного населення завдяки правовому супроводженню прийняття рішень командирів, консультування в питаннях визначення військових цілей, уніфікації правил ведення бойових дій з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права.

Перший пілотний курс з операційного права для Збройних Сил України було проведено у м. Бидгощ (Республіка Польща) за підтримки польської сторони та структур НАТО. У теперішній час в Україні пройшли підготовку ще три потоки операційних юристів для ЗСУ.

Крім того, слід звернути увагу на окремі прогалини правового регулювання у сфері захисту цивільного населення в умовах повномасштабної російської збройної агресії, зокрема:

- 1) відсутність правового механізму евакуації громадян України з окупованих територій;
- 2) прогалини у визначенні заходів протидії індоктринації дітей та молоді на окупованих територіях;

3) недостатність правового захисту осіб похилого віку, які не здатні піклуватися про себе і мають дітей, що мешкають на окупованій території або зв'язок з якими втрачено.

Нині в Україні ведеться активна робота з удосконалення законодавства і правозастосовної діяльності в сфері захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту. Мета цієї роботи – забезпечити всі можливі гарантії безпеки цивільних осіб. Разом з тим слід пам'ятати, що держава-агресор Російська Федерація порушує норми міжнародного гуманітарного права, цинічно нехтує принципами людяності і обирає своїми мішенями мирних громадян та об'єкти цивільної інфраструктури. Тому забезпечення реального захисту цивільних в Україні потребує не лише правових, а, у першу чергу, військових заходів.

Список використаних джерел

1. Інформаційний бюлетень Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, 2025. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-02/Human%20rights%203%20years%20into%20Russia%27s%20full-scale%20invasion%20of%20Ukraine_factsheet%20%28UKR%29.pdf

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>

4. Олександр Сирський привітав фахівців цивільно-військового співробітництва з професійним святом та назвав головні здобутки. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/05/05>

ШЕВЧЕНКО Надія, доцент кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Права людини є невід'ємними та універсальними цінностями, які повинні гарантуватися кожній особі незалежно від обставин. Проте збройні конфлікти, особливо внутрішні або міжнародні, створюють загрозу їх масового порушення. В умовах війни, окупації, надзвичайного чи воєнного стану держава стикається з викликами щодо забезпечення безпеки населення, одночасно дотримуючись своїх зобов'язань у сфері прав людини.

У сучасному світі проблема збройних конфліктів залишається однією з найгостріших загроз міжнародному миру та безпеці. Поряд із руйнуванням

інфраструктури, людськими жертвами та масштабними гуманітарними кризами, збройні конфлікти супроводжуються системними порушеннями прав людини. Найбільш уразливими в таких умовах є цивільні особи, внутрішньо переміщені особи, військовополонені, діти та жінки.

Захист прав людини під час збройних конфліктів є предметом уваги міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Обидві галузі права передбачають комплекс норм, спрямованих на мінімізацію страждань населення, регламентацію засобів і методів ведення бойових дій, а також забезпечення гуманного ставлення до всіх, хто опинився в зоні конфлікту. Однак на практиці ці норми часто порушуються, що зумовлює необхідність як удосконалення міжнародних механізмів контролю, так і зміцнення національного законодавства.

Особливої актуальності ця тема набула для України після початку збройної агресії Російської Федерації у 2014 році та повномасштабного вторгнення в 2022 році. Події останніх років яскраво засвідчили як важливість міжнародно-правових інструментів захисту прав людини, так і існування численних викликів у сфері їх реалізації.

В 2022 році в Україні введено воєнний стан, а це особливий правовий режим, який запроваджується в Україні у разі збройної агресії або загрози її виникнення, і передбачає тимчасове обмеження деяких прав і свобод громадян з метою захисту національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держави.

Основними актами національного законодавства, що регулюють питання прав людини під час воєнного стану, є: Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про оборону України», Кримінальний кодекс України, інші підзаконні акти та постанови уряду, що деталізують обмеження та механізми реалізації прав.

Згідно зі ст. 64 Конституції, навіть під час воєнного стану не можуть бути обмежені: право на життя (ст. 27), право на свободу від катувань (ст. 28), право на гідність (ст. 28), право на свободу совісті та релігії (ст. 35), презумпція невинуватості (ст. 62) та інші.

Ці положення також відповідають міжнародним зобов'язанням України, зокрема положенням Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (ст. 4).

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року, в державі неодноразово продовжувався режим воєнного стану, що супроводжувався: обмеженням свободи пересування (комендантські години, блокпости), обмеженням свободи мирних зібрань, обмеженням свободи вираження поглядів (контроль за ЗМІ, блокування каналів, боротьба з фейками), введенням трудової повинності, посиленням відповідальності за порушення громадського порядку та мобілізації.

Ці заходи реалізуються у відповідності до національного законодавства та контролюються органами виконавчої влади та військовими адміністраціями.

Попри законодавче врегулювання, в умовах активних бойових дій виникають низка проблем, які ускладнюють реалізацію прав:

Недостатній доступ до правосуддя у зонах бойових дій або тимчасово окупованих територіях.

Обмеження на свободу слова іноді застосовується ширше, ніж передбачено, що викликає побоювання з боку правозахисників.

Низький рівень обізнаності громадян про свої права в умовах воєнного стану.

Нерівномірність застосування законодавства в регіонах, де працюють військові адміністрації.

Також актуальним є питання забезпечення соціально-економічних прав – таких як право на житло, медичну допомогу, освіту – для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), біженців, постраждалих осіб.

Права людини є фундаментальною цінністю сучасного демократичного суспільства, і їх захист у період збройних конфліктів набуває особливого значення.

Національне законодавство України передбачає особливий режим правового регулювання в умовах воєнного стану. Водночас, деякі права і свободи (право на життя, заборона катувань, право на гідність) залишаються недоторканими. Практика показує, що, попри проголошені гарантії, на практиці виникають серйозні виклики у реалізації прав людини: обмеження свободи пересування, труднощі з доступом до правосуддя, соціальна незахищеність внутрішньо переміщених осіб та постраждалих.

Судова практика в Україні поступово адаптується до умов війни, зростає кількість справ щодо воєнних злочинів, а також скарг на обмеження прав під час мобілізації, комендантських годин тощо. Водночас, важливу роль у захисті прав людини відіграють міжнародні суди та організації — зокрема, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, ООН та інші.

Таким чином, правове забезпечення захисту прав людини в умовах збройного конфлікту вимагає постійного вдосконалення та ефективної імплементації як на національному, так і на міжнародному рівнях. Надзвичайно важливо зберігати баланс між потребами безпеки держави та фундаментальними правами людини, навіть у найскладніших умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
3. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 № 2505-VIII.
4. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року.
5. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р.

7. Європейська конвенція з прав людини 1950 року.
8. Хартія ООН від 26 червня 1945 року.
9. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р.
10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року.

ШИШКАРЬОВА Олена, викладач
кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету № 2 Донецького
державного університету внутрішніх
справ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ТИМЧАСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ

В умовах війни, коли національна безпека стає першочерговим пріоритетом, діяльність правоохоронних органів, зокрема поліції, набуває особливого значення. З одного боку, на поліцію покладається завдання із забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю, а також виконання завдань, пов'язаних з обороною країни. З іншого боку, запровадження воєнного стану передбачає тимчасове, але суттєве обмеження конституційних прав і свобод громадян. В цьому контексті виникає питання про дотримання балансу між необхідністю забезпечення безпеки та захистом фундаментальних прав людини.

Основу для обмеження прав громадян в умовах воєнного стану закладають Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а також низка інших нормативно-правових актів. Зокрема, стаття 64 Конституції України прямо передбачає можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції [1].

До нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної поліції України, останнім часом внесено значну кількість змін, які регулюють функціонування цього органу в період воєнного стану. Так, статтю 8 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено частиною четвертою, яка передбачає, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно з призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Загалом якщо подивитись зміни у законодавстві, які стосувались повноважень Національної поліції, то можемо констатувати, що коло повноважень поліцейських під час дії в Україні

воєнного стану значно розширилося. За таких обставин були внесені зміни до низки законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів України, якими врегульовано організацію і діяльність Національної поліції України [2, с. 377], [3].

Під час дії воєнного стану діяльність органів правопорядку, включаючи поліцію, зазвичай не припиняється, а, навпаки, може бути посилена і переорієнтована на виконання спеціальних завдань, пов'язаних з особливими умовами, що виникають у зв'язку зі збройним конфліктом. Це відбувається з метою забезпечення безпеки громадян і держави в умовах загрози зовнішньої або внутрішньої агресії. В реаліях Української держави йдеться про зовнішню агресію і більш того, про повномасштабні військові дії щодо України сусідньою державою – росією. Особливо слід наголосити на важливості діяльності органів правопорядку, зокрема підрозділів Національної поліції, в умовах воєнного стану, виходячи, зокрема, з тих завдань, які виконують ці органи, з тих повноважень, якими вони наділені. Діяльність поліції залишається необхідною для забезпечення громадської безпеки та забезпечення правопорядку [4, с. 138]. В контексті даного дослідження влучно зауважує науковець Є. Гіденко. Для того, щоб Національна поліція могла ефективно забезпечувати громадський порядок та безпеку під час воєнного стану, необхідно правильно організувати ці заходи. З цією метою, враховуючи соціальну, політичну та економічну умови, необхідно вжити заходів забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами для розробки алгоритмів дій поліції під час можливої надзвичайної ситуації такої як наприклад захват будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо. Важливе значення набуває психологічна підготовка, спеціальна фізична підготовка та професійна підготовка особового складу Національної поліції України. Оскільки офіцери, як правило, підготовлені до умов воєнного стану, навіть раптові, непередбачувані ситуації не призводять до проблем у здійсненні своєї діяльності поліцією [5, с. 88].

В умовах активних бойових дій однією з надважливих завдань поліції постає відповідно до п. 4 ч.1 ст.2 Закону «Про Національну поліцію» надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Багато українців внаслідок бойових дій опинилися у ситуаціях, коли вони потребують від України як держави допомоги задля збереження власного життя і здоров'я, як і своїх рідних, і одними з перших таку допомогу від держави надають саме поліцейські. На деокупованих територіях або на територіях, де точаться активні бойові дії, наприклад, поліцейські проводять евакуацію громадян, рятуючи їх від артилерійських обстрілів тощо, доставляють в небезпечні райони гуманітарну допомогу (їжу, воду тощо) [6, с. 98].

Підсумовуючи, важливо зазначити, що діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану характеризується значним розширенням функціоналу та повноважень, що є необхідним для забезпечення безпеки держави та громадян. Однак, це неминуче пов'язано з тимчасовими

обмеженнями певних конституційних прав і свобод громадян. Ключовим завданням залишається пошук балансу між ефективним виконанням завдань воєнного часу та дотриманням основоположних прав людини, а також забезпечення прозорості та підзвітності дій правоохоронних органів. Подальше вдосконалення законодавства та правозастосовної практики в цьому напрямку є критично важливим для збереження демократичних цінностей навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Драган, О. В. щодо повноважень Національній поліції України в умовах воєнного стану.(2024)., С.375-379.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Корнієнко, Максим Вікторович. «Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект.» (2023).
5. Гіденко, Євген. «Дії працівників національної поліції України в умовах воєнного стану.» *Молодий вчений* 6 (106) (2022): 87-89.
6. Юнін, Олександр Сергійович. «Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану.» *Наукові записки. Серія: Право* 14 (2023): 95-100.

ШАПОВАЛОВА Катерина, аспірант
кафедри поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ДЕПАРТМЕНТУ ГОЛОВНОЇ ІНСПЕКЦІЇ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасних умовах, коли Україна перебуває у стані збройної агресії, питання дотримання прав і свобод людини набуває особливої актуальності. Водночас, забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів поліції є ключовим фактором довіри суспільства до правоохоронної системи. Міжнародні та національні звіти щодо стану дотримання прав людини в Україні в умовах воєнного стану містять, зокрема, зауваження та рекомендації щодо діяльності правоохоронної системи. У періодичних доповідях Управління Верховного комісара ООН з прав людини за 2023-2025 роки викладено зауваження щодо порушення прав затриманих осіб і недостатньої ефективності механізмів внутрішнього контролю поліції [1]. У

щорічній доповіді Уповноваженого ВРУ з прав людини за 2024 рік зафіксовано випадки порушень законодавства поліцейськими, які свідчать про необхідність удосконалення механізмів контролю за діяльністю поліції, забезпечення належного розгляду звернень громадян, дотримання інформаційних прав і реалізацію національного превентивного механізму [2]. Вказані порушення пов'язані, зокрема, з новими викликами, які постали перед українським суспільством: мілітаризація суспільства і ризики надмірного застосування сили в умовах стресу, труднощі в документуванні воєнних злочинів, збільшення випадків домашнього насильства, присутність зброї в цивільному середовищі.

В умовах війни забезпечення прав людини в діяльності правоохоронних органів є не менш важливим питанням, ніж оборона країни і Департамент головної інспекції та дотримання прав людини (далі – ДГІДПЛ) Національної поліції України відіграє важливу роль у цьому процесі. ДГІДПЛ є самостійним структурним підрозділом центрального органу управління поліції (далі – ЦОУП), який здійснює контроль за службовою діяльністю структурних підрозділів ЦОУП, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції України (далі – органи (підрозділи) поліції), сприяє вдосконаленню їх службової діяльності та зміцненню службової дисципліни, а також здійснює реалізацію державної політики у сфері дотримання прав людини під час надання поліцейських послуг та є уповноваженим підрозділом з питань дотримання гендерної рівності. (пункт 2 розділу I Положення про ДГІДПЛ НПУ, затверджене наказом Національної поліції України від 16 травня 2023 року № 400).

Відповідно до вказаного Положення, серед основних завдань підрозділу визначено здійснення контролю за службовою дисципліною, участь у проведенні службових розслідувань, а також сприяння ефективній діяльності працівників поліції. ДГІДПЛ проводить системний моніторинг фактів, що негативно впливають на виконання поліцейських функцій, координує діяльність регіональних підрозділів, відповідає за впровадження правозахисних інструментів та навчальних методик. Особлива увага приділяється забезпеченню гендерної рівності, запобіганню дискримінації, захисту персональних даних і контролю за дотриманням прав затриманих осіб. Такий підхід свідчить про прагнення до інституціоналізації людиноцентричних стандартів в управлінні поліцейськими та інтеграції правозахисних механізмів у повсякденну практику.

Положення охоплює стратегічні, управлінські, координаційні завдання на рівні всієї системи НПУ. Ключовими завданнями діяльності ДГІДПЛ згідно Положення визначено: провадження у справах про дисциплінарні правопорушення, контроль за ефективністю роботи поліції, координація підрозділів, гендерна політика, захист персональних даних.

Водночас, компетенція ДГІДПЛ врегульована не тільки Положенням, а й Інструкцією з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 16.10.2024 № 699 (далі – Інструкція) [3], положення якої деталізують операційно-практичну роботу та спрямовані на організацію роботи на місцях

(інспектори ІТТ, моніторинг, просвіта, взаємодія з громадянськістю). Відповідно до Інструкції, діяльність ДГІДПЛ передбачає низку стратегічно важливих напрямків. Зокрема, це: системний моніторинг дотримання прав і свобод людини в усіх сферах поліцейської діяльності, включаючи ІТТ; здійснення превентивних заходів щодо недопущення порушень прав людини з боку працівників поліції; аналіз причин і умов порушень, просвітницька діяльність, розгляд звернень громадян з питань порушення їхніх прав з боку поліції; взаємодія з Уповноваженим ВРУ з прав людини, міжнародними організаціями, НУО; впровадження та контроль за функціонуванням системи Custody Records. Положення Інструкції демонструють позитивні зміни і перехід від карально-інспекційної моделі превентивної і людиноцентричної. Водночас, недоліком нормативного регулювання залишається недостатня деталізація процедур впливу ДГІДПЛ на дисциплінарну практику в підрозділах поліції, що в окремих випадках створює ризики формалізму та знижує ефективність інституційного реагування. Крім того, потребує посилення нормативне забезпечення незалежності моніторингової функції ДГІДПЛ у питаннях, що стосуються перевищення повноважень.

Виходячи з вищевикладеного, до основних функцій ДГІДПЛ належать такі: контроль за дотриманням прав людини в поліції; організація проведення службових розслідувань; моніторинг діяльності підрозділів поліції; аналіз причин порушень і підготовка рекомендацій щодо їх усунення; координація дій регіональних інспекцій; взаємодія з громадянськістю, омбудсманом та міжнародними організаціями. Основними напрями діяльності є: забезпечення прав людини під час застосування поліцейських заходів; профілактика порушень службової дисципліни; впровадження стандартів гендерної рівності; захист персональних даних і інформаційна безпека; правопросвітницька діяльність і підвищення правосвідомості; впровадження системи Custody Records.

Варто зазначити, що вказані функції і напрямки діяльності потребують розширення, зокрема, доцільним є впровадження системного психологічного забезпечення поліцейських, у тому числі, під час дисциплінарних проваджень, аналіз організаційної культури (оцінка «температури колективу») та оцінка ефективності керівників підрозділів (індикатори HR-compliance), моніторинг і попередження професійного вигорання, інтеграція принципів restorative justice у внутрішньо-дисциплінарні процедури (відновлювальні практики замість каральних заходів). Це сприятиме переходу від карального до превентивного підходів у роботі підрозділів ДГІДПЛ, орієнтованого на підтримку здорового службового середовища.

На перший погляд видається, що основним завданням ДГІДПЛ є дотримання прав людини під час надання поліцейських послуг і притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Однак, головним завданням Департаменту є забезпечення прав самих поліцейських, підтримання порядку, законності та справедливості в поліції. Це включає навчання поліцейських, ретельне дослідження причин порушення службової дисципліни, а також їх усунення, у разі необхідності – залучення працівників психологічного забезпечення, впровадження системи «Custody Records». Ця

система спрямована не лише на захист прав затриманих, а в першу чергу, на захист прав самих поліцейських від безпідставних звинувачень

Отже, ДГІДПЛ забезпечує інституційну сталість дотримання прав людини та виконує ключову роль у формуванні правової культури поліції. Важливими напрямками розвитку інституційної спроможності Департаменту є подальше посилення незалежного моніторингу, забезпечення прозорості дій поліції, розвиток психологічного забезпечення та підтримка співпраці з громадськістю, вивчення міжнародного досвіду й інтеграція європейських практик у міжнародний контекст.

Список використаних джерел

1. Thematic Human Rights Reports / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in Ukraine. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/reports/thematic-human-rights-reports?page=0> (Дата звернення: 5 червня 2025).

2. Щорічні та спеціальні доповіді / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi> (Дата звернення: 5 червня 2025).

3. Інструкція № 699 «Про організацію діловодства в Національній поліції України» від 15.03.2017 // Наказ МВС України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#Text> (Дата звернення: 5 червня 2025).

ШВЕЦЬ Михайло, аспірант Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ЖУРАВЕЛЬ Алла, доцент кафедри державно-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТОРА

При здійсненні інвестиційної діяльності в кожній державі, належна регламентація та дотримання прав і свобод є одним із важливих критеріїв для інвесторів, оскільки, тільки таким чином останні можуть мінімізувати ризики пов'язані з інвестуванням та, у разі чого, захистити своє майно від неправомірних дій третіх осіб.

Зазвичай, обов'язок щодо захисту прав інвесторів бере на себе держава, як інститут, який завдяки власним державним приписам врегульовує інвестиційну діяльність на своїй території. Незважаючи на те, що держава виступає гарантом захисту прав інвесторів, іноді вона не тільки

не гарантує захист прав останніх, а навпаки – стає їх порушником. Саме в таких випадках, як в Європейському просторі в цілому, так і в Україні зокрема, Європейський суд з прав людини стає важливим гарантом захисту прав інвесторів. Він надає інвесторам можливість звернутися за допомогою у випадках порушення їх прав та інтересів, та забезпечує високий рівень захисту прав людини, а також дотримання правових стандартів у сфері інвестицій.

Питанням дослідження захисту інвестицій та прав інвесторів приділяли увагу багато відомих вчених. Серед яких можемо відмітити праці: Вінник О.М., Жорнокуй Ю.М., Поєдинок В.В., Шуміло І.А.,

Захист прав інвесторів в Україні врегульовано на підставі Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ (надалі – Закон). Так, абзац 2 частини 1 статті 19 Закону визначає, що держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій [1].

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює гарантії захисту інвестицій – систему правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів) [1].

Враховуючи вищевикладені норми права, не виникає ніяких сумнівів, що держава є тим суб'єктом, який бере на себе обов'язок здійснювати захист прав інвесторів.

На жаль, іноді система дає збій і замість гарантій захисту прав інвесторів держава стає порушником цих прав. Так, наприклад, саме завдяки розгляду в ЄСПЛ справи «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України» (Заява № 56903/10) від 17 грудня 2020 року [2], було захищено порушені Україною права інвесторів.

Коротко опишемо суть справи: 24 червня 2004 року Київська міська рада вирішила передати підприємству (заявнику) в оренду на п'ятирічний строк земельну ділянку для будівництва житлового будинку з підземним паркінгом. В подальшому заявник отримував дозвіл на виконання будівельних робіт та уклав договір з іноземною компанією щодо інвестування у проект будівництва, де іноземна компанія погодилася викупити всі приміщення у зведеному будинку. 17 липня 2008 року Київська міська рада враховуючи протокол громадських слухань та численні скарги стосовно цього будівництва, скасувала своє рішення від 24 червня 2004 року, а договір оренди земельної ділянки залишила в силі. Заявник звернувся до суду та пройшов всі національні інстанції з вимогою про відшкодування шкоди, які не були задоволені [2].

Ситуація змінилась, коли заявник звернувся до ЄСПЛ. В своїй заяві підприємство-заявник скаржилося на те, що органи державної влади порушили його майнові права, коли скасувала своє попереднє рішення про відведення заявнику земельної ділянки, посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка зазначає «1. Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права» [2].

А відповідно до частини 2 статті 19 Закону, інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності та відповідно до визначеного в законодавчих актах порядку відшкодування збитків інвестору [1]. В даному випадку, право користування землею відповідно до абзацу 6 частини 2 другої статті 1 Закону [1] є інвестицією, яка було частиною інвестиційного договору заявника з іноземною інвестиційною компанією.

Враховуючи вищевикладене, мотивувальним рішенням суду ЄСПЛ по справі було визначено: «позов про відшкодування шкоди по суті ґрунтувався на твердженні, що Київська міська рада перешкодила ефективному використанню земельної ділянки, незважаючи на діючий договір оренди. Суди не розглянули цей доречний та важливий аргумент, зосередивши свій аналіз на висновку, що договір оренди був дійсним та обов'язковим... У цьому контексті Суд зазначає, що національне законодавство передбачило достатню нормативно-правову базу, яка дозволяла судам здійснити оцінки стверджуваної шкоди, врахувавши відповідні факти, у тому числі поведінку сторони, яка вимагала відшкодування... Суд доходить висновку, що існували серйозні недоліки у поведінці національних органів влади та судів, унаслідок яких оскаржуваний захід, переслідуючи законну мету захисту загального інтересу, поклав надмірний індивідуальний тягар на підприємство-заявника. Отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції».

Так, 11 січня рішенням ЄСПЛ у справі «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України» (Заява № 56903/10) від 11.01.2024 постановив сплатити заявнику: 1) 100 000 євро в якості відшкодування матеріальної шкоди, адже підприємство понесло збитки внаслідок невиконання інвестиційного договору; 2) 1 186 євро в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження на національному рівні; 3) 12 232 євро в якості компенсації судових та інших витрат під час провадження у ЄСПЛ [3].

Окрім того, слід звернути увагу, що зважаючи на те, що заявником було підприємство – дана справа носить прецедентний характер, адже на місці підприємства «Будівельно-інвестиційна Група 1» та іноземної компанії, яка була учасником інвестиційного договору, міг опинитись будь-який інший учасник інвестиційної діяльності, в тому числі фізична особа. Позитив прецедентного характеру в тому, що національні суди застосовують при

розгляді справ практику ЄСПЛ як джерело права [4], що в свою чергу створює додаткові можливості для захисту прав та інтересів інших інвесторів.

Отже, Європейський суд з прав людини виступає дієвим гарантом захисту прав інвесторів (як фізичних, так і юридичних осіб). У випадку, якщо держава допускає свавілля та замість виконання функції гаранта прав інвесторів стає порушником останніх – тягне за собою наслідки – ЄСПЛ зі свого боку, після розгляду справи, може притягти державу-порушника до відповідальності (з відшкодуванням матеріальної шкоди за недотримання норм національного законодавства та міжнародних норм) задля поновлення порушених прав інвесторів.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1560-12> (дата звернення: 03.06.2025).
2. Справа «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України» (Заява № 56903/10) : Рішення; Європейський суд з прав людини від 17.12.2020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_f55 (дата звернення: 03.06.2025).
3. Справа «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України» (Заява № 56903/10) : Рішення; Європейський суд з прав людини від 11.01.2024 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_j22 (дата звернення: 03.06.2025).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3477-15> (дата звернення: 03.06.2025)

ШУЛЬГА Андрій, доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕВЕНЦІЯ ЕГО, ЯК ФАКТОР НЕОБҐРУНТОВАНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

В умовах воєнного стану та фактичної війни з агресивною шовіністичною Російською Федерацією, правоохоронні органи України набувають не аби яке значення у забезпеченні внутрішнього громадського порядку та безпеки пересічних громадян. А левову частину відповідальності за безпеку суспільства в умовах війни, в середині України, взяла на себе саме Національна поліція. Не дивлячись на досить значний контингент

поліцейських, що задіяний у бойових діях із захисту суверенітету та незалежності України [1], поліцейські самовіддано несуть службу на вулицях наших міст та селищ з охорони громадського порядку, забезпечуючи таким чином в умовах воєнного стану безпеку та нормальну життєдіяльність всіх сфер цивільного життя. Проте в неймовірно важких умовах існування, в Україні все ж таки виникають обставини соціального буття, які в довоєнні часи не були так сильно розповсюджені. До них можна віднести, по-перше, суттєві стресогенні чинники, що призвели до важких деформацій психічного здоров'я постраждалих від війни людей (як військових, так і цивільних) [2]. По-друге фактори економічного характеру, які викликані великою кількістю тимчасово внутрішньо переміщених громадян [3]. По-третє, це військово-соціальний фактор, який інколи виражається в певному соціальному суперництві між поліцейськими, які несуть службу із охорони громадського порядку, і представниками мілітаризованого суспільства, наприклад, звільненими у відпустку військовими, або ветеранами війни тощо. Справа в тому, що і ті, і інші мають або спеціальне, або військове звання, і ті, і інші стоять або стояли на захисті України. Проте поліцейські в таких ситуаціях завжди знаходяться при виконанні службових обов'язків, отже вимагають дотримання закону від будь кого, хто порушує закон, зокрема і від категорії осіб, які відносяться до військових або до ветеранів війни, якщо в їхніх діях вбачають ознаки правопорушень. І не завжди спілкування поліції з правопорушниками чи навпаки відбуваються в межах встановлених законом норм. [4], [5], [6]. Окрім того, як вбачається із вищенаведеного, конфліктні ситуації між поліцією та уявними правопорушниками інколи виникають і із за непрофесійного реагування самих поліцейських. Бувають випадки коли поліцейські піддаються ситуативному емоційному впливу, забуваючи, що вони знаходяться на службі з охорони громадського порядку. Разом з тим, також бувають випадки, коли і сам правопорушник вважає себе правим, і таким, що закон не порушує, адже він скажімо знаходиться на заслуженому відпочинку, або виконує якусь іншу соціальну функцію, яку вважає корисною. Отак між сторонами (поліцейським та уявленим правопорушником) виникають непорозуміння, що і призводить до конфліктів, так би мовити конфліктів інтересів (суто психологічний фактор внутрішнє протистояння, суперництво, амбіції). Тому в такому разі конфлікти виникають не із за того, що хтось, щось вчиняє суспільно-небезпечне, і це потребує негайного поліцейського втручання, зокрема із застосуванням спеціальних заходів поліцейського реагування, а із за конфліктів особистих амбіцій. Наприклад, типу «я поліцейський, а ти не поліцейський, значить я головніший і правіший за тебе! Я сказав, значить ти повинен мене слухати, а якщо не підкорися, то застосую до тебе владні повноваження, якими я наділений за законом» тощо. Саме така постановка питання, в більшості, і стає причиною конфлікту, що і призводить потім до більш серйозних правопорушень, і часто з обох сторін, які конфліктують.

У вище зазначених ситуаціях (помічені автором в літературних джерелах [4,5,6]) конфлікти між поліцейськими і військовими мали місце саме із за фактору конкуренції амбіцій. Але в цих випадках саме поліцейські

повинні були проявляти професійну грамотність в спілкуванні з уявними правопорушниками. Проте поліцейські там явно нехтували правилами етичної поведінки [7], при цьому давали волю власному его, яке на їх думку було зачеплено «правопорушниками», що звісно і сприяло розвитку конфліктів.

Саме про уникнення негативних конфліктних ситуацій в умовах воєнного стану, у Криничанському відділенні поліції №6 (Кринички) Кам'янського районного відділу ГУНП в Дніпропетровській області, на службовій нараді і **обговорили тему етичного спілкування з військовими, а також заходи, які дозволять максимально уникнути конфліктних ситуацій між військовими та правоохоронцями. На нараді зазначалося, що останнім часом значно розповсюдилися конфлікти між військовими та поліцейськими.** У якості прикладу наводився випадок, коли в місті Самар виникла сварка між поліцейськими ГУНП в Дніпропетровській області та ветераном війни з інвалідністю. Тоді один з поліцейських образив ветерана інваліда. Після нецензурної відповіді поліцейському на такий «жарт», поліцейські затримали інваліда ЗСУ, застосували до нього силу та спеціальні засоби. Звісно справа набула резонансу, і на сьогодні за цим фактом вже призначено службове розслідування стосовно поліцейських.

На вказаній нараді також зазначалося, що співробітниками ГУНП був спеціально розроблений алгоритм поведінки та спілкування поліцейських під час взаємодії з військовослужбовцями, ветеранами війни, постраждалими від війни та особами з посттравматичним синдромом. В алгоритмі, зі слів керівника органу вказано, як правильно реагувати поліцейському на можливі нестандартні ситуації з військовослужбовцями, ветеранами та цивільними особами, які пережили воєнні дії, як правильно знижувати рівень напруги і разом з тим підтримувати громадський спокій і правопорядок [8]. Проте у вищезгаданій публікації чомусь ніхто з її ініціаторів не звернув увагу саме на фактор «превенції его» поліцейського над особистістю уявного «правопорушника». Тобто на нашу думку, «превенція его», це той психологічний фактор, який виникає в свідомості осіб, що наділені владою над будь ким. І тоді факт «уявного правопорушення» в свідомості поліцейського, спираючись на фактор власної превенції над правопорушником, переходить (підміняється) в низку факторів його особистого его, тобто у фактор особистої образи, що на нашу думку і є одним з доволі значних чинників професійної деформації поліцейських. До речі, відбутися така собі підміна може за будь яких, навіть досить незначних (необережних) дій, висловлювань уявного правопорушника, які на думку поліцейського не відповідають його бажанням.

Отже вважаємо, що для подолання такого негативного фактору, як «превенція его» в професійній діяльності поліцейських, здобувачам на заняттях в спеціалізованих закладах, слід чітко роз'яснювати сутність цього шкідливого феномену. Це означає, що в своїй діяльності, поліцейським не слід піддаватися превенції власного его (в народі кажуть «піддаватися на провокації»). Поліцейському слід усвідомлювати, що він перш за все є особою службовою, а отже виконує свої службові обов'язки згідно до закону,

і нічого особистого в образах чи іншій негативній поведінці уявного правопорушника, особисто до нього не має. Натомість діяти поліцейському слід таким чином, щоб самому не піддатися фактору превенції власного еґо.

Вважаємо, що зазначена нами проблема на сьогодні є досить актуальною, адже в умовах війни, будь які внутрішні конфлікти в суспільстві, навіть індивідуального характеру можуть переростати в більш резонансні. І не хотілося б, що би до таких конфліктів якимось чином були причетні і співробітники Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. Участь у бойових діях станом на сьогодні беруть 7 тисяч поліцейських, - Кліменко. LB.ua дорослий погляд на світ. 12.04.2024. URL:

https://lb.ua/society/2024/04/12/608228_uchast_boyovih_diyah_stanom.html

2. Павлюк А. Майже половина Українців через війну має проблеми із психічним здоров'ям. Українська правда. 24.02.2025 р. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/46-ukrajinciv-mayut-problemi-iz-psihichnim-zdorov-yam-cherez-viynu-vooz-306608/>

3. Скільки переселенців в Україні станом на березень 2025 року?. Інформаційний потік. 18.03.2025 р. URL: <https://www.infopotik.com.ua/skilky-pereselentsiv-v-ukrayini-stanom-na-berezen-2025-roku/>

4. П'ятнюк Х. Конфлікт між колишніми військовими та поліцейськими у Верховині. Що відомо? Інформатор. 12.02.2024 р. URL: <https://if.informator.ua/2024/02/12/konflikt-mizh-kolyshnimi-vijskovymy-ta-policzejskymy-u-verhovyni-shho-vidomo/>

5. Жабська Є. У Києві спалахнув конфлікт між поліцейським і військовим (відео). Главком. 5.11.2023 р. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/u-kijevi-spalakhnuv-konflikt-mizh-politseskim-ta-vijskovim-video-966567.html>

6. Шостак В. На Дніпропетровщині стався конфлікт за участі поліцейського, військового та цивільного: що відомо. Суспільне Дніпро. 8.03.2025 р. URL: <https://suspilne.media/dnipro/965945-na-dnipropetrovsini-stavsja-konflikt-za-ucasti-policejskogo-vijskovogo-ta-civilnogo-so-vidomo/>

7. Правила етичної поведінки поліцейських. Затверджені наказом МВС України від 09.11.2016 №1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>

8. Долгіх Н. У Криничанському відділенні поліції обговорили тему етичного спілкування правоохоронців із військовими. Нові рубежі. 4.06.2025 р. URL: <https://novi-rubezhi.com.ua/vlada-i-gromada/u-krynychanskomu-viddilenni-policziyi-obgovoryly-temu-etychnogo-spilkuvannya-pravoohoroncziv-iz-vijskovymy/>

**ЯНУШКЕВИЧ Анастасія, інспектор
дотримання прав людини відділення поліції**

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні суттєво загострив проблеми захисту найбільш вразливих категорій населення. Діти, жінки, особи похилого віку, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи та етнічні меншини потребують особливого захисту з боку правоохоронних органів [1, с. 45]. Розбудова спеціального потенціалу поліції стала пріоритетним завданням реформування правоохоронної системи.

Робота поліції з вразливими групами ґрунтується на міжнародних правилах захисту прав людини. Існують важливі міжнародні документи, які зобов'язують держави особливо захищати дітей, жінок та людей з інвалідністю: Конвенція ООН про права дитини; Конвенція про захист жінок від дискримінації; Конвенція про права людей з інвалідністю. Дані документи говорять, що держава повинна особливо дбати про ці категорії людей [2, с. 78]. Під час війни це стає ще важливішим, тому що такі люди опиняються у більшій небезпеці.

Поліція змінила свою структуру - створила нові відділи та посади для роботи з людьми, які потребують особливого захисту. В українській поліції тепер працюють: Відділи ювенальної превенції (працюють з дітьми та підлітками); Відділи боротьби з домашнім насильством; Спеціальні групи для допомоги переселенцям; Через війну довелося збільшити ці відділи та змінити їхню роботу відповідно до нових проблем [3, с. 134]. Воєнний стан потребував розширення цих структур та адаптації їх діяльності до нових викликів.

Підготовка поліцейських є найголовнішим аспектом для покращення їхньої роботи. Програми навчання включають в себе вміння працювати з людьми які пережили різного роду травми, методи комунікації з дітьми, особливості роботи з людьми з інвалідністю [4, с. 89]. Особлива увага приділяється навчанню поліцейських розпізнавати ознаки домашнього насильства, торгівлі людьми та інших форм експлуатації, які в умовах воєнного стану трапляються дедалі частіше.

Співпраця між різними установами є дуже важливою для захисту вразливих груп. Поліція тісно співпрацює з органами соціального захисту, лікарнями, громадськими організаціями та міжнародними місіями [5, с. 156]. Для кращої роботи створено спеціальні центри, які допомагають швидко обмінюватися інформацією та узгоджувати дії різних служб.

Технології суттєво покращують роботу поліції з вразливими групами. Запроваджено електронні системи для реєстрації звернень, мобільні додатки для швидкого виклику допомоги, системи відеозв'язку для надання консультацій особам з обмеженими можливостями пересування [6, с. 167].

Завдяки дистанційним технологіям поліція може допомагати навіть у важкодоступних місцях.

Профілактична робота з вразливими групами в умовах воєнного стану набула нових форм та методів. Правоохоронці відвідують місця, де живуть переселенці, проводять роз'яснення про безпеку, слідкують за ситуацією в родинях, що мають труднощі [7, с. 78]. Також створено мобільні групи швидкого реагування для надання допомоги у віддалених населених пунктах.

Особливої уваги потребує захист дітей в умовах воєнного стану. Підрозділи ювенальної превенції почали більше працювати з дітьми-сиротами, дітьми, яких евакуація розлучила з батьками, а також неповнолітніми, які стали жертвами військових дій [8, с. 123]. Впроваджено особливі правила роботи з травмованими дітьми, які враховують їхній еміційний стан та вік.

Під час воєнного стану поліція звертає особливу увагу на жінок, які залишилися без підтримки тобто вдови, одинокі матері, жінки похилого віку [9, с. 145]. Для них створено спеціальні програми допомоги та захисту від насильства й експлуатації.

Робота з особами з інвалідністю в умовах воєнного стану вимагає особливих підходів та ресурсів. Поліцейські пройшли спеціальне навчання з комунікації мовою жестів, роботи з особами з психічними розладами, та допомагати людям з обмеженими фізичними можливостями під час евакуації [10, с. 189]. Для роботи з цією категорією населення підгоували спеціальні транспортні засоби та обладнання

Захист етнічних та релігійних меншин набув особливого значення в контексті воєнних дій. Поліція здійснює моніторинг можливих проявів дискримінації, забезпечує безпеку релігійних об'єктів та культурних центрів, проводить роз'яснювальну роботу серед населення щодо толерантності та поваги до різноманітності [11, с. 67].

Психологічна підтримка важлива як для поліцейських, так і представників вразливих груп. Створено цілодобові служби психологічної допомоги, впроваджено програми психологічної реабілітації для поліцейських, які працюють з постраждалими особами [12, с. 134]. Регулярні психологічні тренінги допомагають поліцейським краще розуміти інших і діяти в стресових умовах.

Моніторинг та оцінка ефективності роботи з вразливими групами здійснюється за допомогою спеціальних показників. Ведеться статистика звернень, відстежується якість надання послуг, проводяться регулярні опитування представників вразливих груп щодо рівня їхньої задоволеності роботою поліції [13, с. 178]. Ці дані використовуються для постійного вдосконалення підходів та методів роботи.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у покращенні роботи поліції. Україна активно співпрацює з поліцейськими службами країн ЄС, США, Канади у питаннях обміну досвідом роботи з вразливими групами [14, с. 89]. Міжнародні експерти надають консультації, проводять навчальні семінари, допомагають у розробці правил та інструкцій для роботи.

Фінансове забезпечення включає як державні кошти, так і міжнародну допомогу. Завдяки цьому вразливим людям виділяють кошти з бюджету, залучають міжнародні гранти та розвивається співпраця з благодійними фондами [15, с. 156]. Ефективне використання цих ресурсів є необхідним для сталого розвитку системи захисту.

Захист вразливих людей під час воєнного стану — це складний процес, який включає реформи, навчання поліцейських, нові технології та співпрацю з іншими службами. Щоб це працювало ефективно, потрібен чіткий план, гроші та постійна перевірка результатів. Турбота про найслабших — це не тільки обов'язок держави, а й ознака справжньої демократії навіть у складні часи.

Як працівник поліції, я розумію наскільки важливо у воєнний час забезпечувати захист тих, хто найбільше цього потребує — дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб. Ми щодня стикаємося з викликами, але також бачимо, як багато можна змінити, коли є бажання ресурси та підтримка.

Наш обов'язок — бути поруч із тими, кого найчастіше не помічає система. Усі вразливі групи населення мають право на захист і підтримку. І саме поліція повинна гарантувати цю підтримку — без упереджень, дискримінації та з повагою до людської гідності.

Інспектори з дотримання прав людини постійно підвищують свій професійний рівень, вдосконалюють свої знання і навички, з метою підвищення довіри вразливих груп населення. Працюємо над тим, щоб дотримання прав людини не стало окремим напрямом, а наскрізним принципом у всій діяльності поліції.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Вразливі групи населення в умовах воєнного стану: правові та соціальні аспекти. Київ: Юридична думка, 2023. 290 с.
2. Міжнародні стандарти захисту прав людини: збірник документів / За ред. П. М. Рабіновича. Львів: Астролябія, 2006. 560 с.
3. Бандурка О. М. Структурна організація поліцейської діяльності щодо захисту вразливих груп. Харків: ХНУВС, 2023. 180 с.
4. Губарева І. О. Підготовка поліцейських кадрів до роботи з вразливими категоріями населення. Освіта і право. 2023. № 4. С. 85-95.
5. Денисова Т. А. Міжвідомча взаємодія у сфері захисту прав вразливих груп. Державне управління та місцеве самоврядування. 2023. № 3. С. 150-165.
6. Коваленко А. С. Цифрові технології у роботі поліції з вразливими групами населення. Інформація і право. 2023. № 2. С. 160-175.
7. Лук'янова Г. Ю. Профілактична діяльність поліції щодо захисту вразливих груп в умовах воєнного стану. Право і безпека. 2023. № 3. С. 70-85.
8. Музичук О. М. Ювенальна превенція в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Науковий вісник Ужгородського університету. 2023. № 2. С. 118-130.

9. Негода А. В. Гендерні аспекти поліцейської діяльності у воєнний час. Актуальні проблеми права. 2023. № 4. С. 140-155.
10. Олійник О. О. Особливості роботи поліції з людьми з інвалідністю в умовах воєнного стану. Соціальне право. 2023. № 1. С. 180-195.
11. Петренко С. І. Захист прав етнічних меншин: роль поліції в умовах воєнного стану. Етнополітичні процеси. 2023. № 2. С. 60-75.
12. Романов М. В. Психологічна підтримка у системі поліцейської діяльності. Юридична психологія. 2023. № 1. С. 125-140.
13. Савченко Л. А. Моніторинг та оцінка ефективності захисту вразливих груп. Статистика України. 2023. № 3. С. 170-185.
14. Тишкевич І. М. Міжнародне співробітництво у сфері захисту вразливих груп населення. Право України. 2023. № 4. С. 85-95.
15. Фінансування соціальних програм захисту вразливих груп: аналіт. звіт / НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2023. 220

Трибуна здобувачів та здобувачок вищої освіти

АВРАМЕНКО Олександра, здобувач вищої освіти факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту

Науковий керівник: БАРГАН Сергій, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту, доктор філософії

ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Відповідно до ст. 15 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, у разі війни чи іншої надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації, держава може вживати заходів, які відступають від зобов'язань за Конвенцією, але виключно в тій мірі, яка обумовлена гостротою ситуації, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням держави [1]. Враховуючи зазначену вимогу, ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово перевіряв дотримання балансу інтересів суспільства і держави, з урахуванням зовнішніх загрозливих обставин.

Зокрема у справі «Lawless v. Ireland» ЄСПЛ визнав утримання під вартою особи ґрунтованим на праві на відступ від зобов'язань, належним чином здійсненим урядом Ірландії відповідно до ст. 15 Конвенції. Суд

встановив, що здійснене затримання особи без судового рішення у зв'язку з діяльністю Ірландської республіканської армії було допустимим через реальну загрозу національній безпеці. Проте наголошено, що будь-який такий відступ має бути пропорційним і тимчасовим [2].

Водночас рішення ЄСПЛ навіть попри положення ст. 15 Конвенції в переважній більшості випадків говорять про необхідність забезпечення мінімальних гарантій дотримання прав, свобод і законних інтересів людини. Внаслідок чого нерідко констатує порушення ст. 5 та інших положень Конвенції. Яскравим прикладом слугує справа «Aksoy v. Turkey», в якій ЄСПЛ визнав порушення ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність), оскільки заявника утримували без суду понад 14 днів без доступу до адвоката. Попри посилення Туреччини на запроваджений надзвичайний стан, ЄСПЛ підкреслив, що навіть під час дії надзвичайного стану держава зобов'язана гарантувати мінімальні процесуальні гарантії [3].

Іншим прикладом може слугувати справа «A. and Others v. the United Kingdom», яка справа стосувалася утримання іноземців без обвинувачення за підозрою у терористичній діяльності після терактів 11 вересня 2001 року. При цьому уряд обґрунтовував, що ст. 5 Конвенції дозволяє балансувати між правом на свободу та захистом національної безпеки від терористичної загрози, але ЄСПЛ у дійшов висновку, що обставини, які відступають від положень ст. 15 Конвенції, оцінюються на основі гостроти ситуації. Попри доводи і посилення уряду на загрозливий стан для країни, ЄСПЛ визнав порушення ст. 5 Конвенції, зазначивши, що нерівність у підході до громадян і негромадян є дискримінаційною та непропорційною навіть в умовах загрози тероризму [4].

Наступним прикладом є справа «Al-Jedda v. the United Kingdom», в межах якої заявник був затриманий в Іраку британськими силами без висунутого обвинувачення. ЄСПЛ встановив, що мало місце порушення ст. 5 Конвенції, незважаючи на воєнні дії, підкресливши, що жодні особливі обставини не можуть звести нанівець дію гарантій особистої свободи. Разом з тим було наголошено, що навіть у складних умовах збройного конфлікту держави повинні дотримуватись основоположних гарантій Конвенції, якщо не здійснили офіційний відступ і не довели сувору необхідність такого обмеження [5].

Отже, особливі правові режими (воєнний стан, надзвичайний стан) не скасовують вимоги дотримання основоположних прав, свобод і законних інтересів людини, а лише дозволяють тимчасові й пропорційні обмеження. Відповідно до практики ЄСПЛ ст. 15 Конвенції має обережне застосування. Навіть під час війни держави зобов'язані забезпечувати дотримання мінімальних прав, зокрема права на життя, заборону катувань, доступу до справедливого суду та ефективний засіб правового захисту. Безумовно, практика ЄСПЛ має важливе значення для формування міжнародних стандартів правового захисту, які мають бути орієнтиром для правових систем різних держав у перехідних і кризових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.05.2025).

2. Case of Lawless v. Ireland, № 332/57, 01.07.1961. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]}) (дата звернення: 30.05.2025).

3. Case of Aksoy v. Turkey, № 21987/93, 18.12.1996. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:\[%22kupdate%20Descending%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-58003%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:[%22kupdate%20Descending%22],[%22itemid%22:[%22001-58003%22]}) (дата звернення: 30.05.2025).

4. Case of A. and Others v. The United Kingdom, №3455/05, 19.02.2009. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%223455/05%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-91403%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%223455/05%22],[%22itemid%22:[%22001-91403%22]}) (дата звернення: 30.05.2025).

5. Case of Al-Jedda v. The United Kingdom, № 27021/08, 07.07.2011. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-105612%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-105612%22]}) (дата звернення: 30.05.2025).

АФАНАСЬЄВА Валерія, курсант 3-го курсу, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ
МАШАРО Олесандра, курсант 3-го курсу, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: МУДРЕЦЬКА Ганна, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Після масштабних конфліктів, авторитарного правління або порушення прав людини постає гостра потреба не лише в юридичному покаранні винних, а й у встановленні справедливості, примиренні суспільства та відновленні довіри до державних інституцій. У цьому контексті концепція перехідного правосуддя відіграє ключову роль. Вона охоплює низку правових і політичних заходів, спрямованих на подолання наслідків масових порушень прав людини та перехід до демократичного врядування. Одним із основних викликів для країн, що проходять через такі трансформації, є відновлення

довіри до судової влади, яка часто асоціюється з корупцією, політичною залежністю або пасивністю у період авторитарного режиму чи війни.

Перехідне правосуддя (транзитивна юстиція) — це система принципів, процесів, заходів і практик, що застосовуються державами у періоди переходу від конфлікту або репресивного режиму до миру, демократії та верховенства права. Основна мета — відновити справедливість щодо жертв масштабних або систематичних порушень прав людини, забезпечити притягнення винних до відповідальності, встановити історичну правду та гарантувати неповторення злочинів [1, с. 38].

Перехідне правосуддя є комплексним підходом до подолання наслідків масових порушень прав людини. Воно базується на чотирьох основних стовпах:

- Судове переслідування винних у скоєнні міжнародних злочинів (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини).
- Історична правда — документування та оприлюднення фактів злочинів, зокрема через комісії правди.
- Репарації жертвам — матеріальні та символічні форми компенсації.
- Інституційні реформи — трансформація державних органів, у першу чергу правоохоронної та судової систем, задля недопущення повторення порушень [2, с. 18].

Цей підхід базується на принципах верховенства права, недопущення безкарності та захисту прав людини.

У державах, які пережили конфлікти або авторитаризм, судова система часто розглядається як інструмент репресій, несправедливості або корупції. У результаті формується стійке переконання в неспроможності судової системи захистити права громадян, що підриває легітимність держави в цілому.

Одним із найважливіших завдань перехідного правосуддя є відновлення довіри громадян до судової системи. Для цього необхідно проведення люстрації або атестації суддів для усунення осіб, причетних до репресій, корупції або професійної непридатності. Наприклад, в Україні після Революції Гідності було створено нові органи суддівського врядування, а також запроваджено процедури добору суддів на конкурсних засадах. Законодавче закріплення гарантій незалежності суддів, створення механізмів їх захисту від політичного тиску та впливу. Це включає фінансову автономію судів, прозорий добір суддів та обмеження впливу виконавчої влади. Участь судової системи у процесі визнання порушень минулого, публічне вибачення, перегляд політично вмотивованих вироків — важливий символічний крок для повернення довіри [3].

Забезпечення відкритості судових процесів, вільного доступу до судових рішень, залучення громадськості до процесів моніторингу судів (наприклад, через громадські ради при судах). Поширення знань про права людини, діяльність судів та роль правосуддя серед громадян, зокрема молоді. Це сприяє формуванню правової культури та зміні суспільних уявлень. Різні країни мають успішний досвід реформування судової системи через

механізми перехідного правосуддя, Колумбія – створення Спеціального суду для миру, який одночасно переслідує винних і сприяє примиренню. Хорватія, Боснія і Герцеговина – реформа судів після конфлікту супроводжувалась міжнародною підтримкою та моніторингом.

Цей досвід показує, що лише комплексний підхід — з поєднанням правової, моральної, психологічної та політичної роботи — дозволяє досягти відновлення довіри до судів.

Перехідне правосуддя є не лише механізмом юридичного реагування на злочини минулого, а й потужним інструментом відновлення соціальної злагоди та довіри до держави, насамперед до її судової системи. Відновлення довіри до судів можливе лише за умови глибокої інституційної трансформації, прозорості, публічної відповідальності та постійного діалогу з громадськістю. У контексті України, що переживає і наслідки пострадянського минулого, і збройну агресію, ці завдання мають стратегічне значення для майбутнього правопорядку та демократії.

Окремим напрямом для майбутніх досліджень є порівняльний аналіз моделей перехідного правосуддя у різних країнах (Південно-Африканська Республіка, Колумбія, Руанда, Боснія і Герцеговина) з метою визначення універсальних та контекстуальних підходів до відновлення довіри. Також перспективним виглядає аналіз ролі інформаційних кампаній, публічних вибачень, перегляду судових рішень як складових символічного відновлення справедливості. Крім того, потребує глибшого наукового осмислення український контекст впровадження перехідного правосуддя, зокрема у зв'язку з повномасштабною збройною агресією, тимчасовою окупацією територій, злочинами проти цивільного населення та викликами реінтеграції. Дослідження мають зосереджуватись на розробці практичних рекомендацій для створення національної моделі перехідного правосуддя, що враховуватиме як міжнародні стандарти, так і особливості внутрішньої правової системи, історичної пам'яті та ментального стану суспільства [4, с. 16].

Зрештою, перспективним є міждисциплінарний підхід до теми, що поєднує юридичну, соціологічну, психологічну, культурологічну та комунікаційну оптики. Це дозволить глибше зрозуміти, як формується довіра до правосуддя, які фактори її руйнують, і як забезпечити сталу легітимність судової влади у перехідний період.

Список використаних джерел

1. Бойко О. М. Розвиток судочинства в Україні в умовах перехідного правосуддя. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2019. С. 65.
2. Лісна І.С. Передумови сучасного етапу судової реформи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 37–40.
3. Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки. URL: <http://nsj.gov.ua/files/B407.pdf>

4. Шутович В., Бесєдіна Н., Ус І. Генезис судової реформи в Україні як складова розбудови правової держави. *Вісник Національної академії державного управління*. 2016. № 18. С. 235–242.

АФТАНАСІВ Валерія, студентка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ГРАБАР Наталія, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ, СУДІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ У СПРАВАХ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Позбавлення батьківських прав є однією з найбільш радикальних форм державного втручання у сімейні відносини, що застосовується як засіб захисту дітей від системного порушення їхніх прав і свобод, коли інші механізми правового впливу не дають жодного результату. Юридична природа такого заходу визначається як санкція цивільно-правового характеру, що ґрунтується на імперативних положеннях законодавства та оцінюється з позиції найкращих інтересів дитини. Відповідно до ч. 1 ст. 164 Сімейного кодексу України від 10.01.2002 №2947-III (далі – СК), позбавлення батьківських прав можливе у разі доведеного ухилення батьків від виконання своїх обов'язків, жорстокого поводження, експлуатації дитини, створення загрози її життю чи здоров'ю (...) [1].

Разом з тим, судовий порядок вирішення таких справ передбачає тісну взаємодію між правоохоронними органами, судовою системою та соціальними службами. Кожен із зазначених суб'єктів виконує належні йому функції у процесі правозастосування. Поліція здійснює первинне реагування, фіксує факти порушення прав дитини та проводить досудове розслідування у випадках наявності складу кримінального правопорушення (ч. 5 ст. 164 СК України) [1]. Суд ухвалює рішення щодо позбавлення батьківських прав на підставі доказової бази, яка охоплює матеріали поліції, соціальних служб та експертних висновків, якщо в ході провадження було залучено експертів. Своєю чергою, соціальні служби виконують аналітичну функцію: оцінюють умови проживання дитини, її потреби та рівень соціального захисту.

Важливим аспектом в контексті обраної тематики є питання доказування у цивільному судочинстві. Зауважимо, ч. 1 ст. 89 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 №1618-IV визначає, що суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтуються на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні

наявних у справі доказів [2]. Проте їх оцінка у справах про позбавлення батьківських прав має специфічний характер. Особливу увагу слід приділити використанню показань дітей та висновків судово-психологічних експертиз, які можуть підтвердити факти наявності психологічного чи фізичного насильства.

Водночас існують проблеми координації дій між поліцією, судами та соціальними службами. Станом на сьогодні, відсутність єдиних стандартів збору доказової інформації призводить до ситуацій, коли матеріали кримінального провадження не використовуються у цивільному процесі через процесуальні обмеження. А отже, слід законодавчо врегулювати механізм оперативної передачі доказової інформації, а також розширити компетенцію поліції у сфері цивільного судочинства. Зокрема, доцільним є покращення механізму негайного вилучення дитини з небезпечного середовища без очікування судового рішення, якщо встановлена реальна загроза її життю та здоров'ю.

З огляду на міжнародний досвід, підкреслимо, що європейський підхід, перш за все, орієнтується на превентивні заходи. У Великій Британії, до прикладу, поліція, соціальні служби та судові органи діють у межах інтегрованої системи під назвою Multi-Agency Safeguarding Hub (MASH), яка забезпечує оперативний обмін інформацією та координацію дій. Своєю чергою, означене дозволяє запобігати випадкам жорстокого поводження ще на ранніх етапах, перш ніж ситуація стане критичною [3].

У США процес позбавлення батьківських прав є суворо регламентованим і, подібно до України, базується на принципі «найкращих інтересів дитини» (*best interests of the child*) [4, с. 281]. Судові рішення приймаються на підставі аналізу доказів, охоплюючи в тому числі висновки соціальних служб, психологічних експертиз та звіти про умови проживання дитини. Доречно зауважити, що важливою особливістю американської системи є активна роль захисних організацій та служб опіки, які можуть виступати ініціаторами судового провадження без потреби попереднього поліцейського втручання.

У сербській доктрині сімейного права автори поділяють думку «*preasumptiones iuristantum*» про те, що найкращим інтересом дитини є її проживання з батьками та право дитини на першочергове виховання батьками; що сім'я є звичайним і найбільш природним середовищем для життя дітей та реалізації їхніх прав; і, нарешті, що сім'я більше, ніж будь-яка інша соціальна група, пов'язує людину із суспільством [цит. за 4, с. 272]. Ми згодні з такою позицією, проте, у випадку наявності порушень прав і свобод дитини її батьками, необхідним є цілісне з'ясування обставин, за яких такі порушення здійснювалися.

З огляду на судову практику, можна констатувати, що заперечення одного (чи двох) з батьків проти позбавлення батьківських прав само по собі не може слугувати достатньою підставою для відмови у задоволенні відповідного позову. Визначальним фактором у таких справах є не формальне волевиявлення, а реальне підтвердження інтересу до дитини та прагнення змінити власну поведінку.

Відповідно до законодавчих положень та судової практики, основними критеріями при вирішенні питання про позбавлення батьківських прав є: а) фактичне виконання батьківських обов'язків; б) наявність стійкого інтересу до життя і розвитку дитини; в) усунення обставин, які раніше перешкождали здійсненню належного догляду за дитиною.

Своєю чергою, якщо заперечення позивача (-ки) не підтверджуються конкретними діями, що свідчать про його/її наміри виправити ситуацію, вони не можуть вважатися юридично обґрунтованою підставою для збереження батьківських прав. Судова оцінка в таких випадках ґрунтується на фактичних обставинах справи, а не лише на декларативних запереченнях відповідача.

Зокрема, досліджуючи Постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.02.2025 у справі №487/3019/24 [5], колегія суддів звертає увагу, що під час розгляду судом спорів щодо позбавлення та поновлення батьківських прав обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою (згідно із частиною четвертою статті 19 СК України). Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи (частина п'ята статті 19 СК України).

Підкреслимо, що значним прогресом у міжнародній правовій практиці є розробка єдиних рекомендацій щодо захисту дітей, зокрема *Guidelines on Child-Friendly Justice* [6], прийнятих Радою Європи. Вони передбачають розширення прав дитини на участь у судовому процесі, застосування спеціальних процедур допиту та удосконалення механізму взаємодії між судовими, поліцейськими та соціальними інституціями.

Враховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що позбавлення батьківських прав має здійснюватися на основі чітких правових критеріїв та узгодженого механізму співпраці між судом, поліцією та соціальними службами. Своєю чергою, держава повинна гарантувати ефективність цього процесу, забезпечуючи не лише юридичне врегулювання, а й належні соціальні механізми підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Національна правова система може інтегрувати окремі аспекти міжнародного досвіду, зокрема створення спеціалізованих органів, які б координували діяльність поліції та судових органів, покращення механізму негайного вилучення дитини із сім'ї у разі наявності серйозної загрози, а також механізму судового розгляду справ шляхом розширення застосування експертних висновків та соціально-психологічного аналізу умов виховання.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.05.2025)

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 14.05.2025)
3. Working together to safeguard children: Multi-Agency Safeguarding Hubs. 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/news/working-together-to-safeguard-children-multi-agency-safeguarding-hubs>
4. Tasic, Andjelija. Deprivation of parental rights: a safety net for children or parents? *European Integration Studies*. 2023. Vol. 19/1. p. 271-293.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.02.2025 у справі №487/3019/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125876142>
6. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice. URL: <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

БАГРІЙ Вікторія, студентка факультету
№4 Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: КОЛЕСНИК Тетяна,
завідувач кафедри цивільного, трудового
права та права соціального забезпечення
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах, коли Україна переживає складний період воєнного стану, особливої актуальності набуває питання захисту прав і свобод людини. Відповідальність за дотримання цих основоположних цінностей покладається на різні державні інститути, серед яких ключову роль відіграє Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Цей інститут, створений для забезпечення парламентського контролю за додержанням прав і свобод громадян, набуває особливого значення у воєнний час, коли права людини піддаються найбільшим загрозам.

Досліджуючи інституту омбудсмена варто зазначити, що в сучасних правових і демократичних державах цьому інституту надається особлива увага, як ефективному механізму парламентського контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина, що супроводжується наділенням його широким колом повноважень. Україна не стала винятком і відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР наділила цей інститут низкою важливих повноважень, зокрема, внесенням пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері захисту прав і свобод людини, проведенням перевірок стану додержання прав і свобод з боку державних органів, направленням

актів реагування у разі виявлення порушень, а також зверненням до Конституційного Суду України з конституційними поданнями [3].

Водночас, ідея створення інституту омбудсмена довгий час не мала широкої підтримки серед цивілізованих країн. Хоча цей інститут був вперше запроваджений у Швеції в першій половині XIX століття, він не набув значного поширення в інших державах. Лише після Другої світової війни, коли питання захисту прав людини отримало міжнародне визнання, інституції омбудсмена почали виникати у світі більш активно [1, с. 12]. Саме тому в умовах повномасштабної війни в Україні діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини є надзвичайно важливою, адже життя, здоров'я, права і свободи громадян під час воєнних дій страждають найбільше [4, с. 164].

Здійснення захисту конституційних прав і свобод громадян Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини ґрунтується, зокрема, на розгляді звернень від громадян України, іноземців, осіб без громадянства, а також їхніх представників. У період воєнного стану ця форма захисту набуває особливого значення, адже Уповноважений Верховної Ради України з прав людини виконує ключову роль у системі захисту прав і свобод громадян, адаптуючи свою діяльність до викликів збройного конфлікту. Відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», звернення мають подаватися в письмовій формі протягом одного року з моменту виявлення порушення. За наявності виняткових обставин цей строк може бути подовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років [3].

Для зручності громадян звернення до Секретаріату Уповноваженого можуть надходити не лише особисто, а й у дистанційний спосіб – через електронну пошту, засоби поштового зв'язку або телефонну «гарячу лінію» Секретаріату [2]. Слід зазначити, що у 2024 році кількість звернень сягнула 123 221 – це свідчить про значне зростання довіри до інституції. Уповноважений здійснює правовий аналіз фактів порушень прав людини, зокрема незаконної мобілізації, насильницьких затримань, порушень у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), не допуску адвокатів та інших випадків. Кожне звернення розглядається з метою належного реагування – ініціюються дисциплінарні або кримінальні провадження, надаються правові консультації та здійснюється контроль за дотриманням прав.

Принагідно відзначити, що окремий акцент робиться на міжнародному співробітництві: Уповноважений активно інформує міжнародну спільноту про воєнні злочини Росії, веде переговори з омбудсманом РФ щодо повернення військовополонених та депортованих цивільних, співпрацює з ООН, Радою Європи, ОБСЄ, неурядовими організаціями. У січні 2023 року за ініціативою омбудсмена було створено онлайн-інструмент для розшуку осіб, зниклих безвісти, включно з дорожньою картою дій та гарячою лінією. Також омбудсмен бере участь у вдосконаленні нормативно-правової бази — надає експертні висновки, сприяє узгодженню українського законодавства з

міжнародними стандартами, забезпечує захист найуразливіших груп населення в умовах війни [4, с. 165-166].

Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити, що звернення громадян до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в умовах триваючого збройного конфлікту демонструють стабільну тенденцію до зростання. Так, у 2023 році до омбудсмана надійшло 95 796 звернень, тоді як у 2024 році їх кількість сягнула вже 123 221, що становить зростання на 28,6 % порівняно з попереднім роком [6, с. 10]. Це свідчить про зростаючу довіру громадян до інституту омбудсмана, як важливого механізму захисту прав і свобод у складних умовах воєнного стану. Діяльність Уповноваженого не лише сприяє своєчасному реагуванню на порушення, але й підсилює міжнародний резонанс проблеми захисту прав людини в Україні. Водночас активна взаємодія з міжнародними організаціями та вдосконалення законодавчої бази дозволяють посилювати ефективність цього інституту в умовах воєнного конфлікту, забезпечуючи захист найуразливіших верств населення. Зазначене вище свідчить, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є основним гарантом дотримання прав і свобод громадян, особливо в період, коли ці цінності зазнають найбільших випробувань.

Список використаних джерел

1. Майданник О.О. Інститут омбудсмана у механізмі забезпечення прав людини в Україні. *Адвокат*. 2010. № 7. С. 12-16.
2. Порядок звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: веб-сайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/zayavniku>
3. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Стеценко Д.Ю. Омбудсмен як суб'єкт гарантування дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія:Право*. 2023. Вип.14.С. 163-166.
5. Шевчук О.В. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: правозахисний вектор діяльності під час збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип.84.ч.1. С. 204-210.
6. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files.pdf>

БАКАЙ Ілля, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: МАКАРЕНКО Олександр, професор кафедри державно-

РОЛЬ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Законність - один із основоположних принципів діяльності будь-якого правоохоронного органу. У демократичному суспільстві поліція виступає не тільки гарантом правопорядку, а й інструментом захисту прав і свобод громадян. Тому виняткове значення має внутрішня відповідальність самих працівників поліції за дотримання норм закону, службової етики та дисципліни. У цьому контексті дисциплінарна відповідальність є невід'ємним механізмом, що дозволяє ефективно забезпечувати законність у поліцейській діяльності.

Під дисциплінарною відповідальністю розуміється передбачена законодавством відповідальність працівника поліції за порушення службової дисципліни, неналежне виконання службових обов'язків або порушення норм поведінки, встановлених як загальнодержавними, так і відомчими актами. Основними нормативними актами, що регулюють порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, є Закон України «Про Національну поліцію», Дисциплінарний статут Національної поліції України, а також внутрішні інструкції МВС.

Дисциплінарна відповідальність у сфері поліції виконує кілька важливих функцій. По-перше, превентивну, що дозволяє попереджати порушення, дисциплінарні проступки та зловживання службовим становищем. Поліцейський, усвідомлюючи, що за недотримання правил на нього може бути накладено дисциплінарне стягнення або навіть звільнення, схильний до обережнішої та відповідальнішої поведінки. По-друге, виховну, що сприяє формуванню у працівників поліції правової культури, високих моральних стандартів, поваги до прав і свобод громадян. По-третє, каральну, що дозволяє оперативно й ефективно реагувати на прояви недисциплінованості чи професійної недобросовісності. І, нарешті, репутаційну, адже наявність реального механізму притягнення до відповідальності порушників закону серед поліцейських посилює довіру суспільства до поліції як до відкритого та підзвітного інституту.

Форми дисциплінарної відповідальності, передбачені законодавством, досить різноманітні. Вони включають такі заходи впливу, як усне зауваження, догана, сувора догана, попередження про неповну службову відповідність та звільнення зі служби. Застосування того чи іншого заходу залежить від характеру, міри тяжкості проступку та наслідків, до яких він призвів. Важливо, щоб процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності була об'єктивною, прозорою та відповідала принципам справедливості.

Однак ефективність дисциплінарної системи в поліції часто стикається з низкою проблем. Серед найбільш поширених слід відзначити суб'єктивізм у прийнятті рішень, вибіркового підхід до покарання працівників, затягування розслідувань або небажання відкривати провадження проти «лояльних» підлеглих. У деяких випадках відсутній належний контроль з боку громадськості чи незалежних наглядових структур. Такі явища негативно впливають на ефективність дисциплінарної відповідальності як інструменту забезпечення законності, підриваючи довіру громадян до правоохоронної системи.

Окрему увагу слід приділити питанню внутрішніх розслідувань, які мають бути максимально незалежними та неупередженими. Доцільним є впровадження участі представників громадськості або незалежних експертів у роботі дисциплінарних комісій. Така практика вже застосовується в деяких демократичних країнах і показала свою ефективність у підвищенні рівня прозорості й підзвітності поліції.

У сучасних умовах значення дисциплінарної відповідальності в поліції особливо зростає. З одного боку, поліцейські працюють у складному, часто небезпечному середовищі, де від них вимагається швидке прийняття рішень. З іншого боку, саме в таких ситуаціях особливо важливо, щоб кожне їхнє рішення було виваженим, правомірним і не порушувало права людини. Тому наявність ефективної системи внутрішнього контролю та відповідальності є критично важливою.

Узагальнюючи, можна зазначити, що дисциплінарна відповідальність виконує важливу функцію не лише у підтриманні службового порядку, а й у забезпеченні законності в діяльності поліції загалом. Вона сприяє зміцненню правопорядку, зменшенню кількості зловживань, підвищенню ефективності служби та відновленню довіри громадян до органів поліції. Проте для повного розкриття її потенціалу необхідна політична воля, незалежність дисциплінарних процедур, активне громадське спостереження та постійне вдосконалення нормативно-правової бази.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII.
2. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 березня 2006 року № 3460-IV.
3. Наказ МВС України від 29.11. 2016 № 1259 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування в Національній поліції України».
4. Рябошапка Р. «Інституційна незалежність органів внутрішнього контролю поліції: зарубіжний досвід і українські реалії» // Юридичний вісник України. – 2023. – № 10.
5. Протидія правопорушенням у поліції: аналітичний звіт Центру політико-правових реформ. – Київ, 2021.
6. Звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2022 рік. – Розділ: Права громадян у відносинах з поліцією.

БАНДУРІН Владислав, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРАВА Володимир, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У сучасній правовій системі України питання організації взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами набуває особливої актуальності. В умовах реформування кримінальної юстиції, боротьби з корупцією, зростання рівня організованої злочинності, ефективна координація між цими суб'єктами стає основною передумовою досягнення справедливості, захисту прав громадян та забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності. Спільна діяльність слідчих, детективів і оперативних працівників передбачає тісну взаємодію на всіх етапах досудового розслідування — від початку збору інформації до моменту скерування обвинувального акту до суду.

Законодавче регулювання даної взаємодії закріплено у низці нормативних актів. Відповідно до статті 41 Кримінального процесуального кодексу України, оперативні підрозділи не є самостійними процесуальними суб'єктами, але виконують доручення слідчого, прокурора або детектива, зокрема щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Їхня діяльність повинна бути спрямована на виявлення злочинів, документування кримінальних правопорушень, встановлення осіб, причетних до протиправної діяльності. Однак вони не мають права самостійно приймати процесуальні рішення. У той же час саме оперативні працівники часто першими отримують інформацію про злочинну діяльність, тому їх участь у кримінальному провадженні є стратегічно важливою[1].

Окремі аспекти участі оперативних підрозділів також регулюються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Стаття 5 цього Закону визначає, що оперативні підрозділи зобов'язані виконувати доручення органів досудового розслідування в межах своєї компетенції. Вони мають право використовувати наявні можливості для збирання оперативної

інформації, яка в подальшому може бути легалізована у кримінальному провадженні через відповідні процесуальні дії. Проте важливо підкреслити, що така інформація повинна бути здобута законними методами, з дотриманням принципів законності, недоторканності приватного життя та прав людини[2].

На практиці ефективність взаємодії часто залежить від особистих контактів між слідчими і оперативними працівниками, рівня їх професійної підготовки, доступу до технічних засобів та інформаційних систем. Іноді виникають проблеми через дублювання функцій, недостатнє розуміння кожним суб'єктом своїх процесуальних обов'язків, а також формальне ставлення до виконання доручень. Це, у свою чергу, призводить до затягування процесу розслідування, втрати доказів або їх недопустимості в суді.

Організаційна та правова координація між слідчими та оперативними підрозділами має будуватися на основі принципів взаємної відповідальності, чіткого розмежування повноважень, узгодженості дій та спільного планування оперативно-розшукових заходів. Практика показує, що залучення оперативного працівника на етапі планування досудового розслідування дозволяє оптимізувати використання ресурсів, уникнути зайвих дій, оперативніше реагувати на зміну ситуації та ефективніше документувати злочини[3].

Важливу роль у забезпеченні якісної взаємодії відіграє процесуальний керівник — прокурор. Його обов'язком є не лише здійснення нагляду за законністю дій органів досудового розслідування, але й організація взаємодії між усіма учасниками процесу. Прокурор повинен координувати слідчих і оперативників, розподіляти завдання, забезпечувати їх своєчасне і правомірне виконання, а також у разі виявлення порушень — негайно реагувати у встановленому законом порядку[4].

У контексті сучасних викликів, зокрема боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, кіберзлочинністю, зростає значення спеціалізованих оперативних підрозділів, таких як підрозділи кіберполіції, Служби безпеки України, ДБР, НАБУ. Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень важливо не лише мати доступ до технологій та технічних засобів, а й забезпечити законну інтеграцію оперативної інформації в кримінальний процес. Саме тому одним із напрямів реформування системи кримінальної юстиції є розробка стандартів взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами, а також цифровізація цієї взаємодії[5].

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що організація взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів є складним і багаторівневим процесом, який вимагає не лише законодавчої чіткості, а й практичної злагодженості, високої професійної культури, чіткого розуміння завдань та спільної відповідальності за результат кримінального провадження. Вдосконалення взаємодії є важливою умовою побудови ефективної, демократичної, правової держави та зміцнення довіри громадян до системи правосуддя.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 12.05.2025)
2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (Дата звернення: 12.05.2025)
3. Олійник М. І. Організація досудового розслідування в кримінальному процесі України: Монографія. — Київ: Юрінком Інтер, 2018. — 352 с.
4. Лисак С. В. Правові засади взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів: Публікація у журналі «Право і безпека». — 2020. — № 2. — С. 45–59.
5. Кузьменко Т. В. Ефективність кримінального провадження в Україні: організаційно-правові аспекти. — Харків: Право, 2021. — 168 с.

БАЧМАГА Діана, студентка 3-го курсу
Хмельницького університету управління та
права ім. Леоніда Юзькова

**Науковий керівник: ВЛАДОВСЬКА
Катерина**, доцент кафедри Хмельницького
університету управління та права ім.
Леоніда Юзькова, доктор філософії

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Адміністративне судочинство в Україні є ключовим елементом у системі стримувань і противаг, покликаним забезпечувати законність у діяльності органів виконавчої влади, зокрема – поліції. В умовах демократичної держави ефективний судовий контроль за публічною адміністрацією виступає важливою гарантією дотримання прав і свобод людини, а адміністративне судочинство відіграє роль своєрідного фільтру, який виявляє та усуває порушення прав громадян з боку органів публічної влади, включаючи Національну поліцію України [1].

Адміністративне судочинство — це встановлений законом порядок розгляду та вирішення адміністративних справ, пов'язаних із публічно-правовими відносинами, в яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень [2, с. 3]. Поліція як суб'єкт владних повноважень здійснює свою діяльність у тісному контакті з громадянами, що зумовлює високий ризик порушень прав людини. Саме тому ефективна система адміністративного судочинства є необхідною передумовою забезпечення публічної відповідальності та прозорості дій поліцейських.

Згідно зі ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), основним завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин [3]. Часто в діяльності поліції виникають спірні ситуації, пов'язані із затриманням особи, складанням протоколів про адміністративні правопорушення, обшуками, вилученням майна, тощо. Якщо особа вважає такі дії незаконними, вона має право звернутися до адміністративного суду. Судовий розгляд дозволяє встановити об'єктивну істину та визначити, чи мали місце порушення з боку поліції.

Суттєву роль у механізмі забезпечення законності відіграють принципи адміністративного судочинства, серед яких – верховенство права, рівність усіх учасників процесу, змагальність сторін, об'єктивність суду, а також доступність правосуддя. Ці принципи дозволяють побудувати довіру суспільства до судової системи та сприяють зміцненню демократичних інститутів [4]. Наприклад, у випадках оскарження протоколів про адміністративні правопорушення, складених працівниками поліції, суд не лише перевіряє формальні аспекти (чи дотримано строків, чи правильно оформлено документи), а й досліджує матеріальні підстави для складання такого протоколу. У випадку якщо поліцейський незаконно наклав адміністративне стягнення — таку постанову може бути скасовано адміністративним судом. Крім того, громадяни мають право вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними діями поліцейських.

Окрему увагу варто приділити забезпеченню виконання судових рішень. Як зазначається у дослідженні, виконання рішень адміністративних судів щодо дій або бездіяльності органів поліції є свідченням ефективності всього механізму адміністративного судочинства. Для цього Кодекс адміністративного судочинства передбачає можливість встановлення судового контролю за виконанням рішень, а у випадку невиконання — відповідальність посадових осіб.

Не менш важливою є й превентивна функція адміністративного судочинства. Постійний ризик бути притягненими до відповідальності через судову процедуру змушує працівників поліції дотримуватися процедури, діяти в межах повноважень і відповідно до законодавства. Це сприяє формуванню належної правової поведінки як з боку правоохоронців, так і з боку громадян.

Крім того, судова практика у сфері адміністративного судочинства дозволяє виявляти системні порушення у діяльності поліції, які вимагають нормативного або організаційного реагування. Це може бути підставою для вдосконалення правового регулювання роботи поліції та забезпечення більш чіткого дотримання принципів законності та прав людини.

Варто зазначити, що адміністративне судочинство дає змогу встановити баланс між інтересами держави та особистими правами громадян. Поліція, виконуючи завдання із забезпечення публічного порядку, не повинна виходити за межі повноважень, установлених законом. Якщо ж такі випадки трапляються – адміністративний суд стає арбітром, який здатен зупинити свавілля [5].

У підсумку, адміністративне судочинство в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні законності в діяльності поліції. Воно надає громадянам дієвий засіб захисту прав, створює умови для відповідальності правоохоронних органів, сприяє правовій визначеності та підзвітності органів публічної влади. Ефективне функціонування адміністративного судочинства є необхідною умовою утвердження в Україні принципу верховенства права та побудови правової держави.

Список використаних джерел

1. Демиденко Л.О. Адміністративне судочинство в Україні як форма захисту прав громадян у сфері публічного управління. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24992159-375b-4cd7-a3e1-586ccadf9e79/content>
2. Гайдай О. М. Адміністративне судочинство як форма захисту прав людини: науково-теоретичний аналіз // Юридичний вісник. — 2022. — № 1. — С. 3–6. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2023/85.pdf
3. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. – Х.: Консум, 2019.
5. Шевчук С. Судовий контроль за дотриманням прав людини в діяльності правоохоронних органів. Вісник Конституційного Суду України. – 2020. – №2.

БОГДАН Софія, *Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: МАКАРЕНКО Олександр, *професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, зокрема в умовах війни, соціальних криз та зростання нерівності, особливої уваги набуває питання забезпечення прав вразливих груп населення [4]. Поліція як орган, покликаний не лише забезпечувати правопорядок, а й захищати права людини, відіграє ключову роль у побудові безпечного, справедливого та інклюзивного суспільства [1].

До вразливих груп населення відносять жінок, дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку, представників національних меншин, ЛГБТ+ спільноту, внутрішньо переміщених осіб, а також жертв домашнього та гендерно зумовленого насильства [2]. Ці категорії часто стикаються з численними бар'єрами в доступі до правосуддя, медичних та соціальних послуг, а також з дискримінацією та насильством. Завдання поліції полягає в тому, щоб не допустити подальшої маргіналізації цих груп, а навпаки — забезпечити їхнє право на захист, гідність і рівність.

Розбудова потенціалу поліції передбачає системні кроки в кількох напрямках. Насамперед, необхідна фахова підготовка поліцейських у сфері прав людини, недискримінації, комунікації з особами, які перебувають у вразливому становищі. Також важливо впроваджувати спеціалізовані підрозділи або функціональні посади, зосереджені на роботі з конкретними групами — наприклад, ювенальна поліція або офіцери з гендерної чутливості. Значну роль відіграє співпраця з громадськими організаціями, органами місцевої влади, соціальними службами та медичними установами [3].

Окрім того, поліція має впроваджувати сучасні технічні засоби, що можуть забезпечити зручний і безпечний доступ до правозахисних механізмів — електронні реєстри звернень, анонімні платформи, забезпечення фізичної доступності відділків поліції тощо. Впровадження принципів community policing — партнерства з громадою — також дозволяє поліції краще розуміти локальні проблеми та реагувати на них з урахуванням соціального контексту [5].

У результаті таких змін очікується не лише зростання ефективності роботи поліції, але й підвищення рівня довіри з боку населення. Поліція, яка здатна професійно та чутливо реагувати на потреби вразливих громадян, є основою демократичного правового порядку та ознакою цивілізованого суспільства.

Таким чином, розбудова потенціалу поліції щодо захисту прав вразливих груп — це не лише виклик, а й можливість зробити нашу державу сильнішою, гуманнішою та більш згуртованою.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI.
3. Міністерство внутрішніх справ України. Стратегія розвитку системи МВС до 2024 року. URL: <https://mvs.gov.ua>
4. Платформа прав людини. Посібник «Поліція і права людини: підходи, стандарти, виклики». — Київ, 2020.
5. Звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2022 рік. — Розділ: Права громадян у відносинах з поліцією.

БОНДАРЕНКО Артем Олегович,
*курсант 2-го курсу факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ*

**Науковий керівник: ЗЕЛЕНСЬКИЙ
Сергій,** *доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності та інформаційної
безпеки факультету № 3 Донецького
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник*

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, ЩО ОБМЕЖУЮТЬ КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ГРОМАДЯН

У процесі побудови правової держави Україна постає перед необхідністю досягнення балансу між захистом національної безпеки, боротьбою зі злочинністю та дотриманням основоположних прав і свобод людини. Конституція України гарантує громадянам широкий спектр прав і свобод, серед яких особливе місце займають право на недоторканність приватного життя, таємницю листування, телефонних розмов, свободу пересування та інші. Водночас, сучасні виклики і загрози вчинення злочинів, що посягають на національну безпеку, проявів тероризму, організованої злочинності й корупції вимагають швидкого реагування на них з боку правоохоронних органів. Одним із таких механізмів протидії злочинності є оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД), яка часто передбачає втручання в особисте життя людини.

Варто почати з регулювання. Основним нормативно-правовим актом, що регулює ОРД в Україні, є Закон України № 2135-XII «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ЗУ «Про ОРД») від 18 лютого 1992 року. Положення про ОРД також містяться в Кримінальному процесуальному кодексі України, Конституції України, законах про Службу безпеки України, Національну поліцію тощо. За ст. 7 ЗУ «Про ОРД», конституційні права можуть бути обмежені під час проведення оперативно-розшукових заходів, але лише у випадках, прямо передбачених законом, та на підставі рішення суду [1].

Оскільки ці заходи тимчасово обмежують права та свободи людини, а Україна є соціальною та правовою державою, в якій права та свободи людини чітко визначені та достатньо повно захищені, питання обмежень та чіткого регулювання виникає, як з процесуальної, так і з нормативної точки зору.

Право на проведення оперативно-розшукової діяльності надається спеціально уповноваженим державним органам та відповідним оперативним підрозділам. Проведення ОРД іншими підрозділами, громадськими організаціями, фізичними чи юридичними особами забороняється (ст. 5 ЗУ «Про ОРД»).

Здійснення оперативно-розшукових заходів, що обмежують права громадян, допустиме за наявності достатніх підстав та за неможливості отримання інформації іншими способами (ч. 2 ст. 8 ЗУ «Про ОРД»).

Оперативно-розшукові заходи, що тимчасово обмежують права громадян, здійснюються за рішенням суду, отримання якого оперативний підрозділ узгоджує з прокурором (ч. 2 ст. 8 ЗУ «Про ОРД»).

Під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів допустимо здійснення оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують права громадян (ч. 14 ст. 9 ЗУ «Про ОРД»).

Інформація, отримана під час проведення оперативно-розшукової діяльності та стосується приватного життя, честі та гідності особи, не підлягає зберіганню чи використанню та підлягає знищенню, якщо вона не містить відомостей про вчинення дій, заборонених законом (ч. 12 ст. 9 ЗУ «Про ОРД») [2, с. 48].

Наступним проблемним аспектом є застосування цих заходів в умовах правового режиму воєнного стану. Одна з проблем виникає з того факту, що сама правова ситуація призводить до обмежень конституційно гарантованих прав громадян. Виникає питання щодо меж та обмежень застосування заходів у таких правових умовах. Після односторонньої формальної оцінки всі оперативно-розшукові дії, а також діяльність слідчого, можуть бути визнані порушенням прав і свобод людини. Однак насправді такого порушення немає, оскільки така діяльність дозволена законом. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється в рамках законодавчих обмежень прав і свобод громадян. Отже, порушення цих вимог закону немає. Йдеться про достатність обґрунтування звернення до суду, що в свою чергу постає оціночним фактором. Необхідно врахувати вагомий аргумент, який часто не висвітлюється: оперативно-розшукові заходи, що тимчасово обмежують конституційні права громадян, здійснюються відповідно до найдемократичнішої процедури, відомої сьогодні у світі – розгляду судом питання про їх допустимість у кожному окремому випадку. Суд, якщо не був навмисно введений в оману під час надання дозволу, виступає гарантією законності передбачених конституційних прав і свобод людини [3, с. 48].

Отже, можна зробити висновок, що оперативно-розшукові заходи є необхідним інструментом у боротьбі зі злочинністю та захисту держави злочинних посягань, але вони несуть потенційний ризик порушення основних прав людини. Українське законодавство передбачає механізми обмеження конституційних прав лише у виняткових випадках, які підлягають судовому розгляду та принципам пропорційності та законності. Завдання сучасної України полягає в забезпеченні балансу: з одного боку, ефективності системи правового захисту, а з іншого боку – гарантування прав і свобод громадян, як основи демократичного ладу. Особливо у воєнний час важливо запобігти перетворенню оперативно-слідчої діяльності на інструмент свавілля та водночас дотримуватися європейських стандартів у сфері прав людини як частини нашого цивілізаційного вибору.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 19.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

2. Шапірко П. М. Права людини в оперативно-розшуковій діяльності: теоретичні проблеми. Юридичний науковий електронний журнал. № 2, (2015). С. 248-251. URL: <https://surl.lu/ejveex>

3. Басалик С., М. Гнетнев. Суспільно-правове обґрунтування обмеження прав громадян в оперативно-розшуковій діяльності в умовах воєнного стану. № 1, (2022). URL: <https://surl.li/rugcvu>

БУБИР Дмитро, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ГАРКУША Аліна, доцент кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 615 КПК УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України та запровадження воєнного стану зумовили необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства. Особливе місце в системі таких змін посідає стаття 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), яка регламентує особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану. Актуальність дослідження правового регулювання досудового розслідування в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю забезпечення ефективного функціонування правоохоронної системи та дотримання прав і свобод людини навіть в екстремальних умовах збройного конфлікту [1].

Нормативно-правовою основою здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану є Кримінальний процесуальний кодекс України [1]. Однак доцільно наголосити, що в подальшому, у квітні 2022 р., було суттєво доповнено ст. 615 КПК України та додано нову норму – ст. 615-1 КПК України відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. №2201-IX [2]. Також важливе значення мають Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [3] та Указ

Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затверджений Законом України № 2102-IX [4].

Стаття 615 КПК України визначає особливий режим досудового розслідування, який застосовується виключно в умовах воєнного стану. Згідно з цією статтею, у разі відсутності об'єктивної можливості здійснення слідчим суддею своїх повноважень у встановлені законом строки, повноваження щодо розгляду клопотань про проведення обшуку, про дозвіл на затримання з метою приводу, про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 днів переходять до керівника відповідного органу прокуратури.

Одним із ключових аспектів особливого режиму досудового розслідування є процедура санкціонування слідчих дій. Відповідно до частини 1 статті 615 КПК України, на територіях, де ведуться бойові дії, та в разі неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень, рішення про проведення обшуків, арештів майна, а також про застосування запобіжних заходів приймається керівником відповідної прокуратури. Це тимчасовий перерозподіл повноважень, зумовлений об'єктивною неможливістю здійснення судового контролю в звичайному порядку [1].

Важливе значення має також положення про подовжені строки затримання особи без ухвали слідчого судді. Відповідно до частини 2 статті 615 КПК України, в умовах воєнного стану строк затримання особи без ухвали слідчого судді може бути продовжено до 216 годин (замість звичайних 72 годин). Таке регулювання викликане об'єктивними складнощами в роботі судової системи в умовах воєнного стану, проте створює ризики порушення прав затриманих осіб [1].

Особливий режим фіксації процесуальних дій також є характерною рисою досудового розслідування в умовах воєнного стану. Згідно з положеннями статті 615 КПК України, у разі неможливості проведення процесуальних дій у звичайному порядку, допускається використання технічних засобів фіксації, а в окремих випадках - спрощена форма фіксації. Важливо зазначити, що такі винятки не скасовують загальних вимог до допустимості доказів та не звільняють від обов'язку дотримання основних принципів кримінального провадження [1].

Аналізуючи правове регулювання досудового розслідування в умовах воєнного стану, необхідно звернути увагу на проблеми, які виникають у практиці застосування статті 615 КПК України. Одна з таких проблем пов'язана з відсутністю чітких критеріїв визначення неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень. Як зазначає О. В. Капліна, «законодавець не встановив процедуру офіційного визнання неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень, що створює ризики необґрунтованого розширення повноважень прокурора» [5, с. 48].

Іншою проблемою є забезпечення права на захист в умовах воєнного стану. Згідно з міжнародними стандартами, право на ефективний захист є невід'ємною складовою справедливого судочинства навіть в умовах надзвичайних ситуацій. Данильяк О.Г. Дзьобань О.П. у своєму дослідженні наголошують на необхідності розробки додаткових механізмів забезпечення

права на захист в умовах воєнного стану, включаючи можливість дистанційної участі захисника у процесуальних діях [6, с.13].

Перспективи удосконалення правового регулювання досудового розслідування в умовах воєнного стану пов'язані з необхідністю встановлення додаткових гарантій дотримання прав людини. Зокрема, доцільним є запровадження обов'язкового перегляду рішень керівника органу прокуратури слідчим суддею після відновлення можливості здійснення судового контролю. Як справедливо зазначає В. Шибіко, «тимчасовий характер делегування повноважень слідчого судді прокуратурі має компенсуватися механізмом подальшого судового контролю» [7, с. 238].

Важливим напрямом удосконалення правового регулювання є також розвиток дистанційних форм кримінального провадження. Впровадження електронних систем, що дозволяють проводити процесуальні дії в режимі відеоконференції, може суттєво зменшити необхідність застосування особливого режиму досудового розслідування навіть в умовах обмеженого доступу до судів на окремих територіях.

Отже, правове регулювання досудового розслідування в умовах воєнного стану є необхідною реакцією держави на виклики, пов'язані зі збройним конфліктом. Стаття 615 КПК України встановлює особливий режим, який дозволяє забезпечити продовження функціонування системи кримінальної юстиції навіть в екстремальних умовах. Водночас, застосування цього режиму має відповідати принципам пропорційності та необхідності, а також міжнародним стандартам захисту прав людини [1]. Подальше удосконалення правового регулювання досудового розслідування в умовах воєнного стану має бути спрямоване на встановлення додаткових гарантій дотримання прав людини та забезпечення справедливого судочинства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 01.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Гаркуша А. Г. Скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану в контексті ст. 616 КПК України. Право і безпека. 2022. № 3(86). С.37–47. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.03>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення: 14.05.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Затверджено Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX. Дата оновлення: 19.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
5. Капліна О. В. Проблеми застосування норм кримінального процесуального законодавства в умовах проведення АТО / Журнал

«Досудове розслідування : актуальні проблеми та шляхи їх вирішення». 2014. № 6. С. 46-51.

6. Данильяк О. Г. Дзьобань О.П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану / Спеціалізований науковий фаховий журнал «Інформація і право». Інформаційне право. 2025. № 1 (25). С. 9-21.

7. Шибіко В. П. Роль досудового розслідування у забезпеченні обґрунтування судового рішення. Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції : перший Харківський кримінальний процесуальний полілог, присвяч. 50-річчю каф. кримінального процесу Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого та 85-річчю від дня народження д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. Наук України Ю. М. Грошевого. Харків, 2017. С. 236-241.

ВАЛІНКЕВИЧ Олександр, студент
Економіко-гуманітарного фахового коледжу
Науковий керівник: БАСАЛАСВА Олена,
викладач фундаментальних дисциплін
Економіко-гуманітарного фахового коледжу

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

«Право не зникає під звуки сирен» — Сергій Лисенко

В умовах воєнного стану держави зіштовхуються з необхідністю тимчасового коригування загальних стандартів захисту прав і свобод людини заради забезпечення національної безпеки та оборони. Проте будь-які обмеження таких прав повинні здійснюватися виключно в межах, передбачених міжнародним правом та національним законодавством, з урахуванням принципу пропорційності та невідворотності захисту базових свобод особистості.

Метою цієї доповіді є аналіз міжнародно-правових підвалин обмеження прав у воєнний час та розгляд національних норм і практики діяльності поліції в Україні в цих умовах.

Міжнародно-правовий вимір обмеження прав у воєнний час:

Відповідно до ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП) держави-учасниці можуть у разі надзвичайного стану, що загрожує життю нації, вводити тимчасові заходи, які нормальній реалізації прав може завдавати шкоди, але лише «у разі й у межах, необхідних для задоволення потреб такого надзвичайного стану» [1, с. 12]. Подібний підхід закладено й у Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ), де ст. 15 передбачає право держави на відступ від окремих зобов'язань, але з обов'язковим повідомленням Генеральному секретарю Ради Європи та дотриманням принципів співмірності [2, с. 45].

Ключовим є критерій «неконфліктності»: обмеження не повинні завдавати шкоди суті права, відображеного в кожному окремому положенні. Міжнародні стандарти забороняють запровадження заходів, що носять дискримінаційний характер, а також жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність поводження [1, с. 15; 2, с. 47].

Національне законодавство України

В Україні правовий режим воєнного стану регулює Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Він визначає коло прав, які можуть бути обмежені: свобода пересування, мирні зібрання, приватність кореспонденції та інші [3, с. 8]. Водночас Конституція України гарантує незмінність основних прав і свобод, навіть під час надзвичайного чи воєнного стану: право на життя, заборону катувань, свободу думки та переконань є невідчужуваними [4, ст. 64].

Закон «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII встановлює, що під час воєнного стану поліція може виконувати доручення військового командування, але лише в межах, визначених законом, та з повагою до прав людини [5, с. 22]. Співпраця з військовими формуваннями здійснюється на засадах координації дій для забезпечення громадського порядку та безпеки.

Особливості діяльності поліції під час воєнного стану

По-перше, поліція отримує розширені повноваження з огляду транспортних засобів, особистих документів, місць проживання й перебування підозрюваних. Проте ці дії мають здійснюватися на підставі чітко визначених нормативів, з фіксацією вжитих заходів та з обов'язковим інформуванням про права особи [3, с. 10; 5, с. 25].

По-друге, відбувається активна взаємодія з військовими адміністраціями та СБУ, особливо в районах безпосередніх бойових дій. В цьому контексті важливим є збереження чіткої вертикалі відповідальності: поліцейський діє за наказом цивільного керівництва, а військові - за воєнним командуванням [5, с. 30].

По-третє, збільшуються ризики порушень прав людини: необґрунтовані затримання, жорстке поводження під час перевірок. Щоб мінімізувати ці ризики, українська та міжнародна практика рекомендують посилити моніторинг із боку Уповноваженого ВРУ з прав людини й залучення місії ОБСЄ до спостереження за дотриманням стандартів [6, с. 14].

Отже, обмеження прав і свобод у воєнному стані є вимушеним, але суворо регламентованим міжнародними та національними нормами. Діяльність поліції в цих умовах потребує балансу між забезпеченням національної безпеки та невід'ємними правами людини. Центральними принципами мають залишатися пропорційність, недискримінація та підзвітність, а також прозорість дій правоохоронців та можливість оперативного реагування громадянських інституцій на потенційні порушення.

«Навіть війна не дає права забути про людину» — Сергій Лисенко

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. – Нью-Йорк: ООН, 1966. – 70 с.
2. Європейська конвенція з прав людини. – Страсбург, 1950. – 60 с.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. – Відомості Верховної Ради України, 2015, № 27. – Ст. 195.
4. Конституція України: офіц. текст від 28.06.1996. – Київ: Парламентське видавництво, 2014. – 48 с.
5. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. – Відомості Верховної Ради України, 2015, № 30. – Ст. 304.
6. Рекомендації ОБСЄ щодо захисту прав людини в районах конфлікту. – Відень: Бюро демократичних інститутів та прав людини, 2020. – 32 с.

ВАРДАНЯН Сатік курсант 1-го курсу
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: СКРИПКА Олександр,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародна взаємодія набувають все більшого значення, роль міжнародного права та законодавства ЄС в сфері захисту прав людини є важливою та актуальною темою.

Гармонізація стандартів та встановлення загальноприйнятих принципів захисту прав людини є необхідним етапом в будівництві справедливого та гуманітарного світу. Міжнародне право та законодавство Європейського Союзу відіграють важливу роль у захисті прав людини.

Міжнародне право – це сукупність норм і принципів, які регулюють відносини між державами. Законодавство ЄС є правом, яке застосовується до членів Європейського Союзу [1].

Міжнародне право та законодавство ЄС захищають широкий спектр прав людини, включаючи право на життя, право на свободу від тортур, право на свободу слова та право на свободу зібрань. Вони також захищають економічні, соціальні та культурні права, такі як право на освіту, право на охорону здоров'я та право на працю.

Міжнародне право – це фундаментальні норми, які визнають невід'ємні права людини. Всесвітня декларація прав людини створює об'єктивні стандарти для всіх країн, які мають зобов'язання дотримуватися їхніх положень. Цей документ проголошує основні права та свободи, які мають бути захищені для всіх людей. Його прийняла Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у 1948 році [2].

Міжнародне право можна розглядати як :

– універсальні стандарти, що формулюють загальновизнані принципи та норми, які зобов'язують держави поважати та захищати права людини. Це робить права людини незалежними від політичного устрою, національності чи будь-яких інших факторів (**Всесвітня декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права**);

– механізм моніторингу та відповідальності, як система контролю за дотриманням прав людини (комітети експертів розглядають доповіді держав та можуть виносити рекомендації щодо покращення ситуації).

Законодавство ЄС додатково уточнює та розвиває стандарти прав людини на регіональному рівні. Європейська конвенція з прав людини – це договір, який захищає права людини та основоположні свободи в Європі. Його було прийнято Радою Європи в 1950 році [3].

Хартія основних прав Європейського Союзу – це хартія, яка захищає основні права та свободи в Європейському Союзі. Вона була прийнята Європейським Союзом у 2000 році [4].

Нормативно-правові акти ЄС свідчать про зобов'язання до забезпечення високого рівня захисту основних прав та свобод. ЄС має судові інституції, такі як Європейський Суд з прав людини та Європейський Суд, які відіграють ключову роль у захисті прав людини.

Спільно міжнародне право та законодавство ЄС сприяють створенню сучасного юридичного порядку, враховуючи потреби глобальної громадянської свідомості та відповідальності. Ці нормативні рамки стимулюють усвідомлення індивідами та державами своїх прав та обов'язків, сприяючи формуванню гармонійного та справедливого міжнародного співтовариства.

Україна прагне бути демократичною правовою державою, де захищаються й поважаються права та свободи людини. Важливо, щоб суспільство брало активну участь у захисті прав людини та дотримувалося принципів та норм міжнародного права та законодавства ЄС у сфері захисту прав людини.

Міжнародне право та законодавство ЄС постійно розвиваються, щоб краще захищати права людини. Наприклад, у 2013 році Організація Об'єднаних Націй прийняла Конвенцію про права людей з інвалідністю. Ця конвенція захищає права людей з інвалідністю та сприяє їхній інклюзії в суспільство.

Впровадження та дотримання міжнародного права та законодавства ЄС є необхідною умовою для розвитку демократії, верховенства права та гідного життя людей у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Теорія міжнародного права : навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О.В. Бігняка. Херсон : Видавництво «Гельветика», 2020. 224 с.
2. Всесвітня декларація прав людини. веб-сайт: URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version-> (дата звернення: 27.10.2024).
3. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Європейський суд з прав людини. веб-сайт: URL: <https://minjust.gov.ua/m/konventsiya-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-ta-evropeyskiy-sud-z-prav-lyudini> (дата звернення: 27.10.2024).
4. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-coe-edps-2018-handbook-data-protection_ukr.pdf (дата звернення: 27.10.2024).

ВАСИЛИК Анастасія, студент Економіко-гуманітарного фахового коледжу
Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена, викладач фундаментальних дисциплін студент Економіко-гуманітарного фахового коледжу

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ

«Права людини — це не те, що дається державою. Це те, що обмежує державу» - Вацлав Гавел

У сучасному світі права і свободи людини визнані основоположною цінністю демократичних суспільств. Вони закріплені в численних міжнародних документах і національних конституціях, зокрема й в Україні. Проте в умовах надзвичайних ситуацій, таких як воєнний стан, виникає потреба в їх тимчасовому обмеженні задля захисту національної безпеки, громадського порядку та життя громадян. Це створює складне завдання: з одного боку — забезпечити ефективну реакцію держави на загрозу, з іншого — не допустити зловживань та порушень основоположних прав людини.

Основним документом, що встановлює міжнародні стандарти захисту прав людини, є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року. Його стаття 4 дозволяє державам відступати від зобов'язань у випадках надзвичайної загрози, однак лише тимчасово і за умови, що ці заходи не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням та не передбачають дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії або соціального походження [3].

Особливо важливо, що деякі права не підлягають обмеженню ні за яких умов, навіть у час війни. До таких прав належать: право на життя, заборона катувань, рабства, визнання правосуб'єктності особи [3]. Європейська

конвенція з прав людини також передбачає можливість відступу від зобов'язань (ст. 15), але за умови, що обмеження є пропорційними та відповідають вимогам правової держави [4].

Українське законодавство базується на принципах міжнародного права та забезпечує правовий механізм введення воєнного стану. Стаття 64 Конституції України чітко визначає перелік прав, що не можуть бути обмежені навіть в умовах війни: це право на життя, заборона катувань і нелюдського поводження, заборона рабства, презумпція невинуватості, право на правову допомогу тощо [1].

Після повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року, Президент України підписав Указ №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який був затверджений Верховною Радою. Воєнний стан передбачає тимчасові обмеження свободи пересування, зібрань, діяльності політичних партій і ЗМІ, можливість примусової евакуації, трудової мобілізації тощо [2].

Попри обмеження, уряд України намагається забезпечити прозорість та підзвітність таких заходів. Так, Україна повідомила Організацію Об'єднаних Націй про введення воєнного стану та тимчасове обмеження деяких прав згідно зі статтею 4 МПГПП [6].

Міжнародні організації та правозахисні інституції відіграють важливу роль у контролі за дотриманням прав людини в умовах надзвичайного стану. Зокрема, моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (HRMMU) регулярно публікує звіти про ситуацію в країні. Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслював, що навіть за умов війни держава не звільняється від обов'язку захищати права своїх громадян. Наприклад, у справі «Акілле проти Франції» суд наголосив: «Наявність терористичної загрози не дає державі *carte blanche* на порушення прав людини» [7].

Серед головних викликів — загроза надмірного обмеження прав під прикриттям війни. Історія знає чимало прикладів, коли надзвичайний стан перетворювався на засіб політичних репресій. В Україні ж поки спостерігається стриманість та юридична обґрунтованість дій держави.

Однак громадянське суспільство та правозахисники повинні й надалі контролювати державу, щоб не допустити зловживань. Надзвичайно важливо не допустити руйнування інституційної довіри, що формується роками.

«Усі ми народжені вільними та рівними у своїй гідності та правах» — Загальна декларація прав людини, ст. 1 [5].

Отже, права і свободи людини навіть в умовах воєнного стану залишаються об'єктом правового захисту. Міжнародні стандарти дозволяють тимчасові обмеження, але за умови, що вони не посягають на основоположні права і мають пропорційний характер. Україна демонструє зразок того, як можна дотримуватися верховенства права навіть у найскладніших обставинах.

Завданням держави є не лише перемога над ворогом, а й збереження тих принципів, заради яких ведеться боротьба — гідності, свободи і законності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
6. Notification under Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights by Ukraine (2022) // United Nations Treaty Collection.
7. Case of Akillè v. France, ECHR Judgment 2020 // European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>

ВОЙЦИХ Юлія, студентка факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ЗВЕРЄВА Катерина, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, доктор філософії

ГАРАНТІЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

У період дії воєнного стану та надзвичайних ситуацій, що останнім часом стали невід'ємною складовою української реальності, гарантії основоположних прав людини набувають особливої ваги. Їх забезпечення є не лише ознакою правової держави, а й умовою збереження демократичного ладу в умовах кризи.

Відповідно до статті 64 Конституції України окремі права і свободи людини можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану, проте існує перелік прав, які, за загальним правилом, є «недоторканими», зокрема право на життя, заборона катувань, свобода думки та релігії, право не бути підданим дискримінації [1]. Такий підхід розумно узгоджувати з положеннями статті 15 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), згідно з якою допускається відступ від зобов'язань лише у випадках крайньої необхідності, однак не стосовно прав, визначених як абсолютні [2].

Розглядом таких ситуацій неодноразово займався Європейський суд з прав людини. У справі *Lawless v. Ireland* (1961), першій справі щодо застосування ст. 15 ЄКПЛ, Суд визнав допустимість затримання особи без обвинувачення через загрозу безпеці держави. Проте він наголосив: сама

наявність надзвичайного стану не означає безумовної легітимності обмежень [3].

У справі *Brannigan and McBride v. UK* (1993) Суд визнав, що Велика Британія правомірно затримала осіб у зв'язку з діяльністю ІРА. Однак у рішенні підкреслено обов'язковість дотримання принципу пропорційності, відсутності дискримінації та тимчасовості таких заходів [3].

Особливо знаковою є справа *A. and Others v. UK* (2009), де ЄСПЛ визнав порушення Конвенції внаслідок дискримінаційного затримання іноземців у зв'язку з антитерористичними заходами. Це рішення демонструє, що навіть за умов надзвичайного стану недопустимими залишаються дії, які обмежують права вибірково або за ознакою громадянства [3].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що обмеження прав повинні бути конкретизованими, пропорційними та тимчасовими [4]. Водночас зберігається робота ключових правозахисних інституцій, зокрема Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, який здійснює моніторинг ситуації з дотриманням прав вразливих категорій населення, зокрема цивільних осіб, внутрішньо переміщених осіб і військовополонених [5].

Судова влада, навіть у складних обставинах, зберігає повноваження щодо контролю за діями держави. Забезпечення доступу до правосуддя в умовах обмеженого режиму функціонування є фундаментальною гарантією справедливості.

Держави, що відступають від положень ЄКПЛ, зобов'язані повідомити про це Генерального секретаря Ради Європи, обґрунтувавши необхідність таких дій. Проте сам факт введення надзвичайного стану не звільняє державу від відповідальності за порушення прав, що не підлягають обмеженню [2]. У практиці ЄСПЛ визнано, що держава повинна забезпечити мінімальні стандарти захисту навіть у кризових умовах, і зловживання особливим правовим режимом є підставою для міжнародно-правової відповідальності [3].

Гарантії недоторканності основоположних прав людини під час дії особливих правових режимів мають багаторівневу природу. Вони охоплюють як конституційно закріплені норми, так і міжнародно-правові зобов'язання, а також механізми їх реалізації та контролю. Дотримання принципів верховенства права, пропорційності, недискримінаційності та ефективного судового захисту дозволяє зберігати правову стабільність навіть у період надзвичайних викликів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи, 1950. URL: <https://www.echr.coe.int>
3. European Court of Human Rights. HUDOC database. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 241.

5. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану // Юридична клініка НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – 2022. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/>

ВОЛОШИНА Христина, студентка
Економіко-гуманітарного фахового коледжу
Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена,
викладач фундаментальних дисциплін
Економіко-гуманітарного фахового коледжу

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК І ДІТЕЙ

*«Коли ми мовчимо щодо насильства, ми стаємо його спільниками» -
Белл Гукс*

Воєнний стан, спричинений повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, вплинув на всі аспекти життя українського суспільства. Під час активних бойових дій і в тиллових регіонах, де проживає значна кількість внутрішньо переміщених осіб, загострюються соціальні проблеми, серед яких — домашнє насильство. Особливо вразливими в таких умовах є жінки та діти, які частіше за все стають жертвами насильства в родині. За оцінками міжнародних організацій, під час збройних конфліктів ризики домашнього насильства значно зростають [4, с. 1].

У таких обставинах Національна поліція України відіграє ключову роль у системі захисту прав людини, оперативного реагування, забезпечення безпеки постраждалих та превенції правопорушень. Її діяльність має бути не лише законною, а й чутливою до потреб жертв, особливо в умовах надзвичайних викликів.

Воєнний стан супроводжується значним психоемоційним напруженням, зростанням бідності, втратою житла, доходу, рідних, а також соціальної підтримки. За даними Національної поліції України, за 12 місяців 2023 року було зареєстровано 291 428 звернень про випадки вчинення домашнього насильства (що на 47 047 звернень більше порівняно з 2022 роком) [5, с. 4].

Під особливою загрозою опинилися жінки, які перемістилися з небезпечних регіонів і не мають підтримки. Брак притулків та безпечного житла змушує багатьох залишатися з кривдниками. Часто жінки не звертаються до правоохоронців, оскільки не вірять у можливість захисту або бояться подальшого насильства.

Поліція є ключовим суб'єктом системи протидії домашньому насильству відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2]. Відповідно до закону, поліція має:

- отримувати і фіксувати повідомлення про домашнє насильство;
- виїжджати на місце події;
- здійснювати оцінку ризиків для постраждалих;
- виносити термінові заборонні приписи щодо кривдників;
- притягати порушників до адміністративної або кримінальної відповідальності.

В умовах війни особливо актуальним стало забезпечення оперативного реагування, а також документування фактів насильства, навіть коли потерпілі перебувають у тимчасово окупованих або прифронтових територіях.

Поліція в умовах війни стикнулася з безпрецедентними труднощами. Частина відділків була зруйнована чи евакуйована, обмежено діє зв'язок. Утім, правоохоронці не припинили виконання обов'язків щодо захисту жертв домашнього насильства. Особливу увагу було приділено створенню мобільних груп реагування, які мали змогу діяти у складних умовах.

Національна поліція тісно співпрацює з неурядовими організаціями, зокрема «Ла Страда-Україна», які допомагають у роботі гарячої лінії, наданні психологічної та юридичної допомоги [3, с. 11].

Після ратифікації Стамбульської конвенції у 2022 році Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити належний захист жертв гендерно зумовленого насильства. Конвенція передбачає механізм моніторингу для оцінки ефективності практичного втілення її положень. Цей механізм ґрунтується на двох окремих, але тісно пов'язаних стовпах: Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (ГРЕВІО) - незалежний експертний орган, та Комітет сторін - політичний орган, до складу якого входять офіційні представники держав, що підписали конвенцію [1, с. 22].

UNICEF, UNFPA, ООН Жінки та інші партнери здійснюють тренінги для працівників поліції щодо чутливого поводження з жертвами, ідентифікації ознак насильства, а також міжвідомчої координації.

Серед ключових проблем, з якими стикається поліція:

- недостатня кількість мобільних груп швидкого реагування;
- нестача кризових центрів і притулків для жертв;
- низький рівень довіри з боку постраждалих;
- труднощі з міжвідомчою координацією в умовах війни;

Для підвищення ефективності дій поліції необхідно:

- розширити мережу мобільних груп реагування в усіх регіонах;
- впровадити цифрові платформи для фіксації фактів насильства;
- розробити механізми дистанційного захисту (зокрема через застосунки);

Поліція в Україні, попри війну, відіграє важливу роль у захисті вразливих груп від домашнього насильства. Дотримання прав людини — не менш важливе завдання, ніж захист кордонів держави. Саме тому системна підтримка діяльності правоохоронців у цій сфері, посилення міжвідомчої

взаємодії, ресурсне забезпечення та просвітницька робота — основа безпеки жінок і дітей в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Ратифікована Україною 2022 року. Посібник для парламентарів. — Страсбург: Рада Європи, 2022. — 108 с.
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Громадська організація «Ла Страда-Україна». Річний звіт 2023. — Київ: Ла Страда, 2023. — 18 с.
4. Аналітична записка: Гендерно відповідальне відновлення України. — 2023. — 9 с.
5. Попіка І. Домашнє насильство у 2023 році: дані та тенденції. — 2023. — 16 с.

ГАННОЧЕНКО Дар'я, курсантка 2-го курсу факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: КІБЛИК Дар'я, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

РОЛЬ НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні національна поліція відіграє ключову роль в охороні громадського порядку, захисті життя, здоров'я, прав і свобод громадян, боротьбі зі злочинністю. Профілактика правопорушень є одним із ключових стратегічних напрямів діяльності поліції та передбачає здійснення комплексу заходів щодо оперативного виявлення та усунення причин та умов, що призводять до злочинів, а також превентивного впливу на осіб з метою запобігання протиправній поведінці.[1]

У сучасному світі питання захисту прав людини набуло особливої актуальності, зростають вимоги до правоохоронних органів щодо забезпечення високих стандартів у своїй діяльності. Поліція як представник держави має величезну владу і повинна нести особливу відповідальність за кожне своє слово і дію. Неправомірне або непрофесійне використання цих повноважень може призвести до серйозних порушень прав і свобод громадян, підірвати довіру суспільства до правоохоронної системи та негативно

вплинути на загальний правопорядок у країні [2, ст.11-16]. Тому якісна системна підготовка та безперервний професійний розвиток працівників Національної поліції є не просто формальною вимогою, а гострою потребою у сфері правоохоронної діяльності та стратегічним пріоритетом національної політики.[3]

Інвестиції в ефективну систему поліцейської освіти та професійної підготовки є фундаментальними для розвитку нового покоління правоохоронців, які не тільки здатні ефективно запобігати злочинам, але й можуть робити це, глибоко розуміючи та поважаючи права та свободи кожної людини. Така підготовка має включати не лише правові знання та тактико-спеціальні навички, а й високий рівень правової культури, етичних засад поведінки, навичок критичного мислення та вміння приймати зважені рішення у складних ситуаціях [4]. Усвідомлення поліцейським своїх обов'язків перед законом і суспільством, розуміння сутності та значення прав людини є ключовими факторами успішного здійснення превентивної діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки громадян без порушення їх основних прав.[5]

Системи освіти та підготовки поліцейських є ключовими факторами, що забезпечують дотримання прав людини під час щоденної профілактичної діяльності. Ефективна програма навчання має бути комплексною та включати не лише поглиблене вивчення національного законодавства, зокрема положень Конституції України та відповідних законів, а й міжнародних стандартів у сфері прав людини, таких як Загальна декларація прав людини (1948 р.) та Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.). Йдеться не лише про передачу знань, а й про активний розвиток практичних навичок застосування цих знань у різних робочих ситуаціях. Важливо, щоб кожен поліцейський глибоко розумів природу прав людини, їх абсолютну універсальність і непорушність, чітко усвідомлював особисту відповідальність за будь-які дії чи бездіяльність, які можуть призвести до прямого чи опосередкованого порушення цих прав.[2, ст.17-19]

У процесі професійної підготовки необхідно активно використовувати сучасні інтерактивні методи навчання, які сприятимуть поглибленому засвоєнню матеріалу та розвитку практичних навичок. Ці методи включають детальний аналіз ситуаційних завдань, рольові ігри, максимально наближені до реальних сценаріїв, моделювання складних оперативних ситуацій. Ці методи дозволяють майбутнім та нинішнім поліцейським ефективно відпрацьовувати навички прийняття виважених та законних рішень в умовах значного психологічного стресу та дефіциту часу. Особливу увагу слід приділити навчанню методам ефективного спілкування, навичкам надання першої психологічної допомоги людям, які зазнали насильства або перебувають у кризовому стані, стратегіям деескалації конфліктних ситуацій, що є ключовим у профілактичних заходах із запобігання насильству, непорозумінням та ескалації напруженості.[4]

Постійне навчання та систематична перепідготовка поліції-це нагальна потреба, особливо в умовах динамічних змін у законодавстві та постійно

зростаючих державних вимог до правоохоронних органів [3]. Регулярне проведення семінарів спеціалізованої підготовки та наукової практики з питань теми прав людини для забезпечення гендерної рівності, протидії більш ефективній дискримінації та рис у зникаючих видів (таких як діти, люди з обмеженими можливостями, представники громадян меншин).[5, ст. 21-28]

Міжнародні стандарти прав людини встановлені в основних документах, таких як Кодекс поведінки для правоохоронців та є важливим орієнтиром для якісного розвитку мудрого заповнення навчальних програм та об'єктивної оцінки ефективності поліцейської підготовки [6]. Проактивна реалізація цих міжнародних стандартів у процесі внутрішньої освіти сприяє формуванню глибокого розуміння міжнародних зобов'язань України у галузі захисту прав людини та свободи та необхідності постійного дотримання практичної діяльності.[7, ст. 112-117]

Результати численних наукових досліджень переконують той факт, що належна професійна підготовка поліції має прямий позитивний вплив на значне зменшення кількості надійних скарг на проступки поліцейських, значне збільшення довіри правоохоронного населення та загальне підвищення ефективності закону [8, ст. 20-25]. Тому стратегічні інвестиції в якісне навчання та постійний професійний розвиток поліції є не лише поточними витратами, але й набагато більш послідовними та важливими інвестиціями у зміцнення верховенства права, визначення демократичних принципів та забезпечення всебічної поваги до основних прав та свобод усіх.

Таким чином, навчання та професійна підготовка відіграють абсолютно важливу роль у постійній відповідності правам людини в контексті профілактичної діяльності української національної поліції. Розробка та впровадження складних навчальних програм, які ефективно поєднують глибокі теоретичні знання з розвитком необхідних практичних навичок, базуються на міжнародних стандартах у галузі прав людини і постійно оновлюються у світлі поточних соціальних потреб. Подальші систематичні вдосконалення в існуючих системах навчання та професійній підготовці, включаючи підвищення контролю якості, активне впровадження інноваційних методів навчання та обмін передового міжнародного досвіду, безсумнівно, допоможе не лише підвищити загальну ефективність запобіжних заходів, але й зміцнити українську громадськість.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. (2015).
2. Бандура, О. О. (2016). Права людини в діяльності Національної поліції України: теоретичний аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.
3. Концепція реформування органів внутрішніх справ України. (2016). Затверджена рішенням Колегії МВС України від 27.01.2016 № 1/1.
4. Андрусак, Т. Г. (2017). Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів: теоретико-методологічні засади. Львів: ЛьвДУВС.

5. Шевчук, В. М. (2015). Професійна підготовка працівників органів внутрішніх справ з питань забезпечення прав людини. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, (3).
6. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». (1979).
7. Ярмиш, О. Н. (2019). Стандарти професійної підготовки поліцейських в контексті забезпечення прав людини. *Юридичний вісник Національного авіаційного університету*, (1).
8. Берлач, А. І. (2018). Вплив професійної підготовки на рівень довіри населення до поліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*.

ГЛУЩЕНКО Владислав, курсант 3-го курсу факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: СЕМЕНИШИНА-ФІГОЛЬ Богдана, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У сучасних умовах розвитку правової системи України важливого значення набуває дослідження ролі міжнародних інституцій у формуванні національного кримінального законодавства. Одним із ключових органів у цій сфері є Європейський суд з прав людини, чиї рішення мають не лише практичну, а й нормативну цінність для країн-учасниць Ради Європи.

Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) – це міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод.

Статус джерела права міжнародні договори набули з прийняттям 10 грудня 1991 року Закону України «Про дію міжнародних договорів на території України» за умови їх ратифікації Верховною Радою України, який втратив чинність у 2004 році [3].

Натомість у 2004 році вступив у силу Закон України «Про міжнародні договори України», який є чинний і на даний час та який встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України [4].

Крім того, у 2006 році вступив у силу Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України [5].

Згідно ст. 9 Конституції України визнано, що чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства і підлягають застосуванню [6].

Європейська Конвенція з прав людини була ратифікована Україною в липні 1997 року та набула чинності через 2 місяці. Тому вона теж є частиною національного законодавства [7].

Взагалі якщо проаналізувати писання вчених та чинне законодавство України, можна зробити висновок що рішення Європейського суду з прав людини, в яких формулюється певне розуміння кримінально-правової норми, будучи юридично обов'язковими, є джерелом українського кримінального права.

Також, Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зобов'язує Україну: виконувати рішення ЄСПЛ, фінансувати витрати на виконання рішення ЄСПЛ, виплачувати відшкодування за рішенням ЄСПЛ, відновити попередній юридичний стан, наскільки це можливо, за рішенням ЄСПЛ [5].

ЄСПЛ в яких формулюється певне розуміння кримінально-правової норми, по-перше є джерелом українського кримінального права, по-друге спонукають Україну як «державу-учасницю» до виконання обов'язків, із забезпечення прав і свобод кожної людини на території України.

Практика ЄСПЛ разом із Конвенцією, які розглядаються єдиною системою є частиною міжнародного права, має певний вплив на національне кримінальне законодавство. Яке відображається у наступному, науковець П.С. Берзін, у своїх роботах визначав що рішення ЄСПЛ можуть бути представлені як: рішення, в яких є тлумачення норм Конвенції (такі рішення є обов'язковими для судів під час вирішенні питань матеріального кримінального права), та рішення, в яких вказано порушення норм Конвенції, що також прямо впливає на застосування кримінально-правових норм [2, с. 401].

Також, хочемо навести приклад рішення ЄСПЛ, його короткий аналіз, яке вплинуло на кримінальне право України. Рішення ЄСПЛ «Петухов проти України (№ 2)» за фактом того, що 03.12.2004 року апеляційним судом міста Києва громадянина Петухова було визнано винним у вчиненні декількох тяжких кримінальних правопорушень, передбачених статтями 115, 187, 263, 289 Кримінального кодексу України, та призначено покарання у виді довічного позбавлення волі [19].

Це рішення хоч і не порушило норми кримінального законодавства, однак викликало невдоволення ЄСПЛ, оскільки при обранні покарання була відсутня можливість скористатися підставами для звільнення від покарання. Внаслідок чого ЄСПЛ змусило українського законодавця внести законопроект №4048 та №4049 в якому було вказано «Покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді

позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років, якщо засуджений відбув не менше п'ятнадцяти років призначеного судом покарання». Але за редакцією від 18 жовтня 2022 року, стаття 81 частина 3 пункт 3 Кримінального кодексу України: «особа, яка була засуджена до довічного позбавлення волі, може бути звільнення від відбуття покарання умовно-достроково, проте тільки у випадку, якщо їй замінили покарання в виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певних строк» [1].

Отже з певних досліджень можна дійти висновку що рішення ЄСПЛ мають вагомий вплив на формування, інтерпретацію та застосування кримінального законодавства у країнах-учасниках, сприяючи гармонізації національних систем із європейськими стандартами прав людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 04.06.2025).
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 3-х т. / за ред. Берзін П.С. – Т.1. Загальні засади : 2-ге вид., виправ. та доп. Київ: ВД «Дакор», 2019. – 404 с.
3. Закону України «Про дію міжнародних договорів на території України»: Закон України від 10.12.1991 № 1953-XII-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-12#Text> (дата звернення 29.01.2024).
4. Закон України «Про міжнародні договори України»: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 29.01.2024).
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 29.01.2024).
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.li/wdpziw> (дата звернення 29.01.2024).
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 29.01.2024).
8. Петухов проти України (№2): Рішення Європейського Суду з прав людини від 12.03.2019. URL: <https://surl.li/ohlfpw> (дата звернення: 29.01.2024).

ГУРЖОС Вікторія, курсант 1-го курсу
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: КОВАЛЕНКО
Наталія, викладач кафедри загальноправових

ПРАВОВИЙ СТАТУС СОСОБИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення міжнародних стандартів прав та свобод громадян, гарантування безпеки суспільства та державних інтересів є ключовим завданням у повсякденній діяльності правоохоронних органів та їхніх посадових осіб. Це також пов'язано з основним напрямом зовнішньої політики України, яка прагне вступити до європейських та міжнародних структур. Це вимагає використання позитивного міжнародного досвіду в сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронців. Підтримка прав і свобод громадян особливо важлива в умовах воєнного стану, коли такі права можуть бути обмежені через об'єктивні причини.

Під час воєнного стану в Україні, як і в інших державах, повинен бути посилений режим забезпечення та захисту прав громадян та людей в цілому. Існують законні підстави, які регулюють діяльність внутрішніх органів, що допомагає у виконанні службових обов'язків, щодо дій, зазначених вище. Наразі також існують незалежні органи, які контролюють їх виконання. Але, так як покоління, яке становить основну частину працівників правоохоронних органів, не взаємодіяло практично із правовими підставами, в яких описано дії при таких умовах, повинні існувати законні акти та алгоритми дій, які підлаштовані під теперішні умови будення в Україні. Країна вперше зіткнулася з проблемою військового нападу за період її незалежності. Захист прав та життя людей на теперішній момент є основною задачею місцевих та державних правоохоронців. Саме велика актуальність та малий досвід у цих умовах, провокують велику кількість правопорушень, пов'язаних з людським буденням. Права і свободи людини є фундаментальними, тому їх забезпечення мають бути одним з найважливіших аспектів в умовах сьогодення.

Метою є дослідження шляхів дотримання та особливостей захисту прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану, а також шляхи розвитку та підвищення свідомості щодо дій під час воєнного стану.

Після воєнного вторгнення на територію України російською федерацією, правоохоронні органи повинні були вдатися до нормативно-правових актів, які обмежують свободи людини під час воєнного стану. Ці обмеження мають законні підстави для забезпечення безпеки життя населення. Наприклад, стаття 33 Конституції України: «Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом» [1]. Також положення ст. 1 Закону «Про правовий режим воєнного стану» Воєнний стан передбачає надання органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та місцевим органам самоврядування необхідних повноважень для нейтралізації загрози, відсічі

збройній агресії та забезпечення національної безпеки, захисту державної незалежності та територіальної цілісності України. Також встановлюються тимчасові обмеження конституційних прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб, які є наслідком загрози, з визначенням строків їх дії. [2].

Якщо вести мову за методи вдосконалення діяльності правоохоронних органів, то можлива розробка алгоритмів, адаптованих на теперішні умови, які допоможуть у захисті осіб при надзвичайних ситуаціях. Це допоможе забезпечити кращий рівень захисту прав, життя та безпеки громадян. Також, виходячи зі статистики з правопорушень, які є на даний момент, вони повинні розглядатися з метою поліпшення захисту із врахуванням попередніх помилок. Незважаючи ні на що, обидві країни повинні дотримуватись міжнародних нормативно-правових актів. Наприклад, ст. 12 «Цивільне населення та цивільні особи повинні користуватися захистом та гуманним ставленням в умовах війни, незалежно від того, до яких збройних сил вони належать» [3].

Таким чином, прийдемо до висновку: Забезпечення прав і свобод людини підтримуються під час воєнного стану нормативно-правовими актами України та міжнародними правовими актами шляхом обмеження. Але для повноцінного захисту, існуючі акти повинні піддаватися постійному контролю з метою внесення змін, які встановлюються на основі умов війни, яка ведеться на теперішній час.

Список використаних джерел

1. Конституція України за станом на черв. 2025 р., ст.33 /Верховна Рада України. Київ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» за станом на черв. 2025 р., 389-VIII /Верховна Рада України, від 12.05.2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Указ ПВР УРСР від 03.07.54, Женевська конвенція про захист цивільних осіб під час війни, ст.12 Указ /ПВР УРСР від 03.07.54 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

GOLOVKO Elizaveta, *4th year student of the State University of Trade and Economics*

Науковий керівник:

NOZHOVNIK Oleg, *Associate Professor, Department of Modern European Languages State University of Trade and Economics, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Modern European Languages*

POLICING DISCRETION AND LEGAL FRAGILITY: HUMAN RIGHTS CHALLENGES UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Periods of armed conflict and states of emergency have historically exposed the fragile equilibrium between national security and individual rights. Derogation clauses — such as Article 15 of the European Convention on Human Rights (ECHR) and Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) — allow states to temporarily suspend certain obligations in response to existential threats. Yet, it is precisely within these zones of constitutional exception that human rights guarantees are most vulnerable. This fragility is especially visible in the expansion of police discretion under martial law, where legal precision is often sacrificed to operational urgency. In such conditions, discretion — the operational latitude granted to state agents — may become untethered from legal constraints, especially in the absence of judicial review or independent oversight mechanisms. The European Court of Human Rights has recognised the legitimate use of discretion, but warns against its abuse when exercised in a non-transparent and punitive manner, as in *Baka v. Hungary*, no. 20261/12, *judgment of 23 June 2016*. Derogation mechanisms, although formally regulated, risk producing normative vacuums if not governed by clear principles. In *Vavříčka and Others v. the Czech Republic*, no. 47621/13 and 5 others, *judgment of 8 April 2021*, the Court reaffirmed that proportionality and legal certainty remain cornerstones of any interference with fundamental rights. This understanding aligns with the Venice Commission's Rule of Law Checklist (*CDL-AD(2016)007*), which stresses the necessity of foreseeability and legal clarity. Without clear, accessible, and foreseeable legal rules, both individual autonomy and institutional accountability collapse. When discretion operates within derogation regimes absent legal certainty, it risks mutating from a governance tool into a mechanism of unreviewed coercion. In Ukraine's current martial law context, this structural fragility manifests not only in procedural irregularities, but in a deeper erosion of trust in the legitimacy of state authority — a challenge that demands urgent conceptual and legal redefinition [3, p. 296]. This paper adopts a doctrinal and case-based approach, combining analysis of ECtHR jurisprudence with normative legal reasoning and selected national examples from Ukraine's martial law practice.

In emergency contexts, the line between legitimate discretion and impermissible

arbitrariness becomes critically unstable. Discretion, although designed to enable flexible and context-sensitive decision-making, may be distorted when exercised in the absence of legal clarity, external oversight, or moral constraint. This dynamic is what scholars have described as legality without legitimacy — a condition where state action is formally authorised but substantively unjustifiable within a human rights framework. Procedural legality alone cannot justify detention measures taken under pressure. In *M.A. v. Denmark*, no. 6697/18, *judgment of 9 March 2021*, the ECtHR found that the authorities' failure to justify the necessity and proportionality of the applicant's detention violated Article 5, reaffirming that even during systemic challenges such as migration influxes, human rights safeguards must remain non-derogable in essence. Similarly, in *A. and Others v. the United Kingdom*, no. 3455/05, *judgment of 19 February 2009*, the

ECtHR criticised indefinite detention provisions under the Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001, emphasising that the absence of procedural precision invited discriminatory enforcement. As highlighted in the 2021 report of the UN High Commissioner for Human Rights on the impact of the COVID-19 pandemic (*A/HRC/46/19*), derogation regimes often operate in «regulatory blind spots,» evading legislative scrutiny and public accountability [4]. This opacity presents not only a political dilemma, but a structural normative risk. Building on the legacy of legal theorists such as *Ronald Dworkin*—who conceptualised law as a morally coherent system rather than a mere collection of rules—contemporary scholars argue that legitimacy must accompany legality if emergency governance is to remain constitutionally grounded [2, p. 470]. *Benedek and Scheinin*, in their recent work on human rights derogations, emphasize that legal compliance during emergencies must be assessed not only in terms of formal validity, but through its fidelity to core values such as dignity, legal certainty, and institutional restraint [1, p. 340]. Under this lens, the rule of law is not simply a procedural constraint, but a normative narrative—one that must be legible, contestable, and responsive to the individuals it governs. The risks posed by vague mandates and weak oversight are particularly evident in Ukraine’s wartime policing. Although constitutionally justified, the emergency regime has revealed significant regulatory gaps in the exercise of police discretion. Temporary checkpoints and stop-and-search operations have often operated without published procedures or legal justification. The Kharkiv Institute for Social Research (2023) documents cases of prolonged interrogations and intrusive searches conducted without warrants or procedural safeguards, especially in militarised zones. ZMINA’s 2023 shadow report similarly describes «zones of legal opacity,» where detentions occurred without registration or access to complaints. These practices, unaccompanied by real-time judicial control, run counter to ECtHR standards under Articles 5 and 13, and risk normalising unaccountable power. In response, three urgent reforms are required:

1. Enact a dedicated statute on emergency policing

This act should include: 1) a closed list of exceptional police measures (e.g., stop-and-search without a warrant, curfews, checkpoints); 2) their legal thresholds (e.g., necessity, time limits, target groups); 3) procedural guarantees for individuals (notification of rights, reasons for interference, access to legal aid); 4) penalties for unlawful implementation and procedural abuse.

2. Establish fast-track judicial review

Create an expedited administrative procedure (48–72h) for emergency-related complaints, with simplified requirements and remote access.

3. Mandate hybrid external oversight

Require joint monitoring by the Ombudsman and civil society actors, establish a public register of emergency powers, and publish biannual audit reports to Parliament and the Ministry of Internal Affairs.

The foregoing analysis reveals a structural vulnerability at the heart of emergency governance: the risk that discretion, when detached from legal certainty and external scrutiny, ceases to serve the rule of law and instead facilitates arbitrary power. This transformation is not merely the result of individual abuse but reflects a broader failure of legal design — one where constitutional principles

are subordinated to the logic of expediency. The case law of the ECtHR, the warnings of the UN Human Rights Council, and Ukraine's own experience demonstrate that excessive discretion, left unregulated, becomes self-reinforcing. In such conditions, even formally legal measures may erode the legitimacy and trust that underpin democratic institutions. This paper has argued that the legitimacy of emergency discretion depends not on its formal legality, but on its integration into a transparent, principled, and accountable legal system. The real challenge is not to restrict discretion altogether, but to discipline it — to embed it within a normative framework that ensures rights are not suspended by default, but only by design, and under strict conditions. In times of emergency, a legal system must be judged not by how it expands power, but by how it restrains it — visibly, lawfully, and justifiably.

References

1. Benedek, W., & Scheinin, M. (Eds.). Derogations from Human Rights in Emergencies. Cham: Springer, 2021. 340 p.
2. Dworkin R. Law's Empire. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1986. 470 p.
3. Nowak M. Human Rights or Global Capitalism: The Limits of Privatization. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016. 296 p.
4. Scheinin M. To Derogate or Not to Derogate? COVID-19 and States of Emergency. // *Opinio Juris*. 6 April 2020. URL: <https://opiniojuris.org/2020/04/06/covid-19-symposium-to-derogate-or-not-to-derogate/> (дата звернення: 22.05.2025).

ДЕМИДОВИЧ Кирило, курсант 1-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КОВАЛЕНКО Наталія, викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПОЛІТИЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє ключову роль у захисті прав громадян України, особливо в контексті складних політичних та соціальних трансформацій останнього десятиліття, збройної агресії росії проти України та в умовах воєнного стану. Практика ЄСПЛ щодо України демонструє як досягнення у сфері захисту прав людини, так і системні проблеми, що потребують вирішення на національному рівні [1, с. 45].

Практика ЄСПЛ щодо захисту політичних, соціальних та економічних прав громадян України є важливим чинником розвитку національної системи захисту прав людини та наближення її до європейських стандартів.

У сфері захисту політичних прав найбільш значущими є рішення ЄСПЛ щодо свободи вираження поглядів, свободи мирних зібрань та виборчих прав. Ці рішення сприяють утвердженню демократичних цінностей та принципів у національній правовій системі.

Захист соціальних прав у практиці ЄСПЛ найчастіше пов'язаний із питаннями виконання судових рішень щодо соціальних виплат, пенсійного забезпечення та захисту від дискримінації у соціальній сфері. Незважаючи на вжиті Україною заходи, проблема невиконання судових рішень щодо соціальних виплат залишається актуальною.

У сфері захисту економічних прав найбільш значущими є рішення ЄСПЛ щодо захисту права власності, підприємницької діяльності та оподаткування. Ці рішення сприяють утвердженню в Україні європейських стандартів взаємодії держави та бізнесу.

Практика ЄСПЛ виявила низку системних проблем у сфері захисту прав людини в Україні, які потребують комплексного вирішення, зокрема: невиконання рішень національних судів, неналежні умови тримання під вартою, катування та неналежне поводження з боку правоохоронних органів, надмірна тривалість судового розгляду, обмеження свободи мирних зібрань.

Вплив практики ЄСПЛ на розвиток захисту прав людини в Україні проявляється на різних рівнях: законодавчому, судової практики, інституційному та рівні правової культури. Особливе значення має застосування практики ЄСПЛ як джерела права згідно з Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

На законодавчому рівні рішення ЄСПЛ стимулюють процес реформування національного законодавства відповідно до європейських стандартів. Як зазначає В. Буткевич, багато законодавчих змін в Україні були ініційовані саме після рішень ЄСПЛ, які виявили невідповідність національного законодавства стандартам Конвенції [2, с. 117]. Зокрема, це стосується змін до процесуального законодавства, законодавства про судоустрій, кримінально-виконавчого законодавства тощо.

Особливе значення має прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року, який встановив процедуру виконання рішень ЄСПЛ та застосування його практики як джерела права [6, с. 260]. Як зазначає Т. Дудаш, цей закон створив правову основу для імплементації практики ЄСПЛ у національну правову систему [4, с. 235].

На рівні судової практики вплив рішень ЄСПЛ проявляється у зміні підходів національних судів до захисту прав людини. Згідно з дослідженням В. Городовенка, українські суди все частіше застосовують практику ЄСПЛ при розгляді справ, що сприяє наближенню національної судової практики до європейських стандартів [3, с. 133]. Особливо це стосується Верховного Суду, який активно використовує правові позиції ЄСПЛ у своїх рішеннях.

На інституційному рівні практика ЄСПЛ сприяє розвитку національних механізмів захисту прав людини. Зокрема, було створено інститут Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, який забезпечує представництво України в ЄСПЛ та координує виконання його рішень [6, с. 261]. Крім того, було запроваджено механізми моніторингу виконання рішень ЄСПЛ та вжиття заходів загального характеру для запобігання повторним порушенням.

На рівні правової культури практика ЄСПЛ сприяє підвищенню обізнаності громадян щодо їхніх прав та механізмів їх захисту. Як зазначає Л. Заблоцька, завдяки рішенням ЄСПЛ формується європейське праворозуміння, засноване на ідеях верховенства права, поваги до людської гідності та демократичних цінностей [5, с. 150]. Це має особливе значення для розвитку громадянського суспільства та утвердження верховенства права в Україні.

М. Козюбра підкреслює, що практика ЄСПЛ є важливим чинником європеїзації правової системи України та подолання пострадянських підходів до захисту прав людини [7, с. 70]. Вона сприяє формуванню людиноцентричної моделі взаємодії держави та особи, в якій права людини мають пріоритет перед державними інтересами.

Відповідно до ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) Висока Договірна Сторона під час війни може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, і у випадку використання цього права має інформувати Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції РНБО, відповідно до ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан.

Відповідно до ст. 3 Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів осіб, передбачені ст. 8 Закону України від 12.05.2015 № 389 «Про правовий режим воєнного стану».

З урахуванням вищевказаного та відповідно до ст. 15 Конвенції, Раду Європи було поінформовано про запровадження в Україні воєнного стану, норми законодавства, які діють під час цього режиму, заходи, які можуть бути застосовані уповноваженими органами під час дії режиму воєнного стану, а також наведено перелік статей Конвенції та Додатків до неї, від яких, у зв'язку із можливим застосуванням вищевказаних заходів, допускається відповідний відступ, а саме: ст.ст. 3, 8(3), 9, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27 Пакту, а також ст.ст. 4 (3), 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16 Конвенції, ст.ст. 1, 2, 3 Додаткового протоколу до Конвенції, ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

Інформація щодо відступу, розміщена на сайті Ради Європи 04.04.2024, є уточненою інформацією про відступ від ряду зобов'язань за Конвенцією, здійсненого у зв'язку із запровадженням воєнного стану та подана з урахуванням необхідності проведення періодичного перегляду здійснених відступів. В уточненій інформації, зокрема, зменшено перелік статей, за якими здійснено відступ. Інформація щодо відступу від статей 1 «Захист власності», 2 «Право на освіту» та 3 «Право на вільні вибори» Додаткового протоколу до Конвенції була зазначена в ноті 2022 року.

Отже, незважаючи на надзвичайні обставини збройного конфлікту та відступу від ряду зобов'язань за Конвенцією, практика ЄСПЛ є важливим інструментом захисту прав громадян України та вдосконалення національної системи захисту прав людини відповідно до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Берназюк І.М. Практика Європейського суду з прав людини у справах проти України: основні тенденції та виклики. Київ: Юридична думка, 2020. 234 с.
2. Буткевич В. Еволюція критеріїв реформування Європейського суду з прав людини (здобутки і втрати). Право України. 2019. № 3. С. 110-118.
3. Городовенко В. Практика Європейського суду з прав людини як засіб імплементації європейських стандартів прав людини в Україні. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2021. № 4. С. 128-136.
4. Дудаш Т. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. Київ: Алерта, 2023. 488 с.
5. Заблоцька Л. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 240 с.
6. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
7. Козюбра М. Верховенство права і Україна. Право України. 2022. № 1-2. С. 64-72.

ДІСВ Ігор, студент Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ІЛЬЧЕНКО Ганна,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток технологій та цифрового середовища загострює питання авторства, оскільки швидкість і доступність інформації сприяють її

копіюванню, поширенню та плагіату. Знання про захист авторських прав є важливими як у теорії, так і на практиці в Україні.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право визначається як особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. А стаття 6 зазначеного закону визначає, що об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, музики, мистецтва, науки, комп'ютерні програми, твори архітектури, фотографічні та аудіовізуальні твори тощо. [1]

Проте, слід зазначити, що у цифровому середовищі авторське право майже незахищене, через анонімність в Інтернеті, а також програми, які обминають технічні засоби захисту контенту.

В умовах воєнного стану, авторське право стикається з багатьма викликами, зокрема:

1) Поширення громадянами фото чи відео матеріалів з місця подій, наприклад, наслідки бомбардувань тощо, без ретельної перевірки автора контенту, дати та обставин за яких такі матеріали були зроблені. Ці дії можуть призвести до поширення дезінформації, якої стало значно більше порівняно з довоєнним періодом.

2) Умисне чи випадкове оприлюднення контенту, що заборонено розповсюджувати. Це може бути пересування військової техніки, її місце перебування тощо. Все це надає ворогу можливість використати інформацію в своїх цілях, що створює небезпеку життю та ускладнює виконання бойових задач наших побратимів.

3) Кібератаки, оскільки хакери спроможні атакувати бази даних, отримати незаконний доступ, на яких можуть зберігатись авторські роботи.

Отже, захист авторських прав у цифровому середовищі потребує окремої уваги. Як зазначає Кондик Д. П. 11 липня 2023 р. Європейська комісія ухвалила Стратегію щодо «розвитку Web 4.0 і віртуальних світів, що відображають цінності та принципи ЄС». Метою стратегії є «спрямування наступного технологічного переходу та забезпечення відкритого, безпечного, надійного, справедливого й інклюзивного цифрового середовища для громадян ЄС, підприємств і державних адміністрацій». [2, с.68] Реалізація стратегії змінить підхід до захисту авторських прав через нове цифрове середовище, що вимагатиме нових механізмів захисту.

Однак, станом на зараз існують такі засоби захисту як:

1) Використання водяних знаків, оскільки це впливає на ідентифікацію автора твору.

2) Ліцензування, бо гарантує, що лише ті, хто мають дозвіл – можуть використовувати контент законно.

3) Застосування недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності. Верховний Суд наголошує на тому, що для набуття авторського права не вимагається реєстрації твору чи будь-якого спеціального його оформлення, а також виконання яких-небудь інших формальностей [3]. Однак існують моменти, які потребують реєстрації як приклад приводиться застосування реєстраційної системи набуття прав на торговельну марку і вважається, якщо така реєстрація недійсна, то не відбулося

виникнення/переходу виключних прав взагалі. На мою думку, цю правову позицію можна віднести і до авторського права, оскільки доменні ім'я є об'єктами авторського права і потребують реєстрації.

Проте захист авторських прав у цифровому середовищі – це не лише засоби та способи передбачені законодавством, а й відповідальність особи, що порушила ці права. Відповідальність в Україні стосовно порушень авторського права, прав інтелектуальної власності регулюється:

1) Цивільним кодексом України статтями 431 та 432, де зазначаються наслідки порушення права інтелектуальної власності та захист права інтелектуальної власності судом; [4]

2) Кодексом України про адміністративні правопорушення статтею 51-2, де зазначена санкція за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності; [5]

3) Кримінальним кодексом України, статтею 176, де із можливих застосованих санкцій вказується штраф, виправні роботи або позбавлення волі, в залежності від того які були дії особи. [6]

Судова практика демонструє приклади настання відповідальності в цій сфері. Прикладом захисту авторських прав в Україні є справа № 761/12823/16-ц між особою та ПрАТ «Міжнародний Медіа Центр «СТБ» стосовно порушень авторських прав. У цій справі Касаційний цивільний суд Верховного Суду встановив, що суди попередніх інстанцій не звернули, не з'ясували належним чином фактичних обставин справи щодо заявлених вимог, що має суттєве значення для правильного вирішення спору, і дійшли передчасного висновку про відмову у задоволенні позову позивача.[7] Ця справа демонструє, що суди можуть мати різноманітні підходи до оцінки доказів, через що виникає потреба сторонам у більш чіткому та ґрунтовному доведенню своїх прав.

На підставі викладеного, можна зробити висновок, що авторське право у мережі інтернет стикається з багатьма викликами, пов'язаними зі стрімким розвитком цифрових технологій. Діюче законодавство містить норми щодо захисту авторського права, проте наявні складності у доведенні своїх прав автором на твори у цифровому середовищі, що також ускладнюється оцінкою доказів авторства в суді. Таким чином, виникає потреба в подальшому дослідженні цієї теми, і вдосконаленні механізмів захисту авторського права у цифровому середовищі для належної реалізації цих прав.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022р. № 2811-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n160>
2. Кондик Д. П. Нові можливості та виклики цифрової епохи для авторського права Європейського Союзу у віртуальній реальності: значення для України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. №4. С.66-71. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/396/363>

3. Щодо застосування недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності як способу захисту. 2 липня 2021р. *База правових позицій Верховного Суду*. URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/4959>
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2299>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1154>
7. Постанова Касаційного цивільного суду від 4 грудня 2019р. у справі №761/12823/16-ц провадження №61-46042св18. URL: <https://surl.lu/ndpost>

ДОРОШЕНКО Андрій, курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ПАНФІЛОВА-ТУРЧІНА Алла, старший викладач кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ

СПІВМІРНІСТЬ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ ЇХ ПРАВ

Цивільно-правова відповідальність є важливою складовою механізму захисту прав та інтересів осіб, які зазнали шкоди.

Особливе місце займає питання відповідальності працівників поліції як службових осіб, що діють від імені держави та покликані забезпечувати правопорядок, громадську безпеку й захист прав громадян. У силу своєї професійної діяльності поліцейські нерідко стикаються з ситуаціями, що вимагають оперативного прийняття рішень, іноді у стресових або конфліктних умовах. Це створює особливу потребу в нормативному балансі між цивільною відповідальністю поліцейського та гарантіями захисту його прав у межах правової системи.

Цивільне законодавство України, зокрема стаття 1166 Цивільного кодексу України [1, с. 356] (ЦКУ), встановлює загальний принцип: особа, яка завдала шкоди іншій особі, зобов'язана її відшкодувати в повному обсязі. Проте, у випадку працівників поліції, застосовується спеціальна норма — стаття 1174 ЦКУ [1, с. 356], яка передбачає, що відповідальність за шкоду, заподіяну посадовою особою при виконанні своїх повноважень, несе держава або відповідний орган державної влади. Таким чином, цивільно-правова відповідальність переноситься з особистості поліцейського на державу, якщо дії вчинені у межах повноважень та службових обов'язків.

Водночас чинне законодавство не позбавляє поліцейського можливості нести персональну відповідальність, якщо буде доведено, що він діяв поза межами своїх повноважень, зловживав владою, перевищував службові обов'язки або вчинив діяння, що не мають правового виправдання.

Постає питання дотримання принципів пропорційності, справедливості та добросовісності, як у частині оцінки дій поліцейського, так і в частині визначення розміру відшкодування.

Актуальність питання зростає в умовах реформування правоохоронної системи України, коли необхідно одночасно забезпечити ефективність діяльності поліції [2] та недопущення порушення прав саме працівників поліції у процесі притягнення їх до відповідальності. Це передбачає удосконалення механізмів юридичного аналізу обставин інцидентів, а також розробку чітких алгоритмів оцінки правомірності дій службовців.

Особливої уваги заслуговує також практика притягнення до субсидіарної відповідальності поліцейського у разі, якщо держава відшкодувала шкоду, а потім вимагає від службовця компенсації у порядку регресу. У таких випадках принцип співмірності є ключовим у вирішенні питання, чи дійсно поліцейський перевищив свої повноваження, чи мав намір завдати шкоди або діяв з грубою недбалістю. Ці нюанси повинні бути ретельно проаналізовані у кожній конкретній справі, щоб уникнути неправомірного тиску на працівників поліції та зловживань механізмом цивільно-правової відповідальності. Актуальними є питання, коли працівник поліції сам постраждав під час виконання службових обов'язків, питання компенсації шкоди регулюється окремо — через механізми соціального страхування, зокрема Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [3] та відомчими нормативними актами МВС [5]. Держава таким чином забезпечує працівнику поліції компенсацію шкоди, завданої його життю чи здоров'ю, якщо це сталося під час або внаслідок виконання службових обов'язків. Така компенсація може включати виплату одноразової допомоги, щомісячних виплат, забезпечення лікування тощо.

Слід виокремити питання щодо відшкодування моральної шкоди за приниження честі, гідності і права на недоторканність ділової репутації поліцейського, який є представником правоохоронних органів.

Проаналізовано судову практику [4] щодо звернення поліцейськими за стягненням моральної шкоди з осіб, які порушили їхні особисті немайнові права. З'ясовано, що суди вказують на те, що поліцейський є публічною особою, а тому він повинен терпимо ставитися до критики і це не може бути підставою звернення до суду про відшкодування моральної шкоди.

Випадків, коли поліцейських притягують до цивільно-правової відповідальності при здійсненні правоохоронної діяльності, стає більше. Поліцейські сприймаються лише як представники держави і до них у професійному та етичному плані висувається більше вимог, аніж до пересічного громадянина. Але поліцейський наділений власною честю, гідністю, діловою репутацією, які можуть потерпати від посягання на них іншими особами. Перебування у статусі під час виконання службових

обов'язків, позбавляє працівника поліції права на відшкодування моральної шкоди за завдані збитки.

Переважно поліцейський або не звертається із заявою про порушення його особистих немайнових прав, або переходить власну межу для захисту своєї гідності і сам стає суб'єктом відповідальності.

Таким чином, в умовах євроінтеграції ефективного функціонування інституту цивільної відповідальності поліцейських можливе лише за умови врівноваженого підходу, який поєднує захист прав потерпілих та справедливу правову охорону самих поліцейських. Необхідно впроваджувати додаткові нормативно-правові механізми та здійснювати правову освіту як громадян, так і працівників правоохоронних органів задля формування єдиного праворозуміння суті та меж цивільно-правової відповідальності у сфері публічного управління.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : офіц. текст. – Київ : Право, 2017. – 400 с.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 верес. 1999 р. № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
4. Постанова Верховного Суду у справі № 761/35656/18 від 17 лют. 2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95006187> (дата звернення: 12.05.2025).
5. Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги. : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 січ. 2016 р. № 4 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 8.

ЄРМАКОВА Крістіна, студентка 3-го курсу Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: МАКАРЕНКО Олександр, професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

**РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ ПРОТИДІЇ
ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО
ПРАВОСУДДЯ**

Сучасні виклики в сфері забезпечення прав людини вимагають від правоохоронної системи не лише ефективності, а й глибокого усвідомлення принципів рівності та недискримінації. Поліція, як одна з ключових інституцій держави, має не лише боротися зі злочинністю, а й виступати гарантом справедливості, рівного ставлення та безпеки для всіх громадян без винятку. У цьому контексті розбудова потенціалу поліції для протидії дискримінації та забезпечення рівного доступу до правосуддя набуває особливої актуальності[1].

Одним із серйозних викликів є наявність дискримінаційних практик у взаємодії поліції з представниками вразливих груп. Часто етнічні меншини, люди з інвалідністю, ЛГБТК+ особи, бездомні або мігранти стикаються з упередженим ставленням, свавільними зупинками, профілюванням за ознаками раси, зовнішності або походження [2, с. 5; 3, с. 7]. Такі випадки знижують довіру до правоохоронців, поглиблюють соціальну ізоляцію окремих груп та посилюють нерівність у доступі до правосуддя.

У зв'язку з цим розбудова інституційної спроможності поліції має ґрунтуватися на дотриманні принципів прав людини та професійної етики. Це передбачає реформування внутрішніх стандартів, створення ефективної системи моніторингу і контролю за діями поліцейських, а також забезпечення дисциплінарної відповідальності за прояви дискримінації. Надзвичайно важливою є також зміна внутрішньої культури правоохоронних органів — від каральної до сервісно-орієнтованої, де головною метою є захист прав та гідності кожної людини.

Центральну роль у цьому процесі відіграє професійна підготовка та освіта працівників поліції. Інтеграція в навчальні програми тем з прав людини, гендерної рівності, недискримінації, а також практичних модулів щодо спілкування з представниками вразливих груп дає змогу формувати нову генерацію поліцейських, спроможних діяти відповідально, толерантно та у межах закону [5, с. 41]. Навчання має бути не формальним, а системним, із залученням експертів і представників громадянського суспільства.

Важливим чинником ефективної протидії дискримінації є налагодження конструктивної співпраці між поліцією та громадськістю. Партнерські підходи, участь громад у формуванні політик безпеки, створення громадських рад і механізмів незалежного нагляду сприяють прозорості, підзвітності та підвищенню довіри до поліції. Така модель взаємодії, відома як *community policing*, вже довела свою ефективність у низці країн.

Також варто звернути увагу на міжнародний досвід, де ефективними є практики антидискримінаційного моніторингу, введення незалежних органів розслідування скарг на дії поліцейських, обов'язкової статистичної звітності за ознаками дискримінації[2, с. 11–13; 6, с. 57–60]. Адаптація таких механізмів до національного контексту може суттєво посилити інституційну спроможність поліції в Україні.

Для досягнення сталих результатів потрібні законодавчі зміни та перегляд внутрішніх політик. Це включає гармонізацію нормативно-правової бази із міжнародними стандартами прав людини, ухвалення спеціалізованих інструкцій, що регламентують недискримінаційне поведіння, а також

впровадження індикаторів для оцінки ефективності поліції в контексті забезпечення рівності.

У підсумку, розбудова потенціалу поліції для протидії дискримінації — це не лише про підготовку кадрів чи нове обладнання. Це — комплексна трансформація підходів, що включає освіту, партнерство з суспільством, законодавчу підтримку та управлінські зміни. Вона спрямована на формування правоохоронної системи, яка служить кожному члену суспільства — незалежно від походження, статі, релігії чи соціального статусу. Такий підхід є запорукою справжньої рівності, довіри та справедливості в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Загальні рекомендації Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації № 36 (2020): Коментар щодо запобігання та протидії расовому профілюванню з боку правоохоронних органів // Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Женева, 2020. 16 с.
3. Оцінка дотримання прав людини в діяльності Національної поліції України / за ред. Т. Печончик. — Київ: Центр прав людини ZMINA, 2021. 64 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/12/police_hr_zmina_2021.pdf
4. Дорожня карта реформування поліції: стратегічні підходи до впровадження community policing в Україні / Українська фундація правової допомоги. Київ, 2019. 48 с.
5. Поліція та права людини: навчальний посібник / за заг. ред. О. Банчук. Київ: Адвокація, 2017. 112 с.
6. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*. Warsaw: OSCE/ODIHR, 2014. 116 p. URL: <https://www.osce.org/odihr/102083>

ЖУЛІЙ Поліна, студентка Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Науковий керівник: МАРЧЕНКО Володимир, професор кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, доктор юридичних наук, професор

БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ДЕМОКРАТІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної агресії, з якою зіткнулася Україна, питання **обмеження прав і свобод людини** стає невід'ємною частиною державної політики, що викликає широкий суспільний та науковий інтерес. Цей процес регулюється чітко визначеними нормативно-правовими актами, які направлені на забезпечення балансу між життєво важливою потребою в національній безпеці та збереженням демократичних засад функціонування суспільства. Стаття 64 Конституції України прямо зазначає, що «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]. Водночас, ця ж стаття встановлює й абсолютні межі, а саме: «...не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63». Це стосується, наприклад, права на життя, поваги до гідності, свободу та особисту недоторканність, а також ключових гарантій судового захисту та презумпції невинуватості.

Деталізація цих конституційних положень здійснюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану»[2], який визначає вичерпний перелік заходів, які можуть запроваджуватися в умовах воєнного стану, і відповідно, перелік прав і свобод, що можуть бути обмежені. Кожен конкретний Указ Президента України про запровадження воєнного стану, як от Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» (який неодноразово продовжувався Верховною Радою України), чітко вказує, які саме конституційні права і свободи обмежуються на період його дії[3]. Вплив цих законодавчо закріплених обмежень проявляється в усіх сферах суспільного життя.

У політичній сфері спостерігається неминуха централізація управлінських функцій. Обмеження, що стосуються права на мирні зібрання та певних аспектів діяльності політичних партій, можуть тимчасово впливати на рівень публічної дискусії та політичної конкуренції. Хоча це спрямовано на забезпечення єдності та оперативності в умовах зовнішньої агресії, важливо, щоб такі заходи не призводили до незворотної деформації демократичних інститутів. Контроль з боку Верховної Ради України, яка затверджує Укази Президента про воєнний стан, є ключовим механізмом парламентського нагляду за виконавчою владою.

На соціально-економічну сферу впливають такі обмеження, як запровадження трудової повинності (згідно зі статтею 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану»), примусове відчуження майна та обмеження свободи пересування[2]. Ці заходи дозволяють державі мобілізувати ресурси, переорієнтувати економіку на воєнні потреби та забезпечити функціонування критичної інфраструктури. Однак, вони створюють значне навантаження на громадян та бізнес, вимагаючи прозорого та обґрунтованого застосування, а також забезпечення компенсаційних механізмів, передбачених законодавством.

В інформаційному просторі запроваджується контроль за діяльністю засобів масової інформації та можуть обмежуватися окремі інформаційні ресурси. Це має на меті протидію ворожій пропаганді та дезінформації. Однак, існує ризик надмірного обмеження свободи слова та доступу до

різноманітної інформації. Збереження довіри до офіційних джерел та мінімізація цензури до абсолютно необхідного рівня є критично важливими для підтримки суспільної єдності та демократичних цінностей.

Ключовими критеріями легітимності будь-яких обмежень є їхня обґрунтованість та пропорційність. У контексті повномасштабної війни, обґрунтованість більшості запроваджених заходів є очевидною, оскільки вони прямо спрямовані на захист суверенітету, територіальної цілісності та життя громадян.

Однак, принцип пропорційності вимагає, щоб запроваджені обмеження були мінімально необхідними для досягнення поставленої мети і не перевищували рівень загрози. Це означає, що заходи мають бути, по-перше, строковими: обмеження діють лише на період воєнного стану. По-друге, кожне обмеження повинно бути цільовим, тобто мати чітко визначену мету, пов'язану з потребами оборони та безпеки держави. Крім того, обмеження повинні бути недискримінаційними і застосовуватися однаково до всіх, без дискримінації за будь-якими ознаками, що відповідає статті 24 Конституції України [1].

Незважаючи на об'єктивну необхідність обмежень, держава повинна постійно шукати і знаходити баланс. Забезпечення функціонування судової системи, яка продовжує здійснювати правосуддя та розглядати оскарження рішень органів влади, є фундаментальним для збереження правової держави. Діяльність Конституційного Суду України також залишається важливою для контролю за конституційністю законів. Активна роль громадянського суспільства та правозахисних організацій, які попри війну продовжують моніторинг та адвокацію, є невід'ємним елементом демократичного контролю за застосуванням обмежень.

Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні є вимушеним, але законодавчо врегульованим заходом. Їхнє застосування обумовлене надзвичайною загрозою для національної безпеки та виживання держави. Проте, критично важливим є постійне дотримання принципів обґрунтованості та пропорційності. Забезпечення ефективних механізмів контролю з боку парламенту, судової влади та громадянського суспільства є запорукою того, що Україна, борючись за своє існування, збереже свої демократичні засади та верховенство права. Цей складний процес є постійним викликом, який вимагає від держави не лише ефективного реагування на загрози, а й незмінної відданості основним цінностям, заради яких ця боротьба і ведеться.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/jneahh> (дата звернення: 29.05.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 14 трав. 2025 р. URL: <https://surl.li/wgrbxc> (дата звернення: 29.05.2025).

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 19 квіт. 2025 р. URL:<https://surl.lu/cukthq> (дата звернення: 29.05.2025).

ЗАКАЦЮРА Олександр, студент
Економіко-гуманітарного фахового коледжу
Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена,
викладач фундаментальних дисциплін
Економіко-гуманітарного фахового коледжу

ПОЛІЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

«Роль поліції у воєнний час - не лише стримувати загрозу, а й зберігати довіру громадян до держави.» Олександр Банчуков

У зв'язку з повномасштабною агресією проти України діяльність поліції в умовах воєнного стану набуває особливої важливості як з точки зору гарантування громадського порядку, так і з погляду забезпечення прав і свобод людини. Актуальність даної теми є актуальною через особливості правового режиму воєнного стану передбачають можливість тимчасового обмеження конституційних прав громадян, що безпосередньо впливає на компетенції та функції правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України [1, с. 24]. Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану», поліція може залучатися до участі у забезпеченні оборони держави, сприяти Збройним силам України, здійснювати патрулювання, контролювати дотримання комендантської години, перевірку документів, обмеження пересування, евакуацію населення, охорону громадського порядку та об'єктів критичної інфраструктури. Розширення повноважень зумовлює підвищену відповідальність правоохоронців за дотримання законності та повагу до прав людини навіть у складних умовах [2]. Варто наголосити, що навіть у період воєнного стану Україна залишається зобов'язаною дотримуватись основних принципів міжнародного права. Стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права допускає обмеження деяких прав, однак за умови, що такі обмеження є правомірними, необхідними для захисту нації, не мають дискримінаційного характеру й не стосуються недоторканих прав, таких як право на життя, свободу від катувань тощо [3]. У контексті воєнного стану важливо дотримуватися принципу пропорційності: повноваження поліції мають відповідати характеру та інтенсивності загроз. Наприклад, застосування сили допускається лише у випадках крайньої необхідності, з урахуванням ризику для цивільного населення. Цей підхід закріплено у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, схваленому ООН [4], а також у Базових принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами (1990) [5]. Міжнародний досвід у цій сфері заслуговує на особливу увагу:

Франція: під час введення надзвичайного стану після терактів 2015 року було дозволено проводити обшуки без санкції суду, однак усі дії поліції перебували під наглядом парламенту та адміністративних судів. Діяльність правоохоронців у період кризи оцінювалася з точки зору дотримання пропорційності й правомірності [6].

Ізраїль: в умовах постійної загрози терористичних атак поліція має широкі повноваження, проте діє під контролем незалежного омбудсмена, а також відповідних комітетів Кнесету. Важливу роль відіграє підзвітність поліції перед громадськістю та судова система, яка оперативно реагує на скарги про перевищення повноважень [7].

США: у періоди надзвичайного стану зберігається пріоритет Конституції. Наприклад, навіть після терактів 11 вересня 2001 року діяльність правоохоронців регулювалася численними законами, що містили «запобіжники» щодо обмежень прав, а рішення Верховного суду США кілька разів обмежували дії виконавчої влади, визнаючи неконституційними окремі акти (наприклад, у справі *Hamdi v. Rumsfeld*, 2004) [8].

Загалом, міжнародний досвід вказує на важливість інституційного нагляду, парламентського контролю, незалежного судового розгляду та чіткого визначення меж повноважень поліції в умовах надзвичайного або воєнного стану. Це дозволяє забезпечити належний баланс між потребами безпеки та захистом прав людини [3]. В Україні одним із викликів є забезпечення балансу між безпековими потребами держави та правами громадян. Дотримання цього балансу можливе за умови належного правового регулювання, чіткого розмежування повноважень силових структур, а також належної підготовки поліцейських до дій в умовах загрози [12]. Необхідним є також посилення механізмів громадського контролю, розширення співпраці з громадськими організаціями, забезпечення прозорості діяльності поліції. Досвід повномасштабної війни, розпочатої рф. проти України у 2022 році, висвітлив низку серйозних проблем у сфері правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану. Попри героїчну самовідданість багатьох працівників поліції, Україна зіткнулася з викликами, які потребують системного вирішення.

Нечіткість нормативно-правового регулювання:

Законодавство України містить загальні положення щодо діяльності поліції в умовах надзвичайного чи воєнного стану (зокрема, Закон «Про правовий режим воєнного стану», Закон «Про Національну поліцію») [1; 2]. Проте ці акти недостатньо деталізують межі повноважень поліції в умовах обмеження прав і свобод, механізми контролю за їх дотриманням та відповідальність за зловживання. Така невизначеність може призводити до правового свавілля або до паралічу дій поліції у критичних ситуаціях [12, с. 26].

Шлях подолання: Розробка спеціального підзаконного нормативного акта (або окремого розділу в законі), який би врегулював детально статус поліції під час воєнного стану, включаючи чіткий перелік дозволених заходів, обов'язкові етапи фіксації дій, умови обмеження прав громадян, строки дії обмежень тощо [12, с. 27].

Недостатній парламентський і громадський контроль: У період воєнного стану функція нагляду за діяльністю поліції обмежена. Відсутність належного зовнішнього контролю (наприклад, з боку омбудсмена, правозахисних організацій, журналістів) створює ризики порушення прав громадян, особливо під час перевірок, обшуків, затримань тощо [7; 8].

Шлях подолання: Запровадження незалежних моніторингових механізмів, зокрема інституційно закріпленої можливості здійснення незалежного моніторингу за участю представників громадських організацій, омбудсмена, міжнародних партнерів, а також відкритого звітування поліції про дії в умовах воєнного стану [11].

Недостатня цифровізація та прозорість: Брак прозорості щодо обсягів обмежень прав, місць тримання осіб, кількості затриманих тощо підтримує довіру до поліції [10].

Шлях подолання: Впровадження єдиної відкритої інформаційної платформи з агрегованими та узагальненими даними про дії поліції в умовах надзвичайного стану, без розкриття оперативної інформації [11].

Таким чином, діяльність поліції в умовах воєнного стану постає як складна, багаторівнева система реагування на загрози, що потребує дотримання як норм національного законодавства [1; 2], так і зобов'язань України у сфері міжнародного права [3; 4]. Забезпечення публічного порядку, захист життя і здоров'я громадян, а також протидія ворожим загрозам мають поєднуватися із правовою визначеністю дій поліції, прозорістю процедур та можливістю судового і громадського контролю [9; 10.] Міжнародний досвід свідчить про доцільність чіткого врегулювання статусу поліції в умовах надзвичайного стану, створення ефективних механізмів запобігання зловживанням та забезпечення зворотного зв'язку з громадськістю [6; 7]. У перспективі важливо не лише зберегти функціональність поліції як елемента національної безпеки, але й забезпечити її легітимність в очах суспільства. Це можливо завдяки підзвітності, відкритості, дотриманню прав людини та системному оновленню кадрового і нормативного забезпечення [12].

У підсумку, сучасна модель правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану повинна поєднувати ефективність і мобільність реагування з непорушним дотриманням основоположних прав і свобод людини, що має ґрунтуватися як на національному законодавстві, так і на міжнародних стандартах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» : від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
2. Закон України «Про Національну поліцію» : від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16 груд. 1966 р. – Ратифіковано Законом № 2148-VIII від 17.07.1991 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

4. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : [прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН 17 груд. 1979 р.] – URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>
5. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами : [прийнято 8-й Конгресом ООН, Гавана, 1990 р.] – URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-use-force-and-firearms-law-enforcement>
6. Конституція Франції. Надзвичайне законодавство після терактів 2015 р. – URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/>
7. Законодавство Ізраїлю про протидію тероризму. – URL: <https://knesset.gov.il/>
8. Конституція США. Hamdi v. Rumsfeld, 542 U.S. 507 (2004). – URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/542/507/>
9. Європейська конвенція з прав людини : Рим, 4 листоп. 1950 р. – URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
10. Німецький Основний закон (Grundgesetz) та практика конституційного контролю. – URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/>
11. Правова концепція «Права людини в умовах безпеки» в країнах ЄС: Польща та Литва. – Аналітичний огляд. – URL: <https://fra.europa.eu/>
12. Банчуков О. В. Роль поліції у період надзвичайного та воєнного стану // Юридична практика. – 2022. – № 8. – С. 24–27.

ІВАНУХА Оксана, курсантка 2-го курсу факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ПОНОМАРЕНКО Віктор, викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

ДОПУСТИМІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини є ключовим елементом сучасного демократичного суспільства та правової держави. Конституція України встановлює, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1]. Однак, у виняткових ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану, можливе тимчасове обмеження деяких прав, що обумовлено необхідністю захисту національної безпеки, суверенітету та громадського порядку. Згідно зі статтею 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Однак, деякі права є абсолютними й не підлягають

обмеженню навіть за цих обставин — право на життя, заборона катувань, рабства, покарання без закону [1].

Міжнародні норми, зокрема стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, дозволяють державам відступати від своїх зобов'язань за цим договором «у разі надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації», але лише в межах, необхідних для забезпечення життєдіяльності суспільства і держави [2]. Подібне положення міститься також у ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

У Законі України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено перелік обмежень, які можуть вводитися. До них належать обмеження на пересування громадян, проведення мирних зібрань, діяльність політичних партій і ЗМІ, втручання у сферу приватного життя, обмеження трудових прав, заборона страйків тощо [4]. Особливу увагу викликає обмеження свободи вираження поглядів, зокрема у формі заборони ЗМІ, що можуть нести загрозу національній безпеці. Це питання є вкрай чутливим, оскільки межа між національною безпекою та цензурою часто є тонкою. У міжнародній практиці закликається до застосування принципу пропорційності: обмеження повинно бути необхідним, обґрунтованим і співмірним [2].

Щодо свободи мирних зібрань, то навіть у звичайних умовах вона може обмежуватися лише за рішенням суду (ст. 39 Конституції України) [1]. У воєнний час ці обмеження розширюються. Військове командування разом із військовими адміністраціями має право забороняти масові заходи, що становлять загрозу публічному порядку чи безпеці [4]. Проте виникає колізія між повноваженнями військових і нормами Конституції, яка допускає обмеження тільки через судові рішення. На практиці, у 2022–2024 роках під час широкомасштабної агресії російської федерації, військові адміністрації регулярно видавали розпорядження про заборону або обмеження масових заходів, зокрема релігійних та культурних подій. Це викликало численні дискусії в юридичному середовищі стосовно правової визначеності та відповідності таких актів Конституції України.

Деякі дослідники, зокрема Р.С. Мельник, наголошують, що реалізація прав людини не може бути абсолютно необмеженою і завжди має супроводжуватися рамками відповідальності перед іншими членами суспільства [5]. З іншого боку, правозахисники та науковці (Онищенко С.М.) наголошують на ризиках зловживань та необхідності чіткого нормативного регулювання механізмів обмеження прав людини [6].

У контексті воєнного стану проблема допустимих обмежень прав людини набуває особливої актуальності та чутливості, адже йдеться про баланс між захистом основоположних прав особи та забезпеченням національної безпеки. Конституція України та міжнародні нормативно-правові акти встановлюють чіткі рамки, в межах яких можливе обмеження прав людини, проте підкреслюють, що такі обмеження мають бути тимчасовими, пропорційними, необхідними в демократичному суспільстві та підконтрольними судовим органам. Запровадження воєнного стану не є підставою для повної відмови від прав і свобод людини. Держава зобов'язана

дотримуватись принципу правової визначеності, не допускаючи правового свавілля, зокрема при виданні актів військовими адміністраціями. У разі, якщо певні права обмежуються, має бути чітко визначено механізми реалізації таких обмежень, строки їх дії, а також забезпечено можливість судового оскарження. Аналіз національного та міжнародного законодавства, а також позицій науковців, свідчить про необхідність подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері, зокрема шляхом конкретизації повноважень органів влади та обов'язковості дотримання судових процедур при прийнятті рішень про обмеження прав. Таким чином, навіть за умов війни, держава не має права порушувати базові стандарти прав людини. Її обов'язком є не лише забезпечення оборони, а й збереження цінностей демократичного ладу. І саме в здатності дотримуватись прав людини в кризових умовах проявляється зрілість правової системи.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.05.2025)
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт; ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043 (дата звернення: 30.05.2025)
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 30.05.2025)
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 30.05.2025)
5. Мельник Р.С. Обмеження права на свободу мирних зібрань: сутність та умови реалізації. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/item/484-obmezhennia-prava-na-svobodu-myrnykh-zibran-sutnist-ta-umovy-realizatsii>
6. Онищенко С.М. Особливості реалізації права на свободу мирних зібрань в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 140-143.

ІВАНУХА Оксана, курсант 2-го курсу
факультету №2 Донецького державного
університету внутрішніх справ
ЧЕПЕЛЯК Віталій, викладач кафедри
адміністративно-правових дисциплін

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Воєнний стан в Україні, запроваджений у зв'язку з широкомасштабним вторгненням російської федерації 24 лютого 2022 року, став безпрецедентним заходом у сучасній історії держави. Цей правовий режим створює особливі умови функціонування всіх гілок влади, вимагаючи максимальної концентрації ресурсів, рішень і зусиль на захист державного суверенітету [1].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2], передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії. Це включає можливість обмеження конституційних прав громадян, запровадження трудової повинності, примусового відчуження майна, посилення контролю за ЗМІ, встановлення комендантської години та інших заходів правового режиму воєнного стану. Однак, з огляду на динамічну ситуацію на фронті та в та в мирних регіонах, практика застосування положень воєнного стану стикається з низкою правових викликів. Одним із них є баланс між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод людини. У деяких випадках виникають суперечки щодо правомірності рішень органів влади щодо обмеження прав на свободу пересування, мирні зібрання або свободу вираження поглядів [2].

Ще одним викликом - є відсутність чіткого алгоритму взаємодії між військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування, особливо в прифронтових регіонах. Іноді дублюються функції, або виникають правові колізії в розподілі повноважень, що знижує ефективність управлінських рішень. Правозастосовна практика також свідчить про потребу оновлення нормативної бази. Законодавство, що регламентує воєнний стан, розроблялося в мирний час, і багато його положень є загальними або недостатньо деталізованими для умов повномасштабної війни. Зокрема, положення про евакуацію, мобілізаційні заходи, обіг інформації та використання майна потребують конкретизації [2].

Важливою правовою загрозою залишаються спроби зловживання повноваженнями під прикриттям воєнного стану. У деяких регіонах були зафіксовані факти неправомірного тиску на бізнес, активістів або журналістів з використанням обмежувальних заходів, запроваджених в рамках правового режиму. Тому прозорість рішень, громадський контроль і дотримання верховенства права є критично важливими в таких умовах. Разом із тим, досвід воєнного стану стимулює на існуючи загрози шляхом удосконалення нормативно-правової бази, адаптації органів державної влади до умов надзвичайної ситуації, а також запровадження більш ефективних форм захисту прав і свобод громадян в умовах особливого правового режиму. Уряд

активно взаємодіє з міжнародними партнерами та правозахисними організаціями для вдосконалення нормативної бази та практики її застосування відповідно до міжнародного гуманітарного права [3].

Аналізуючи вище зазначене, запровадження воєнного стану в Україні є відповіддю на безпрецедентні загрози національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності держави. Практика його застосування показала як ефективність низки правових механізмів, так і значні виклики, що постають у процесі їх реалізації. Основним здобутком є забезпечення обороноздатності держави та мобілізація всіх доступних ресурсів у межах правового поля. Водночас виникають складнощі з дотриманням балансу між правами громадян і потребами безпеки, особливо в умовах нестабільної ситуації на фронті й у прифронтових зонах. Законодавча база України, що регулює режим воєнного стану, продемонструвала свою базову придатність, однак потребує адаптації до умов сучасної війни. Багато положень залишаються надто загальними або не враховують нові реалії, зокрема — кібервиклики, цифрові засоби комунікації, зміни у взаємодії влади з населенням. Наявні колізії правового регулювання діяльності в органах цивільного та військового управління, а також ризики зловживання владними повноваженнями вказують на необхідність подальшої нормотворчої роботи та посилення контролю за дотриманням верховенства права. Особливої уваги заслуговує практика забезпечення прав і свобод людини в умовах надзвичайної ситуації. Залучення правозахисної спільноти, моніторинг міжнародних стандартів, а також створення ефективних механізмів реагування на зловживання є запорукою збереження демократичного вектору розвитку держави навіть у найскладніших умовах.

Таким чином, подальше вдосконалення інституту воєнного стану в Україні має ґрунтуватися на принципах прозорості, відповідальності, чіткого розмежування повноважень і дотримання міжнародного гуманітарного права. Це дозволить не лише ефективно захищати країну, але й зміцнювати довіру суспільства до державних інституцій в умовах тривалих загроз та випробувань.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022> (дата звернення: 05.06.2025)
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 05.06.2025)
3. Ukraine: IHL and human rights law in wartime – International Committee of the Red Cross (ICRC). URL: <https://www.icrc.org/en/where-we-work/ukraine>

КАЧАН Карина, студентка факультету № 2
Криворізького навчально-наукового інституту

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У контексті сучасних викликів, пов'язаних із загрозами збройної агресії, терористичними атаками, техногенними катастрофами та іншими надзвичайними ситуаціями, Національна поліція України виконує ключову функцію у забезпеченні громадського порядку, захисті життя, здоров'я та майна громадян. Законодавчі підстави для такої діяльності визначені, зокрема, у Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 2, 23), де вказано, що поліція здійснює охорону публічної безпеки та правопорядку, а також запобігає правопорушенням і припиняє їх [1].

Умови надзвичайної ситуації змінюють повсякденний порядок реалізації повноважень поліції. Відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», поліція отримує додаткові повноваження, зокрема — встановлювати комендантську годину, перевіряти документи, здійснювати огляд транспорту та обмежувати пересування громадян (ст. 11, 14) [2]. Проте будь-яке розширення повноважень не може виходити за межі конституційних норм щодо прав і свобод людини, зокрема гарантованих Конституцією України (ст. 64) та Європейською конвенцією з прав людини (ст. 15) [3][4]. У період запровадження воєнного стану поліція також виконує функції координації збройних формувань та територіальної оборони з метою забезпечення публічного порядку.

За даними МВС України, у 2022–2024 роках поліція тісно співпрацювала з СБУ, ЗСУ та ДСНС у сфері контролю за мобілізаційними процесами, блокуваннями та евакуацією цивільного населення [5]. Крім того, важливою залишається функція інформаційної протидії деструктивним впливам — фейкам, паніці, проросійській пропаганді. Поліція активно співпрацює з кіберпідрозділами для виявлення інформаційних загроз та роз'яснення дій у кризових ситуаціях [6]. У підсумку, роль поліції в умовах надзвичайних ситуацій — це не лише контроль і забезпечення порядку, а й гарантія правової стабільності, збереження демократичних стандартів навіть у кризові моменти. Така діяльність має базуватися на принципах законності, пропорційності, неупередженості та прозорості підзвітності суспільству.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>
3. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
Європейська конвенція з прав людини.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Міністерство внутрішніх справ України. Офіційна інформація та звіти за 2022–2024 рр. — <https://mvs.gov.ua>
5. Рада Європи. Посібник «Права людини та поліція в умовах криз». <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law>

КІНАШ Дар'я, студентка 4-го курсу
факультету міжнародного права та
торгівлі Державного торговельно-
економічного університету

Науковий керівник: ЗВЄРЄВА Катерина,
старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету, доктор філософії

ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА СВОБОДОЮ СЛОВА

Свобода вираження поглядів є однією з ключових цінностей сучасного демократичного суспільства, визнаною та закріпленою як національним законодавством України (ст. 34 Конституції України), так і міжнародними правовими актами (ст. 10 Європейської конвенції з прав людини 1950 р. (далі – ЄКПЛ) та ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. (далі – МПГПП)). Переглянувши і проаналізувавши вищезгадані статті, можна стверджувати, що право на свободу вираження поглядів включає права на збирання, отримання та поширення інформації та ідей в будь-якій формі, усній чи письмовій, що є невід'ємною складовою для розвитку суспільства і формування громадської думки. Це право не тільки дає можливість громадянам здійснювати контроль за діями влади та вимагати від неї відповідальності за свої дії, а й сприяє формуванню свідомих громадян з власною позицією і переконаннями.

Проте, держава наділена можливістю вжити необхідних заходів для захисту національної безпеки, які спровокують обмеження цього права. Під час воєнного стану держава стикається з цією потребою, аби запобігти дезінформації або ворожій пропаганди, яка може нашкодити цивільному населенню та військовим. Такі заходи включають: запровадження цензури,

обмеження інформаційного простору або навіть блокування засобів масової інформації. Однак, навіть під час воєнного стану, важливим є дотримуватись принципу пропорційності, аби обмеження права на свободу вираження поглядів не стало свавіллям або зловживанням з боку влади. Тому, необхідно з'ясувати де проходить межа між легітимним обмеженням свободи слова під час війни та неприпустимим посяганням на фундаментальні права людини. Зокрема, здійснивши аналіз законодавства, вищезгаданих міжнародних актів, а також практики ЄСПЛ, можна зробити висновки, які допоможуть все таки знайти баланс забезпечення права і безпеки.

Україна, як держава, що перебуває у стані війни, дійсно вдається до обмеження свободи слова, що прослідковується у забороні діяльності окремих телеканалів, встановленні обмежень на висвітлення тем, що стосуються військових об'єктів і операціями, блокуванні інтернет-ресурсів. Такі дії мають правове обґрунтування, зокрема, ст. 64 Конституції України, яка закріплює впровадження окремих обмежень прав і свобод під час воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також в рамках Закону України «Про правовий режим воєнного стану».[4] Проте, такі обмеження мають також відповідати міжнародно-правовим стандартам.

Пункт 3 статті 19 МПГПП передбачає можливість обмеження цього права, якщо це встановлено законом і є необхідним для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення. [2] Подібні положення містить і стаття 10 ЄКПЛ, наголошуючи на обмеження лише в тій мірі, яка є необхідною в демократичному суспільстві. [1] Також вона встановлює інші критерії, які включають наявність легітимної мети і мають бути передбачені законом. Це означає, що навіть під час війни держава має діяти в межах закону і не повинна безпідставно обмежувати свободу слова.

Аналізуючи межі таких обмежень, варто звернути увагу на рішення ЄСПЛ у справі *Handyside v. The United Kingdom* (№5493/72 1976). [3] Суд наголосив у висновку, що «Свобода вираження поглядів є однією з основ такого суспільства... вона застосовується не лише до «інформації» чи «ідей», які сприймаються прихильно або вважаються необразливими чи байдужими, але й до тих, які ображають, шокують чи турбують державу чи будь-який верств населення.». Це означає, що навіть під час воєнного стану обмеження свободи слова має бути обґрунтоване, необхідне і пропорційне загрозі, а не спрямованим на придушення непопулярної думки.

Отже, аби знайти баланс між забезпеченням права і безпеки, важлива наявність законодавчого формулювання підстав таких обмежень, зазначення строку дії і застосування принципу пропорційності.

Свобода вираження поглядів одне із ключових прав людини навіть під час війни. Обмеження цього права мають переслідувати легітимну мету, базуватись на принципі пропорційності та необхідності в демократичному суспільстві. В такий важкий час держава повинна зберігати баланс між інформаційною безпекою суспільства та правом громадян на доступ до інформації.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 р. // Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.06.2025).
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. // Організація Об'єднаних Націй.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 02.06.2025).
3. *Handyside v. the United Kingdom* (Application no. 5493/72): judgment of the European Court of Human Rights of 07 Dec. 1976 // HUDOC.
URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-57499%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]})
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. База даних «Законодавство України»/ ВР України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 03.06.2025).

КІСІЛЬ Анастасія, студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ЛИПНИЦЬКА Євгенія, доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Питання правового регулювання земельних відносин завжди мало особливе значення для України як аграрної держави, в якій земля згідно з ст. 14 Конституції визнається основним національним багатством [1]. Однак в умовах воєнного стану, введеного в Україні 24 лютого 2022 року, питання приватизації земельних ділянок набуло додаткових особливостей та обмежень. Наукова проблема полягає у дослідженні балансу між

конституційним правом громадян на отримання земельних ділянок у власність та обґрунтованістю встановлених обмежень цього права в умовах воєнного стану, а також аналізі законності відмов органів державної влади та місцевого самоврядування у наданні дозволів на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок з метою подальшої приватизації.

Відповідно до ст. 14 Конституції України, право власності на землю гарантується і набувається та реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. У свою чергу, ч. 1 ст. 121 Земельного кодексу України (далі - ЗК України) передбачає право громадян України на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності [2].

Однак, із введенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 [3], правовий режим якого визначається Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII [4], було внесено суттєві зміни до земельного законодавства. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 № 2145-IX [5] розділ X «Перехідні положення» ЗК України доповнено п. 27, підп. 5 якого встановлює пряму заборону на безоплатну передачу земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації на період дії воєнного стану.

Т. О. Коваленко і О. І. Заєць аналізуючи конституційні засади права власності на землю в Україні, встановили, що в умовах особливих правових режимів допускається запровадження обмежень щодо реалізації права власності на землю [6]. Це положення узгоджується з ч. 2 ст. 64 Конституції України, яка передбачає можливість окремих обмежень прав і свобод громадян із зазначенням строку дії цих обмежень в умовах воєнного стану. М. Михальова слушно вказує про те, що встановлені обмеження спрямовані на забезпечення стабільності земельних відносин в умовах воєнного стану та запобігання можливим зловживанням у процесі відчуження земель [7].

Суттєве значення для практичного застосування зазначених обмежень має судова практика. Знаковою у цьому контексті є постанова Верховного Суду від 03.08.2023 у справі № 300/3771/22, де вперше сформульовано правову позицію, згідно з якою рішення органу місцевого самоврядування про відмову в наданні дозволу на складення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність є законним, якщо підставою для його прийняття є підпункт 5 пункту 27 Розділу X «Перехідних положень» ЗК України [11]. Цей правовий підхід є сталим, зокрема у постанові Верховного Суду від 18.02.2025 у справі № 380/10564/22, Суд наголосив, що з огляду на пряму законодавчо передбачену заборону надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою безоплатної передачі земельних ділянок, відмова у наданні такої згоди оскаржуваним рішенням міськради є правомірною [12].

Аналізуючи ці судові рішення, слід наголосити на тому, що суди цілком правомірно надають перевагу нормам «Перехідних положень» ЗК України як спеціальним нормам, що діють в особливий період. Такий підхід відповідає загальним принципам права, зокрема принципу *lex specialis derogat generali*, який передбачає, що норма спеціального характеру має пріоритет над загальною нормою.

На мою думку, тимчасова заборона приватизації земельних ділянок є виправданим і необхідним заходом з огляду на ряд об'єктивних обставин. По-перше, в умовах воєнного стану існує підвищений ризик недобросовісних дій щодо земельних ділянок, зокрема з боку осіб, які можуть використовувати нестабільну ситуацію для незаконного збагачення. По-друге, під час воєнного стану виникає гостра необхідність оперативного перерозподілу земельних ресурсів для задоволення потреб оборони, переміщення виробничих потужностей, розміщення внутрішньо переміщених осіб тощо. По-третє, військові дії спричиняють суттєві міграційні процеси, коли значна кількість громадян змушена покинути свої домівки, а тому продовження приватизації створило б нерівні можливості для різних категорій громадян щодо реалізації їхнього права на отримання земельних ділянок.

На підставі проведеного аналізу законодавства, наукових джерел та судової практики слід встановити, що встановлення законодавчої заборони безоплатної приватизації земельних ділянок та надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі в умовах воєнного стану є обґрунтованим та правомірним обмеженням конституційних прав громадян. Така заборона відповідає принципу пропорційності та зумовлена необхідністю забезпечення стабільності земельних відносин, захисту національних інтересів та продовольчої безпеки держави в особливий період.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

6. Коваленко, Т. О., Заєць, О. І. (2023). Обмеження земельних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 76(2), 16-23. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/54465>

7. Михальова, М. (2024). Принципи встановлення обмежень щодо використання земель. *Просторовий розвиток*, 10, 498-506. <http://spd.knuba.edu.ua/article/view/324143>

8. Постанова Верховного Суду від 03.08.2023 у справі № 300/3771/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112616125> (дата звернення: 10.05.2025).

9. Постанова Верховного Суду від 18.02.2025 у справі № 380/10564/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125248248> (дата звернення: 10.05.2025).

КОЖЕУРОВА Марія, студентка
факультету міжнародної торгівлі і права
Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: ЗВЕРЄВА Катерина,
старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету, доктор філософії

ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ЄСПЛ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ОКУПАЦІЇ: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Поняття юрисдикції є фундаментальним у механізмі застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Саме стаття 1 Конвенції визначає, що держави зобов'язані забезпечувати дотримання прав кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією. [1, стаття 1] У практиці Європейського суду з прав людини юрисдикція трактується не лише як територіальний зв'язок особи з державою, а як інструмент встановлення міжнародної відповідальності за дії або бездіяльність у ситуаціях, коли держава має фактичний вплив на перебіг подій.

Згідно з офіційною позицією Європейського суду з прав людини, юрисдикція є базовим критерієм, який визначає сферу дії Конвенції. «Здійснення юрисдикції є необхідною умовою для того, щоб держава могла бути визнана відповідальною за дії або бездіяльність, що їй приписуються, які призводять до порушення прав і свобод, встановлених у Конвенції». [2, п. 1]

Отже, це положення фіксує основоположну ідею, що сама лише наявність порушення прав не є достатньою для визнання відповідальності -

передусім необхідно довести, що відповідні особи або територія перебували під юрисдикцією держави. Також Суд уточнює, що поняття юрисдикції не обмежується формальними кордонами, а саме: «Поняття юрисдикції у статті 1 Конвенції має розумітися відповідно до його значення в публічному міжнародному праві». [2, п. 6] І саме це положення відкриває можливість розглядати юрисдикцію з позиції реального, а не формального контролю. Такий підхід є критично важливим у контексті збройних конфліктів або окупації, коли держава може здійснювати фактичну владу над територією без юридичного визнання суверенітету.

Ключовим прецедентом у формуванні підходу Європейського суду з прав людини до визначення юрисдикції в умовах окупації стала справа *Loizidou v. Turkey*. Заявниця, громадянка Кіпру, скаржилася на неможливість користуватися своїм майном, яке залишилося на території, підконтрольній самопроголошеній «Турецькій Республіці Північного Кіпру». Туреччина, заперечуючи юрисдикцію, посилалася на те, що адміністративна влада в цьому регіоні здійснюється іншою структурою. Проте Суд дійшов протилежного висновку, встановивши, що Туреччина, незважаючи на відсутність формального суверенітету, несе відповідальність за дотримання прав людини на цій території.

У рішенні від 23 березня 1995 року Суд уперше сформулював ключову правову позицію:

«Відповідальність Договірної Держави може також виникнути, якщо внаслідок військових дій - законних чи незаконних - вона здійснює ефективний контроль над територією поза межами своєї національної юрисдикції. Зобов'язання забезпечувати права і свободи впливає з факту такого контролю, незалежно від того, чи здійснюється він безпосередньо, чи через підпорядковану місцеву адміністрацію». [3, §62]

Цю позицію було підтверджено у рішенні по суті (1996), де ЄСПЛ встановив, що на території Північного Кіпру, попри формальну автономність місцевої влади, Туреччина здійснює ефективний загальний контроль через свою військову присутність та економічну і політичну підтримку. «Очевидно, що завдяки підтримці Туреччини «ТРПК» продовжує своє існування. Таким чином, юрисдикція Туреччини поширюється і на дії органів цієї утвореної структури». [4, §56]

Таким чином, Суд розширив розуміння юрисдикції за статтею 1 Конвенції, відійшовши від суто територіального підходу на користь функціонального, в основі якого - наявність фактичного контролю як передумови для виникнення міжнародно-правових зобов'язань. Цей підхід відкрив можливість захисту прав людини у ситуаціях, де формально держава не володіє суверенітетом, але фактично визначає умови життя осіб на відповідній території. Надалі ця концепція була розвинута і закріплена у практиці Суду щодо інших конфліктних територій, зокрема в Придністров'ї, Криму та Південній Осетії.

Справу *Ukraine v. Russia (re Crimea)* можна вважати визначальною у закріпленні підходу ЄСПЛ до встановлення юрисдикції на основі фактичного контролю в умовах збройної окупації. Російська Федерація здійснювала

ефективний контроль над територією Автономної Республіки Крим і м. Севастополя щонайменше з 27 лютого 2014 року, тобто ще до проведення так званого «референдуму» та офіційної анексії. До такого висновку дійшов ЄСПЛ на оцінці сукупності факторів: присутності збройних сил РФ, функціонування підконтрольної адміністрації, контролю над правовою, освітньою та судовою системами. «Європейський суд з прав людини встановив поза розумним сумнівом, що Російська Федерація здійснювала екстериторіальну юрисдикцію над Кримом на підставі «ефективного контролю». У першій фазі цей контроль був обґрунтований військовою присутністю та діями Збройних сил РФ, тоді як у другій - юрисдикція вважалася загальноновизнаною між сторонами. Таким чином, протягом обох періодів Росія здійснювала фактичний контроль над півостровом без згоди України, що й визначає наявність юрисдикції відповідно до статті 1 Конвенції.» [5, с. 864]

Отже, визнання ЄСПЛ ефективного контролю Росії над Кримом з лютого 2014 року означає, що держава несе повну відповідальність за дотримання прав людини на цій території відповідно до статті 1 Конвенції. Це виключає можливість посилення на відсутність суверенітету або делегування повноважень місцевим органам як підставу для уникнення міжнародно-правової відповідальності та відкриває шлях до розгляду справ щодо порушень Конвенції в умовах окупації.

Юрисдикція як інструмент встановлення міжнародно-правової відповідальності держави за Конвенцією є не лише територіальним, а насамперед функціональним поняттям. Практика Європейського суду з прав людини демонструє, що при оцінці юрисдикції ключове значення має не формальний статус території, а фактична здатність держави контролювати ситуацію. У справі *Loizidou v. Turkey* вперше було закладено доктрину ефективного контролю як підставу для встановлення юрисдикції поза межами національної території, яка згодом була підтверджена й розвинута у інших справах. Особливого значення ця доктрина набуває у контексті окупованих або спірних територій. ЄСПЛ у таких випадках дотримується підходу, згідно з яким наявність стабільного, безперервного та інтенсивного контролю є достатньою підставою для застосування статті 1 Конвенції.

Таким чином, сформований підхід Суду підкреслює, що основоположним критерієм застосування Конвенції є реальність влади, а не її формальний характер. Це розширює потенціал системи Конвенції та забезпечує ефективний правовий механізм для осіб, які опинилися під фактичним контролем іноземної держави внаслідок воєнного втручання чи окупації.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини. Рим, 4 листопада 1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf (дата звернення: 21.05.2025).
2. Guide on Article 1 of the European Convention on Human Rights – Obligation to respect human rights. European Court of Human Rights, 31.08.2024.

URL: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide-on-article-1-obligation-to-respect-human-rights> (дата звернення: 21.05.2025).

3. Loizidou v. Turkey (preliminary objections), no. 15318/89, Judgment of 23 March 1995. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57920%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57920%22]}) (дата звернення: 21.05.2025).

4. Loizidou v. Turkey (merits), no. 15318/89, Judgment of 18 December 1996. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58007%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58007%22]}) (дата звернення: 21.05.2025).

5. Ukraine v. Russia (re Crimea), nos. 20958/14 and 38334/18, Judgment of 25 June 2024. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-235139%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-235139%22]}) (дата звернення: 21.05.2025).

КРАВЧУК Дмитро, курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: СЕМЕНИШИНА-ФІГОЛЬ Богдана, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ БЕЗПЕКИ ТА ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Проблема адаптації людей з інвалідністю в суспільстві є важливим питанням враховуючи реалії сучасної української держави. Роль Національної поліції, як центрального органу виконавчої влади полягає в забезпеченні та захисті прав таких громадян. Важливою частиною є сприяння правоохоронних органів у створенні інклюзивного та безпечного середовища для людей з інвалідністю.

Роль поліції в захисті прав людей з інвалідністю чітко описана в Європейському кодексі поліцейської етики. Пункт 44 Кодексу закликає працівників поліції діяти чесно та з повагою щодо населення, особливо враховуючи потреби й особливості осіб, які належать до вразливих груп[1]. Важливо враховувати коментар до цього пункту. Населення судить про поліцейську службу на основі дій співробітників поліції. Тому правильне поводження з боку кожного співробітника поліції набуває величезної важливості для довіри до поліції. Для того, щоб завоювати повагу населення, недостатньо лише діяти згідно з законом, а необхідно також застосовувати закон справедливо і з повагою до населення; необхідним виміром роботи поліції є застосування закону зі здоровим глуздом і ніколи не забувати про поняття «публічної служби»[1]. Співробітники поліції діють справедливо і шанобливо стосовно населення, якщо вони є професійними, безсторонніми,

чесними, добросовісними, справедливим, політично нейтральними та ввічливими.

Також, поліція повинна по-справжньому усвідомлювати, що населення складається з окремих людей, які мають власні потреби та вимоги. Особливу увагу поліція має звертати на вразливі групи населення[1]. В коментарі зазначено, що поліція повинна діяти згідно з законом, але враховуючи поведінку кожного громадянина окремо. Тут постає питання як же діяти співробітнику поліції в тому чи іншому питанні, якщо воно пов'язане з людиною з інвалідністю. Донна Марі МакНамара з Австралії (Newcastle Law School, University of Newcastle, Australia) вважає, що однією з найбільш актуальних проблем, з якими стикаються працівники поліції, є питання неідентифікації осіб з обмеженими можливостями, особливо психосоціальними та прихованими[2]. Для цього необхідно змінювати та адаптувати систему підготовки працівників Національної поліції України до таких ситуацій які потребують особливого рішення, яке в тому числі може суперечити закону.

Звертаючись до досвіду інших держав, можна стверджувати, що навчання правоохоронців для отримання знань та навичок для ефективної взаємодії із людьми, які мають стійкі вади здоров'я, є обов'язковим компонентом програм навчання, наприклад, поліцейських.

Як висновок можна зазначити що роль поліції у захисті прав людей з інвалідністю є важливим елементом для створення безбар'єрного середовища для таких громадян. Створення нової, вдосконаленої програми підготовки поліцейських є важливим питанням для подальшого розвитку взаємодії працівників Національної поліції з вразливими групами населення в тому числі для впровадження нових механізмів захисту прав людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОДЕКС ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ЕТИКИ Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. Та Пояснювальний меморандум. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 07.06.2025)
2. McNamara, D. M. Building a collaborative approach to policing in an age of disability human rights law. P. 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/341265140_Building_a_Collaborative_Approach_to_Policing_in_an_Age_of_Disability_Human_Rights_Law. (дата звернення: 07.06.2025)
3. Viljoen, E., Bornman, J., Wiles, L., & Tönsing, K. M. (2016). Police officer disability sensitivity training: a systematic review. *Police Journal: Theory, Practice and Principles*, Early onli, 1–8. URL: <http://doi.org/10.1177/0032258X16674021>. (дата звернення: 07.06.2025)

КРИВКО Олена, курсантка 1-го курсу
факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ТУРЕНКО Олег,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

РАБСТВО ЯК БЕЗПРЕЦЕДЕНТНЕ ПОРУШЕННЯ СВОБОД ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Рабство, як соціально-правовий інститут, є одним із найдавніших і найсуперечливіших явищ в історії людства. Воно не лише відображає економічні та політичні потреби суспільства, але й ставить фундаментальні питання про природу свободи, рівності та людської гідності. Аналіз феномену рабства розкриває глибокі етичні дилеми: чи може одна людина володіти іншою, і якою ціною окреме суспільство готове забезпечувати свій добробут [1, 2]. Рабство виникло як відповідь на соціальну нерівність і потребу в контролі над ресурсами. У первісних суспільствах воно мало обмежений характер, але з розвитком сільського господарства та появою перших цивілізацій стало системним явищем. У Месопотамії рабство згадується в Кодексі Хаммурапі (близько 1750 р. до н.е.), де воно було інституціоналізоване [1, 2]. У Стародавньому Римі раби вважалися «річчю», якою можна володіти, продавати чи використовувати за власним бажанням (*servi pro nullis habentur*) [4, с.77]. Господар мав абсолютну владу над рабом, хоча закон обмежував можливість фізичного знищення раба .

Рабство ставить питання про межі свободи: чи є свобода універсальною цінністю, чи вона залежить від соціального статусу? Історія показує, що суспільства часто жертвували свободою одних заради комфорту інших.

Економічний вимір рабства завжди був ключовим. У Стародавньому Римі раби забезпечували робочу силу для сільського господарства та інфраструктурних проєктів [2] . Під час колоніальної епохи трансатлантична работоргівля стала основою глобальної економіки. Плантації Америки забезпечували Європу дешевими ресурсами, а накопичене багатство сприяло промисловій революції [3] .

Дослідження CAGE показують, що доходи капіталістів від колоніальних плантацій зросли на 11%, а регіони з високою участю у работоргівлі демонстрували приріст загального доходу на понад 40% [3].

Економічне використання рабства викликає питання про моральність експлуатації: чи може економічний розвиток виправдовувати порушення базових прав людини? Ця дилема залишається актуальною навіть у сучасному світі.

Правова еволюція рабства демонструє його адаптивність до змін у суспільстві. У Римській імперії раби могли накопичувати пекулій — майно для викупу свободи [2]. У колоніальній Америці правові системи

закріплювали довічний статус рабів через судові рішення (наприклад, справа Джона Панча у 1640 році) [1].

У США лише після громадянської війни XIII поправка до Конституції (1865) офіційно заборонила рабство. Однак навіть тоді залишалися лазівки у вигляді «примусової праці» для засуджених злочинців [4].

Право на свободу є фундаментальним для людської гідності. Проте історія показує, що правові системи часто слугували інструментом пригнічення замість захисту прав людини.

Попри офіційну заборону рабства міжнародним правом (Декларація ООН про права людини, 1948 р.), сучасні форми експлуатації — примусова праця, торгівля людьми — залишаються поширеними. За оцінками Міжнародної організації праці (2023), понад 50 мільйонів людей у світі перебувають у сучасному рабстві [4].

Відповідно до статті 4 Європейської конвенції з прав людини, рабство та примусова праця є абсолютно забороненими. Європейський суд з прав людини у справі *Siliadin v. France* наголосив, що держава має не лише утримуватися від порушень, але й активно запобігати експлуатації.

Досвід колишніх рабів є важливим джерелом для розробки політик протидії експлуатації. Наприклад, Фредерік Дуглас наголошував на необхідності освіти як ключового інструменту звільнення [4].

Сучасне рабство ставить питання про відповідальність глобального суспільства: чи достатньо ми робимо для захисту найвразливіших? Чи можливо повністю викоринити експлуатацію в умовах економічної нерівності?

Для вирішення проблеми сучасного рабства необхідно застосовувати комплексний підхід:

1. **Посилення міжнародного законодавства:** Забезпечення суворого контролю за виконанням норм ООН щодо боротьби з торгівлею людьми та примусовою працею.

2. **Освіта та просвітництво:** Підвищення рівня обізнаності серед населення про сучасні форми рабства та їх наслідки.

3. **Економічна підтримка:** Створення програм допомоги для найбільш вразливих груп населення, які ризикують стати жертвами експлуатації.

4. **Технології для моніторингу:** Використання цифрових платформ для відстеження випадків торгівлі людьми та примусової праці.

5. **Покарання злочинців:** Посилення кримінальної відповідальності за порушення прав людини у сфері праці.

Цей підхід дозволить не лише зменшити масштаби сучасного рабства, але й створити умови для його повного викоринення.

Рабство є складним явищем, яке поєднує економічні вигоди з моральними дилемами. Його історія нагадує нам про ціну свободи та важливість захисту людської гідності. Аналіз цього явища допомагає зрозуміти не лише минуле, але й сучасні виклики боротьби за права людини. Рабство — це не лише історична реальність, але й моральний урок для всього людства: свобода є найвищою цінністю, яку потрібно захищати за будь-яких умов.

Список використаних джерел

1. Orlando Patterson. Slavery and Social Death: A Comparative Study. Harvard University Press, 1982.
2. Alan Watson. Roman Slave Law. Johns Hopkins University Press, 1991.
3. CAGE: How slavery wealth propelled economic growth. University of Warwick.URL:
https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/research/centres/cage/news/02-02-24-the_story_of_britains_industrial_revolution_how_slavery_wealth_propelled_economic_growth/
4. Encyclopedia.com: Slavery – Legal Aspects. URL:
<https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/slavery-legal-aspects>

КРИВКО Олена, курсантка 1-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий курівник: ОКОПНИК Олена, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Взаємодія підрозділів превентивної діяльності Національної поліції з населенням на засадах партнерства для України є принципово важливою в умовах воєнного стану. У межах реформи правоохоронної системи посилення такої взаємодії стало новим кроком у визначенні правових засад діяльності Національної поліції. Цей принцип базується на європейському поліцейському досвіді, де уже сформовані стійкі і ефективні традиції «community policing» – поліція орієнтована на громаду. Новітній підхід повністю соціально переорієнтував поліцію, а також він спонукає до налагодження тісної співпраці з населенням на засадах партнерства, орієнтує на інтереси громади, підвищує рівень довіри населення до поліції, що визначається основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції [2, с. 270].

Взаємодія поліції з громадськістю є важливим елементом забезпечення правопорядку, профілактики злочинності та створення безпечного середовища для кожного громадянина. У сучасному суспільстві поліція не може діяти ізольовано – її ефективність значною мірою залежить від того, наскільки тісно вона співпрацює з населенням і громадськими організаціями. Превентивна діяльність, яка спрямована на попередження правопорушень,

стає значно результативнішою, коли поліцейські діють у партнерстві з місцевими громадами.

Основна мета такої взаємодії полягає не лише у запобіганні злочинам, а й у формуванні довіри між правоохоронцями та громадянами. Закон України «Про Національну поліцію» визначає, що діяльність поліції повинна базуватися на принципах відкритості та співпраці з населенням. Це означає, що поліцейські мають бути не лише виконавцями закону, а й активними учасниками життя громади, готовими до діалогу та підтримки [4].

Превентивна діяльність поліції включає: попередження конфліктів, кримінальних та адміністративних правопорушень; забезпечення безпеки громади через соціальні кампанії, освітні проекти, патрулювання та моніторинг злочинності; роботу з ризикованими групами населення, такими як молодь чи особи без постійного місця проживання, через соціальні програми [3].

На практиці взаємодія між поліцією і громадськістю проявляється на різних рівнях. На державному рівні – це реалізація загальнонаціональних програм безпеки, співпраця з органами влади та розробка стратегій профілактики злочинів. На місцевому рівні – це робота дільничних офіцерів із жителями конкретних районів, організація зустрічей із представниками місцевих громадських об'єднань, а також проведення навчальних заходів для населення. Особливо важливою є робота з молоддю та вразливими групами населення – це дозволяє попередити конфлікти та ризики правопорушень [3].

Поліція також активно використовує сучасні інструменти комунікації для взаємодії з громадою. Наприклад, соціальні мережі стали важливим каналом для інформування населення про заходи безпеки, профілактичні акції та оперативну інформацію, особливо під час військового стану. Крім того, поліцейські організовують освітні кампанії, спрямовані на підвищення правової культури серед громадян, знайомлять з правилами поведінки з вибухонебезпечними предметами та про загрози поширення чутливої інформації в соціальних мережах, тощо [5].

Відповідно до статті 11 Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [4].

Важливо зазначити, що успішна превентивна діяльність неможлива без активної участі самих громадян. Люди мають бути готовими до співпраці з поліцією: повідомляти про правопорушення, брати участь у заходах безпеки чи навіть долучатися до волонтерських програм. Така взаємодія створює атмосферу відповідальності за спільний добробут.

Загалом взаємодія між підрозділами превентивної діяльності та громадськістю є багатогранним процесом. Це не лише виконання службових обов'язків поліцейськими чи проведення профілактичних заходів – це побудова довготривалих партнерських відносин, які базуються на довірі,

відкритості та спільній меті забезпечити безпечне середовище для кожного члена суспільства.

Тож, ефективна взаємодія між підрозділами превентивної діяльності та громадськістю є запорукою успішної профілактики злочинності та забезпечення безпеки. Поліцейські повинні не лише виконувати свої обов'язки професійно, але й бути відкритими до діалогу з населенням, сприяти формуванню довіри та партнерських відносин. Це дозволяє створити комплексну систему превентивної діяльності, яка враховує потреби кожного рівня взаємодії.

Список використаних джерел

1. Бондар В.В. Співпраця Національної поліції України з громадянським суспільством на засадах партнерства в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Том 2. № 81. С. 63-68. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301082/293287>
2. Ковбаса В.М., Кусько Р.В., Дрозд Т.В. Актуальні аспекти взаємодії Національної поліції України з громадянським суспільством на засадах партнерства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 305–307.
3. Лакійчук Я. О. До характеристики організаційних заходів поліції щодо здійснення нею превентивних заходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1(22) том 5, ч. 2. 2018. С. 132-135. URL:http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-5_2018/part_2/30.pdf
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2025. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/card2#Card>
5. Хитра О. Л. Кейс заняття на тему «Взаємодія поліції та громади (Community Policing)». Львів. 2021. 18. С. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/5%20%20%20%20Community%20Policing.pd>

КРИЛОВА Анастасія, студентка факультету міжнародної торгівлі і права Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ЗВЄРЄВА Катерина, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, доктор філософії

ПОРУШЕННЯ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У РОСІЙСЬКОМУ ПОЛОНІ: ВИКЛИК МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час повномасштабного вторгнення, яке супроводжується запровадженням воєнного стану в Україні, питання дотримання основоположних прав та свобод людини є критично важливим. Особливо

гостро постає проблема негуманного поводження з українськими військовополоненими, які опинилися в полоні країни-агресора. Зростаюча кількість задокументованих випадків катувань, жорстокого поводження та порушення норм міжнародного права вимагає не лише публічного реагування, а й наукового аналізу. Дослідження даного питання є ключовим для виявлення системності воєнних злочинів, захисту військовослужбовців та удосконалення механізмів міжнародної відповідальності.

Недоторканими правами згідно зі статтею 64 Конституції України та міжнародними нормами (зокрема, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права) є: право на життя, заборона катувань, заборона рабства і примусової праці, право на справедливий суд, презумпція невинуватості, право на повагу до гідності, свобода віросповідання, право звертатися до суду чи омбудсмена. Тож дані права та свободи людини ні в якому разі не можуть бути порушені. Згідно зі звітом ООН за 2024 рік, переважна більшість, а це 95% українських військовополонених, які повернулися з російського полону, повідомили про систематичне застосування тортур. Серед описаних методів були жорстокі побиття, електрошок, задушення, сексуальне насильство, тривале утримання в болісних позах, імітація страти, позбавлення сну. [3] А це прямо вказує на порушення заборони катувань, хоча дане право є абсолютним і не може порушуватись за будь-яких обставин та причин, що закріплено в **Конвенції ООН проти катувань та статті 3 спільної Женевської конвенції**. До того ж як зазначає Уповноважений Верховної Ради з прав людини, РФ систематично порушує норми Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949 року.[2] Тут йдеться про статті 13, 17, 19–22, 24–27, 29–31, 46, 48, 69–71, які гарантують захист від насильства і принижень, право на гуманне поводження, медичну допомогу, листування з рідними та допуск міжнародних організацій.

Наразі Україна веде активну взаємодію з міжнародними інституціями, зокрема з ООН, з метою захисту прав військовополонених та привернення уваги світової спільноти до необхідності посилення тиску на Росію для припинення практик катувань. Паралельно триває діяльність, спрямована на повернення полонених шляхом обмінів, а також надання медичної та психологічної допомоги звільненим. Також Україна працює над низкою заходів для протидії катування українських військовополонених. А саме, призначення держави-покровительки, впровадження змішаних медичних комісій, але Росія не погоджується з цими механізмами контролю, що передбачені Женевськими конвенціями, і фактично блокує їх реалізацію.[1]

Тому хоча питання дотримання прав українських військовополонених залишається в центрі уваги української влади, міжнародних правозахисних організацій, світової спільноти та докладається багато зусиль щоб зупинити системні випадки катувань і жорстокого поводження з боку Росії, проте дане питання наразі залишається невирішеним. **Тривалість повномасштабного вторгнення лише ускладнює дану ситуацію, бо з кожним днем все більше українських військовослужбовців потрапляють у полон, де зазнають нелюдського ставлення та серйозних порушень міжнародного права.**

Дана ситуація демонструє систематичні порушення базових прав людини. Порушення прав українських військовополонених у російському полоні свідчить про грубе ігнорування міжнародних норм, зокрема положень Женевських конвенцій та Конвенції ООН проти катувань, і ставить під сумнів ефективність існуючих механізмів міжнародного права щодо захисту в умовах воєнного стану.

Порушення прав українських військовополонених у полоні Росії є серйозною проблемою як на національному, так і на міжнародному рівнях. На національному рівні це питання наголошує на забезпечення правового захисту, гідного ставлення та безпеки військовослужбовців, а також потребує удосконалення законодавства і підвищення рівня дисципліни в силових структурах. Запровадження таких механізмів дозволить посилити інституційні можливості поліції щодо захисту прав і свобод громадян в умовах воєнного стану. На міжнародній арені ця проблема демонструє труднощі із забезпеченням дотримання гуманітарного права, що вимагає активнішої участі таких інституцій, як ЄСПЛ та ООН.

З огляду на вищевикладене, доцільно навести основні рекомендації, здатні посприяти усуненню наявної проблеми:

ініціювати додаткові санкції проти відповідальних осіб та установ, причетних до катувань військовополонених;

наполягати на безперешкодному доступі МКЧХ до всіх місць утримання полонених, як це передбачено Женевською конвенцією;

створити реєстр задокументованих випадків катувань і передати ці дані до міжнародних юрисдикцій;

посилити підтримку звільнених військовополонених, надаючи їм медичну, психологічну та юридичну допомогу, а також збираючи їхні свідчення;

поширювати інформацію на міжнародному рівні, аби не допустити замовчування проблеми та привернути увагу до масштабності злочинів.

Отже, порушення прав українських військовополонених у російському полоні є серйозним викликом для міжнародного права. Незважаючи на зусилля держави і міжнародної спільноти, проблема жорстокого поводження та катувань досі залишається актуальною. Це свідчить про необхідність посилення міжнародних і національних механізмів контролю, а також посилення співпраці між державами і правозахисними структурами. Лише комплексний підхід, що включає ефективне реагування на порушення, підтримку постраждалих і притягнення винних до відповідальності, може сприяти припиненню цих злочинів і захисту прав військовополонених.

Список використаних джерел

1. Високолян О. Україна заявляє про 14 тисяч випадків тортур в російському полоні. Як це зупинити. *Радіо Свобода*. URL: <https://surl.li/oxhjdp> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Уповноважений: російська федерація катує українських військовополонених. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - Головна*. URL: <https://surl.li/zlbojvih> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Treatment of prisoners of war and update on the human rights situation in Ukraine. *Ukraine*. URL: <https://surl.li/eovjoc> (дата звернення: 27.05.2025).

4. Ukraine: Human rights situation remains bleak three years after Russia's full-scale armed attack - UN report. *Ukraine*. URL: <https://surl.li/bfhamt> (дата звернення: 27.05.2025).

5. UN report: Credible allegations Ukrainian POWs have been tortured by Russian forces. *UN News*. URL: <https://surl.li/bjvzyf> (дата звернення: 28.05.2025).

КУЗНЕЦОВА Соф'я, студентка
Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник: ФІЛЯНІНА
Людмила, доцент кафедри міжнародного
права Університету митної справи та
фінансів, кандидат юридичних наук,
доцент

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ ЄС ЩОДО САНКЦІЙ ПРОТИ РФ

З початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році українська дипломатія стала важливим чинником у формуванні міжнародної реакції, особливо в рамках Європейського Союзу.[1] Завдяки наполегливій зовнішньополітичній діяльності українських дипломатів, офіційному Києву вдалося постійно просувати питання санкційного тиску на росію у політичному порядку денному ЄС.

Важливу роль у цьому відіграють регулярні двосторонні зустрічі, виступи на міжнародних форумах, публічні заяви та залучення громадянського суспільства до підтримки інформаційної кампанії щодо санкцій. Санкційна стратегія ЄС значною мірою була сформована під впливом українських аргументів щодо необхідності стримування агресора та забезпечення міжнародної безпеки.

Українські дипломати наполегливо підкреслюють, що санкції повинні слугувати не як каральний інструмент, а як політичний засіб для зупинки збройної агресії росії. Зусилля України в цьому напрямку супроводжуються конкретними аналітичними матеріалами та доказами порушень міжнародного права з боку рф. Велику вагу має й президентська дипломатія.[2]

Прямі звернення Президента України до урядів країн ЄС та виступи в європейських парламентах викликають сильний емоційний і мобілізуючий ефект. Таке персоніфіковане спілкування підсилює офіційні дипломатичні меседжі та створює атмосферу солідарності, в якій прийняття санкційних рішень здається моральним і політично виправданим.

Важливим є також внесок українських дипломатичних представництв у державах-членах ЄС.[3] Завдяки постійному діалогу з місцевими

урядовцями, аналітичними центрами та ЗМІ формуються національні позиції, які пізніше транслуються на загальноєвропейському рівні. Посольства України стають генераторами ініціатив, важливих для формування санкційних пакетів.

Дипломатія на рівні Європейської служби зовнішніх справ також відіграє свою роль. Україна активно взаємодіє із профільними структурами ЄС, забезпечуючи через свої постійні представництва у Брюсселі оперативну передачу позицій Києва, координацію зі союзниками та аналіз політичних настроїв у європейських столицях.

Одним з ключових аспектів є здатність української дипломатії підлаштовувати аргументацію в залежності від конкретного політичного контексту держав ЄС.[4] У взаємодії з окремими державами, для запровадження санкцій, акцент зміщується на безпекові, економічні або морально-етичні підстави. Така гнучкість допомагає знаходити підтримку навіть у тих державах, які зазвичай дотримуються обережнішої політики щодо росії.

Окрім дипломатичних зусиль, ведеться також активна інформаційна кампанія, що формує громадську думку в державах ЄС. Українські представники активно беруть участь у публічних обговореннях і медіа, поширюючи правдиву інформацію про війну.[5] Це дозволяє впливати на політичні настрої в європейських суспільствах та сприяє прийняттю санкційних заходів.

Співпраця з європейськими інституціями також розвивається в рамках парламентської дипломатії. Верховна Рада України підтримує постійні контакти з Європарламентом, що сприяє мобілізації політичної підтримки, включенню санкційних питань до резолюцій і координації позицій з парламентськими групами дружби.

Таким чином, українська дипломатія працює на багатьох рівнях – від президентських ініціатив до парламентських і міжурядових контактів. Використовуючи всі доступні канали, вона впливає на позицію ЄС щодо санкцій проти російської федерації. Це цілеспрямоване і стратегічне спілкування суттєво зміцнило санкційний режим ЄС і продовжує визначати його розвиток у відповідь на російську агресію.

Список використаних джерел

1. Вікторія Оцоколич. Три роки повномасштабного військового вторгнення рф: санкційна дипломатія примусу. *Think brave. Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytcs/234066_tri-roki-povnomasshtabnogo-vyskovogo-vtorgnennya-rf-sanktsyna-diplomatya-primusu (дата звернення: 13.05.2025).

2. 08.03.25 Україна і світ – проти російської агресії. Санкції в дії. *Служба зовнішньої розвідки України*. URL: <https://szru.gov.ua/news-media/publications/080325-ukraina-i-svit--proty-rosiiskoi-ahresii-sanktsii-v-dii> (дата звернення: 13.05.2025).

3. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://surl.lu/mqtrrd> (дата звернення: 13.05.2025).

4. Санкції проти РФ. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf> (дата звернення: 13.05.2025).

5. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. *EU NEIGHBOURSEAST*. URL: <https://surl.li/nbvolu> (дата звернення: 13.05.2025).

КУЛІШ Вікторія, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРВА Володимир, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Оперативно-розшукова діяльність є важливим елементом у системі правоохоронних органів, що дозволяє виявляти, попереджати та розкривати злочини, збираючи відповідну інформацію з використанням різних методів, серед яких особливе місце займають методи психологічного впливу [1, с. 12]. Встановлення контакту із суб'єктами оперативного інтересу, отримання від них інформації, забезпечення лояльності або контроль над поведінкою певних осіб – усе це потребує знання основ психології та вмілого використання її методів у рамках закону. Разом із тим, правове регулювання та етичні аспекти застосування таких методів є надзвичайно важливими, оскільки будь-яке порушення законодавства або морально-етичних норм може призвести до зловживань, компрометації доказів і порушення прав людини [2, с. 47].

Юридичні основи застосування методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності ґрунтуються на нормах Конституції України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та міжнародних нормативних актах. Основні принципи законності, обґрунтованості та необхідності закладені у статті 8 Закону України «Про

оперативно-розшукову діяльність», яка визначає підстави для проведення оперативних заходів і межі втручання у приватне життя громадян [3].

Методи психологічного впливу, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності, можна поділити на вербальні, невербальні, маніпулятивні та методи психологічного тиску. Вербальні методи включають активне слухання, навідні запитання, зміну темпу розмови, використання риторичних прийомів для створення довіри або спонукання особи до певних дій [4, с. 67]. Невербальні методи передбачають використання жестів, міміки, інтонації голосу, мови тіла, що можуть сприяти створенню сприятливого психологічного клімату для отримання необхідної інформації [5, с. 22]

Етичні аспекти застосування методів психологічного впливу мають важливе значення, оскільки їхнє неналежне використання може призвести до порушення прав людини, недотримання принципів верховенства права та компрометації здобутої інформації. Важливо розмежовувати правомірний психологічний вплив, що базується на навичках ефективної комунікації, створенні довіри та використанні психологічних прийомів для отримання необхідної інформації, та неправомірний вплив, що включає примус, погрози, шантаж, навмисне введення в оману або створення несприятливих психологічних умов для особи.

Досвід зарубіжних країн показує, що ефективне використання психологічних методів в оперативно-розшуковій діяльності можливе лише за умови дотримання чітких стандартів професійної етики та правових норм. Наприклад, у США та Великій Британії існують спеціальні протоколи проведення допитів, що регламентують допустимі межі психологічного впливу, а також передбачають відповідальність за перевищення повноважень під час отримання інформації [3].

Враховуючи специфіку оперативно-розшукової діяльності, необхідно розуміти, що психологічний вплив є не лише інструментом отримання інформації, а й засобом ефективної взаємодії з особами, які мають значення для кримінального провадження чи розслідування. Здатність оперативного працівника адаптуватися до різних психологічних типів осіб, вибудовувати довірливі відносини або, навпаки, створювати певні умови для схиляння до співпраці є важливою навичкою, яка розвивається в процесі професійної підготовки.

Однією з ключових характеристик ефективного психологічного впливу є його непомітність та ненав'язливість. Якщо людина відчуває спроби маніпуляції або тиску, її природною реакцією буде опір або закритість, що значно ускладнить процес комунікації. Саме тому оперативні працівники використовують різні стратегії комунікації, спрямовані на створення атмосфери довіри, зниження рівня тривожності або агресії, а також стимулювання до відкритості. Важливим є також вміння правильно реагувати на емоційний стан співрозмовника, оскільки в стресових ситуаціях люди можуть поводитися ірраціонально, що потребує від оперативного працівника гнучкості в підходах.

Окремо варто звернути увагу на використання невербальних методів впливу. Інтонація голосу, жести, міміка, поза та навіть тактильний контакт

можуть відігравати вирішальну роль у встановленні контакту з особою. Наприклад, м'яка, доброзичлива манера спілкування сприяє розслабленню та схильності до діалогу, тоді як жорсткий тон і нав'язливі рухи можуть викликати спротив або агресію. Саме тому професійна підготовка оперативних працівників включає розвиток навичок невербальної комунікації, оскільки це дозволяє керувати розмовою та емоційним станом співрозмовника без прямого вербального тиску.

Контроль емоційного стану є важливою навичкою для оперативних працівників, які часто стикаються з агресією, страхом чи маніпуляціями. Вміння зберігати спокій і контролювати розмову допомагає не лише здобувати інформацію, а й забезпечувати власну безпеку. Психологічний вплив може знизити напругу, запобігти конфліктам і сприяти співпраці підозрюваного. Водночас важливо дотримуватися етичних норм — не допускати тиску, шантажу чи обману, адже це може мати юридичні наслідки та зруйнувати довіру до розслідування.

Отже, використання методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності є необхідним елементом ефективної правоохоронної практики. Воно дозволяє покращити якість зібраної інформації, запобігти злочинам та забезпечити безпеку суспільства. Водночас дотримання правових та етичних норм у цьому процесі є ключовим фактором, що визначає законність та ефективність таких методів. Подальший розвиток цієї сфери потребує міждисциплінарного підходу, що об'єднує юридичні, психологічні та технологічні аспекти, забезпечуючи комплексний підхід до забезпечення правопорядку.

Список використаних джерел

1. Бахін В. Психологія в діяльності правоохоронних органів : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 312 с.
2. Коченов В. Проблеми психологічного впливу в оперативній діяльності. Науковий вісник ДДУВС. 2022. № 3. С. 45–57.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
4. Психологічні методи в розкритті злочинів / під ред. О. В. Лисенка. Харків : Право, 2021. 278 с.
5. Ткаченко О. Комунікативні стратегії та тактики в розшуковій діяльності. Вісник НАН України. 2023. № 1. С. 22–33.

КУХАР Анна, студентка 4-го курсу факультету правоохоронної діяльності Національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького
Науковий керівник: КОЗАКЕВИЧ Олеся, старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної

СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військовий стан в Україні, введений через повномасштабну збройну агресію, зумовив новітні загрози та виклики перед захистом прав людини, які мають істотний вплив на захист прав людини та громадянина[1].

В умовах збройних конфліктів сучасні дослідники розрізняють: звичайні механізми захисту прав людини, до яких належать: судові та позасудові, національні та міжнародні, універсальні, регіональні, національні тощо; спеціальні механізми захисту прав людини, до них належать усі надзвичайні та тимчасові механізми: спеціальні комісії та органи, польові та моніторингові місії, установи, призначені для транзитивної юстиції тощо [2, с. 264]. Особливої уваги в умовах конфліктів потребує захист прав вразливих груп населення.

Збройна агресія та введення воєнного стану поставило перед українським суспільством проблему захисту цивільного населення від порушень прав людини, зокрема права на безпеку, медичну допомогу та житло. Омбудсман забезпечує нагляд за дотриманням прав і надає підтримку, сприяючи правосуддю в умовах збройного конфлікту. Тому діяльність омбудсмана у цей період є вкрай важливою для, особливо для тих, хто постраждав від бойових дій або окупації. Захист прав жінок від насильства є особливо актуальним, адже воєнні дії створюють загрозу безкарності для винних у випадках насильства. За даними звіту омбудсмана за 2023 рік, документування випадків сексуального насильства на окупованих територіях є одним із його пріоритетів, що дозволяє підтримати постраждалих і забезпечити в майбутньому справедливості покарання[3].

Ще одним пріоритетним напрямом для омбудсмана є робота з переселенцями та біженцями, які зазнали порушень своїх прав унаслідок вимушеного переміщення та як наслідок, стикаються з дискримінацією, обмеженим доступом до медицини, освіти та працевлаштування. Згідно з даними з річного звіту омбудсмана за 2023 рік, було вжито низку заходів для моніторингу ситуації на окупованих територіях і фіксації порушень прав людини[3]. Зокрема, омбудсман активно співпрацює з міжнародними організаціями, щоб отримувати достовірні дані про порушення та притягати винних до відповідальності на міжнародному рівні.

Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні, в Доповідях зробила висновок, що збройний конфлікт в Україні має руйнівні наслідки на різних рівнях, особливо для окремих осіб. Це суттєво вплинуло на реалізацію майже всіх прав людини. Люди живуть в атмосфері нестерпної невизначеності та страху. Безліч постраждалих намагаються впоратися з безпосередніми наслідками жорстких подій і масштабних руйнувань. На додаток до численних фізичних травм, на загоєння яких знадобиться час, глибокий психологічний вплив цих подій має довготривалі наслідки. Комісія

занепокоєна кількістю, географічним масштабом і тяжкістю порушень прав людини та відповідних міжнародних злочинів, які вона задокументувала під час виконання свого мандату. Від цих злочинів постраждали чоловіки, жінки, хлопці та дівчата різного віку та різного походження [4, с.18]. В підсумку Доповіді, Комісія рекомендує сторонам збройного конфлікту забезпечити своєчасне, ефективне, ретельне, незалежне, неупереджене та прозоре розслідування та притягнення до відповідальності за всіма підозрами про скоєння міжнародних злочинів, порушень міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, включаючи сексуальне та гендерно зумовлене насильство і насильство над дітьми; притягнути всіх винних до відповідальності в судовому порядку відповідно до міжнародних стандартів у сфері прав людини; вжити всіх необхідних заходів для забезпечення здійснення права всіх жертв на встановлення істини та зрештою надання їм можливості отримати відшкодування та правовий захист, у тому числі компенсацію та реабілітацію [4,с.19].

Захист рівних прав і свобод для всіх громадян залишається ключовим напрямком діяльності держави. Воєнний стан не скасовує рівності у доступі до медичних, соціальних послуг, захисту від дискримінації. Державні інституції та міжнародні партнери сприяють запобіганню порушенням прав людини особливо вразливих груп.

Формула миру, яка передбачає встановлення справедливості та гарантії неповторення порушень у майбутньому, є важливим напрямком діяльності омбудсмана[5]. Він не лише документує порушення, а й сприяє створенню правових умов для запобігання їм у майбутньому. Омбудсман підтримує реалізацію цієї концепції через фіксацію та моніторинг порушень, допомагаючи постраждалим і сприяючи притягненню винних до відповідальності.

Омбудсману варто розвивати тіснішу співпрацю з міжнародними правозахисними організаціями, щоб забезпечити контроль за ситуацією на окупованих територіях та фіксацію порушень. Це може включати обмін інформацією, спільні розслідування, гуманітарні місії. По-друге, потрібні законодавчі ініціативи для удосконалення захисту прав людини в умовах війни.

Ще одним важливим кроком є вдосконалення системи документування порушень прав людини під час війни. Держава має забезпечити безпечні й надійні способи для громадян повідомляти про порушення, навіть якщо вони перебувають в окупації чи на небезпечних територіях. Це дозволить накопичувати докази, які можуть бути використані в міжнародних судах проти порушників.

Отже, в умовах воєнного стану забезпечення прав людини актуалізується, що у подальшому допоможе у відновленні справедливості та притягненні винних до відповідальності. Забезпечення рівності прав і свобод, підтримка справедливості та реалізація Формули миру допомагають зберігати правову державність та гарантувати, що подібні порушення не повторяться.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Размєтаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 364 с.
3. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. Омбудсман України. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/>
4. Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні: Переклад українською сигнального невідредагованого примірника. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_UA.pdf
5. Формула миру Президента України Володимира Зеленського (Українська формула миру). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/formula-miru>.

КУЩУК Олександра, курсант 2-го курсу факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КІБЛИК Дар'я, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Зміст превентивної (профілактична) поліцейської діяльності охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на уникнення виникнення ситуацій, які можуть призвести до порушення закону. Перш за все, це включає в себе системний аналіз криміногенних умов та джерел, ідентифікацію соціальних, економічних та культурних чинників, які сприяють виникненню злочинності. До основних завдань превентивної (профілактична) поліцейської діяльності включається розробка та впровадження програм та заходів, спрямованих на попередження конкретних видів злочинності. Це може охоплювати широкий спектр заходів: від соціальних кампаній та освітніх проєктів до організації патрулювання та моніторингу злочинності в конкретних районах. Спільні заходи та програми, спрямовані на підвищення обізнаності та активну участь громади в питаннях безпеки та є важливою складовою успішної превентивної стратегії. Особливе місце в системі превентивної (профілактичної) поліцейської діяльності займає робота з ризикованими групами населення, включаючи молодь, осіб без постійного місця проживання та інші вразливі

соціальні категорії. Це включає в себе розробку та впровадження соціальних програм, які мають на меті попередження соціального виключення та викривлення мотивацій до скоєння правопорушень. Загальний зміст превентивної поліцейської діяльності базується на комплексному підході, який об'єднує кримінологічні, психологічні, соціологічні та юридичні аспекти. Відповідно до цього підходу, превентивна (профілактична) діяльність стає не лише важливою складовою поліцейської діяльності, але і важливим чинником забезпечення безпеки та порядку у суспільстві. [1]

Однією з головних умов успішного функціонування будь-якої соціальної системи виступає об'єднання зусиль та можливостей її складових елементів для досягнення загальної мети. Правоохоронна діяльність, реалізація якої виступає спільним завданням органів державної влади та органів місцевого самоврядування, не є виключенням з цього правила. На теперішній час прийнято цілу низку законодавчих актів, які наділяють органи місцевого самоврядування значними повноваженнями у сфері забезпечення публічного порядку й безпеки. Саме в системі місцевого самоврядування, на думку О.М. Солоненка, можна оперативніше, порівняно з органами державної влади, вирішувати питання, пов'язані з охороною громадського порядку, реалізацією прав і свобод громадян. Адже заходи, які вживають правоохоронні та інші державні органи щодо посилення боротьби зі злочинністю, не завжди, з точки зору врахування місцевих особливостей, адекватні наявній ситуації і тому недостатньо дієві. Ситуація, коли місцеве самоврядування, не будучи частиною державного апарату, наділено значними повноваженнями щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, виступає цілком закономірним процесом, оскільки безпека, як стан захищеності інтересів особи, суспільства і держави від протиправних посягань, з огляду на її системну природу, не може бути забезпечена виключно зусиллями державного апарату. Саме тому територіальні громади, місцеві інтереси яких репрезентуються в організаційній діяльності органів місцевого самоврядування, виступають суб'єктами правоохоронної діяльності, які самостійно забезпечують публічну безпеку і порядок.[2].

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній, політичній, духовній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Це стосується й такого державного інституту, як органи правопорядку. Поліція в Україні – це державний орган виконавчої влади, який покликаний захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань, стояти на варті правопорядку й законності. Як прописано в Законі України «Про Національну поліцію», діяльність цієї структури будується на принципах законності, гласності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями і населенням. Поліція інформує органи влади й управління, населення, засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення. У системі державного управління органи внутрішніх справ посідають особливе місце. Це зумовлено насамперед тими функціями,

які вони виконують у суспільному житті, їх значущістю, а також тим, що їхня діяльність здійснюється в реальному соціальному просторі у безпосередньому контакті з громадянами. Щодня працівник поліції вирішує складні професійні завдання, розв'язує непрості ситуації та конфлікти й не має права помилятися. Отже, ступінь матеріально технічної забезпеченості й ефективність діяльності органів правопорядку, рівень їхньої професійної компетентності позначаються на соціальнопсихологічному стані суспільства, а також впливають на громадську думку про роботу поліції. комунікативної компетентності у фахівців ОВС повинна будуватися навколо зазначених компонентів.[3]

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні проблема забезпечення публічної безпеки набуває особливого значення для правоохоронних органів, а питання превентивної діяльності стає стратегічно важливим напрямом поліцейської діяльності та ключовим фактором формування стабільності та правопорядку в суспільстві. Тому превентивна діяльність підрозділів Національної поліції України є невід'ємною складовою цієї стратегії. Зазначимо, що Національна поліція України є провідним суб'єктом здійснення превентивної діяльності. Так, згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» одним із основних повноважень поліції є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Вихідною ідеєю у вирішенні конфліктів у процесі взаємодії підрозділів превентивної діяльності та представників різних соціальних груп може стати зосередження уваги на усуненні або зменшенні негативного впливу проблемних чинників, наявність яких на сьогодні знижує ефективність профілактичної діяльності Національної поліції. Такими проблемними чинниками є, зокрема, недосконала нормативно-правова база, відсутність ефективної взаємодії з громадськістю та іншими державними органами, кадрові проблеми, недостатнє фінансування. У межах вирішення поставленого завдання доцільно, насамперед, розглянути напрацювання представників адміністративно-правової науки, які раніше досліджували порушене питання. Аналіз таких напрацювань має стати підґрунтям для подальшого уточнення та конкретизації відповідних теоретико-прикладних положень. Зокрема, висвітлюючи організаційно-правові аспекти профілактики Національною поліцією правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, М.О. Шевяков наголосив на потребі внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію», які передбачатимуть заміну термінів «публічна безпека» і «публічний порядок» на «громадська безпека» та «громадський порядок». На думку цього дослідника, вживання даних термінів недоцільне за відсутності таких категорій в інших нормативноправових актах, зокрема, в Конституції України [164, с. 163]. Таку пропозицію раніше висловлював і А.Є. Крищенко, підкреслюючи, що на сучасному етапі розвитку законодавчого поля терміни «публічна безпека» і «публічний порядок» можна вважати рівнозначними поняттями з «громадська безпека» та «громадський порядок». Натомість застосування протилежного варіанту означало б необхідність внесення змін

до понад 5 тис. нормативних актів, що оперують саме поняттями «громадська безпека» та «громадський порядок» [5].

Список використаних джерел

1. Навчально-методичний посібник для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня магістра у Національному університеті «Одеська юридична академія», галузь знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність». Одеса «Юридична література», 2024 р. с.11
2. Анісімов К.І., Взаємодія поліції та територіальних громад на засадах партнерства: адміністративно-правовий вимір: дисертація, 2023р. ст. 94-95.
3. Збірник науково-методичних праць «Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі» Львів, 2014р., ст. 61-67.
4. Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності національної поліції: матеріали Всеукраїнського круглого столу 7 червня 2024 року. ст.128
5. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису Ісаєнко І.В. ст.149. 2024 р.

LISNYAK Anastasia, *third-year cadet of the Faculty of Training of Specialists for Pre-trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine of Dnipro State University of Internal Affairs*

GALENKO Yulia, *Osenior lecturer of the Department of Ukrainian Studies and Foreign Languages, Dnipro State University of Internal Affairs*

STATE LEADERSHIP IN UKRAINE IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY AND DEFENSE

The military aggression of the russian federation against Ukraine, which began on February 24, 2022, led to the introduction of the legal regime of martial law throughout the entire territory of the state. Under such conditions, the system of criminal justice, particularly pre-trial investigation, has faced new challenges that require adaptation of both the regulatory framework and law enforcement practices. The specific conditions of martial law necessitate a prompt response to criminal offenses, especially crimes related to state security, war crimes, offenses against life, property, etc. As a result, the workload of investigators has increased significantly, as they play a key role in gathering evidence, ensuring rights and lawful interests of participants to the proceedings, and implementing the principle of the inevitability of punishment. However, the current criminal procedural model

often fails to consider the peculiarities of the state of emergency, hindering the effectiveness of investigations due to excessive bureaucracy, duplication of functions between the prosecutor and the head of the pre-trial investigation body, difficulties in accessing judicial oversight, and other factors. Therefore, the study of the investigator's powers under martial law is extremely relevant for improving mechanisms ensuring legality, effective functioning of the criminal justice process, and the protection of Ukraine's national security.

According to Art. 1 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law», martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or at certain localities in the event of armed aggression, threat of attack, danger to the state independence or territorial integrity of Ukraine. It involves granting relevant state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies the powers necessary to avert threats, repel armed aggression and ensure national security, as well as the temporary, threat-driven restriction of constitutional rights and freedoms of individuals and citizens, and the rights and legitimate interests of legal entities, with a specified duration of such restrictions [3].

To enhance the effectiveness of combating crime under martial law (where criminal activity is becoming increasingly professional, organized and transnational) and to strengthen guarantees of individuals' rights, freedoms and legitimate interests in criminal proceedings, it is necessary to improve the tools and methods used by investigators to collect evidence during pre-trial investigation of criminal offenses.

The introduction of martial law in Ukraine has intensified a number of pre-existing issues in the sphere of criminal proceedings and simultaneously generated new challenges, necessitating systemic amendments and additions to Section IX-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. These changes generally concern two main areas: (i) investigation of war crimes; (ii) investigation of other categories of criminal offenses. Difficulties arise in the execution and documentation of procedural actions, prompt adoption of procedural decisions, application of measures to ensure criminal proceedings, adherence to procedural timelines, and clear delineation of powers between the prosecutor and the head of the pre-trial investigation body. All these factors affect the efficiency of pre-trial investigations to varying degrees [1].

An investigation is a set of cognitive and law-enforcement actions carried out by an investigator or detective in accordance with legal requirements, aimed at detecting, preventing and solving criminal offenses, collecting, analyzing, evaluating, verifying and using evidence, as well as protecting rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities, and ensuring fair application of criminal procedure law.

According to Art. 38 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, pre-trial investigation is conducted by [1]:

1. Investigative units of the National Police; security agencies; the State Bureau of Investigations;
2. Detective unit and internal control unit of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine;
3. Detective units of the Bureau of Economic Security of Ukraine.

The criminal process is currently being operated under martial law, which creates additional pressure on investigators, prosecutors, judges and other participants to the process. This pressure is not only related to the criminal situation and the volume of criminal cases, but also to several other factors. In particular, the need to promptly, but no later than 24 hours, enter information into the Unified Register of Pre-trial Investigations (ERDR) after a statement is submitted or circumstances are discovered that may indicate a criminal offense (even in cases, where the event does not constitute a criminal offense). Additionally, the process is complicated by excessive formalism, including the requirement for prior approval from the prosecutor for the investigator's requests to conduct investigative actions or take measures to ensure criminal proceedings. Although judicial oversight implies the principle of adversarial proceedings and external control over the investigator's actions, it is still necessary to approach the court for permission to apply even the lightest preventive measures, such as personal commitment or surety. Furthermore, it is required to approach the court again to seize physical evidence, the permission for confiscation of which has been already granted during the search, along with many other bureaucratic procedures.

In a situation of medium workload, when an investigator handles about 100 criminal cases at a time, as practice shows, they can typically conduct only 4 full-fledged investigative or procedural actions per day that require engagement of other participants to the process. Moreover, an investigator needs to approve motions with the prosecutor, participate in court hearings, prepare various procedural documents (resolutions, notifications, reports, responses), and review applications, complaints, petitions and requests that do not require the involvement of other persons.

If to analyze the simplest criminal offense, where the person committed it is known from the moment of registration and does not need to be identified, for example, a criminal offense under Art. 368 of the Criminal Code of Ukraine «Acceptance of an Offer, Promise or Receipt of an Unlawful Benefit by a Public Official», then under the current conditions of documentation (i.e., without the emergence of circumstances complicating the proof), an investigator must carry out the following minimum necessary list of investigative and procedural actions: to enter the information into the ERDR; to notify the applicant and the prosecutor about the start of the pre-trial investigation; to interrogate the applicant; to give instructions to the operational unit or personally establish the identifying data of the subject, their communication means, movements, position, work address, residence, etc. in a secret mode (i.e., using all security procedures, courier communication, etc.); to prepare a motion for conducting special investigative (search) actions; to approve the motion with the prosecutor; to consider the motion in court; to give instructions for the execution of the ruling; to familiarize with their results as instructed by the prosecutor during the conduct of special investigative actions [2, p. 12].

Subsequently, during the control over the commission of a criminal offense, an investigator must promptly attempt to arrest the person in accordance with Part 1 of Art. 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, conduct a frisk, a scene inspection and, if necessary, carry out other searches (both urgent and authorized,

which require preparing motions, obtaining the prosecutor's approval and participating in court hearings). An investigator must also prepare a motion for the seizure of confiscated funds and physical evidence, approve it with the prosecutor, and present it in court; prepare a notice of suspicion, approve it with the prosecutor, and deliver it to the suspect; prepare a motion for a preventive measure, approve it with the prosecutor, and submit it for court review; interrogate a suspect, an applicant and witnesses; obtain samples and appoint necessary expert examinations (e.g., phonoscopic or chemical); disclose the pre-trial investigation materials to the parties to the proceedings in accordance with Art. 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine; prepare a register of pre-trial investigation materials and an indictment act to be submitted to the prosecutor for approval [2, p. 13].

The improvement of the procedural form of criminal proceedings should be aimed, on the one hand, at simplifying the procedure for the evidentiary activities of investigators, ensuring adherence to the principles of the rule of law and other fundamental principles of criminal procedure, while also enabling rapid acquisition of information and the formation of necessary evidentiary base, ensuring the effectiveness of the criminal proceedings and the inevitability of punishment for guilty parties. On the other hand, it should contribute to the protection of investigators from potential provocations and pressure from the accused, which could impact the administration of justice.

References

1. Criminal Procedure Code of Ukraine dated 04/13/2012 No. 4651-VI, current version as of 12/26/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (date of access: 05/09/2025).
2. Hnatenko V.V. «Beginning of Pre-Trial Investigation under Martial Law». // Current Issues of Pre-Trial Investigation: collection of materials of the round table, April 28, 2023. Kryvyi Rih: KNNI DonDUVS, 2023. 152 p.
3. Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» No. 389-VIII dated 05/12/2015, current version as of 02/08/2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (date of access: 05/09/2025).

LYPNYTSKA Anhelina, *2nd year student, Kharkiv National University of Internal Affairs*

FEATURES OF POLICE POWERS IMPLEMENTATION UNDER MARTIAL LAW: LIMITS OF PERMISSIBLE HUMAN RIGHTS RESTRICTIONS

The noticeable escalation of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine on February 24, 2022 forced the state to act immediately. On the same day, the Decree of the President of Ukraine No. 64/2022, which was promptly approved by the Law of Ukraine No. 2102-IX, introduced the legal regime of martial law [4, 5]. This step requires the state to strengthen control

over public safety, therefore the activities of the police take on special importance, since it is a key tool for ensuring law and order and national security. At the same time, it is precisely in this difficult period that there is an urgent need to clearly define the limits of permissible restrictions on human rights and freedoms in order to prevent abuses and ensure compliance with basic democratic principles.

With the beginning of the full-scale invasion, the list of police powers was expanded, which is a logical and necessary action. The National Police, in addition to performing its usual functions of ensuring public order, combating crime and protecting citizens' rights, received additional tasks directly related to the defense of the country. These include participation in territorial defense measures, countering sabotage and reconnaissance groups, monitoring compliance with the curfew, as well as enhanced document checks, inspections of persons, things and vehicles. Such powers are expressly provided for by the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» [2], in particular Articles 6 and 8, which define the main measures of the legal regime of martial law. However, even in wartime, restrictions on human rights cannot be uncontrolled or arbitrary. The provisions of Article 64 of the Constitution of Ukraine [1] include permission to restrict certain rights and freedoms in martial law, but only in exceptional cases and in accordance with the established procedure. The key here is the principle of proportionality. This means that any restrictions must have a clear legal basis, i.e. be provided for by law. They must also be introduced only when absolutely necessary to achieve a legitimate goal (for example, ensuring national security or public order). Restrictions must be proportionate so as not to exceed the limits necessary to achieve a specific goal.

Police, like other subjects of power, are obliged to act in accordance with the principle of minimal interference with the rights of citizens. However, despite clear legislative provisions and principles, practice shows that in some cases situations of exceeding police powers may arise. In particular, this may manifest itself in the form of illegal detention, searches without proper procedural formalities, or the use of physical force without sufficient legal grounds. Such actions constitute a violation of human rights and may result in legal liability, including criminal accountability, for the police officers responsible. These cases highlight the importance of effective oversight and appeal mechanisms.

In order to avoid abuses by officials during the period of expanded powers, mechanisms of legal oversight and accountability are of utmost importance. The Law of Ukraine «On the National Police» [3] (Art. 18-19, Art. 42) clearly defines the duties of police officers, the limits of restrictions on rights and freedoms, and also provides for disciplinary liability for violations. Every action of a police officer must be justified and comply with the law, and citizens retain the right to appeal against unlawful actions or decisions. It is also worth mentioning the introduction of the institute of human rights inspectors in police units. They play a key role in monitoring and controlling the observance of citizens' rights and freedoms directly during the performance of their official duties by police officers, in particular under martial law. This is an important link in internal control, which is designed to minimize the risks of violations and ensure a prompt response to complaints.

Effective judicial and prosecutorial supervision, along with internal control, is a guarantee of compliance with the rule of law.

Thus, the introduction of martial law from February 24, 2022 has led to a significant expansion of the powers of the police. However, this places a huge responsibility on the state and law enforcement agencies for respecting the constitutional rights of citizens, guided by the principles of legitimacy, necessity and proportionality. Not only legislative regulation is important, but also the practical implementation of control and prevention of abuse, which emphasizes the relevance of the functioning of human rights protection institutions in the National Police of Ukraine.

Literature

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 1996. № 30. Art. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>
2. On the Legal Regime of Martial Law: Law of Ukraine dated 12.05.2015 № 389-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 2015. № 28. Art. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. On the National Police: Law of Ukraine dated 02.07.2015 № 580-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 2015. № 40-41. Art. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. On the Imposition of Martial Law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 24.02.2022 № 64/2022. Ofitsiynyi Visnyk Ukrainy (Official Gazette of Ukraine). 2022. № 18. Art. 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
5. On the Approval of the Decree of the President of Ukraine «On the Imposition of Martial Law in Ukraine»: Law of Ukraine dated 24.02.2022 № 2102-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 2022. № 10. Art. 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20>

ЛИСЕНКО Жанна, курсант 3-го курсу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького

Науковий керівник: КУШНІР Ярослав, старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького, доктор філософії, доцент

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ЗБОРІ ДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РФ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

Російські окупаційні війська масово чинять насильство над мирним населенням України: вбивають, катують, згвалтовують, руйнують житло та об'єкти інфраструктури, займаються мародерством. Воєнні злочини визначаються як серйозні порушення міжнародного гуманітарного права можуть бути вчинені як військовими, так і цивільними особами та передбачають посягання на життя, права і безпеку захищених осіб. Визначення воєнних злочинів ґрунтується на міжнародних документах, зокрема Женевські конвенції 1949 року, Гаазька конвенція 1954 року, Конвенція 1976 року про захист довкілля та Римський статут Міжнародного кримінального суду [1, с. 451–452].

Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, лише за перший рік повномасштабної агресії рф зафіксовано майже 19 тисяч цивільних жертв, серед яких понад 7 тисяч загиблих, у тому числі діти. [9]. Однак реальні цифри значно вищі через відсутність доступу до деокупованих і тимчасово окупованих територій.

З початку повномасштабного вторгнення рф в Україну у лютому 2022 року, питання фіксації та документування воєнних злочинів набуло особливої актуальності. Україна, зіткнувшись із безпрецедентною агресією, мобілізувала всі наявні ресурси для збору доказів злочинів проти людяності, скоєних російськими військовими. У цьому процесі важливу роль відіграє Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ), що не лише забезпечує охорону державного кордону, але й активно долучена до фіксації злочинів, сприяючи притягненню винних до відповідальності.

Згідно Закону України «Про Державну прикордонну службу України», до обов'язків ДПСУ належить забезпечення цілісності та недоторканності державного кордону, а також забезпечення реалізації суверенних прав України в прилеглий морській зоні та в її виключній морській економічній зоні [10]. В умовах воєнного стану прикордонники спільно із Збройними силами України виконують бойові завдання на фронті, а на мирних ділянках забезпечують безперервну охорону кордону. Особливу роль ДПСУ відіграє у фіксації воєнних злочинів російської федерації. Прикордонники здійснюють контроль у пунктах пропуску, виявляючи випадки незаконного переміщення осіб, транспорту чи вантажів, що можуть бути пов'язані зі злочинами проти цивільного населення, залучені до збору оперативної інформації, проведення аналітичної роботи, які можуть свідчити про порушення міжнародного гуманітарного права та сприяння притягненню винних до відповідальності [2]. Крім того, в умовах війни прикордонники забезпечують швидке оформлення гуманітарної та військової допомоги від міжнародних партнерів, що надходить в Україну через пункти пропуску [3, 10].

Особливу увагу ДПСУ приділяє збиранню первинних доказів, які можуть бути використані в національних і міжнародних кримінальних провадженнях проти воєнних злочинців. У цьому контексті варто розмежовувати поняття «первинна інформація» та «докази» у юридичному

розумінні [4]. Первинна інформація, яку фіксують прикордонники під час виконання службових обов'язків, може мати допоміжне значення для подальшого документування злочинів. Проте така інформація потребує перевірки, підтвердження та належного процесуального оформлення, щоб набути статусу доказу в судовому провадженні. Варто зазначити, що ДПСУ справді долучається до фіксації злочинів, основна процесуальна роль у зборі та юридичному оформленні доказів належить слідчим органам – Офісу Генерального прокурора, Службі безпеки України та Національній поліції.

Загалом, ключові напрями діяльності ДПСУ у сфері фіксації воєнних злочинів включають:

1. Виявлення фактів вчинення злочинів на прикордонних територіях – зокрема, обстрілів прикордонних сіл, руйнування об'єктів цивільної інфраструктури, насильства щодо місцевого населення.

2. Роботу з біженцями та внутрішньо переміщеними особами – прикордонники першими контактують із громадянами, які евакуюються із зон бойових дій, та документують їхні свідчення.

3. Передачу зібраних матеріалів до уповноважених органів – зокрема, до Офісу Генерального прокурора та Міжвідомчого центру збору доказів.

4. Використання технічних засобів спостереження та фіксації – в тому числі безпілотних літальних апаратів, засобів OSINT (Open Source Intelligence), автоматизованих систем відеоспостереження на кордоні.

5. Міжнародну співпрацю – участь у спільних ініціативах з іноземними правоохоронними та правозахисними структурами щодо обміну доказами і верифікації інформації [5]. Саме прикордонники першими контактують із людьми, які щойно залишили зону бойових дій, і фіксують їхні свідчення про:

- загибель та поранення мирного населення;
- авіаудари по лікарнях, школах і житлових кварталах;
- руйнування критичної інфраструктури;
- насильство, катування, мародерство з боку окупаційних військ [6].

Важливою ініціативою стало впровадження на контрольних пунктах в'їзду-виїзду спеціальних платформ для збору свідчень про воєнні злочини. У співпраці з Офісом Генерального прокурора та міжнародними партнерами, ДПСУ забезпечує доступ постраждалих осіб до ресурсу WarCrimes.gov.ua, який діє за міжнародними стандартами й слугує джерелом формування доказової бази для вітчизняного та міжнародного правосуддя. Важливо підкреслити, що зібрані прикордонниками фото- та відеоматеріали, свідчення очевидців, фрагменти речових доказів (залишки боєприпасів, техніки, особистих речей окупантів) – не лише підсилюють слідчі дії, а й використовуються під час обґрунтування підозр, складання міжнародних доповідей, зокрема в рамках діяльності Міжнародної слідчої групи (ЖТ) та Комісії ООН з розслідування порушень в Україні [6].

Участь ДПСУ у фіксації порушень міжнародного гуманітарного права узгоджується з положеннями статті 8 Римського статуту, яка визначає воєнні злочини та форми співпраці національних органів із МКС. Прикордонники, як представники державного органу, мають процесуальну можливість збирати докази, які у подальшому можуть бути використані для кваліфікації

злочинів як порушень Женевських конвенцій – зокрема, як акти, спрямовані проти цивільного населення, об'єктів, що перебувають під захистом [7].

У сучасних умовах війни Державна прикордонна служба України активно застосовує новітні технології – безпілотні літальні апарати, засоби супутникової розвідки, тепловізійні й оптичні камери спостереження, а також аналітику відеопотоків – для моніторингу прикордонного простору та фіксації воєнних злочинів рф. Завдяки цим інструментам прикордонники оперативно виявляють і документують факти обстрілів цивільних колон, переміщення озброєння, спроб приховування слідів масових поховань та інші дії, що становлять загрозу для цивільного населення. ДПСУ є одним із ключових джерел OSINT-даних [8] (відкритої розвідувальної інформації), які формують надійну цифрову доказову базу для подальшого використання в національних і міжнародних судових інституціях.

Отже, роль ДПСУ у зборі доказів воєнних злочинів рф на державному кордоні є надзвичайно важливою та багатогранною. ДПСУ не лише забезпечує захист державних рубежів, а й активно виявляє, документує та передає правоохоронним і міжнародним органам інформацію про осіб, причетних до збройної агресії, терористичних угруповань і колаборантів. Діяльність ДПСУ сприяє формуванню надійної доказової бази, необхідної для притягнення винних до відповідальності в межах національного та міжнародного кримінального правосуддя. Таким чином, ДПСУ є ключовим суб'єктом у протидії воєнним злочинам росії, забезпечуючи не лише фізичний захист кордону, а й підтримуючи процес справедливості та відновлення миру в Україні.

Список використаних джерел:

1. Комісарчук Ю. А., Черевко В. В. OSINT як один з інструментів для збирання інформації про воєнні злочини російської федерації в Україні // Modern science: innovations and prospects: the 14th International scientific and practical conference (October 16–18, 2022). Stockholm : SSPG Publish, 2022. С. 451–454. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-16-18.10.22.pdf#page=451> (дата звернення: 04.06.2025).

2. Синєкоп А. С. Діяльність органів Національної поліції та інших правоохоронних органів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану // Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р. Кропивницький : ДонДУВС, 2022. С. 339–341. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055188.pdf#page=340> (дата звернення: 04.06.2025).

3. Міжнародне співробітництво Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/27786-Mizhnarodne-spivrobotnictvo-Derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-Ukraini> (дата звернення: 04.06.2025).

4. Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 5034:2008. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 38 с.

5. Майже 12 000 повідомлень про воєнні злочини РФ вже подали українці на єдиний портал збору доказів. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/maize-12-000-povidomlen-pro-vojenni-zlocini-rf-vze-podali-ukrayinci-na-jedinii-portal-zboru-dokaziv> (дата звернення: 04.06.2025).

6. воєнні злочини Російської Федерації в Україні. URL: <https://warcrimes.gov.ua> (дата звернення: 04.06.2025).

7. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів // Альманах міжнародного права. 2009. Вип. 1. С. 120–125.

8. Розвідка з відкритих джерел (Open-source intelligence – OSINT. URL: <https://www.maxzosim.com/rozvidka-z-vidkritikh-dzherel-osint/> (дата звернення: 04.06.2025).

9. Ukraine: civilian casualty update 13 February 2023. // Office of the High Commissioner for Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/updates/2023/02/ukraine-civilian-casualty-update-13-february-2023> (дата звернення: 04.06.2025).

10. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 27. Ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 04.06.2025).

ЛИСЮК Артьом, курсант Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ЮШКЕВИЧ Олена, доцент кафедри Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

БЛОКПОСТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОПОРЯДКУ

У важких умовах воєнного стану роль Національної поліції України (далі - НП України) у гарантуванні правопорядку та громадської безпеки набуває особливого значення. Діяльність поліції в таких умовах характеризується розширеним спектром завдань і підвищеною відповідальністю. Особливого навантаження набуває служба на блокпостах, кількість яких суттєво зросла після початку повномасштабної агресії проти України. Запровадження режиму воєнного стану [1] стало відповіддю держави на зовнішню загрозу, що, серед іншого, зумовило отребу в додаткових заходах безпеки та посиленій участі поліцейських у захисті публічного порядку.

Діяльність НП України, у тому числі в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного стану, здійснюється на підставі та в межах нормативно-правових актів, які формують правові засади її функціонування. Основу правового регулювання становить законодавство, яке встановлює

загальні засади функціонування поліції, порядок реалізації її повноважень, особливості застосування заходів примусу, а також механізми взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки.

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» від 29.12.2021 № 1455 [2] (далі - постанови Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455) «блокпост – це посилений контрольно-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході/виході (в'їзді/виїзді) на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану».

Блокпости в умовах воєнного стану є критично важливими елементами системи безпеки, що функціонують як контрольні пункти, основним призначенням яких є запобігання проникненню ворожих елементів, протидія незаконному обігу зброї, вибухонебезпечних предметів та інших загрозливих об'єктів. Це укріплені контрольно-пропускні пункти з озброєною охороною, що розміщуються на автомобільних шляхах, в'їздах до населених пунктів та в інших стратегічно важливих точках, забезпечуючи контроль за переміщенням осіб і транспортних засобів. У разі потреби вони здатні самостійно вести кругову оборону [3, с. 118].

Залежно від оперативної ситуації блокпости можуть мати постійний або тимчасовий характер. Їх розташування зазвичай обирається з урахуванням тактичних переваг: поблизу поворотів, укриттів, кутів будівель або за природними перешкодами, що дозволяє ефективно застосовувати фактор несподіванки. Практика засвідчує, що широка мережа блокпостів значно ускладнює діяльність диверсійно-розвідувальних груп, змушуючи їх уникати стандартних маршрутів та обирати менш зручні й контрольовані напрямки руху. Таким чином, блокпости відіграють не лише стримувальну, але й превентивну роль у загальній системі воєнної безпеки держави [4, с. 2].

Поліцейські беруть участь в організації роботи блокпосту, визначенні зон відповідальності та безпосередньо несуть службу на постах. Це включає патрулювання місцевості навколо блокпосту, чергування на пунктах огляду. Присутність правоохоронців на блокпостах сприяє підтриманню дисципліни та запобіганню правопорушенням.

У межах чинного законодавства, включаючи Закон України «Про Національну поліцію» [5], постанови Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455 [2], постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей,

транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» 29.12.2021 № 1456 [6], визначено широкий спектр повноважень поліцейських, які входять до патруля як спільного рухомого наряду поряд із посадовими особами Збройних Сил, Національної гвардії та Держприкордонслужби, що виконують покладені на них обов'язки на маршруті патрулювання, визначеному комендантом на території, де введено воєнний стан.

У таких обставинах патрульним, зокрема, поліцейським, надаються розширені правові інструменти для виконання службових завдань. Зокрема, вони мають право затримувати та доставляти осіб до органів поліції у разі вчинення правопорушення; здійснювати перевірку документів і, за потреби, проводити особистий огляд, огляд речей, транспортних засобів і багажу; тимчасово обмежувати або забороняти пересування осіб і транспорту в публічних місцях; вилучати предмети, що є знаряддями або об'єктами правопорушень; входити до приміщень та на території для припинення злочину або затримання правопорушника; використовувати за згодою громадян або організацій засоби зв'язку та транспортні засоби у службових цілях; а також застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та зброю відповідно до вимог закону.

У період воєнного стану діяльність НП України набуває стратегічного значення для забезпечення правопорядку, громадської безпеки та національної оборони. Зокрема, участь поліцейських у функціонуванні блокпостів є ключовим елементом інтегрованої системи безпеки, що запобігає проникненню диверсійно-розвідувальних груп, обігу зброї та інших загрозливих об'єктів. Широкий спектр повноважень, наданий законодавством, дозволяє поліцейським ефективно реагувати на виклики воєнного часу, діяти в умовах підвищеної правової відповідальності та в тісній взаємодії з іншими силовими структурами.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

2. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>.

3. Євтушок, В. А., Смола Р.М. Особливості несення служби Національною поліцією на стаціонарних і мобільних блокпостах / В. А. Євтушок, Р. М. Смола. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. [конф. (м. Харків, 31 трав. 2019 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. Харків: ХНУВС, 2019. С. 117-121. URL: <https://surl.li/sonurt>.

4. Несення служби на блокпосту (КПП): лекція, підготовлена кафедрою військової підготовки Національного університету цивільного захисту України. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-viiskovoi-pidhotovky/distant-content/pervinna/Zanytie_1_9.pdf.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

6. Про затвердження Порядку здійснення перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>.

ЛІТВІН Дмитро, здобувач вищої освіти факультету службово-бойової діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України

Науковий керівник: БЕЙКУН Андрій, доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНІ ПИТАННЯ УРЕГУЛЬОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕК: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ТА ДОКТРИНАЛЬНА СПРЯМОВАНOSTІ

Все більше повномасштабна російсько-українська війна, яка має «гібридну» природу, висуває на провідні позиції «кібернетичний» та «інформаційний» компоненти та позиціонується, серед іншого, і як війна за об'єктивний інформаційний простір, технічну, комунікаційну та управлінську безпеку держави, а також як битва «наративів і культур» [1, с. 50].

Як відомо, у сучасному світі інформація набула статусу стратегічного ресурсу, що визначає рівень безпеки держави нарівні з військовими, економічними чи політичними чинниками. В інформаційній ері національна безпека прямо залежить від здатності держави захищати свій інформаційний простір, забезпечувати стійкість до дезінформації, протидіяти кіберзагрозам і формувати ефективну систему інформаційного впливу. Інформаційна сфера стала одним із ключових полів боротьби у сучасних війнах, і для України, яка знаходиться у стані тривалої війни з російською федерацією, ці питання набули екзистенційного характеру.

Питаннями правової урегульованості інформаційної та кібернетичної безпеки опікується традиційно досить значна кількість науковців: Б. Андрушків, М. Антонович, О. Власюк, В. Горбатенко, В. Горбулін, С. Грабовський, С. Дерев'янко, Р. Додонов, І. Єфіменко, М. Жирохов, Т.

Ігнат'єва, О. Калакура, О. Комарчук, В. Кононенко, О. Кривенко, В. Крутій, Є. Магда, Л. Мазуренко, М. Прохоренко, О. Рафальський, І. Сиротенко, О. Ситник, С. Телешун, Г. Яворська та інші.

Отже, як теорія, так і нормативний масив однією з основних загроз національній безпеці в інформаційній сфері позиціонує інформаційно-психологічний вплив ворожої держави. Такий вплив реалізується, насамперед, через цілеспрямоване поширення фейків, маніпуляцій, деструктивних наративів, спрямованих на підрив довіри до державних інституцій, деморалізацію суспільства, посилення соціальних конфліктів, спотворення історичної пам'яті. Такі дії здійснюються як через спеціально створені інформаційні платформи (проросійські медіа, т.з. «ботоферми», псевдоаналітичні ресурси тощо), так і шляхом проникнення у національний медіапростір під виглядом «альтернативних джерел» [2, с. 181].

Іншою актуальною загрозою є кібернетичні атаки на об'єкти критичної інфраструктури, органи державної влади, банківську систему, системи зв'язку та енергетики. За одинадцять років війни зі східним сусідом Україна неодноразово ставала мішенню масштабних кібератак, наприклад, вірусу NotPetya у 2017 році, що паралізував роботу державних органів, підприємств і банків. Кібератаки і наразі є інструментом як прямого саботажу, так і збору розвідувальної інформації. Зокрема, хакерські угруповання, що діють під контролем російських спецслужб, здійснюють постійний тиск на ІТ-інфраструктуру держави [3, с. 94].

Ще однією загрозою є відсутність належним чином організованого і врегульованого у правовому полі контролю над інформаційним простором, що виявляється у домінуванні іноземного контенту, недостатній підтримці національних ЗМІ, безсистемної фрагментації інформаційної політики. Брак ефективного регулювання цифрових платформ дозволяє ворожим силам безперешкодно поширювати ворожий контент через соцмережі, відеохостинги та месенджери. Платформи, які оперують на території України, нерідко не дотримуються принципів інформаційної безпеки, зокрема в частині легковажних, нерозбірливих підходів щодо надання інформації: мовою ворожої держави, «легітимізації» порушення державно-агресором норм МГП, фактичного виправдання терористичних проявів, розповсюдження інформаційних «фейків» [4, с. 104].

Окрему загрозу становить низький рівень медіаграмотності населення, що підвищує вразливість до маніпуляцій, поширення неправдивої інформації та некритичного сприйняття ворожих меседжів. За даними досліджень, зокрема, О. П. Якубовського та С. А. Долгова, велика частина громадян не перевіряє джерела новин, поширює неперевірену інформацію у соцмережах і не здатна відрізнити факт від суб'єктивного судження чи певного аналізу події. Це створює сприятливе середовище для інформаційних атак, які мають дестабілізуючий ефект [5, с. 24; 6, с. 14].

Не менш важливою проблемою є відсутність єдиної державної стратегії комунікації та координації у сфері інформаційної безпеки. Попри ухвалену низку доктринальних, програмних документів, наприклад, таку як: Доктрина інформаційної безпеки України, - залишається розрив між концептуально

окресленими напрямками дій та практичними інструментами реалізації. Існуюча система державної комунікації часто виявляється фрагментованою, неоперативною або такою, що не відповідає запитам реального часу. Недостатнє, неповне і, відповідно, необ'єктивне інформування посадових осіб держави, уповноважених суб'єктів сектору безпеки і оборони, суспільства та громадян про рішення влади провокує прийняття помилкових управлінських рішень та розповсюдження чуток, підозр, а також знижує довіру суспільства до держави, що є одним із гібридних елементів протистояння з державою-агресором та метою супротивника у процесі здійснення повномасштабної збройної агресії [7, с. 115-116; 8; 9].

Окремий вектор загроз пов'язаний із використанням новітніх технологій штучного інтелекту, deepfake, алгоритмів впливу через соцмережі. Ці інструменти дозволяють не лише імітувати автентичну інформацію, але й автоматизовано поширювати маніпулятивні меседжі серед цільових аудиторій. Нажаль, національне законодавство не встигає адаптуватися до темпів цифрових трансформацій, що створює правовий вакуум для діяльності шкідливих акторів. З огляду на вищезазначене, ряд дослідників, зокрема, С. О. Телешун, І. І. Залєвська, Г. І. Удренас та ряд інших, - вбачають необхідність формування цілісної системи інформаційної безпеки, на підґрунті таких ключових елементів:

1. Розвиток кіберзахисту - створення національного єдиного кіберкомандування, розбудова інфраструктури моніторингу та реагування на кібератаки, залучення приватного сектору до забезпечення кіберстійкості.
2. Підвищення медіаграмотності - реалізація освітніх програм, інформаційних кампаній, інтеграція медіаосвіти в систему загальної середньої та вищої освіти.
3. Посилення державної комунікації - створення координаційного органу з питань стратегічних комунікацій, забезпечення оперативної, зрозумілої та правдивої інформації від державних структур.
4. Підтримка національного інформаційного продукту - розвиток суспільного мовлення, стимулювання українського контенту, боротьба з монополізацією ринку іноземними платформами.
5. Міжнародна співпраця - участь у програмах ЄС і НАТО щодо кіберзахисту, обмін досвідом із країнами, що зазнали гібридних атак, використання міжнародного правового інструментарію для притягнення до відповідальності кіберзлочинців [10, с. 76-77; 11, с. 24].

Таким чином, інформаційна безпека та кібернетична безпеки є критично важливими складовими національної безпеки України. Їх забезпечення потребує, відповідно, комплексного підходу, який поєднує: правові, інституційні, технічні, освітні, управлінські та інші компоненти. У протистоянні критичним загрозам національній безпеці важливим аспектом є врахування потреб належного забезпечення безпеки інформаційного простору та електронних ресурсів. Для України, що перебуває наразі на передовій інформаційної та кібернетичної війни, це не лише виклик, а й історичний шанс побудувати ефективну модель інформаційного суверенітету.

Список використаних джерел

1. Мазуренко Л. І. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, серія «Питання політології», 2022, випуск 42. С. 50-57. URL: [https:// www.22088-ArticleText-40816-1-10-20230729.pdf](https://www.22088-ArticleText-40816-1-10-20230729.pdf) (дата звернення: 29.05.2025).
2. Милосердна І. М. Інформаційна безпека як елемент національної безпеки: теоретичний вимір та особливості впровадження. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. № 4, 2024. С. 179-185. URL: http://politicus.od.ua/4_2024/28.pdf (дата звернення: 29.05.2025).
3. Єфіменко І. В. Кібербезпека як складова національної безпеки: міжнародне та національне регулювання. *Успіхи і досягнення у науці*. № 4(14), 2025. С. 93-102. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/22902/22875>. (дата звернення: 29.05.2025).
4. Дерев'янка С. Гібридна війна: інформаційно-безпековий вимір. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Політологія. Випуск 18, 2024. С. 101-113. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/148/145> (дата звернення: 29.05.2025).
5. Якубовський О. П. Інформаційна безпека держави: стратегічні аспекти. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 1. С. 20–30.
6. Долгов С. А. Кібербезпека як складова національної безпеки України. *Інформація і право*. 2021. № 3(40). С. 12–18.
7. Національна безпека: загрози та виклики: *матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації*, 1 квітня – 12 травня 2024 року. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 256 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22907/1/%D0%90dvanced_training_UzhNU.pdf (дата звернення: 29.05.2025).
8. Доктрина інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 29.05.2025).
9. Стратегія кібербезпеки України: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> (дата звернення: 29.05.2025).
10. Гібридна війна в Україні: інформаційний вимір. *Монографія* / за ред. С. Телешуна. Київ: НІСД, 2020. 152 с.
11. Залевська І. І., Удренас Г. І. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південно-український правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 20–26. <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/6.pdf> (дата звернення: 29.05.2025).

ЛУГВИЩИК Мар'яна, студентка 2-го курсу спеціальності Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ГОНЧАРУК Олег, професор кафедри мовної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПЕРІОД ВІЙНИ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У структурі правоохоронної системи важливе місце посідає психологічна підтримка працівників. Під час війни поліцейські не лише охороняють порядок на вулицях, а й допомагають евакуювати людей, організовують укриття та слідкують, щоб не було мародерства. Вони працюють в умовах небезпеки через постійні обстріли, ризик терактів та інші загрози. Через це вони самі відчують сильний стрес і мають справу з людьми, які налякані та злі. Часто людям не вистачає терпіння, і вони звинувачують поліцію в усіх проблемах, навіть якщо це не так. Через те, що поліцейські щодня бачать горе та розруху, їм стає важко співпереживати іншим. Вони втрачають інтерес до роботи, стають байдужими до чужих проблем. Їм складно зберігати спокій і мотивацію, адже щодня одне й те саме – постійний ризик, сварки та небезпека. Деякі поліцейські після особливо важких подій – наприклад, після обстрілів чи побачених тіл загиблих – починають боятися гучних звуків, здригаються від різких рухів або не можуть нормально спати. Їм сняться кошмари, вони стають дратівливими, замкнутими, і навіть перестають довіряти іншим.

Правоохоронна діяльність – складна система, що поєднує інтелектуальні та фізичні навантаження. Її мета – захист громадян, дотримання закону та боротьба з правопорушеннями.

Національна поліція України виконує низку функцій, зокрема адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну. Це забезпечує комплексний підхід до захисту правопорядку [1].

Рівень психофізіологічних вимог до працівників поліції залежить від специфіки їхньої служби. Наприклад:

- максимальні вимоги – спецпідрозділи, вибухотехніки;
- високі – слідчі, патрульні;
- підвищені – дільничні, криміналісти;
- звичайні – дозвільна система, кадри, фінанси.

Психологічне навантаження в правоохоронній діяльності обумовлене низкою факторів:

- постійна конфліктність;
- ризик зіткнення з жертвами (віктимність);

- робота в умовах стресу й небезпеки (екстремальність);
- відкритість дій для суспільства (публічність);
- вимога до послідовної професійної поведінки;
- внутрішня психологічна напруга та суперечності.

Дотримання прав людини залишається ключовим завданням правоохоронних органів, навіть у надзвичайних умовах. Україна є стороною низки міжнародних договорів, зокрема Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції з прав людини, які встановлюють мінімальні гарантії прав людини. Поліцейські зобов'язані забезпечувати право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд та інші основоположні права, окрім тих, які можуть бути законно обмежені у воєнний час, якщо це прямо передбачено законодавством. Такі обмеження не можуть носити дискримінаційного характеру та повинні відповідати принципу пропорційності. Застосування сили працівниками поліції допускається лише у випадках крайньої необхідності та в обсязі, який є пропорційним до ситуації, що склалася. Закон України «Про Національну поліцію» [2] передбачає суворі обмеження у застосуванні фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Поліцейський повинен оцінювати ризики та обирати такі методи, які є мінімально травматичними для громадян та необхідними для досягнення законної мети. Застосування сили має бути виправданим, законним і не порушувати заборону на жорстоке або нелюдське поводження [3].

Психологічна підтримка та реабілітація поліцейських під час війни є необхідною складовою їхньої професійної діяльності. З огляду на значний рівень стресу та ризик виникнення посттравматичних розладів, обов'язковим має бути впровадження програм психологічної допомоги, які передбачають регулярне консультування, кризову інтервенцію та групові тренінги. Психологічна реабілітація повинна включати комплекс заходів, спрямованих на відновлення психоемоційного стану працівників поліції після виконання службових обов'язків у зоні бойових дій чи в умовах надзвичайних ситуацій. Забезпечення належної психологічної допомоги сприяє підвищенню стресостійкості, профілактиці емоційного вигорання та збереженню професійної мотивації особового складу. Окрім того, у Луганській області діє програма «Швидка психологічна допомога», яка передбачає мобільні бригади психологів для поліцейських, що працюють у прифронтових районах. Також у Київській області створено центр психологічної реабілітації, де поліцейські можуть проходити курси відновлення після травматичних подій [4].

Юридичне навчання та тренінги для поліцейських у період війни є необхідним інструментом забезпечення дотримання законності та правопорядку. Працівники поліції повинні володіти знаннями щодо особливостей правового режиму воєнного стану, порядку застосування сили, а також міжнародних стандартів захисту прав людини. Проведення систематичних тренінгів сприяє формуванню у поліцейських правосвідомості, вмінню діяти в умовах правової невизначеності та приймати виважені рішення у кризових ситуаціях. Юридична підготовка допомагає

знизити ризик порушень прав людини та уникнути перевищення службових повноважень у надзвичайних умовах.

Роль поліції у період війни полягає у виконанні важливих завдань із забезпечення громадського порядку, захисту прав громадян та надання допомоги під час евакуації та надзвичайних ситуацій [5]. Психологічні ризики та наслідки війни для поліцейських, такі як емоційне вигорання, посттравматичний стресовий розлад і моральні дилеми, вимагають впровадження системної психологічної підтримки та реабілітаційних програм. Правові аспекти діяльності поліції під час війни повинні ґрунтуватися на принципах законності, дотримання прав людини та пропорційності застосування сили [6].

Список використаних джерел

1. Конституція України.
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.
4. Соловей О. М. Психологічна підтримка правоохоронців: досвід та перспективи // Психологія і право. — 2022. — № 2.
5. Литвин Л. І. Професійне вигорання працівників поліції: причини та засоби профілактики // Юридичний вісник. — 2023. — № 4.
6. Гаркавець Є. І. Професійно важливі якості особистості майбутніх правоохоронців як складові їх професійної надійності. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2014. № 1 (60). С. 20–28.

*ЛУЗАН Владислав, курсант 1-го курсу
факультету №1 Донецького державного
університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник: ПОНОМАРЕНКО
Віктор, викладач кафедри адміністративно-
правових дисциплін факультету №2
Донецького державного університету
внутрішніх справ**

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Питання дисциплінарної відповідальності працівників поліції є ключовим елементом системи забезпечення законності, підзвітності та професійної етики в органах правопорядку. У демократичній правовій державі поліція має діяти в межах закону, а порушення службової дисципліни повинно тягти за собою адекватну правову реакцію.

Відповідно до Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», працівники поліції підлягають дисциплінарній відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку — протиправної винної дії або бездіяльності, що виражається у невиконанні чи неналежному виконанні посадових обов'язків, порушенні службової дисципліни чи присяги [1].

На практиці спостерігається низка проблем у правозастосуванні норм, що регулюють дисциплінарну відповідальність. По-перше, існує невизначеність у кваліфікації дисциплінарного проступку, що створює ризики суб'єктивізму з боку керівництва. По-друге, процедури дисциплінарного провадження не завжди забезпечують об'єктивність і неупередженість розгляду справи, особливо у разі конфлікту між керівником і підлеглим.

Відсутність єдиного підходу до тлумачення підстав для накладення дисциплінарних стягнень призводить до неоднакової практики застосування санкцій. Наприклад, за аналогічні порушення в одних випадках застосовується догана, а в інших — звільнення з органів поліції. Така непослідовність підриває довіру до системи внутрішнього контролю.

Ще однією проблемою є обмежений доступ поліцейських до ефективного механізму оскарження дисциплінарних рішень. Незважаючи на формальну можливість звернення до суду, багато працівників поліції зіштовхуються з адміністративним тиском та ризиком професійної ізоляції у разі подання скарги.

З метою вдосконалення чинного механізму дисциплінарної відповідальності, по-перше, можлива розробка уніфікованих стандартів кваліфікації дисциплінарних проступків, по-друге, забезпечення прозорості та неупередженої процедури дисциплінарного розгляду із залученням незалежних представників, по-третє, посилення правового захисту поліцейських при оскарженні дисциплінарних стягнень.

Крім того, доцільним є впровадження електронного реєстру дисциплінарних проваджень для фіксації практики та контролю за повторними випадками порушень. Такий підхід сприятиме запобіганню свавілля та підвищить підзвітність керівного складу поліції.

Дисциплінарна відповідальність працівників поліції повинна виступати не лише каральним, а й превентивним інструментом, спрямованим на зміцнення професійної етики та довіри громадян до правоохоронної системи загалом.

Отже, ефективність дисциплінарної відповідальності працівників поліції залежить від чіткості нормативного регулювання, об'єктивності процедур розгляду та наявності ефективного механізму захисту прав працівників. Підвищення прозорості та справедливості у цій сфері сприятиме зміцненню правопорядку та довіри суспільства до органів поліції.

Список використаних джерел

1. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 23337-VIII // База даних «Законодавство України»

ЛУНЬОВА Аліна, *Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: МАКАРЕНКО Олександр, *професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

ПРАВА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: РОЛЬ ПОЛІЦІЇ В ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЗАХИСТІ

У контексті побудови правової та соціальної держави, забезпечення і захист прав вразливих груп населення набуває особливої ваги в діяльності органів Національної поліції України. Вразливі групи — особи, які через вік, стан здоров'я, соціальне становище, інвалідність, гендерну ідентичність, сексуальну орієнтацію, етнічну належність або інші фактори зазнають дискримінації, стигматизації чи мають обмежений доступ до правової допомоги та захисту.[1]

Забезпечення прав вразливих груп населення є одним із пріоритетних завдань правової та соціальної держави, якою згідно зі статтею 1 Конституції проголошена Україна.[2]

Особливу роль у процесі захисту прав вразливих груп відіграє Національна поліція України — центральний орган виконавчої влади, який згідно зі статтею 1 Закону України «Про Національну поліцію» покликаний служити суспільству. Основними завданнями поліції є охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку. Такий підхід передбачає не лише виконання правоохоронних функцій, а й активну участь у створенні безпечного та недискримінаційного середовища для всіх, особливо для тих, хто через певні життєві обставини є більш вразливим до порушення прав.[3]

У сучасних умовах поліція зобов'язана діяти не лише як інструмент правопорядку, а й як гарантія захисту гідності та прав кожного громадянина незалежно від його соціального статусу чи вразливості. Міжнародні правозахисні документи, зокрема Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція з прав людини, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про права осіб з інвалідністю та Стамбульська конвенція, містять чіткі орієнтири щодо недопущення дискримінації та забезпечення рівного

доступу до правосуддя. Україна, як учасник цих міжнародних актів, зобов'язана інтегрувати відповідні стандарти в національну практику, включно з діяльністю поліції.

Забезпечення прав вразливих груп у діяльності поліції є не лише елементом виконання міжнародних зобов'язань України, а й ключовим критерієм оцінки ефективності та демократичності функціонування системи внутрішніх справ загалом.

Принципи, закладені в Загальній декларації прав людини — рівність усіх людей у своїй гідності та правах (стаття 1), недопущення дискримінації за будь-якими ознаками (стаття 2), гарантії права на життя, свободу, особисту недоторканність (стаття 3), а також захист від тортур і жорстокого поводження (стаття 5) — мають бути не декларативними, а дієвими засадами у практичній діяльності поліції. Особливо це стосується представників вразливих категорій населення, які найчастіше стикаються з порушенням своїх прав і свобод та потребують підвищеної уваги з боку правоохоронців.[4]

Разом із тим вітчизняна правозастосовна практика свідчить про низку викликів. Зокрема, у діяльності поліції часто бракує фахової підготовки для роботи з вразливими групами; фіксуються випадки дискримінаційного або упередженого ставлення, особливо щодо представників ромської громади, осіб без постійного місця проживання та жертв домашнього насильства. Крім того, механізми внутрішнього контролю та дисциплінарної відповідальності працівників поліції за порушення прав вразливих осіб залишаються недостатньо ефективними. Потребує удосконалення й міжвідомча взаємодія поліції з соціальними службами, медичними закладами, освітніми установами та громадськими організаціями.

Розбудова потенціалу поліції у сфері забезпечення прав вразливих груп населення має ґрунтуватися на комплексному підході, що включає низку ключових напрямів. Насамперед, це підвищення рівня правосвідомості та етичної підготовки поліцейських, що сприятиме формуванню поваги до людської гідності та недискримінаційного ставлення до всіх категорій населення. Важливим є впровадження спеціалізованих інструкцій і стандартів взаємодії з представниками вразливих груп, що забезпечить чіткі алгоритми дій у ситуаціях, пов'язаних із захистом їхніх прав. Посилення системи професійного навчання з акцентом на права людини сприятиме підвищенню компетентності правоохоронців у сфері міжнародних стандартів та етичної поведінки. [5]

Крім того, важливу роль відіграє запровадження ефективного моніторингу діяльності поліції та механізмів громадського контролю, що дозволяє забезпечити прозорість, підзвітність і довіру з боку суспільства. Необхідним є також розвиток партнерських відносин з неурядовими організаціями, які працюють у сфері захисту прав вразливих груп, що дозволяє залучати додаткові ресурси, знання та досвід у спільних ініціативах. Упровадження сучасних інформаційних технологій для оперативного реагування та створення системи психологічної підтримки поліцейських зміцнює інституційну спроможність правоохоронної системи та сприяє її

гуманізації. Усі ці заходи у своїй сукупності створюють передумови для побудови безпечного, справедливого і недискримінаційного середовища, що ґрунтується на взаємній довірі між поліцією і громадянами.

Список використаних джерел

1. Дотримання прав вразливих груп населення у діяльності правоохоронних органів : [аналіт. звіт за результатами дослідження] / Авт. кол. Ю. Белоусов, З. Швець, В. Семенюк, В.Чупров, С. Швець. — К.: Паливода А.В., 2016.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#n4976>
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n6>
4. Загальна Декларація прав людини (1948).
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських».

ЛЮБЧЕНКО Юрій, студент Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Науковий керівник: МАРЧЕНКО Володимир, професор кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПЕРШОЧЕРГОВЕ ОТРИМАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Право учасників бойових дій (далі – УБД) на першочергове виділення землі закріплене в українському законодавстві є невід'ємним елементом соціальної відповідальності держави перед захисниками Вітчизни. Однак в умовах воєнного стану УБД стикаються з низкою системних викликів, включаючи правові, адміністративні та землевпорядні перешкоди.

Право УБД на отримання земельних ділянок закріплено в кількох нормативно-правових актах, зокрема: Земельний кодекс України (ст.121 передбачає безкоштовну передачу земельних ділянок з державної або комунальної власності для індивідуальних потреб)[1]; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (ст.12 надає учасникам бойових дій право на безкоштовне виділення землі)[2]; Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює обмеження, що впливають на земельні операції та землеустрій під час воєнного стану[3];

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 898-р «Про порядок надання земельних ділянок учасникам антитерористичної операції та членам їхніх сімей» – визначає механізми надання земельних ділянок[4]. Ці акти формують нормативну основу для реалізації права УБД. Проте, винятковий правовий режим воєнного стану вводить обмеження, які безпосередньо впливають на практичну здійсненність цього права.

Основними проблемами реалізації права в умовах воєнного стану є:

1. Призупинення процедур землеустрою. Так, в умовах воєнного стану уряд запровадив тимчасові обмеження на процедури розподілу земельних ділянок для запобігання нецільовому використанню земельних ресурсів та забезпечення територіальної цілісності. Наприклад, згідно зі ст.8 Закону «Про правовий режим воєнного стану», органи влади можуть обмежувати права розпорядження майном, включаючи землю. Це призводить до заморожування кадастрового обліку та перешкоджає можливості виділення землі навіть привілейованим категоріям, таким як УБД.

2. Нестача доступної землі в міських та прифронтових районах. Більшість громад прагнуть отримати землю поблизу свого місця проживання, особливо в міських або приміських районах. Однак на цих територіях часто бракує вільної землі через високу щільність населення або військову діяльність. Більше того, багато громад, розташованих поблизу лінії фронту, піддаються руйнуванню, мінному забрудненню, а також вимушеній евакуації громадян, що робить розподіл землі практично неможливим у цих районах.

3. Бюрократичні та інституційні недоліки. Навіть у мирних регіонах процес розподілу землі залишається бюрократично складним. Процедури вимагають оформлення документації щодо землекористування, узгодження з місцевими органами влади та реєстрації в Державному земельному кадастрі. За умов воєнного стану місцева влада часто надає пріоритет обороні та надзвичайним ситуаціям над завданнями управління земельними ресурсами, що призводить до подальших затримок та неефективності управління цими процесами.

4. Корупція та непрозора практика. Проблема корупції у розподілі землі залишається гострою. Звіти громадських організацій, таких як Transparency International Ukraine, вказують на постійні корупційні ризики в земельному секторі, включаючи незадовільне ставлення до певних пільгове осіб, відсутність прозорих критеріїв та маніпуляції із земельними документами.

5. Нерівність серед комбатантів. Чинна правова система не повністю враховує відмінності в тривалості військової служби, інвалідності або перебування в надскладних регіонах дислокації. Як наслідок, комбатанти часто отримують нерівне ставлення щодо розподілу землі, що призводить до невдоволення та потенційних юридичних спорів.

Для вирішення зазначених викликів та проблем можна окреслити можливі рішення та рекомендації, а саме:

1. Впровадження Єдиного електронного реєстру осіб, які мають право на отримання землі. Для оптимізації процесу слід створити Єдиний державний реєстр УБД, які мають право на отримання землі, інтегрований з Державним земельним кадастром та системами електронного урядування. Це

дозволить ефективно здійснювати автоматизовану перевірку, прозоре відстеження та легшу координацію між місцевими та національними органами влади.

2. Цифрове картографування доступних земельних ресурсів. Так, використовуючи географічні інформаційні системи, місцеві адміністрації повинні публікувати інтерактивні карти, що показують доступні земельні ділянки в режимі реального часу. Цей інструмент підвищить прозорість та надасть УБД точну інформацію про стан та наявність доступних земельних ділянок.

3. На законодавчому рівні запровадити спрощені та прискорені процедури набуття права на земельну ділянку для УБД під час воєнного стану. Це може включати тимчасове виділення з відкладеною реєстрацією до закінчення воєнного стану або автоматичне резервування ділянок.

4. Розвиток регіональних земельних банків для УБД. Кабінет Міністрів України повинен зобов'язати місцеві громади створювати «Ветеранські земельні фонди», які будуть надавати пріоритет так званим ветеранським земельним банкам, особливо у сільській місцевості, де земля більш доступна. Також можна запровадити стимули для добровільного пожертвування землі приватними власниками до цих фондів.

5. Запровадження механізмів компенсації за землю після війни. Так, у випадках, коли розподіл землі під час воєнного стану є неможливий, держава повинна гарантувати післявоєнні земельні сертифікати, які забезпечать збереження цього права. Ці сертифікати повинні мати юридичну силу та бути підкріплені центральним фондом компенсації, створеним при Міністерстві у справах ветеранів України.

6. Незалежний нагляд та громадський моніторинг. Громадянське суспільство та об'єднання ветеранів повинні мати доступ до механізмів нагляду, включаючи дорадчі комітети при місцевих земельних департаментах. Це посилить підзвітність та зменшить корупційні ризики.

Право УБД на отримання земельних ділянок є ключовим елементом реабілітації після закінчення служби та встановлення соціальної справедливості. Однак, за умов воєнного стану, його реалізація ускладнюється правовими обмеженнями, адміністративною недієздатністю та структурними недоліками в управлінні земельними ресурсами. Вирішення цих проблем вимагає поєднання правової реформи, цифрової модернізації, інституційного зміцнення та громадського нагляду. Забезпечення захисниками України отримання законних земельних ділянок – це не просто питання законності, а критично важливий елемент морального та соціального договору держави у воєнний час.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України. URL: <https://surl.li/epftek> (дата звернення 04.06.2025 р.).

2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL: <https://surl.li/begpха> (дата звернення 04.06.2025 р.).

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://surli.cc/ioxyks> (дата звернення 04.06.2025 р.).

4. Розпорядження КМУ від 19 серпня 2015 р. № 898-р «Питання забезпечення учасників антитерористичної операції та сімей загиблих учасників антитерористичної операції земельними ділянками». URL: <https://surli.cc/qdddlk> (дата звернення 04.06.2025 р.).

МАРТИНЮК Олександра, студентка
факультету №4 Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КОЛЕСНИК Тетяна,
завідувач кафедри цивільного, трудового
права та права соціального забезпечення
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

ПРАВО НА ЖИТТЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на життя є одним із найфундаментальніших прав людини, визнаних як на національному, так і на міжнародному рівні. У структурі особистих прав і свобод людини право на життя є основоположним і невід'ємним, належить кожній людині від народження. Людське життя в цивілізованому світі є найвищою цінністю, а його забезпечення та гарантування є показником демократичного характеру держави.

Сьогодні воєнна агресія РФ створює надзвичайні виклики для України у збереженні цього права дотримуючись основних засад гуманітарного права. Право на життя є базовим для реалізації всіх інших прав людини, оскільки воно має абсолютний характер і закріплено в міжнародних універсальних та регіональних актах, до яких приєдналася Україна, зокрема: Загальна декларація прав людини, ст. 3 «Кожна людини має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість» [1]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ст. 6 «1. Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [2]; Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари, ст. 1 «1. Жодну особу, яка перебуває під юрисдикцією держави-учасниці цього Протоколу, не буде страчено. 2. Кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для скасування смертної кари в межах своєї юрисдикції»[3]. Цим Протоком не допускається ніяких відступів, «за винятком застереження, яке зроблено під час ратифікації або приєднання і яке передбачає застосування смертної кари у воєнний час після визнання вини в скоєнні у воєнний час найбільш тяжкого злочину воєнного характеру».

Захист права на життя закріплюють і інші міжнародні договори, зокрема Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948 р.) (дата підписання Україною 1949 р.). Згідно з Конвенцією «під геноцидом розуміється будь-яке з наступних діянь, вчинене з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи; в) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих призвести до її повного або часткового фізичного знищення; г) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню в такій групі; д) примусове переміщення дітей такої групи до іншої групи». Відповідно до ст. IV Конвенції «Особи, які вчиняють геноцид, або будь-які інші діяння, перелічені в статті III, підлягають покаранню, незалежно від того, чи є вони уповноваженими за конституцією правителями, посадовими або приватними особами» [4].

Право на життя людини також регламентується Конвенцією про захист прав людини і основних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Каталог прав людини, який закріплює Конвенція, відкриває право на життя. Зокрема, ст. 2 Конвенції встановлює, що «Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання» [5].

Досліджуючи проблеми забезпечення права на життя людини в умовах збройного конфлікту, варто зосередити увагу на співвідношенні норм національного права, міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Порівняно із засадничими міжнародними стандартами й цінностями в сфері прав і свобод людини Україна лише наприкінці ХХ ст., а саме в Конституції України 1996 року в розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» вперше системно закріпила каталог прав і свобод людини і громадянина. Конституційне закріплення прав і свобод у другому розділі свідчить та надає значущості інституту прав і свобод людини в межах правової системи України. Зокрема ст. 27 Конституції України закріплює основоположні засади: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [6].

Національна стратегія у сфері прав людини одним зі стратегічних напрямів визначає, що «життя кожної людини в Україні перебуває під ефективною охороною та правовим захистом держави; функціонують ефективні механізми відшкодування шкоди та притягнення до юридичної відповідальності за порушення права на життя» [7].

Отже, Право на життя є невід'ємним і абсолютним правом людини, закріпленим у ключових міжнародних та національних актах. Його охорона не може бути обмежена навіть під час воєнного стану, за винятком вузько визначених випадків. Утім, російська агресія проти України спричинила

масштабні порушення цього права, зокрема через напади на цивільне населення та інфраструктуру. Це вимагає не лише засудження, а й ефективного захисту, як на національному, так і на міжнародному рівнях. В умовах війни особливо важливо забезпечити взаємодію норм національного та міжнародного гуманітарного права. Держава має не лише проголошувати право на життя, а й створювати реальні механізми його захисту – навіть у часи найбільших викликів для України.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.05.2025).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.05.2025).
3. Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що стосується скасування смертної кари. Прийнятий резолюцією 44/128 Генеральної Асамблеї від 15 грудня 1989 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187#Text (дата звернення: 23.05.2025).
4. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text (дата звернення: 23.05.2025)
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print1389988659002889 (дата звернення: 23.05.2025)

МЕДВІДЬ Кирило, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРАВА Володимир, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Законність є основоположним принципом діяльності усіх органів публічної влади, особливо в такій чутливій сфері, як кримінальне провадження та оперативно-розшукова діяльність. Цей принцип гарантує захист прав людини, законні інтереси осіб та легітимність усіх дій правоохоронних органів. Згідно зі статтею 9 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2], під час кримінального провадження уповноважені особи зобов'язані неухильно дотримуватись вимог Конституції[1], міжнародних договорів, рішень ЄСПЛ, а також КПК.

Законність у кримінальному провадженні вимагає, щоб кожна процесуальна дія – повідомлення про підозру, обшук, допит чи затримання – мала чітку правову підставу та процесуальну форму. Будь-яке порушення призводить до порушення прав учасників провадження, а також ставить під сумнів допустимість доказів. Наприклад, порушення порядку проведення обшуку, передбаченого ст. 234 КПК, може стати підставою для визнання отриманих доказів недопустимими згідно з ч. 2 ст. 87 КПК.[6]

Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) врегульована Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Її мета – виявлення, запобігання та припинення злочинів. Законність у сфері ОРД передбачає проведення заходів виключно на підставах, визначених законом, з дотриманням конституційних прав громадян. Згідно зі ст. 8 вказаного Закону[3], при проведенні оперативно-розшукових заходів заборонено використовувати методи, які можуть завдати шкоди життю, здоров'ю чи честі особи.

Окрему увагу слід звернути на судовий контроль за законністю негласних слідчих (розшукових) дій. Вони можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді, як передбачено главою 21 КПК України. Це гарантує дотримання прав на приватність, захист особистого життя, листування, телефонних розмов тощо. Водночас у практиці трапляються випадки формального отримання ухвал без достатніх обґрунтувань, що суперечить принципу змагальності та справедливого судового процесу.

Законність у діяльності правоохоронних органів повинна поєднувати ефективність розкриття злочинів із дотриманням прав і свобод людини. Неприпустимими є провокації злочинів, що підтверджується практикою Європейського суду з прав людини (справа «Раманаускас проти Литви [7]»). Такі дії порушують статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий суд [5].

Ключову роль у забезпеченні законності відіграє прокурор. Відповідно до ст. 36 КПК України, прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, перевіряє законність дій слідчих та оперативних працівників, може скасувати незаконні постанови або надати обов'язкові до виконання вказівки. Прокурор має бути гарантом дотримання прав людини у кримінальному процесі.

З метою зміцнення законності доцільно вдосконалити механізми контролю за діяльністю оперативних підрозділів, забезпечити належне навчання працівників правоохоронних органів щодо стандартів прав людини,

а також запровадити незалежний моніторинг дотримання прав у ході розслідування.

Таким чином, дотримання принципу законності в кримінальному провадженні та ОРД є наріжним каменем функціонування демократичної правової держави. Це забезпечує справедливість, ефективність правосуддя та довіру суспільства до діяльності правоохоронних органів [4].

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Раманаускас проти Литви» (Ramanauskas v. Lithuania), № 74420/01, 5 лютого 2008 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001126069#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126069%22%5D%7D>
6. Хавронюк М.І. Коментар до КПК України. – К.: Baite, 2020. – 980 с. URL: https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/1523446135commentary_corruption.pdf
7. Грошевий Ю.М. Законність у кримінальному процесі: проблеми теорії та практики. – Харків: Право, 2019. – 276 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kkp/111.pdf>

МОЛЧАНОВА Карина, студентка
факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г.С. Сковороди
ЛУПАРЕНКО Світлана, професор
кафедри освітології та інноваційної
педагогіки Харківського національного
педагогічного університету ім. Г. С.
Сковороди, доктор педагогічних наук,
професор

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права та свободи людини – це основа демократичного суспільства. Вони забезпечують безпеку кожного індивіда, а також його повноцінний

розвиток, можливість приймати рішення, ставити мету та обирати шляхи її реалізації. Тож, права та свободи людини є невід'ємною частиною цивілізованого світу.

У 2014 році росія порушила територіальну цілісність та державний суверенітет України. У 2022 році відбулося повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію нашої держави. Унаслідок цього національна безпека та загальнолюдські права та свободи опинилися під загрозою. Через це у нашій країні було впроваджено воєнний стан, що став причиною обмежень певних прав і свобод людини та появи потреби у впровадженні механізмів, що дієво захищатимуть права і свободи людини в цей тяжкий час.

Питання, пов'язані із захистом прав та свобод людини під час дії воєнного стану, мають розв'язуватися згідно з конституційним правом. У статті 3 Конституції України зазначається, що обов'язок щодо захисту прав людини покладено на державу. Варто також зазначити, що від того, які права мають громадяни держави, залежить її діяльність, оскільки саме це спрямовує її розвиток та орієнтири [2].

Згідно з європейським правом, права людини поділяються на два види. Класифікація здійснюється залежно від того, чи може певне право зазнавати обмежень чи ні. Ті права людини, які не підлягають обмеженню за жодних обставин, називають абсолютними, а ті, які за певних умов можуть зазнавати обмежень, – відносними [3].

До прав, які за ч. 3 Указу № 64/2022 в умовах воєнного стану можуть бути обмежені, належать такі статті Конституції України: 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53. Серед них – право на освіту, працю, недоторканність житла, вільне пересування, свобода думки та слова тощо [1].

У ч. 2 ст. 64 Конституції України перераховано права і свободи людини, що не підлягають обмеженню в період воєнного стану. До них належать наступні статті: 24–25, 27–29, 40, 47, 51–52, 55–63. Серед них право на життя, повагу до гідності людини, житло, свободу та особисту недоторканність тощо [1].

Виокремлення абсолютних прав людини забезпечує їх захист за будь-яких обставин. Це демонструє, що влада цінує людину й поважає її права та свободи, що сприяє формуванню іміджу держави як на національному рівні, так і на міжнародній арені. Важливим також є не лише визнання прав та свобод людини, а й їхній захист у різних обставинах. Окрім того, необхідно відрізняти обмеження прав людини та їх порушення. Держава може здійснювати обмеження щодо певних прав та свобод людини з метою гарантування безпеки, захисту здоров'я людини та суспільства, цілому; це обґрунтовано та здійснюється з метою досягнення конкретних цілей в межах закону. Водночас, порушення прав людини суперечить правовим нормам.

Список використаних джерел

1. Василюк Н. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану. 2022. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyany-na-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Конституція України, прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.2024).

3. Кучук А. М. Теорія держави і права. Теорія держави : навч.-метод. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. Част. 1.112 с.

НАКОНЕЧНИЙ Станіслав, курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ Й ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ

Запровадження воєнного стану в державі є вимушеним кроком, спричиненим загрозою її суверенітету, територіальної цілісності чи безпеки. У таких умовах органи державної влади, зокрема поліція, набувають додаткових повноважень для забезпечення правопорядку та захисту громадян. Це призводить до певного обмеження основоположних прав і свобод людини, що вимагає високого рівня правової культури, професіоналізму та етичної відповідальності з боку правоохоронних органів. Зростання соціальної напруги, ризику для громадської безпеки, а також необхідність швидкого реагування в умовах невизначеності створюють численні виклики для поліції.

1. Правові засади діяльності поліції під час воєнного стану

Під час воєнного стану діяльність поліції регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1] та Законом України «Про Національну поліцію» [2], з урахуванням обмежень прав і свобод громадян. Закон «Про правовий режим воєнного стану» [1] надає право органам державної влади встановлювати тимчасові обмеження конституційних прав, таких як свобода пересування, право на приватність, свобода мирних зібрань тощо. Водночас Закон «Про Національну поліцію» [2] визначає межі повноважень поліцейських, які зберігають чинність навіть у період надзвичайних обставин.

Поліція зобов'язана діяти на підставі закону, з дотриманням принципів законності, пропорційності, недискримінації та поваги до людської гідності. Зокрема, навіть в умовах воєнного стану не допускається катування, жорстоке поводження, незаконне затримання або перевищення службових повноважень. Окрім цього, особлива увага приділяється збереженню прав осіб, які перебувають у вразливому становищі, тобто, дітей, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та ін.

Контроль за законністю дій поліції здійснюється органами прокуратури, омбудсменом, а також в межах громадського моніторингу, що дозволяє підтримувати довіру до правоохоронної системи навіть у періоди

нестабільності. Відповідно до Конституції України [3] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1], поліція отримує розширені повноваження, зокрема право: перевіряти документи, включаючи військово-облікові; обмежувати пересування осіб і транспортних засобів; зупиняти та оглядати авто на технічні несправності; здійснювати поверхневу перевірку при наявності підстав; проникати до житла; застосовувати примус, включаючи фізичний вплив, спецзасоби й зброю [2, с. 379].

Проте ці повноваження мають реалізовуватись відповідно до міжнародних стандартів, таких як: «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» та «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» [5]. Важливим принципом є пропорційність обмежень і обґрунтованість дій поліції. Згідно, з Міжнародним пактом [4, ст. 4], навіть у разі надзвичайного стану держава не може відступити від ряду основних прав, таких як право на життя, заборона катувань, свобода совісті. Таким чином, поліцейські зобов'язані дотримуватися високих стандартів прав людини навіть за умов надзвичайних обставин. Крім того, практика Європейського суду з прав людини вказує на необхідність незалежної перевірки правомірності втручання держави у права громадян навіть під час воєнних дій. Це підкреслює необхідність ефективного механізму контролю та відповідальності в системі правоохоронних органів.

2. Основні виклики діяльності поліції під час воєнного стану

Воєнний стан створює надзвичайно напружене та складне середовище для діяльності правоохоронних органів. Поліція, яка зазвичай виконує свої функції в суспільному устрою, в якому влада базується на принципах демократії та верховенства права, змушена адаптуватися до нової реальності, де поєднуються ризики збройного конфлікту, суспільна нестабільність і правові обмеження. У такому контексті основні виклики набувають багатовимірного характеру.

Емоційне та психологічне виснаження. Працівники поліції щодня мають справу з небезпекою для життя, втратою колег, зруйнованою інфраструктурою, панікою серед населення. Це призводить до хронічного стресу, тривожних розладів, депресії та посттравматичного стресового синдрому (ПТСР). Без належної психологічної підтримки підвищується ризик неадекватної поведінки під час виконання службових обов'язків.

Посилене навантаження на особовий склад. У зв'язку з мобілізацією частини працівників до підрозділів, які перебувають в зонах бойових дій, обмеженістю ресурсів і необхідністю цілодобового патрулювання, залучення до евакуаційних, гуманітарних та охоронних заходів, поліцейські часто змушені працювати понад норму, без відпочинку, що призводить до фізичного виснаження та зниження ефективності.

Розмитість юридичних норм і правова невизначеність. У ситуації воєнного стану оперативне реагування часто здійснюється за відсутності детальних правових регламентів. Це створює ризики прийняття рішень «на власний розсуд» і може призвести до зловживань або порушень прав громадян.

Технічна та матеріальна недостатність. Дефіцит пального, бронежилетів, засобів зв'язку, патрульних авто, аптечок та іншого обладнання ставить під загрозу не лише ефективність виконання завдань, а й самозахист працівників поліції. У деяких випадках поліція змушена імпровізувати або покладатися на допомогу волонтерів.

Поліцейські у зоні бойових дій. У прифронтових територіях поліція часто виконує функції, нетипові для мирного часу: участь у рятувальних операціях, розмінуванні територій, забезпеченні оборони об'єктів критичної інфраструктури. У таких умовах постає питання забезпечення відповідного навчання та оснащення особового складу.

Злочинність на тлі воєнного хаосу. В умовах порушення звичних каналів постачання, ослаблення судової влади та економічної нестабільності зростає рівень правопорушень. Зокрема, спостерігається сплеск випадків мародерства, шахрайства, домашнього насильства, зловживання гуманітарною допомогою та незаконного обігу зброї.

Моральна дилема вибору: наказ чи гуманність. Працівники поліції часто опиняються в ситуації, коли накази можуть суперечити моральним принципам. Наприклад, у випадках примусового переміщення осіб, блокування волонтерської діяльності або використання сили щодо громадян, які не становлять безпосередньої загрози.

Усі вищезазначені виклики потребують системного реагування з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Необхідне впровадження комплексних програм підтримки поліції, які охоплюють як матеріально-технічну, так і психологічну, правову та етичну підтримку.

3. Етичні дилеми в діяльності поліції

Під час воєнного стану поліція постає не лише перед правовими та організаційними викликами, але й перед складними етичними дилемами. Обставини, що вимагають негайного реагування, часто супроводжуються ситуаціями, де працівники поліції змушені робити моральний вибір, що не завжди має однозначно правильне рішення.

Одна з найпоширеніших дилем полягає в межах дозволеного використання сили. У ситуаціях, коли особа не становить явної загрози, але порушує встановлені обмеження воєнного стану, рішення про застосування фізичного впливу повинно бути виваженим і відповідати принципу пропорційності. Неправомірне застосування сили не лише порушує права людини, а й підриває довіру до поліції.

У складних обставинах воєнного часу інколи трапляються випадки, коли накази керівництва можуть суперечити особистим переконанням або міжнародним стандартам. Наприклад, наказ про обмеження доступу до гуманітарної допомоги, жорстке придушення протесту або затримання без належної правової підстави. У таких випадках працівники поліції мають моральну дилему: виконати наказ або діяти відповідно до принципів справедливості.

Під впливом стресу та в умовах непередбачуваності, працівники поліції можуть проявляти нетерпимість або навіть ворожість до громадян, які демонструють незгоду, страх чи агресію. Знеособлення громадян,

сприйняття їх як «джерела проблем» – небезпечне явище, що може призвести до етичних порушень у спілкуванні, поводженні та прийнятті рішень.

В умовах воєнного стану поліція часто взаємодіє з військовими, службами безпеки, місцевою владою. Важливо, щоб така співпраця не порушувала незалежність правоохоронної функції та не втягувала поліцію в політичні чи репресивні процеси, що суперечать її нейтральному статусу.

Часто оперативні заходи, які вживаються під час воєнного стану, не супроводжуються належною фіксацією або поясненнями для громадськості. Це створює враження безкарності та може бути використано ворожими силами для дискредитації правоохоронної системи. Працівники поліції мають етичне зобов'язання діяти прозоро настільки, наскільки це дозволяють умови безпеки.

Часті етичні дилеми, згадані вище як приклади, часто не мають єдиного правильного рішення, проте наявність етичного кодексу, регулярна етична освіта, внутрішній контроль і підтримка з боку керівництва можуть допомогти правоохоронцям приймати рішення, що відповідають високим моральним стандартам та сприяють збереженню легітимності поліції в очах суспільства. Безпосередньо для подолання етичних дилем у діяльності поліції в умовах воєнного стану необхідний комплексний цілісний підхід, який охоплюватиме як особистісний рівень відповідальності, так і інституційні механізми. Для цього необхідно впроваджувати навчання з професійної етики та прав людини, створювати внутрішні етичні консультативні органи, забезпечувати захист для викривачів та зміцнювати зовнішній контроль з боку громадськості. Лише за умов поєднання цих чинників поліція зможе ефективно діяти в умовах кризи, не порушуючи засад демократичного суспільства та прав людини.

Отже, підсумовуючи дану роботу, можна стверджувати про забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану, від чого вимагається від поліції не лише фізичної витривалості та організаційної дисципліни, а й високого рівня моральної відповідальності. Відповідно, баланс між безпекою та правами людини може бути досягнутий лише за умови дотримання законності, професійної етики та відкритості правоохоронної системи.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Генеральна Асамблея ООН. 16 грудня 1966 року. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р. Рада Європи. ETS № 005. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Аналітичні матеріали Міністерства внутрішніх справ України та Офісу Омбудсмена України [2022–2024] - <https://mvs.gov.ua> - <https://ombudsman.gov.ua>.

НАСТАЧЕНКО Єлизавета, студентка
*Харківського національного педагогічного
університету ім. Г.С. Сковороди*
Науковий керівник: МАРЧЕНКО Володимир,
*професор кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права та процесу Харківського
національного педагогічного університету ім. Г.
С. Сковороди, доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Під час збройної агресії РФ проти України кількість зниклих безвісти, зокрема військовослужбовців, стрімко зростає. За кожним зниклим військовим стоїть невизначеність, трагедія та життя. Визначення їхнього правового статусу є не лише питанням обліку, а й механізмом захисту прав як самих осіб зниклих безвісти, так і їхніх родин. Цей механізм є однією з форм виконання державою своїх конституційних обов'язків. Вирішення цього питання потребує поєднання норм як національного законодавства так і норм міжнародного гуманітарного права.

Так, ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» надає визначення особі, яка зникла безвісти за особливих обставин, зазначаючи, що це така особа, яка зникла безвісти у зв'язку саме із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [1].

Набути такий правовий статус особа може з моменту внесення заяви про її зникнення, а офіційно після того, як будуть внесені відповідні дані до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. До того ж, особа вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин до того часу, доки її розшук не буде припинено у встановленому законом порядку.

Заяву про розшук військовослужбовця може бути подано родичем, представником військового формування, державним органом, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням або будь-якою іншою

особою, яка дізналася про факт зникнення. У заяві слід навести всю наявну інформацію, що може бути корисною для розшуку. Подати таку заяву необхідно до територіального підрозділу Національної поліції України. У свою чергу, Національна поліція зобов'язана протягом трьох днів з моменту отримання інформації чи заяви повідомити Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Всі отримані відомості повинні бути внесені до Реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, упродовж 24 годин від моменту подання заяви [1].

Однією з ключових проблем є відсутність єдиного уповноваженого органу, який би офіційно підтверджував факт перебування військовослужбовця в полоні чи його зникнення безвісти. Наразі пошуком таких осіб займаються різні структури, як то: Національна поліція України, Служба безпеки України, військові частини, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, а також низка неурядових організацій.

У зв'язку з цим під час воєнного стану, окрім подання офіційної заяви, краще додатково передавати інформацію про зниклих до інших органів та до Національного інформаційного бюро за коротким номером 1648. Це бюро акумулює дані про українських полонених і загиблих, а також має повноваження надавати відповідну інформацію родичам.

Згідно з інструкцією з обліку особового складу, наприклад, Національної гвардії України, військовослужбовці, які зникли безвісти, виключаються зі списків частини лише після проведення належного розшуку та з'ясування обставин неповернення, але не пізніше 15 діб з моменту зникнення. Після цього командування може подати заяву про розшук до Національної поліції України. Одночасно родичі зниклого офіційно інформуються про зникнення та мають право також ініціювати подання заяви про розшук.

Важливе значення у розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин відіграє Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі - МКЧХ), а саме Бюро Центрального агентства розшуку (далі - ЦАР) МКЧХ.

Центральне агентство розшуку (ЦАР) Міжнародного комітету Червоного Хреста виконує роль нейтрального посередника між сторонами збройного конфлікту. Його основне завдання - збирати, впорядковувати та передавати дані щодо зниклих військовослужбовців і цивільних осіб, а також тих, хто втратив контакт зі своїми близькими. ЦАР веде облік таких осіб і сприяє відновленню зв'язку між ними та їхніми родинами [2].

Бюро ЦАР здійснює всебічний аналіз і зіставлення даних із численних незалежних джерел, аби максимально точно відтворити обставини або локацію зникнення розшукуваних осіб. Метою є встановлення їх подальшої долі та теперішнього місцеперебування, незалежно від того, чи перебувають вони серед живих, чи загинули [3 с. 5].

У своїй діяльності ЦАР тісно взаємодіє з організаціями Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця по всьому світу, допомагаючи родинам, які розшукують інформацію про зниклих або розлучених родичів. Агентство продовжуватиме свою роботу доти, доки залишатиметься потреба

у підтримці таких родин. Що чекають бодай звістки про долю свої близьких [2].

Регулювання правового статусу військовослужбовців, зниклих безвісти в умовах збройної агресії РФ проти України є надзвичайно актуальною та чутливою темою для нашої держави. Визначення цього статусу є не лише технічним аспектом обліку, а й ключовим елементом державного захисту прав самих зниклих та їхніх сімей.

Національне законодавство формує правову базу для розшуку зниклих та захисту їхніх конституційних прав. Однак, незважаючи на це, можна виокремити низку недоліків, що потребують якнайшвидшого врегулювання, а саме: відсутність єдиного уповноваженого органу, який би офіційно підтверджував факт перебування військовослужбовця в полоні чи його зникнення безвісти; складнощі у підтвердженні факту полону чи загибелі; недостатня міжвідомча взаємодія з міжнародними структурами; низька обізнаність громадян тощо.

Удосконалення законодавчих механізмів, забезпечення міжвідомчої координації, а також впровадження єдиного центру збору та підтвердження інформації про зниклих можуть значно підвищити ефективність системи. Особливо важливо гарантувати оперативність реагування державних органів, доступність інформації для родин та захист їхніх прав в умовах тривалої війни.

Список використаних джерел

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#n179> (дата звернення: 01.06.2025р.)

2. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Сім'ї зниклих безвісти осіб в Україні отримують підтримку: візит МКЧХ. *Міжнародний комітет Червоного Хреста - Блог*. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/2024/06/news-release/simi-znykli-osoby-ukrayina-vizyt-mkkk/> (дата звернення: 01.06.2025р.)

3. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Річний оперативний звіт, 2024. URL: https://blogs.icrc.org/app/uploads/sites/98/2025/03/Annual-Operational-Report_2024_ukr_WEB.pdf (дата звернення: 01.06.2025р.)

НЕВІНЧАНА Ксенія, здобувачка вищої освіти, Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: ЛАБЕНСЬКА Лілія, доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

ПІДХІД ЄС ДО БЕЗПЕКОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У ВІДНОСИНАХ З КНДР

Повномасштабна війна в Україні, до якої за даними Національної розвідувальної служби Республіки Корея [1] та Об'єднаного комітету начальників штабів Республіки Корея [2] продовжується залучення тисяч одиниць особового складу військового контингенту Кореїської Народної Демократичної Республіки та мільйони снарядів і боєприпасів, висвітлює нові безпекові виклики для країн Європи зі сторони східної Азії. Як зазначається в аналітичній статті Р. Дурау: «Ризиковане рішення Кім Чен Ин ступити на європейську землю пов'язало євроатлантичний та індо-тихоокеанський регіони в єдиний театр - це також стало «проксі-війною» обох Кореї, яка може вийти з-під контролю та призвести до посилення небезпеки не лише в Європі, але й на [Корейському] півострові. [3]» Таким чином, Європейський Союз як найбільше регіональне об'єднання держав на Європейському континенті має бути прямо зацікавлений у налаштуванні ефективних механізмів взаємодії з Північною Кореєю задля забезпечення своїх безпекових інтересів.

Європейський Союз реалізує у відносинах з КНДР свою так звану «Стратегію критичного залучення», яка через баланс стимулів і обмежень має на меті підтримку стабільного миру на всьому Корейському півострові по ряду напрямків. Серед них виділяють: підтримку денуклеаризації та регіональної стабільності; сприяння діалогу та залученню всіх зацікавлених держав; захист прав людини в Північній Кореї та надання гуманітарної допомоги; розвиток двосторонніх відносин з Південною Кореєю та багатосторонніх дипломатичних рамок [4]. Проте зі зростанням напруженості у регіонах і глобально питання роззброєння і участі у збройних конфліктах стає все критичнішим. Так, Ко Сан Ту виділяє такі етапи розвитку політики ЄС щодо дій КНДР: активне залучення, критичне залучення та активний тиск. Причиною змін був неспинний розвиток ядерної програми КНДР, засуджений міжнародною спільнотою [5, с.2].

Отже, основним інструментом ЄС щодо обмеження розвитку мілітарного потенціалу КНДР стали санкції, ряд яких було прийнято у відповідь на серію випробувань балістичних ракет та першого ядерного випробування КНДР 9 жовтня 2006 року як автономно, так і відповідно до санкцій, впроваджених Резолюціями Ради Безпеки ООН, починаючи з №1718 (2006). Впровадження санкцій на початку мало на меті примус еліти КНДР до згортання свого військово-промислового комплексу через заборону на експорт зброї, товарів подвійного призначення і предметів розкоші; проте з тим, як санкції і дипломатичні зв'язки продовжували демонструвати свою низьку ефективність, з 2016 року з четвертим ядерним випробуванням Північної Кореї та подальшим запуском супутника ряд нових санкцій було спрямовано на підірив функціональної діяльності північнокорейської держави. Запроваджена заборона на експорт таких товарів як вугілля, залізо, золото та титан мала позбавити КНДР доходів для фінансування своєї ядерної програми, тоді як обмеження у фінансовому і логістичному секторі мали унеможливити обхід санкцій [6] [7].

У той же час мали місце спроби налагодження дипломатичних зв'язків: від тісної кооперації з «Політикою сонячного світла» Південної Кореї

наприкінці 1990-х рр. до чотирнадцяти сесій політичного діалогу з Пхеньяном з 1998 по 2015 рр. з проблем порушення прав людини. Деякі країни ЄС - у першу чергу Швеція - продовжують і зараз активно підтримувати дипломатичні контакти з КНДР. Проте навіть той факт, що ані ЄС як об'єднання держав, ані жодна з його країн-членів окремо не були учасником Шестисторонніх переговорів - багатостороннього переговорного процесу 2003-2009 рр. за участю Китаю, США, Північної Кореї, Південної Кореї, Росії та Японії з мирного вирішення питання ядерної діяльності КНДР - свідчить про незначну роль Європейського Союзу в питаннях військового - не гуманітарного - характеру у вирішенні корейської проблеми [8, с.18] [9, с.9].

Серед факторів низької ефективності заходів, що ЄС приймає у відповідь на порушення Північною Кореєю міжнародно-правових норм науковці виділяють економічну незацікавленість; неузгодженість єдиної політичної стратегії країнами-членами і, як наслідок, невпевнену дипломатичну риторику, її пасивність і реактивність; недостатність дипломатичних зусиль по роззброєнню і денуклеаризації і нерозуміння регіонального контексту; відсутність зусиль ЄС з надання КНДР достатніх гарантій безпеки, яких остання прямо і відкрито вимагає від міжнародної спільноти як обов'язкову умову свого роззброєння; несприйняття Північною Кореєю ЄС як дружнього або нейтрального гравця через його союзництво із США [7], [10, с.21-24], [11].

Попри це, такі фактори як дальня відстань Європейського Союзу, відсутність стратегічних чи військових інтересів на півострові, мережа наявних дипломатичних представництв окремих країн ЄС, могли б за наявності політичної волі стати позитивними точками дотику в цих відносинах і принести прогрес в корейський миротворчий процес.

Список використаних джерел

1. National Intelligence Service, Republic of Korea. 국정원, 북한 특수부대 러-우크라 전쟁 참전 확인. 2024. URL: <https://surl.li/ebbweq> (дата звернення: 21.04.2025).
2. 양지호. 합참 «北, 올해 3000명 이상 추가 파병... 사상자는 4000여명». 조선일보. 2025. URL: <https://surli.cc/apnotm> (дата звернення: 21.04.2025).
3. Durão R. The EU Is Following the US North Korea Playbook – But Should It Be?. The Diplomat. 2024. URL: <https://surl.li/iqmccp> (date of access: 21.04.2025).
4. DPRK and the EU. EEAS. URL: <https://surl.li/gnlbme> (date of access: 21.04.2025).
5. Sangtu, K., Keynote speech during seminar on ‘Quo Vadis, North Korea? Prospects for Critical EU Engagement’, European Institute for Asian Studies, 20 Oct. 2017.
6. Council of the European Union. Timeline - EU sanctions against North Korea. Council of the European Union and the European Council. URL: <https://surl.li/psufiq> (date of access: 21.04.2025).

7. Ballbach, E. J. (2022). Moving beyond targeted sanctions: the sanctions regime of the European Union against North Korea. (SWP Research Paper, 4/2022). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik. Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. URL: <https://doi.org/10.18449/2022RP04> (date of access: 21.04.2025).
8. Clara Portela. The EU's Arms Control. Challenge: Bridging Nuclear Divides. Chaillot Paper, No. 166, April 2021. URL: <https://surl.lu/kgwacq> (date of access: 21.04.2025).
9. Esteban M. The EU's role in stabilising the Korean Peninsula. Real Instituto Elcano. 2019. URL: <https://surl.li/bbfgym> (date of access: 21.04.2025).
10. Tomi i Marin, M. (2022). Critically disengaged? The case of the EU's 'critical engagement' towards North Korea. Leiden University. URL: <https://surl.li/bcaeyj> (date of access: 21.04.2025).
11. Bondaz A. FROM CRITICAL ENGAGEMENT TO CREDIBLE COMMITMENTS: A RENEWED EU STRATEGY FOR THE NORTH KOREAN PROLIFERATION CRISIS. EU Non-Proliferation and Disarmament Consortium. 2020. No. 67. URL: <https://surl.li/ockjno> (date of access: 21.04.2025).

НОВАК Олена, здобувач вищої освіти 3-го курсу *Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: ШИЛО Ірина, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін *Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

СИСТЕМА ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ДИСЦИПЛІНИ В РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Найголовнішим нормативно-правовим актом – Конституцією України передбачено розділ другий «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», який відіграє ключову роль в діяльності будь-якої службової особи, тим паче працівника поліції. Дотримання поліцейським цих основ передбачених Конституцією України тісно пов'язано з системою інституційних та правових засобів дотримання законності та дисципліни в роботі поліцейських, як в мирний час, так і в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 17 КУ «Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [1].

Вивчення системи інституційних та правових засобів дотримання законності та дисципліни важливе як для майбутніх, так і для діючих поліцейських, оскільки воно відіграє ключову роль в межах виконання працівниками поліції своїх повноважень. Для детального вивчення обраного

питання варто в'ясувати суть зазначених засобів. Під інституційними засобами слід розуміти сукупність прийнятих на законодавчому рівні правил, норм, процедур тощо, які забезпечують дотримання законності та дисципліни в роботі поліцейських. До правових засобів відносять сукупність нормативно-правових актів, які забезпечують регулювання суспільних відносин щодо досягнення конкретних правових цілей з дотриманням певних процедур і т. д.

Так, відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 17 ЗУ «Про Національну поліцію» «поліцейський» – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції, а також має службове посвідчення та спеціальний жетон. Поліцейський – це особа, яка має основні обов'язки перед державою та її громадянами, тому згідно з ч. 1 ст. 18 ЗУ «Про Національну поліцію» поліцейський зобов'язаний перш за все, неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; по-друге, професійно виконувати свої службові обов'язки; по-третє, поважати і не порушувати прав і свобод людини; по-четверте, надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я та зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо [2].

Система інституційних та правових засобів дотримання законності та дисципліни в діяльності поліцейських – це сукупність норм, правил, процедур, структур, інструментів та відповідних органів, що спрямовані на дотримання законності, службової дисципліни та етичних стандартів поліцейськими. Ефективність вказаної системи значною мірою залежить від належного правового регулювання, рівня правової культури та дотримання професійної працівниками поліції. Таким чином, система дотримання законності та дисципліни в діяльності поліцейських поєднує в собі наступні інституційні та правові засоби. До інституційних засобів належать органи контролю безпосередньо в системі поліції: Верховна рада України; Кабінет Міністрів України; Міністерство внутрішніх справ України (МВС); Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності; Департамент внутрішньої безпеки НПУ [3, с. 260]. До правових засобів правових засобів дотримання законності та дисципліни в роботі НПУ відносяться: Конституція України; Закон України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про дисциплінарний статут Національної поліції України»; КК України; КПК України; КУпАП та відомчі (внутрішні) накази МВС України.

Особливої уваги дане питання потребує на сьогоднішній день. Через агресивні військові дії РФ спрямовані в бік України відповідно зростає й рівень вчинення військових злочинів, що в свою чергу потребує приділення особливої уваги працівниками поліції, враховуючи їх швидке реагування та компетентність.

Так, Муляр Г. В. у своїй науковій праці щодо діяльності органів Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану зазначає – «Після введення особливого правового режиму до ЗУ «Про Національну поліцію» були внесені відповідні зміни, а саме на час воєнного стану, правоохоронцям розширили деякі повноваження». Воєнні дії на території України спонукають органи Національної поліції захищати національні інтереси (забезпечення конституційних прав і свобод громадян, участь у забезпеченні соціальної стабільності суспільства, екологічної безпеки, захисті суспільства від тероризму) з протидії воєнним загрозам. Також на НПУ покладені завдання щодо посилення режиму охорони публічного порядку та безпеки; боротьби з диверсійно-розвідувальними силами; охорони стратегічно важливих об'єктів і комунікацій життєдіяльності; сприяння діяльності військової адміністрації, судів, прокуратури, судових органів в період дії воєнного стану [4, с. 131]. Окрім цього, вивчаючи нормативно-правове регулювання діяльності органів та підрозділів Національної поліції України в період правового режиму воєнного стану доречно погодитися із визначенням Пацеля Г. А., Поліщук Д. О. – «діяльність поліцейських під час дії правового режиму воєнного стану доповнюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [5, с. 110].

Отже, система інституційних та правових засобів дотримання законності та дисципліни в роботі поліцейських – це сукупність норм, правил, процедур, структур, інструментів та відповідних органів, що спрямовані на дотримання законності, службової дисципліни та етичних стандартів поліцейськими. Ця система є ефективною лише за умови дотримання всіх інституційних та правових засобів, як майбутніми поліцейськими – курсантами, так і діючими представниками поліції. Дивлячись на реалії сьогодення, поліцейські мають приділити особливу увагу дотриманню всіх норм, правил та процедур у зв'язку зі збройною агресією російських військ проти України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Адміністративна діяльність органів поліції України: Академічний курс : підручник / За заг. ред.. П. А. Трачука. – Ужгород: ТОВ «РІК-У». 2024. 316 с.
4. Муляр Г. В. Діяльність органів Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 61. С. 130–133.
5. Пацеля Г. А., Поліщук Д. О. Нормативно-правове регулювання діяльності органів та підрозділів Національної поліції України в період

НОВІКОВ Євгеній, курсант 1-го курсу
Навчально-наукового інституту №2
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: БУГАЙКО Юлія,
доцент кафедри адміністративної
діяльності Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор
філософії

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Дотримання цієї конституційної норми є одним з пріоритетів правоохоронних органів у демократичному суспільстві, зокрема захист прав дітей та інших вразливих груп населення: людей похилого віку, людей з інвалідністю, жертв домашнього насильства, біженців, безпритульних осіб, представників етнічних меншин тощо. Особливо це питання набуває актуальності в умовах правового режиму воєнного стану, під час якого зростає соціально-економічна нестабільність, ризик для життя населення, кількість випадків насильства, дискримінації та порушень прав людини. Органи та підрозділи превентивної діяльності Національної поліції України (далі – НПУ), зокрема ювенальна превенція, підрозділи (сектори) протидії домашньому насильству, патрульна поліція та інші виконують важливу роль у реагуванні, запобіганні та наданні необхідної допомоги.

Вразливі групи населення – це категорія осіб, які через певні обставини або особливості потребують посиленого захисту та уваги з боку держави і правоохоронних органів. Їх вразливість найчастіше обумовлена фізичним, психічним, соціальним чи економічним становищем. В Україні існує низка нормативно-правових актів, які закріплюють захист таких осіб: Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, закони України: «Про Національну поліцію України», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» №1044 від 19.12.2017 та ін.; а також міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема: конвенції ООН «Про права дитини», «Про права осіб з інвалідністю», Європейська конвенція «Про здійснення прав дітей» та ін.

Однією з найбільш вразливих груп населення є діти. З огляду на ранній вік, вони не спроможні ухвалювати самостійні рішення, брати за них відповідальність та самостійно захищати свої права, що робить їх особливо вразливими до насильства, експлуатації та інших правопорушень. У процесі роботи з правопорушеннями щодо дітей поліція має реагувати негайно та невідкладно, запобігати завданню їм фізичної чи психологічної шкоди, а також враховувати психологічні та вікові особливості дітей задля зниження рівня стресу, завданого правопорушенням. Основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: профілактична діяльність, яка спрямована на запобігання вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень; ведення профілактичного обліку; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству та жорсткому поводженню з дітьми; здійснення поліцейського піклування; провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; взаємодія з іншими підрозділами поліції, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей [2]. При роботі з неповнолітніми правопорушниками поліція повинна дотримуватися індивідуального підходу, надавати відповідну психологічну підтримку та можливість соціальної реабілітації. Частину відповідальності за вчинення правопорушень неповнолітніми беруть на себе батьки, з якими проводяться превентивні заходи, а саме роз'яснювальна робота та консультація щодо відповідальності за виховання дітей, корекція сімейних відносин, заходи із підвищення батьківської компетентності у вихованні дітей та інформування про адміністративну відповідальність за неналежне виховання дітей.

Глобальною проблемою залишається булінг (цькування) серед школярів. Він має прояви як у фізичній, так і у психологічній формах, у прямому спілкуванні або в інтернет листуванні. Стаття 173⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення надає визначення цій проблемі та встановлює відповідальність (штраф, громадські роботи) дитини-кривдника (булера), якщо він досяг 16-річного віку або для його батьків, якщо дитина-кривдник (булер) не досягла 16-річного віку, а також для керівника навчального закладу за неповідомлення відповідним органам (підрозділам) Національної поліції України [3].

Найпоширенішою загрозою, з якою зіштовхуються вразливі групи населення, є домашнє насильство, у зв'язку з яким у більшості випадків потерпілими є жінки, діти та люди похилого віку. Для запобігання та боротьби з такими правопорушеннями поліція у межах своєї діяльності уповноважена застосовувати низку превентивних заходів, наприклад, терміновий заборонний припис, який зобов'язує кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, забороняє вхід та перебування у місці проживання постраждалої особи та в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [4]. У разі вчинення правопорушення, особу беруть на облік, на підставі якого вона перебуває під наглядом правоохоронних органів, також з нею проводять відповідні профілактичні бесіди, які попереджають правопорушника про наслідки повторного акту насильства. Зі свого боку

жертві надається терміновий захист, негайне супроводження жертви домашнього насильства до безпечного місця (кризового центру), а також необхідні види допомоги (медична, психологічна та правова).

Комплексний підхід у таких випадках дає змогу запобігти повторним випадкам насильства та сприяє соціальній реабілітації постраждалих осіб.

Щодо осіб з інвалідністю поліція забезпечує контроль за дотриманням законодавства про інклюзію до публічних місць транспортної інфраструктури, освіти та працевлаштування. Люди з обмеженими можливостями часто зіштовхуються з проявами дискримінації у суспільстві, приміром такими як: відмова у наданні послуг; відмова у перевезенні громадським транспортом у зв'язку з відсутністю пандусів; відмова у безкоштовному проїзді; відсутність облаштованих входів у закладах громадського харчування тощо; порушення законодавства про працю роботодавцями: відмова у працевлаштуванні, у створенні належних умов праці, наданні відпусток або скороченого робочого дня, неналежна оплата праці, недотримання квоти тощо [5]. Такі дії або бездіяльність вважаються протиправними, а їх вчинення тягне за собою відповідальність відповідно до чинного законодавства.

Для ефективного захисту прав вразливих груп населення необхідно впровадити комплексний підхід, який має включати посилення законодавчого захисту, удосконалення роботи правоохоронних органів, розвиток інклюзивності та активну співпрацю державних органів та громадських організацій. Посилюючи законодавчу базу, слід ввести більш жорсткі санкції за порушення норм доступності та вчинання домашнього насильства задля відвернення правопорушень щодо вразливих груп та забезпечення відповідного рівня відповідальності для правопорушників. Підрозділи поліції мають проводити планові тренінги для відпрацювання алгоритмів дій під час запобігання домашньому насильству та підвищення рівня комунікації у процесі взаємодії з вразливими групами населення, правильної взаємодії з дітьми та людьми з обмеженими можливостями задля запобігання виникненню незручних ситуацій та завданню психологічної шкоди. Держава повинна розширювати доступ до послуг та інфраструктури для людей з інвалідністю за допомогою таких можливих механізмів: облаштування громадських транспортних засобів пандусами; проведення відповідних інструктажів з водіями маршрутів щодо особливої допомоги таким людям; створення безбар'єрного середовища на вулицях. Слід зазначити, найбільшої уваги потребують випадки домашнього насильства численність яких стрімко збільшується. Збільшення мережі притулків та центрів допомоги жертвам насильства, розширення форм психологічної допомоги та програм їх реабілітації дадуть змогу захистити жертв насильства та адаптувати їх до здорового соціального життя.

Для поліпшення окресленого вище становища необхідно поєднати посилення відповідальності кривдників за дії чи бездіяльність, які мають ознаки дискримінації та насильства, створення доступної інфраструктури для покращення рівня життя вразливих груп населення, проведення просвітницьких кампаній у суспільстві та підвищення якості реагування

правоохоронців. Спільно перелічені чинники сприятимуть створенню безпечного та захищеного суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/sh#n 4247>.
2. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1858>.
4. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>.
5. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n129>.

НУРГАЛІЄВ Едуард, курсант 2-го курсу
факультету №3 Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КІБЛИК Дар'я,
доцент кафедри адміністративно-
правових дисциплін факультету №2
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

У сучасних умовах становлення правової держави та реформування правоохоронної системи України особливої актуальності набуває проблема забезпечення прав людини в діяльності органів Національної поліції, зокрема у сфері протидії домашньому насильству.

Домашнє насильство — складне соціальне явище, що має системний характер і потребує ефективної взаємодії між державними інституціями, правоохоронними органами та громадськістю. У зв'язку з цим особливу увагу слід приділити питанням правового регулювання та практичного застосування спеціальних заходів протидії домашньому насильству, які, з одного боку, мають забезпечувати захист постраждалих осіб, а з іншого — не порушувати основоположні права людини.

Закони України визначають чіткий перелік таких заходів, що можуть бути застосовані як органами Національної поліції, так і судом. Зокрема, йдеться про терміновий заборонний припис, обмежувальний припис, профілактичний облік, а також програми для кривдників [1].

Терміновий заборонний припис застосовується уповноваженими

підрозділами Національної поліції у випадках, коли існує безпосередня загроза життю або здоров'ю постраждалої особи. Він передбачає негайне реагування та може включати вимоги щодо залишення місця проживання, заборони наближення до потерпілої особи або будь-якого контакту з нею. Припис виноситься на строк до 10 діб і вручається обом сторонам одразу після винесення [3].

Вимога залишити спільне житло обмежує недоторканість житла, за приписом кривдник фактично вивільняється із власного житла (іноді – єдиного місця проживання). Заборона наближатися до будинку та контакту з жертвою обмежує свободу пересування і вибору місця проживання і свободу спілкування. У загальному розумінні такий припис втручається у особисте та сімейне життя кривдника. Також це обмежує певне право на володіння і користування майном: адже спільне сімейне житло може бути об'єктом приватної власності, а вимога його залишення і заборона заходу – обмежують можливість кривдника користуватися власним житлом. Крім того, тимчасова заборона контакту може розглядатися як обмеження свободи слова та інформації, хоч радше – на індивідуальному рівні, такі обмеження є в інтересах постраждалої особи [6].

Однак такі обмеження мають законну підставу, які реалізуються за рішенням уповноважених поліцейських та мотивовані необхідністю захисту життя і здоров'я потерпілої особи. Як вказує законодавство, що обмеження прав можливе у разі необхідності захисту прав інших осіб, тобто тут – прав жертви насильства.

Терміновий припис триває не більше 10 діб, що робить його відносно пропорційним. Пріоритет безпеки жертви встановлено самим законом. Таким чином, втручання в права кривдника є тимчасовим та спрямованим на негайний захист конституційних прав потерпілої [3].

Обмежувальний припис є судовим рішенням, ухваленим на підставі заяви потерпілого або його законного представника. Він може містити низку заборон: спільне проживання, контакти з потерпілою особою або дитиною, наближення до певних місць, а також зобов'язання усунути перешкоди у користуванні майном. Такий припис діє від одного до шести місяців із можливістю подальшого продовження на той самий строк за результатами повторної оцінки ризиків. Судове рішення повинно бути ухвалене не пізніше ніж через 72 години з моменту подання заяви [4].

Цей припис суттєво обмежує низку конституційних прав кривдника, а саме, обмеження на перебування у місці спільного проживання фактично перешкоджає користуватися житлом, де кривдник має постійне проживання, а отже – стосується прав на житло і право приватної власності. [6].

Однак закон спеціально забороняє накладати такі обмеження на житло неповнолітнього кривдника, що свідчить про врахування пропорційності [4].

Заборона контакту з потерпілою є втручанням у конфіденційність спілкування і частково у свободу слова та інформації, а також, заборона наближатися на певну відстань обмежує свободу пересування; вона також може обмежувати право вільно вибирати місце проживання, якщо потерпіла та кривдник мали спільне помешкання. Накладення обмежень на об'єкти

спільного майна – це обмеження майнових прав, але з метою усунення перепон для користування майном потерпілою. Важливо, що рішення про припис приймає суд і базується на оцінці реальних ризиків, тобто має бути виваженим. Обмежувальний припис базується на інтересах безпеки потерпілої і для неї є захисним. З огляду на конституцію, жодна з абстрактних норм обмеженого характеру тут не стосується неприпустимих прав [6].

Самі обмеження встановлені законом і видаються за судовим порядком, що відповідає принципу верховенства права. Тривалість припису (до 6 міс.) та можливість продовження лише за новою оцінкою ризиків робить його, по суті, співмірним. Якщо ризик минув, припис може бути скасований. Таким чином, обмеження свобод пересування, проживання і спілкування кривдника є пропорційним заходом захисту конституційних прав жертви, оскільки накладається судом, за законом і лише на термін, необхідний для безпеки потерпілої особи [6; 4].

Профілактичний облік є адміністративним заходом, який реалізується поліцією з метою контролю за поведінкою кривдника. Особу, що вчинила акт домашнього насильства, ставлять на облік, проводять із нею профілактичні бесіди, контролюють виконання вимог судових чи поліцейських приписів. Цей захід має системну, превентивну спрямованість і передбачає тривалий моніторинг [2].

Такий облік формально не накладає на кривдника чітко прописаних заборон, але передбачає постійний поліцейський контроль: перевірки, бесіди, спостереження тощо. Це втручається у приватне життя особи та її особисту неприкосновенність. Можливе обмеження свободи пересування, якщо наприклад поліцейський може викликати кривдника на перевірку або забороняти від'їзд з населеного пункту. Формальне обмеження майна кривдника у профілактичному обліку не зазначене, але може торкнутися права володіти майном, наприклад, якщо під час обліку відбуваються обшуки чи вилучення предметів, пов'язаних із насильством. Також маємо на увазі право на захист персональних даних: невідомо, як саме фіксуються дані обліку, але теоретично може бути порушення таємниці особистих даних, тож має враховувати права особи [6; 2].

Оскільки профілактичний облік запроваджено на законних підставах і має суворо превентивний характер. Закон не надає обліку статусу кримінального або адміністративного покарання, а радше створює зобов'язання для поліції регулярно працювати з таким громадянином, наприклад, проводити профілактичні бесіди [2].

Тривалість обліку, хоч і на встановлений строк» передбачено законодавчо, а зняття – автоматичне по закінченні строку. Таким чином, обмеження приватності і контролю особи є відносно тимчасовим і формально мінімальним: воно полягає лише в періодичній комунікації з поліцією та спостереженні. З урахуванням необхідності запобігти новим злочинам проти життя чи здоров'я інших осіб, таке втручання, здійснюване лише на законній основі, може бути співмірним меті.

Водночас слід зазначити, що професійне та коректне проведення

профілактичної роботи повинне здійснюватися з дотриманням гарантій прав людини, а саме нагляд органів прокуратури та контроль за дотриманням законності. Загалом постановка на профілактичний облік є узаконеним способом втручання, допустимим, хоча і неоднозначно сприймається через відсутність судового рішення – проте вона спрямована на захист прав жертви і проходить під наглядом держави [6].

Програма для кривдників – це соціально-психологічний інструмент, який спрямований на зміну агресивної або дискримінаційної поведінки особи, що вчиняла насильство. Програми формуються на місцевому рівні й можуть тривати від 3 місяців до 1 року. Суд може зобов'язати кривдника пройти програму, що охоплює роботу з фахівцями, психокорекцію, навчання ненасильницькому вирішенню конфліктів. У разі ухилення від участі поліція має право застосовувати подальші заходи реагування [5].

З формальної точки зору проходження програми – це не примус, а співпраця: кривдник як би сам погоджується. Проте на практиці, якщо суд виносить таке рішення, зазвичай це рішення цивільного суду чи примирювального суду після оцінки ризиків, то фактично виникає зобов'язання відвідувати заняття. Обмеження особистих свобод тут мінімальні: це неплата праця (тренінги, семінари тощо) і прив'язка часу. Також залишається на розсуд виконання суду). Утім, головне – не штучне обмеження свободи, а мета профілактики.

З конституційної точки зору націлення на програму майже не обмежує форми фундаментальних прав – це не заборона пересування чи обмеження майна, а змушування особи вільно відвідувати навчальні зустрічі. У крайньому випадку можна вказати на обмеження права на діяльність і відпочинок: участь у програмі забирає вільний час, але такі обмеження не заборонені, якщо вони виправдані.

Судове направлення на програму відбувається за законом і може бути частиною узгодженої з судом угоди щодо припинення насильства. Важливо, що чинне законодавство гарантує добровільність участі; тільки за ухилення і неналежне виконання. Таким чином, ця міра є відносно нетяжкою та направлена на виправлення поведінки.

З погляду пропорційності – строкова обов'язковість навчання не надто велика, а при необхідності суд може використати інші інструменти. Оцінюючи конституційність, слід відзначити: законодавець передбачив сувору обмеженість цієї міри та можливість її застосування лише після ретельної оцінки обставин. Враховуючи, що така програма проводиться на рівні місцевих органів влади за чіткими програмами, самої по собі вона не суперечить поставленій на меті захисту постраждалих, а також принципу верховенства права, та є цілком співмірною засобу виправлення кривдника без порушення ключових конституційних свобод.

Усі спеціальні заходи мають законну основу та суворо визначений механізм застосування. Хоча вони по-різному обмежують конституційні права кривдника, але ці обмеження вводяться законно і з метою захисту прав і безпеки інших осіб – постраждалих від насильства.

Самі конституційні обмеження допускають такі дії за умови

співмірності. Практика застосування заходів покликана гарантувати цю співмірність. Таким чином, спеціальні заходи протидії домашньому насильству можна вважати такими, що в основному відповідають Конституції і принципу верховенства права, за умови належного дотримання законодавчо встановлених процедур та обмежень.

Список використаних джерел

1. Закон України: «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2221ІВЦІУ2Ф9-VIII.
2. Наказ МВС України: «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» від 25.02.2019 № 124.
3. Наказ МВС України: «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» від 01.08.2018 № 654.
4. Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)» від 11.05.2011.
5. Наказ Мінсоцполітики України: «Про затвердження Типової програми для кривдників» від 01.10.2018 № 1434.
6. Закон України: «Конституція України» від 28.06.1996 254к/96-ВР.

OKHRIMENKO Valeria, *2nd year student,
Kharkiv National University of Internal Affairs*

HUMAN RIGHTS UNDER MILITARY OCCUPATION: PROBLEMS OF ACCESS TO JUSTICE

Military occupation is the temporary control of one country over a part of the territory of another country without a legal change in its status. Such a situation is always accompanied by serious violations of human rights, as the occupying power often ignores both state law and international rules. One of the weakest rights during occupation is the right to access to court – the main guarantee, without which all other rights lose their real protection. The right to access to court means the ability of every person to defend their rights in an independent and fair court, to receive legal assistance, and to appeal to state and international organizations. This right is enshrined in Article 55 of the Constitution of Ukraine [1], as well as in international documents, such as Article 6 of the European Convention on Human Rights [2] and Article 14 of the International Covenant on Civil and Political Rights [3].

However, in war conditions, this right becomes almost impossible to exercise. Since 2014, groups have been operating in the temporarily occupied

territories of Ukraine that imitate the work of judges but are not recognized by the international community and do not have signs of independence or fairness. Ukrainian courts in these lands have ceased their activities or have been physically destroyed; instead, the occupying power has taken over the aggressor's judicial system. In such conditions, people who want to protect their rights are actually forced to refuse to turn to a legal court! According to the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine, there are many cases of human rights violations in the occupied territories: illegal arrests, torture, enforced disappearances, and false trials that do not meet the minimum standards of fair trial. All these acts are systematic and speak of the destruction of the rule of law.

In addition, access to Ukrainian courts for people from occupied areas is complicated by the fact that it is impossible to leave the region, it is dangerous for life, and freedom of movement is limited. Often, individuals who try to seek legal assistance or go to Ukrainian institutions become targets of persecution on suspicion of «espionage» or «extremism.» According to Ukrainian lawyer S. Hlushchenko, «under conditions of military occupation, citizens find themselves in a legal vacuum, when neither national nor international jurisdiction provides adequate legal protection» [4, p. 112].

At the same time, mechanisms of international law, such as the European Court of Human Rights or the UN Human Rights Committee, although formally available, remain difficult to access for many people due to the complexity of procedures, delays in consideration, and the need for legal assistance. Despite this, international bodies remain the only way to obtain justice for many victims. The International Criminal Court also plays a special role, which can consider war crimes, including violations of justice, as one of the elements of the criminal activities of the occupying authorities. However, Ukraine itself must work more actively in this area. It is obliged to create effective methods of recording violations, registers of victims, legal services for remote access to the court, as well as financial and organizational support for lawyers who deal with such cases. It is also important to provide people with information – explanations of rights, instructions for filing complaints, providing examples of applications, etc. In conditions of occupation, it is especially important to maintain legal ties with citizens and provide them with a legal channel of communication with Ukrainian jurisdiction. In conclusion, we can say that war is a situation in which violations of human rights, especially the right to access justice, become a common and systematic phenomenon. There is no independent court, false criminal prosecutions, and the inability to appeal to national courts – all this leads to a feeling of defenselessness and complete impunity of the occupiers. That is why the issue of ensuring access to justice should be one of the priorities of Ukraine's state policy and international human rights cooperation.

Literature

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 1996. – No. 30. – Art. 141.
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: international document of November 4, 1950, Rome (as amended and

supplemented, introduced by Protocol No. 11 of May 11, 1994) // Official Gazette of Ukraine. – 1998. – No. 13. – Art. 270.

3. International Covenant on Civil and Political Rights: international document of December 16, 1966 / UN General Assembly; ratified by Law of October 19, 1973 // Bulletin of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. – 1976. – No. 17. – Art. 291.

4. Glushchenko S. Military occupation and human rights. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2021. – 192 p.

OSMANOV Seymour, *1 year cadet Kharkiv National University of Internal Affairs*

LEGAL REGULATION OF WOMEN'S PARTICIPATION IN THE ARMED FORCES: INTERNATIONAL STANDARDS AND UKRAINIAN PRACTICE

Over the years, the role of women within the armed forces has undergone a substantial transformation. By October 2018 policies had evolved to allow female personnel to serve in all combat roles equally alongside men. This marked a significant milestone in the integration of women into every aspect of military service. Thus, while earlier Ukrainian women mainly served as medical specialists, communications specialists, accountants, clerks, and cooks, now women can be drivers, grenade launchers, BMP commanders, deputy commanders of reconnaissance groups, machine gunners, and snipers on an equal footing with men [1].

The participation of women in the armed forces is not only a reflection of gender equality but also an indicator of a country's adherence to democratic principles and international human rights standards. In recent decades, the global community has witnessed an increasing commitment to promoting equal opportunities for women in all spheres of public life, including defense and security. Ukraine, amidst its ongoing military and political transformation, faces the challenge of aligning its military policies with international standards while responding to urgent security threats.

As of January 2024, women constitute 7.3% of the armed forces of Ukraine: there are more than 62 thousand women in the AFU, and 45,5 thousand of them hold military positions. There are more than 7,000 female officers, almost 12,000 non-commissioned officers, 23,000 female soldiers, and 1,300 female cadets. Over 5,000 women hold senior positions in the Ukrainian army, and over 13,000 have been granted combatant status. More than 4,000 women are currently taking part in the fighting [1].

International human rights law provides a strong foundation for the promotion of gender equality within military institutions. Key instruments include: «The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women», which obliges state parties to eliminate discrimination in all areas, including employment and participation in public life; «UN Security Council

Resolution 1325 on Women, Peace, and Security», which emphasizes the role of women in peacebuilding and the importance of their inclusion in security sectors; «ILO Conventions and the Universal Declaration of Human Rights», which reinforce the principles of equal treatment and non-discrimination. Many NATO and EU member states have integrated these norms into their military legislation, actively opening combat and leadership roles to women, ensuring equal access to training, and implementing mechanisms to prevent sexual harassment and violence in the armed forces.

The increasing number of women in the armed forces aligns with Ukraine's close cooperation and exchange of experience with NATO countries, where women make up a notable part of the military. According to the European Organization of Military Associations and Trade Unions, as of 2023, women accounted for 9% in the Armed Forces in Belgium. In the Bulgarian Armed Forces, women represent 17%. In Denmark – 17%, and in Germany – 13%. In 2021, women comprised 17.3% of the active-duty force in the US Army and 21.4% of the National Guard [1].

In order to increase representation and the appeal of military service for women, we should amplify the voices of women who have had the honor of serving to spread the word about how fulfilling it can be. They can be among the most persuasive, and one hopes also the most inspiring mouthpieces for the military [2].

However, challenges persist, particularly for women transitioning out of service. Many do not utilize available support services, partly due to the perception that these resources are predominantly tailored to male veterans, often overlooking the distinct needs of female ex-service members. This disconnect is further highlighted by the fact that a considerable number of women do not relate to the term «veteran» and are more likely to identify as «ex-service women» or «former military personnel.»

In terms of health outcomes, female veterans face different risks compared to their male counterparts. While they exhibit a higher prevalence of common mental health conditions, they are statistically less likely to engage in self-harming behaviors or die by suicide. Physically, they also show increased incidences of certain diseases, notably breast and ovarian cancer, when compared to civilian women.

To address these issues, the Female Veteran Transformation Programme has been introduced as a foundational initiative aiming to improve the future landscape for women leaving military service. This programme is designed to develop a comprehensive toolkit addressing critical areas such as access to healthcare (both mental and physical), financial planning, support services, employment guidance, and strategies to reduce social isolation.

When it comes to addressing the issues of underrepresentation, it is important to examine the barriers that keep women from pursuing military service, most notably, that it remains very hard to have a family while in military service, and this is true even more for women than men given the realities of biology. It will not always be realistic for women in particular to maintain continuity of service through their childbearing years. However, we should not give up hope for these individuals. Career paths that offer more realistic ways to return to military service

after an extended absence should continue to be developed by the military services. We need more women in the senior ranks of the military; it is not enough just to do better with the younger and more junior demographics, which means finding ways for women to return and continue their careers after they have children [2].

Disturbingly, findings from the research initiative «No Man's Land» revealed that over 75% of respondents had either experienced or witnessed acts of physical or sexual violence against female personnel during their time in service. This highlights the pressing need for targeted protective measures and cultural change within the forces.

Legal regulation of women's participation in the armed forces is a multidimensional issue requiring both strong legal commitments and effective practical implementation. International standards provide a clear framework for promoting gender equality, but the success of such efforts depends on national dedication and societal support. Ukraine, in its path toward Euro-Atlantic integration, has the opportunity to set a regional example by fully embracing and enforcing legal equality for women in its military structures.

References

1. Hrysiuk D. S. How many women are defending Ukraine against Russia's invasion?
2. Lori Robinson and Michael E. O'Hanlon / Women Warriors: The ongoing story of integrating and diversifying the American armed forces.

ОВСЯНИКОВА Тетяна, курсант 2-го курсу факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КІБЛИК Дар'я, доцент кафедри адміністративно правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ «COMMUNITY POLICING» В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАД

У сучасних умовах розбудови правової держави та утвердження демократичних засад в Україні особливої актуальності набуває питання ефективної взаємодії поліції з населенням. Однією з ключових концепцій, що втілює цю взаємодію, є принцип community policing — партнерського підходу до забезпечення публічної безпеки, заснованого на довірі, відкритості та активній участі громадськості. Запровадження інституту поліцейських офіцерів громад (ПОГ) стало важливим кроком на шляху до реалізації цього принципу в українських реаліях. Поліцейські, закріплені за конкретними територіальними громадами (дільницями), мають змогу не

лише оперативно реагувати на порушення правопорядку, а й здійснювати профілактичну роботу, сприяти розвитку безпечного середовища через тісну співпрацю з мешканцями громади.

Відповідно до пп. 1 п. 1 Розділу 2 Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 2017 року № 650, до основних завдань ПОГ відноситься діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності. [1] На мою думку, важливим аспектом діяльності ПОГ є підняття авторитету Національної поліції України серед населення, для цього офіцери тісно співпрацюють з органами місцевого самоврядування. Що передбачає певні заходи, для спільної реалізації забезпечення прав та свобод громадян, а саме:

- *Громадський актив* (контактери від ОСББ, представники багатоквартирних будинків, селищ, сіл, районів). Поліція запрошує таких осіб до територіальних підрозділів, де проводить тренінги, презентує роздаткові матеріали з питань особистої та сусідської безпеки. Далі вже громадські активісти проводять зустрічі з мешканцями, здійснюють правопросвітницьку та роз'яснювальну роботу;

- *Анонси*. Дільничні офіцери поліції анонсують зустрічі з місцевими мешканцями та програму таких зустрічей (запобігання крадіжкам вживанню наркотиків, профілактика правопорушень серед неповнолітніх осіб тощо);

- *Презентації*. Наочні матеріали з гострих соціальних проблем та поліцейської діяльності демонструються у громадських місцях;

- *Волонтери-реєстратори*. Громадські активісти беруть участь у первинному прийомі громадян у територіальних підрозділах поліції, орієнтуючи відвідувачів і сприяючи організації особистих прийомів. Це дозволяє раціонально використовувати робочий час поліцейських та забезпечує швидке направлення громадян до відповідних установ або органів, уповноважених вирішувати їхні питання.

- *Спільні патрулі*. Поліцейські у співпраці з представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та активістами організовують спільне патрулювання, що сприяє кращому розумінню актуальних проблем і потреб населення, встановленню довірливих контактів та підвищенню рівня правопорядку на підконтрольній території.

- *Звітна підтримка*. Допомога членів громадських формувань із високими моральними якостями та громадських активістів у підготовці та проведенні громадських обговорень (сільських (міських) сходів, звітів про поліцейську діяльність) з проблем публічної безпеки і порядку, інших питань, що належать до компетенції поліції і турбують громаду.[2]

З міжнародного досвіду, можемо сказати, про дослідження щодо дотримання методу «COMMUNITY POLICING», що було проведене Національним інститутом юстиції (NIJ) у місті Гартфорд, штат Коннектикут. В якому зазначено що, метод демонструє ефективність комплексного підходу

до профілактики злочинності в мікрорайонах, який поєднує принципи CPTED (планування безпечного середовища) та партнерську взаємодію поліції з громадою. Програма успішно включала ініціативи мешканців, CPTED (у вигляді обмеження транспортного руху та створення закритих житлових анклавів) і community policing. Стратегії CPTED відіграли важливу роль у наданні мешканцям більшого контролю над їхнім життєвим простором. До таких стратегій належали організація громадських патрулів, покращення освітлення, підвищення контролю над поведінкою неповнолітніх, а також проведення прибирань та благоустрою задля покращення якості життя в мікрорайоні. Ці заходи вплинули як на спосіб використання мешканцями свого простору, так і на рівень соціальної взаємодії та контролю з боку громади. [3] Така практика діяльності в Україні з кожним роком набирає обертів, станом на 2025 рік, майже кожна громада забезпечена своїм поліцейським офіцером, до якого безперешкодно можуть звертатися за будь якою підтримкою та допомогою.

На мою думку, принцип community policing є надзвичайно важливим і перспективним для побудови безпечного, правосвідомого суспільства, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Його реалізація у діяльності поліцейських офіцерів громад дозволяє не лише оперативно реагувати на правопорушення, а й запобігати їм завдяки тісній взаємодії з місцевим населенням.

Цей підхід формує довіру між поліцією та громадянами, активізує участь населення у вирішенні питань безпеки та сприяє формуванню відповідальності за стан правопорядку на місцях. Особливо цінним є те, що офіцери громад працюють у конкретних громадах на постійній основі, добре знають потреби мешканців, специфіку території та потенційні ризики для населення, що підтверджує міжнародний досвід впровадження концепції взаємодії.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, Документ z1041-17, чинний, поточна редакція — Редакція від 03.06.2022, підстава - z0552-22, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> ,(дата звернення: 02.05.2025).
2. Логвиненко, Б. О., and I. С. Кравченко. «Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності.» (2018). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2425/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20VZAEMODIJA.pdf> ,(дата звернення: 02.05.2025).
3. FLEISSNER, Dan; HEINZELMANN, Fred. Crime prevention through environmental design and community policing. US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 2017. URL: https://www.researchgate.net/profile/Jeremy-Travis-2/publication/237338751_Crime_Prevention_Through_Environmental_Design_a

ОСАДЧУК Ганна, студентка 2-го курсу
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: ГОНЧАРУК Олег,
професор кафедри мовної підготовки
Харківського національного університету
внутрішніх справ, кандидат філологічних
наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Проблема домашнього насильства в Україні продовжує бути надзвичайно актуальною, турбуючи як правову систему, так і суспільство в цілому. Щоб ефективно протидіяти цьому явищу, необхідна скоординована діяльність різних державних установ, серед яких вирішальне значення має поліція. У цій роботі розглядаються специфічні аспекти взаємодії правоохоронців з жертвами, наявні труднощі та потенційні способи покращення механізмів реагування.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – це умисні дії або бездіяльність фізичного, психологічного, сексуального чи економічного характеру, які спрямовані на завдання шкоди іншому члену сім'ї або особі, з якою є спільний побут. Це також включає погрози вчинення таких дій.

Фізичне насильство проявляється через штовханину, побиття, удари, укуси, душіння, кидання предметів, погрози зброєю або умисне позбавлення медичної допомоги. Сексуальне насильство включає примус до сексуальних дій, зґвалтування (включно в шлюбі), сексуальні домагання. Психологічне насильство виявляється через погрози, образи, приниження, переслідування, емоційний тиск, контроль соціальних зв'язків, знищення особистих речей. Економічне насильство полягає в позбавленні коштів чи майна, контролі фінансів, перешкоджанні працевлаштуванню, примусі до важкої роботи, знищенні документів чи майна [3, с. 54-55].

Ключову роль у протидії домашньому насильству відіграють уповноважені підрозділи поліції. Саме на них покладено завдання оперативно реагувати, захищати потерпілих і вживати заходів до кривдників. Неналежне виконання поліцейськими своїх функцій, як і несправність одного «гвинтика» в механізмі, призводить до безкарності кривдника і повторного насильства [4, с. 98].

Діяльність поліції має ґрунтуватися на чотирьох компонентах, передбачених Стамбульською конвенцією: Integrated Policies (комплексний

підхід), Prevention (запобігання, профілактика), Protection (захист і підтримка постраждалих осіб), Prosecution (притягнення кривдника до відповідальності та зміна насильницької моделі його поведінки).

Цей підхід передбачає міжвідомчу координацію, збір даних, врахування потреб жертв, фінансування відповідних програм [4, с. 9].

Одними з найголовніших перепон, що ускладнюють роботу поліції у боротьбі з домашнім насильством є неповна обізнаність або недостатній рівень підготовки частини правоохоронців щодо специфіки роботи з постраждалими. Окремою проблемою також залишається обмежений доступ до ресурсів, адже у багатьох областях відчувається дефіцит притулків, кризових центрів та кваліфікованих психологів, куди постраждалі могли б звернутися по допомогу.

Важливо щоб мережа притулків працювала незалежно від наявності заяви в поліцію, адже це відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у Стамбульській конвенції. Доступ до них повинен бути конфіденційним та охоплювати як міські, так і сільські регіони. Конвенція також передбачає обов'язкову наявність цілодобових безкоштовних телефонних гарячих ліній, які повинні забезпечувати конфіденційні консультації та психологічну підтримку.

Натомість надання повноважень уповноваженим підрозділам поліції видавати терміновий заборонний припис щодо кривдника було ключовим кроком. Цей припис дозволяє негайно зобов'язати особу, яка вчинила насильство, покинути спільне помешкання з потерпілим на строк до 10 діб. Це гарантує негайний захист жертви та зупиняє цикл насилля ще до ухвалення судових рішень [2, с. 12-13].

Важливою складовою є і відповідальність кривдника. З 2019 року діє стаття 126-1 Кримінального кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за систематичне вчинення домашнього насильства. Це стало суттєвим кроком у визнанні домашнього насильства не лише соціальною, а й кримінально караною проблемою.

Неабияку роль відіграє й недовіра з боку самих жертв, вони часто не звертаються до поліції через побоювання розголосу, ризик повторного насильства або переконання у бездіяльності правоохоронців тощо.

Шляхи покращення ситуації включають посилення програм підготовки поліцейських, з акцентом на чуйному ставленні до потерпілих, а також впровадження міжвідомчої співпраці. Тому що, це дасть змогу залучити соціальні служби, медиків, юристів та кризові центри.

Окрім того, слід активізувати інформаційну роботу серед населення з метою підвищення рівня довіри до правоохоронців та спонукання потерпілих звертатися по допомогу, не боячись осуду або байдужості. Головна задача полягає не лише в інформуванні про наявні сервіси підтримки, але й у вихованні в суспільстві нетерпимості до насильства, руйнуванні міфів про «сімейні чвари» і тому подібне.

Позитивно впливають історії людей, які змогли вирватися з насильницьких ситуацій завдяки допомозі поліції чи інших служб. Такі приклади доводять, що підтримка справді існує. До того ж, варто проводити

зустрічі в громадах, лекції та тренінги, де люди без побоювань зможуть на пряму поспілкуватися з працівниками поліції та соціальних служб.

Застосування такого підходу сприятиме не лише збільшенню кількості звернень, а й формуванню атмосфери взаємної довіри та співпраці між суспільством і правоохоронними органами, що є вирішальним чинником у боротьбі з насильством у сім'ї.

Отже, співпраця поліції з жертвами домашнього насилля потребує не тільки законодавчого підґрунтя, але й ґрунтового усвідомлення психологічного стану потерпілих, постійного підвищення кваліфікації правоохоронців, міжвідомчого узгодження дій та активної просвітницької кампанії. У взаємодії ці складові дають змогу сформувати захищене середовище, де потерпілі не відчуватимуть страху звернутися по допомогу, а кривдники відповідатимуть за свої вчинки.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. С. 35.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі : наук.-практ. коментар новел Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
3. Протидія домашньому насильству: практичний посібник для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.
4. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С. В. Альошкін, К. Л. Бойчук, О. В. Даценко, О. В. Ковальова ; за заг. ред. А. Б. Благої. Київ, 2023. 221 с.

ОСИПЕНКО Діана, студентка Економіко-гуманітарного фахового коледжу

Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена, викладач фундаментальних дисциплін, Економіко-гуманітарного фахового коледжу

ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА СВОБОДОЮ

«Повага до прав людини не може бути призупинена навіть у надзвичайних ситуаціях — вона є критерієм легітимності дій держави та запорукою довіри суспільства»

У період воєнного стану держава стикається з надзвичайно складним завданням: забезпечити ефективний захист національної безпеки, не допустивши при цьому знецінення прав і свобод людини. Збереження балансу між інтересами держави та правами громадян є ключовим викликом, особливо в умовах збройного конфлікту, спричиненого широкомасштабною

агресією РФ проти України, що триває з 2022 року. Дана тема є вкрай актуальною через сучасні глобальні загрози дедалі частіше змушують держави вдаватися до надзвичайних заходів, зокрема до запровадження воєнного стану. Це, у свою чергу, зумовлює концентрацію влади в руках виконавчих і військових органів, а також обмеження низки прав і свобод громадян. У таких умовах надзвичайно важливо забезпечити дотримання демократичних принципів і стандартів прав людини, передбачених як національним законодавством, так і міжнародними договорами, сторонами яких є держави.

Після початку повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році, в Україні було запроваджено правовий режим воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 1647-III [2]. Це супроводжувалося низкою обмежувальних заходів: запровадженням комендантської години, забороною на масові зібрання, обмеженням свободи пересування, трудових прав, а також впровадженням військової цензури. Згідно зі статтею 64 Конституції України, в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть бути обмежені окремі права і свободи, крім тих, які є невідчужуваними, зокрема права на життя, свободи від катувань, права на повагу до гідності особи, свободи совісті [1, с. 14]. Відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року та Європейської конвенції з прав людини 1950 року, певні права не можуть бути обмеженими навіть за надзвичайних обставин. Україна у 2022 році офіційно повідомила Раду Європи про відступ від окремих зобов'язань відповідно до статті 15 Європейської конвенції [4].

Міжнародна практика вимагає, щоб будь-яке обмеження прав у надзвичайних умовах відповідало принципам законності, необхідності, пропорційності та тимчасовості. Європейський суд з прав людини у своїй прецедентній практиці наголошує, що держави зобов'язані обґрунтовувати доцільність кожного обмеження прав навіть у період війни [3, с. 9]. Правовий режим воєнного стану в Україні передбачає відповідні процедури та межі дій органів державної влади. Закон визначає допустимі заходи, серед яких: обмеження пересування, тимчасове вилучення майна, обмеження діяльності ЗМІ, трудових прав тощо [2, с. 5].

Водночас реалізація зазначених повноважень вимагає належного контролю. Незалежні інституції, зокрема парламент, омбудсмен та громадські організації, повинні відігравати активну роль у запобіганні зловживанням. Правозахисні організації фіксують випадки обмеження свободи слова, доступу до інформації, прав внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців тощо [5, с. 17]. Це вимагає посилення механізмів контролю та реагування, включаючи доступ до судового захисту та ефективних засобів правового захисту.

- **Велика Британія**

Під час Другої світової війни у Великій Британії діяли жорсткі обмеження, включаючи інтернування без суду відповідно до Regulation 18B. Після війни британські суди поступово запровадили доктрину пропорційності та судового контролю.

У 2005 році, після терактів у Лондоні, було ухвалено антитерористичне законодавство. Проте у справі *A and Others v. Secretary of State for the Home Department* Палата лордів визнала тривале утримання без обвинувачення таким, що порушує Європейську конвенцію з прав людини.

- **США**

Після терактів 11 вересня 2001 року США прийняли Patriot Act, що суттєво розширив повноваження органів безпеки. У справі *Boumediene v. Bush* (2008) Верховний суд визнав, що навіть іноземні громадяни, утримувані на базі в Гуантанамо, мають право на судовий розгляд законності свого утримання.

1. Воєнний стан не означає необмежену владу держави.
2. Принципи прозорості, необхідності та тимчасовості є ключовими.
3. Судова влада та міжнародні інституції виконують функції стримування й контролю.
4. Застосування міжнародних стандартів забезпечує легітимність обмежень.

Поліція, як орган виконавчої влади, наділена широкими повноваженнями під час дії воєнного стану. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», у період особливого правового режиму поліція має право:

- здійснювати посилене патрулювання територій;
- перевіряти документи у громадян без спеціального рішення суду;
- затримувати осіб, підозрюваних у причетності до диверсійної діяльності чи інших правопорушень;
- здійснювати примусовий супровід або доставляння осіб до підрозділів поліції;
- забезпечувати контроль за дотриманням комендантської години [6, с. 4].

Разом із тим, зростання повноважень органів правопорядку має супроводжуватися ефективним контролем з боку прокуратури, судових органів і омбудсмена. Недотримання принципу пропорційності у діях поліції може призводити до надмірного втручання у приватне життя, обмеження свободи пересування, необґрунтованих затримань, зловживань під час фільтраційних заходів тощо [7].

Міжнародні організації, включаючи ООН та ОБСЄ, неодноразово наголошували на необхідності підвищення прозорості та підзвітності дій поліції, зокрема у питаннях поводження з цивільними, переселенцями та особами, які належать до вразливих груп.

Отже, навіть в умовах воєнного стану права людини не повинні бути зведені нанівець. Світовий досвід засвідчує, що демократичні держави здатні забезпечити національну безпеку без шкоди для основоположних прав. Україна, дотримуючись міжнародно-правових зобов'язань, має унікальний шанс поєднати ефективну оборону з повагою до гідності людини — основної цінності демократичного суспільства. Україна, дотримуючись міжнародно-правових зобов'язань, має унікальний шанс поєднати ефективну оборону з

повагою до гідності людини — основної цінності демократичного суспільства. Важливим елементом цього балансу є **належна організація діяльності правоохоронних органів**, зокрема поліції, яка, попри розширені повноваження, повинна діяти в межах правового порядку, під наглядом суспільства та в дусі верховенства права.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
3. Європейський суд з прав людини. Справа *Lawless v. Ireland* (1961), *Brannigan and McBride v. the United Kingdom* (1993) – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int>
4. Council of Europe. Derogation contained in a Note Verbale from the Permanent Representation of Ukraine. 3 March 2022. – Режим доступу: <https://www.coe.int>
5. Human Rights Watch. Ukraine: Rights Under Pressure During Wartime. 2023. – Режим доступу: <https://www.hrw.org/news/2023/03/02/ukraine-rights-under-pressure-during-wartime>
6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
7. Моніторинговий звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо дотримання прав людини під час дії воєнного стану. – Київ : Офіс Омбудсмана, 2023. – 37 с.

ПАЛЬОНА Яна, студентка 4-го курсу, Центральноукраїнського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Науковий керівник: ЗЕЛЕНСЬКИЙ Сергій, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням інформаційних технологій в усі сфери діяльності, зокрема в

правоохоронну діяльність. Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) потребує сучасних інструментів, які забезпечують ефективний збір, аналіз та використання інформації. Це зумовлює необхідність вивчення ролі інформаційних технологій в ОРД.

ОРД – це система гласних й негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, які здійснюються з використанням оперативних і оперативно-технічних засобів. Ця діяльність врегульована спеціальним Законом [1].

Інформаційні технології (далі – ІТ) визначимо, як сукупність методів, інструментів та процесів, що забезпечують збір, зберігання, обробку, передачу та використання інформації. До них належать комп’ютерні системи і бази даних, штучний інтелект та аналітичне програмне забезпечення тощо.

ОРД має специфічний характер, вимагає високої конфіденційності, швидкості та точності обробки даних, що визначає актуальність використання ІТ.

Основні сфери застосування ІТ в оперативно-розшуковій діяльності:

- обробка оперативної інформації: використання баз даних (наприклад, «Інформаційний портал МВС») дозволяє швидко ідентифікувати осіб, транспортні засоби та знаряддя злочину;
- аналіз даних: програмні комплекси дозволяють складати профілі підозрюваних, аналізувати зв’язки та виявляти закономірності злочинної діяльності;
- технічний моніторинг: використання систем відеоспостереження, перехоплення електронної інформації, прослуховування тощо;
- Інтернет-розвідка по відкритих джерелах (OSINT): збір та аналіз відкритої інформації із соціальних мереж, форумів та ЗМІ;
- автоматизація документообігу: спрощує обробку матеріалів, їх передачу та зберігання [2].

Проблемами впровадження ІТ в ОРД є:

1. нестача фінансування для оновлення технічної бази;
2. недостатній рівень ІТ-компетентності співробітників;
3. ризики витоку конфіденційної інформації;
4. правові прогалини щодо використання певних технологій.

Впровадження систем штучного інтелекту та машинного навчання та розробка інтегрованих баз даних між правоохоронними органами є ключовими елементами для перспективи ІТ в ОРД [3].

Міжнародне співробітництво у сфері кіберрозвідки. Інформаційні технології є необхідним інструментом сучасної оперативно-розшукової діяльності. Вони забезпечують підвищення ефективності, точності та оперативності дій правоохоронців. Успішне їх застосування можливе за умови належної технічної підтримки, правового регулювання та фахової підготовки кадрів.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

2. Оперативно-розшукова діяльність : навчальний посібник для підготовки до іспитів / 2-ге вид. перероблене та доповнене / К. : «Центр учбової літератури», 2022. 228 с.

3. Присяжнюк М.М. Організаційно-правові основи забезпечення кібербезпеки: підручник. К.: Вид-во Ліра-К, 2023. 320 с.

ПАНТЮШЕНКО Артур, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРАВА Володимир, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Забезпечення законності під час проведення контролю за вчиненням злочину є визначальним елементом у системі протидії злочинності, що забезпечує баланс між необхідністю попередження злочину та дотриманням основоположних прав і свобод людини. У рамках оперативно-розшукової діяльності (ОРД) та кримінального провадження такий контроль реалізується як засіб отримання доказів і недопущення вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Проте він має здійснюватися виключно у суворій відповідності до закону, з урахуванням принципів пропорційності, правової визначеності та необхідності.

Правову основу здійснення контролю за вчиненням злочину в Україні складають Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України (зокрема стаття 271), Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші підзаконні нормативні акти. Згідно з вказаними актами, контроль за вчиненням злочину розглядається як форма негласної слідчої (розшукової) дії, яка може бути проведена лише при наявності обґрунтованої інформації про підготовку чи вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, і тільки за згодою або вказівкою уповноваженого прокурора. Такий підхід забезпечує процесуальні гарантії прав осіб, стосовно яких проводяться ці заходи, і підвищує довіру до правоохоронної системи [1].

Законність у межах оперативно-розшукової діяльності ґрунтується на кількох ключових принципах. По-перше, обов'язкова наявність правових підстав – ОРД не може здійснюватися без належної процесуальної підстави. По-друге, непорушність прав і свобод людини – будь-які заходи в межах ОРД повинні проводитися з дотриманням принципу верховенства права, зокрема права на приватність, захист інформації, свободу від дискримінації. По-третє, сувора заборона провокацій злочину – недопустимо штучно створювати умови, що спонукають особу до вчинення протиправних дій з метою їх подальшого викриття.

Для забезпечення належного контролю за дотриманням законності під час проведення ОРД передбачено низку процесуальних гарантій. Серед них – прокурорський нагляд, який полягає у перевірці законності підстав, форми й методу проведення оперативних заходів. Водночас, у випадках, коли такі заходи обмежують конституційні права особи (наприклад, таємницю спілкування), вони підлягають обов'язковому погодженню зі слідчим суддею. Додатково, забороняється розголошення інформації про захищені категорії осіб або оперативні заходи, що може нашкодити досудовому розслідуванню, безпеці громадян або державним інтересам [2, с. 103].

Незважаючи на формальну регламентацію, практика проведення контролю за вчиненням злочину стикається з рядом суттєвих труднощів. По-перше, нечіткість термінології у законодавстві: поняття «контроль за вчиненням злочину» не має усталеного нормативного визначення, що породжує суперечливу практику його застосування. По-друге, наявна правова неузгодженість між положеннями КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема щодо процедурного порядку погодження та реалізації таких заходів. По-третє, в українському законодавстві відсутній чіткий механізм виявлення та правової оцінки провокацій з боку оперативних підрозділів, що ускладнює притягнення до відповідальності за перевищення повноважень [3, с. 161].

Для усунення цих проблем доцільно здійснити низку кроків. Насамперед, слід внести зміни до нормативно-правової бази з метою деталізації правових визначень і усунення суперечностей між різними джерелами права. Також важливо розробити єдині міжвідомчі інструкції щодо проведення контролю за вчиненням злочину, які б передбачали стандартизовані протоколи дій правоохоронців. Нарешті, необхідно посилити систему прокурорського нагляду та впровадити незалежний механізм оцінки дій працівників ОРД щодо дотримання прав людини.

Отже, забезпечення законності під час здійснення контролю за вчиненням злочину в межах оперативно-розшукової діяльності є запорукою ефективного та справедливого кримінального провадження. В умовах демократичної правової держави правоохоронні органи повинні діяти в межах і у спосіб, передбачений законом. Лише за умови суворого дотримання законності, забезпечення належного контролю з боку прокуратури та суду, а також правової визначеності щодо процедурних аспектів ОРД можна гарантувати баланс між потребами безпеки суспільства та повагою до прав людини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
2. Кириченко О. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам. Видавництво «Центр учбової літератури», 2020. С. 103-105. URL: http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/34/1/Принципи_оперативно_розшукового_запобігання_злочинам_Монографія_Кириченко.pdf
3. Стащак А.Ю. Сучасний стан нормативного регулювання реалізації принципів оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції. Друкується за рішенням оргкомітету відповідно до доручення Харківського національного університету внутрішніх справ від 23.09. 2020 № 119. 2020. С. 161. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/355159561.pdf#page=161>

ПАНЧЕНКО Ілля, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРАВА Володимир, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НСРД

Забезпечення законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) є однією з найважливіших умов законного кримінального переслідування в демократичній правовій державі. Оскільки такі дії суттєво впливають на конституційні права громадян, зокрема право на приватне життя, недоторканність житла та таємницю листування, закон зобов'язує уповноважених осіб дотримуватися чітко визначених процедур та гарантій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Проведення НС(Р)Д допускається лише за наявності одночасно фактичних і юридичних підстав. До фактичних підстав належать встановлена слідчим або прокурором неможливість отримання інформації про злочин та особу, яка його вчинила, іншими засобами, а також потреба діяти негласно в інтересах кримінального провадження. Юридичні підстави включають наявність відповідного процесуального рішення, яке оформлюється як постанова слідчого або прокурора чи ухвала слідчого судді (відповідно до ст. 110, 246, 248, 251 КПК України) [2].

В окремих випадках, коли існує невідкладна потреба, НС(Р)Д можуть бути проведені до отримання ухвали слідчого судді. Для цього має бути наявна постанова слідчого, погоджена з прокурором, або постанова прокурора. Такі дії можуть вчинятися лише з метою врятування людського життя або запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину. Проте після початку дій прокурор зобов'язаний невідкладно звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу. Якщо дозвіл не надається, дії мають бути негайно припинені, а отримана інформація – знищена безповоротно. Закон також прямо забороняє повторне звернення до суду з тим самим клопотанням [1, с. 179].

До суб'єктів, уповноважених приймати рішення про проведення НС(Р)Д, належать слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор і слідчий суддя. Слідчий готує постанову або клопотання, погоджує їх з прокурором та звертається до суду.

Прокурор, як процесуальний керівник, має право самостійно приймати рішення про проведення НС(Р)Д, у тому числі й у випадках контролю за вчиненням злочину, що є його виключною компетенцією відповідно до ст. 271 КПК. Слідчий суддя здійснює судовий контроль, оцінюючи законність та обґрунтованість клопотання і надаючи (або відмовляючи в наданні) дозвіл на проведення дій [2].

Особливе значення має суворе дотримання процесуальних гарантій, які запобігають зловживанням з боку правоохоронних органів. Будь-яке порушення законодавства під час проведення НС(Р)Д може спричинити визнання здобутих матеріалів недопустимими доказами, що впливає на результати всього кримінального провадження. Саме тому законність таких дій є пріоритетною умовою, а контроль за нею здійснюється як прокурором, так і слідчим суддею [3, с. 115].

Перспективи удосконалення правового регулювання НС(Р)Д полягають у розширенні технологічних можливостей цифрової фіксації, створенні єдиної бази судової практики щодо допустимості доказів, отриманих у результаті НС(Р)Д, а також у посиленні незалежного контролю за правомірністю їх застосування. Такий підхід забезпечить баланс між інтересами досудового розслідування та необхідністю дотримання прав людини, що є фундаментом кримінального процесу в демократичному суспільстві [4, с. 181].

Таким чином, забезпечення законності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є ключовим фактором, що визначає не лише ефективність кримінального провадження, а й рівень довіри громадян до органів правопорядку. Подальше вдосконалення законодавства, судової практики та підвищення професійної компетентності правоохоронців у сфері застосування НС(Р)Д є необхідними передумовами зміцнення правової держави в Україні.

Список використаних джерел

1. Богуш К. Забезпечення прав і свобод людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. UNIVERSUM. 2024. С. 179-186.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Топчій А. Забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій в рамках судової практики європейського суду з прав людини. Modern ways of solving the latest problems in science 2022. С. 115.

4. Цилюрик І.І. Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій. Львів, 2020. С. 181.

ПАНШИН Володимир, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВОЙТЮК Марина, викладач кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН

Війна завжди приносить великі виклики та негативний вплив, особливо на дітей та молодь. В Україні вона стала невід'ємною частиною життя дітей, заповнивши його жахом і стражданням. Бомбардування, тривоги, обстріли, руйнування будинків, окупація, евакуація та розлука з родиною - все це негативно впливає на психіку молодого українського покоління, залишаючи глибокі рани в їхніх душах.

Починаючи з повномасштабного вторгнення росії, багато дітей стали свідками жаклих бойових дій, свідомість яких ніколи не мала б зіткнутися з такими подіями. Цей психотравмуючий вплив виявляється у тривозі за своє життя, рідних та близьких, за майбутнє. Вони переживають страшні сни і нав'язливі спогади про жах, який вони пережили, знаходячись у зоні військових дій. Ці спогади та сни нечинно з'являються в свідомості дітей, викликаючи емоційний дистрес [1, с. 60].

Війна сильно впливає на психологічний стан, навіть коли дорослі намагаються показувати, що все добре. Діти почувають цей страх і тривогу. Ненормальні події викликають у них нормальну реакцію - стрес. Війна залишає рани в їхніх душах, спричиняючи тривогу та наслідки, які завжди є унікальними для кожної дитини, але водночас часто схожими. Нам, дорослим, перш за все потрібно зрозуміти ці симптоми та їх прояви, знайти способи допомогти цим дітям та спільно впоратися з травмою війни [3, с. 3].

Наслідки пережитого дитячого досвіду війни залежать від кількох важливих аспектів. Перш за все, тривалість перебування дітей в зоні

дискомфортних умов має значний вплив. Чим довше вони перебували в цьому середовищі, тим більше негативних наслідків може виникнути [4, с. 11].

Другий аспект - це те, що саме дитина пережила та бачила під час війни і що залишилося у її пам'яті. Жахливі події, насильство і руйнування можуть закріплюватися у дитячій свідомості, залишаючи глибокий слід.

Третій аспект - кількість втрат, які дитина зазнала, і що саме стало найболючішим у її переживаннях. Втрата рідних, близьких людей, друзів, дому - усе це може надовго залишити рану в дитячому серці.

Вік дитини та те, які дорослі перебували поруч з нею під час складних моментів, також мають велике значення. Наявність підтримки і заспокійливого впливу з боку дорослих може зменшити негативний вплив війни на дитину.

Останнім аспектом є умови, в яких знаходилася дитина під час воєнного конфлікту. Руйнування житла, недостатність харчування, байдужість дорослих, постійний страх внаслідок ракетних атак - всі ці фактори можуть поглиблювати страждання дитини і впливати на її подальший розвиток [2, с. 15].

Розуміння цих аспектів є важливим для того, щоб надати ефективну допомогу дітям, постраждалим від війни, та спільно впоратися з травматичними наслідками конфлікту.

У умовах війни відбувається перебудова як зовнішнього світу, так і у самій дитині. Процеси, пов'язані з війною, змінюють правила комунікації і відносин, що оточують дитину. Виникає нова ієрархія, узгоджені правила, традиції та звички, які раніше були само собою зрозумілими, стають непридатними.

Діти, які пережили війну, потребують допомоги і розуміння. Вони потребують присутності людини, яка була б поруч з ними і могла б надати підтримку у керуванні емоціями, пов'язаними з війною. Але, на жаль, у багатьох випадках дорослі навколо (батьки, родичі, педагоги) також перебувають у процесі власного трагедіювання і не мають необхідних знань, навичок і ресурсів, щоб допомогти дитині [2, с. 5].

В таких умовах необхідний час, щоб кожна дитина могла адаптуватися і внести зміни у своє життя, сформулювати нові правила і традиції. Може знадобитися перерозподіл ролей, особливо в разі втрати близької людини, хто відповідає за різні аспекти життя. Це потребує часу та іноді зусиль.

На жаль, не всі дорослі розуміють це, а деякі з них самі не мають ресурсів для подолання змін та труднощів. В таких випадках дитина може замкнутися в собі або почати бунтувати проти нових правил і вимог. Виникає питання: «Як налагодити контакт з дитиною, уникнути конфліктів, змінити некеровану агресивну поведінку?» [2, с. 23].

Це завдання вимагає особливої уваги і розуміння. Для вирішення цих проблем необхідна співпраця всіх сторін, включаючи дорослих, які повинні бути готові надати дітям необхідну підтримку, розмову і виробити способи, як допомогти їм впоратися з травмою війни.

Після втрат та змін у житті часто стає явною те, що дорослим, які перебувають поруч з дитиною, не вистачає ресурсів і енергії для того, щоб надати їй належну увагу. Вони можуть бути зайняті виконанням основних обов'язків і просто не мати можливості приділити увагу дитячим переживанням. У такій ситуації діти залишаються самі зі своїми емоціями та страхами [4, с. 6]. Вони можуть намагатися спілкуватися з дорослими, поділитися своїми почуттями, але їхні спроби ігноруються або викликають негативну реакцію. Відсутність належної комунікації призводить до того, що дитина віддаляється, стає замкнутою, або навпаки, змінює свою поведінку, намагаючись привернути увагу [3, с. 17].

Навіть дорослим потрібен час для оговтання й повернення контролю над своїм життям. Війна залишає рани в душах, але ці рани можна зцілити любов'ю й світлом. Ми повинні допомагати дітям і надавати підтримку дорослим, допомагати їм знайти внутрішні ресурси, налагодити комунікацію, зменшити неконструктивні прояви поведінки й відновити довір'я.

Тому важлива грамотна базова психологічна допомога та чутлива підтримка. Вони можуть сприяти процесу одужання, зменшити тривогу й переконати, що все буде добре. Чим більше дорослих людей буде поруч з дітьми, готових надати допомогу, підтримку, зрозуміти їх переживання, тим швидше наші діти зможуть відновитися, а ймовірність виникнення віддалених наслідків буде зменшуватись.

Список використаних джерел

1. Іваненко В. С. Стресостійкість, як вид психологічної особистості: Інформаційнопсихологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу», м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 18-20. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12066>.
2. Курепін В. М. Війна в Україні: як можна підтримати тривожних людей : Захист водних ресурсів – Глобальні виклики, загрози опустелювання територій, міжнародні зобов'язання держав світу : тези доповідей з щорічного тематичного «круглого столу», м. Миколаїв, 22 березня 2022 року. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 21-22. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11217>.
3. Курепін В. М. Воєнні конфлікти, як глобальні екологічні проблеми суспільства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Педагогічні інновації,» м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 156-158. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9296>.
4. Марціновська І. П. Характеристика посттравматичного стресового розладу у дітей та підлітків. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Т. Степанової. 2018, №2(61). С. 178-184.

ПІВЕНЬ Олександр, здобувач освіти
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого
ІВАЩЕНКО Сергій, доцент кафедри
права Національної безпеки та правової
роботи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СУДАХ УКРАЇНИ

У сучасних умовах функціонування правової системи України особливої ваги набуває питання ефективного захисту прав та інтересів державних суб'єктів, зокрема військових формувань та правоохоронних органів. У зв'язку з тривалим військовим конфліктом та впровадженням воєнного стану, правове забезпечення діяльності Збройних Сил України набуло особливої актуальності. Одним із ключових аспектів цього процесу є належне представництво військових формувань та правоохоронних органів у судах з метою забезпечення законності, захисту майнових та організаційних інтересів, а також відновлення порушених прав.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації судової практики до сучасних викликів, що постають перед військовими структурами в умовах збройної агресії. Відсутність чітко визначеного механізму реалізації представництва інтересів військових частин у судах, а також неоднорідність судової практики у цій сфері свідчать про потребу в комплексному дослідженні правової природи такого представництва, його законодавчого забезпечення та практичної реалізації.

Військові частини Збройних Сил України є основними структурними одиницями, які виконують завдання з оборони держави, забезпечення національної безпеки та підтримання громадського порядку. Їх правовий статус визначається як сукупність прав, обов'язків та повноважень, закріплених у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність Збройних Сил України.

Згідно з Наказом Міністерства оборони України від 23 липня 2024 року № 495 «Про затвердження Змін до Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [1], військова частина є організаційно самостійною одиницею, яка має своє найменування, фінансується з державного бюджету, веде самостійне господарство, має кошторис надходжень та видатків, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Військова частина як суб'єкт права має певні ознаки юридичної особи, що дозволяє їй виступати учасником правовідносин, зокрема цивільних та

господарських. Вона може набувати майнових та немайнових прав, нести обов'язки, бути позивачем або відповідачем у суді.

Військові частини, як суб'єкти публічного права, мають право на представництво своїх інтересів у судах України. Згідно з частиною третьою статті 55 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України), юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту або положення (самопредставництво), або через представника [2].

Участь військових юристів у судових процесах є важливою складовою забезпечення правового захисту інтересів військових частин. Вони можуть виступати як представники військових частин у судах, за умови наявності відповідної довіреності, оформленої згідно з вимогами статті 59 КАС України [2]. Це дозволяє забезпечити професійний захист прав та інтересів військових частин у судових процесах.

Делегування повноважень стороннім представникам, зокрема адвокатам, також передбачено законодавством. Згідно з частиною першою статті 57 КАС України, представником у суді може бути адвокат або законний представник [2]. У випадках, коли військова частина не має можливості забезпечити самопредставництво або представництво через військового юриста, вона може укласти договір з адвокатом, який буде представляти її інтереси в суді на підставі довіреності або ордеру, виданого відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3].

Процесуальні документи, що подаються від імені військової частини, мають бути підписані командиром або уповноваженим представником. Відповідно до статті 55 КАС України, особа, яка діє від імені юридичної особи, має надати належним чином оформлену довіреність або витяг з наказу про призначення на посаду [2]. Особливу увагу слід приділяти належному оформленню доказів, які мають бути допустимими, достовірними та належними.

Система представництва інтересів військових частин у судах має низку недоліків. Зокрема, відсутній спеціальний нормативний акт, який би регулював цей процес з урахуванням специфіки військової служби. Загальні норми процесуального законодавства не завжди придатні для застосування у справах за участю військових формувань.

Не менш проблемним питанням є недостатній рівень підготовки військових юристів для участі у складних судових справах, а також труднощі з залученням сторонніх представників через бюрократичні обмеження. Ускладнює ситуацію також повільне оформлення необхідних документів для судового процесу. Доцільним є прийняття відповідного акту, що регламентує представництво військових частин у судах, а також підвищення правової підготовки військових юристів.

Таким чином, представництво інтересів військових формувань та правоохоронних органів у судах України є важливою складовою правового захисту державних інтересів, особливо в умовах воєнного стану. Попри

наявні законодавчі норми, ця сфера потребує вдосконалення з урахуванням особливостей функціонування військових формувань. Удосконалення нормативної бази та підвищення професійного рівня представників сприятимуть більш ефективному та своєчасному захисту прав і законних інтересів держави у судовому процесі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 10.04.2009 № 170 (з наступ. змін. та доповн.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-09#Text> (дата звернення: 19.05.2025)

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (з наступ. змін. та доповн.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 19.05.2025)

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (з наступ. змін. та доповн.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 19.05.2025)

ПІДГОРОДЕЦЬКИЙ Валентин, здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: ЛУГІНА Наталія, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, кандидат юридичних наук, доцент

LEGAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION AND REINTEGRATION OF CHILDREN DEPORTED BY THE RUSSIAN FEDERATION FROM THE OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE

Russia's aggression against Ukraine has caused an unprecedented humanitarian crisis, which has a particularly tragic impact on the fate of children. The forced displacement of underage Ukrainian citizens from the occupied territories constitutes a serious violation of international law and a threat to the national security of the state.

Moscow claims that the number of deported children has exceeded 700,000. In Ukraine, it is believed that this figure is exaggerated, but the number of deported children could be between 150,000 and 300,000. In total, only 19,000 children have been identified, and about 380 have been returned, said Aksana Filipishyna, head of the analytical department of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union [1].

The international legal framework for the protection of the rights of deported children is based on fundamental documents: The UN Convention on the Rights of

the Child, the Geneva Conventions for the Protection of Civilian Persons, the Statute of the International Criminal Court and the Additional Protocols.

The process of returning children is extremely complex and multi-stage. It involves the sequential resolution of extremely sensitive tasks: identification of the child, documentation of the deportation, international judicial proceedings, diplomatic negotiations and physical relocation.

The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 14.05.2024 No. 551 approved the procedure for the identification and return of children deported or forcibly displaced as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which defines the mechanism of interaction between the entities involved in the search, return, social protection and reintegration of children deported or forcibly displaced and those at risk of deportation or forced displacement as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The procedure also states that an individual plan is developed taking into account the needs of the child in accordance with his or her age, gender, health status, developmental features, place of stay and place of return, cultural and ethnicity, and ensuring his or her full reintegration and the possibility of returning to the place of permanent residence in Ukraine or integrating him or her at a new place of residence in Ukraine [3].

An equally important issue is the rehabilitation of children and their integration into society. According to Daria Gerasymchuk, Commissioner of the President of Ukraine for Children's Rights and Child Rehabilitation, «In Russia, they were constantly psychologically pressured, told that Ukraine does not need them, there is no such country as Ukraine, no such nation, that their families do not need them, no one will come for them, no one will return them, no one loves them. Therefore, those children who return need rehabilitation in terms of reunification with their families» [2].

Psychological rehabilitation of deported children requires a comprehensive approach. Specialised rehabilitation programmes, support from trained psychologists, and an individual approach to each child, taking into account their traumatic experience, are needed.

It is important to note that legal support involves systematic work on documenting war crimes, preparing claims to international courts, ensuring the legal status of children and protecting their fundamental rights to education and medical care.

Social reintegration includes restoring family ties, psychological and pedagogical support, gradual inclusion of children in the educational environment and provision of comprehensive social support.

In conclusion, it should be noted that the main obstacles to the return of children are the political unwillingness of the Russian Federation to cooperate, the difficulty of establishing the identity of each child, psychological barriers and documentary restrictions. The effectiveness of the return process directly depends on the coordination of international organisations, diplomatic pressure on the Russian Federation, constant monitoring of children's rights and a large-scale information campaign. The protection and reintegration of deported children is a

complex multidimensional process that requires consolidated efforts of the international community, consistent state policy and an unwavering humanitarian stance.

Список використаних джерел

1. Є два шляхи повернення дітей з Росії в Україну, які ще не використані – Аксана Філіпішина – Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/ye-dva-shliakhy-povernennia-ditey-z-rosii-v-ukrainu-iaki-shche-ne-vykorystani-aksana-filipishyna/>

2. Прищепа Я., Матвіїшина Г. Бачили смерті рідних, відчули психологічний тиск: радниця президента розповіла про допомогу дітям, яких повернули з РФ. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/496921-bacili-smerti-ridnih->

3. Про затвердження Порядку виявлення та повернення дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України : Постанова Каб. Міністрів України від 14.05.2024 № 551 : станом на 1 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2024-п#Text>

ПОПЕЛИШКО Олександра, студентка
Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: ЗВЄРСВА Катерина,
старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права Державного
торговельно-економічного університету,
доктор філософії

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ – РОЛЬ ООН, ЄСПЛ ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ

У сучасному глобалізованому світі, де державний суверенітет і зобов'язання за міжнародним правом взаємодіють та переплітаються, проблема забезпечення захисту прав людини набуває особливої актуальності, навіть у кризових умовах, таких як воєнний стан. Незважаючи на необхідність запровадження надзвичайних заходів, спрямованих на гарантування обороноздатності та безпеки людей, держави повинні дотримуватися міжнародно-правових стандартів, які забезпечують недоторканність основоположних прав і свобод людини, таких як право на життя, свободу особистості та справедливий судовий процес. Напруженість між вимогою забезпечення національної безпеки й обов'язком дотримання прав людини створює специфічний правовий простір, в якому механізми міжнародного контролю набувають особливого значення для запобігання

зловживанням владними повноваженнями навіть за умов надзвичайного стану.

Однією з ключових міжнародних інституцій, яка покликана гарантувати дотримання стандартів прав людини, є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Її повноваження охоплюють встановлення універсальних норм у сфері прав людини та забезпечення миру й безпеки у світі. Завдяки діяльності таких органів, як Рада з прав людини, спеціальні доповідачі та незалежні місії, ООН проводить регулярний моніторинг ситуації в країнах, де впроваджено воєнний стан, і формує звіти про ймовірні порушення прав. Такий нагляд дозволяє своєчасно ідентифікувати загрози та посилювати міжнародний тиск на держави для забезпечення дотримання правових стандартів.

Поряд із ООН особливу роль відіграє Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), який здійснює судовий контроль за виконанням положень Європейської конвенції з прав людини навіть у кризових ситуаціях. Прецедентні рішення ЄСПЛ слугують важливими орієнтирами для країн, які формують власну судову практику. Інші інституції, такі як Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), спільно з низкою неурядових організацій, також роблять значний внесок у забезпечення відповідності міжнародним стандартам, сприяючи координації зусиль між державами та обміну досвідом у сфері правового регулювання.

Розуміння й ефективне застосування міжнародно-правових стандартів базується на низці ключових документів. Загальна декларація прав людини 1948 року, а саме статті 1, 3 та 5 визначає основоположні принципи забезпечення свободи, гідності та безпеки особистості [1]. Женевські конвенції 1949 року разом із додатковими протоколами регламентують гуманітарне право під час збройних конфліктів, визначаючи межі застосування сили й захисту цивільного населення [2]. Європейська конвенція з прав людини виступає основою діяльності ЄСПЛ.

На національному рівні правове регулювання ґрунтується на таких актах, як Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає умови впровадження надзвичайних заходів (стаття 1) та гарантії збереження базових прав людей навіть у період кризи (стаття 20) [3]. Таким чином, взаємодія міжнародних документів — таких як Загальна декларація прав людини, Женевські конвенції та Європейська конвенція з прав людини — із національними законами формує багаторівневу систему нормативно-правового регулювання, яка дозволяє ефективно забезпечувати дотримання прав людини в мирний час і під час надзвичайних ситуацій.

Актуальність дослідження цієї проблематики зумовлена низкою викликів, що постають перед державами в умовах сучасності. У ситуаціях збройних конфліктів держава має законне право запроваджувати надзвичайні заходи задля забезпечення національної безпеки. Однак історичний досвід свідчить, що такі заходи нерідко стають підґрунтям для обмеження базових прав і свобод громадян [4]. Повторювані приклади порушень прав людини під час конфліктів, зокрема обмеження свободи слова, незаконні затримання

та насильницьке переміщення населення, наголошують на важливості посилення і вдосконалення міжнародних стандартів.

У цьому контексті співпраця держав із міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄСПЛ та ОБСЄ, є ключовою засадою дотримання правової узгодженості та стримування зловживань владою. Держави, які ратифікували міжнародні договори, несуть відповідальність за виконання своїх зобов'язань перед світовою спільнотою, забезпечуючи при цьому захист фундаментальних прав особистості навіть у критичних умовах. Важливою складовою цього процесу також є активна участь громадянського суспільства, яке через діяльність громадських організацій та правозахисників сприяє виявленню порушень і формуванню міжнародної правової позиції.

Розвиток сучасної правової доктрини орієнтований на гармонізацію міжнародних стандартів із національним законодавством. Аналіз судових практик ЄСПЛ демонструє, що навіть у разі запровадження надзвичайного або воєнного стану держава повинна обґрунтовувати свої дії з точки зору законності і дотримання правопорядку. Показовою в цьому контексті є справа «*Dareskizb Ltd v. Armenia*», у якій Суд констатував порушення свободи вираження поглядів через необґрунтовану заборону публікації опозиційної газети в період надзвичайного стану [5]. Це, своєю чергою, стимулює модернізацію національних правових систем. Використання інноваційних технологій для збору й аналізу даних, а також забезпечення доступності інформації щодо порушень прав людини значно підвищує рівень прозорості державного управління. Активність неурядових організацій забезпечує моніторинг правових стандартів і подання скарг до міжнародних інстанцій.

На основі зазначених аспектів можна дійти таких висновків. По-перше, навіть в умовах воєнного стану неможливо повністю відмовитися від гарантій захисту прав людини, оскільки надзвичайний стан не може бути виправданням для систематичного порушення базових свобод. По-друге, ключова роль належить міжнародним механізмам, таким як ООН і ЄСПЛ, що забезпечують прозорість і правову обґрунтованість заходів, які вживаються державами. Судова практика ЄСПЛ слугує надійним орієнтиром для визначення меж використання надзвичайних повноважень і допомагає адаптувати національне законодавство відповідно до міжнародних стандартів. По-третє, гармонізація міжнародного й національного права є вирішальною для ефективного захисту прав громадян у кризових умовах, чому сприяє, зокрема, Закон України «Про правовий режим воєнного стану». На завершення варто підкреслити важливість співпраці держав, міжнародних структур і громадянського суспільства задля підтримки правопорядку та захисту гуманістичних цінностей у важкі часи. Сучасна юридична практика потребує постійної модернізації з метою ефективного реагування на нові виклики, а також інтеграції прогресивних механізмів моніторингу, які забезпечують оперативну відповідь на будь-які прояви незаконного обмеження прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 01.06.2025).

2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: міжнародний документ від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 01.06.2025).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4239> (дата звернення: 01.06.2025).

4. Decree of the Reich President for the Protection of the People and State (28 February 1933). German History in Documents and Images. URL: https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2325 (дата звернення: 01.06.2025).

5. European Court of Human Rights. Case of Dareskizb Ltd v. Armenia. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:\[%22Dareskizb%20Ltd%20v.%20Armenia%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-211813%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Dareskizb%20Ltd%20v.%20Armenia%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-211813%22]}) (дата звернення: 01.06.2025).

ПОПОВИЧ Єлизавета, курсант 2-го курсу факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: УМРИХІНА Ірина, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

РОЛЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейська інтеграція є ключовим стратегічним напрямом розвитку України, що зумовлює необхідність системного реформування національного законодавства та інституційної структури держави. Важливими суб'єктами забезпечення та захисту прав людини виступають правоохоронні органи, серед яких особливе місце займає поліція як структура, яка виконує правоохоронну та правозахисну функції [1].

Запровадження європейських стандартів у діяльність поліції є не лише міжнародним зобов'язанням України, а й передумовою зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи та формування правової держави. Європейські стандарти прав людини ґрунтуються на положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Хартії основних прав Європейського Союзу, а також практиці Європейського суду з прав людини.

Ці стандарти визначають ключові принципи, якими мають керуватися правоохоронні органи у своїй діяльності: верховенство права, повага до людської гідності, заборона дискримінації тощо. З огляду на це, діяльність органів поліції має базуватись на чітко визначених правових підставах, із гарантіями законності, пропорційності та підзвітності.

Імплементація цих стандартів в український контекст передбачає як нормативно-правове, так і інституційне реформування. Закон України «Про Національну поліцію» став одним із перших кроків у напрямі оновлення правоохоронної системи, закріпивши нову модель взаємодії поліції з громадянами, засади відкритості та дотримання прав людини. Законом закріплюються базові положення про те, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, який застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [2]. Однак цього недостатньо - потребує подальшого вдосконалення Кримінальний процесуальний кодекс України, а також механізми реалізації прав осіб, які перебувають під юрисдикцією правоохоронців, особливо у ситуаціях затримання, обшуку, досудового слідства.

Актуальність проблематики посилюється в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Сьогодні на поліцію покладається не лише завдання підтримання правопорядку, а й надзвичайно важлива функція документування воєнних злочинів, збору доказів порушення міжнародного гуманітарного права, захисту постраждалих від насильства, зокрема осіб, які постраждали від депортацій, катувань чи незаконного утримання. Відповідно, поліцейські повинні володіти не лише правовими знаннями, але й навичками гуманного ставлення до вразливих категорій осіб, виявляти емпатію, бути здатними до етичної комунікації в умовах стресу. Належна діяльність правоохоронної системи України є визначальним критерієм для стабілізації держави та інтеграції в Європейський Союз [3].

Окрім оновлення законодавства, важливим напрямом є реформування системи професійної підготовки поліцейських. Європейські стандарти передбачають наявність у кожного правоохоронця ґрунтовного розуміння прав людини як основи всієї професійної діяльності. Тому освітні програми повинні включати не лише вивчення міжнародного права та практики ЄСПЛ, але й розвиток практичних навичок - ненасильницького врегулювання конфліктів, взаємодії з вразливими групами, етичного ухвалення рішень. У цьому контексті слід активізувати співпрацю з європейськими освітніми та правоохоронними установами, переймаючи кращі практики навчання.

Важливим елементом є забезпечення ефективного контролю за діяльністю поліції. У демократичному суспільстві поліція має бути відкритою та підзвітною громадянам. Це включає незалежні інституції для розгляду скарг, участь громадськості й медіа, розвиток внутрішніх механізмів відповідальності та впровадження цифрових технологій, що підвищують прозорість.

Попри досягнутий прогрес, на шляху до повноцінної інтеграції європейських стандартів в діяльність органів поліції існують численні

виклики. Це, зокрема, випадки перевищення службових повноважень, упереджене ставлення до окремих соціальних груп, недостатній рівень правової культури серед персоналу, а також слабкість окремих механізмів контролю. Особливо зазначено про заборону при різних обставинах будь-яких форм прояву нелюдського або принижуючого характеру, як страти, фізичне чи психологічне катування, тощо, навіть при наявності наказів вищих чинів, якщо вони є протиправними [4].

Не останню роль у гальмуванні процесів відіграє обмежене фінансування та вплив воєнного стану на організацію роботи органів правопорядку. Вирішення цих проблем потребує консолідованих зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Таким чином, впровадження європейських стандартів забезпечення прав людини в діяльність поліції України є багатоаспектним процесом, який охоплює реформу законодавства, зміну інституційної культури, розвиток професійної освіти, удосконалення механізмів контролю та міжнародне співробітництво. Така трансформація є не лише запорукою дотримання міжнародних зобов'язань, але й ключовою умовою утвердження в Україні демократичної, правової держави, в якій права людини є найвищою соціальною цінністю. Успішна реалізація цього завдання сприятиме зміцненню легітимності державних інституцій, підвищенню довіри громадян до поліції та поглибленню європейської інтеграції нашої країни.

Список використаних джерел

1. Корженко О.М. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. №1. 2024. С. 134-140. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/23.pdf>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року No 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Улинець В.І. Європейський досвід правового регулювання організації і діяльності органів поліції: проблеми застосування до законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. 2024. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/25-2.pdf>
4. Декларація про поліцію: Резолюція 31-ої сесії Парламентської асамблеї Ради Європи від 08 травня 1979 року No 690 (м. Страсбург). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/159808___159808

ПРОКОПЕЦЬ Карина, курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх
Науковий керівник: КРИВОПУСК Олександр, старший викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки,

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НС(Р)Д: ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

У ХХІ столітті ми є свідками безпрецедентного технологічного прориву, який докорінно змінює способи ведення розслідувань, збору доказів та забезпечення національної безпеки. У контексті правоохоронної діяльності особливої актуальності набуває застосування новітніх цифрових технологій у сфері негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д). Ці дії, спрямовані на таємне спостереження, перехоплення інформації, прослуховування, виявлення та документування злочинної діяльності, давно вийшли за межі традиційних оперативних методів. З розвитком інтернету, соціальних мереж, мобільних додатків та штучного інтелекту, можливості для ведення НС(Р)Д значно розширилися. Водночас цифрове середовище породжує низку нових викликів: від правових і етичних дилем до питань конфіденційності та кібербезпеки. Законодавство часто не встигає за швидким розвитком технологій, а рівень технічної підготовки працівників органів досудового розслідування не завжди відповідає сучасним вимогам. Також варто враховувати глобалізацію кіберпростору: злочинці можуть діяти анонімно, змінювати віртуальні локації, використовувати шифрування, віртуальні приватні мережі (VPN), криптовалюту та інші інструменти, що ускладнюють їх виявлення. Це змушує правоохоронні органи шукати нові, більш досконалі технічні рішення для ефективної протидії злочинності. У цьому контексті виникає потреба в системному аналізі можливостей і ризиків, пов'язаних із використанням новітніх технологій у НС(Р)Д. Такий аналіз повинен охоплювати як практичні, так і теоретичні аспекти – від нормативно-правового регулювання до етичних стандартів і захисту прав людини.

По-перше, слід виокремити цифровий моніторинг та аналітику даних. Цифровий моніторинг – це процес автоматичного спостереження за цифровими слідами користувачів: поведінкою в мережі, комунікацією, транзакціями, геолокацією тощо. У межах негласних слідчих (розшукових) дій, моніторинг може охоплювати трафік інтернет-з'єднань, телефонні дзвінки, місцезнаходження через GPS [1, с. 295].

Розглядаючи питання аналітики даних, слід зазначити, що це глибокий аналіз великого обсягу цифрової інформації, зібраної в результаті такого моніторингу. Вона дозволяє встановлювати зв'язки між людьми, об'єктами, подіями, передбачати, коли і де може бути скоєний злочин, автоматично сортувати й класифікувати інформацію.

Також слід виокремити використання спеціалізованого програмного забезпечення у НС(Р)Д. Спеціалізоване програмне забезпечення - це технічні засоби, які дозволяють оперативним підрозділам здійснювати приховане спостереження, збір, аналіз та зберігання інформації в цифровій формі. Воно

є невід'ємним елементом негласних слідчих (розшукових) дій, особливо в умовах високотехнологічного злочинного середовища. Спеціалізовані програми дозволяють негласно отримувати доступ до мобільних телефонних дзвінків, месенджерів, VoIP-комунікацій. Перехоплення часто здійснюється за рішенням суду з використанням систем типу СОРМ (система оперативно-розшукових заходів) або за допомогою шпигунських додатків, які встановлюються на пристрої. Програмне забезпечення також дозволяє відновлювати видалені файли з жорстких дисків, флешок, телефонів, аналізувати структуру диску та приховані розділи та працювати з шифрованими або пошкодженими файлами. Серед таких інструментів можна виокремити FTK (Forensic Toolkit), EnCase, R-Studio, Cellebrite (для мобільних пристроїв) [2, с. 111].

Отже, можемо дійти висновку, що спеціалізоване програмне забезпечення дозволяє значно підвищити ефективність НС(Р)Д, однак потребує високої кваліфікації фахівців і суворого дотримання законодавчих норм. Саме цифрові інструменти сьогодні визначають успіх правоохоронної діяльності в умовах глобалізованої та технологічної злочинності.

Список використаних джерел

1. Жовтенко, І. М.; Богініч, І. О. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій в мережі поштового зв'язку із застосуванням спеціальних технічних засобів: проблемні питання забезпечення безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021р., №65: 294-299с.
2. Кириченко, О. Особливості архітектури програмного забезпечення для збору та аналізу статистичної інформації в глобальній мережі. *Information Technology: Computer Science, Software Engineering and Cyber Security*, 2023р., №2: 107-112с.

ПРОКОПЕЦЬ Карина, курсанти 3-го курсу факультету підготовки фахівців огранів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ЧОРНА Аліна, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У структурі Особливої частини Кримінального кодексу України злочинам, які посягають на основи національної безпеки, відведено провідне місце, що підкреслює їх значущість у системі кримінально-правового захисту держави. Водночас Конституція України трансформувала підхід до державної охорони, поставивши в центрі її уваги права і свободи людини. Так, відповідно до статті 3 Основного Закону, найвищою соціальною цінністю в Україні визнається людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека. Такий пріоритет не суперечить захисту держави, а лише розширює родовий об'єкт злочинів, передбачених статтями 109–114 Кримінального кодексу України, які стосуються правопорушень проти національної безпеки [1].

Нормативне оновлення у цій сфері знайшло своє відображення у прийнятті Верховною Радою України Закону щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки. Документом, який було підтримано переважною більшістю народних депутатів, не лише посилено санкції, а й криміналізовано нові суспільно небезпечні дії, зокрема колабораційну діяльність. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації та частковою окупацією українських територій, проблема колабораціонізму набула надзвичайної актуальності. Попри певну історичну розробленість цього явища, воно досі залишається недостатньо дослідженим у кримінально-правовій площині [3, с. 85].

Кримінально-правове осмислення колабораціонізму має значний науковий і практичний потенціал. Його глибше опрацювання сприятиме заповненню наявних прогалин у теорії кримінального права, розробці ефективних механізмів реагування та реалізації прогностичної функції правової науки. Недооцінка цієї функції в минулому зумовила неузгодженість наукових підходів, що перешкоджало формуванню чіткої правозастосовної практики. Важливою є також роль правового прогнозування як засобу попередження соціальних конфліктів і зміцнення національної безпеки.

Прийнятий закон встановлює жорсткі санкції за державну зраду та диверсії, скоєні в умовах воєнного стану, передбачаючи максимальне покарання у вигляді 15 років або довічного позбавлення волі з обов'язковою конфіскацією майна. Крім того, особи, які вчинили ці злочини, не підлягають амністії. Такі норми відображають державну політику щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки громадян у надзвичайних умовах. Одним із фундаментальних чинників забезпечення військової безпеки виступає обороноздатність держави, що вимагає наявності дієвих механізмів для реагування на зовнішні й внутрішні загрози. Складовою частиною цього є інформаційна безпека, яка охоплює захист інформації та інформаційних систем від витоку, спотворення, втрати чи несанкціонованого доступу. Цілісність цих елементів формує комплексне бачення державної безпеки [2].

Для підвищення ефективності забезпечення національної безпеки Україна використовує низку кримінально-правових інструментів. Серед них – удосконалення законодавства, посилення боротьби зі злочинами, що

загрожують безпеці держави, розвиток правоохоронних інституцій, зміцнення правопорядку та розширення міжнародного співробітництва. У цьому контексті ключова роль належить Президенту України, РНБО, профільним органам виконавчої влади, які формують, координують та реалізують політику національної безпеки [4, с. 17].

Беручи до уваги, що від початку незалежності України забезпечення національної безпеки було й залишається одним із головних пріоритетів державної політики, особливого значення набуває координація зусиль усіх суб'єктів цього процесу. Гарантування стабільності конституційного ладу, функціонування державних інституцій, а також реалізація зовнішньої політики – це ті завдання, що перебувають у сфері відповідальності інституту президентства та його апарату.

Таким чином, ефективна протидія злочинам проти основ національної безпеки можлива лише за умови комплексного правового аналізу, чіткого наукового осмислення складу таких злочинів і їх загроз. Злочини цієї категорії становлять собою свідомі, умисні дії з метою порушення політичної, економічної, військової, інформаційної або екологічної стабільності держави, що вимагає системної протидії та адекватного правового реагування в умовах сучасних викликів.

У сучасних умовах воєнного стану проблема протидії злочинам проти основ національної безпеки України набула особливої гостроти та актуальності. Аналіз законодавчих змін, а також наукових підходів до класифікації та кримінально-правової характеристики таких діянь свідчить про активне реформування правового поля з метою посилення захисту суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності та інформаційної безпеки держави.

Перспективи подальших наукових розвідок у цій сфері полягають у необхідності поглибленого теоретико-правового аналізу поняття колабораціонізму, розробки чітких критеріїв для кваліфікації відповідних злочинів, а також вивчення міжнародного досвіду щодо криміналізації посягань на національну безпеку. Особливої уваги потребує вдосконалення прогностичної функції кримінального права, що дозволить оперативно реагувати на появу нових форм загроз, зокрема в умовах гібридної війни. Подальша кодифікація та адаптація законодавства до стандартів Європейського Союзу у сфері безпеки сприятиме зміцненню національної стійкості України до викликів майбутнього.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. URL : <https://www.rada.gov.ua/>.

3. Тімофєєва Л.Ю. Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни. Вісник асоціації кримінального права України 1.17 2022. С. 36-51.

4. Горобець Н.О. Право на безпеку. 341 Збірник матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (м. Київ, 7 грудня 2023 року). Київ: ДНДІ МВС України, 2024. 328 с. 2024. С. 105.

ПРОКОПЕЦЬ Карина, курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх
Науковий керівник: КРИВОПУСК Олександр, старший викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ

У сучасних умовах кримінального провадження питання ефективного та законного використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) набуває особливого значення. З огляду на складність виявлення, фіксації та розкриття латентної злочинності, особливо у сферах організованої та корупційної діяльності, роль НС(Р)Д значно зросла. Проте, попри широку практику їх застосування, у правозастосовній діяльності виникає низка проблем, пов'язаних із допустимістю, достовірністю та належністю отриманих у такий спосіб доказів.

Використання інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у процесі доказування потребує дотримання всіх кримінально-процесуальних гарантій, установлених законом для забезпечення належності, допустимості, достатності та достовірності доказової інформації. Це положення підтверджується й нормами Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до яких протоколи НСРД, аудіо- чи відеозаписи, фотоматеріали, інші технічні результати, а також вилучені речі й документи або їх копії можуть бути використані як докази на тих самих підставах, що й результати інших слідчих (розшукових) дій, проведених у ході досудового розслідування (ч. 1 ст. 256 КПК України) [1].

На нашу думку, чинні нормативні положення щодо використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, попри їхню стислість, не забезпечують у повному обсязі ефективного використання отриманої таким чином інформації у кримінальному провадженні. Вони не формують дієвої

моделі для вирішення практичних питань, пов'язаних із застосуванням цих результатів. У чинному КПК України поняття «результати негласних слідчих (розшукових) дій» використовується, але без визначення його змісту, характерних ознак чи класифікації видів таких результатів. Така законодавча невизначеність призвела до появи різних підходів у кримінально-процесуальній науці щодо тлумачення сутності цього терміна. На основі аналізу наукової літератури [1, с.104], можемо зазначити, що під результатами негласних слідчих (розшукових) дій пропонується розуміти матеріально зафіксовану в установленій процесуальній формі інформацію, отриману уповноваженими законом суб'єктами шляхом негласного спостереження або втручання із застосуванням сертифікованих технічних засобів, відповідно до мети конкретної негласної дії.

Однією з ключових проблем, що виникає у процесі використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, є питання їх допустимості як доказів. Кримінальне процесуальне законодавство закріплює загальне правило щодо вирішення цього питання: суд здійснює оцінку допустимості доказів у нарадчій кімнаті під час ухвалення рішення. Водночас частина 2 статті 89 КПК України передбачає, що у разі виявлення явної недопустимості доказу під час судового розгляду, суд зобов'язаний визнати його недопустимим, що унеможливорює його подальше дослідження в суді[1].

У теорії кримінального процесу виокремлюються такі основні критерії допустимості доказів [1]: отримання доказу уповноваженим суб'єктом, тобто особою, яка має відповідні повноваження на проведення відповідних процесуальних дій; здобуття доказу з визначеного законом джерела; дотримання встановленої процедури отримання доказів, що включає правильну послідовність дій, належне оформлення рішень про їх проведення.

Беручи це до уваги, цілком логічним є підхід, згідно з яким докази, отримані в результаті проведення НСРД, мають визнаватися недопустимими у разі, якщо сторона обвинувачення не надала постанову прокурора та/або ухвалу слідчого судді на дозвіл здійснення відповідної дії. У такому випадку перевірити дотримання процесуального критерію допустимості - належної процедури - неможливо, адже вона передбачає послідовне проведення дій, належне оформлення рішень та дотримання законного порядку їх реалізації [3].

На практиці виникають труднощі з реалізацією положень ч. 2 ст. 266 КПК України, яка зобов'язує забезпечити збереження технічних засобів, що використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також первинних носіїв інформації до моменту набрання законної сили вироком суду. У реальних умовах виконання цієї вимоги є проблематичним, оскільки такі технічні засоби зазвичай є дорогішими, і забезпечити ними кожного оперативного працівника, а тим більше - використовувати їх виключно в межах одного кримінального провадження, практично неможливо [4, с. 95].

Слід також зазначити, що судовий контроль виступає важливим гарантом дотримання конституційних прав учасників кримінального провадження під час здійснення НСРД. Водночас, наявна процедура

реалізації цього контролю не повною мірою забезпечує захист осіб, щодо яких проводяться відповідні дії і чиї права можуть бути обмежені.

Слід звернути увагу, що НСРД та оперативно-розшукова діяльність (ОРД) мають спільну гносеологічну природу. Водночас, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає додаткову форму судового контролю - обов'язкове інформування суду про закриття оперативно-розшукової справи. Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає аналогічної процедури - повідомлення суду про результати проведення НСРД. Водночас, запровадження такого механізму зворотного зв'язку значно посилює ефективність судового контролю та сприяє покращенню результативності негласних слідчих дій.

Отже, можемо дійти висновку, що аналіз законодавчих положень та практики їх реалізації свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних з використанням результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні як доказів. Передусім, це стосується відсутності чіткого законодавчого визначення поняття «результати НСРД», що ускладнює їх правову інтерпретацію і породжує неоднозначність у правозастосуванні. Також викликає занепокоєння питання допустимості таких доказів, зокрема дотримання передбаченої законом процедури їх отримання, належного документального оформлення, наявності відповідних дозволів слідчого судді або постанов прокурора.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 12.04.2012 № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 24.05.2025)
2. Шило А.В. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. університет ім. Я. Мудрого. Х., 2019. 241 с.
3. Хараберюш І.Ф. Негласні слідчі (розшукові) дії як об'єкт судового контролю // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. Маріуполь : МДУ, 2019. Вип. 18. С. 62-69. DOI 10.34079/2226-3047-2019-9-18-62-69.
4. Каліновська М. О. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні під час застосування запобіжних заходів // Університетські наукові записки. 2018. № 69. С. 89-100.

ПУЧКА Олексій, студент 3-го курсу
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: ФРОСІНЯК Руслан,
викладач кафедри державно-правових
дисциплін та публічного управління
факультету № 4 Донецького державного

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інститут надзвичайного стану є складовою системи правового захисту держави в умовах істотної загрози її національній безпеці та конституційному ладу. Його впровадження є відповіддю державного механізму на ситуації, які кваліфікуються як загроза «життю нації». До таких ситуацій належать, зокрема, збройна агресія, масштабні соціальні заворушення чи катастрофічні події, що виводять за межі дії звичайних правових засобів.

У цьому контексті доцільним є порівняльний аналіз механізмів реалізації надзвичайного стану в розвинених демократичних державах, зокрема у США та країнах Західної Європи для виявлення інституційних практик, які можуть бути адаптовані до українського середовища в умовах збройної агресії.

США як одна з найбільш стабільних демократичних систем накопичила суттєвий досвід правового реагування на кризи. Зокрема, оголошення надзвичайного стану в цій країні відбувалося у зв'язку з Корейською війною (1950), терактами 11 вересня 2001 року та пандемією COVID-19. У кожному випадку застосування надзвичайного режиму було інституціоналізованим і підкріплювалося широким комплексом правових актів і виконавчих рішень.

Варто зазначити, що під час Корейської війни надзвичайний стан, введений указом президента Гаррі Трумена, залишався чинним протягом 28 років, що засвідчує гнучкість американської системи у трактуванні тривалості кризових ситуацій. Після терактів 11 вересня 2001 року режим надзвичайного стану діяв близько 17 років, що відображало затяжний характер глобальної боротьби з тероризмом. У випадку пандемії COVID-19 тривалість дії режиму склала приблизно три роки, що демонструє готовність державного апарату до швидкого мобілізаційного реагування на нові виклики.

Загальною ознакою усіх зазначених періодів є суттєве розширення повноважень правоохоронних органів. Зокрема, поліція отримувала додаткові повноваження з контролю над пересуванням осіб, здійснення обшуків, перевірки документів, обмеження діяльності громадських організацій. Водночас залишалося незмінним ключове призначення поліції як гаранта громадського порядку та безпеки.

У Бельгії, як і в більшості країн Європейського Союзу, функціонує спеціалізована структура в межах правоохоронних органів – адміністративна поліція [1]. Основне її призначення полягає у забезпеченні належного рівня громадського порядку та загальної безпеки в публічному просторі. Схожа інституційна модель реалізована й у Португалії, де створено поліцію публічної безпеки, головною функцією вказаного органу є гарантування

дотримання конституційних норм, внутрішньої стабільності та правового захисту громадян.

Варто зазначити, що цей підрозділ підпорядковується урядовому органу, відповідальному за внутрішні справи, а його структура має уніфікований характер на всій території країни. Такий формат організації сприяє формуванню єдиної системи правозастосування у сфері громадської безпеки та спрощує контроль за дотриманням відповідних стандартів.

Португальська модель передбачає централізовану, ієрархічно впорядковану систему поліції публічної безпеки, яка функціонує як автономний орган з визначеними повноваженнями та чітко окресленим колом завдань. У Республіці Польща також впроваджено модель централізованого поліцейського управління. Аналізуючи подібні приклади, можна дійти висновку про доцільність запровадження в Україні окремих структур поліції спеціального призначення, які б після відповідної фахової підготовки були здатні забезпечувати охорону правопорядку не лише в умовах дії правового режиму воєнного стану, а й у процесі повоєнного відновлення державності.

Концепція створення військової поліції в Україні не є новою. Водночас її нормативне визначення, організаційна структура та функціональне наповнення залишаються предметом наукових дискусій і потребують чіткого правового унормування.

Застосування зазначених практик у зарубіжних країнах дозволяє окреслити низку уроків, актуальних для правоохоронної системи України в умовах воєнного стану.

По-перше, ефективне функціонування поліції в умовах надзвичайного стану неможливе без належної психологічної підготовки персоналу. Американська практика включає обов'язкове тестування кандидатів на стресостійкість, а також регулярні тренінги для вже діючих співробітників у сфері реагування на надзвичайні ситуації. Цей досвід є надзвичайно релевантним для української поліції, яка діє в умовах хронічного високого стресу, особливо в регіонах, прилеглих до лінії фронту. Системне впровадження програм психологічної підтримки й тренінгів адаптації до екстремальних умов має стати важливим вектором посилення потенціалу правоохоронних органів.

По-друге, важливим елементом є адаптація тактик і протоколів застосування сили відповідно до характеру загроз. У США акцент робиться на деескалації, мінімізації шкоди цивільному населенню та професійному використанні нелетальних засобів впливу. Це має особливе значення для України в контексті потенційного зростання незаконного обігу зброї у післявоєнний період. Очікуване розширення доступу до вогнепальної та холодної зброї серед цивільного населення, включаючи осіб із кримінальним минулим або психоемоційною нестабільністю, потребуватиме від поліцейських швидкої, обґрунтованої та юридично коректної реакції. Належна підготовка в галузі володіння спецзасобами стане запорукою стримування потенційної криміналізації суспільства.

По-третє, поліція демонструє здатність до виконання міжвідомчих функцій, зокрема надання первинної медичної допомоги, соціального супроводу вразливих груп тощо. В умовах надзвичайного стану така багатофункціональність дозволяє суттєво зменшити навантаження на інші елементи системи державного управління та підвищити ефективність реагування. Враховуючи перевантаженість соціальних служб і медичної інфраструктури в Україні, інтеграція аналогічних підходів до функціональної підготовки правоохоронців є доцільною.

По-четверте, у США велика увага приділяється налагодженню ефективної комунікації поліцейських із ветеранами бойових дій. Враховуючи, що в Сполучених Штатах проживає близько 16 мільйонів ветеранів, поліція зобов'язана вміти ефективно взаємодіяти з цією категорією громадян. Українська реальність уже зараз вимагає схожих навичок: значна частина населення має бойовий досвід, а отже — потребує особливого підходу. Відповідні тренінги мають бути впроваджені в освітні програми правоохоронців.

Таким чином, міжнародний досвід свідчить про доцільність комплексного підходу до реформування діяльності поліції в умовах надзвичайного стану. Йдеться про поєднання правового врегулювання, функціональної гнучкості, технологічної модернізації та фахової підготовки кадрів. Для України, яка перебуває в стані повномасштабного збройного конфлікту, адаптація цих підходів є не лише актуальною, а й необхідною умовою ефективного захисту правопорядку та безпеки громадян у складних обставинах.

Список використаних джерел:

1. Форостян О.С. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів поліції в умовах дії правового режиму воєнного стану. Держава та регіони (Серія «Право»). 2023. № 4 (82). С. 108–112.

2. Красько М. І., Якимчук Ю. О. Забезпечення прав людини правоохоронними органами в умовах воєнного стану в Україні: закордонний досвід // Global trends in science and education : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 5–7 трав. 2025 р.). – Київ : SPC «Sci-conf.com.ua», 2025. – С. 1078–1082.

ПШЕНИЧКО Анна, студентка 1-го курсу
Навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: ГУРТОВА Ксенія,
старший викладач кафедри
конституційного і міжнародного права та
прав людини Харківського національного

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРАВООХОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) є унікальним міжнародним судовим органом, створеним у 1959 році для забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [1]. Цей фундаментальний документ, ухвалений Радою Європи у 1950 році, заклав основи для формування єдиного європейського правового простору, де права людини визнаються невід'ємною цінністю. Рішення Суду мають надзвичайне значення, оскільки вони є обов'язковими для держав-відповідачів. Рішення ЄСПЛ не просто вирішують конкретні справи, а й виконують функцію тлумачення положень Конвенції. Вони створюють прецедентне право, яке є обов'язковим для всіх держав-членів Ради Європи і формує своєрідний «живий» текст Конвенції. Це дозволяє Суду адаптувати положення Конвенції до сучасних реалій, реагуючи на нові виклики, соціальні зміни та технологічний прогрес.

Взаємодія ЄСПЛ з Україною офіційно розпочалася після того, як Україна ратифікувала Конвенцію 17 липня 1997 року. З цього моменту положення Конвенції та прецедентне право ЄСПЛ стали невід'ємною частиною національного законодавства України, що означає їхню обов'язковість для всіх державних органів, включаючи суди, прокуратуру та правоохоронну систему.

Також відповідно до ч.1 ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерела права [2].

Однією з перших справ ЄСПЛ щодо України, яка мала велике значення, була справа «Мельник проти України» [4], рішення у якій було винесено 28 березня 2002 року. Ця справа стосувалася порушення права на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції) та права на справедливий суд (стаття 6 Конвенції). Заявник скаржився на надмірну тривалість його досудового тримання під вартою, а також на відсутність швидкого судового перегляду законності його затримання. Рішення ЄСПЛ у цій справі стало одним з перших серйозних сигналів для України щодо необхідності глибоких реформ у системі кримінального правосуддя, зокрема перегляду практики застосування.

Показовим Рішення ЄСПЛ є рішення у справі «Каверзін проти України» від 15 травня 2012 року [3]. Ця справа є одним із найбільш важливих прецедентів, що стосуються статті 3 Конвенції (заборона катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження). Результат розгляду та вплив на систему Міністерства внутрішніх справ: ЄСПЛ встановив порушення статті 3 Конвенції як у матеріальному аспекті - суд

дійшов висновку, що заявник зазнав жорстокого поводження, яке відповідає визначенню катування), так і в процесуальному (розслідування національних органів було визнано неефективним, оскільки воно не було повним, оперативним та неупередженим). Це рішення підкреслило абсолютний характер заборони катувань, що означає, що за жодних обставин не може бути виправдане застосування катувань, навіть у разі тероризму чи загрози національній безпеці. Також воно наголосило на позитивному обов'язку держави забезпечити ефективне розслідування будь-яких заяв про жорстоке поводження. Це мало значний вплив на систему Міністерства внутрішніх справ України (МВС), а пізніше Національної поліції. Рішення стимулювало перегляд внутрішніх інструкцій щодо поводження із затриманими, посилило вимоги до документування слідів можливого жорстокого поводження (наприклад, проведення медичних оглядів при затриманні), а також до необхідності проведення незалежних та неупереджених розслідувань таких скарг. Збільшилася увага до навчання персоналу, впровадження механізмів внутрішнього контролю та зовнішнього нагляду за дотриманням прав людини у місцях несвободи. Це рішення стало однією з рушійних сил у боротьбі з безкарністю за катування в Україні.

Іншим гучним Рішенням ЄСПЛ є рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (рішення від 21 квітня 2011 року) [5]. Ця справа стосувалася одного з найфундаментальніших прав – права на життя (стаття 2 Конвенції). Суд дійшов висновку, що застосування сили правоохоронцями не було «абсолютно необхідним» та пропорційним, а розслідування обставин смерті було поверхневим та не привело до встановлення винних. Це рішення посилило вимоги до ефективності та ретельності розслідувань випадків загибелі осіб внаслідок дій поліції, прокуратури чи інших силових структур. Це призвело до змін у навчальних програмах для поліцейських (зокрема, щодо ситуацій прийняття рішень під час затримання), підвищення уваги до тактики затримання, а також до контролю за дотриманням прав людини під час оперативно-розшукової діяльності.

Отже, вплив рішень Європейського Суду з прав людини на правоохоронну систему України є беззаперечним, глибоким і багатограним. ЄСПЛ функціонує не просто як міжнародний арбітр, який розглядає окремі скарги, а як постійний зовнішній контрольний механізм, що систематично оцінює відповідність української правової системи та практики застосування права європейським стандартам прав людини. Це постійно спонукає Україну до перегляду своїх правових та інституційних практик, адаптуючи їх до вимог Конвенції та багатого прецедентного права Суду.

Ключові та деталізовані наслідки впливу рішень ЄСПЛ на правоохоронну систему України можна узагальнити наступним чином. Системні зміни у законодавстві: Рішення ЄСПЛ часто виявляють фундаментальні прогалини, недоліки або невідповідності у національному законодавстві, які створюють умови для порушень прав людини. Наприклад, надмірно тривалі терміни досудового розслідування, відсутність ефективних механізмів оскарження дій правоохоронців, недосконалість процедур застосування сили або обмеження свободи. Незважаючи на значний прогрес,

досягнутий Україною під впливом рішень ЄСПЛ, виклики залишаються. Подальше виконання рішень Суду вимагатиме від України не лише подальших законодавчих змін, а й змін у менталітеті, корпоративній культурі та практичній діяльності всіх суб'єктів правоохоронної системи. Вплив ЄСПЛ є неперервним процесом, що допомагає Україні наблизитися до європейських стандартів у сфері прав людини та верховенства права, що є особливо актуальним у контексті євроінтеграційних прагнень країни.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рим, 4 листопада 1950 року. URL: https://www.google.com/search?q=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004%23Text
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст.260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Каверзін проти України» від 15 травня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_851#Text
4. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Мельник проти України» від 28 березня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_049#Text
5. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

РЕДЬКО Валерія, студентка Економіко-гуманітарного фахового коледжу.

Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена, викладач фундаментальних дисциплін Економіко-гуманітарного фахового коледжу

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ З ПОРІВНЯЛЬНИМ АНАЛІЗОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України особливо важливою є ефективна діяльність поліції щодо захисту прав вразливих груп населення — жінок, дітей, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, представників національних меншин та ЛГБТК+ спільноти. Недостатній рівень підготовки правоохоронців та відсутність чітких механізмів взаємодії з такими групами створюють ризики порушення прав людини. Вивчення досвіду Польщі, яка успішно інтегрувала європейські

стандарти в роботу поліції, є важливим кроком для вдосконалення відповідної практики в Україні.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану забезпечення та захисту прав вразливих груп населення поліцією України, виявлення ключових проблем і недоліків у цій сфері, а також вивчення та порівняння відповідного досвіду Республіки Польща з метою формування рекомендацій щодо підвищення ефективності поліційної діяльності в Україні на основі європейських стандартів.

Дану тематику досліджували такі українські дослідники Кузьменко В.І., Петренко А.В..

У сучасних демократичних державах питання захисту прав вразливих груп населення є ключовим аспектом діяльності правоохоронних органів. В Україні, як і в багатьох країнах Європи, поліція виконує важливу роль у реалізації принципів недискримінації, гендерної рівності та забезпечення прав осіб, які зазнають підвищеного ризику соціального відчуження [4]. У цьому контексті надзвичайно цінним є вивчення досвіду Польщі як країни-члена ЄС, що пройшла трансформацію своєї правоохоронної системи, адаптуючи її до європейських стандартів [5].

До вразливих груп населення в Україні відносять осіб з інвалідністю, осіб похилого віку, дітей, представників ЛГБТК+ спільноти, жінок, що зазнають домашнього насильства, бездомних, мігрантів, осіб, які живуть з ВІЛ/СНІДом, а також національні меншини [3]. Законодавство України декларує захист прав цих категорій, однак на практиці реалізація цих прав часто стикається з проблемами [1].

Українська поліція пройшла значну реформу після 2015 року [7], однак питання захисту прав вразливих груп залишаються складними. Серед головних проблем:

- Недостатній рівень спеціалізованої підготовки поліцейських.
- Брак системного підходу до виявлення вразливих осіб.
- Обмежений доступ до сервісів підтримки для жертв насильства.
- Недовіра до поліції з боку представників вразливих груп [2].

Попри це, в Україні впроваджуються певні ініціативи, зокрема створення мобільних груп реагування на домашнє насильство, навчальні програми за підтримки міжнародних організацій, а також кампанії зі зміни ставлення до вразливих категорій [4].

Польща, маючи подібну пострадянську історію, успішно інтегрувала стандарти захисту прав людини в роботу поліції:

- **Професійна підготовка:** Польські поліцейські обов'язково проходять курси з недискримінації, гендерної рівності, захисту дітей та протидії домашньому насильству [5].
- **Спеціалізовані підрозділи:** У Польщі діють центри інтервенції в кризових ситуаціях (Ośrodki Interwencji Kryzysowej), які тісно співпрацюють з поліцією.
- **Моніторинг і звітність:** Польська поліція зобов'язана звітувати про випадки насильства, ксенофобії та дискримінації [2].

- **Підхід, орієнтований на жертву:** У поліціях Польщі діє принцип «вторинної віктимізації», згідно з яким правоохоронці зобов'язані мінімізувати психологічне навантаження на потерпілих [4].

Порівняльний аналіз:

Показник	Україна	Польща
Навчання поліцейських	Часткове, залежить від регіону	Систематичне, на рівні державної політики [5]
Співпраця з громадськими організаціями	Обмежена, неструктурована	Інституційна, підтримується урядом [1]
Реакція на домашнє насильство	Є мобільні групи	Є центри кризової інтервенції [6]
Робота з ЛГБТК+	Часто стигматизована	Дотримання прав, співпраця з неурядовою організацією [2]

Рекомендації для України:

1. Впровадження обов'язкових тренінгів з прав людини для поліцейських [4].
2. Створення постійно діючих регіональних координаційних центрів допомоги вразливим групам.
3. Посилення співпраці поліції з громадськими організаціями та міжнародними структурами [1].
4. Розробка чітких протоколів взаємодії з жертвами насильства та дискримінації.
5. Запровадження моніторингових механізмів та публічної звітності щодо дій поліції у цій сфері [2].

Отже, захист прав вразливих груп — це не лише питання гуманізму, а й індикатор демократичності та зрілості держави. Досвід Польщі демонструє, що навіть у країнах з подібною історією можливо досягти високих стандартів у цій сфері. Українська поліція має потенціал для вдосконалення, проте це потребує як політичної волі, так і широкої співпраці з громадянським суспільством та міжнародними партнерами [4; 5].

Список використаних джерел

1. Amnesty International. Ukraine 2020: Human Rights Report. URL: <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/ukraine/report-ukraine/>.
2. Human Rights Watch. World Report 2023: Poland and Ukraine URL: <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/poland-and-ukraine>.
3. Міжнародна організація з міграції. Звіт щодо вразливих груп в Україні. URL: <https://iom.org.ua>.
4. OSCE. The Role of Police in Protecting Vulnerable Groups URL: <https://www.osce.org>.

5. Polish National Police. Programs for Protection of Vulnerable Groups. URL: <https://policja.pl>.

6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 р. URL: <https://rm.coe.int/168046246c>.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

РУБЕЛЬ Максим, студент Економіко-гуманітарного фахового коледжу

Науковий керівник: БАСАЛАЄВА Олена, викладач Економіко-гуманітарного фахового коледжу

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ ЗА ДІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ЧИ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з воєнною агресією проти України особливої ваги набуває питання правового регулювання дій держави в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Обмеження прав громадян у кризових ситуаціях мають ґрунтуватися на міжнародних нормах, зокрема Європейській конвенції з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини дозволяє визначити допустимі межі таких обмежень і відповідальність держав за їх порушення. Тема є актуальною для забезпечення балансу між безпекою та дотриманням прав людини, особливо в умовах сучасних викликів для України.

Метою є аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо відповідальності держав за дії в умовах надзвичайного або воєнного стану, визначення правових меж допустимих обмежень прав людини, а також з'ясування умов, за яких держава може бути притягнута до відповідальності за порушення прав людини в кризових ситуаціях. Також дослідження має на меті сформулювати уявлення про міжнародно-правові стандарти, які повинні дотримуватись державами-членами Ради Європи навіть під час воєнних дій чи надзвичайних обставин.

Ось кілька **відомих дослідників і правознавців**, які досліджували цю тему: Олена Сушко, Марина Гнатовська, Володимир Буткевич, Микола Гнатовський.

У сучасних умовах, коли світ стикається з численними кризами — від воєн до терористичних загроз і пандемій — держави часто вдаються до введення надзвичайного або воєнного стану. У таких ситуаціях обмежуються певні права людини. Однак, навіть у таких виняткових обставинах, держави залишаються зобов'язаними дотримуватись основних стандартів захисту прав людини [1, с. 147]. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє

важливу роль у визначенні меж відповідальності держав у таких умовах [6, с. 33].

1. Міжнародно-правові основи діяльності ЄСПЛ

Європейський суд з прав людини базує свою діяльність на Європейській конвенції з прав людини 1950 року [3]. Стаття 15 цієї Конвенції дозволяє державам відступати від певних зобов'язань у разі надзвичайного стану, але лише в тій мірі, яка є строго необхідною [5, с. 84], і за умови, що ці заходи не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням.

2. Критерії Європейського суду з прав людини для оцінки законності дій держав

ЄСПЛ сформулював у своїй практиці низку критеріїв, які він застосовує для оцінки правомірності дій держав під час надзвичайного або воєнного стану [8, с. 234]:

- **Наявність реальної загрози для нації.**

Суд перевіряє, чи справді існував надзвичайний стан, який становив загрозу для життя нації.

- **Пропорційність заходів.**

Дії держави повинні бути обмеженими у часі, обсягом і відповідати меті — збереженню безпеки [6, с. 40].

- **Неможливість обмеження невід'ємних прав.**

Навіть у надзвичайному стані не можна відступати від таких прав, як право на життя, заборона катувань, рабства, а також принцип законності покарання [5, с. 91].

3. Приклади з практики ЄСПЛ

- **Справи щодо Туреччини (*Klass v. Germany; Aksoy v. Turkey*)**

У рішенні у справі *Aksoy v. Turkey*, ЄСПЛ визнав порушення статті 5 Конвенції (право на свободу) під час надзвичайного стану в Туреччині через необґрунтоване затримання без доступу до адвоката [2].

- **Справи щодо росії (*Isayeva v. Russia*)**

Суд встановив, що під час контртерористичних операцій в Чечні, росія порушила право на життя через непропорційне застосування сили, попри надзвичайну ситуацію [4].

- **Справи щодо України**

Після початку збройного конфлікту на сході України ЄСПЛ отримав численні заяви щодо порушень з боку України та російської федерації. Суд розглядає питання ефективного контролю над територією і відповідальності за порушення прав людини в умовах війни [6, с. 98].

4. Особливості відповідальності держав у період воєнного стану

У період воєнного стану ключовим є не лише факт введення таких заходів, а й прозорість, контрольованість та правомірність дій держави [5, с. 96]. ЄСПЛ підкреслює, що навіть у надзвичайних умовах правова держава не повинна зникати.

5. Український контекст

У зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти України, Україна звернулася до статті 15 Конвенції, повідомивши про тимчасове відступлення від деяких зобов'язань [3]. Проте, держава повинна довести, що застосовані

обмеження є необхідними та пропорційними. Україна перебуває під пильним наглядом ЄСПЛ у контексті дотримання прав людини під час воєнного стану [7].

Пропозиції

1. **Удосконалити законодавство** щодо обмеження прав людини в умовах надзвичайного чи воєнного стану відповідно до стандартів ЄСПЛ.
2. **Забезпечити врахування практики ЄСПЛ** під час ухвалення рішень органами державної влади.
3. **Навчати державних службовців** принципам дотримання прав людини в кризових умовах.
4. **Активізувати співпрацю з міжнародними структурами**, щоб отримувати правову підтримку та контроль за дотриманням прав людини.

Отже, Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у балансуванні між потребою забезпечення національної безпеки та захистом прав людини. Суд визнає, що у надзвичайних ситуаціях можуть вводитись певні обмеження, проте ці обмеження мають бути тимчасовими, пропорційними та не порушувати основних прав [8, с. 241]. Таким чином, відповідальність держави у таких умовах не зникає, а лише трансформується відповідно до обставин і міжнародних зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Теорія держави і права. Харків : Право, 2012. 472 с.
2. Aksoy v. Turkey, no. 21987/93, рішення Європейського суду з прав людини від 18 грудня 1996 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58003%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58003%22]})
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рим, 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.05.2025).
4. Isayeva v. russia, no. 57950/00, рішення Європейського суду з прав людини від 24 лютого 2005 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-68362%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-68362%22]})
5. Куліш О. М. Право в умовах надзвичайного стану. Львів : Світ, 2020. 214 с.
6. Назаров В. В. Європейський суд з прав людини: практика та аналіз рішень. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 336 с.
7. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 30.05.2025).
8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків : Еспада, 2014. 520 с.

РУДЕНКО Дар'я, курсант 2-го курсу
факультету № 2 Донецького державного
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник: ЧЕРНОЛУЦЬКИЙ
Дмитро**, викладач кафедри тактико-

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА БЕЗПЕКУ НАСЕЛЕННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ МІННОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Російська війна в Україні залишає по собі смертоносну спадщину у вигляді вибухонебезпечних предметів та мін, на очищення землі від яких потрібні десятиліття. На жаль, ситуація погіршується з кожним днем, і все більше і більше життів опиняється під загрозою. Саме тому Європейський Союз інвестує зусилля та кошти, щоб звільнити Україну від смертельних пасток та підвищити обізнаність українців, особливо найменших, щодо того як захиститися від загроз, пов'язаних із життям на забруднених територіях, для цього працівники поліції повинні інформувати мирне населення.[1]

За оцінками ДСНС, 26% території країни, а це 156 000 кв. км — потенційно забруднені мінами та несуть ризики для життя та здоров'я громадян, що проживають в окупованих та деокупованих громадах. За даними секретаріату Національного органу з питань протимінної діяльності, від початку повномасштабної війни від вибухонебезпечних предметів постраждали 80 дітей, 15 з них загинули. Загалом від мін та інших вибухових предметів постраждали 673 українці, 297 — загинули[1]. Дуже важливим аспектом безпеки населення складовою протимінної діяльності в Україні є інформування про мінну небезпеку - вид діяльності, спрямовану на зниження ризиків, пов'язаних з отриманням тілесних ушкоджень в результаті підриву на мінах / вибухових залишках війни завдяки поліпшенню обізнаності чоловіків, жінок та дітей про мінну небезпеку в залежності від різного ступеню вразливості, ролей та потреб і шляхом пропагування змін у поведінці, включаючи поширення інформації для населення, освіти та навчання, а також завдяки зв'язку з громадами з питань протимінної діяльності.

При діях в районах що мають мінну небезпеку кожен повинен вміти:

- розпізнавати міни та вибухонебезпечні предмети;
- подавати команди (сигнали) при виявленні мін та вибухонебезпечних предметів і практично діяти за ними;
- позначати на місцевості виявлені міни та вибухонебезпечні предмети альтернативними засобами;
- проводити маркування замінованої ділянки місцевості альтернативними засобами;
- дотримуватись заходів безпеки при поводженні на місцевості, що має мінну небезпеку;
- надавати першу медичну допомогу.[2]

Виходячи з цього, Національна поліція України відіграє велику роль в донній сфері. З огляду на виклики, спричинені широким мінним забрудненням, діяльність Національної поліції України в напрямку

інформування населення про мінну небезпеку набуває особливого значення як складова превентивної функції держави. Поліцейські, особливо працівники підрозділів превенції, відіграють ключову роль у процесі безпосередньої комунікації з населенням, зокрема в деокупованих громадах, де ризик контакту з вибухонебезпечними предметами є особливо високим. Їхня діяльність охоплює не лише поширення інформаційних матеріалів, а й проведення навчальних заходів у школах, публічних просторах, у співпраці з місцевою владою, ДСНС та міжнародними партнерами. Такий підхід ґрунтується на принципах міжсекторальної взаємодії та враховує вікові, гендерні й соціальні особливості цільових груп. У цьому контексті превентивна діяльність поліції розглядається не лише як засіб убезпечення, а як елемент стійкості громад перед мінними ризиками, що відповідає міжнародним стандартам протимінної освіти та державній політиці національної безпеки.

Слід відзначити, що ситуація з мінною небезпекою на деокупованих територіях України залишається однією з найгостріших проблем у сфері безпеки населення. У цьому контексті діяльність Національної поліції України відіграє важливу роль у формуванні обізнаності громадян щодо ризиків, пов'язаних із мінами та вибухонебезпечними залишками війни. Проведення просвітницьких заходів, інформаційних кампаній, співпраця з місцевими громадами та міжнародними партнерами є невід'ємною частиною національної системи протимінної діяльності. Законодавче підґрунтя, зокрема положення Законів України «Про протимінну діяльність» та «Про Національну поліцію», створює правові механізми для реалізації превентивної функції поліції в цій сфері. Подальше підвищення ефективності цієї роботи потребує зміцнення міжвідомчої координації, розширення інституційних спроможностей поліції на місцях, а також впровадження сучасних методів навчання та комунікації з різними соціальними групами населення.

Список використаних джерел

1. «Мінна просвіта рятує життя», – Ігор Клименко під час презентації дослідження щодо обізнаності населення з мінної безпеки. URL: <https://mvs.gov.ua/news/iunisef-ta-rating-group-prezentuvali-doslidzennia-shho-do-obiznanosti-z-minnoyi-bezpeki-sered-ditei-ta-batkiv>
2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/protiminna-diyalnist>

СЕНИЧАК Ольга, курсант 2-го курсу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: УМРИХІНА Ірина, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

У контексті сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство – збройної агресії, економічної нестабільності, кризи державних інституцій – особливої актуальності набуває питання забезпечення прав людини, зокрема прав осіб, що належать до вразливих груп населення. Саме ці категорії громадян – особи з інвалідністю, люди похилого віку, діти, жінки, внутрішньо переміщені особи, представники етнічних чи сексуальних меншин – найчастіше стають об'єктами дискримінації, порушення прав і насильства. У такому контексті поліція як інституція, що виконує функції охорони громадського порядку та правопорядку, відіграє ключову роль у захисті цих осіб. Проте ефективність її дій значною мірою залежить від наявності чітких механізмів реагування, належної підготовки кадрів, взаємодії з громадськістю та міжвідомчої координації [1, с. 176-178; 2, с. 63-66].

У теоретичному вимірі концепція людиноцентризму є тією філософською основою, на якій має ґрунтуватися вся система забезпечення прав вразливих категорій. Людиноцентризм – це не лише етична доктрина, а й світоглядна позиція, що стверджує цінність людини як автономного суб'єкта, права якого не можуть бути знеціненими в жодних умовах. Цю ідею чітко сформулював Імануель Кант у своїй праці «Критика практичного розуму», де зазначив: «Чини так, щоб ти завжди ставився до людства – як у своїй особі, так і в особі будь-якого іншого – як до мети, а не лише як до засобу». У контексті діяльності поліції це означає, що особа не може бути зведена до об'єкта контролю чи статистичної одиниці. Вона є метою захисту, піклування, підтримки. Цей підхід дозволяє переосмислити призначення поліцейської служби не як репресивної, а як сервісної інституції [3, с. 239-240].

Підтвердженням цього є також ідеї Жана-Жака Руссо, який у праці «Суспільний договір» зазначав: «Свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої». Ця теза важлива для встановлення балансу між функціями безпеки та дотриманням прав людини. Згідно зі ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» [4], поліцейські зобов'язані діяти пропорційно, правомірно та неупереджено, з дотриманням принципу мінімального втручання у права і свободи особи. Таким чином, дії поліції мають бути спрямовані на охорону свобод, а не їх обмеження, що повністю відповідає концепції людиноцентризму [5, с. 122-125].

В умовах воєнного стану роль поліції у забезпеченні прав вразливих груп зростає. Через масове переміщення осіб, руйнування інфраструктури, загострення соціальних проблем, збільшується кількість громадян, які опиняються у стані вразливості. Цей стан може бути зумовлений як

об'єктивними обставинами (вік, стан здоров'я, інвалідність), так і зовнішніми чинниками – наприклад, наслідками воєнних дій або економічною нестабільністю [6, с. 299-301; 7, с. 55-59]. Під вразливістю розуміється стан, за якого особа позбавлена або обмежена у здатності протистояти насильницьким чи іншим неправомірним діям внаслідок фізичних чи психічних властивостей або соціальних обставин. У науковій і правозахисній літературі вразливість також розглядається як тимчасовий або хронічний стан, що потребує особливої уваги з боку держави.

На практиці одним із ефективних механізмів підвищення ефективності поліції є залучення громади до правоохоронної діяльності. Зокрема, в територіальних громадах, розташованих у зоні бойових дій, створюються групи «сусідської варті» [8, с. 127-129], які здійснюють патрулювання вулиць, запобігають мародерству, допомагають у розшуку диверсантів. У тилу громадяни долучаються до інформаційних кампаній, розповсюджують матеріали про воєнні злочини, беруть участь у волонтерських ініціативах. Така взаємодія значно підвищує рівень довіри до поліції, розширює її можливості в реагуванні на потреби громади та зменшує ризики перевищення повноважень [9, с. 76-78].

Проте навіть за наявності позитивних тенденцій у реформуванні сектору безпеки, численні дослідження, звіти Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, громадських організацій та міжнародних місій свідчать про збереження системних проблем у захисті прав людини. Зокрема, вразливі групи залишаються недостатньо захищеними в ситуаціях домашнього насильства, поліцейського свавілля, дискримінаційного ставлення [2, с. 64-65; 10, с. 49-51]. Це потребує впровадження нових механізмів, серед яких можна виокремити:

- 1) Професійна підготовка поліцейських – включення в програми підготовки і підвищення кваліфікації блоків про права людини, особливості роботи з дітьми, жертвами насильства, особами з інвалідністю. Необхідне системне навчання з кризового реагування, ненасильницької комунікації, недискримінації.
- 2) Створення спеціалізованих підрозділів – зокрема, мобільних груп з реагування на випадки домашнього насильства, кризових команд для роботи з біженцями або внутрішньо переміщеними особами.
- 3) Використання цифрових технологій – створення гарячих ліній, чат-ботів для подання звернень, баз даних вразливих осіб, забезпечення конфіденційності обробки персональних даних [11, с. 130-132]. Це підвищує доступність поліції для осіб, які фізично не можуть відвідати відділок.
- 4) Розширення громадського контролю – незалежні спостережні ради, регулярні звіти поліції про свою діяльність, відкритість до діалогу з НУО та правозахисниками формують атмосферу прозорості та довіри.
- 5) Міжвідомча координація – ефективний захист вразливих груп неможливий без злагодженої роботи поліції із соціальними службами, медичними установами, судами, органами місцевого самоврядування.

Необхідно створювати механізми обміну інформацією, кризових протоколів, комплексної підтримки постраждалих [12, с. 121-124].

Узагальнюючи викладене, варто підкреслити, що лише системний, міждисциплінарний підхід до організації поліцейської діяльності дозволить забезпечити реальний захист прав вразливих осіб. В основі такого підходу має бути принцип людиноцентризму, що змінює фокус поліцейської роботи з контролю та покарання на підтримку, допомогу і партнерство. Реформування поліції має супроводжуватися зміною інституційної культури, у центрі якої – повага до гідності кожної людини, незалежно від її соціального статусу, етнічного походження, фізичного чи психічного стану. Лише така трансформація забезпечить ефективність і легітимність поліції в очах суспільства та дозволить їй повноцінно виконувати свою роль у складному періоді національної історії.

Список використаних джерел

1. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (15 листопада 2024 р.). Харків: НУЦЗУ, 2024. С. 176–178. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24163/1/Збірник%20МНПК%2015.11.2024.pdf>
2. Мельник О. Механізми захисту прав людини в умовах воєнного стану. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 81, ч. 2. С. 63–66. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/81_part-2.pdf
3. Шевченко І. Гуманітарна парадигма діяльності поліції. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 56, ч. 1. С. 239–240. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/56-1.pdf>
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 379.
5. Коваленко О. Соціальна вразливість і поліція: шляхи правозахисту. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 56, ч. 1. С. 122–125. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/56-1.pdf>
6. Тарасенко М. Підхід до вразливих груп у діяльності державних інституцій. Сучасні розвідки державотворення та правотворення: зб. наук. пр. Мукачево, 2018. С. 299–301. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/645/1/Such_rozv_derzha_votv_ta_pravotvor_2018.pdf
7. Бойко В. Соціальні наслідки воєнного стану для прав людини. *Вісник УжНУ. Серія: Право.* 2024. Вип. 81, ч. 2. С. 55–59. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/81_part-2.pdf
8. Литвиненко П. Роль громад у забезпеченні безпеки. *Вісник УжНУ. Серія: Право.* 2025. Вип. 56, ч. 1. С. 127–129. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/56-1.pdf>

9. Матвеева Л. Г. Права вразливих груп у пенітенціарній системі України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 3(13). С. 49–51. DOI: 10.34015/2523-4552.2020.3.05

10. Звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2023 рік. С. 49–51.

11. Руденко С. Цифрові інструменти в захисті вразливих груп. *Вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. Вип. 56, ч. 1. С. 130–132. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/56-1.pdf>

12. Гуменюк І. Міжвідомча співпраця в роботі з уразливими особами. *Вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. Вип. 56, ч. 1. С. 121–124. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/56-1.pdf>

СКОЛОТА Артем, курсант 2-го курсу факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ТУРЕНКО Олег, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇН

Мусульманське право (шаріат), є інтегральною складовою ісламського світогляду, сутність якого розкривається через поняття «покірності». Його формування відбувалося у VI-X ст., що збігається з періодом становлення феодальних відносин в Арабському халіфаті на Аравійському півострові [1, с. 12]. Виникнення та інституціоналізація цього вчення асоціюється з діяльністю Мухаммада (571–632 рр.). Походячи з незаможної соціальної верстви, він виступив ідеологом подолання племінного політеїзму. Зазначена релігійна фрагментація розглядається як дестабілізуючий чинник, що перешкоджав досягненню єдності арабських племен. В умовах перманентних конфліктів та зовнішніх викликів ця єдність була критично важливою для їхнього виживання та подальшого розвитку. Проголошення Мухаммадом себе пророком єдиного Бога – Аллаха – стало ключовим етапом у закладенні фундаменту для консолідації арабського соціуму. Це, в свою чергу, детермінувало значний вплив на формування уніфікованої військово-політичної потужності [2, с. 123].

У системі мусульманського права концепція прав людини нерозривно пов'язана з комплексом обов'язків індивіда перед собою, уммою (громадою вірних), суспільством, державою та Всевишнім. Незважаючи на акцент на обов'язках, ісламська доктрина визнає та захищає широкий спектр прав і свобод людини, що підтверджується понад 70 аятами Корану [3, с. 711].

Центральним положенням ісламської теорії фундаментальних прав є тлумачення 74-ї сури Корану, яка закріплює право мусульманина вимагати від держави поваги до його основних прав і свобод. Це положення набуває особливої актуальності в контексті воєнного стану, де держава, попри надзвичайні обставини, зберігає зобов'язання щодо дотримання цих прав [3, с. 712].

Сучасні конституційні акти мусульманських держав, що інкорпорують положення про права та свободи, розглядаються як гармонізовані з ісламськими правовими принципами, вимагаючи від держави їх неухильного дотримання. Однак, варто зазначити, що ці права не є абсолютними. В умовах військових конфліктів, коли індивідуальні права можуть вступати в колізію з екстраординарними обставинами, держава уповноважена встановлювати певні обмеження. Такі обмеження легітимізуються, якщо вони спрямовані на забезпечення загальних інтересів віруючих та досягнення балансу між індивідуальними свободами і потребами оборони та безпеки умми. Це підкреслює гнучкість ісламського права в адаптації до викликів надзвичайних ситуацій [4, с. 96].

У сучасних умовах воєнного стану, що дедалі частіше впливають на різні правові системи, в структурі ісламського права сформувалася і виокремилася нова галузь – ісламське військове право. Вона охоплює сукупність правових норм, що походять з основних джерел ісламу та розроблені ісламсько-правовою доктриною. Ці норми регулюють ведення військових дій та застосування військової сили ісламською державою як проти інших держав, так і в межах самої ісламської держави [4, с. 77].

В умовах воєнного стану ісламська теорія прав людини залишається тісно пов'язаною з релігійними приписами. На відміну від європейських підходів, де права часто розглядаються як універсальні та невід'ємні від держави, в ісламі основним джерелом прав та свобод особистості є воля Аллаха. Це означає, що будь-які обмеження чи розширення прав, що виникають під час війни, повинні інтерпретуватися крізь призму релігійних доктрин [3, с. 713].

Сутнісне наповнення прав людини в ісламській правовій системі, навіть у період воєнних дій, визначається цілями шаріату та принципом справедливості [2, с. 124]. Загалом, дозволено все, що прямо не заборонено Кораном та Сунною. Ця висока диспозитивність норм шаріату передбачає значну свободу дій для особи, навіть у складних військових обставинах, якщо це не суперечить прямим релігійним заборонам. Однак, трактування цих дозволів та заборон може відрізнятись в умовах конфлікту.

Список використаних джерел

1. Алмугхід, І. М. Захист прав і свобод людини в країнах Арабського Сходу: політичний аспект. *Гілея: науковий вісник*. 2019. № 141. С. 11–14.
2. Бехруз, Х. Релігійні та світські норми в правових системах ісламських держав. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3–4. С. 120–129
3. Галюк С. О. Співвідношення мусульманського та позитивного права в арабських державах: теоретичні та порівняльні аспекти. *Держава і право*:

зб. *Наукових праць. Юридичні та політичні науки*. Київ.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. Вип. 40. С. 710-714.

4. Механізм правового регулювання в мусульманському праві: навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. / В. М. Северинюк; Класич. Приват. Унів-т. Запоріжжя: Гу «ЗІДМУ», 2007. 96 с.

СКОЛОТА Артем, курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ТУРЕНКО Олег, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПОЛІЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Правоохоронні органи є ключовими акторами у системі забезпечення та захисту прав людини. Серед них особливе місце посідає поліція, яка виконує як правоохоронні, так і правозахисні функції. Ця подвійна роль надає поліції унікальне становище як структурі, що безпосередньо взаємодіє з громадянами та відповідає за реалізацію правових норм, спрямованих на захист фундаментальних свобод [1 с. 2].

Професійна діяльність поліцейських на міжнародному та європейському рівнях регулюється комплексом стандартів, фундаментом яких є принцип поваги до прав людини та основних свобод. Цей принцип не просто проголошується, а детально імплементований у міжнародних актах обов'язкового характеру, що становлять стрижневу частину європейської системи регулювання поліцейської діяльності. Доповнюють цю систему стандарти, що стосуються практичного виконання правоохоронних функцій, і вони, як правило, зафіксовані в рекомендаційних документах. [1 с. 2]

Міжнародні універсальні стандарти, що регламентують професійну поведінку поліцейських, формуються в межах Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних структур. Центральним документом, затвердженим Генеральною Асамблеєю ООН щодо забезпечення прав людини в поліцейській діяльності, є Кодекс поведінки службовців органів правопорядку (Резолюція № 34/169 від 17 грудня 1979 року) [1 с. 10].

Кодекс, зокрема, встановлює наступні правила поведінки, яких повинні дотримуватися правоохоронці:

➤ **Повага до гідності та прав людини:** Безумовний захист гідності та прав усіх осіб.

➤ **Заборона катувань:** Абсолютна неприпустимість катувань та будь-якого жорстокого, нелюдського чи принижуючого поводження, незалежно від обставин.

- Дотримання конфіденційності: Збереження таємниці конфіденційних відомостей, з обережністю при використанні особистої інформації, крім випадків, зумовлених обов'язками чи правосуддям.
- Захист здоров'я затриманих: Негайне надання медичної допомоги та забезпечення повного захисту здоров'я затриманих.
- Боротьба з корупцією: Категорична заборона корупційних дій, активне запобігання та протидія їм.
- Дотримання закону та Кодексу: Повага до правових норм та докладання зусиль для запобігання їх порушенням [2 с.12, 3 с.588].

Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї ради Європи «Декларація про поліцію», ухвалена у Страсбурзі 8 травня 1979 р., є знаковим документом, що закладає правові основи організації та діяльності поліцейських. Ця Декларація встановлює ключові особисті принципи поведінки поліцейського, якими він має керуватися під час виконання своїх службових обов'язків. Зокрема, Декларація акцентує на необхідності для поліцейського діяти чесно, неупереджено та з почуттям власної гідності. Вона категорично вимагає утримуватися від будь-яких форм корупції та рішуче протидіяти їм [2 с. 23, 3 с.588].

Крім того, підкреслюється, що дії поліцейського мають відбуватися виключно в межах закону, а його зусилля повинні бути спрямовані на захист суспільства від різноманітних правопорушень. Таким чином, Декларація про поліцію є фундаментальним джерелом для розуміння етичних та професійних вимог до сучасної поліцейської служби [2 с.10].

Декларація ради Європи № 690 «Про поліцію» (1979) містить важливі положення, що регулюють дії держави та поліцейських у випадку війни та іноземної окупації. Згідно з Декларацією, поліцейський продовжує виконувати свої завдання з охорони громадян та майна під час війни та ворожої окупації, діючи виключно в інтересах цивільного населення.

Відтак, поліцейський не набуває статусу «учасника військових дій», і на нього не поширюються положення Третьої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 р., що стосується поводження з військовополоненими. Це підкреслює гуманітарний характер їхньої місії та відмежування від комбатантів навіть у складних умовах збройного конфлікту [2 с.20, 3 с.590].

Рада Європи розробила чіткі стандарти, що стосуються статусу поліції, її співробітників та порядку здійснення повноважень. Ключова вимога до статусу поліції полягає в її визначенні як невійськового формування. Це служба, покликана надавати допомогу та послуги суспільству та його членам у сфері безпеки та правопорядку [2 с.20, 3 с.590].

Європейський кодекс поліцейської етики набув широкого визнання серед поліцейських організацій багатьох країн Європи, ставши для них керівним стандартом професійної діяльності. Його ключова ідея полягає в тому, що саме мирне суспільство, що характеризується порядком і стабільним суспільним спокоєм, є фундаментальною передумовою для повного й ефективного забезпечення прав людини та її основоположних свобод у європейському контексті. Цим Кодексом підкреслюється

нерозривний зв'язок між дотриманням етичних норм у поліцейській роботі та реалізацією правозахисних принципів на континенті [2 с.20, 3 с.590].

Впровадження розглянутих принципів є критично важливим для європейських держав у контексті формування високого рівня професіоналізму та етичної культури поліцейських. Це безпосередньо сприятиме підвищенню якості їхніх послуг громадянам, зростанню ефективності правоохоронної діяльності по всій Європі та, як наслідок, значному зміцненню суспільної довіри до поліції в європейських суспільствах.

Список використаних джерел

1. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024 р.) Центр Разумкова: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vladydovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsivta-gromadskykh-diiachiv-sichen-2024r>
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
3. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О.А. Банчука. Київ.: Москаленко О.М., 2013. 588 с.

СЛИВА Михайло, курсат 1-го курсу
Навчально-наукового інституту № 2
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: БУГАЙКО Юлія,
доцент кафедри адміністративної
діяльності Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор
філософії

АБСОЛЮТНІ ПРАВА, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ОБМЕЖЕННЮ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

В умовах екстраординарних викликів, таких як війна, терористична загроза чи природні катастрофи, держави можуть вдаватися до запровадження особливих правових режимів (надзвичайного чи воєнного стану), що передбачають тимчасове обмеження певних прав і свобод людини. Однак сучасна доктрина міжнародного права та конституціоналізму виходить з того, що існує ядро фундаментальних прав, які є абсолютними і не можуть бути обмежені за жодних обставин. Роль головного гаранта дотримання цього принципу на європейському континенті виконує Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), практика якого формує стандарти

захисту особистості навіть у найскладніших ситуаціях. Метою цієї доповіді є аналіз концепції абсолютних прав крізь призму практики ЄСПЛ та її значення для України, особливо в умовах дії режиму воєнного стану.

Нормативною основою для захисту прав людини в Україні є, насамперед, Конституція України. Частина друга статті 64 Основного Закону встановлює вичерпний перелік конституційних прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Цей перелік є значно ширшим, ніж міжнародно-правовий мінімум, і включає, зокрема, право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності та заборону катувань (ст. 28), а також гарантії принципу *nullum crimen, nulla poena sine lege* (немає злочину, немає покарання без закону, що закріплено у статтях 58, 61–63).

На міжнародному рівні ключовим актом є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Стаття 15 Конвенції дозволяє державам-учасникам відступати від своїх зобов'язань «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації». Однак частина друга цієї ж статті встановлює перелік «невідступних» прав, які є абсолютними. До них належать: право на життя (стаття 2), за винятком випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій; заборона катування, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3); заборона рабства і підневільного стану (стаття 4, параграф 1); принцип відсутності зворотної дії кримінального закону (стаття 7) [2]. Практика ЄСПЛ надає тлумачення змісту та обсягу цих прав, встановлюючи високі стандарти їх дотримання.

Право на життя (стаття 2 Конвенції). Хоча стаття 15 дозволяє не розглядати як порушення позбавлення життя внаслідок «правомірних воєнних дій», ЄСПЛ ретельно перевіряє дотримання державою своїх позитивних і негативних зобов'язань. Негативне зобов'язання полягає в утриманні від умисного та протиправного позбавлення життя. Позитивні зобов'язання включають обов'язок держави вживати належних заходів для захисту життя осіб, які перебувають під її юрисдикцією, та обов'язок проводити ефективне офіційне розслідування випадків смерті, спричинених представниками держави [4, с. 34]. У справах проти Туреччини (стосовно конфлікту в південно-східній Анатолії) та Росії (стосовно подій у Чеченській Республіці), ЄСПЛ неодноразово наголошував, що навіть у контексті збройного конфлікту застосування летальної сили має бути «абсолютно необхідним» і суворо пропорційним. Відсутність ефективного розслідування обставин загибелі сама по собі становить порушення статті 2 Конвенції (справа «Ісаєва проти Росії», 2005) [6].

Заборона катувань (стаття 3 Конвенції). Це право є найбільш яскравим прикладом абсолютної гарантії. ЄСПЛ у своїй прецедентній практиці послідовно стверджує, що «жодні винятки або виправдання не можуть бути зроблені» для порушення цієї статті, незалежно від дій потерпілої особи чи загрози національній безпеці (справа «Сельмуні проти Франції», 1999) [7]. Навіть у контексті боротьби з тероризмом Суд визнавав порушенням статті 3 методи «поглибленого допиту» чи умови утримання під

вартою, які завдавали сильних фізичних чи психічних страждань (справа «Ірландія проти Сполученого Королівства», 1978). Абсолютний характер цієї заборони означає, що держава несе відповідальність не лише за дії своїх агентів, а й за нездатність запобігти катуванням або розслідувати відповідні заяви, що є особливо актуальним під час збройних конфліктів, коли ризик жорстокого поводження з полоненими чи цивільним населенням значно зростає [5, с. 81].

Принцип nulla poena sine lege (стаття 7 Конвенції). Ця стаття гарантує правову визначеність у кримінальному праві та забороняє ретроактивне застосування кримінального закону на шкоду особі. Це означає, що ніхто не може бути засуджений за діяння, яке на момент його вчинення не становило злочину згідно з національним або міжнародним правом. Також забороняється застосовувати покарання, суворіше за те, що підлягало застосуванню на час вчинення злочину. ЄСПЛ підкреслює, що ця гарантія залишається непорушною навіть в умовах надзвичайних ситуацій, унеможливаючи використання кримінального права як інструменту політичних репресій чи свавілля під приводом захисту національних інтересів. Вона є фундаментальною для принципу верховенства права, захищаючи особу від свавільного втручання держави у сферу її прав [3].

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини відіграє ключову роль у підтримці непорушності абсолютних прав. Вона встановлює чіткі межі для дій держав навіть у найкритичніших обставинах, наголошуючи, що повага до людського життя, гідності та фундаментальних принципів справедливості є основою будь-якого демократичного суспільства. Для України, яка протистоїть зовнішній агресії та змушена функціонувати в режимі воєнного стану, дотримання стандартів ЄСПЛ щодо абсолютних прав є не лише міжнародним зобов'язанням, а й маркером її відданості цінностям верховенства права та гуманізму.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.06.2025).
3. Короткий посібник зі Статті 7 Європейської конвенції з прав людини. *Європейський суд з прав людини*. 2022. 16 с.
4. Мельник Р. С. Захист права на життя у практиці Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2017. № 5-2. С. 32–37.
5. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : 2010. 842 с.
6. Case of Isayeva v. Russia : Application no. 57950/00 : Judgment of the ECHR of 24 February 2005. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68379> (date of access: 01.06.2025).

7. Case of Selmouni v. France : Application no. 25803/94 : Judgment of the ECHR of 28 July 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58288> (date of access: 01.06.2025).

СНІЖКО Софія, курсант 2-го курсу № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: ФЕДОРЧАК Ірина,
викладач кафедри кримінального права та
кримінології факультету № 1 Донецького
державного університету внутрішніх
справ

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє важливу роль у процесі адаптації кримінального законодавства України до європейських стандартів. У контексті євроінтеграції та прагнення до повноправного членства в Європейському Союзі Україна взяла на себе зобов'язання не лише політичного, а й правового характеру. Одним із ключових орієнтирів у цьому процесі виступає саме практика ЄСПЛ, яка є джерелом сучасних підходів до тлумачення прав людини, зокрема у сфері кримінального права та процесу[1].

Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини у 1997 році, що стало підґрунтям для поступової інтеграції її положень у національну правову систему [1]. Відтоді ЄСПЛ неодноразово виносив рішення проти України, що стосувалися системних порушень прав людини в кримінальному провадженні. Зокрема, ідеться про такі питання, як незаконне або надмірно тривале тримання під вартою, відсутність ефективного захисту від катувань, порушення принципу справедливого суду, недопущення адвоката на ранніх етапах слідства, неналежне збирання доказів, затягування розгляду справ тощо. Саме вказівки, сформульовані у рішеннях ЄСПЛ, стали поштовхом для численних змін у кримінальному законодавстві України [3, с. 113].

Одним із прикладів впливу практики ЄСПЛ є справа «Харченко проти України», у якій Суд визнав порушення статті 5 Конвенції щодо свободи та особистої недоторканності. Рішення зумовило зміни в законодавстві, зокрема щодо обґрунтованості запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та порядку його продовження. Інша резонансна справа — «Каверзін проти України» — виявила наявність системного характеру катувань з боку правоохоронців і відсутність ефективного розслідування таких злочинів, що зумовило створення окремих антикатувальних стандартів та сприяло створенню Національного превентивного механізму [2]. У багатьох справах Суд наголошував на відсутності справедливого судового розгляду, особливо

у контексті використання доказів, здобутих під тиском, або при відсутності належного захисту обвинуваченого[3, с. 114–115].

У результаті такого впливу практика ЄСПЛ стала невід’ємною частиною юридичної аргументації у вітчизняному правозастосуванні. Судді все частіше звертаються до рішень ЄСПЛ при винесенні вироків, а Конституційний Суд України у своїх рішеннях активно використовує положення Конвенції та позиції ЄСПЛ для тлумачення конституційних норм. Це поступово формує нову правову культуру, яка ґрунтується на пріоритеті прав людини [3, с. 116].

Однак, процес імплементації стандартів ЄСПЛ в українське кримінальне законодавство супроводжується значними труднощами. Значна частина суддів, прокурорів, слідчих, а також адвокатів не мають належного рівня підготовки щодо застосування рішень ЄСПЛ у практичній діяльності. Часто практика ЄСПЛ сприймається як щось зовнішнє, а не як частина національного правового поля. Крім того, державний механізм виконання рішень ЄСПЛ залишається недостатньо ефективним. Навіть коли рішення Суду потребують зміни нормативно-правових актів або реформи судової системи, такі зміни реалізуються повільно або не в повному обсязі [3, с. 117–118].

Незважаючи на ці труднощі, значення ЄСПЛ для кримінального права України є беззаперечним. Його практика дозволяє оновити законодавство відповідно до міжнародних стандартів, підвищити рівень гарантій захисту прав людини, а також зміцнити довіру до судової системи. З огляду на євроінтеграційний курс України, подальше впровадження стандартів ЄСПЛ у кримінальне право є не лише бажаним, а й необхідним. Це вимагає системного підходу, що охоплює як законодавчі ініціативи, так і освітні програми для юристів, створення інституційного механізму контролю за виконанням рішень ЄСПЛ, а також активну участь громадянського суспільства у процесі моніторингу реформ.

Таким чином, Європейський суд з прав людини є не лише інструментом захисту прав особи, а й чинником, що формує нову якість кримінального правосуддя в Україні. Його практика повинна сприйматись не як зовнішній тиск, а як джерело правових орієнтирів для побудови ефективної, гуманної та справедливої системи кримінального правосуддя, здатної відповідати очікуванням громадян і стандартам Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text(дата звернення: 09.05.2025).

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справах: *«Харченко проти України»* (заява № 40107/02), *«Каверзін проти України»* (заява № 23893/03). –URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_851#Text, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662#Text(дата звернення: 09.05.2025).

3. Савченко, О.О. Вплив практики Європейського суду з прав людини на реформування кримінального законодавства України // *Вісник Академії правових наук України*. – 2020. – №1. – С. 112–119.

СОВА Дарина, студентка Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ІЛЬЧЕНКО Ганна, доцент кафедри міжнародного цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Збройна агресія Російської Федерації проти України спричиняє масштабні порушення немайнових та майнових прав цивільного населення. Кожного дня українці змушені протистояти новим викликам, що несуть загрозу для їх життя та безпеки для держави. Також це несе неабияку шкоду для майнових та немайнових інтересів людей, які безпосередньо проживають в Україні. Прокидатись і засинати, не знаючи чи буде у тебе ще можливість почути рідних чи зустрітись разом на свято, – це не просто страшний сон, а життя, яке проживають люди в Україні.

Війна створює загрози для цивільного населення, тому формування ефективного правового механізму захисту його інтересів стає одним із ключових завдань України, інших держав та міжнародних організацій. Згідно ч. 1 ст. 50 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів цивільною особою є будь-яка особа, що не належить до жодної з категорій осіб, зазначених у статті 4 А, 1, 2, 3 та 6 Третьої конвенції та у статті 43 цього Протоколу. У разі сумніву щодо того, чи є яка-небудь особа цивільною особою, вона вважається цивільною особою, а згідно 2 ч. цієї ж статті цивільне населення складається з усіх осіб, які є цивільними особами [1]. Тому, 23 лютого 2023 року парламент прийняв спеціальний Закон України, який створив Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, а також визначив правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна [2]. Зараз це одне з основних джерел, яке використовуватиметься у роботі щодо стягнення з Росії репарацій, відшкодування збитків. Реєстр уже діє та станом на лютий 2024 року до нього внесено інформацію про більш ніж 200 тисяч об'єктів [3].

Законодавство України передбачає покарання за порушення прав людини, зокрема майнових та немайнових прав. Згідно статті 21 Конституції України права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [4].

Також згідно ч. 1 ст. 16 Цивільного кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу [5]. Прикладом реалізації такого права є справа, яка розглядалася у Касаційному цивільному суді, де позивач звернувся до суду, щоб задовольнити свої вимоги, а саме:

- визнати повномасштабну збройну агресію РФ, захоплення територій України та експропріацію природних ресурсів у Луганській, Донецькій областях і Автономній Республіці Крим — геноцидом українського народу;
- стягнути з РФ майнову шкоду в розмірі 1 990 149,79 дол. США у гривневому еквіваленті за курсом НБУ на день платежу;
- стягнути моральну шкоду в розмірі 5 200 000 грн, завдану внаслідок порушення майнових і конституційних прав позивача незаконними військовими діями РФ.

Суди встановили, що постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2023 року було схвалено Заяву Верховної Ради України «Про вчинення рф геноциду в Україні», згідно якої від імені Українського народу Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади України визнала дії, вчинені Збройними силами рф та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії рф проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу. Тому суди обґрунтовано відмовили у визнанні повномасштабної збройної агресії рф проти України геноцидом Українського народу [6]. Також суд частково задовольнив позов, визнавши право громадянина на компенсацію за завдану шкоду внаслідок збройної агресії РФ. Однак, фактичне стягнення коштів з Російської Федерації залишається проблематичним через відсутність механізмів примусового виконання рішень українських судів на території РФ.

Проте не всі звертаються до суду для захисту своїх прав, і подібних справ може бути набагато більше, якщо громадяни будуть мати дієвий механізм захисту, адже українці щодня зазнають шкоди через збройну агресію РФ. Воєнні дії спричиняють не лише колосальні людські втрати, а й системне порушення майнових та немайнових прав цивільного населення. Як наслідок Україна розробляє комплексний правовий механізм захисту, що включає створення спеціалізованих реєстрів, ухвалення нормативно-правових актів, а також можливість судового захисту постраждалих осіб. Застосування норм міжнародного права разом із українським законодавством є важливим аспектом у відновленні справедливості та притягнення агресора до відповідальності, а також створення міжнародного трибуналу, залучення інших держав та міжнародних організацій. Подальше вдосконалення цього механізму є необхідним кроком для забезпечення прав людей, які стали жертвами війни.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року станом на 8 грудня 2005 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 07.05.2025).

2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23.02.2023 р. №2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-IX#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

3. Шуляк О. Реєстр пошкодженого та знищеного майна налічує вже понад 200 тисяч об'єктів. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3832619-reestr-poskodzenogo-ta-znisenogo-majna-nalichue-vze-ponad-200-tisac-obektiv-sulak.html> (дата звернення: 07.05.2025).

4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 червня 2024 року у справі N 216/5657/22 провадження N 61-8556св23 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/120065557> (дата звернення: 07.05.2025).

СОМЕНКО Діана, курсант 2-го курсу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: УМРИХІНА Ірина, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ОСОБИ НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права та свободи людини є основою будь-якої демократичної держави. Стаття 3 Конституції України закріплює: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є

головним обов'язком держави [1]. Комплексність та багатоаспектність викликів, що постають перед реалізацією прав людини та громадянина в контексті правового режиму воєнного стану, зумовлює значну складність цієї проблематики. Воєнний стан в Україні був запроваджений 24 лютого 2022 року, одразу після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Це відбулося на підставі Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який того ж дня був затверджений Законом України № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII..»Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [2].

Законодавство України забезпечує можливість введення воєнного стану у разі забезпечення національної безпеки, державного суверенітету та територіальної цілісності країни в умовах зовнішньої чи внутрішньої збройної агресії або її реальної загрози. Збройна агресія, розпочата Російською Федерацією проти України, стала переломним моментом для українського суспільства та вплинула на всі сфери життєдіяльності. В умовах воєнного стану активізувалась проблема національних підходів та міжнародно-правових стандартів у сфері регулювання прав людини. Під час дії воєнного стану є обов'язковим дотримання міжнародних конвенцій та протоколів, що передбачають захист прав і свобод людини. Однак, законодавство України, а саме: Конституція України та Закон України «Про правовий режим воєнного стану» обмежує деякі права і свободи людини для ефективної відсічі збройної агресії, проте ці обмеження не є абсолютними і не можуть стосуватися всіх прав і свобод людини.

Відповідно до ч.5 ст.6 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Слід зазначити, що законодавство України передбачає гарантії захисту прав людини, так як забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави навіть під час дії воєнного стану. Варто зазначити, що перелік прав і свобод, що можуть бути обмежені є чітко визначеним, а також Конституція України зазначає, що не можуть бути обмежені права і свободи передбачені конкретними статтями Конституції, зокрема ті, що стосуються права на судовий захист, свободи слова, зібрань, права на справедливий суд та інші.

Тож, в межах даного дослідження передбачається аналіз обмеження права осіб, що законно перебувають на території України на свободу пересування, а також вільний вибір місця проживання, що законодавчо закріплені у статті 33 Конституції України, в умовах правового режиму воєнного стану. Першочергово пропонуємо визначити основні аспекти, якими обумовлені такі обмеження, вони базуються на принципах необхідності, доцільності та пропорційності з урахуванням мети їх

застосування. Отже, основними аспектами обмеження права на вільне пересування та вільний вибір місця проживання є:

1) Забезпечення національної безпеки та обороноздатності. В цьому випадку мова йде про те, що обмеження вищезазначених прав дає збільшену можливість контролю за переміщенням громадян, а також транспорту. Останнє прямо передбачено Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Посилений контроль забезпечує можливість обмежити потік інформації, яка має важливість для ворога, вчасно виявляти та знешкоджувати сили противника, а також покращує логістичні спроможності Сил Оборони України.

2) Підтримка громадського порядку. Цей аспект обумовлений можливістю запобігати вчинення правопорушень на територіях, що мають менш стабільну обстановку, частково зменшує можливість провокацій з боку супротивника, а також зменшує ризики масових заворушень. Ці заходи можна вважати превенцією хаосу та паніки ризик яких посилюється з урахуванням воєнного стану.

3) Захист життя та здоров'я населення. Найважливішим напрямом, що обумовлює обмеження певних прав і свобод, оскільки безпосередньо спрямований на захист найвищої Конституційної цінності людини – її життя та здоров'я. Цей напрям виявляється в евакуації населення, зокрема й примусової до більш безпечних районів. Примусова евакуація здебільшого стосується тих домогосподарств, які мають у своєму помешканні малолітніх дітей. Заборона на в'їзд на певні території обумовлюється відсутністю на них комунікацій, необхідної критичної інфраструктури, можливості отримати медичну допомогу, а також гуманітарною проблемою.

Визначивши основні аспекти, що обумовлюють обмеження права на вільне пересування та вільний вибір місця проживання особи необхідно зазначити заходи, які вживаються державою з метою реалізації вищезазначених напрямів. До заходів, які здійснюються з метою обмеження цих прав можна віднести: встановлення блокпостів, запровадження комендантської години, обмеження вільного виїзду закордон. Всі ці заходи взаємопов'язані та мають на меті забезпечення ефективного виконання повноважень, що покладаються на державу в умовах воєнного стану. Держава в свою чергу здійснює ці заходи силами правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, Збройними Силами України, що діють у співпраці з населенням. Дотримання громадянами обмежень, пов'язаних з воєнним станом є ключовим аспектом в забезпеченні законності.

Підсумовуючи, можна дійти наступного висновку – держава в умовах повномасштабної збройної агресії, визнаючи життя та здоров'я людини найвищою цінністю, вимушена запроваджувати врегульовані чинним законодавством обмеження конституційних прав і свобод, зокрема свободи пересування та вибору місця проживання. Зазначені обмеження, встановлені відповідно до Конституції та Закону «Про правовий режим воєнного стану», є складовими забезпечення національної безпеки, оборони, підтримки громадського порядку та захисту населення. Вони ґрунтуються на принципах необхідності, доцільності та пропорційності, вони спрямовані на контроль за

переміщенням, запобігання дезорганізації та мінімізацію ризиків для життя громадян. Таким чином, запровадження блокування, комендантської години та обмежень на виїзд за кордон є вимушеними, але критично важливими заходами, що дозволяють державі ефективно протистояти агресії та виконувати свої основні функції із захисту населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

СОСЛЮК Софія, студентка Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ПОДІЛЬЧАК Ольга, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу Державного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ КАТУВАНЬ АБО НЕЛЮДСЬКОГО ПОВОДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну зафіксовано понад 3800 випадків тортур і нелюдського поводження щодо цивільного населення та понад 2200 випадків – стосовно військовополонених. Точну кількість постраждалих наразі назвати неможливо, оскільки значна частина людей досі перебуває на тимчасово окупованих територіях або на території країни – агресора. За даними Офісу Генерального прокурора, російські військові вчинили тисячі актів катування як проти цивільних, так і проти військовополонених громадян України[1]. Такі дії свідчать про посягання на основні права та свободи людини і громадянина, а також порушення основоположних норм міжнародного гуманітарного права. Катування – це будь-яке умисне діяння, спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусу, отримання інформації чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб[2].

Конституційна заборона катувань є однією з найважливіших гарантій прав людини в Україні. Згідно ст. 28 Конституції України ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Це право не може бути обмежене, навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що передбачено ст. 64 Конституції України. Отже, Конституція України забороняє будь – які

катування і покладає на державу обов'язок захищати гідність та свободу людини незалежно від обставин.

На жаль, з самого початку російсько-української війни українці потерпають від численних злочинів російської федерації, серед яких особливо жорстокими є випадки застосування різних методів катування. Резонансною подією стало звільнення від окупації міста Буча 31 березня 2022 року, оскільки після деокупації міста були виявлені докази жорстокого, нелюдського поводження з населенням. За період російської окупації Бучі загинуло щонайменше 400 мирних жителів[3]. Серед виявлених злочинів особливо вражають факти катувань мирних мешканців. У підвалі на території дитячого табору «Променистий» росіяни зробили справжню катівню. Після звільнення були знайдені тіла п'яťох чоловіків, зі зв'язаними за спиною руками, слідами побоїв та кульовими пораненнями[3]. Ще один випадок зафіксовано на вулиці Яблунська, де 144 рашисти облаштували катівню. Вони розстрілювали людей впритул, випалювали очі та відрізали частини тіла[4]. Події в Бучі стали символом жорстокості та масових порушень основоположних прав людини.

Такі злочини траплялися неодноразово — вони зафіксовані у багатьох населених пунктах, які перебували під тимчасовою окупацією. Херсон — місто, яке було під окупацією 9 місяців і стало символом всебічних знущань над цивільним населенням. 11 листопада 2023 року місто було звільнено, і розповіді цивільних мешканців вразили всіх, розкриваючи масштаби жорстоких злочинів, скоєних окупантами. За даними Херсонської обласної прокуратури, на звільненій частині регіону офіційно зафіксовано 11 кімнат для тортур, де проводили катування над населенням, били електричним струмом та гвалтували, примушуючи їх до співпраці та вимагаючи свідчення проти своїх знайомих[5]. Ці жахливі факти стали відображенням безжалісної жорстокості окупантів та нелюдського ставлення до мирних жителів.

Неможливо не згадати про українських військовополонених, які перебувають у російському полоні, де піддаються систематичним катуванням. Серед усталених методів таких тортур є: побиття, ураження електричним струмом, удушення, тривале перебування у напружених положеннях, позбавлення сну, імітації розстрілу, погрози жорстокого насильства щодо особи або її сім'ї, приниження гідності, моріння голодом, погане медичне обслуговування, відсутність опалення і теплого одягу, а також використовуються різні методи сексуального насильства[6]. Ці жорстокі методи катувань і знущань порушують норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевські конвенції, які гарантують захист військовополонених. Згідно з Женевською конвенцією, жоден військовополонений не може бути підданий насильству, катуванням або іншому жорстокому поводженню. Конвенція зобов'язує державу, що тримає в полоні, надавати належну медичну допомогу, забезпечувати гуманні умови утримання, поважати гідність та честь військовополонених. Всі ці порушення є прямим викликом міжнародним стандартам прав людини та свідчать про цілеспрямовані спроби знищити українських військових[7].

У разі застосування катувань з боку окупаційних сил, особа має можливість захистити свої права через національні правові механізми та міжнародні інституції. На рівні держави це – правоохоронні органи та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а на міжнародному рівні це – Міжнародний комітет Червоного Хреста, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, міжнародні правозахисні організації та Міжнародний кримінальний суд. Своєчасне звернення до національних та міжнародних інституцій є важливим кроком для притягнення злочинців до відповідальності.

Жахливі катування, жорстоке та нелюдське поводження з боку РФ — це не просто порушення прав людини, а глибокі рани на тілі всієї нації, які залишаються в пам'яті кожного. Конституція України, міжнародне гуманітарне право та принципи справедливості зобов'язують нас не залишити ці злочини безкарними. Щоб подібне більше ніколи не повторилось, ми повинні зберігати пам'ять про ці злочини і невпинно боротися за притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Офіс Генерального прокурора зафіксував тисячі випадків катування російськими військовими цивільних та військовополонених українців. Головна - Офіс Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/ofis-generalnogo-prokurora-zafiksuvav-tisyaci-vipadkiv-katuvannya-rosiiskimi-viiskovimi-civilnix-ta-viiskovopolonenix-ukrayinciv?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 08.05.2025).

2. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

3. Українська правда. Диявол носить форму російського солдата. Як катували на Київщині. *Українська правда*.

URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/6/7337625/> (дата звернення: 08.05.2025).

4. У Бучі людям випалювали очі, відрізали частини тіла, мучили дорослих і дітей – омбудсмен. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/war/torturi-lyudey-u-buchi-lyudyam-vipalyuvali-ochi-vidrizali-chastini-tila-muchili-doroslih-i-ditey-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11779371.html> (дата звернення: 08.05.2025).

5. Фрай Д. «Ми тут пережили все: і окупацію, і деокупацію, і обстріли». Історії мешканців Херсона. *Новини Донбасу*. URL: <https://novosti.dn.ua/article/8791-my-tut-perezhyly-vse-i-okupatsiyu-i-deokupatsiyu-i-obstrily-istoriyi-meshkantsiv-hersona> (дата звернення: 08.05.2025).

6. Бурдига І. ООН: Українські полонені зазнають жорстоких катувань – DW – 01.10.2024. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-ukrainski-poloneni-zaznaut-zorstokih-katuvan3-a-70379485/a-70379485> (дата звернення: 08.05.2025).

7. Женеvська конвенція про поводження з
військовополоненими. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата
звернення: 08.05.2025).

СРІБНА Анна, студентка 3-го курсу
Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник: ШИЛО Ірина,
старший викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

У питанні, щодо боротьби зі злочинністю в країні, важливим аспектом є прогнозування злочинності у майбутньому. У таких випадках – це є необхідною складовою для встановлення та прийняття будь-яких законодавчих рішень, а також планування та корегування планів на попередження та запобіганням злочинів, координації діяльності органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, розв'язання питань їх матеріально-технічного, фінансового, організаційно-кадрового, інформаційно-аналітичного та іншого ресурсного забезпечення. І саме завдяки кримінологічного прогнозуванню – всі ці питання можна вирішити завчасно.

Кримінологічне прогнозування - це наукове передбачення основних змін розвитку злочинності, окремих її форм, груп чи видів злочинів або вірогідності вчинення злочину окремою особою.

Кримінологічне прогнозування надає можливість:

- Попередити суспільство і державу про можливі варіанти розвитку криміногенної ситуації в країні у майбутньому.
- Здійснити планування заходів боротьби зі злочинністю і розробити план дій, які будуть спрямовані на запобігання злочинності.
- Вирішити питання про законодавче забезпечення тих чи інших суспільних відносин, внесення змін чи доповнень до чинного законодавства, яке регламентує різноманітні сфери суспільного життя.
- Провести обґрунтовану кримінологічну експертизу необхідних законопроектів чи інших нормативно-правових актів.
- Дослідити позитивні та негативні наслідки запланованих заходів, спрямованих на запобігання злочинності.

Метою кримінологічного прогнозування є завчасне попередження держави і суспільства, правоохоронних органів держави про можливість

злочинної поведінки і попередити про необхідність застосування заходів, для запобігання такої поведінки.

Існує декілька видів кримінологічного прогнозування. Такими є:

- Прогнозування самої злочинності.
- Прогнозування окремих форм злочинності, груп чи видів кримінальних правопорушень – мається на увазі, вивчення динаміки розвитку даного явища і причин, які провокують на їх вчинення.
- Прогнозування індивідуальної злочинної поведінки – такий вид кримінологічного прогнозування здійснюється на базі вивчень морально-психологічних характеристик особистості, системи її диспозицій і установок, а також дозлочинної чи посткримінальної поведінки особи.
- Прогнозування можливого розвитку деяких видів людської поведінки в суспільно небезпечні форми, що потребують своєчасної криміналізації - ґрунтується на знанні впливу умов сімейного виховання особи, найближчого побутового оточення, особливостей проявів морально-психологічної сфери, поведінки в реальних життєвих ситуаціях.

Кримінологічний прогноз має свої методологічні вимоги, яким він має відповідати. Такими вимогами являється те, що він має бути заснований на достовірній статистичній інформації, бути неупередженим, не може бути здійсненим в інтересах будь-яких, зацікавлених у цьому осіб, організацій, тощо, має відповідати науковим засадам прогнозування і не обмежуватися лише одним методом прогнозування, і звичайно, прогноз повинен мати високий ступінь вірогідності.

Отже, кримінологічний прогноз є невід’ємною складовою у суспільному житті, так як він дає змогу передбачити злочинну поведінку наперед, стан кримінологічної поведінки в країні і надати можливість попередити про будь-яку загрозу злочинної поведінки державу, правоохоронні органи країни та суспільство, відповідно до цього скласти план дій, щодо попередження такої злочинної поведінки та план запобігання такій поведінці.

Список використаних джерел

1. Ю.В. Нікітін, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова : Кримінологія. Підручник. 2018. 416 с.
2. В.І. Тимошенко, В.І. Шакун. Теоретичні основи кримінології: підручник. 2021. Юрінком Інтер. С. 240.
3. Бабенко А.М. Кримінологічне прогнозування як основа для планування запобігання злочинності в регіонах // Право та державне управління 2014. № 3 (16). С. 60–63.
4. Кримінологія: підручник, практикум / В.С. Ковальський, О.М. Костенко, Г.С. Семаков та ін. К.: Юрінком Інтер, 2017. 344
5. Голіна В.В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В.В. Голіни. Харків: Право, 2012. 304 с

СУПРОНЮК Віктор, курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного Університету внутрішніх справ

Науковий керівник: БАРДІН Євгеній, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного Університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ЕВАКУАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах правового режиму воєнного стану на території України, поліцейські, не дивлячись на підвищену небезпеку під час несення служби, продовжують виконувати свої завдання у сфері захисту прав і свобод, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» та інших нормативно-правових актів.

Правову основу діяльності поліції в умовах воєнного стану складають: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1], який регулює організацію державної влади і управління, забезпечення безпеки громадян та правопорядку в умовах воєнної агресії, а також Закон України «Про Національну поліцію» [2], що визначає правові засади організації та діяльності поліції України.

Оскільки, діяльність поліції завжди пов'язана з ризиком, то, логічно, на випадок загострення ситуації на місцях, може бути прийняте рішення щодо евакуації особового складу. Діяльність поліції становить окремий різновид інтелектуальної практичної праці, що передбачає підвищену активність і відповідальність. Як правило, вона пов'язана з дефіцитом часу та інформації під час підготовки окремих дій, їх виконанням за умов раптовості, перешкод, інтенсивних фізичних і психологічних навантажень [3, с.3].

Евакуація поліцейського є важливою складовою тактики в ситуаціях надзвичайних подій або загроз для безпеки. Ефективна тактика евакуації вимагає ретельного планування, спеціальних навичок та негайної реакції з боку поліцейських з метою збереження їхнього життя та здоров'я.

Згідно з Кодексом цивільного захисту України, органи поліції беруть участь у заходах цивільного захисту, включаючи евакуаційні заходи, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей в безпечні райони» встановлює загальні принципи проведення евакуації, які застосовуються і до евакуації працівників правоохоронних органів [4].

Перш за все, поліцейські повинні мати доступ до ретельно розроблених планів евакуації на випадок надзвичайних ситуацій, таких як

пожежі, вибухи, терористичні загрози тощо. Ці плани повинні включати точні інструкції щодо дій поліцейського в різних сценаріях, включаючи розташування виходів, безпечні маршрути та використання спеціального обладнання, такого як протигазу та бронежилети [5, с.75].

Взаємодія з іншими підрозділами також має вирішальне значення. Під час бойових дій чи обстрілів, поліція часто діє в координації з військовими підрозділами або органами цивільного захисту відповідно до Закону України «Про взаємодію Збройних Сил України та правоохоронних органів держави з питань забезпечення державної безпеки України». Для ефективної евакуації поліцейські повинні мати засоби зв'язку та чітко налагоджений обмін інформацією з іншими учасниками операцій. Наприклад, координаційні центри або штаби можуть оперативно надавати інформацію про небезпечні зони та рекомендувати безпечні шляхи для евакуації [6].

Актуальним прикладом ефективної евакуації є досвід поліцейських підрозділів під час оборони Бахмуту у 2022-2023 роках, коли була успішно проведена евакуація поранених колег під артилерійським обстрілом. Також варто відзначити евакуацію працівників поліції з Маріуполя на початку повномасштабного вторгнення, коли завдяки чіткій координації та попередньому плануванню вдалося зберегти життя значної кількості правоохоронців.

Матеріально-технічне забезпечення також відіграє ключову роль. Поліцейські повинні мати доступ до захищеного транспорту, що дозволить їм швидко покинути зону небезпеки. У багатьох країнах зони бойових дій або території, що піддаються обстрілам, оснащуються бронетехнікою або спеціальними транспортними засобами, що знижують ризик загибелі правоохоронців. Крім того, наявність індивідуальних засобів захисту, таких як бронежилети та каски, є обов'язковою вимогою для всіх співробітників у гарячих точках відповідно до наказів МВС України щодо забезпечення засобами індивідуального захисту.

Окрім безпосередніх заходів фізичної безпеки, важливо враховувати психологічний стан поліцейських під час евакуації. У кризових ситуаціях високий рівень стресу може негативно впливати на ухвалення рішень. Тому в поліцейських підрозділах має бути впроваджена система надання психологічної підтримки, яка допомагає знизити рівень тривоги та забезпечити здатність до концентрації навіть в умовах загрози життю. Такі програми часто включають регулярні тренінги з управління стресом, а також підтримку з боку професійних психологів.

Далі, важливо, щоб поліцейські були навчені та треновані щодо швидкого та ефективного виконання процедур евакуації. Це включає в себе навички швидкого виявлення потенційних загроз, прийняття швидких рішень та співпрацю з іншими членами команди в умовах стресу та паніки.

Особливу увагу слід приділяти евакуації поранених або тих, хто перебуває під загрозою фізичної травми. Спеціальні групи мають бути навчені швидкому реагуванню та наданню першої допомоги у випадках, коли поліцейські потрапляють під обстріл або зазнають поранень під час

виконання службових обов'язків. Використання дронів або інших технологій для моніторингу ситуації в реальному часі може допомогти у виявленні найбільш небезпечних зон та коригуванні маршрутів евакуації.

Прикладом успішного використання технологій для евакуації є досвід поліцейських в Авдіївці у 2024 році, коли за допомогою дронів-розвідників вдалося визначити безпечні коридори для виведення особового складу з-під обстрілу. Також варто відзначити евакуацію поліцейських з Вугледара восени 2024 року, коли завдяки координації з військовими підрозділами та використанню бронетехніки вдалося успішно евакуювати весь особовий склад без втрат.

Крім того, поліцейські повинні бути готові до реагування на непередбачені обставини під час евакуації. Це може включати необхідність пересуватися через перешкоди, допомогу постраждалим чи навіть використання сили для захисту від нападу [7, с.60].

Важливим аспектом тактики евакуації поліцейського є тактична комунікація. Поліцейські повинні мати можливість ефективно спілкуватися з іншими членами команди та координувати дії в реальному часі. Це може включати використання радіозв'язку, сигналізації та інших засобів зв'язку для швидкої передачі інформації та управління ситуацією відповідно до Інструкції з організації зв'язку в органах Національної поліції України.

Особливого значення набуває досвід евакуації поліцейських підрозділів з прифронтових територій. Так, під час евакуації з Лимана у вересні 2022 року поліцейські застосували тактику групової евакуації з використанням декількох маршрутів відходу, що дозволило уникнути втрат серед особового складу. Аналогічний досвід був застосований при евакуації поліцейських з Ізюма та інших населених пунктів Харківської області.

Отже, ефективна тактика евакуації поліцейського полягає в плануванні, підготовці та негайній реакції на надзвичайні ситуації. Навички швидкого реагування, співпраця з командою та ефективна комунікація є ключовими аспектами успішної евакуації, спрямованої на збереження життя та здоров'я поліцейських.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 15.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 28.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
3. Гранківський Р.Г. Василишин Ю.С. Збірник ситуативних завдань «Алгоритм дій поліцейських патрульної поліції під час забезпечення публічної безпеки та порядку». Львів: ЛДУВС, 2019, 5 с.
4. Онищенко К.С. Тактика дій працівника поліції превентивної діяльності при виявленні ознак окремих злочинів, типових екстремальних ситуацій. Вісник ОДУВС. Одеса. 2016 № 31 т.10 с. 83

5. Тьорло І.О. Тактика самозахисту поліцейського. Вісник ЛДУВС. Львів. 2018 № 9 т. 7 с.57-68

6. Про затвердження Порядку евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей в безпечні райони: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. Дата оновлення: 12.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

7. Про взаємодію Збройних Сил України та правоохоронних органів держави з питань забезпечення державної безпеки України: Закон України від 17 листопада 2022 р. № 2681-IX. Дата оновлення: 05.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2681-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

ТКАЧУК Вікторія, курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: КІБЛИК Дар'я, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Становлення демократичної правової держави неможливе без гарантування та поваги до прав і свобод людини. Але у виняткових ситуаціях права та свободи можуть обмежуватися, як наприклад запровадження воєнного стану, держава змушена тимчасово обмежувати окремі права задля збереження безпеки громадян, держави, громадського порядку та територіальної цілісності. Ці обмеження здійснюються відповідно до Конституції, міжнародних зобов'язань.

Однією із ключових ланок, яка забезпечує охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, є поліція. Посилення повноважень поліції залежить від ситуації, яка склалася в країні та супроводжується підвищенням вимог до дотримання законності.

Актуальність теми зумовлена не лише сучасними викликами, які постали перед Україною у зв'язку із повномасштабним вторгненням, а й потребою нормалізувати національне законодавство з міжнародними прикладами (стандартами) у сфері прав людини під час правових режимів.

Найбільшої уваги це питання потребує під час певних ситуацій в країні, коли нормальне її функціонування стає проблемним. Однією з таких ситуацій

стала війна збройна агресія російської федерації проти України. Введений військовий стан в умовах війни – це особливий правовий режим, котрий запроваджується в країні під час збройної агресії. Саме в умовах введення воєнного стану в Україні з'явився ризик тимчасового недодержання, та обмеження прав та свобод людей і громадян з боку України. Але, як було вже зазначено, права та обов'язки людини підлягають особливому контролю та захисту з боку її держави. [1, с 101]

Стаття 1. Визначення воєнного стану. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [2] Це означає, що обмеження прав і свобод на момент дії правового режиму воєнного стану – закріплено на законодавчому рівні.

Досліджуючи Конституцію, наковці здійснюють кваліфікацію прав, які можуть бути обмеженими під час правового режиму воєнного стану. М. І. Маєтний виділяє такі групи обмежень:

1. Загальні обмеження, які стосуються фізичних та юридичних осіб.
2. Кримінальні процесуальні обмеження, що реалізуються у кримінальному процесі. Вони регламентовані у Кримінальному процесуальному кодексі та Законах України, які були прийняті Верховною Радою України та з метою забезпечення ефективності здійснення кримінального провадження [3, с 13-16]

Проаналізувавши Конституцію України можна визначити, що може бути обмежене через введення правового режиму воєнного стану:

- Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла;
- Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;
- Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України;
- Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом;
- Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;
- Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування;

- Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

- Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом;

- Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується;

- Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів;

- Стаття 53. Кожен має право на освіту. [4]

Аналізуючи вище зазначене, можна зазначити, що обмеження здійснюється тільки тих норм, що не є суспільно значимими, але і поряд з тим є норми, заборона на які неможлива, а саме такі конституційні норми, які зазначені у статі:

- 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.[4]

В загальному вигляді, під воєнними злочинами, що є видом міжнародних злочинів, розуміють свідоме грубе порушення норм і звичаїв війни, передбачених міжнародним гуманітарним правом, що тягнуть за собою відповідальність на національному та міжнародному рівнях. Воєнні злочини порушують договірне і звичаєве міжнародне право.[5, с 630]Злочини зазначені у статті 5 Римського статуту міжнародного кримінального суду:

Юрисдикція Суду обмежується найбільш тяжкими злочинами, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства. Відповідно до цього Статуту Суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів:

- a) злочин геноциду;
- b) злочини проти людяності;
- c) воєнні злочини;
- d) злочин агресії. [6]

Також важливе значення у наш час має Женевська конвенція- яка закріплює норми гуманного ставлення під час війни, яку РФ порушує. Також ми не забуваємо міжнародно-правові акти, які регламентують основні права людини: Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року; Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенції ООН проти катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарань, Конвенцію про охорону материнства 1952 р., Конвенцію про статус осіб без громадянства

1954 р.; Міжнародний білль про права людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Факультативний протокол до нього 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. та ін. Конвенції та додаткові протоколи до них стали підставою для криміналізації вказаних у них діянь.[7, с 631-632] Всі ці міжнародно-правові акти актуальні і регулюють права та свободи людини.

Ми розглянули права людини, а тепер перейдемо до особливостей діяльності поліції в правовому режимі воєнного стану.

Особливості діяльності поліції в умовах режиму воєнного стану визначені чинним законодавством, насамперед це Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р.[2]. Згідно з цим законом, органи Національної поліції під час введення режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

До основних задач діяльності Національної поліції в зазначених умовах можна віднести такі:

1. Попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку та масових заворушень.
2. Розшук та затримання озброєних та особливо небезпечних злочинців.
3. Затримання злочинців, які намагаються захопити повітряне судно чи інші важливі об'єкти, а також злочинців.
4. Забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів.
5. Забезпечення суспільного порядку та безпеки під час значних виробничих аварій, катастроф, токсичних та радіаційних заражень місцевості.
6. Забезпечення громадського порядку та безпеки під час пожеж.
7. Участь у рятуванні людей та надання їм допомоги.
8. Забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду [8, с 11]

Успішне виконання завдань, які покладаються на поліцію базується на таких принципах: Законності, Оперативність, Превентивність, Встановлення пріоритету, Комплексне використання сил та засобів, Концентрація сил та засобів на вирішальних напрямках, Раціональне використання сил та засобів.

Умови воєнного стану потребують особливого підходу до забезпечення національної безпеки та громадського порядку, що обумовлює необхідність тимчасового обмеження певних прав і свобод людини. Водночас такі обмеження повинні мати чіткі правові межі, бути пропорційними загрозі та не порушувати основоположних міжнародно-правових стандартів, зокрема тих, що закріплені в Міжнародному законодавстві.

У цьому контексті діяльність поліції набуває особливої ваги. Вона має здійснюватися з дотриманням законності, забезпеченням балансу між

захистом громадської безпеки та повагою до прав людини. Національне законодавство України встановлює правові рамки для функціонування поліції в умовах воєнного стану, однак важливо, щоб на практиці реалізація цих норм відповідала міжнародним стандартам та принципам верховенства права.

Таким чином, ефективність правоохоронної діяльності у воєнний час залежить від здатності держави забезпечити безпеку, не допустивши надмірного чи свавільного втручання у права громадян. Важливо, щоб механізми контролю, прозорості та підзвітності поліції були збережені навіть у надзвичайних умовах задля захисту демократичних цінностей і довіри до державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал», № 12 2022, с 630, <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/157-12-2022>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 18.05.2025)
3. Маєтний М. І. Правові підстави для обмеження прав і основних свобод людини в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 2 (43). С. 13–16.
4. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.05.2025)
5. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал», № 12 2022, с 630, <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/157-12-2022>
6. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : Статут; Міжнародні суди від 17.07. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_588 (дата звернення: 18.05.2025)
7. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал», № 12 2022, с 631-632, <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/157-12-2022>
8. Мінка Т. П., Забезпечення режиму воєнного стану органами національної поліції. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ, 2016, 1: 9-13. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/download/193/172>

ТОРГАЛО Павло, курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: КОВБАСЮК Анатолій, старший викладач кафедри

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПОДІЙ ДРУГОГО ТРАВНЯ 2014 РОКУ В ОДЕСІ: ПРАВОВА ОЦІНКА ЄСПЛ І ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

2 травня 2014 року стало однією з найтрагічніших дат в історії сучасної України. Сутички між проукраїнськими активістами та прихильниками проросійського руху в місті Одеса призвели до загибелі 48 людей, зокрема внаслідок пожежі в Будинку профспілок. Упродовж десяти років обставини подій розслідувалися як в Україні, так і на міжнародному рівні.

Знаковим стало рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), винесене 13 березня 2024 року, яке офіційно встановило відповідальність держави Україна за порушення прав людини [1].

Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що Україна порушила низку статей Європейської конвенції з прав людини, зокрема ст. 2 (право на життя) та ст. 3 (заборона катувань), у зв'язку з неспроможністю влади запобігти насильству та забезпечити безпечну евакуацію людей з охопленого вогнем Будинку профспілок. Суд констатував відсутність ефективного розслідування трагічних подій і бездіяльність відповідальних органів державної влади [1].

Разом з цим постає питання, наскільки об'єктивною є оцінка ЄСПЛ ситуації без урахування політичного вакууму, що склався на той час. У лютому 2014 року президент Віктор Янукович залишив країну, фактично самоусунувшись від влади. Зазначене призвело до дестабілізації управлінської вертикалі та дезорганізації силових структур, які не змогли або не захотіли ефективно реагувати на зростання напруги в регіонах, зокрема в Одесі.

Події 2 травня не були ізольованими — вони стали частиною масштабного процесу дестабілізації південних та східних регіонів України, ініційованого після анексії Криму російською федерацією. Так звана «русская весна» супроводжувалася організацією проросійських мітингів, поширенням антиукраїнської риторики, закликами до приєднання територій України до російської федерації. Одеса, як один з ключових південних обласних центрів, стала ареною ідеологічного та фізичного протистояння. Разом з цим, завдяки простим жителям Одеси вдалось не допустити захоплення південних територій України країною-агресором.

У день трагедії 2 травня 2014 року проросійськи налаштовані бойовики, озброєні вогнепальною зброєю, напали на мирний марш українських футболістів-уболівальників і активістів, убивши двох людей. У відповідь почалися масові зіткнення, які перемістилися до площі Куликове поле. Там знаходився табір «Антимайдану», представники якого згодом забарикадувалися в Будинку профспілок. Під час подальших сутичок у будівлі, виникла масштабної пожежа.

Незважаючи на численні сповіщення з боку населення про необхідність здійснення пожежогасіння, а також на невелику відстань від відділу пожежної охорони до місця пожежі, пожежно-рятувальні служби не прибули вчасно. Внаслідок пожежі загинули 42 особи, багато з них — через отруєння чадним газом та опіки.

Численні свідчення очевидців та матеріали розслідувань свідчать, що міліція не вживала належних заходів для розмежування протидіючих сторін і запобігання насильству. Деякі експерти висловлювали припущення щодо навмисної бездіяльності правоохоронців або їх пасивної співучасті в ескалації конфлікту.

Більше того, організатори незаконного нападу на активістів Євромайдану, у тому числі працівники правоохоронних органів, після широкого розголосу в засобах масової інформації про вказані події, на даний час залишили територію України та проживають в російській федерації,

У своєму рішенні ЄСПЛ прямо зазначає роль росії у дестабілізації ситуації в Одесі. Кремль активно підтримував проросійські сили, як інформаційно, так і організаційно. Це підтверджується низкою фактів, зокрема масовим поширенням антиукраїнської пропаганди, наявністю іноземних координаторів серед активістів «Антимайдану», а також збігом подій в Одесі з аналогічними сценаріями у Донецьку, Луганську та Харкові.

Рішення ЄСПЛ стало важливим кроком у напрямку встановлення юридичної відповідальності держави за бездіяльність під час масових заворушень. Водночас воно піднімає складні питання щодо політичної відповідальності попереднього режиму, а також зовнішнього впливу з боку російської федерації. Події в Одесі у травні 2014 року стали символом глибокого внутрішнього розколу, наслідком зовнішньої агресії та системної слабкості державних інституцій.

З метою якісної підготовки фахівців у сфері правоохоронної діяльності в рамках навчальної дисципліни тактико-спеціальна підготовка, кафедрою тактико-спеціальної підготовки факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, у 2024 році розроблено дві робочі програми, за спеціальностями - 081 «Право» та 262 - «Правоохоронна діяльність», що мають назву «Тактика діяльності поліцейських відповідно до Скандинавської моделі забезпечення правопорядку. Поліцейські операції».

Рішення Європейського суду з прав людини, винесене 13 березня 2024 року, яким офіційно встановило відповідальність держави Україна за порушення прав людини, стане одним з ключових основ підготовки майбутніх працівників поліції скерованих на дотримання прав людини під час проведення масових заходів.

Список використаних джерел

1. Міністерство юстиції України 13 березня 2025 року.
<https://www.facebook.com/minjust.official/posts>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 22.05.2025).

3. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: наказ МВС України від 23.08.2018 р. № 706. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS873> (дата звернення: 22.05.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) : рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. Справа № 1-30/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text>. (дата звернення: 22.05.2025).

5. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/> (дата звернення: 22.05.2025).

ТРЕТЯК Софія, курсант 2-го курсу,
факультету № 1 Донецького державного
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник: ХИТРОВСЬКИЙ
Дмитро**, викладач кафедри
загальноправових дисциплін факультету
№ 3 Донецького державного університету
внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ: ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКА

Питання захисту прав людини зберігає свою актуальність протягом багатьох століть. Фахівці в цій сфері безперервно досліджують, розробляють та пропонують нові, дієві засоби захисту, щоб кожен, хто звертається до уповноважених установ, мав гарантії забезпечення та захисту своїх конституційних прав. Однією з проблем залишається недостатня правова обізнаність громадян щодо порядку дій у разі порушення їхніх прав, а також незнання про існування міжнародних інститутів захисту. Це часто призводить до безкарності правопорушників, що може провокувати повторні порушення закону в майбутньому. Загальна декларація прав людини закріплює за кожною людиною її права[1, с. 4].

Конституцією України визначено, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі,

етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками[2].

Міжнародне право у сфері прав людини бере свій початок у Статуті ООН, який заклав основу для розуміння того, що захист прав людини є справою всього світу, а міжнародна спільнота несе відповідальність за те, щоб уряди гарантували та оберігали ці права. Після завершення Холодної війни боротьба за права людини втратила ідеологічне забарвлення, що сприяло посиленню міжнародного правозахисного руху. У правовому дискурсі, як на національному, так і на міжнародному рівнях, поширена класифікація прав людини на три покоління, яка відображає їхню історичну еволюцію, починаючи з ідей Французької революції: свобода (громадянські та політичні права), рівність (соціально-економічні права) та братерство (колективні права)[3, с. 332].

Загальна декларація прав людини разом з Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та факультативними протоколами до нього, а також Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права складають Міжнародний білль про права людини. З 1945 року було прийнято численні міжнародні договори та інші документи, які юридично закріпили невід'ємні права людини та розширили сферу міжнародного права прав людини. Крім того, на регіональному рівні були розроблені інструменти, що враховують специфічні проблеми з правами людини в різних регіонах та визначають відповідні механізми їх захисту. Більшість країн також мають конституції та інші закони, які формально гарантують основні права людини.

Міжнародне право прав людини встановлює обов'язки держав. Приєднуючись до міжнародних договорів, держави беруть на себе юридичні зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати реалізацію прав людини. Обов'язок поважати означає, що держави не повинні втручатися або обмежувати здійснення прав людини. Обов'язок захищати вимагає від держав вжиття заходів для запобігання порушенням прав людини з боку окремих осіб чи груп. Обов'язок забезпечувати передбачає, що держави повинні вживати активних дій для сприяння повній реалізації основних прав людини[3, с. 334].

Як вже зазначалося, хоча міжнародні та регіональні правові акти в цілому поділяють спільні мінімальні стандарти у сфері прав людини, вони можуть відрізнятися за своєю спрямованістю та застосуванням залежно від специфіки проблем, актуальних для певних регіонів. Наприклад, питання внутрішньо переміщених осіб вперше було піднято та опрацьовано в африканському регіоні, і лише згодом набуло міжнародного значення в рамках ООН.

Практична цінність регіональних норм і систем захисту прав людини полягає в тому, що вони, як правило, формуються на основі більшої географічної, історичної, політичної, культурної та соціальної близькості між державами-учасниками. Будучи більш «близькими» до національного контексту, вони мають більшу ймовірність отримати підтримку. Крім того, вони є більш доступними для посадовців, політиків та жертв порушень прав людини. Таким чином, регіональні системи можна розглядати як другий

важливий рівень захисту прав людини, доповнюючи національний та міжнародний рівні.

На сьогоднішній день чотири з п'яти регіонів світу створили власні системи захисту прав людини. Метою цих регіональних документів є встановлення стандартів і механізмів захисту прав людини на регіональному рівні, не заперечуючи при цьому універсальності самих прав. Розвиваючись, регіональні системи також підкреслюють свою прихильність регіональним правам людини, нерідко посилюючи механізми та гарантії, передбачені системою ООН[4].

Європейський Союз непохитно підтримує принципи захисту прав людини, визнаючи, що хоча основна відповідальність лежить на державах, особи, групи та громадські організації відіграють значну роль у цій сфері. Діяльність правозахисників охоплює: фіксацію порушень; надання правової, психологічної, медичної та іншої допомоги постраждалим; боротьбу з безкарністю, що приховує систематичні порушення; поширення інформації та культури прав людини на всіх рівнях.

ЄС підкреслює важливість спеціальних процедур Ради ООН з прав людини, а також осіб та груп, які їх здійснюють (спеціальних доповідачів, спеціальних представників, незалежних експертів та робочих груп), для міжнародних зусиль із захисту правозахисників, враховуючи їхню незалежність, неупередженість та здатність реагувати на порушення прав правозахисників по всьому світу та вживати заходів під час візитів до країн[5, с. 43].

Як висновок, зазначимо, що міжнародний захист прав людини – це складна, багаторівнева система. Вона ґрунтується на розгалуженій мережі правових інструментів та практик, від універсальних стандартів ООН до регіональних механізмів. Кожен елемент цієї системи є важливим для дотримання основоположних прав і свобод. Регіональні системи доповнюють та посилюють міжнародні норми, роблячи захист прав людини доступнішим та ефективнішим на місцях. Взаємодія між національним, регіональним та міжнародним рівнями створює багаторівневу систему для відстоювання прав людини, де кожен рівень має свої переваги та інструменти впливу. Постійний розвиток стандартів та удосконалення механізмів їхнього застосування свідчать про безперервне прагнення світової спільноти до забезпечення гідного та справедливого ставлення до кожної людини.

Список використаних джерел

1. Книшов, В. П. Міжнародно-правові та національно-правові інструменти захисту прав людини. *Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2023. №3. С. 3-8. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/3/1.pdf>

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 09.04.2025).

3. Степченко, Д. О., Жолудєва, В. І. Взаємодія між захистом прав людини та міжнародним правом у контексті воєнних злочинів. *Актуальні*

проблеми права: теорія і практика. №1(47). 2024. С. 330-345. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f99856d3-a869-4e90-a46c-f9cf22402304/content>

4. Юридичний захист прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights>

5. Мельник, О. Г. (2022). Механізм захисту фундаментальних прав людини у Європейському Союзі: нормативні та правові гарантії забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал.* №4. 2022. С. 40-44. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7622/1/Mekhanizm_zakhystu.pdf

ФАДЕЄВА Маргарита, *Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ*
Науковий керівник: МАКАРЕНКО Олександр, *професор кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В РОБОТІ ПОЛІЦІЇ

У процесі реформування системи правоохоронних органів України особлива увага приділяється підвищенню рівня законності й дисципліни в діяльності поліції. Одним із ключових механізмів досягнення цієї мети виступає внутрішній контроль, який покликаний своєчасно виявляти порушення, запобігати їм та сприяти формуванню належного професійного середовища. В умовах демократичного правопорядку ефективний внутрішній контроль не тільки слугує інструментом адміністративного нагляду, а й є гарантом дотримання прав людини в діяльності поліцейських підрозділів.

Внутрішній контроль у поліції — це система заходів, спрямованих на перевірку та оцінювання дотримання службової дисципліни, законодавства та стандартів поведінки особовим складом Національної поліції України [1]. Він здійснюється як безпосередніми керівниками, так і спеціалізованими структурними підрозділами, зокрема Департаментом внутрішньої безпеки та Департаментом кадрового забезпечення.

Основними функціями внутрішнього контролю є:

- виявлення фактів неправомірної поведінки;
- оцінка ефективності виконання службових обов'язків;
- вжиття заходів щодо попередження дисциплінарних та кримінальних правопорушень;
- формування позитивного іміджу поліції [2].

Внутрішній контроль регламентується низкою нормативно-правових актів, зокрема:

- Законом України «Про Національну поліцію» (ст. 20–21);
- Законом України «Про дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України»;
- Наказами МВС, що визначають порядок здійснення службових розслідувань і перевірок;
- Внутрішніми інструкціями, положеннями про структурні підрозділи поліції [3].

Зокрема, стаття 22 Закону України «Про Національну поліцію» закріплює право керівників поліції здійснювати перевірки діяльності підлеглих працівників та приймати відповідні дисциплінарні рішення [4].

Внутрішній контроль здійснюється у формі:

- службових перевірок;
- планових та позапланових інспектувань;
- моніторингу виконання наказів та інструкцій;
- розгляду скарг і повідомлень від громадян;
- анонімних опитувань серед особового складу та громадськості [5].

Одним із найважливіших інструментів контролю виступає службове розслідування, яке дає змогу встановити факти дисциплінарних порушень, визначити винних осіб та обґрунтувати застосування стягнень.

Попри наявність розвиненої нормативної бази, практика реалізації внутрішнього контролю часто стикається з проблемами, серед яких:

- формалізм у проведенні перевірок;
- низька незалежність підрозділів внутрішнього контролю;
- вплив керівництва на результати службових розслідувань;
- відсутність дієвого механізму захисту викривачів [6].

Для підвищення ефективності внутрішнього контролю доцільно:

- забезпечити інституційну незалежність підрозділів внутрішнього контролю;
- впровадити цифрові платформи моніторингу дисциплінарної практики;
- розширити практику співпраці з громадськими спостережними радами;
- посилити відповідальність за приховування або замовчування порушень [7].

Внутрішній контроль є важливим елементом системи забезпечення законності в поліції, оскільки дозволяє запобігати правопорушенням, забезпечує зворотний зв'язок між керівництвом і виконавцями та сприяє утвердженню етичних стандартів у службовій діяльності. Його ефективність безпосередньо впливає на довіру суспільства до поліції та рівень правопорядку загалом. Удосконалення цього механізму повинно ґрунтуватися як на правових змінах, так і на посиленні інституційної спроможності відповідних органів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII.
2. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 березня 2006 року № 3460-IV.
3. Наказ МВС України від 29.11. 2016 № 1259 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування в Національній поліції України».
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
5. Рябошапка Р. «Інституційна незалежність органів внутрішнього контролю поліції: зарубіжний досвід і українські реалії» // Юридичний вісник України. – 2023. – № 10.
6. Протидія правопорушенням у поліції: аналітичний звіт Центру політико-правових реформ. – Київ, 2021.
7. Звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2022 рік. – Розділ: Права громадян у відносинах з поліцією.

ФИЛИМОНОВА Ксенія, здобувачка вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ІЛЬЧЕНКО Ганна, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА

У сучасних умовах збройного конфлікту в Україні питання відповідальності за воєнні злочини набуває особливого значення як у національному, так і в міжнародному правовому контексті. Обстріли цивільної інфраструктури, вбивства мирного населення, катування, депортація дітей та інші злочини набули масштабного характеру, що потребує належної правової кваліфікації та ефективного реагування. Встановлення справедливої відповідальності за воєнні злочини є не лише питанням правосуддя для постраждалих, але й необхідною умовою відновлення міжнародного правопорядку та запобігання безкарності в майбутньому.

Воєнні злочини є однією з найбільш тяжких категорій міжнародних злочинів, що порушують фундаментальні цінності людяності навіть у стані війни. Відповідно до Женевських конвенцій 1949 року та їх Додаткових протоколів [1], воєнними злочинами вважаються, зокрема, умисне вбивство, тортури, жорстоке поводження з військовополоненими або цивільними,

захоплення заручників, а також умисне знищення чи привласнення майна, не виправдане воєнною необхідністю. Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) [2] також містить детальний перелік воєнних злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС.

Українські та міжнародні правозахисні організації фіксують тисячі фактів жорсткого порушення норм гуманітарного права — від убивств і катувань цивільного населення до обстрілів шкіл, лікарень та критичної інфраструктури. У цьому контексті постає першочергова потреба у створенні ефективних механізмів притягнення винних до відповідальності на як національному, так і міжнародному рівнях.

У ст. 8 Римського статуту [2] воєнні злочини поділяються на ті, що вчиняються під час міжнародного та неміжнародного збройного конфлікту, і включають понад 50 складів злочинів. Серед найпоширеніших прикладів воєнних злочинів — умисні вбивства цивільного населення, катування та нелюдське поводження, застосування заборонених видів зброї, примусове переміщення населення, напади на об'єкти, що перебувають під особливим захистом, зокрема лікарні, школи, об'єкти культурної спадщини та гуманітарні місії.

В Україні кримінальна відповідальність за воєнні злочини передбачена Кримінальним кодексом України [3], зокрема у статтях 438, 439 та 442. Українське законодавство дозволяє притягати до відповідальності як безпосередніх виконавців, так і командирів або посадових осіб, які віддавали злочинні накази.

Міжнародний кримінальний суд є постійним міжнародним судовим органом, створеним у 2002 році на підставі Римського статуту[2], з метою розслідування та переслідування найбільш тяжких злочинів, що становлять загрозу міжнародному миру та безпеці: воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та злочину агресії. Міжнародний кримінальний суд не замінює національні суди. Згідно Римського Статуту[2], обов'язком кожної держави є здійснення її кримінальної юрисдикції стосовно осіб, які несуть відповідальність за вчинення міжнародних злочинів. Міжнародний кримінальний суд може втрутитися тільки тоді, коли держава не здатна або не бажає належним чином здійснювати розслідування або кримінальне переслідування злочинців.[4]

У контексті агресії Росії проти України, МКС відкрив офіційне розслідування у 2022 році. У березні 2023 року суд видав ордери на арешт володимира путіна та уповноваженої з прав дитини Росії марії львової-белової за незаконне переміщення українських дітей з окупованих територій.[5] Це стало першим випадком в історії, коли чинний глава великої ядерної держави був офіційно звинувачений МКС у воєнних злочинах.

Україна є повноправною стороною Римського статуту [2] після його ратифікації 21 серпня 2024 року. До цього, двома окремими деклараціями вона визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо подій на своїй території, починаючи з 20 лютого 2014 року, що дало змогу Суду здійснювати розслідування злочинів, скоєних у Криму та на Донбасі. Ратифікація Римського статуту посилила правову основу для такої співпраці,

і наразі Україна активно взаємодіє з МКС, забезпечуючи доступ до доказів і створюючи необхідні умови для ефективного переслідування винних у воєнних злочинах.

Для забезпечення ефективного розслідування та документування воєнних злочинів, вчинених під час російсько-української війни, Україна активно бере участь у міжнародних механізмах правової співпраці. Одним із ключових інструментів є створення **спільних слідчих груп, наприклад, Joint Investigation Teams**. Такі групи об'єднують зусилля органів досудового розслідування та прокуратур України, а також країн Європейського Союзу — зокрема, Литви, Польщі, Латвії, Естонії, Словаччини, Румунії. А з березня 2023 року національні органи семи країн-учасниць групи JT підписали Меморандум про взаєморозуміння з Міністерством юстиції Сполучених Штатів Америки.[6]

Окрему роль у захисті прав людини та притягненні до відповідальності за порушення відіграє **Європейський суд з прав людини**. Хоча його мандат не охоплює воєнні злочини в класичному розумінні міжнародного кримінального права, Суд розглядає справи, пов'язані з **масовими порушеннями прав людини**, такими як позасудові страти, тортури, насильницькі зникнення, незаконні затримання тощо. Рішення Суду мають не лише моральне значення, а й створюють юридичний прецедент, що може використовуватися в інших міжнародних процесах.

Україна поступово формує ефективну та комплексну модель відповідальності за воєнні злочини, поєднуючи національні правові норми з міжнародними стандартами. Вітчизняні органи розслідування та суди активно працюють над документуванням злочинів, а також притягненням винних до відповідальності, що є важливою складовою відновлення справедливості для постраждалих і суспільства загалом. Водночас міжнародні інституції, такі як Міжнародний кримінальний суд, Організація Об'єднаних Націй, Європейський суд з прав людини та інші, доповнюють національні механізми, забезпечуючи незалежний контроль, міжнародне визнання злочинів і можливість притягнення до відповідальності навіть тих осіб, які можуть уникнути покарання всередині України. Така взаємодія створює потужний юридичний інструмент для боротьби з безкарністю.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. *Офіційний портал Верховної ради України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Римський статут міжнародного кримінального суду від 21 серпня 2024 року. *Офіційний портал Верховної ради України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Кримінальний кодекс України від 9 травня 2025 року. *Офіційний портал Верховної ради України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Міжнародний кримінальний суд. *Посольство України в Королівстві Нідерланди* URL: <https://netherlands.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/spivrobitnictvo-z-mizhnarodnimi-organizaciyami/mizhnarodnij-kriminalnij-sud>

5. 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд (МКС) в Гаазі видав ордери на арешт президента росії володимира путіна та уповноважену при президенті росії з прав дитини марії львової-бєлової. *Прес-служба Апарату Верховної Ради України* URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/259864.html

6. Угода про продовження на два роки діяльності Спільної слідчої групи з розслідування ймовірних основних міжнародних злочинів в Україні. *Представництво Європейського Союзу в Україні* URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/угода-про-продовження-на-два-роки-діяльності-спільної-слідчої-групи-з-розслідування-ймовірних_uk?s=232

ФУРМАН Каріна, здобувачка вищої освіти факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

БОНДАР Катерина, здобувачка вищої освіти факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

Науковий керівник: МАКОГОНЧУК Наталія, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року призвело до однієї з найбільших внутрішніх міграцій у Європі з часів Другої світової війни. Мільйони людей були змушені покинути свої домівки через загрозу життю, руйнування інфраструктури та бойові дії. У результаті цього в Україні виник масштабний гуманітарний виклик – забезпечення ефективного захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Це питання стало не лише внутрішньою справою України, а й об'єктом пильної уваги міжнародної спільноти, оскільки держава взяла на себе низку міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини.

Законодавча база, яка регулює права ВПО в Україні, охоплює низку нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграє Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4]. Він гарантує право на тимчасове розміщення, отримання грошової допомоги, реєстрацію місця проживання, доступ до освіти та медичних послуг. Водночас, на практиці реалізація цих прав часто ускладнена через нестачу ресурсів, недостатню координацію між органами влади, а також брак житлового фонду.

Одним з основних викликів у сфері захисту прав ВПО є забезпечення житлом. Через обмежені ресурси, зруйновану інфраструктуру в багатьох регіонах та перевантаження місцевих громад, значна частина внутрішньо переміщених осіб стикається з труднощами у пошуку постійного або тимчасового житла [7, с. 72-74]. Держава намагається вирішити це питання через створення модульних містечок, компенсацію за оренду житла, програму «ЄДопомога», а також через розробку довгострокових рішень із відновлення житлового фонду, однак ці заходи часто є недостатніми або нерівномірно реалізованими в різних регіонах [2].

Особливої уваги заслуговують ініціативи міжнародних гуманітарних організацій, які активно долучаються до розв'язання проблеми. UNHCR, Міжнародна організація з міграції, Червоний Хрест, Норвезька рада у справах біженців реалізують програми грошової допомоги, будівництва модульних містечок, реконструкції будівель соціального призначення. В деяких випадках це дозволяє оперативно забезпечити житлом сотні родин, хоча такі проєкти теж мають обмежений термін дії та не вирішують проблему постійного житла [1].

Ще однією проблемою є доступ ВПО до базових соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, працевлаштування та соціальне забезпечення. Попри спрощену реєстрацію статусу ВПО та електронні сервіси, внутрішньо переміщені особи, особливо вразливі категорії, літні люди, особи з інвалідністю, діти, – часто зіштовхуються з бар'єрами: нестачею інформації, перевантаженням систем, відсутністю персоналу або дискримінацією. Окрему увагу заслуговують випадки, коли через переміщення люди втрачають документи, що ускладнює доступ до будь-яких послуг і допомоги.

На тлі збройного конфлікту також постає питання дотримання прав ВПО у сфері правосуддя, політичного представництва та участі у виборах. Попри те, що Конституція України гарантує рівність у правах для всіх громадян, на практиці внутрішньо переміщені особи мають обмежений доступ до виборчого процесу, зокрема на місцевому рівні, що обмежує їх вплив на прийняття рішень у нових громадах [7, с. 72-74]. Крім того, правова система не завжди оперативно реагує на порушення прав ВПО, у багатьох випадках судові процеси тривають роками, а механізми правового захисту залишаються складними та малодоступними.

У контексті міжнародного права Україна зобов'язана забезпечувати права внутрішньо переміщених осіб відповідно до низки міжнародних документів, зокрема Керівних принципів ООН щодо внутрішнього

переміщення (1998), Європейської конвенції з прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також рішень Європейського суду з прав людини. Відповідно до цих стандартів, ВПО мають право на безпечне життя, свободу пересування, житло, освіту, працю, охорону здоров'я, участь у громадському житті, захист від дискримінації тощо. Україна, як держава, що прагне інтегруватися в європейську правову систему, має юридичне та моральне зобов'язання забезпечити дотримання цих стандартів [3, с. 1-4].

Міжнародні організації, зокрема УВКБ ООН, Міжнародна організація з міграції, ЮНІСЕФ, ООН Жінки та інші, активно підтримують українську державу в реагуванні на виклики, пов'язані з ВПО. Вони надають гуманітарну допомогу, сприяють адаптації ВПО, розробляють аналітику та рекомендації для органів влади [6, с. 24-26]. Проте ефективність цієї допомоги багато в чому залежить від узгодженості дій на національному рівні, стабільності політичної ситуації та здатності держави координувати численні ініціативи.

Позитивним кроком є нещодавнє ухвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та відновлення територій до 2025 року, яка передбачає комплексний підхід до розв'язання проблем ВПО: від створення умов для тимчасового розміщення до довгострокового соціального включення [5]. Водночас імплементація цієї стратегії вимагає сталого фінансування, інституційної спроможності та широкої підтримки громадянського суспільства.

Таким чином, захист прав внутрішньо переміщених осіб в Україні є складним багатовимірним завданням, яке потребує не лише оперативних рішень у сфері гуманітарної допомоги, але й довгострокової стратегії інтеграції, закріпленої у правовій системі та підтриманої реальними ресурсами. В умовах війни ВПО стають вразливою, але водночас активною частиною суспільства, і саме якість захисту їхніх прав стане індикатором зрілості української демократії та спроможності держави відповідати на гуманітарні виклики згідно з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Багатоцільова грошова допомога для населення, яке постраждало від воєнних дій. UNHCR. URL:<https://help.unhcr.org/ukraine/uk/multi-purpose-cash-assistance-programme-for-idps/> (дата звернення 29.04.2025)
2. В Україні стартувала програма «Відновлення». Прес-служба апарату Верховної Ради України. 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/236338.html (дата звернення 29.04.2025)
3. Когатько Ю. Л. Соціальна підтримка у вирішенні житлового питання: міжнародний досвід, ситуація в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 45. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-37>. (дата звернення 29.04.2025)

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Верховна Рада України. Закон від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 29.04.2025)
5. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 7 квітня 2023 р. № 312-р Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text> (дата звернення 02.06.2025)
6. Україна план гуманітарних потреб і реагування. Цикл гуманітарних програм 2025 р. С. 108. URL: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/2025-01/Ukraine%20HNRP%202025%20Humanitarian%20Needs%20and%20Response%20Plan%20UA_0.pdf (дата звернення 02.06.2025)
7. Шелевер Н.В. Захист соціальних прав внутрішньо переміщених осіб під час війни в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. С. 72-74. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/65480/1/17.pdf> (дата звернення 02.06.2025)

FURMANCHUK Yuliana, LASHCH Orysia,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Supervisor: N. P. YATSYSHYN, *Associate Professor of the Department of Foreign Languages in the Humanities, Candidate of Pedagogical Sciences*

HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN GERMANY

The penitentiary system is a set of institutions designed to hold in forced isolation deviants whose behavior poses the greatest threat to society due to their commission of «crimes» declared by the state. Such detention can be carried out both for the purpose of serving an already imposed criminal sentence by a court verdict, and for the purpose of preventing escape from criminal responsibility, destruction of evidence, pressure on witnesses, etc. (at the stages of pre-trial investigation and trial). Penitentiary institutions are also used to hold persons detained on the basis of an extradition request from another state and who are awaiting extradition. During war, penitentiary institutions can be used to hold prisoners of war.

The concept of «penitentiary system» is used in two meanings. In the narrow sense - as a system of closed institutions designed to keep in a state of forced isolation deviants who have committed «crimes». In the broad sense, this concept also includes other bodies that execute criminal punishments not related to imprisonment, where such bodies today have the universal name «probation service». [1]

The Federal Republic of Germany consists of 16 administrative-territorial units - federal states, each of which has its own parliament and government. This allows it to take into account local characteristics, specify federal laws and adopt its own laws in various areas of life. The general principles of penitentiary policy in this country are regulated by the Federal Criminal Code and a special law - the Law «On the Execution of Imprisonment Sentences and Correctional and Security Measures Involving Imprisonment» [2]

The German penitentiary system has a long and complex history, shaped by religious, social and political changes over the centuries. Its origins date back to the Middle Ages, when punishment was public and repressive, and prisons were more of a place of detention before sentencing than a place of correction. In the 16th and 17th centuries, the first forced labor houses (Zuchthäuser) appeared, where, along with the punishment of convicts, an element of labor re-education began to be introduced. This approach spread in Protestant lands, where discipline and labor were considered the path to moral correction.

History of the development of the penitentiary system in Germany:

1. The Middle Ages (5th–15th centuries): bloody punishments and repressive justice. In medieval Germany, as in most European countries, there was no organized penitentiary system in the modern sense. The main forms of punishment were: Public execution, corporal punishment (cutting off limbs, whipping, wheeling). Fines and exile. Temporary imprisonment was rarely used and mainly before trial. The purpose of punishment was not correction, but retribution and intimidation of the population. Places of imprisonment were in terrible condition: damp, dark dungeons without hygiene or health care. [3, p.61]

2. 16th–18th centuries: the emergence of «workhouses» and the first reforms. From the 16th century, the first institutions for the long-term detention of convicts began to emerge - the so-called Zuchthäuser (educational or workhouses). They combined the functions of correction and the economic use of prisoners' labor, prisoners were engaged in weaving, carpentry, and cleaning, the authorities first began to talk about «education through labor.» In Prussia, in 1717, Frederick William I introduced compulsory labor for prisoners. This was considered moral purification through physical discipline.

3. 19th century: humanization of punishment and the transition to penitentiary logic. The 19th century was a turning point when the idea of correction, not just punishment, began to dominate in Europe. In Germany, this led to: the development of specialized prisons, in particular, Einzelhaft - a system of individual detention (influenced by the Pennsylvania model of the USA), Stufenplan - a system of gradual release. The spread of pedagogical influence - psychologists, pastors, instructors appeared. Famous prisons of this period: Moabit in Berlin (1849), Bruchsal in Baden-Württemberg (1848), Zwickau in Saxony (1865).

4. The Third Reich period (1933–1945): terror, ideology, concentration camps. The darkest period in the history of the German penitentiary system. Main features: the judicial system is transformed into an instrument of repression. Conventional prisons are used together with concentration camps (KZ), which operated outside the legal field. Not only criminals are behind bars, but also

political opponents, Jews, Roma, homosexuals, religious minorities. Imprisonment was only the penultimate stage - millions of people were exterminated in death camps: Auschwitz, Sachsenhausen, Dachau.

5. Post-war era and division of Germany (1945–1990) After Germany's defeat in World War II, the country was divided into the Federal Republic of Germany (West) and the GDR (East) - with separate penitentiary systems: Focus on democratic values. Prison - as an instrument of resocialization, not punishment. Emphasis on an individual approach to convicts. German Democratic Republic (GDR): Repressive model: control, denunciations, political persecution (especially through the Stasi). Even for «anti-state statements» people were imprisoned. Strict regime remained, without the possibility of rehabilitation.

6. After reunification (since 1990): modern German prison system. Today, the penitentiary system in Germany consists of: open institutions; closed institutions where convicts are kept under armed guard; institutions designed to use correctional and security measures: socio-therapeutic institutions, institutions for recidivists after serving their sentences, psychiatric treatment institutions, institutions for convicted women; institutions for juvenile offenders; pre-trial detention institutions. The conditions of detention of convicts are quite liberal compared to the conditions of detention of convicts in domestic penal institutions. If a convict has served 18 months of his sentence, he is granted the right to leave, and if he is a life-sentenced person, he is granted the right to leave after 10 years of the term served. Great importance is attached to the observance of religious rites in prisons, for which there are no restrictions. To maintain an appropriate regime of detention, a system of disciplinary measures for convicts, incentive measures, and special security measures is provided. Vocational and general education training and medical care are also organized. In German prisons, the system of social rehabilitation of convicts functions quite clearly, and much attention is paid to the process of social adaptati

Список використаних джерел

1. Пенітенціарна система: до визначення поняття. URL: <https://www.yagunov.in.ua/prison-system/#:~:>

2. Досвід Німеччини щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. URL : <http://www.pg-journal.kiev.ua/archive/2017/2/47.pdf>

3. Spierenburg, P. The Spectacle of Suffering: Executions and the Evolution of Repression. Cambridge University Press, 1984 URL: <https://books.google.com.ua/books?id=NxQAAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>

4. Wetzell, R. F. Inventing the Criminal: A History of German Criminology, 1880–1945. University of North Carolina Press, 2000. URL: <https://flexpub.com/preview/inventing-the-criminal>

ЧЕПІК *Артем, курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для органів*

досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ВАРВА Володимир,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ОПТИМІЗАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПРАВОВІ, ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та євроінтеграційних процесів, ініційованої Україною, особливої актуальності набуває модернізація оперативно-розшукової діяльності поліції України з урахуванням сучасних викликів та міжнародних стандартів.

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року №2135-ХІІ (зі змінами від 19.04.2024 р.) основним завданням ОРД є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. В сучасних умовах це завдання все частіше виконується з використанням цифрових інструментів та новітніх технологій [1].

У Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затверджений Указом Президента України від 11 травня 2023 р. №273/2023, включено окремий розділ щодо впровадження інноваційних технологій в оперативно-розшукову діяльність. Стратегія передбачає розбудову єдиної захищеної інформаційно-аналітичної системи з елементами штучного інтелекту для підвищення ефективності реагування на злочинність, розвиток кіберспроможностей правоохоронних органів для протидії кіберзагрозам, а також модернізацію системи підготовки та перепідготовки фахівців з урахуванням новітніх технологічних викликів [2].

Як зазначають Храпенко О.О. та Сперанський В.О., правові стандарти захисту персональних даних, сформовані на основі європейських підходів, є загальноновизнаними на міжнародному рівні фундаментальними принципами, що регулюють правовідносини у сфері обробки персональної інформації. Їхнє становлення відбувалося під впливом діяльності таких інституцій, як Рада Європи та Європейський Союз [3, с. 460]. Ключовим елементом правової бази ЄС у сфері захисту особистої інформації є Загальний регламент про захист даних (GDPR; Regulation (EU) 2016/679), який також регламентує передачу персональних даних за межі ЄС та ЄЕЗ і передбачає посилення контролю громадян над їхніми персональними даними [4]. Зокрема, стаття

8(1) Хартії основних прав Європейського Союзу закріплює право на захист особистої інформації. Для забезпечення відповідності європейським стандартам у сфері інформаційної безпеки при розробці чи впровадженні заходів захисту необхідно враховувати вимоги міжнародного стандарту ISO/IEC 15408 (Common Criteria), що дозволяє оцінювати інформаційні системи за критеріями конфіденційності, цілісності та доступності [5].

Відповідно, досвід країн Європейського Союзу свідчить про чітку тенденцію до узгодження підходів у використанні спеціальних засобів та методів під час проведення оперативно-розшукової діяльності. Це прагнення до єдиних стандартів не лише підвищує ефективність правоохоронних органів, а й сприяє дотриманню прав і свобод громадян. Особливо важливим у цьому контексті є забезпечення належного захисту персональних даних під час таких заходів, адже саме баланс між безпекою та правом на приватність має бути одним із ключових орієнтирів для законодавчого регулювання в цій сфері.

Таким чином, оптимізація оперативно-розшукової діяльності поліції України в умовах цифровізації та європейської інтеграції потребує комплексного підходу, який передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження сучасних інформаційних технологій, розвиток міжнародного співробітництва та підвищення рівня підготовки фахівців. Особливу увагу слід приділити забезпеченню балансу між ефективністю ОРД та дотриманням прав і свобод людини, що відповідає європейським цінностям та стандартам демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення : 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення : 11.05.2025)
2. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>
3. Храпенко О.О. Сперанський. Цифрова трансформація системи правосуддя, правоохоронних органів та адвокатури України // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 12. С. 458-461.
4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). 04.05.2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/2016-05-04/8>.
5. The Common Criteria for Information Technology Security Evaluation/ Current version: 3.1, revision 5. URL: <https://www.commoncriteriaportal.org/>

SHISHKINA Angelina, *3rd year cadet Faculty of training specialists for pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine*
Scientific supervisor: PAKULOVA Tetyana,
Senior lecturer, Department of Language Training, Dnipro State University of Internal Affairs

HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE: RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL LEGISLATION AND INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS

The conceptualization of human rights and freedoms in martial law appears as a complex problem that requires in-depth analysis at the intersection of national legislation and international legal standards. In conditions of armed conflict and the declaration of martial law, which is an exceptional legal regime, there is an objective need to balance the imperatives of state security with the fundamental rights and freedoms of the individual. This process is not static, but dynamically evolves in accordance with changing circumstances, which requires constant reflection and adaptation of legal mechanisms.

Ukrainian legislation, in particular the Constitution of Ukraine, enshrines the inalienability and inviolability of human rights and freedoms, even in conditions of martial law. Article 64 of the Constitution of Ukraine establishes a list of rights and freedoms that cannot be restricted even in conditions of emergency or martial law. These include, in particular, the right to life, the right to respect for dignity, the right to liberty and personal integrity, the right to non-interference in personal and family life, the right to marriage, the right to education, the right to social protection, as well as a number of other rights that are fundamental for the existence of a democratic society [1].

At the same time, the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» provides for the possibility of temporarily restricting the rights and legitimate interests of legal entities in connection with the introduction of martial law, specifying the term of validity of these restrictions, as well as temporary restrictions on the rights and legitimate interests of legal entities, specifying the term of validity of these restrictions. All established restrictions must meet the requirements of legality, justification, necessity and proportionality, and must not contradict the international obligations of Ukraine in the field of protection of human rights and freedoms [2].

The correlation between national legislation and international human rights standards is a key aspect. Ukraine, as a party to numerous international human rights treaties, in particular the International Covenant on Civil and Political Rights and the European Convention on Human Rights, is obliged to comply with their provisions. These international instruments provide for the possibility of derogation from certain obligations in the event of a public emergency threatening the life of the nation, but such derogations must be exceptional, temporary and proportionate to the threat. Each of these restrictions must be proportionate to the

purpose for which it is established and not go beyond the limits of objective necessity.

The principle of proportionality is key in the context of the application of international legal standards, in particular the provisions of the International Covenant on Civil and Political Rights (Article 4) and the European Convention on Human Rights (Article 15), which provide for the possibility of derogating from certain obligations in the event of a public emergency threatening the existence of a nation. However, such a derogation must be strictly justified and must not lead to a violation of «jus cogens» - peremptory norms of international law, such as the prohibition of torture, slavery, genocide [3].

Another important aspect is the relationship with international humanitarian law, which regulates the conduct of hostilities and the protection of victims of armed conflicts. The 1949 Geneva Conventions and their Additional Protocols establish binding rules for all parties to the conflict. For example, the Third Geneva Convention provides for the humane treatment of prisoners of war, including the prohibition of torture and the provision of basic needs. The national legislation of Ukraine and military statutes contain norms that meet these requirements, and their violations are considered war crimes. The Fourth Geneva Convention protects the civilian population by prohibiting collective punishment and unjustified displacement. These principles are reflected in the criminal legislation of Ukraine, which provides for liability for violations of the laws and customs of war [4].

The Rome Statute of the International Criminal Court, although not yet ratified by Ukraine, defines international crimes such as crimes against humanity and war crimes, which is an important guideline for national justice. Attacks on civilians, torture, and ill-treatment of prisoners of war are all classified as war crimes and have corresponding criminal liability in Ukrainian legislation.

At the international level, despite the possibility of derogating from certain obligations, Ukraine remains under the jurisdiction of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR), which is one of the institutions of the Council of Europe, established on January 21, 1959 to monitor compliance with the rights and freedoms of man and citizen enshrined in the European Convention on Human Rights, ratified in 1953. Although a state may invoke military action as a circumstance justifying certain restrictions, the ECHR reserves the right to assess the proportionality and necessity of such restrictions. The decisions of the ECHR in cases related to armed conflicts are an important source of interpretation of international standards, which influences national law enforcement practice [5].

Thus, a comprehensive approach to regulating human rights and freedoms under martial law, based on a balanced relationship between national legislation and international legal standards, is the key to building a legal and democratic state even in the most difficult times. Constant monitoring, improvement of legal mechanisms, and compliance with international obligations remain priority tasks for Ukraine.

List of sources used

1. Constitution of Ukraine: dated 06/28/1996 No. 254к/96-BP: as of Jan. 1, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вп#Text> (access date: 05/25/2025).
2. On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated 05/12/2015 No. 389-VIII: as of May 14, 2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (access date: 05/25/2025).
3. Lesson 34: Features of the application of Article 15 «Derogation from obligations in times of emergency» of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Eastern Interregional Department of the Ministry of Justice. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/urok-34-osoblyvosti-zastosuvannya-statti-15-vidstup-vid-zobov-yazan-pid-chas-nadzvyhajnoyi-sytuaciyi-konvenciyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnyh-svobod/#:~:text=Article%2015%20of%20the%20Convention%20for%20exceptional%20rights,%20and%20freedoms%20according%20to%20the%20Convention.> (accessed: 26.05.2025)
4. Geneva Conventions and the Rules of Conduct of War. SWI swissinfo.ch. 2022. URL: <https://www.swissinfo.ch/ukr/politics/женевські-конвенції-та-правила-ведення-війни/47973802> (access date: 26.05.2025)
5. European Court of Human Rights. High Council of Justice. URL: <https://hcj.gov.ua/page/європейський-суд-з-прав-людини> (access date: 26.05.2025)

ЯНОВСЬКА Ада, студентка 1-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права, Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: ПОДІЛЬЧАК Ольга, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу Державного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ

Державний суверенітет — це верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах [1]. У Конституції України державний суверенітет закріплюється як основа функціонування держави. Згідно ст. 1 Конституції України, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Згідно ч.1 ст. 2 Конституції України «Суверенітет України поширюється на всю її територію». Згідно з ч.1 ст.17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу. Тобто, згідно Конституції України, суверенітет є

основоположним принципом конституційного ладу, він гарантує незалежність, територіальну цілісність та демократичний розвиток країни.

Новітньою загрозою державного суверенітету у 21 століття стала гібридна агресія. Гібридна агресія — це комплексне застосування державою-агресором різних засобів впливу (військових, економічних, інформаційних, кібернетичних, політичних тощо), з метою дестабілізації ситуації в країні-цілі, досягнення стратегічних цілей завдяки усіляким способам, без прямого воєнного вторгнення або поруч із ним. Прикладом гібридної агресії є російська агресія проти України, яка триває з 2014 року. Одним із крайніх фактів гібридної агресії, яка проявляється окрім введення бойових дій, стала масштабна таргетована кібератака ворога на онлайн-системи Укрзалізниці. Цілями атак найчастіше стають урядові структури та органи державної влади, сектор безпеки та оборони, телекомунікації та ІТ-системи, медіа, енергетичний сектор, логістика та банки.

Основними суб'єктами реалізації суверенітету є президент, парламент та уряд. Главою держави та гарантом суверенітету є президент держави. Він виступає представником держави на міжнародній арені, має право накладати вето на закони, а також здійснює верховне командування над Збройними Силами. Законодавче підґрунтя реалізації суверенітету здійснює парламент. Він ратифікує міжнародні угоди, контролює виконавчу владу. В свою чергу уряд, як центральний орган виконавчої влади, відповідає за реалізацію законів. Така взаємодія між президентом, парламентом та урядом спрямована на захист державного суверенітету від внутрішніх та зовнішніх викликів.

Головною конституційною гарантією, передбаченою статтею 106 Конституції України та Законом України «Про режим воєнного стану», є введення воєнного стану. Запровадження воєнного стану є важливим елементом конституційних гарантій, оскільки він обмежує права і свободи громадян з метою нейтралізації загроз національним інтересам. В умовах гібридної агресії, значний акцент у забезпеченні державного суверенітету здійснюється на інформаційній безпеці, оскільки важливими складовими гібридної агресії є пропаганда та інформаційні атаки. Згідно ч.1 ст. 34 Конституції України «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір». У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України. Можна зробити висновок, що статті, які обмежують деякі конституційні права, є необхідною мірою для застосування, оскільки вони перш за все спрямовані на захист національного інформаційного простору та державного суверенітету.

Зіткнувшись з гібридними загрозами, Європейський союз і НАТО здійснили низку кроків для посилення своїх можливостей і досягнення спільних цілей через тіснішу співпрацю. Спільна декларація ЄС і НАТО, ухвалена в липні 2016 року на полях Варшавського саміту НАТО, є чітким

кроком уперед у цьому напрямку [2, с. 54]. Згідно цього документу було окреслено межі нових співпраць між країнами, розроблено нові стратегічні комунікації та обговорено як протистояти новим кіберзагрозам. У Фінляндії з вересня 2017 працює Європейський центр протидії гібридним загрозам, міжнародний центр для практиків та експертів, що розвиває можливості держав-учасниць та інституцій і посилює співпрацю між ЄС та НАТО у протидії гібридним загрозам [3]. Спільні навчання, обмін інформацією, узгоджені дії між державами є основними елементами захисту державного суверенітету в умовах гібридних війн.

В Україні, в результаті поширення гібридної агресії, було прийняту низку законів. Зокрема Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 [4], є основою для формування політики боротьби з інформаційними атаками та кіберзагрозами, які активно використовуються в умовах війни. Згідно Закону, одним із головних завдань держави є захист інформаційного простору, що є невід'ємною частиною національної безпеки. Крім того, 04.10.2022 року було ухвалено Закон України «Про нікчемність актів, що порушують суверенітет та територіальну цілісність України». Цей закон підтверджує правову позицію держави щодо неприйняття будь-яких документів та дій, спрямованих на узурпацію території України. Тобто, згідно законів, головним завданням держави є захист інформаційного простору, оскільки зараз саме через інформаційний простір поширюється найбільша кількість дезінформації. Його захист є невід'ємною частиною національної безпеки.

Отже, в умовах гібридної агресії конституційні гарантії державного суверенітету є головними елементами забезпечення національної безпеки. Вони наголошують на необхідності змін та вміння трансформуватися до нових загроз, які виникають в умовах конфліктів. В Україні державні гарантії реалізуються через чітке визначення прав і повноважень державних органів, через підписання нових нормативно-правових актів, які стосуються боротьби із кібернападами та інформаційними війнами. Міжнародний досвід щодо урегулювання цього питання наголошує на необхідності діяти усім комплексно, об'єднуючись проти ворога. Отож, забезпечення конституційних гарантій державного суверенітету в умовах гібридної агресії потребує як внутрішніх, так і зовнішніх ініціатив.

Список використаних джерел

1. Державний суверенітет // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державний_суверенітет (дата звернення: 29.05.2025).
2. Блок А5 ISBN ГЗ. с. 54. URL: https://duit-fut.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Blok_A5_ISBN_GZ.pdf (дата звернення: 29.05.2025).
3. Європейський центр з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE) // WARN Erasmus. URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/європейський-центр-з-протидії-гібридним-загрозам-hybrid-coe/> (<https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/%D1%94vropejskij-czentr-z-protidi%D1%97-gibridnim-zagroam-hybrid-coe/>) (дата звернення: 29.05.2025).

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>(дата звернення: 29.05.2025).

5. Про нікчемність актів, що порушують суверенітет та територіальну цілісність України: Закон України від 04.10.2022 № 687-IX // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687/2022#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

YANKEVYCH Dmytro, *student, pursuing a Bachelor's degree faculty of Law, Lviv Ivan Franko National University*
Academic Supervisor: Dr. Marta J. KUKLO, *Faculty of Law, University of Białystok Department of Public Finance and Financial Law*

LEGAL REGULATION AND DISPUTE RESOLUTION UNDER CHARTER CONTRACTS IN MARTIAL LAW CONDITIONS: BALANCING BUSINESS ACTIVITY AND PROTECTION OF ENTREPRENEURS' RIGHTS

The transportation of goods and passengers under charter contracts plays a key role in both international and domestic logistics, providing flexibility and efficiency in transport. However, the complexity of legal relations between the parties, high financial risks, and the specific regulation of such contracts often lead to disputes. Conflicts may concern the fulfillment of contract terms, payment delays, the technical condition of the vehicle, or responsibility for delays or cargo damage. Since the parties to the contract often come from different countries, resolving such disputes requires the use of national and international law, arbitration mechanisms, and special conflict resolution procedures. An effective approach to dispute resolution helps reduce risks, maintain business relations, and ensure stability in the transport process. Disputes arising from charter contracts in the transport sector are among the most common in transport law, as such agreements involve complex legal relations between the parties and significant financial risks. A charter contract can be made for a single transportation or for a longer period, which requires careful regulation of the parties' obligations. According to national legislation and international standards, a charter agreement regulates not only the procedure for transferring the vehicle for use but also defines the rights and duties related to loading, unloading, freight payment, cargo insurance, liability for delays, and possible penalties for non-fulfillment of contract terms.

One of the main reasons for disputes is the delay in fulfilling obligations by either the shipowner (carrier) or the charterer. If the carrier does not provide the vessel or other transport vehicle on time, or provides it in an unfit condition, this can cause significant losses for the charterer. In such cases, the charterer has the

right to demand compensation or terminate the contract. On the other hand, the carrier may suffer losses due to delayed loading or unloading of the vehicle, which can lead to downtime, loss of other contracts, and financial penalties — as seen in the decision of the Commercial Court of Odesa Region dated August 7, 2024, in case No. 916/3210/23 [1]. Another common type of dispute is the failure to fulfill financial obligations. This may include non-payment or late payment of freight, disputes over extra costs such as fuel, port fees, repairs, or vessel maintenance. The charterer may refuse to pay in full or in part if the vehicle was provided in poor condition or if other contractual terms were violated, which in turn can lead to counterclaims from the carrier [2].

Frequently, the subject of dispute is the liability for cargo damage during transportation. In such cases, proper documentation plays an important role, including the bill of lading, insurance policy, delivery and acceptance acts, and other supporting documents. When there are disagreements about who is responsible for the damage, such cases are often considered in courts or international arbitration bodies [3]. In international transportation, disputes may also arise due to differences in national laws. Since charter contracts are often signed between parties from different jurisdictions, the choice of applicable law and dispute resolution method becomes a key issue. In most cases, the parties specify in the contract which law will apply in case of a dispute. If there is no such agreement, the court or arbitration body determines the applicable law based on conflict-of-law rules of international law [4, p. 98].

To resolve disputes, the parties can use different mechanisms. The most common way is negotiation and mediation, where the parties try to settle the conflict without going to court or arbitration. If they cannot reach an agreement, the case may be taken to court or an arbitration tribunal. In international practice, arbitration is widely used, especially the London Maritime Arbitration Association (LMAA) or arbitration institutions under Chambers of Commerce in different countries. Arbitration is usually faster and less expensive compared to traditional court proceedings [3]. Another method of conflict resolution is applying to a tribunal (commercial arbitration court), which can be specified in the charter contract. This allows the parties to receive a binding decision, but the tribunal process usually requires a prior agreement between the parties to use this mechanism [2].

Therefore, disputes arising from charter contracts in the field of transportation are an important part of the legal relationship between the carrier and the charterer. The main causes of such conflicts are non-performance or improper performance of obligations, financial disagreements, and issues of liability for cargo damage. For effective dispute resolution, it is important to include settlement mechanisms in the contract itself, such as negotiations, arbitration, or a commercial tribunal. The choice of method depends on the specific circumstances and terms of the agreement. Careful drafting of the contract and clear definition of the parties' rights and obligations help reduce the risk of conflicts and ensure their quick and effective resolution.

List of references

1. Рішення Господарського суду Одеської області від 7 серпня 2024 року у справі № 916/3210/23. URL: <https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court-document/121072050/>. (дата звернення: 23.03.2025).
2. Договірні спори та шляхи їх вирішення. URL: [https://mitrax.com.ua/uk/blog/dogovirni-spori-ta-shlyahi-ih-zapobigannya/](https://mitrax.com.ua/uk/blog/dogovirni-spori-ta-shlyahi-ih-virishennya/). (дата звернення: 23.03.2025).
3. Фрахтування – послуги, а не оренда: позиція ВС. URL: <https://news.dtki.ua/law/jurisprudence/57913>. (дата звернення: 23.03.2025).
4. Колодін А.О. Цивільно-правова відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування). Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2022. 209 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/10829a3f-fa07-4b4a-9a2d-14f8a2074447/content>. (дата звернення: 23.03.2025).

YANKEVYCH Dmytro, *student, pursuing a Bachelor's degree faculty of Law, Lviv Ivan Franko National University*
Academic Supervisor: Dr. Marcin KRYŃSKI, *Faculty of Law, University of Białystok Department of Criminal Law and Criminology*

DECEPTION AS A FACTOR THAT EXCLUDES VOLUNTARY CONSENT OF THE VICTIM IN CASES OF RAPE: UKRAINIAN AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW DIMENSIONS

According to Part 1 of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – CC of Ukraine), rape is defined as the act of performing any sexual acts involving vaginal, anal, or oral penetration into another person's body using genitals or any other object, without the voluntary consent of the victim. Additionally, the note to Article 152 of the CC of Ukraine states that consent is considered voluntary if it is the result of the person's free will, taking into account the surrounding circumstances [1]. However, despite the seemingly clear definition of voluntary consent, there is still an ongoing debate in criminal law regarding deception as a factor that excludes voluntary consent of the victim during the commission of rape.

Article 152 of the CC of Ukraine does not explicitly list deception as a method of committing rape, nor does it contain any clarifications about its nature. In legal doctrine, there is a viewpoint that vaginal, oral, or anal penetration involving deception can be considered rape if the victim would not have given consent to such penetration had they not been misled about certain circumstances [2, pp. 28–29]. However, it is difficult to agree with this approach because, under such interpretation, rape could include situations such as a man engaging in sexual intercourse with a woman after promising her a new phone, which he later fails to

deliver. This contradicts the definition of rape provided in Part 1 of Article 152 of the CC of Ukraine, since in such a case, the victim voluntarily consented to sexual acts involving penetration.

Another view is that deception should only relate to the identity of the person performing the sexual act. According to this approach, rape would occur if the sexual acts involving penetration were committed by someone other than the person the victim believed they were engaging with (for example, if a woman thought she was having intercourse with her husband or sexual partner, but in fact, it was someone else unknown to her at the time). In this context, the term «deception» is used in the criminal laws of Italy [3], Denmark [4], and the United Kingdom [5]. Furthermore, we believe that deception in cases of rape can also relate to the nature or parameters of the sexual act itself, as described in Part 1 of Article 152 of the CC of Ukraine (for instance, if a woman consented to vaginal penetration, but the man instead penetrated her anally). Deception as a factor excluding voluntary consent is also recognized in the criminal laws of several African countries such as Zambia [6], Kenya [7], and Nigeria [8].

Therefore, the legal uncertainty around deception as a factor that excludes voluntary consent in cases of rape creates contradictions when classifying such acts. We propose adding Note 2 to Article 152 of the CC of Ukraine: Deception as a factor excluding the presence of voluntary consent must relate to the identity of the person performing the sexual act or the parameters of the sexual act itself. We believe that such changes would help resolve the ambiguity in interpreting the term «deception» as a feature of rape.

List of references

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (available at: 09.01.2025).
2. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практичний поради́ник. Сєвєродонецьк, 2018. 93 с.
3. Approvazione del testo definitivo del Codice Penale: Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/18132>. (available at: 09.01.2025).
4. Bekendtgørelse af straffeloven: LBK nr 1156 af 20/09/2018 (Gældende). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/18700>. (available at: 09.01.2025).
5. Offences against the Person Act 1861. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/24-25/100/contents>. (available at: 09.01.2025).
6. The Penal code Act: The laws of Zambia. Republic of Zambia. URL: <https://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/acts/Penal%20Code%20Act.pdf>. (available at: 09.01.2025).
7. Penal code: Laws of Kenya. Cap. 63. URL: <https://www.kenya-law.org/lex/actview.xql?actid=CAP.%2063>. (дата звернення: 09.01.2025).

8. Criminal Code Act of Nigeria. URL:
<https://www.refworld.org/legal/legislation-natlegbod/1916/en/65684>. (available at: 09.01.2025).

ЯКОВЛЄВА Анастасія, студентка 1-го курсу Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: АКСЬОНОВА Віра, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безпека особистості є фундаментальним правом кожної людини і потребує загального захисту й уваги з боку держави та суспільства [4; 5; 6].

Конституція України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір (стаття 34) [8; 9].

Відповідно до статті 9 Закону України «Про інформацію» всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України. Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб [7]. Право на інформацію забезпечується: обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення; створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації; вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються законодавством; створенням механізму здійснення права на інформацію; здійсненням державного контролю за додержанням законодавства про інформацію; встановленням

відповідальності за порушення законодавства про інформацію (Закон України «Про інформацію» **Стаття 10. Гарантії права на інформацію**) [7].

Інформаційні права відіграють важливу роль у сучасному українському суспільстві та мають постійно розвиватися і вдосконалюватися разом з розвитком інформаційних технологій, що має позитивно вплинути на створення більш справедливого та стійкого суспільства, де громадяни матимуть можливість брати активну участь у суспільно-політичному житті країни і свідомо захищати свої права й інтереси. Право на інформаційну безпеку належить до прав особистості і передбачає захист особистої інформації від несанкціонованого доступу й негативних впливів на особистість [10].

Право на інформаційну безпеку передбачає, що людина має право на захист своїх персональних даних від несанкціонованого доступу і використання третіми особами; це означає, що держава й організації повинні вживати всіх необхідних заходів для захисту даних і запобігання їхньому витоку або зловживанню [11]. Використовуючи інформаційні технології, людина може впевнено реалізувати власні права, які виникли за добу технологічного розвитку. Для їх реалізації використовують інформаційні технології, що є невід'ємною частиною четвертого покоління прав людини. Відмітимо, що в механізмі захисту інформаційних прав і свобод людини основними мають бути: 1) механізм самозахисту, 2) механізм досудового (позасудового) оскарження, 3) судовий механізм, 4) механізм адміністративно-правової охорони та 5) захист інформаційних прав і свобод громадськими організаціями та об'єднаннями [3].

Національне інформаційне законодавство у процесі створення дієвих механізмів захисту інформаційних прав і свобод людини, забезпечення інформаційної безпеки особистості має брати до уваги міжнародно-правові аспекти, а також враховувати необхідність прийняття чітко визначених зобов'язань у сфері захисту інформаційних прав і свобод, регламентації глобальних питань, таких, наприклад, як транскордонна передача персональних даних [13].

Першочерговим завданням українського законодавства, на наш погляд, має стати пошук дієвих механізмів захисту інформаційних прав і свобод, які є основою права людини на інформаційну безпеку. У процесі реалізації інформаційних прав і свобод людини важливо, враховувати рівень загальної та правової культури та проявів правового нігілізму у суспільстві, а також аналізувати, яким чином галузеве законодавство відповідає реаліям суспільно-політичних відносин у цій сфері.

Інформаційне право у країні має досягнути такого рівня розвитку, коли про конкретні інформаційні права людини можна судити по гарантіях їх здійснення, що закріплені галузевим законодавством. Право людини на вільний доступ до інформації та інформаційну безпеку забезпечує захист від несанкціонованого доступу до персональних даних, їх несанкціонованого використання, втручання в особисте і сімейне життя через інформаційні технології. Це право захищає права людини на конфіденційність своїх особистих даних, а також право на свободу думки, вираження поглядів і

доступ до інформації без перешкод; визнає необхідність захисту приватного життя та конфіденційності особистої інформації в цифрову епоху. Право на інформаційну безпеку передбачає, що людина має право на захист своїх персональних даних від несанкціонованого доступу і використання третіми особами [12]. Держава й організації в цифрову епоху мають вживати всіх необхідних заходів для захисту персональних даних людини та запобігання їхньому витоку або зловживанню. Існування електронної держави має давати суб'єктам інформаційних відносин найкращу можливість захистити власні права й інтереси. Особливо гостро це питання стоїть в умовах тотальної загрози миру і безпеці з боку загарбницький дій російської федерації [2].

Таким чином, права людини на вільний доступ до інформації та інформаційну безпеку в умовах воєнної агресії можуть бути забезпечені лише при досягненні стану національної безпеки. Саме тому забезпечення безпеки людини вимагає запобігання і припинення загроз національній безпеці, тероризму, насильству і злочинності. В умовах воєнного стану одним з найнадійніших показників високоякісної роботи юриста є рівень професійної підготовки, який дозволяє миттєво, в повному обсязі, лаконічно та точно тлумачити будь-які закони, правові акти тощо. В умовах демократичної правової держави, громадянського суспільства, розвинутої правової культури професійне тлумачення права розкриває високу юридичну місію, не виходячи за межі закону [1]. Навпаки, в атмосфері тоталітарної держави, де відсутній дух гуманізму, толерантності та конвенціоналізму, режим самовладдя є вираженням юридичної казуїстики, маніпулювання правом і правовими категоріями, квазі-тлумачення, наслідком якого є відверте ігнорування діючого закону, правовий нігілізм, що врешті рещт призводить до свавілля та беззаконня, порушення прав людини на вільний доступ до інформації та інформаційну безпеку.

Список використаних джерел

1. Аксьонова В.І. Гуманістичні обрії Європейського простору. Український контекст : монографія / Віра Аксьонова ; [наук. ред. Борінштейн Є. Р.] ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, Льот. акад. Нац. авіац. ун-ту. Одеса ; Кропивницький ; Херсон : Гельветика, 2018. 535 с.
2. Аксьонова В. Конвенціональність у просторі правової держави: герменевтичний аналіз. Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 10-12. (239 с.).
3. Барабаш О.О. Право на інформаційну безпеку як складова права людини на безпеку: концептуальні положення захисту інформаційних прав. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 560-563.
4. Бондар О. Б. Поняття особистої безпеки людини і його структура. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2011. Вип. 2 (5). С. 148–153.

5. Воротнюк М., Сушко О. Людська безпека як імператив сучасності: переніс фокусу з держави на людину / Фонд ім. Фрідріха Еберта: Представництво в Україні. Київ, 2010. 18 с.

URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07749.pdf>

6. Дем'яненко А. А. Аналітичне забезпечення оцінювання безпеки людського розвитку : дис. д-ра філософії : 051 / ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Харків, 2020. 360 с.

7. Закон України від 02.10.92 N 2657-XII «Про інформацію» <https://tax.gov.ua/dlya-gromadskosti/dpa-i-gromadskist/normativno-pravova-baza-u-sferi/arhiv-normativno-pravova-baza/print-53366.html>

8. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Єзеров А. Конституційна безпека як категорія сучасного конституціоналізму. Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 черв. 2019 р.). Київ : ВАІТЕ, 2019. С. 71–82.

10. Марущак А. І. Визначення поняття «інформаційні права людини». Інформація і право. 2021. № 2 (2).

URL: <https://www.ippi.org.ua/marushchak-ai-viznachennya-ponyattya-%E2%80%9Cinformatiini-prava-lyudini%E2%80%9D>

11. Пендюра М. М., Кришевич О. В. Право людини на безпеку в зарубіжній та вітчизняній історико-правовій думці. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. С. 65. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/10.pdf>

12. Права людини та національна безпека. CENSS. URL: <https://censs.org/prava-lyudyny-ta-natsionalna-bezpeka/>

13. Турченко О. Г. Теоретичні засади сучасних концепцій безпеки. Наука міжнародного права на рубежі століть. Тенденції розвитку та трансформації : спец. вид. наук. ст. / за наук. ред. В. М. Репецького. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 186 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ
за результатами проведення
Міжнародної науково-практичної конференції
«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ, ДОТРИМАННЯ СТАНУ ДИСЦИПЛІНИ ТА
ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ»

12 червня 2025 року відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану» організована і проведена Донецьким державним університетом внутрішніх справ спільно з Департаментом головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Консультативною Місією Європейського Союзу, Кафедрою міжнародного публічного права факультету права та адміністрації Варшавського університету.

Мета конференції – розгляд актуальних питань забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану, превентивної діяльності Національної поліції України, обговорення ефективності застосування сучасних форм та методів їх діяльності, удосконалення основних напрямів роботи підрозділів поліції, узагальнення результатів теоретичних досліджень і набутого практичного досвіду.

До оргкомітету конференції надійшло понад 200 тез доповідей представників органів державної влади, територіальних органів Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів та підрозділів Національної поліції України, представників наукових установ, а також провідних вчених з 31 закладу вищої освіти.

За результатами обговорення доповідей учасниками Міжнародної науково-практичної конференції сформульовано такі положення:

1. В умовах військової агресії РФ проти України забезпечення основоположних прав і свобод людини є невід’ємним обов’язком правоохоронних органів, а пріоритетним напрямком роботи – дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції. Держава має забезпечити ефективний баланс між вимогами національної безпеки та дотриманням прав і свобод людини. Незважаючи на можливість тимчасових обмежень, недоторканні права мають залишатися гарантованими, а правозахисні механізми – дієвими.

2. Забезпечення безпеки персональних даних в діяльності Національної поліції України потребує:

розроблення внутрішнього нормативного акту (порядку), який деталізує процедури обробки персональних даних;

створення реєстру ризиків, пов’язаних з обробкою персональних даних, та визначення заходів щодо їх мінімізації;

розроблення та запровадження програми навчання для працівників поліції з метою підвищення рівня обізнаності з питань захисту персональних даних.

3. Побудова безпечного середовища шляхом подальшого запровадження та розбудови системи «Custody Records» у всіх територіальних (відокремлених) підрозділах поліції для покращення стандартів захисту прав затриманих через запровадження електронної фіксації інформації про всі дії щодо осіб, які перебувають під контролем поліції, з моменту фактичного затримання і поміщення до слідчого ізолятора або звільнення з-під варти, а також запровадження обов'язкового інтерв'ю (опитування) затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання.

У якості пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-правового забезпечення системи «Custody Records» в органах (підрозділах) Національної поліції визначити: а) розроблення порядку організації та здійснення післядипломного навчання осіб, відповідальних за перебування та забезпечення дотримання прав затриманих; б) удосконалення системи відеофіксації та роботи з персональними даними, які збираються під час інтерв'ювання затриманих осіб; в) визначення технічних вимог на рівні ДСТУ до функціонування кімнат для проведення інтерв'ю із затриманою особою та працівником поліції, який здійснював таке затримання.

4. Надання рекомендацій Міністерству внутрішніх справ та Національній поліції України під час розробки змін до нормативних актів, які регламентують залучення представників громадськості до розгляду дисциплінарних справ щодо поліцейських, опрацювати питання включення у якості одного з представників громадськості члена профспілкової організації, для представництва інтересів поліцейського під час дисциплінарного провадження.

5. Для аналізу та вжиття практичних заходів щодо підтримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції на належному рівні доцільно впровадити в діяльність підрозділів головної інспекції інформаційно-аналітичну систему «InSpector», що автоматизує облік надзвичайних подій за участю поліцейських, результатів перевірок службової діяльності та службових розслідувань, службових характеристик поліцейських.

6. Впровадження в діяльності Національної поліції України використання на постійній основі поліграфа, як додаткового механізму забезпечення законності й дисципліни, що має супроводжуватися:

розробкою чіткої нормативної основи щодо порядку застосування поліграфа;

підвищенням кваліфікації поліграфологів та унормування методик їх діяльності;

забезпеченням правового захисту осіб, які проходять тестування;

проведенням просвітницької роботи серед поліцейських та громадськості;

використання поліграфа в першу чергу як інструмента профілактики правопорушень.

Реалізація заходів із удосконалення нормативних актів:

проведення правового аналізу чинних законів та підзаконних актів на предмет відповідності міжнародним стандартам прав людини;

ініціювання внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо чіткого регламентування меж обмеження прав громадян;

запровадження положення щодо обов'язкового документування рішень про обмеження прав і періодичного перегляду їх доцільності;

ініціювання пропозиції щодо розроблення проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» і Дисциплінарного статуту Національної поліції України щодо вдосконалення порядку формування дисциплінарних комісій та забезпечення їх незалежності», в частині обов'язкового включення до складу дисциплінарних комісій представників правозахисних організацій, науковців, ветеранів служби, представників профспілок тощо; виключення норми, яка передбачає пряме підпорядкування членів дисциплінарної комісії керівникові органу поліції, в якому проводиться службове розслідування; удосконалення прозорості та об'єктивності механізму затвердження складу дисциплінарної комісії, що має базуватися на кваліфікаційних критеріях, а не на суб'єктивному управлінському рішенні керівника органу.

Посилення міжвідомчої співпраці з міжнародними організаціями:

укладення або активізація меморандумів про співпрацю з ООН, ОБСЄ, Радою Європи, МКЧХ у сфері захисту прав людини;

забезпечення регулярного обміну інформацією щодо зафіксованих порушень та ходу розслідувань;

залучення міжнародних експертів до незалежного моніторингу місць несвободи (ІТТ, військові частини, тимчасові центри утримання).

Запровадження навчальних програм для працівників поліції та військових:

розроблення обов'язкових курсів з міжнародного гуманітарного права та стандартів ЄСПЛ щодо поведінки з людьми;

інтегрування модулів з прав людини в програми підвищення кваліфікації правоохоронців і військових;

забезпечення тренінгів щодо дій у кризових ситуаціях без порушення базових прав (наприклад: при мобілізаційних заходах, евакуації, обшуках).

Розширення доступу громадян до правової допомоги:

забезпечення роботи гарячих ліній та мобільних груп безоплатної правової допомоги в регіонах з воєнними ризиками;

створення спеціальних консультаційних пунктів в центрах допомоги ВПО, медичних та соціальних закладах.

11. Виокремлення та поширення позитивних практик, що сприяють розвитку поліцейських, їхній мотивації, взаємодії з військовослужбовцями, технологічній модернізації та оптимізації робочих процесів, у службову діяльність Національної поліції України.

12. Впровадження новітньої концепції утримання затриманих осіб в умовах бойових дій, створення тимчасових стаціонарних та мобільних пунктів утримання:

внесення змін до діючих нормативно правових актів;
розробка нових нормативно правових актів.

***Організаційний комітет
Міжнародної науково-практичної
конференції «Забезпечення основоположних
прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни
та законності в діяльності в умовах воєнного стану»***